

'n Vergelykende pluraliteitsanalise van die hantering van kulturele diversiteit, toegepas op Suid-Afrika, die Verenigde State van Amerika en Australië

deur

JACOBUS HERCULES VAN DER MERWE

Voorgelê ter vervulling van die vereistes vir die graad

PHILOSOPHIAE DOCTOR

in die

FAKULTEIT GEESTESWETENSKAPPE
(Departement Politieke Studie en Regeerkunde)

aan die

UNIVERSITEIT VAN DIE VRYSTAAT

April 2014

PROMOTOR: Dr CJ van der Merwe

MEDE-PROMOTOR: Dr JEH Grobler

VERKLARING

Ek verklaar dat die proefskrif wat hierby vir die graad *Philosophiae Doctor* aan die Universiteit van die Vrystaat deur my ingedien word, my selfstandige werk is en nie voorheen deur my vir die graad aan 'n ander universiteit/fakulteit ingedien is nie. Ek doen voorts afstand van die outeursreg in die proefskrif ten gunste van die Universiteit van die Vrystaat.

Geteken: *Judith M. M. M. M.* Datum: *28 April 2014*

ERKENNINGS

Ek kan maar net vertrou dat die mense wat ek bedank, sal weet en besef my dank kom diep uit my hart uit. Ek bedank die Departement Politieke Studie en Regeerkunde vir die kosbare geleentheid wat my gebied is om hierdie studie te kon onderneem het, wat 'n groot behoefte by my was en my aansienlik verryk het. Ook professor Daan Wessels wat my aanvanklike promotor was vir sy besondere leiding en insig. Ook dankie aan dr Frik van Heerden wat my aanvanklike medepromotor was.

Ek vermeld spesiaal my dank en waardering aan dr Stoffel van der Merwe wat by professor Daan Wessels as my promotor oorgeneem het. Die rede vir die verandering was die groot afstand vanaf my woonplekke in die Kaap en Pretoria na Bloemfontein om daar met prof. Daan gesprek te kon voer. Dit het ongelukkig daartoe gelei dat daar te min geleentheid vir in-diepte gesprekke was en dat 'n verandering gemaak moes word sodat ek gereeld met my promotor kon beraadslag.

Baie dankie aan Stoffel, wat naby my in Pretoria woon, vir sy uiters waardevolle leiding wat onder andere voortspruit uit sy intieme kennis van Suid-Afrika se politieke verlede as professor in Staatsleer (Politieke Wetenskap), Parlements lid en ook Kabinetminister. Wat duidelik uit ons baie dosyne ure se gesprekke na vore gekom het, is die gemak waarmee Stoffel en ek oor ons politieke verlede kon debatteer, aangesien ek self teen 2014 reeds 37 jaar lank onafgebroke LP is en ons verwysingsraamwerke oor ons politieke verlede grootliks ooreenstem.

Baie dankie aan dr Jackie Grobler, my medepromotor, vir die waardevolle bydrae wat hy gelewer het om seker te maak dat my geskiedkundige verwysings waar en korrek is. Ook vir sy waardevolle en kundige voorstelle wat tot betekenisvolle verbeteringe aan die hele proefskrif gelei het

Dankie ook aan Miemie, Stoffel se eggenote wat altyd gesorg het dat daar verversings was tydens ons lang gesprekke, en aan Maena Aphone wat altyd reggestaan het om dit aan te dra en met wie ek my Sepedi kon oefen.

Dan, seker maar net soos ander studente dit ook beleef het, die geduld van 'n student se eggenote, kinders en kleinkinders wat met geen klagtes nie pa (en oupa) se honderde ure van afwesigheid verdra het en hom gedurig aangemoedig het.

Koos van der Merwe

29 Januarie 2014

ENKELE OPMERKINGS OOR DIE VERWYSINGSTELSEL WAT GEBRUIK IS

Die verkorte Harvard metode is gebruik asook die slegs-in-teks-verwysings.

Wat Internet-verwysings betref, dien dit geen doel om bloot 'n internetadres in die Bibliografie te gee nie en moet die onderwerp dus ook geïdentifiseer word.

Gevolgtik word 'n selfgewe naam aan die bron toegeken waarin gepoog word om 'n aanduiding te gee van die oorsprong en die onderwerp van die bron. Hierdie naam word dan in as 'n in-teks-verwysing aangewend. Nadere besonderhede word dan in die Bibliografie verskaf.

Byvoorbeeld:

In die teks:

Daar is byna 200 lande aan die VN verbonde: In-teks-verwysing: (Lande in die wêreld, 2012)

In die Bronnelys:

Lande in die wêreld:

http://wiki.answers.com/How_many_countries_are_there_in_the_world?
Geraadpleeg: 15 Maart 2012.

OORSIGTELIKE INHOUDSOPGAWE

HOOFSTUK EEN: PROBLEEMSTELLING EN METODOLOGIE 1

1. INLEIDING	2
2. DOELSTELLING EN PROBLEEMSTELLING.....	3
3. AGTERGROND	5
4. SENTRALE STELLING EN AFHANKLIKE STELLINGS.....	23
5. NAVORSINGSONTWERP EN METODE.....	25
6. NAVORSINGSBRONNE	29

HOOFSTUK TWEE: PLURALISME AS TEORETIESE PERSPEKTIEF.....31

1. INLEIDING	32
2. BEGRIPSOMSKRYWING	32
3. DENKERS OOR PLURALISME / PLURALITEIT	59
4. DIE HISTORIESE OORSPRONG VAN PLURALITEIT.....	71
5. DIE ANATOMIE VAN PLURALITEIT.....	75
6. MODELLE VAN PLURALITEIT.....	80
7. ONBESTUURBARE SPANNING	89
8. DIE ONTWIKKELING VAN 'n ONTLEDINGSRAAMWERK	90
9. DIE ONTLEDINGSRAAMWERK	101
10. SAMEVATTING.....	102

HOOFSTUK DRIE: EUROPESE VESTIGING VOOR 1800 104

1. INLEIDING	105
2. PLURALITEIT IN SUID-AFRIKA IN 1652.....	106
3. PLURALITEIT SOOS AANGETREF IN NOORD-AMERIKA (VSA)	123
4. SPANNING EN KONFLIK AS GEVOLG VAN MENSEVERSKILLE	132
5. DIE HANTERING VAN PLURALITEIT DIE EFFEK DAARVAN	141
5.1. SUID-AFRIKA.....	141
6. VERGELYKINGS	151
7. SAMEVATTING	157
8. GEVOLGTREKKINGS.....	161

HOOFSTUK VIER: DIE HANTERING VAN PLURALITEIT: 1800 – 1910 163

1. INLEIDING	164
2. DIE STAND VAN PLURALITEIT IN SUID-AFRIKA: 1800- 1910.....	164
3. DIE STAND VAN PLURALITEIT IN DIE VSA: 1800- 1910	208
4. DIE STAND VAN PLURALITEIT IN AUSTRALIË: 1800 – 1910.....	226
5. SPANNING EN KONFLIK AS GEVOLG VAN DIE MENSEVERSKILLE	235
6. MAATREÛLS OM DIE PLURALITEIT TE HANTEER	236

7. VERGELYKINGS	246
8. SAMEVATTING	251
9. GEVOLGTREKKINGS.....	256
HOOFSTUK VYF: DIE HANTERING VAN PLURALITEIT: 1910 - 1962	258
1. INLEIDING	259
2. DIE STAND VAN PLURALITEIT IN DIE VSA: 1910- 1962	259
3. DIE STAND VAN PLURALITEIT IN AUSTRALIË: 1910- 1962.....	278
4. DIE STAND VAN PLURALITEIT SUID-AFRIKA: 1910- 1962	290
5. VERGELYKINGS	352
6. SAMEVATTING	356
7. GEVOLGTREKKINGS.....	363
HOOFSTUK SES: SAMEVATTING EN GEVOLGTREKKINGS 367	
1. INLEIDING	367
2. AFBAKENING VAN TYDPERKE EN GEBIEDE	369
3. DIE FOKUS VAN DIE STUDIE	370
4. FASES IN DIE HANTERING VAN MENSEVERSKEIDENHEID.....	371
5. OOREENKOMSTE TUSSEN DIE DRIE GEBIEDE.....	375
6. VERSKILLE.....	379
7. VOLDOENING AAN MORALITEIT.....	386
8. GEVOLGTREKKINGS.....	391
BRONNELYS	393
OPSOMMING	426
ABSTRACT	428
SLEUTELWOORDE	430
KEYWORDS	431
LYS VAN AANHANGSELS	432

VOLLEDIGE INHOUDSOPGAWE

HOOFSTUK EEN: PROBLEEMSTELLING EN METODOLOGIE 1

1. INLEIDING	2
2. DOELSTELLING EN PROBLEEMSTELLING.....	3
3. AGTERGROND	5
3.1. Teoretiese agtergrond.....	5
3.1.1. Regering en die politieke proses.....	5
3.1.2. Waardes	6
3.1.3. Kultuur.....	7
3.1.4. Die dilemma van plurale samelewings.....	9
3.1.5. Pluralistiese perspektief.....	10
3.1.6. Moraliteit en etiek.....	11
3.2. Vergelykende ontledings.....	19
3.3. Vroeë geskiedenis van pluraliteit in dié drie lande.....	20
3.3.1. Pluraliteit in Suid-Afrika	20
3.3.2. Pluraliteit in die VSA.....	21
3.3.3. Pluraliteit in Australië.....	22
4. SENTRALE STELLING EN AFHANKLIKE STELLINGS.....	23
Stelling 1: Pluraliteit akkommodeer	24
Stelling 2: Groot pluraliteit	24
Stelling 3: Potensiaal vir stryd.....	24
Stelling 4: Orde handhaaf	24
Stelling 5: Verskillende optredes.....	24
Stelling 6: Verskillende gevolge	24
5. NAVORSINGSONTWERP EN METODE.....	25
5.1. Die ontledingsraamwerk.....	25
5.2. Metode.....	25
5.3. Omvang en Tydperke.....	26
5.4. Toepaslike vergelykings.....	27
6. NAVORSINGSBRONNE	29
6.1. Skriftelike bronne	29
6.2. Persoonlike onderhoude	29
6.3. Vraelyste.....	29
HOOFSTUK TWEE: PLURALISME AS TEORETIESE PERSPEKTIEF.....	31
1. INLEIDING	32
2. BEGRIPSOMSKRYWING	32
2.1. Basiese begrippe: Pluralisme.....	32
2.1.1. Twee hooftradisies.....	34
2.1.2. Politieke pluralisme.....	35

2.1.3. Etniese (of kulturele) pluralisme	36
2.1.4. Pluralisme as ideologie.....	36
2.1.5. Pluralisme: Erkenning en beskerming van minderhede	38
2.1.6. Pluraliteit van belangegroepes en van etniese groepe	38
2.1.7. Pluraliteit as fokus van ontleding.....	40
2.1.8. Wisselwerking tussen “pluralisme” en “pluraliteit”.....	41
2.2. Menseskeiding: Begripsomskrywing	42
2.2.1. “Apartheid”	42
2.2.1.1. Drie komponente van apartheid.....	42
2.2.1.1.1. Apartheid as makro-gebiedskeiding	43
2.2.1.1.2. Apartheid as mikro-gebiedskeiding	43
2.2.1.1.3. Biologiese skeiding	44
2.2.1.2. Kommentare oor apartheid	44
2.2.1.2.1. MG Buthelezi.....	44
2.2.1.2.2. MDC de Wet Nel	45
2.2.1.2.3. DF Malan	45
2.2.1.3. Was die apartheidsmatreëls permanent of tydelik?.....	45
2.2.1.3.1. DF Malan	45
2.2.1.3.2. HF Verwoerd	46
2.2.1.3.3. Thomashausen	47
2.2.1.3.4. Voogdyskap was ook tydelik.....	48
2.2.2. Segregasie	48
2.2.2.1. 1908: Mahatma Gandhi	48
2.2.2.2. 1911: JBM Hertzog: Die enigste permanente oplossing	49
2.2.2.3. 1915: Louis Botha verwerp segregasie tussen die blanke “rassen”	49
2.2.2.4. 1917: JC Smuts oor segregasie	49
2.2.2.5. 1924: Smuts kritiseer Hertzog se “segregasie-politiek”	50
2.2.2.6. 1941: De Kiewiet: Segregasie is ’n mite	50
2.2.2.7. 1942: Smuts verwerp segregasie:	50
2.2.2.8. 1953: Malan: “Segregasie” en “apartheid” is dieselfde ding.....	51
2.2.2.9. 1948: Die Fagan-verslag	51
2.2.2.10. 1986: Kinghorn.....	53
2.2.2.11. 1993: Graaff: “Benevolent segregation”	53
2.2.2.12. 2004: Japie Basson	54
2.2.2.13. Die sentrale tema in Afrikaners se geskiedenis	54
2.2.2.14. De Kiewiet en Smuts se skokke reeds in 1941 en 1942	54
2.2.3. Voogdyskap	55
2.2.3.1. Cronjé.....	55
2.2.3.2. Graaff	55
2.2.3.3. Kerke	55
2.2.3.4. Voogdyskap sou tot ‘N einde kom	56
2.2.3.5. Steun vir voogdyskap in die VN-Handves.....	57
2.2.4. Afsonderlike ontwikkeling.....	57
2.2.5. Samevatting	58

3. DENKERS OOR PLURALISME / PLURALITEIT	59
3.1. WB Vosloo: Besondere insig	59
3.1.1. Die gebrek aan geskikte analitiese raamwerke.....	59
3.1.2. Pluralisme as teoretiese fokus	59
3.1.3. Pluralisme as beskrywende model.....	61
3.1.4. Toepassings van pluralisme	61
3.1.5. Pluralisme oor verdelingselemente heen	61
3.2. John S Furnivall: “Vader van die plurale gedagte”	62
3.3. Arend Lijphart: Konsosiasiepolitiek.....	62
3.4. BM Bullivant: Kulturele pluralisme	63
3.5. Edward Dew: Die politiek van etniese pluralisme	64
3.6. Johan Degenaar: Intellektuele waardebeplating.....	65
3.6.1. Die staat	65
3.6.2. Aspekte van pluralisme	66
3.6.3. Normatiewe siening	66
3.7. AJ Pelser: Minderhede en minderheidsregte.....	66
3.7.1. Verskillende plurale modelle	66
3.7.2. Konstitusionele beskerming.....	66
3.7.3. Die “wenner-neem-alles“-kiesstelsel.....	67
3.7.4. ’n Handves van Menseregte en ’n proporsionele kiesstelsel	68
3.7.5. Gedesentraliseerde mag	68
3.7.6. Pelser se “werksdefinisie”	68
3.7.7. Pelser se basiese aannames.....	69
3.7.8. Pelser se samevatting.....	69
3.8. Diana L Eck: Vier punte in die dinkproses oor pluralisme	70
4. DIE HISTORIESE OORSPRONG VAN PLURALITEIT	71
4.1. Kolonisasie	71
4.2. Kapitalisme	74
4.3. Industrialisasie en verstedeliking.....	74
5. DIE ANATOMIE VAN PLURALITEIT.....	75
5.1. Inleiding	75
5.2. Die spanwydte van pluraliteit.....	75
5.3. Die omvang van pluraliteit in die wêreld	76
5.4. Staatskundig.....	77
5.4.1. ’n Veelheid op staatskundige gebied	77
5.4.2. Oorheersing.....	77
5.4.3. “Gemeenskap” en “Samelewing”	78
5.4.4. Pluralisme en ongelyke statusordening	78
5.5. Kulturele- en taalpluralisme.....	79
5.6. Die diepte van pluralisme	79
5.6.1. “Klowe” en “verskille”	79
5.6.2. “Oorbruggende lojaliteite”	80
6. MODELLE VAN PLURALITEIT.....	80
6.1. Inleiding	80

6.2. Degenaar se drie modelle	81
6.2.1. Die konflik-pluralisme model	81
6.2.2. Die konsosiasie-pluralisme model.....	81
6.2.3. Die oop pluralisme model	81
6.3. Vosloo se modelle.....	82
6.3.1. Die konflikmodel	82
6.3.2. Die konsensusmodel	83
6.4. Die konsosiasiemodel	84
6.4.1. Lijphart oor die konsosiasiemodel	85
6.4.1.1. Groot Koalisie	86
6.4.1.2. Gemeenskaplike vetoreg of gelyktydige meerderheidsreël	86
6.4.1.3. Proporsionaliteit.....	86
6.4.1.4. Hoë graad van outonomie	86
6.4.2. Gunstige faktore vir konsosiasie	87
6.4.3. Vier kenmerke	87
6.4.3.1. Heterogene groepe	87
6.4.3.2. Onoorbrugte klowings.....	88
6.4.3.3. Beperkte kommunikasie	88
6.4.3.4. Permanente spitsorganisasies	88
6.4.4. Kritiek	88
6.4.5. Opsomming van die konsosiasiemodel.....	89
7. ONBESTUURBARE SPANNING	89
7.1. Inleiding	89
7.2. Sesessie of afskeiding	89
7.3. Partisie.....	90
8. DIE ONTWIKKELING VAN 'n ONTLEDINGSRAAMWERK	90
8.1. Beskrywende perspektief: Kenmerke	90
8.2. Analities-beskrywende perspektief: Wat gedoen <i>kan</i> word.....	91
8.3. Die normatiewe perspektief: Wat gedoen <i>behoort te</i> word	91
8.3.1. Die beskerming van minderhede	91
8.3.2. Die basiese eenhede van samelewings.....	92
8.3.3. Die afbakening van groepe	92
8.3.4. Inskakeling van groepe.....	92
8.3.5. Medeseggenkap aan groepe	92
8.3.6. 'n Veelheid van magsentra	92
8.3.7. Vetoreg.....	92
8.3.8. Verspreiding van sosio-ekonomiese voordele	92
8.4. Die histories-analitiese perspektief: Wat gedoen <i>is</i> en die gevolge	93
8.4.1. Skepping van strukture	93
8.4.2. Akkulturasie of assimilasië	93
8.4.3. Dominasie (oorheersing).....	93
8.4.4. Gebiedskeiding.....	94
8.4.5. Uitdrywing.....	94
8.4.6. Uitwissing	94

8.5. Resultate.....	94
8.6. Ontledingsraamwerk	95
8.7. Ontleding van die gevolge van die aksies	95
8.8. Rigtingwysers vir die identifisering van analitiese modelle.....	95
8.9. Agt modeltipes	96
8.9.1. Model : 1 Pluraal sonder sentrale regering.....	97
8.9.2. Model 2: Interne sentrale magsentrum	98
8.9.3. Model 3: Interne sentrale magsentrum met interaksie.....	98
8.9.4. Model 4: Ekstern beheerde magsentrum	99
8.9.5. Model 5: Interne etniese groep oorheers.....	99
8.9.6. Model 6: Een groep, intern pluraal, oorheers.....	100
8.9.7. Model 7: Sentrale regering pluralisties, groepe monisties	100
8.9.8. Model 8: Sentraal pluralisties, groepe pluralisties.....	101
9. DIE ONTLEDINGSRAAMWERK	101
9.1. Die stand van pluraliteit.....	101
9.2. Gebeure en aksies van regering(s)	102
9.3. Die effek van aksies van regerings en gebeure.....	102
9.4. Die moraliteit van die aksies.....	102
10. SAMEVATTING	102

HOOFSTUK DRIE: EUROPESE VESTIGING VOOR 1800 104

1. INLEIDING	105
2. PLURALITEIT IN SUID-AFRIKA IN 1652.....	106
2.1. Europese vestiging aan die Kaap.....	106
2.2. Vier hoofgroepe mense aan die Kaap	110
2.2.1. Europeërs	110
2.2.1.1. Herroeping van die Edik van Nantes	112
2.2.1.2. Vryburgers.....	113
2.2.2. Mensegroep uit die buiteland: Slawe	114
2.2.3. Inheemse mense	117
2.2.3.1. Die Khoikhoi	117
2.2.3.2. Die San.....	119
2.2.3.3. Basters en Baster-Hottentotte	120
2.2.3.4. Griekwas.....	120
2.2.3.5. Kleurlinge en Vryswartes	120
2.2.3.6. Swart mense	121
2.3. Menseverskille	121
3. PLURALITEIT SOOS AANGETREF IN NOORD-AMERIKA (VSA)	123
3.1. Die hoofgroepe mense in die VSA	123
3.1.1. Indiane.....	123
3.1.2. Europeërs	125
3.1.2.1. Britte	125
3.1.2.2. Franse.....	126
3.1.2.3. Spanjaarde	126

3.1.2.4. Nederlanders.....	127
3.1.3. Slawe	127
3.1.3.1. Ontwikkeling van slawerny	127
3.1.3.2. 1654: John Casor: Lewenslank 'n "eiendom"	129
3.1.3.3. 1656: Elizabeth Key Grinstead	129
3.2. Die stand van die pluraliteit	129
3.2.1. Aan die begin van die tydvak	129
3.2.1.1. Die Amerikaanse Vryheidsoorlog.....	129
3.2.1.2. Die invloed van die oorlog op die pluraliteit.....	130
3.2.1.2.1. Swart mense.....	130
3.2.1.2.2. Slawe	130
3.2.1.2.3. Indiane	130
3.2.2. Teen 1800.....	131
3.3. Menseverskille	131
4. SPANNING EN KONFLIK AS GEVOLG VAN MENSEVERSILLE	132
4.1. Suid-Afrika	132
4.1.1. Khoikhoi.....	132
4.1.2. San.....	133
4.1.3. Swart mense.....	134
4.1.3.1. Verskeie oorloë	134
4.1.3.2. Die eerste drie grensoorloë	134
4.1.3.3. Verliese.....	135
4.1.4. Vryburgers.....	135
4.1.4.1. Die Kaapse Patriotte.....	136
4.1.4.2. Graaff-Reinet.....	137
4.1.4.3. Swellendam.....	138
4.1.4.4. Verset ook in Stellenbosch.....	138
4.1.4.5. Kultuurgapings verbreed.....	139
4.2. Noord-Amerika: Oorheersing, uitwissing en verdrywing	139
5. DIE HANTERING VAN PLURALITEIT DIE EFFEK DAARVAN	141
5.1. SUID-AFRIKA.....	141
5.1.1. Menseskeiding	141
5.1.2. 'n Skeidingslyn	141
5.1.3. Verbod op vorme van buite-egtelike saamwoning.....	142
5.1.4. Geslagsverkeer by geleentheid verbied.....	142
5.1.5. Strawwe	142
5.1.6. Passe.....	143
5.1.7. Die inboekstelsel	144
5.1.8. Arbeid deur nie-Europeërs.....	144
5.1.9. Die verskil in beskawingspeil.....	146
5.1.9.1. Godsdienste.....	146
5.1.9.2. Die oortuiging dat God 'n verbond met die burgers gesluit het.....	147
5.1.9.3. 1779: Sendinggenootskappe gestig	148

5.1.10. Van Riebeeck se pogings om die pluraliteit te hanteer	148
5.1.11. Plekke van teregstelling	148
5.2. Noord-Amerika	149
5.2.1. Amerikaanse maatreëls vir die hantering van pluraliteit.....	149
5.2.2. Oorheersing, uitdrywing en uitwissing van Indiane.....	149
5.2.3. 1776: “Manifest Destiny”	149
5.2.4. Die “Melting Pot”-idee	150
5.2.5 Assimilasie	150
6. VERGELYKINGS	151
6.1. Verskille	152
6.1.1. Getalle	152
6.1.2. Menseverskeidenheid.....	153
6.1.3. Besitname van grond	153
Kaart 1: Europese besetting in Noord-Amerika teen 1750.....	154
6.1.4. Verdrywing, uitwissing, oorheersing en assimilering	154
6.2. Ooreenkomste	155
6.2.1. Die Europeërs.....	155
6.2.2. Die inheemse mense.....	155
6.2.3. Menseverskeidenheid.....	156
6.2.4. Spanning en konflik	156
6.3. Pluraliteitstatus.....	156
7. SAMEVATTING	157
7.1. Suid-Afrika	158
7.1.1. Skepping van strukture	158
7.1.2. Gebiedskeiding.....	158
7.1.3. Oorheersing.....	159
7.1.4. Akkulturering of assimilering	159
7.1.5. Uitdrywing en uitwissing.....	159
7.1.6. Natuurlike vermindering van getalle	160
7.2. Die VSA	160
7.2.1. Skepping van strukture	160
7.2.2. Gebiedskeiding.....	160
7.2.3. Oorheersing.....	160
7.2.4. Akkulturering en assimilering	161
7.2.5. Uitdrywing en uitwissing.....	161
8. GEVOLGTREKKINGS.....	161
HOOFSTUK VIER: DIE HANTERING VAN PLURALITEIT: 1800 – 1910	163
1. INLEIDING	164
2. DIE STAND VAN PLURALITEIT IN SUID-AFRIKA: 1800- 1910.....	164
2.1. Britse en Bataafse bewinde: 1795 tot 1806	164
2.1.1. Britse bewind: 1795 tot 1803.....	164
2.1.2. Bataafse bewind: 1803 tot 1806	164

2.1.2.1. Die menseverskeidenheid aan die Kaap tydens die Bataafse bewind	166
2.1.2.2. De Mist wysig sy vroeëre menings	166
2.1.3. Tweede Britse bewind: Vanaf 1806	167
2.1.3.1. Die Nederlanders verlaat die Kaap	167
2.1.3.2. 'n Verbete verengelsingprogram: Vanaf 1814	168
2.2. Mensegroepe	169
2.2.2. Slawe, Vryswartes, Basters, Baster-Hottentotte en Griekwas	169
2.2.1. Khoikhoi en San	169
2.2.3. Afrikaners	170
2.2.4. Britte	170
2.2.5. Duitsers, Indiërs en Chinese	170
2.2.6. Swart mense	171
2.2.7. Uitlanders	171
2.3. Menseverskille	171
2.4. Gebeure wat spanning en konflik veroorsaak het	172
2.4.1. Die afdwing van 'n Britse waardestelsel deur oorheersing	172
2.4.2. Sendelinge: Vanaf 1799	172
2.4.3. Die Mfecane: 1750-1835	173
2.4.4. Nege grensoorloë: 1779 -1879	174
2.4.5. Die vierde grensoorlog: 1811-1812	175
2.4.6. Burgers in 50 strafsake vals aangekla: 1811	175
2.4.7. Die vyfde grensoorlog: Britte teen Xhosas: 1819	176
2.4.8. Britse setlaars: 1820	177
2.4.9. Die sesde grensoorlog: 1834-1835	177
2.4.10. Die wyse waarop slawerny afgeskaf is: 1834	178
2.4.11. Glenelg se sendbrief: 1835	178
2.4.12. Landdroos Barrow veroorsaak groot bitterheid	179
2.4.13. Die Groot Trek: 1834-1838	179
2.4.13.1. Die wese van die Groot Trek	179
2.4.13.2. Staatstigting	180
2.4.13.3. Noukeurige ondersoeke	180
2.4.13.4. Die verskillende redes waarom getrek is	180
2.4.13.5. Bediendes trek saam	183
2.4.13.6. 'n Onuitstaanbare toestand	183
2.4.13.7. Die Groot Trek: Sesessie? Partisie? Emigrasie? Uitdrywing?	184
2.4.14. Die staatkundige posisie in die binneland na die Groot Trek	185
2.4.14.1. Inleiding	185
2.4.14.2. Die San	186
2.4.14.3. Die Khoekhoen	186
2.4.14.4. Die Xhosas	186
2.4.14.5. Die Zoeloes	186
2.4.14.6. Die Sotho's	187
2.4.14.7. Die Pedi's	187
2.4.14.8. Die Tswanas	187

2.4.14.9. Kleiner gemeenskappe noord van die Vaalrivier	188
2.4.14.10. Die Venda	188
2.4.14.11. Die Boererepublieke verloor hul onafhanklikheid	188
2.4.14.12. Samevatting	188
2.4.15. Oorloë in die binneland: 1836 -1838	189
2.4.15.1. Vegkop: 1836	189
2.4.15.2. Zoeloes: KwaMatiwane, Bloukrans, Bloedrivier: 1836	189
2.4.15.3. Die Basotho's.....	190
2.4.15.4. Die sewende grensoorlog: 1846-1847	190
2.4.15.5. Die agtste grensoorlog: 1851-1853.....	191
2.4.16. Die Kaap kry verantwoordelike regering: 1853	191
2.4.17. Natal kry verantwoordelike bestuur	192
2.4.18. Voortrekkers stig republieke in die binneland: Vanaf 1852.....	192
2.4.18.1. Natalia, ZAR, Vrystaat, Stellaland, Goosen en die Nuwe Republiek	192
2.4.18.2. Britte annekseer Boeregebiede: Sandrivier en Bloemfontein Konvensies	193
2.4.19. Duitse immigrante: 1854.....	193
2.4.20. Indiërs ingevoer: Vanaf 1863	193
2.4.21. Ontdekking van diamante: 1867	194
2.4.22. Die negende grensoorlog: 1877-1879.....	194
2.4.23. Die Anglo-Zoeloe oorlog: 1879.....	194
2.4.24. Britte annekseer die Transvaal: 1877.....	195
2.4.25. Paul Kruger oor Carnarvon se aanbod van "selfregering"	195
2.4.26. Die Eerste Vryheidsoorlog: 1880-1881	195
2.4.27. Die ontdekking van goud: 1886.....	197
2.4.28. Instroming van Uitlanders.....	198
2.4.29. Die Jameson-inval: 1895-1896	198
2.4.30. Saamtrek van Britse troepe: 1899	199
2.4.31. Die Anglo-Boereoorlog: 1899-1902	199
2.4.31.1. Die Britse optrede tydens die oorlog	199
2.4.31.2. Samevatting ten opsigte van die ABO.....	200
2.5. Die groei van Afrikaans as taal.....	201
2.6. Die tydperk 1902-1910.....	203
2.6.1. Chinese: 1903.....	203
2.6.2. Selfregering vir die oorwonne republieke: 1905	203
2.6.3. Stigting van Afrikaner politieke partye: 1905-1906	203
2.6.4. Die Bambatha-opstand: 1906	204
2.6.5. Milner se voorstel hoe om die pluraliteit te hanteer: SANAC.....	204
2.6.6. Die Lagdenvoorstelle uitgevoer: "Territoriale skeiding"	205
2.6.7. Planne om die land te verdeel: Partisie	205
2.6.8. Uniewording: 1910.....	206
2.6.9. Politieke regte vir nie-blankes.....	206
2.6.10. Die ANC se weergawe	207
3. DIE STAND VAN PLURALITEIT IN DIE VSA: 1800- 1910	208
3.1. Mensegroepe	208

3.1.1. Slawe	208
3.1.1.1. Die Dred Scott hofbeslissing: 1846	208
3.1.1.2. Verpligte verskuiwings	209
3.1.1.3. Slawegetalle	209
3.1.1.4. Die Code of Virginia: Slawe mag nie leer lees en skryf nie	210
3.1.1.5. Verbod om kerk by te woon.....	210
3.1.1.6. Definisie van 'N slaaf	210
3.1.1.7. Verset teen slawerny en die afskaffing daarvan	211
3.1.2. Indiane.....	212
3.1.2.1. Getalle in hierdie tydperk	212
3.1.2.2. 'n Hoogs negatiewe hantering van die pluraliteit.....	212
3.1.2.3. Aankoms van Europeërs, en hul getalle.....	212
3.1.2.4. "Doomed to be swept aside and eventually to disappear ..."	212
3.1.2.5. Die Creeks Indiaanstam as gevallestudie	213
3.1.2.6. Die Indian Removal Act: 1830	213
3.1.2.7. 1838: Die "Trail of Tears"	214
3.1.2.8. 1849 – 1851: Daniel Paul se verhale van pluraliteitshantering	214
3.1.2.9. Skepping van reservate vir Indiane: 1851	215
3.1.2.10. 1857: Michael Gaddy se voorbeelde van pluraliteitshantering	215
3.1.2.11. 1860-1890: Vernietiging van die Indiaanse kultuur en beskawing.....	216
3.1.2.12. 1862: 39 Indiane gehang.....	217
3.1.2.13. 1862: Generaal Sherman se brief.....	218
3.1.2.14. 1863-1864: Die uitdryf en uitwis van Navajo Indiane	218
3.1.2.15. Militêr oorwin en van hul grond beroof	219
3.1.3.3. Europeërs se verkryging van Indiane se grond	219
3.1.3.3.1. Grondafneemproses begin in 1733	219
3.1.3.3.2. Creekverdrag met President Washington: 1790 lei tot uitdrywing in 1836	220
3.1.3.3.3. Verdrag van 1814: 5 940 000 hektaar grond vir die Amerikaners.....	220
3.1.3.3.4. Verpligte trek: Desember 1834.....	220
3.1.3.3.5. Verpligte trek: Julie 1836	221
3.1.3.3.6. Na die Amerikaanse Burgeroorlog: Nóg 864 000 hektaar gevat	221
3.1.3.3.7. 1887: Die Dawes-wet	221
3.1.3.3.8. Die Curtis-wet: 1898: Stamgrond nie meer gemeenskapseiendom nie	221
3.1.3.3.9. Indian Territory (Die huidige Oklahoma):	221
3.1.3.3.10. Onderhandelinge	221
3.1.3.3.11. Oorheersing: Beperkings op Indiane.....	222
3.1.3.3.12. Verbreekte beloftes	222
3.1.3.4. Creek-wette en die Creek Grondwet	222
3.1.3.5. Akkulturering en transformering	222
3.1.3.6. Creek kultuur en waardes aangepas by nuwe kultuur.....	223
3.1.3.7. Taal.....	224
3.1.3.8. Die tydvak ná 1910.....	224
3.1.3.9. Politieke regte	224

3.1.3. Europeërs	224
3.2. Menseverskille	225
3.3. Die tydperk van heropbou (Reconstruction)	225
4. DIE STAND VAN PLURALITEIT IN AUSTRALIË: 1800 – 1910	226
4.1. 1788: Europese (Britse) vestiging in Australië	226
4.1.2. Spanning, konflik, bloedige konflik en grond afneem: 1788 tot 1800	226
4.1.3. Spanning, konflik, bloedige konflik en afneem van grond: 1800 tot 1910	227
4.2. Die hoofgroepe mense in Australië	228
4.2.1. Europeërs	228
4.2.2. Inheemse mense	228
4.2.2.1. Aboriginies	228
4.2.2.2. Torres-eilanders	229
4.2.2.3. Tasmaniërs	229
4.3. Menseverskille	229
4.4. Gebeure, spanning en konflik.....	230
4.4.1. „Hoë voorkoms van geweld en konflik.....“	230
4.4.2. John Gardiner-Garden se insigte.....	230
4.4.3. “Gesteelde Geslagte”: Vanaf 1860 tot in die 1970’s.....	231
4.4.4. Die “Bringing Them Home Report”: 1997	231
4.4.5. Besluitneming oor Aboriginies: 1886.....	233
4.4.6. Verbod op immigrasie van nie-blankes: 1901.....	233
4.4.7. Stemreg: 1902	234
5. SPANNING EN KONFLIK AS GEVOLG VAN DIE MENSEVERSKILLE	235
5.1. Suid-Afrika	235
5.2. Die VSA	235
5.3. Australië.....	235
6. MAATREËLS OM DIE PLURALITEIT TE HANTEER	236
6.1. Suid-Afrika	236
6.1.1. Menseskeiding	237
6.1.2. Kerke	238
6.1.3. Aparte skole	238
6.1.4. Caledon se passtelsel: 1809	239
6.1.5. Ordonnansies 49 en 50: 1828	239
6.1.6. Vrstelling van slawe: 1834.....	240
6.1.7. Die Groot Trek: Vanaf 1835.....	240
6.1.8. Binnelandse oorloë	240
6.2. Die VSA	240
6.2.1. Manifest Destiny	240
6.2.2. Streng segregasie	240
6.2.3. De facto segregasie in die noorde van Amerika.....	241
6.2.4. Die afskaffing van slawerny verdiep die pluraliteit: 1863.....	241
6.2.5. Raswette.....	242
6.2.6. Die Ku Klux Klan dwing segregasie af: 1865.....	243
6.2.7. 19e en 20e eeuse “Jim Crow-wette“.....	244

6.2.8. Die Burgerregtewet: 1875.....	245
6.2.9. Die wêreldbokskampioen Jack Johnson: 1910.....	245
6.3. Australië.....	246
7. VERGELYKINGS.....	246
7.1. Ooreenkomste.....	246
7.1.1. Die Europeërs.....	246
7.1.2. Pluraiteitsmaatreëls.....	247
7.1.3. Die inheemse mense.....	247
7.1.4. Menseverskeidenheid.....	247
7.1.5. Spanning en konflik.....	247
7.2. Verskille.....	247
7.2.1. Getalle.....	247
7.2.2. Menseverskeidenheid.....	248
7.2.3. Besitname van grond.....	248
7.2.4. Verdrywing, uitwissing en assimilering.....	248
7.3. Pluraliteitstatus.....	249
7.3.1. Die VSA.....	249
7.3.2. Suid-Afrika.....	249
7.3.3. Australië.....	250
8. SAMEVATTING.....	251
8.1. Beskrywende perspektief.....	251
8.1.1. Beskrywing: Suid-Afrika.....	251
8.1.2. Beskrywing: Die VSA.....	252
8.1.3. Beskrywing: Australië.....	252
8.2. Die histories-analitiese perspektief.....	252
8.2.1. Suid-Afrika.....	252
8.2.1.1. Skepping van strukture.....	252
8.2.1.2. Gebiedskeiding.....	253
8.2.1.3. Oorheersing.....	253
8.2.1.4. Akkulturasie en assimilasië.....	253
8.2.1.5. Uitdrywing en uitwissing.....	254
8.2.1.6. Natuurlike vermindering van getalle.....	254
8.2.2. Die VSA.....	254
8.2.2.1. Skepping van strukture.....	254
8.2.2.2. Gebiedskeiding.....	255
8.2.2.3. Oorheersing.....	255
8.2.2.4. Akkulturering of assimilering.....	255
8.2.2.5. Uitdrywing en uitwissing.....	255
8.2.3. Australië.....	255
8.2.3.1. Skepping van strukture.....	255
8.2.3.2. Gebiedskeiding.....	255
8.2.3.3. Oorheersing.....	255
8.2.3.4. Akkulturering en assimilasië.....	256
8.2.3.5. Uitdrywing en uitwissing.....	256

9. GEVOLGTREKKINGS.....	256
HOOFSTUK VYF: DIE HANTERING VAN PLURALITEIT: 1910 - 1962	258
1. INLEIDING	259
2. DIE STAND VAN PLURALITEIT IN DIE VSA: 1910- 1962	259
2.1. Mensegroepe en hul verskille.....	259
2.2. Maatreëls om die pluraliteit te hanteer.....	260
2.2.1. Die voorkoms van rassisme en gedwonge segregasie	260
2.2.2. President Wilson: Segregasie in die Federale Staatsdiens: 1913.....	260
2.2.3. Eerste en Tweede Wêreldoorloë: Segregasie in die VSA Weermag	261
2.3. Suksesse in die stryd teen diskriminerende Amerikaanse maatreëls	261
2.3.1. Rassediskriminasie in verdedigingsnywerhede en staatsdiens verbied: 1941	261
2.3.2. Segregasie in die Weermag beëindig: 1946.....	262
2.3.3. Skole-segregasie onwettig verklaar: 1954	262
2.3.4. Rosa Park boikot segregasie in busse: 1955	262
2.3.5. President John F Kennedy: 1961	263
2.4. Verdere maatreëls om die pluraliteit te hanteer	264
2.4.1. Rooilyndiskriminasie teen swart mense	264
2.4.2. Die voorkoms van de facto segregasie.....	265
2.4.3. Die lot van swartes in die “post racial society”	265
2.4.4. Wetgewing en hofsake: Afsonderlike woongebiede	268
2.4.5. “Apart, maar gelykwaardig” grondwetlik in 1896, maar ongrondwetlik in 1954.....	268
2.4.6. Segregasie in busse	269
2.4.7. Segregasie in die VSA onwettig verklaar: 1954.....	269
2.4.8. Goewerneur Wallace (Alabama): “Segregation forever”: 1963.....	270
2.4.9. Die VSA steeds ’n gesegregeerde samelewing	270
2.4.10. Samevatting	270
2.5. Spanning, verset en konflik as gevolg van blanke oorheersing.....	270
2.5.1. Ooreenkomste tussen die Amerikaanse Suide en Suid-Afrika.....	270
2.5.1.1. Raswette	271
2.5.1.2. Die Klans.....	271
2.5.1.3. Verset	272
2.5.2. Geweld bars los: 1961.....	272
2.5.3. Dr Martin Luther King se groot optog: 1963	272
2.5.4. ’n Gallup meningsopname dui op weerstand teen integrasie: 1963	273
2.5.5. Groot swart geweld in Los Angeles: 1966.....	273
2.5.6. King vermoor: 1968.....	273
2.5.7. Herroeping van deelstaatswette wat rasgemengde huwelike verbied: 1967	273
2.5.8. Voting Rights Act: 1965: Swartes kry uiteindelik die stemreg: 1966	277
2.5.9. Segregasie in gevangenis afgeskaf: Gates vs Collier: 1972	277
2.5.10. Die Home Mortgage Disclosure Act: 1975	277
2.6. Samevatting	277
3. DIE STAND VAN PLURALITEIT IN AUSTRALIË: 1910- 1962	278
3.1. Stigting van die <i>Commonwealth of Australia</i> : 1909.....	278

3.2. Mensegroepe, hul verskille en getalle	278
3.3. Spanning, konflik, bloedigvergieting en grondafneem: 1910 tot 1962.....	279
3.3.1. 1890 tot 1920: Kimberleystreek: Die “Killing Times”	279
3.3.2. 1906-1907: Canning Stock Route	279
3.3.3. 1915: Mistake Creek Massacre	279
3.3.4. 1918: Bentinck Island	280
3.3.5. 1924: Bedford Downs massacre.....	280
3.3.6. 1926: Forest River massacre	280
3.3.7. 1928: Coniston Massacre	281
3.4. Samevatting oor die konflik tussen die Britte en die inheemse mense.....	281
3.5. Maatreëls om die pluraliteit te hanteer.....	281
3.5.1. Die Gesteelde Geslagte: Vanaf 1860 tot in die 1970’s.....	281
3.5.2. Die “Bringing Them Home Report”: 1997	282
3.5.3. Victoria se “Aboriginies Act”: 1910	282
3.5.4. Oorlogsdien	283
3.5.5. Reserve	284
3.5.6. ’n Aboriginie vir die eerste keer in die Appèlhof: 1934	285
3.5.7. Absurde definisie: 1935.....	285
3.5.8. Dag van Rou en Protes: 1938	285
3.5.9. Verbeterde omstandighede: 1949	286
3.5.10. Baie debatte oor tyd	286
3.5.11. Metodes om identiteite te bepaal	286
3.5.12. Geen statutêre maatreëls vir afsonderlike woongebiede nie	286
3.6. Verwikkelinge in die 1960s en daarna	287
3.6.1. Aanpassing by veranderende internasionale omstandighede.....	287
3.6.2. Voortslepende segregasie in Australië.....	288
3.6.3. Australiese apologie: 2008.....	288
3.6.4. Aboriginie-armoede	289
3.6.5. Samevatting	289
4. DIE STAND VAN PLURALITEIT SUID-AFRIKA: 1910- 1962	290
4.1. Drie subtydperke	290
4.2. Die eerste subtydperk: 1910 tot 1948.....	290
4.2.1. Mensepluraliteit.....	290
4.2.2. Belangrike gebeure wat die pluraliteit beïnvloed	290
4.2.3. Die Unie Grondwet (1909): Stemreg vir nie-blankes	291
4.2.4. Verkiesings, die partystelsel, manifeste, partye	292
4.2.5. Vergelykende bespreking van standpunte.....	296
4.2.5.1. Swartes.....	297
4.2.5.2. Kleurlinge	301
4.2.5.3. Asiate.....	302
4.2.6. Buiteparlementêre organisasies	303
4.2.6.1. Kommunistiese Party van Suid-Afrika	303
4.2.6.2. Die African National Congress: 1912.....	304
4.2.6.3. Stigting van die ANC Jeugliga: 1944	305

4.2.6.4. Die ANC se eenheidstaat grondwetlike model	306
4.2.6.5. Kritiek van die ANC op die Britte.....	306
4.2.7. Die 1913 en 1936 grond wette: Die begin met partisie	307
4.2.8. Stigting van die Nasionale Party (NP): 1914.....	307
4.2.9. Die Eerste Wêreldoorlog (1914-1918) en die rebellie (1914).....	307
4.2.10. Die Randse staking: 1922	308
4.2.11. Stemreg vir swart mense in Kaapland weggeneem: 1936.....	308
4.2.12. Die Tweede Wêreldoorlog (1939 – 1945)	309
4.2.13. Onafhanklikheid vir swart mense in eie state is vroeg voorsien	309
4.2.13.1. Menseskeiding	309
4.2.13.2. Milner, SANAC ten gunste van partisie	310
4.2.13.3. Hertzog steun partisie: 1913.....	310
4.2.13.4. Die Sauer-kommissie: 1947-1948	310
4.2.13.4.1. Opdrag en lede.....	310
4.2.13.4.2. Werksmetode.....	311
4.2.13.4.3. Eienskappe van apartheid.....	313
4.2.13.4.4. Drie doelwitte	313
4.2.13.4.5. Uiteindelijke doelwit van apartheid.....	314
4.2.13.4.6. Twee politieke alternatiewe	314
4.2.13.4.7. Aparte nasionale eenhede beoog.....	314
4.2.14. Kerklike steun vir apartheid	316
4.2.15. Veranderde moraliteit.....	318
4.2.16. Is swartes tydelik of permanent in blanke gebied?	319
4.2.16.1. 'n Fundamentele vraag.....	319
4.2.16.2. Sauer	319
4.2.16.3. Fagan	320
4.2.16.4. Tomlinson.....	320
4.2.16.5. Die Verenigde Party	321
4.2.16.6. Vergelykings	323
4.2.17. Samevatting ten opsigte van die eerste subtydperk.....	323
4.3. Die tweede subtydperk: 1948 tot 1958	325
4.3.1. Inleiding.....	325
4.3.2. Die NP se groei	325
4.3.3. Statutêre maatreëls om die pluraliteit te hanteer.....	326
4.3.4. Die Wetsontwerp op die Verbod van Gemengde Huwelike	327
4.3.4.1. Die Verenigde Party opponeer die wetsontwerp	327
4.3.4.2. Die NP regering se motivering	328
4.3.5. Die Ontugwysigingswetsontwerp	330
4.3.6. Die Bevolkingsregistrasiewet	331
4.3.6.1. Grondige voorafondersoek en voorsiening vir 'n volksregister.....	331
4.3.6.2. Die Wet as instrument om wette te kan toepas.....	331
4.3.6.3. Verslag van die interdepartementele komitee	332
4.3.6.4. Die Fagan-kommissie en die vier administrateurs beveel dit aan	332
4.4.6.5. Die NP verwoord 'n bestaande lewenswyse	333

4.3.6.6. Die VP se besware	333
4.3.6.7. Samevatting	334
4.3.7. Die Wetsontwerp op Groepsgebiede.....	334
4.3.8. Groeiende steun vir die NP na 1948	335
4.3.9. Maatreëls en moraliteit	336
4.3.10. Binnelandse gebeure	336
4.3.10.1. Vroueverset teen paswette	336
4.3.10.2. Die Defiance Campaign: 1952	337
4.3.10.3. Die Vryheidsmanifes: 1955	338
4.3.11. Stemreg vir Kleurlinge	338
4.3.11.1. Agtergrond	338
4.3.11.2. Die eerste poging misluk.....	339
4.3.11.3. Die Parlement as Hoërhof.....	339
4.3.11.4. Poging om die verskanste klousules te verwyder	339
4.3.11.5. Wet op die Korum van die Appèlhof.....	339
4.3.11.6. Die Senaatwet van 1956	340
4.3.11.7. Oorspronklike wetsontwerp weer ingedien	340
4.3.11.8. Die saak weer voor die Appèlhof: 9 November 1956	340
4.3.12. Hantering van die pluraliteit	340
4.3.13. Internasionale gebeure	341
4.3.13.1. 'n Moraliteitsverskuiwing	341
4.3.13.2. Suid-Afrika geleidelik geïsoleer	342
4.3.13.3. Die aanpassing van swart mense by internasionale gebeure	342
4.3.14. Samevatting: Die pluraliteit teen 1958	343
4.4.1. Inleiding.....	343
4.4.2. Mensepluraliteit.....	344
4.4.3. Binnelandse verset.....	344
4.4.3.1. Die PAC: 1959.....	344
4.4.3.2. Sharpeville en Cato Manor: 1960.....	344
4.4.3.3. Die gewapende stryd begin in die 1960's	345
4.4.4. Uhuru en dekolonisering: Macmillan 1960.....	346
4.4.5. Verwoerd se paradigmaskuif	346
4.4.6. Die einde van apartheid: 2 Februarie 1990.....	351
5. VERGELYKINGS	352
5.1. Ooreenkomste	352
5.1.1. Bevolkingsamestelling.....	352
5.1.2. Pluraliteitsmaatreëls	352
5.1.3. Die inheemse mense	353
5.1.4. Spanning en konflik	353
5.2. Verskille	353
5.3. Pluraliteitstatus.....	354
5.3.1. Die VSA: 1962.....	354
5.3.2. Suid-Afrika: 1962.....	355
5.3.3. Australië: 1962	356

6. SAMEVATTING	356
6.1. Beskrywende perspektief	356
6.1.1. Suid-Afrika.....	356
6.1.2. Die VSA	357
6.1.3. Australië	357
6.2. Die histories-analitiese perspektief	357
6.2.1. Suid-Afrika	358
6.2.1.1. Skepping van strukture	358
6.2.1.2. Gebiedskeiding.....	358
6.2.1.3. Oorheersing.....	359
6.2.1.4. Akkulturering of assimilering	360
6.2.1.5. Uitdrywing en uitwissing.....	360
6.2.1.6. 'n Vergelyking tussen die sterftes en skade in die "struggle" en in die ABO.....	360
6.2.2. Die VSA	361
6.2.2.1. Skepping van strukture	361
6.2.2.2. Gebiedskeiding.....	361
6.2.2.3. Oorheersing.....	362
6.2.2.4. Akkulturering of assimilering	362
6.2.2.5. Uitdrywing en uitwissing.....	362
6.2.3. Australië	362
6.2.3.1. Skepping van strukture	362
6.2.3.2. Gebiedskeiding.....	362
6.2.3.3. Oorheersing.....	362
6.2.3.4. Akkulturering en assimilering.....	363
6.2.3.5. Uitdrywing en uitwissing.....	363
7. GEVOLGTREKKINGS.....	363

HOOFSTUK SES: SAMEVATTING EN GEVOLGTREKKINGS 367

1. INLEIDING	367
2. AFBAKENING VAN TYDPERKE EN GEBIEDE	369
3. DIE FOKUS VAN DIE STUDIE	370
4. FASES IN DIE HANTERING VAN MENSEVERSKEIDENHEID.....	371
4.1. Fase Een: Verskillende kultuurgroepe kom in aanraking	371
4.2. Fase Twee: Menseverskille lei tot spanning en konflik	372
4.3. Fase Drie: Maatreëls.....	372
4.4. Fase Vier: Weerstand	372
4.5. Fase Vyf: Die eindpunt.....	373
5. OOREENKOMSTE TUSSEN DIE DRIE GEBIEDE	375
5.1. Mensgroepe	375
5.1.1. Europese voorouers	375
5.1.2. Inheemse mense	375
5.2. Die besetting van inheemse mense se grond.....	376
5.3. Spanning, konflik en oorlog	376
5.4. Maatreëls om die pluraliteit te hanteer en weerstand daarteen	377

5.4.1. Menseskeiding	378
5.4.2. Verbod op seks en huwelike tussen rasse	378
5.4.3. Ontseggings van stemreg	378
6. VERSKILLE.....	379
6.1. Mensegroepe en getalle.....	379
6.1.1. Die VSA.....	380
6.1.2. Australië	380
6.1.3. Suid-Afrika	381
6.2. Groter verskeidenheid en groter getalle in Suid-Afrika	382
6.3. Die onderliggende oorsake	382
6.3.1. Aantreklikheid vir immigrante uit Europa.....	382
6.3.2. Optredes teen inheemse mense.....	383
6.3.3. Immigrasie uit Afrika	384
6.3.4. Goedkoop arbeid.....	384
6.4. Resultaat.....	385
6.5. Verskeie ander verskille	385
6.6. Implikasies vir die drie gebiede	385
7. VOLDOENING AAN MORALITEIT.....	386
8. GEVOLGTREKKINGS.....	391
8.1. Op teoretiese vlak	391
8.2. Op historiese vlak.....	391

BRONNELYS **393**

OPSOMMING **426**

ABSTRACT **428**

SLEUTELWOORDE **430**

KEYWORDS **431**

LYS VAN AANHANGSELS **432**

Aanhangsel A: Verklaring deur mnr MDC de Wet Nel, gedateer 14 Mei 1982

Aanhangsel B: Brief van mnr HF Verwoerd, gedateer 22 Junie 2013

Aanhangsel C: Onafhanklikheid vir Afrikastate

Aanhangsel D: rief van advokaat Martin Coetzee, gedateer 23 Julie 2013

Aanhangsel E: Brief van generaal Johann van der Merwe, gedateer 5 Januarie 2010

LYS VAN TABELLE

Tabel 1: Herkoms van die Afrikaners111

Tabel 2: Bevolking van die Kaapkolonie114

Tabel 3: Aantal slawe aan die Kaap114

Tabel 4: Getalle Europeërs en slawe aan die Kaap	145
Tabel 5: Mensegetalle in die drie lande	152
Tabel 6: Mensegetalle volgens ras	153
Tabel 7: Getalle by De Mist se vertrek in Februarie 1806	167
Tabel 8: Eerste sensus van die Unie van Suid-Afrika, 1910	207
Tabel 9: Herroeping van deelstaatwette oor rasgemengde huwelike	275
Tabel 10: Deelstaatwette ongrondwetlik verklaar op 12 Junie 1967	276
Tabel 11: Verkiesingsuitslae: 1948 tot 1974	325
Tabel 12: Sterftes in die ABO en in die "struggle"	361
Tabel 13: Aboriginal population, 30th June 1954	381
Tabel 14: 1960-sensus in Suid-Afrika	381

HOOFSTUK EEN: PROBLEEMSTELLING EN METODOLOGIE

VERGELYKENDE POLITIEKE STUDIE

“Comparative government studies the political experiences, institutions, behavior, and processes of several governments, identifying the similarities and differences of several national systems”

(Cord e.a., 1974: 32.

“The comparative study is conducted in real world situations, and though it does not match the scientific precision and control of experimental research, it has the advantage of allowing the political scientist to draw comparisons.”

(op. cit. bl. 42).

“This comparative study would require a theoretical concept ... which would guide the political scientist in the selection of information to be collected.”

(op. cit. bl. 42-43).

HOOFSTUK EEN: PROBLEEMSTELLING EN METODOLOGIE

1. INLEIDING

Op 11 Mei 2012 het die Amerikaanse televisiestasie Cable News Network (CNN) 'n onderhoud gevoer met voormalige Staatspresident FW de Klerk oor sy tyd as regeringshoof in aanloop tot die oorgang na 'n nuwe stelsel in Suid-Afrika wat in 1994 tot stand gekom het.

Tydens hierdie onderhoud het hy, onder andere, aangevoer dat die oorspronklike konsep van “*apartheid*” verdedigbaar was, maar dat hy later besef het dat dit nie gaan werk nie en dat dit inderdaad onreg meegebring het.

In die tradisionele sowel as op die sosiale media het De Klerk soveel kritiek oor die onderhoud ontvang dat hy verplig was om 'n persverklaring uit te reik ten einde sy stellings verder toe te lig. Selfs dit het nie die storm wat om sy kop losgebars het, laat bedaar nie. Daar het selfs stemme opgegaan dat hy van sy Nobelprys gestroop moes word – omdat hy dan “*apartheid*” sou probeer verdedig of regverdig het.

Hierdie insident is 'n duidelike illustrasie van die feit dat daar meer as twintig jaar na die einde van “*apartheid*” steeds groot kontroversie heers rondom die beleid wat die Suid-Afrikaanse regering gedurende die tweede helfte van die twintigste eeu toegepas het. Daar is in 2012 steeds vrae wat nie duidelik beantwoord is nie. Daar is steeds gereeld in die media en op politieke verhoë bewerings, kommentare, apologieë, veroordelings, regverdigings en ontkenninge wat rondom die begrip “*apartheid*” wentel ten opsigte van die gebeure in die twintigste eeu.

Daar is baie oor “*apartheid*” geskryf, maar dan meestal vanuit òf 'n historiese òf 'n polemiese vertrekpunt. Daar is enkele geskrifte wat van 'n meer analitiese aard is, waarna in die loop van die studie verwys sal word, maar daar is steeds 'n behoefte aan 'n sistematiese en objektiewe analise van die oorsprong, die wese en die toepassing van daardie beleid. Dit bring mee dat dit in baie en belangrike kringe nie ten volle verstaan word nie en die oordele wat gevel word, na die een kant toe of na die ander kant toe, is meestal nie op objektiewe beskouings gebaseer nie. Dit skep 'n teelaarde vir misverstand en onmin.

Die redes hiervoor is tweërlei: Aan die een kant word die woord “*apartheid*” normaalweg in ’n baie ooreenvoudige betekenis gebruik – amper as ’n soort vloekwoord – terwyl die verskynsel waarna verwys word (die beleid van die regering van daardie tyd) ’n baie ingewikkelde, veranderende en dinamiese verskynsel was.

Aan die ander kant word die beleid wat destyds in swang was en die aksies wat daaruit voortgevloei het, meestal beoordeel aan die hand van eietydse moraliteit, dit wil sê daardie moraliteit wat vroeg in die een-en-twintigste eeu as geldig beskou word.

Die doel van hierdie studie is derhalwe om ’n ontledingraamwerk te skep wat wetenskaplik verantwoord is en waarmee sistematiese en gekontekstualiseerde ontledings van verskynsels soos dié wat in die algemene omgang as “*apartheid*” bekend staan, gemaak kan word sodat ’n objektiewe en wetenskaplike basis geskep kan word om dit te beoordeel.

2. DOELSTELLING EN PROBLEEMSTELLING

Twee probleme word in hierdie verband op die lyf geloop: Eerstens is daar ’n gebrek aan ’n toepaslike ontledingsraamwerk wat vir hierdie doel aangewend kan word. Tweedens het die gebeure in Suid-Afrika in daardie tyd nie in isolasie plaasgevind nie, maar was die denkprosesse en aksies van die verskillende regerings van Suid-Afrika destyds die hele tyd onder die invloed van denke en gebeure elders in die wêreld.

Die doel van hierdie studie is tweeledig: Eerstens om ’n toepaslike ontledingsraamwerk (Vosloo, 1974:4) te ontwikkel waarmee die gebeure in Suid-Afrika ontleed kan word asook om sodanige ontleding te doen op die basis van ’n vergelyking met gebiede waar vergelykbare situasies bestaan het (wat dus deel van die omgewing uitgemaak het) en waar vergelykbare probleme deur die onderskeie regerings aangespreek is.

Uitgaande van die twee stellings hierbo, kan die probleem wat in hierdie studie aangespreek sal word, soos volg gestel word:

Tot dusver het nog geen ontleding van die regerings van Suid-Afrika se beleidsrigtings en aksies in die sogenaamde “*apartheidstydperk*” die lig gesien wat dit moontlik sou maak om sistematiese, objektiewe en onemosionele gevolgtrekkings daarvoor te maak nie. Dit sal dus

wenslik wees om 'n ontledingsraamwerk daar te stel wat hierdie probleem kan oorkom ten einde 'n beter begrip daarvan te skep.

Tweedens, die breë Suid-Afrikaanse bevolking was vanaf die tyd toe Europeërs hulself in hierdie landsdeel gevestig het, etnies (en dus kultureel) pluraal van aard; daarom is dit essensieel dat so 'n raamwerk die etniese en kulturele pluraliteit in ag moet neem.

Derdens is die teorie van pluralisme enersyds waardebelaaid (en is dus eintlik 'n ideologie) en andersyds nie primêr gerig op die ontleding van etniese pluraliteit nie. 'n Voorlopige besinning het egter gelei tot die gevolgtrekking dat dit wel 'n basis bied waarop voortgeborduur kan word ten einde 'n sinvolle ontledingsraamwerk daar te stel.

Vierdens: Omdat die gebeure in Suid-Afrika nie in isolasie plaasgevind het nie, maar inderdaad ingebed was in die internasionale politieke en morele omgewing van daardie tyd, sal dit ook nodig wees om 'n sinvolle ontleding van die gebeure in Suid-Afrika te doen in vergelyking met ander gebiede waarin daar soortgelyke omstandighede gegeld het.

In die lig van die voorgaande kan die probleem wat in hierdie studie aangespreek word, soos volg saamgevat word:

Probleem Ontledings en besprekings van die gebeure in Suid-Afrika is meestal poleemies van aard en daar bestaan 'n gebrek aan 'n objektiewe beskouing daarvan.

Stelling Dat 'n ontledingsraamwerk wat in die algemeen op die teorie van pluralisme gebaseer is, 'n nuttige instrument sal wees om 'n meer objektiewe en onemisionele begrip van daardie gebeure daar te stel.

Doel Die doel van hierdie studie is dus om so 'n raamwerk te ontwikkel en om dit dan illustratief toe te pas op daardie gebeure in vergelyking met gebeure in gebiede met vergelykbare omstandighede en só die waarde van die raamwerk aan te toon.

Hieronder, in hierdie hoofstuk, sal eerstens gekyk word na die historiese agtergrond in Suid-Afrika sowel as in die gebiede wat tans bekend staan as die Verenigde State van Amerika en as Australië. Daar sal mettertyd gemotiveer word hoekom hierdie twee gebiede vir hierdie doel gekies is. Wanneer daar in die loop van hierdie studie verwys word na "Suid-Afrika" en

die “VSA” word bedoel daardie gebiede wat in die verloop van tyd in hierdie twee moderne state opgeneem is. Dit word so gedoen ten einde lang verduidelikings te vermy. Eweneens word die woord “Amerikaans” gebruik ten opsigte van iets of iemand wat tot daardie gebied behoort – soos wat algemeen in die omgangstaal gedoen word.

Tweedens sal in diepte gekyk word na die teoretiese agtergrond. Daarna sal die afbakening van dié tydperke in die geskiedenis wat onder die loep geneem sal word, gemotiveer word.

Die teoretiese raamwerk sal in Hoofstuk 2 ontwikkel en gemotiveer word. Daarna sal die raamwerk in die verdere hoofstukke op die genoemde gebiede tydens die aangeduide periodes toegepas word.

Ten slotte sal terugskouend besin word oor die vraag of die doel waarvoor die raamwerk ontwikkel is, wel bereik kon word.

3. AGTERGROND

3.1. TEORETIESE AGTERGROND

3.1.1. REGERING EN DIE POLITIEKE PROSES

Daar word in die algemeen die stelling gemaak dat dit die **primêre doel** van regering is om orde te handhaaf in ’n samelewing sodat die burgers ’n veilige en rustige omgewing kan hê waarin hulle kan leef en hul besigheid kan bedryf. Selfs in ’n omgewing wat baie ver verwyderd van Westerse filosofie en politieke wetenskap was, word die doel van regering soos volg deur Giliomee & Mbenga (2007:138) beskryf in ’n uittreksel uit ’n Zoeloe-oorlewering na die moord op koning Shaka:

"..om die nasie ... te bewaar sodat julle in vrede kan leef en jul huise en gesinne kan geniet."

David Easton het in sy seminale werk *The Political System* in die middel vyftigs van die twintigste eeu (1953:29-30) die **essensiële funksie** van die politiek geïdentifiseer as die *“authoritative allocation of values for a society”*, met ander woorde die *gesaghebbende toedeling van waardes vir ’n samelewing*. Die term *“gesaghebbend”* dui daarop dat die politieke stelsel die meerderheid van die lede van die samelewing moet oorreed om die meeste van die tyd daardie toedeling van waardes te aanvaar (Easton, 1965:22-24).

Die aksies van die politieke stelsel om waardes toe te ken, spruit voort uit eise wat vanuit die gemeenskap ontvang word -- wat op hul beurt voortvloei uit, aan die een kant, die waardes van die burgers en aan die ander kant die omstandighede waarin hulle hulself bevind (Easton, 1965: 38-47).

3.1.2. WAARDES

Soos hierbo aangedui, staan waardes sentraal tot die begrip “regering” en die uitvoering van sy funksies. Dian Joubert het in ’n artikel met die titel “*Alles van waarde is weerloos*”, die volgende opmerking oor waardes gemaak.

“Waardes is konsepsies, opvattinge of oriëntasies van wat algemeen wenslik is (sou wees) in menslike en intermenslike optredes” (Joubert, 1986:7).

Joubert sê hierdie omskrywing sal waarskynlik gehandhaaf kon word in die kontekste waar die woord “waardes” dikwels gebruik word, soos in outydse aksiologieë, etiek en moraliteit, godsdiens, ideologieë, institusionele komplekse soos die professies, gesinslewe, seksualiteit, ekonomie, politiek, opvoeding -- en daarmee die sosiale wetenskappe wat aan waardes aandag gee.

Touraine (1981:79) waarsku soos volg:

“The word (values) is dangerous because it designates a hodgepodge of cultural orientations, social rules and ideology”.

Joubert sê (1986:8) dit kan help om waardes vir konsepsies (opvattinge, oriëntasies) te reserveer van dit wat *algemeen* wenslik is of sou wees in persoonlike en intermenslike optrede en, as ons *vlakke* van normatiewiteit onderskei, en waardes beskou as *beginsels* wat *rigtinggewend* eerder as voorskriftelik is.

David Easton (1953:221) kom tot die volgende gevolgtrekking:

“This assumption, generally accepted today in the social sciences, holds that values can ultimately be reduced to emotional responses conditioned by the individual’s total life-experiences”.

Waardes is nie net abstrak nie, maar ook materieel. ’n Regering se toedeling van geld in sy begroting kan die toedeling van materiële sowel as abstrakte kultuurwaardes wees. Geld wat die regering byvoorbeeld aan die Voortrekkermonument in Pretoria sou toedeel, dien nie net

die behoefte van die Afrikanergemeenskap om die Monument in stand te hou nie, maar reik ook na die Afrikaners se kultuur uit. In sommige gevalle sal die kultuur van 'n groep mense sodanig wees dat immateriële waardes groter voorrang kry as materiële waardes terwyl 'n ander groep se kultuur 'n groter klem op materiële waardes sal lê.

Joubert (1986:12) sê:

“n Samelewing is in essensie 'n verstandhouding tussen mense. Om so 'n verstandhouding daar te stel, te handhaaf en te laat groei, (daarvoor) is waardes onmisbaar”.

Waardes is derhalwe daardie dinge -- abstrak sowel as materieel -- waaraan mense waarde heg, dit wil sê ekonomiese waardes soos werk en inkomste, meer abstrakte waardes soos veiligheid en geestelike waardes soos godsdiens, taal, en kultuur in die algemeen om 'n gemeenskap te kan daarstel, te handhaaf en te laat groei. Waardes is dus die versamelde waardevolle kosbaarhede van 'n bepaalde groep mense wat onder andere kan insluit ras, volk, etnisiteit, taal, kultuur, godsdiens, afkoms, lewenswyse en gewoontes.

3.1.3. KULTUUR

“Kultuur” het 'n noue verband met waardes. Volgens DJ Kotzé (1968:7,8) is die woord kultuur van die Latynse woord *cultura* afgelei, wat die bewerking van die grond beteken en wat 'n materiële betekenis gehad het. Kotzé sê die woord het teen die begin van die Christelike jaartelling ook betrekking gehad op die korrekte ingesteldheid van die mens teenoor die gode wat weer tot die woord *cultus* gelei het, wat wyse van aanbidding of verering beteken. Dit het mettertyd ook van toepassing geraak op alle geestelike dinge wat die mens geskep, tot stand gebring, oorgeneem, aangekweek of verwerf het. Op dié wyse het die woord kultuur 'n duidelike materiële sowel as geestelike betekenis gekry (1986:7).

Kotzé sien kultuur dus as die mens se materiële en geestelike werksaamhede en die produkte daarvan. Dit het eerstens betrekking op die mens se opvatting, ideë of bewussynsvorme; tweedens, op die mens se wyse van doen en derdens, op die materiële en geestelike produkte van sy aktiwiteite. Daar kan dus gepraat word van kultuur-opvatting; kultuur-aktiwiteite en kultuur-produkte wat die vorms aanneem van selfskepping of oornam, aanvaarding, vereniging of toe-eiening. Kultuur word by alle mense aangetref en ook by groepe mense en

kom juis deur die skeppende werk van 'n groep mense tot stand. Kultuur gee aan daardie groepe 'n besondere identiteit en daar bestaan gevolglik verskillende kulture (1968: 7,8).

Taylor, op sy beurt, beskryf kultuur, volgens Kotzé, soos volg:

“Culture is that complex whole which includes knowledge, belief, art, morals, law, custom and any other capabilities and habits acquired by man as a member of society” (Kotzé, 1961:49).

JCG Kotzé (1961:48) redeneer net soos DJ Kotzé dat kultuur 'n oordragtelike betekenis gekry het van die stoflike na geestelike goed en waardes. Die mens bou onder andere met sy gewoontes, wonings, kleredrag en wetenskap voortdurend die een of ander lewensorde op; organiseer homself graag in groepe of gemeenskappe met stelsels van ordereelings wat die onderlinge verhoudings van enkeles in daardie sosiale groep reguleer. JCG Kotzé sê:

“Hierdie ordereelings, soos beliggaam in sosiale instellings, sentreer rondom sedelike, politieke, regsgemeenskaplike en geestelike opvattinge, wat wesenlik die struktuur van die funksionerende gemeenskap uitmaak” (1961:49).

Kultuur het uit die mens se tweeledige behoeftes ontstaan: Eerstens as organiese wese, en tweedens as geesteswese ten gevolge waarvan 'n religieuse toestand tot stand gekom het. Dus eerstens sy materiële behoeftes, en tweedens sy geestelike behoeftes as sosiale wese. As sosiale wesens skep die lede van 'n samelewingsvorm soos 'n etnos (volk) en verwante wetenskap (sosiale), politieke en regstelsel (Coertze, 1986:29-51). Daar is uiteraard, volgens JCG Kotzé, baie algemene ooreenkomste tussen verskillende vorme van kultuur. Sommige ooreenkomste is ingewikkeld, ander weer eenvoudig. Hy onderskei tussen wat hy “universele kultuurtreke” en “partikuliere kulture” noem. Geen partikuliere kultuur is staties nie, want prikkels van buite en binne bring veranderinge mee. Kulture werk gewoonlik op mekaar in en die proses van onderlinge kultuurbeïnvloeding staan bekend as akkulturasie, wat progressief kan wees wanneer dit 'n vooruitstrewende eienskap het en ook retrogressief wanneer dit agteruitgang meebring (Kotzé, 1961:49).

Carol Delaney (2011:12) meen dat die woord “kultuur” 'n glibberige konsep is wat moeilik verstaanbaar is. Sy haal die Britse sosiale teoretikus Raymond Williams (1976:87) aan wat die volgende oor kultuur te sê gehad het:

“Culture is one of the two or three most difficult words in the English language. This is so partly because of its intricate historical development, in several European languages, but mainly

because it has now come to be used for important concepts in several distinct intellectual disciplines and in several distinct and incompatible systems of thought” (2011:12).

Samevattend kan gesê word dat kultuur ontstaan uit mense se besondere materiële behoeftes as biologiese wesens sowel as hul besondere geestelike behoeftes as sosiale wesens. Dit is die geheel van kennis, geloof, kuns, moraal, gewoontes, kleredrag, wonings, eetgewoontes en ander soortgelyke faktore wat mense in die een of ander bepaalde lewensorde opbou. Dit lei tot die organisering van bepaalde (kultuur-) groepe wat op hul beurt stelsels van ordereëlinskep wat in sosiale instellings beliggaam word, is en wat wesenlik die struktuur van die bepaalde gemeenskap uitmaak. Kultuur is die bindende faktor van die bepaalde groep. Die eenheidswese is die besondere kultuur wat die groep saambind – ’n identiteitsbewussyn wat gevoed word uit die kulturele, historiese en geopolitieke verbondenheid tussen lede wat hulle tot ’n lotsverbonde unieke eenheid saambind.

3.1.4. DIE DILEMMA VAN PLURALE SAMELEWINGS

In Easton se omskrywing van die politieke proses lê egter ook die dilemma van ’n regering in ’n staat met ’n plurale bevolking opgesluit, naamlik *om orde te kan handhaaf in een onverdeelde samelewing waarin ’n pluraliteit van mensegroepe leef wat elk ’n eie kultuur het en hul eie waardes nastreef*. Die verskillende groepe wil elkeen hul eie waardes tot die staat se waardes verhef kry. In ’n staat met een oorkoepelende regering kan daar dus ’n botsing van verskillende waardestelsels ontstaan en die uitdaging vir die regering is om daardie waardebotsings te hanteer.

’n Regering kan egter in ’n eenheidstaat en in een grondgebied in beginsel net een stel waardes gesaghebbend toeken. Die gevolg is spanning onder die mensegroepe wie se verskillende waardes met mekaar bots. Die regeerder besluit oor watter waardes op watter manier nagestreef sal word en watter magsmiddele daaraan geheg sal word. Dit impliseer ook dat die waardes in ’n rangorde gerangskik sal word. Verder impliseer dit dat sekere waardes hoog op die prioriteitslys van die regeerder sal wees en ander miskien nie eens op die lys sal voorkom nie.

Terwyl daar geredeneer kan word dat dit vir 'n regering wys sou wees om die verskillende waardes met mekaar te probeer versoen, indien moontlik, beteken dit egter ook dat hy enige ongelukkigheid wat sy besluite ten gevolg het, op die een of ander manier sal moet hanteer.

Dit beteken verder dat daar oor die verskillende eise vir die gesagvolle toedeling van waardes wat vanaf die gemeenskap na die owerheid kom, 'n groot mate van ooreenkoms bereik moet word oor hoe die waardetoekenning in daardie spesifieke opsig moet plaasvind sodat die gemeenskap dit sal aanvaar. Indien dit nie moontlik is nie, of indien die owerheid nie daarin belang stel om dit te doen nie, kan ontevredenheid ontstaan wat 'n bedreiging vir die politieke stelsel kan inhou.

3.1.5. PLURALISTIESE PERSPEKTIEF

Dit is in hierdie omstandighede waar die filosofie van pluralisme, sowel as die ontledingsraamwerk gebaseer op pluraliteit, werklik ter sprake kom omdat dit fokus op die pluraliteit van waardes en kulture in 'n etnies plurale gemeenskap en die meganismes waarmee dit hanteer kan word.

In 'n etnies plurale samelewing is daar 'n pluraliteit (verskeidenheid) van kulture – en dus 'n pluraliteit van waardesisteme – teenwoordig wat per definisie meebring dat die politieke stelsel in so 'n situasie met andersoortige probleme gekonfronteer word as in homogene samelewings waar daar basies 'n homogene waardestelsel teenwoordig is.

Soos hierbo gemeld, is daar in plurale samelewings feitlik per definisie fundamentele botsings tussen die eise wat uit die verskillende groepe in die gemeenskap kom. Dit bring mee dat 'n gesagvolle toekenning van 'n waarde by een groep byval sal vind, maar 'n ander groep hewig kan ontstel.

'n Ontleding van 'n samelewing en sy politieke stelsel wat juis fokus op die pluraliteit in die samelewing en hoe dit hanteer word, kan dus nuwe insigte – veral betreffende verwickelinge oor 'n tydperk – na vore bring wat nie deur middel van ander ontledingsraamwerke moontlik is nie.

3.1.6. MORALITEIT EN ETIEK

Wanneer 'n regering aan 'n bepaalde stel waardes gesag gee, beteken dit in 'n plurale samelewing met 'n enkele politieke stelsel feitlik per definisie dat ander waardes daardeur ontsê of genegeer word. Die vraag ontstaan dus op watter gronde voorkeur aan die waardes van een groep bokant die waardes van 'n ander groep gegee word.

Dit lei tot die verdere vraag of die regering wat die waardetoekenning gemaak het, billik en regverdig opgetree het. "*Billikheid*" en "*regverdigheid*" is egter oordele wat uit die moraliteit van die betrokke samelewing voortspruit. Daarom is dit nodig om verskeie belangrike begrippe op te helder vir die doel van hierdie bespreking.

Die *HAT* definieer –

- “moraliteit” as “sedelikheid”, “moraliseer” as “sedelesse gee” en “moraal” as “sedeleer”.
- “sede” is “gewoonte, gebruik, gedrag wat onder 'n bepaalde groep as goed en normaal beskou word”.
- “geregtigheid” (wat ten nouste met die voorgaande saamhang) is die “... hoedanigheid wat die mens in staat stel om reg aan 'n ander te laat geskied: billikheid, regverdigheid”.

Esterhuuse sê in sy werk *God en die Gode van Egipte* (2009:231):

“In watter tyd, kultuur of wêrelddeel jy jou ook al bevind, mense praat uiteindelik 'n morele taal, gekonsentreer soos die energie van die son in net een enkele punt: geregtigheid. Dit is die een woord wat, soos die berg Sinai, as 'n onvernietigbare rots in die eb en vloed van die tye bly staan het”.

Esterhuuse verwys ook na die band tussen mag en moraliteit. Hy sê:

“Die soeke na 'n swewende ewewig tussen mag en moraliteit, tussen troon en altaar, wette en waardes is van die mees wesentliche strewes waaromheen die lewe van die mens in die wêreld wentel” (2009: 230).

Die keuse wat 'n regering dus maak oor watter waardes toegedeel sal word, is 'n gewigtige een wat ewewigtigheid moet probeer handhaaf tussen mag en moraliteit.

Boonop verander die moraliteit in 'n samelewing oor tyd. Byvoorbeeld: In die tyd van Moses was dit toelaatbaar om 'n slaaf ten volle en lewenslank te besit mits daardie slaaf nie 'n Israeliet was nie. As 'n Israeliet homself aan 'n ander Israeliet as slaaf sou verkoop (omdat hy in

geldelike moeilikheid beland het), moes hy in die jubeljaar weer vrygelaat word, maar dit het nie gegeld vir slawe wat nie Israëliete was nie (Levitikus 25).

Dit was ingevolge die wette wat Moses ingestel het en daar kan dus met stelligheid aanvaar word dat dit die moraliteit van daardie tyd weerspieël het: Dit was dus nie immoreel om 'n slaaf aan te hou nie, maar as die slaaf 'n Israëliet was, sou dit immoreel wees om hom nie tydens die jubeljaar vry te laat nie.

Die beste voorbeeld van die veranderende aard en inhoud van moraliteit is sekerlik die slawe-praktyk. Dit was letterlik duisende jare lank moreel aanvaarbaar vir diegene wat in die posisie was om waardes vir die samelewings toe te deel. Daar was deur die eeue talle slawe-opstande, maar die oorgrootte meerderheid van slawe het hulle stilswyend by daardie moraliteit neergelê. Die feit dat slawerny in Moses se tyd sowel as in die tyd van Paulus (Efesiërs, 6:8) bestaan het, is bewys daarvan dat slawerny ook in die Bybelse tyd moreel regverdig geag was. In die moderne tyd word slawerny egter beskou as 'n grusame skending van mense-regte.

Giliomee (2004a:632) wys daarop dat toe die derde Amerikaanse president, Thomas Jefferson, in 1776 in die Amerikaanse Onafhanklikheidsverklaring die stelling gemaak het “...*all men are created equal*”, die Amerikaners hul slawe (wat 20% van hul bevolking uitgemaak het) uitgesluit het -- klaarblyklik omdat slawe nie as “*mense*” beskou was nie. Jefferson self het honderde slawe besit.

Daar word in die Bybel na heelwat meer optredes verwys wat die moraliteit van daardie tydvak weerspieël, maar wat in die moderne tyd as grusaam en immoreel beskou sou word. Die Israëliete se inname van Jerigo is volgens baie spesifieke opdragte gedoen en in Josua, Hoofstuk 6 van die Bybel (*Die Lewende Bybel*, 1982) word die inname soos volg in verskillende Bybelversies beskryf:

- “*Josua gee toe die bevel: ‘Skree nou, want die Here het die stad aan julle oorgegee...’* (16).
- “*Maar die hele stad met alles wat daarin is, moet aan die Here toegewy word deur dit met absolute vernietiging te tref ...’* (17).

- ‘Maar pasop dat julle niks anders uit die stad vat nie, want die Here het beveel dat absoluut alles vernietig moet word’ (18).
- “Hulle (die Israeliete) het die stad verwoes en elke lewendige ding wat daarin was doodgemaak -- mans en vrouens, oumense en kinders, en ook al die vee -- beeste, skape en donkies – alles is doodgemaak” (21).

Dit sou vergelyk kon word met die verskynsel van “*etniese suiwering*” wat in die laat twintigste eeu opspraak verwek het en waarvoor verskeie mense lewenslank tronk toe gestuur is – dit word vandag as ’n misdaad teen die mensdom beskou.

Baie van die besprekings wat oor die optrede van vorige regerings in Suid-Afrika, die VSA en Australië gaan, wentel juis om die vraag of die regerings van daardie tye moreel opgetree het. Die kritiek wat byvoorbeeld in die tweede helfte van die vorige eeu teen die regering van Suid-Afrika ingebring is, het ook meestal oor geregtigheid, billikheid en moraliteit gegaan.

Dit word algemeen aanvaar dat ’n stelsel wat deur sy burgers as onregverdig, onbillik en immoreel ervaar word, nie oor die langtermyn volhoubaar is nie. In die lig daarvan sal daar ook met die morele kant van die situasie rekening gehou moet word wanneer evaluasie van regeringsoptredes met behulp van die pluraliteitsraamwerk gedoen word.

Enige ontleding van die optrede van regerings van vorige tydperke met behulp van ’n pluraliteitsraamwerk sal dus terselfdertyd ook die kwessie van die moraliteit van daardie optredes moet insluit.

Die vraag is wat “*moraliteit*” beteken. Ernst M Conradie (2006:1-3) sê die woord is van die Latynse woord *mos* (meervoud *mores*) afkomstig, wat na gewoontes / gebruike (customs) verwys. Hy sê een van die oudste betekenis van moraliteit is inderdaad “*behaviour according to customs*” en dan voeg hy by: “*Such behaviour provides a sense of stability and security and helps to sustain society*” (2006:1). Die betekenis van die woord *moraliteit* moes egter in plurale samelewings aangepas en verbreed word omdat daar verskillende stelle gebruike en etiketreëls in plurale samelewings is. Dit verwys dan na gedrag ooreenkomstig bepaalde reëls, beginsels en gedragskodes in die plurale samelewing.

“*Soon the word ‘morality’ developed the connotations of distinguishing between ‘right’ and ‘wrong’, or between ‘good’ and ‘evil’*” (2006:1).

Conradie vat soos volg saam:

*“What is important here is to see that the concept ‘morality’ implies a **judgement** about decisions, persons or societies” (2006:2).*

Conradie bespreek ook die begrip *etiek* en sê dit is van die Griekse woord “*to ethos*” afkomstig wat aanvanklik na ’n skuilplek vir diere verwys het wat stabiliteit (vir diere) en dus ’n tuiste met bepaalde daaglikse roetines meegebring het. Die oorsprong van die Latynse woord “*mos*” en die Griekse woord “*ethos*” is gevolglik naby verwant. Deesdae beskryf etos ’n bepaalde lewenswyse, byvoorbeeld sekere religieuse groepe volg ’n bepaalde “Weg”, of lewenswyse en mense en hul afstammeling leef ooreenkomstig hulle etos.

Conradie sê dan:

“To summarise: The connotations of the words ‘morality’ and ‘ethos’ are closely related to one another. The word morality may be used with reference to 1) decisions, 2) persons and 3) societies to express convictions about what is right and what is wrong. The emphasis in the word ethos is on a way of life: the ways in which morality is actually practised, especially in a communal context” (2006:4 e.v.).

’n Groep se etos verander egter gereeld oor tyd soos geslagte van leierskap kom en gaan en soos nuwe uitdagings en interne spanning ontstaan – net soos die inhoud van die begrippe van billikheid, regverdigheid en moraliteit ook met tyd verander. ’n Baie onlangse toepaslike geval is die stelling van die voormalige geneesheer-generaal van die Suid-Afrikaanse Weermag, generaal Niel Knobel, oor aborsie. Hy sê

“In our country it was totally illegal to perform an abortion. Today if a doctor in a state hospital refused to perform an abortion, he or she will probably be charged. Our ethical rules change as we go along” (Sapa: 30 Maart 2012).

Degenaar het in sy werk *Moraliteit en Politiek* (1975) in diepte met moraliteit en politiek gehandel en verskeie standpunte oor moraliteit ingeneem wat as toetsinstrumente oor moraliteit kan dien. Degenaar se werk handel egter net oor die huidige tydsgewrig en hy skryf dus eintlik net oor wat in sy eie tyd moreel aanvaarbaar is. Tog is daar wysrede van Degenaar wat tot ’n mate as tydloos beskou kan word en wat eintlik oor tyd as toets vir moraliteit kan dien, byvoorbeeld:

“Geen mens behoort as ’n middel tot ’n doel beskou te word nie, maar wel as ’n doel op homself; en ook: die doel heilig nie die middele nie. Eersgenoemde formulering roep op tot respek vir

die mens. Laasgenoemde verskuif die klem van die mooi klinkende teorie oor die toekoms na die styl van optrede in die hede” (Degenaar, 1976: 27, 28).

’n Toepaslike voorbeeld is die gewapende Jameson-inval in die Transvaal in 1895-96 wat deur die Kaapse premier, Cecil John Rhodes, georganiseer was. Die moraliteit van daardie tyd het sy stap as immoreel ervaar en Rhodes was genoop om as premier te bedank, soos dit blyk uit ’n artikel deur Van Bart, M in *BY* van *Beeld* van 24 Maart 2012. Volgens dié artikel het Olive Schreiner aanvanklik gedink Rhodes was die briljantste man in Afrika. Toe sy hom vra waarom hy met mense soos die Afrikanerbond bevriend is, het Rhodes se antwoord “*haar soos ’n donderslag*” getref. Hy het gesê: “*Those men my friends? They are not my friends! They are my tools; and when I have done with them, I throw them away*”. Rhodes se woorde bots reëlreg met Degenaar se stelling hierbo dat geen mens as ’n middel tot ’n doel beskou moet word nie. (Dit het, volgens, Van Bart se artikel, gelei tot ’n drastiese ommekeer in Schreiner se lewe.)

Die inbesitname, daarenteen, van verskeie Afrikagebiede in die sewentiende en agtiende eeue deur Brittanje, België, Frankryk, Portugal en ander Europese moondhede as hul kolonies, was egter nie as immoreel beskou nie. Die inval in die Transvaalse en Vrystaatse republieke in 1899 is ook destyds nie as immoreel beskou nie, omdat dit op ’n formele oorlogsverklaring gevolg het.

’n Ander faset van hierdie vergelyking is dat die moraliteit van ’n samelewing nie oornag verander nie en dat die verandering baie dikwels met stryd gepaard gaan.

Die beëindiging van slawerny kan hier as ’n voorbeeld dien. In Brittanje, wat in daardie tyd ’n belangrike moederland van al drie gebiede was, is slawerny in 1833 afgeskaf, nadat die Britte in die vorige eeu ’n baie winsgewende slawehandel bedryf het. Daar is bereken dat tussen 1700 en 1810 byna drie miljoen slawe deur Britse skepe oor die Atlantiese Oseaan vervoer is.

Wat in hierdie verband ook baie belangrik is, is dat die beëindiging van slawerny in Brittanje plaasgevind het eers nadat betekenisvolle aktivistiese veldtogte daaroor reeds omtrent 45 jaar tevore begin het (Oldfield, John: *British Anti-slavery*. Geraadpleeg: 19 Januarie 2013). Die idee dat slawerny afgeskaf moes word, het sekerlik reeds lank voor daardie tyd by dele van

die Britse samelewing begin posvat. Dit illustreer dat 'n bepaalde waarde in daardie samelewing 'n baie lang tyd geneem het om finaal pos te vat.

Die algemene opvatting vandag is dat die deurslaggewende rede waarom dit destyds vir die Britse regering moontlik was om slawerny te verbied, was omdat die winsgewendheid van die bedryf tot baie lae vlakke gedaal het. Dit illustreer ook die wisselwerking tussen verskillende waardes – solank die monetêre waarde van slawerny hoog was, is slawerny volgehou ten spyte van die morele besware daarteen. Toe die monetêre waarde nie meer oorheersend was nie, het die nuwe moraliteit die oorhand daarvoor gekry.

In die VSA is slawerny stuk-stuk beëindig deurdat sommige deelstate (meestal in die Noorde) self besluit het om dit te doen – so vroeg as 1777 in die gebied wat vandag Vermont heet (Ryan Joseph: *What caused the American Civil War* (Geraadpleeg: 9 Januarie 2013).

Ander state (veral in die Suide) het in dieselfde tydperk hul wetgewing oor slawerny strenger gemaak. So byvoorbeeld is daar in 1831 in een staat 'n betekenisvolle veldtog teen slawerny begin terwyl in dieselfde jaar in 'n ander staat 'n slaaf (nogal 'n prediker) wat 'n slawe-opstand begin het, opgehang is (Slavery. Geraadpleeg:18 Maart 2013).

Die Amerikaanse Kongres het reeds in 1808 die invoer van slawe uit Afrika verbied, maar slawerny is eers in 1863 in die hele VSA verbied midde in 'n bloedige burgeroorlog van vier jaar tussen die Suidelike en die Noordelike state (Slavery.Geraadpleeg:18 Maart 2013).

Daar kan dus afgelei word dat slawerny tot voor 1777 deur die meerderheid mense in daardie samelewings as moreel regverdig beskou is en dat daar tussen 1777 en 1863 – dus vir meer as tagtig jaar – onduidelikheid geheers het, totdat die meerderheid van die mense daarná slawerny as moreel onaanvaarbaar beskou het.

Hier kom 'n belangrike aspek van die proses waarin moraliteit verander, na vore nl. die omringende omstandighede waarin die spesifieke bevolking verkeer – en veral die finansiële implikasies en die gevolglike veranderings in lewenstyl wat 'n nuwe moraliteit vir hulle inhou. In die Noorde het boerdery-omstandighede en industrialisasie so verander dat hulle minder slawe arbeid nodig gehad het. Aan die ander kant het plantasie-boerdery (veral katoen) steeds uitgebrei in die Suide met die gevolg dat hulle steeds meer behoefte aan slawe-arbeid

ontwikkel het. Dit het dan ook gebeur dat talle slawe vanuit die Noorde na die Suide verkoop is (Slawegesiedenis. Geraadpleeg 18 Maart 2012).

Dit het meegebring dat daar mettertyd min slawe in die Noorde was, maar baie groot getalle in die Suide. Dit was dus nie vir die mense van die Noorde 'n groot ongerief om sonder slawe klaar te kom nie en gevolglik het hulle die nuwe moraliteit (in terme waarvan slawerny nie langer aanvaarbaar was nie) makliker aanvaar, en dit het ook nie groot finansiële implikasies vir hulle gehad nie.

In die Suide was dit egter anders gesteld omdat sowel die finansiële implikasies as die maatskaplike gevolge van die vrystelling van slawe vir die mense wat daar gewoon het, baie groter was – ongeveer een-derde van alle mense in die Suide was slawe. Daarom was hulle bereid om oorlog te maak ter wille van die behoud van hul lewenstyl in al sy fasette wat deur die voorafbestaande moraliteit moontlik gemaak was. (Natuurlik was daar ander faktore wat ook bygedra het tot die uitbreek van die burgeroorlog, maar daar word algemeen aanvaar dat die vrystelling van slawe die belangrikste onderliggende oorsaak was) (Slawegesiedenis. Geraadpleeg 18 Maart 2012).

Dieselfde verskynsel het nog lank na die burgeroorlog voortgeduur deurdat gelykstelling tussen swart en wit – insluitende die stemreg en byvoorbeeld gesamentlike skole en ander geriewe – baie vroeër deur die mense van die Noorde aanvaar is omdat dit vir hulle minder implikasies gehad het weens die feit dat slegs 'n klein persentasie van die mense vrygestelde slawe (dus swart mense) was, teenoor die mense van die Suide waar daar groot weerstand teen gelykstelling was omdat dit groter implikasies vir hulle gehad het en waar dit baie langer geneem het om 'n werklikheid te word (Slawegesiedenis. Geraadpleeg 18 Maart 2012).

Hieruit kan die gevolgtrekkings gemaak word dat –

- bepaalde morele waardes op gegewe tye in bepaalde samelewings algemeen aanvaar was (of is),
- bepaalde morele waardes op gegewe tye 'n strydpunt in 'n bepaalde sameleving word,
- dit soms baie lank neem vir een morele waarde om die oorhand bo 'n ander morele waarde te kry,
- die finansiële en maatskaplike omstandighede van 'n bepaalde groep mense 'n invloed het op hoe maklik of hoe moeilik 'n bepaalde verandering van moraliteit posvat,

en dat uit die gebeure in 'n samelewing afgelei kan word –

- of 'n bepaalde morele waarde op 'n bepaalde stadium algemeen aanvaar word al dan nie,
- of dit op 'n ander stadium onderworpe is aan 'n interne dispuut, en
- watter een van die betrokke morele waardes uiteindelik in daardie samelewing die oorhand kry en as algemeen aanvaar beskou kan word.

Uit die voorbeelde hierbo genoem, kan ook afgelei word dat daar iets soos 'n internasionale moraliteit bestaan.

Hoewel die VSA sedert 1776 'n onafhanklike staat was, is dit duidelik dat die verandering in die moraliteit in die VSA en Brittanje mekaar oor en weer beïnvloed het. Soos wat die tempo van internasionale kommunikasie versnel het as gevolg van tegnologiese ontwikkeling, het die wedersydse beïnvloeding van verskillende lande op mekaar se morele sienings ook toege- neem.

In hierdie opsig kan die Universele Deklarasie van Menseregte (Universele Deklarasie van Menseregte, Geraadpleeg: 27 Januarie 2013) wat op 10 Desember 1948 deur die Verenigde Nasies aanvaar is, as voorbeeld dien. Die Deklarasie self beskryf dit as

“... the first global expression of rights to which all human beings are inherently entitled”.

Die verskil tussen hierdie deklarasie en die deklarasie van die VSA in 1865 is natuurlik dat daar op die internasionale terrein geen werklike sentrale gesag bestaan wat dié deklarasie kan afdwing nie.

Hoewel die vrygestelde slawe ná die burgeroorlog as volle burgers van die VSA erken is, het dit feitlik 'n honderd jaar van stryd geneem voordat alle nasate van die vrygestelde slawe orals in die VSA effektiewe stemreg verkry het. Einde ten laaste is die *Voting Rights Act* in 1965 aanvaar – waarin die stemreg van swart mense finaal bo twyfel gestel is (Burgerregte. Geraadpleeg 27 Januarie 2013).

Ten opsigte van elk van hierdie gevalle (en vanselfsprekend kan die lys baie lank gemaak word) was daar dus op bepaalde tye verskille van menings – terselfdertyd – oor wat moreel aanvaarbaar is en wat nie – sommige mense en groepe in die samelewing wou die bestaande moraliteit behou en ander wou 'n nuwe moraliteit laat geld. Die stryd is op verskillende same-

lewingsterreine gevoer totdat die politieke stelsel uiteindelik daardie nuwe moraliteit – en dus aspekte van die waardestelsel – as gesaghebbend aanvaar en dit in wetgewing vergestalt het.

Samevattend kan gesê word dat moraliteit medebepalend is van die waardes van die samelewing wat deur die regering in ag geneem moet word wanneer waardes gesaghebbend vir daardie samelewing toegeken word. Weens die veranderende aard van moraliteit sal ook die waardes waarop besluite van die regering gebaseer moet word, oor tyd verander.

3.2. VERGELYKENDE ONTLEDINGS

’n Ontledingsraamwerk wat breedweg gebaseer op en afgelei is van, die teorie van pluralisme sal by uitstek ook die ideale stuk gereedskap wees om vergelykende ontledings van die pluraliteite in verskillende samelewings en die hantering daarvan deur die betrokke regerings te kan doen.

Vergelykende ontledings is lank reeds ’n bekende metode in die politieke wetenskap – juis omdat dit die samelewings en politieke stelsels wat ontleed word in ’n breër perspektief plaas (Cattel & Sisson, 1978 en Almond & Powell, 1966/1978).

“’n Goeie voorbeeld van die voordeel van ’n vergelykende benadering kom voor in Cattel en Sisson (1978: ix). Hulle stel dit so:

“...The chapters ... take a comparative view of the same political dimension, enabling the student to discern how different political environments cope with similar problems.”

Ná ondersoek is besluit om vergelykings te doen tussen Suid-Afrika, Australië en die gebied wat nou bekend staan as die Verenigde State van Amerika. Die keuse van dié drie lande sal hieronder gemotiveer word (paragraaf 5.3).

Daar sal later in die studie in besonderhede vergelykings gedoen word tussen die plurale mensegroepe in die VSA, Australië en Suid-Afrika asook die wyse waarop die betrokke regerings die pluraliteit hanteer het. Daar sal ook by geleentheid na gebeure in ander lande verwys word. Hier word vervolgens slegs enkele feite genoem om begrip te skep vir die groot omvang van die pluraliteit in hierdie gebiede,

’n Waardevolle bydrae tot vergelykende metode is te vind in die werk van Samuel Huntington *The Clash of Civilizations and the remaking or the World Order*. Die werk het in 1996 verskyn

en bespreek dus die tydperk na 1962. Omdat die konsep van botsende groepe 'n belangrike deel van hierdie studie uitmaak, is dit tersaaklik om na Huntington se vooruitskating oor groepe te kyk. Hy verwys na "beskawings" wat in wese groepe is en sê daarvoor in sy Inleiding:

"My argument that the central and most dangerous dimension of the emerging global politics would be conflict between groups from differing civilizations (Huntington, 1996: 13)..

Huntington waarsku ook:

"Clashes of civilizations are the greatest threat to world peace, and an international order based on civilizations is the surest safeguard against world war" (1996:13).

Huntington het met sy werk *Political Order in Changing Societies* (1968) bekendheid verwerf. Daarin het hy die konvensionele opvatting, wat deur baie teoretici oor modernisering aangehang was, dat ekonomiese en sosiale vooruitgang stabiele demokrasieë in onlangs gedekoloniseerde lande sal meebring, bevraagteken.

3.3. VROEË GESKIEDENIS VAN PLURALITEIT IN DIÉ DRIE LANDE

3.3.1. PLURALITEIT IN SUID-AFRIKA

Die grondgebied wat vandag as die Republiek van Suid-Afrika bekend staan, is sedert vroeë tye deur 'n veelheid van mense en volke bewoon – hoewel nie noodwendig as deel van een staat of een politieke stelsel nie. Van Riebeeck het by sy aankoms geen "staat" daar gevind nie, want 'n "staat" is 'n bevolking binne 'n begrensde gebied wat polities georganiseer is onder 'n permanente, soewereine, sentrale gesag waaraan onderdanigheid verskuldig is (Coertze & Coertze 1996: 291) . Aan die Kaap was daarvan geen sprake nie.

Die aard van die interaksie tussen die mensegroepe aan die Kaap voor die aankoms van Jan van Riebeeck is nie vir die doel van hierdie studie tersaaklik nie, hoewel daarvan kennis geneem sal word wanneer nodig.

Wat wel tersaaklik is, is die volgende omstandighede:

- Wat inheemse mense aan die Kaapse omgewing betref, was die gebiede noord en oos van die Kaap by Van Riebeeck se koms volgens Elphick en Malherbe(1989:3) na skatting 50 000 Khoikhoi in die hele suidwestelike Kaap en hulle sê die term "suidwestelike Kaap"

verwys na grond suid en wes van 'n lyn wat van die Olifantsriviermond tot by die hedendaagse Tulbagh strek, en daarvandaan na die mond van die Breederivier.

- Volgens Giliomee was daar sowat 100 000 Khoikhoi (2004a:8) in die huidige Wes-Kaapprovinsie. Davenport skryf soos volg oor die San: "San hunter-gatherers, likely descendants of the Late Stone Age peoples ... may never have exceeded 20 000 in number. They lived in small, loosely-knit patrilineal bands of twenty to two hundred persons" (2000:6).
- Die inheemse mense was dus reeds vóór 1652 'n veelheid groepe en kulture.
- Van Riebeeck het by sy aankoms aan die Kaap 'n nuwe dimensie tot die pluraliteit van die plaaslike bevolking toegevoeg deur die permanente vestiging van Europeërs, al was dit volgens Giliomee (2004a:5) aanvanklik net 90 in getal.
- Die Europeërs was by Van Riebeeck se koms 'n getalleminderheid teenoor die inheemse mense, en hierdie situasie sou oor die eeue voortduur.
- Die Europeërs en die inheemse mense was verskillend van mekaar wat betref ras, etnisiteit, godsdiens, kultuur en taal.
- Die interaksie tussen die Europeërs en die inheemse groepe mense het spoedig twispunte opgelewer wat selfs tot bloedige botsings gelei het en wat op die een of ander wyse hanteer moes word.
- Met verloop van tyd het meer mensegroepe -- veral dieper die land in -- met mekaar in aanraking -- en ook in botsing -- gekom.
- Sekere maatreëls is sedert Van Riebeeck se koms toegepas om die plurale mensegemeenskappe te hanteer.

Suid-Afrika, soos dit vandag daar uitsien, is dus vir ten minste die afgelope drie en 'n half eeue 'n land met 'n plurale bevolking, dit wil sê talle verskillende mensegroepe -- oftewel volke -- elk met hul eie kultuur, d.w.s. taal, gewoontes, godsdiens en sosiale strukture. Die geskiedenis van hierdie tydperk is dan ook, vanuit 'n politieke hoek gesien, 'n geskiedenis van die interaksie, en dikwels botsing, van daardie verskillende kulture -- en derhalwe ook van die verskillende volke. Dit is ook 'n geskiedenis van die reëlings wat die regeerders oor tyd getref het om die menseverskeidenheid te hanteer.

3.3.2. PLURALITEIT IN DIE VSA

Hier word gepraat van "Amerika" bedoelende die grondgebied wat vandag bekend staan as die Verenigde State van Amerika, omdat die VSA as staat aanvanklik nog nie bestaan het nie.

Daar word geskat dat Eurasiërs, later Indiane genoem, Noord-Amerika baie duisende jare voor die aanvang van ons huidige jaartelling oor die Beringlandstrook (wat ongeveer twintig millenniums later as gevolg van klimaatsverandering onder die see verdwyn het) binnegekome het (Science Daily: 29 Oktober 2007) en “... soon diversified into many hundreds of culturally distinct nations and tribes” (Kennedy et al. 2006:6).

Die aankoms met verloop van tyd vanaf die einde van die 15e eeu van miljoene Europese immigrante en swart slawe uit Afrika “... has led to centuries of conflict and adjustment between the Old and New World societies” (Calloway, 2009).

Die uitdaging oor hoe om die pluraliteit te hanteer, het dus reeds vroeg in die VSA se geskiedenis opgeduik.

Daar is verskeie skattings oor hoeveel Indiane daar by die Europeërs se aankoms in Noord-Amerika was en hoe die VSA se bevolking tans daar uitsien. Viljoen sê:

“In Noord-Amerika is die inheemse Rooihuide deur Angel-Saksiese optrede van ’n geskatte ongeveer 3 tot 4 miljoen tot 300 000 in die begin van hierdie eeu (20ste eeu) verminder; en die oorblywendes is na armsalige reservate verstoot” (1981: 21).

’n Ander skatting oor hoeveel Indiane daar tans is:

“Today there are more than half a million Indians in the United States and millions more elsewhere in the Americas” (Indiane: Die aantal in die VSA en elders. Geraadpleeg 24 Maart 2012)

Volgens *Current USA Population* (Geraadpleeg 21 Julie 2011) is die VSA se bevolking tans (2013) 311 800 000 (Amerikaners: Aantal in die VSA. Geraadpleeg 30 April 2012). Daarvolgens is Indiane se getalle vandag slegs ’n klein breukdeel van die VSA se bevolking.

3.3.3. PLURALITEIT IN AUSTRALIË

In die geval van Australië, was daar by die Europeërs se aankoms in 1788 inheemse mense wat reeds sowat 50 000 jaar vantevore uit Afrika aangekom het (*BBSRC: Biotechnology and Biological Sciences Research Council*. 2004. Geraadpleeg 6 Junie 2008).

Behalwe die grootste inheemse groep, die Aborigenies, was daar Torres-eilanders wat op sowat 100 eilande naby Queensland gewoon het en Tasmaniërs in Tasmanië wat sowat 40 000 jaar gelede tydens die laaste ystydperk oor ’n landbrug vanaf Australië na Tasmanië

beweeg het. In 1788 is meer as 250 tale en 600 dialekte gepraat waarvan minder as 200 steeds gebruik word (Australian Bureau of Statistics 1999. Geraadpleeg: 6 Junie 2008).

Die getalle van inheemse mense by die Europeërs se aankoms in 1788 word amptelik op tussen 318 000 en 750 000 geskat (*Australia: Population growth of the whole country. Australia Year Book, 2002*. Geraadpleeg 12 Desember 2012).

Ander akademici skat die aantal inheemse mense voor blanke aankoms op een miljoen en selfs meer (Thompson, 2001: 153). Meeste het in die suidooste by die Murrayrivier gewoon. Neil Thompson sê die waarskynlike (“*likely*”) aantal Aboriginies in 1788 was ongeveer 750 000 tot meer as ’n miljoen (Thompson, 2001: 153).

In 2005 het die Australiese Sensusburo ’n vinnige kyk (“*snapshot*”) onderneem. Die Buro het die totale inwonende inheemse bevolking vanaf Junie 2001 op 485 520 geskat, wat 2,4% van die Australiese bevolking van sowat 19 miljoen mense is. 90% van die inheemse mense het hulself as Aboriginies geïdentifiseer; 6% as Torreseilanders (Thompson, 2001: 153).

Hierdie bondige gegewens oor die VSA, Australië en Suid-Afrika gee ’n duidelike prentjie van die enorme menseverskeidenheid in die drie lande en stel dit duidelik dat regerings wat sedert die aankoms van Europese setlaars oor die gebiede regeer het, maniere moes vind om die pluraliteit te hanteer.

4. SENTRALE STELLING EN AFHANKLIKE STELLINGS

Daar is een sentrale stelling wat die rugstring van hierdie studie vorm. Dit is soos volg:

Dat ’n ontledingsraamwerk gebaseer op die teorie van pluralisme, indien dit uitgebrei en aangepas word, ’n nuttige raamwerk sal daarstel waarmee die pluraliteit in en die hantering daarvan in die politieke geskiedenis van Suid-Afrika, die VSA en Australië vergelykend en empiries ontleed kan word.

Onderliggend aan hierdie sentrale stelling lê daar ses afhanklike stellings waarop mettertyd uitgebrei sal word en ten opsigte waarvan bewys gelewer sal word, soos nodig, naamlik:

STELLING 1: PLURALITEIT AKKOMMODEER

Die filosofie van pluralisme voer aan dat die pluraliteite in 'n samelewing erken en beskerm behoort te word sodat dit kan dien as die boublokke van, onder andere, die politieke stelsel in daardie samelewing.

STELLING 2: GROOT PLURALITEIT

Dwarsdeur die opgetekende geskiedenis van die gebiede wat nou as die Republiek van Suid-Afrika, die VSA en Australië bekend staan, tot die hede, is dié gebiede bewoon deur 'n veelheid van volke, met ander woorde, daar was deurentyd 'n pluraliteit van kulture, tale en etniese groepe teenwoordig.

STELLING 3: POTENSIAAL VIR STRYD

Omdat verskillende kulture verskillende waardestelsels aanhang en omdat politiek primêr handel met die beslaggewing aan mededingende waardes (waaruit belange, abstrak sowel as materieel, voorspruit), het 'n samelewing waarin daar 'n pluraliteit van kultuurgroepe voorkom, 'n hoë potensiaal vir onderlinge wrywing en stryd wat tot wanorde en vernietiging kan lei.

STELLING 4: ORDE HANDHAAF

Die mees basiese funksie van enige politieke stelsel is om orde binne sy jurisdiksiegebied te handhaaf sodat die inwoners in vrede kan leef en vooruit gaan, dit wil sê, *om onderlinge mededinging binne bepaalde perke te hou.*

STELLING 5: VERSKILLENDE OPTREDES

Verskillende regerings in verskillende lande en in verskillende tydvakke het die probleem van botsende waardes op verskillende wyses probeer aanspreek.

STELLING 6: VERSKILLENDE GEVOLGE

Die verskillende wyses waarop die betrokke regerings die probleem van botsende waardes te midde van kulturele pluraliteit hanteer het, het verskillende gevolge vir die

onderskeie samelewings opgelewer, waardeur die pluraliteit in daardie samelewings verhoog, verminder of gestabiliseer is.

Indien hierdie ses stellings saam in ag geneem word, is daar sterk aanduidings dat 'n ontledingsraamwerk gebaseer op die idee van pluraliteit 'n nuttige raamwerk sal bied vir die ontleding van politieke gebeure en politieke beleidsrigtings gedurende die geskiedenis van hierdie drie samelewings.

5. NAVORSINGSONTWERP EN METODE

5.1. DIE ONTLEDINGSRAAMWERK

Die teorie van pluralisme sal verken en aangepas word om daaruit 'n insiggewende instrument vir objektiewe ontleding te ontwikkel. Hierdie ontledingsraamwerk sal dan toegepas word op die beleidsrigtings van die regerings van Suid-Afrika, die VSA en Australië gedurende verskillende tydperke om vas te stel

- of die beleidsrigtings wat gevolg is, die pluraliteit aangemoedig of onderdruk het,
- wat die gevolge van sodanige gebeure en beleidsrigtings was ten opsigte van die hantering van konflik en versoening tussen mededingende waardes, en
- wat die moraliteit van die beleidsrigtings was in die lig van die moraliteit van die betrokke tydsgewrig.

Die daarstelling van die raamwerk is 'n omvattende taak en sal in 'n afsonderlike hoofstuk, Hoofstuk 2, onderneem word.

5.2. METODE

Die navorsing berus hoofsaaklik op 'n literatuurstudie van primêre en sekondêre bronne aangevul deur gestruktureerde vraelyste en persoonlike onderhoude. Die komponente van die analitiese raamwerk is deduktief sowel as induktief van aard. Die fokus van die analise sal op die plurale, multikulturele aard van die drie samelewings val, en by geleentheid sal dit ook aangevul word deur internasionale perspektiewe en voorbeelde van multikulturaliteit en ordeningsmaatreëls in ander lande in die wêreld.

Gebeurtenisse in die drie tydperke sal met mekaar vergelyk word om ooreenkomste en verskille te identifiseer en afleidings daaruit te maak.

5.3. OMVANG EN TYDPERKE

Soos aanvanklik gestel, is die inspirasie vir hierdie studie om meer lig te werp op die verloop van sake (ten opsigte van pluraliteit) in Suid-Afrika. Om daardie rede val die hooffokus in hierdie studie uit die aard van die saak op Suid-Afrika. Daarom hou die afbakening van die tydperke hoofsaaklik verband met die gebeure aan die Suidpunt van Afrika. Daar sal ook in groter diepte ingegaan word in die gebeure hier as in die ander twee gebiede. Die gebeure in die ander twee gebiede sal hoofsaaklik bygebring word ten einde 'n genoegsame basis vir vergelyking daar te stel.

Die tydperk waarin die situasie en beleidsrigtings in Suid-Afrika, die VSA en Australië ontleed sal word, strek van 1652 tot 1962.

Die aanvangs tydperk van 1652 word verbind aan die koms van Europeërs na die suidpunt van Afrika, waardeur 'n nuwe dimensie aan die pluraliteit van kulture in dié samelewing gegee is. Die afsluitdatum hang ook saam met verwickelinge in Suid-Afrika en sal hieronder verder gemotiveer word.

In Suid-Afrika se geskiedenis van 1652 tot 1962, kan daar drie betekenisvolle hoof-tydperke onderskei word aan die hand van die aard van die owerheid of owerhede wat in die gebied regeer het, naamlik:

- 1652 tot ongeveer 1800, toe die Kaap onder beheer van Nederland was;
- ongeveer 1800 tot 1910, toe die grootste deel van die gebied onder Britse gesag gestaan het, en waarin daar ná die Groot Trek deur die Voortrekkers republieke tot stand gebring is wat tot 1902 voortbestaan het, waarna dit ook onder Britse beheer gestel is;
- 1910 tot 1962 toe die Unie van Suid-Afrika onder wit regerings gestaan het wat demokraties deur die wit kiesers verkies is.

Vir die doel van hierdie studie kan die derde tydperk (1910-1962) weer in drie subtydperke onderverdeel word, naamlik:

- 1910 tot 1948, waartydens die beleid van die wit regering nie amptelik onder die naam "apartheid" bekend was nie.

- 1948 tot 1958, waartydens die destydse Nasionale Partyregering sy beleid amptelik as “apartheid” aanvaar en op die wetboek geplaas het, en
- 1958 tot 1962, waartydens die beleid van die NP regering ’n omwenteling ondergaan het.

Die jaar 1962 is die logiese afsnypunt vir die studie omdat die NP se partisiebeleid toe ’n eerste praktiese mylpaal bereik het toe die destydse Eerste Minister op 23 Januarie 1962 in die Volksraad aangekondig het dat selfregering aan die Transkei gegee word (Pelzer, 1963: 55). Dit was ’n mylpaal in die politieke geskiedenis van Suid-Afrika na die Tweede Wêreldoorlog omdat die NP se partisiebeleid in 1962 gekonkretiseer is in die vorm van selfregering aan ’n geografiese gedeelte van Suid-Afrika binne die Suid-Afrikaanse moederland (wat later tot onafhanklikheid sou lei).

HF Verwoerd was die filosoof en dryfveer agter die nuwe NP-inisiatief om konkrete beslag aan sy partisiebeleid te gee. Verwoerd, wat in 1948 ’n senator geword het, was vanaf 19 Oktober 1950 Minister van Naturellesake en vanaf 2 September 1958 Suid-Afrika se Eerste Minister (Pelzer, 1963:xiii). Nadat hy Eerste Minister geword het, het hy begin om die NP se beleidsklem van “apartheid” na “afsonderlike ontwikkeling” te verskuif. Dit het in 1962, met die verlening van selfregering aan die Transkei, ’n belangrike mylpaal bereik.

Daarom is 1962 ’n logiese afsnypunt vir hierdie studie.

David Welsh in sy werk *The Rise and Fall of Apartheid* (2009: 52) gebruik subtydperke wat min of meer ooreenstem met die bogenoemdes.

Ten einde die verhaal wat deur hierdie dokument loop nie stomp af te sny nie sal daar, waar nodig, kortliks by die afsnypunt van 1962 verbygegaan gegaan word ten opsigte van sommige aspekte. Dit is egter nie ’n wesenlike deel van die proefskrif nie.

5.4. TOEPASLIKE VERGELYKINGS

Die pluraliteit en maatreëls om dit te orden in die drie tydperke in die VSA, Australië en Suid-Afrika sal met mekaar vergelyk word omdat sekere belangrike gegewens oor die drie lande met mekaar ooreenstem, naamlik:

- In al drie lande was daar reeds inheemse mense woonagtig toe Europeërs hulle daar begin vestig het.

- Die vestiging van Europeërs in die drie lande het breedweg in dieselfde historiese tydperk plaasgevind, hoewel die vestiging in Australië later as die ander twee plaasgevind het.
- Die nuwe intrekkeurs in al drie gevalle was uit Europa afkomstig en meer in die besonder uit die Angel-Saksiese dele van Europa – al drie was op 'n stadium Britse kolonies.
- Die inheemse mense het onderlinge kulturele verskille gehad, insluitende waardes, tale en geloof. Die Europese aankomelinge het soortgelyke onderlinge verskille gehad, al was hulle van dieselfde kontinent afkomstig. Die verskille tussen die Europeërs en die inheemse mense was egter veel groter as onderlinge verskille binne in die twee genoemde hoofgroepe. Die verskille tussen die twee hoofgroepe is verdiep deurdat hulle uit verskillende rasse bestaan het sodat wanneer een mens 'n ander raakloop, hy of sy die ander mens aan sy of haar fisiese kenmerke dadelik aan 'n spesifieke afkoms sou kon klassifiseer en daardeur afleidings sou kon maak oor wat die ander persoon se kultuur en waardes dan sou wees.
- Weens die verskille tussen die inheemse mense en die Europese aankomelinge het meningsverskille tussen die twee groepe ontstaan wat van tyd tot tyd tot bloedige konflik gelei het.
- In al drie lande is van tyd tot tyd bepaalde reëlins getref om die pluraliteit te hanteer.

Daar is verder sommige belangrike ooreenkomste tussen die drie lande wat die drie hoof tydperke betref wat hierbo geïdentifiseer is. Dit handel oor 'n vergelyking van gebeure in Suid-Afrika aan die een kant, en die VSA en Australië aan die ander kant.

Daar sal in elk van die drie tydperke 'n ontleding van die politieke gebeure gemaak word aan die hand van die pluraliteitsraamwerk wat in die volgende hoofstuk ontwikkel sal word. Daarna sal daar terselfdertyd vergelykings getref word met soortgelyke gebeure in die drie lande in die drie tydperke sowel as tersaaklike ooreenkomste en verskille wat uitgewys en bespreek sal word.

Die een afwykende verskil tussen die drie lande is dat die Europese vestiging in Australië eers teen die einde van die eerste tydperk plaasgevind het. Daar was dus min geleentheid vir ontwikkelinge van beleid tydens daardie tydperk in Australië. Daarom sal daar ten opsigte van die eerste tydperk net basiese inligting oor Australië verskaf word.

6. NAVORSINGSBRONNE

Daar word van veral drie navorsingsbronne gebruik gemaak: Skriftelike bronne, primêr en sekondêr; persoonlike onderhoude, sowel as vraelyste wat aan gekose respondente uitgestuur is.

6.1. SKRIFTELIKE BRONNE

Die skriftelike bronne wat in die studie gebruik is, verskyn in die Bronnelys aan die einde van die proefskrif.

6.2. PERSOONLIKE ONDERHOUDE

Persoonlike onderhoude is gevoer met persone wat sorgvuldig gekies is uit mense wat belangrike politieke rolle in Suid-Afrika se onlangse geskiedenis gespeel het. Hulle dra uit eie kennis tot die navorsing by. Die persone sluit onder andere voormalige tuislandleiers, ANC-kaders en toepassers van die apartheidsstelsel in.

Die onderhoude word in die studie ingeweef.

6.3. VRAELYTE

’n Vraelys is aan “*persoonlike getuies*” van Suid-Afrika se resente geskiedenis gestuur waarin vrae oor die apartheidshoofstuk gestel is om bruikbare data te bekom.

Die skrywer hiervan is self ’n “*persoonlike getuie*” van die apartheidshoofstuk vanaf die veertigerjare van die vorige eeu toe hy onder andere in 1948 as elfjarige aktief aan daardie verkiesing deelgeneem het. As politieke aktivis was hy van sy kinderdae af reeds by die aktiewe partypolitiek betrokke en het in verskeie hoëvlak partypolitieke poste gedien totdat hy in 1977 as Lid van die Parlement verkies is. Hy het veral veranderingspolitiek en die politieke oornome deur die ANC in 1994 persoonlik en van naby beleef, notas gemaak, talle persoonlike onderhoude oor tyd gevoer en is dus daarmee toegerus om ook vanuit persoonlike ervaring oor die apartheidshoofstuk te getuig.

Geen direkte veralgemenings word egter op sterkte van die antwoorde op die vraelyste gemaak nie.

HOOFSTUK TWEE: PLURALISME AS TEORETIESE PERSPEKTIEF

PLURAL SOCIETIES

“Modern societies are increasingly confronted with minority groups demanding recognition of their identity, and accommodation of their cultural differences”.
Kymlicka, W. 1997:10.

“...they mix but do not combine. Each group holds its own religion, its own culture and language, its own ideas and ways. As individuals they meet, but only in the market place, in buying and selling”
Furnivall, JS. 1948: 303-312.

“Tell me of the trials and tribulations of autonomous regions and microstates. Tell me that they are not economically viable. Tell me that they breed instability. Tell me that they invite imperialism. Tell me that they won't work. For I might possibly believe you. But don't try to tell that to the Basques, the Corsicans, the Eritreans, the Kurds, the Christians of Lebanon, the Palestinians, the South Moluccans, the Tamils of Sri Lanka...”
Blaustein, A. 1982:388.

HOOFSTUK TWEE: PLURALISME AS TEORETIESE PERSPEKTIEF

1. INLEIDING

In Hoofstuk 1 is gestel dat 'n teoretiese raamwerk gebaseer op pluraliteit / pluralisme betekenisvolle insigte kan bring in die ontleding van samelewings wat in 'n eenheidstaat uit 'n pluraliteit (veelheid) van kulture bestaan.

Sedert die vyftigerjare van die vorige eeu het 'n hele aantal wetenskaplikes oor pluraliteit en pluralisme geskryf. In hierdie hoofstuk sal dit onder die loep geneem word en sal 'n ontledingsraamwerk daaruit ontwikkel word waarmee verder gewerk kan word.

Dit blyk egter uit die geskrifte dat nie alle skrywers altyd die onderskeid tussen "*pluralisme*", "*pluraliteit*" en verbandhoudende begrippe duidelik gehandhaaf het nie. Vir die doel van hierdie werk is dit egter nodig om die begrippe uit mekaar te hou. Daarom word daar eers 'n begripsomskrywing gedoen voordat die bestaande literatuur in behandeling geneem word. Daarna sal vorm aan die raamwerk gegee word.

In Hoofstuk 1 is daar ook verwys na die onduidelikheid wat bestaan rondom die inhoud van die begrip "*apartheid*". Hoewel 'n opheldering van die begrip "*apartheid*" nie deel is van die ontwikkeling van die raamwerk nie, kom dit dikwels ter sprake en sal daardie begrip ook hier bespreek word ten einde 'n meer presiese inhoud daaraan te gee.

2. BEGRIPSOMSKRYWING

2.1. BASIESE BEGRIPPE: PLURALISME

W Ben Vosloo, destyds professor in Politieke Wetenskap aan die Universiteit van Stellenbosch, lig in 1971 die probleem van terminologie ten opsigte van die begrip "*pluralisme*" in 'n seminaarvoordrag uit (Vosloo, 1974:4). Die probleem ontstaan omdat die woord in verskeie woordvorme omvorm kan word wat verskillende betekenis het en moontlike verwarring kan skep, ook omdat hierdie woorde nie volop in die alledaagse omgangstaal voorkom nie. Om verwarring te vermy, is dit dus nodig om die variasies van die woord op te helder. *Die Verkla-*

rende Afrikaanse Woordeboek (Labuschagne, & Eksteen, 1963) omskryf die onderskeie terme soos volg:

- “*pluraal*” is “*meervoudig*” (byvoeglike naamwoord);
- “*pluraliteit*” is “meervoudigheid” (selfstandige naamwoord -- dit wil sê die eienskap van meer as een van iets in dieselfde eenheid);
- “*pluralisme*” (selfstandige naamwoord) is ‘n wysgerige en lewensbeskoulike stelsel wat verskillende standpunte en beginsels erken en aanvaar sonder dat die een die ander hoeft uit te sluit”;
- “*pluralisties*” (byvoeglike naamwoord en bywoord), (na aanleiding van byvoorbeeld ‘*kommunisties*’), iets wat pluraliteit bevorder, byvoorbeeld ‘n pluralistiese beleid (verskyn nie in die Woordeboek nie, maar dit beteken nie dat die woord nie in hierdie betekenis gebruik kan word nie);
- “*pluralis*” (selfstandige naamwoord), iemand wat die pluralisme bevorder (die Woordeboek gee ‘n ander betekenis, naamlik iemand wat graag van homself in die meervoud praat: “*ons*”, pluralis majestatis – koninklike meervoud; dit beteken egter nie dat die genoemde betekenis nie aan die woord geheg kan word nie, na aanleiding van bv. ‘kommunis’ – iemand wat kommunisme bevorder).

Indien hierdie begrippe gebruik wil word, is dit logies om ook na die teenoorgesteldes daarvan te kyk omdat dit daarmee verband hou:

- “*monoliet*” (selfstandige naamwoord) die teenoorgestelde van pluraliteit, met ander woorde die karaktertrek van net enkelvoudig te wees; die woordeboek-betekenis is “enkele rotsblok, dikwels in die vorm van ‘n suil of monument ;” die betekenis wat hier aan die woord geheg word, is dus baie versoenbaar met die Woordeboek se betekenis;
- “*monolities*” (byvoeglike naamwoord), wat die teenoorgestelde van pluraal beteken, met ander woorde, waar daar net één van iets is. Die Woordeboek (*Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal*, 5e uitg. 2005) omskryf dit soos volg:
 - “Wat een massiewe, ongedifferensieerde geheel vorm, wat ‘n soliede uniformiteit vertoon sonder verskeidenheid”;
 - die volgende voorbeeld word genoem: “Monolitiese denke waarin geen ruimte vir skakerings of alternatiewe is nie”;
- “*monisme*” (selfstandige naamwoord) “*wysgerige leer wat een beginsel aanvaar as oorsprong van al die bestaande; teenoor ‘dualisme’, ‘pluralisme’*”; dit sal in hierdie verband ook beteken ‘n ideologiese strewe na net een enkele iets, byvoorbeeld om net een regeringsliggaam te hê, soos ‘n monarg; verder afgelei dan ook ‘n strewe daarna om alle mag in te palm;

- “*monisties*” (byvoeglike naamwoord en bywoord) iets wat monisme bevorder, byvoorbeeld ’n monistiese beleid (na aanleiding van bv., ‘kommunisties’) (verskyn nie in die Woordeboek nie);
- “*monis*” (selfstandige naamwoord) “’n aanhanger van die monisme”.

Hoewel die skrywers waarna verwys sal word, nie altyd die onderskeid tussen die terme soos hierbo uiteengesit, maak nie, sal hierdie betekenis hieronder aan hierdie terme geheg word.

Die woord “*pluraliteit*” word soms gebruik as feitlik ’n sinoniem vir “*meerderheid*”, soos byvoorbeeld “*n pluraliteit van stemme*”. Dit beteken die meeste stemme – maar nie noodwendig meer as 50% nie. Dié woord sal hieronder egter nie in daardie betekenis gebruik word nie, maar slegs in die betekenis wat hierbo gegee is.

Uit hierdie omskrywings blyk dit dat “*pluralisme*” ’n ideologies gekleurde uitkyk op die werklikheid is, maar dat “*pluraliteit*” neutraal is. Daarom kan ’n objektiewe ontleding met behulp van ’n ontledingsraamwerk wat pluraliteit as fokus het, gedoen word. So ’n raamwerk kan bekend staan as ’n *pluraliteitsraamwerk*. Daar kan dan ook gepraat word van ’n *pluraliteitsontleding* of ’n *pluraliteitsanalise*. In hierdie proses, egter, sal steeds rekening gehou moet word met die insigte wat uit pluralisme as *ideologie* voortspruit.

2.1.1. TWEE HOOFTRADISIES

Volgens prof. Dirk Kotzé is daar twee hooftradisies met betrekking tot die begrip “*pluralisme*”, naamlik *politieke pluralisme* en *etniese (of kulturele) pluralisme*. (Professor Dirk Kotzé van Unisa het op 21 Oktober 2011 in ’n brief aan die student belangrike uitgangspunte oor die pluralisme uitgewys nadat hy ’n vroeë weergawe van hierdie proefskrif ter insae gehad het)

Die verskil hier is klaarblyklik dat die een dui op die verhoudings tussen magsentra in ’n samelewing wat self betreklik *homogeen* kan wees, en dat die ander te doen het met die verhouding tussen etniese groepe in ’n betreklik *heterogene* samelewing. Albei hierdie begrippe kan òf in ’n ideologiese betekenis aangewend word (“*dit is hoe dit behoort te wees*”) òf in ’n beskrywende konteks (“*dit is hoe dit is*”).

Dit kan selfs gebeur dat een magsentrum in ’n segment van ’n etnies gesegmenteerde samelewing verhoudings begin bou met ’n magsentrum in ’n ander segment van dieselfde samelewing sodat kruissnydende lojaliteite in daardie proses ontstaan en die klowings dus

ietwat vervlak word. In hierdie geval is sowel politieke pluralisme as etniese pluralisme dus ter sprake.

2.1.2. POLITIEKE PLURALISME

Die tradisie van die politieke pluralisme word geassosieer met denkers soos Degenaar, Van Zyl Slabbert en in besonder met Amerikaanse politieke wetenskaplikes soos Robert Dahl. Politieke pluralisme, aldus Kotzé, kom uit die liberale tradisie en konsentreer op die veelvoud van magsentrums in die samelewing van 'n eenheidstaat waarvan die staat een magsentrum is.

Volgens Kotzé bestaan die samelewing – binne 'n eenheidstaat – uit 'n veelheid van belangegroepes (of vrywillige organisasies) wat in interaksie met mekaar is. Sodanige interaksies tussen die magsentrums hou die samelewing in balans. Lojaliteite jeens die magsentrums kan ook kruissnydend wees wat die klowings tussen die magsentrums kan vervlak of ten minste ten dele kan oorbrug.

Die oorsprong van hierdie soort pluralisme kan waarskynlik baie ver terug in die geskiedenis gevind word. Die basiese oorweging is 'n ideologiese een wat van die standpunt uitgaan dat die mag van die staat beperk moet word, en dat dit inderdaad beperk kán word deur die erkenning en benutting van ander magsentrums in die samelewing. Hierdie motivering kan teruggevors word na die eeue-oue stryd tussen die burgers en die heersers. Die absolute mag van die konings in vervloë dae het die burgers blootgestel aan willekeurige optrede deur die heersers, waaruit 'n groot aantal optredes wat vandag as wanpraktyke gesien sal word, voortgevloei het. (Vergelyk byvoorbeeld Agab se optrede teenoor Nabot oor die wingerd (I Konings hfst. 21).

Uiteindelik, na eeue van stryd, het die idee van demokrasie begin posvat en is die meeste konings en keisers mettertyd gereduseer tot konstitusionele monarge, of hulle is vervang deur verkose presidente. Maar selfs demokrasie as sodanig (regering deur die volk, oftewel die gepeupel) het ook nie onmiddellik al die oplossings meegebring nie. Dit was nog steeds vir diegene wat deur verkiesings aan bewind gekom het, moontlik om hulself so in te graawe in die staatsmag dat hulle in 'n posisie was om hierdie mag ten koste van die burgers te misbruik.

Dit was dus nodig om selfs binne 'n demokratiese opset meganismes te vind om die regeerders se mag te beperk. Vir hierdie doel is die leerstuk van die skeiding van magte ontwikkel, sodat die wetgewer, die uitvoerder en die regspreker onafhanklik van mekaar moes optree. 'n Verfyning van hierdie model het gelei tot die idee van die konstitusionele demokrasie waar die grondwet relatief verskans is en daar sodoende verhinder word dat een van die drie arms van die staat daarin kan slaag om die ander te ondermyn en só die oppermag te verower.

Vanuit hierdie ontwikkelingsperspektief kan die ideologie oftewel teorie van pluralisme gesien word as 'n poging om die mag van die staat verder te beperk ten einde magsmisbruik te voorkóm. Die meganisme wat deur pluraliste bepleit word, is om ander assosiasies van mense – soos byvoorbeeld beroepsorganisasies en ander burgerlike organisasies – in ag te neem in die proses van beleidbepaling, waardeur die monopolie van die staat op mag dan verder verdun word. Dit sal (of kan) dan lei tot 'n meer ewewigtige magsbalans in die samelewing.

2.1.3. ETNIESE (OF KULTURELE) PLURALISME

Volgens Kotzé het die tweede hooftradisie te make met 'n veelheid van *kulturele / etniese* groepe in 'n eenheidstaat wat nie noodwendig in interaksie met mekaar staan nie, maar eerder segmentele outonomie geniet – waarmee, onder andere Lijphart se konsosiasie gedagte, geassosieer word. Lidmaatskap en verhoudings is nie kruissnydend nie, maar oorwegend eksklusief of askriptief.

In hierdie situasie bestaan daar in die etnies en kultureel plurale samelewings spanning rondom die gesagvolle toekenning van waardes. Die pluralisme is dan daarop gemik om sodanige spannings op só 'n wyse te hanteer dat dit nie tot geweldpleging en burgeroorlog opbou en straks tot die vernietiging van die betrokke samelewing lei nie.

2.1.4. PLURALISME AS IDEOLOGIE

Vosloo maak die volgende stelling oor pluralisme as ideologie:

"Die gemeenskaplike noemer van die verskillende ideologiese opvattinge van 'pluralisme' is die idee dat groepe of groepsassosiasies as die basiese eenhede van die samelewing beskou behoort te word" (1974:5).

Soos dit gedeeltelik uit die Woordeboek se definisies blyk en later in die studie duidelik sal word, is pluralisme in 'n politieke konteks eintlik 'n bepaalde filosofie wat bepleit dat meerdere eenhede (mensegroepe) wat in 'n samelewing bestaan, erken en beskerm moet word en as die basis van politieke ordening en besluitneming moet dien.

Vosloo sê dan verder:

“Ter ondersteuning van hierdie stelling word gewoonlik aangevoer dat daar in plaas van 'n enkele 'monistiese' sentrum van soewereine mag binne die staat, eerder 'n veelheid van magsentra moet wees sodat besluite geneem kan word deur 'n proses van onderhandeling en kompromis tussen die betrokke groepsassosiasies waarvolgens aan elke groepering min of meer 'n vetomag gegee word ten opsigte van beleidsbeslissings wat sy belange wesenlik raak. Sodoende word sosio-ekonomiese voordele en politieke mag op so 'n wyse versprei dat die een groepsbelang nie die ander oorheers nie” (1974:5).

Hierdie aspek verwys terug na die proses van die toedeling van waardes waarna in paragraaf 3.1.2. in Hoofstuk 1 verwys is.

Dit is ook belangrik om te let op die grondslae waarop die afbakening van groepe gebaseer word. Volgens Vosloo plaas sommige denkers die klem op beroepsgroepe, ander op nywerheidsgroepe en ander op etniese- of volksgroepe.

Ten opsigte van die wyse waarop die verskillende georganiseerde groepe medeseggenskap gegee moet word, is daar ook verskeie formules uitgewerk, soos byvoorbeeld federasies, konfederasies en korporatiewe kontrakte, afhangende van die mate van outonomie wat aan die konstituerende groepe toegeken word (Vosloo, 1974:5). Vosloo se standpunt dat die gemeenskaplike eienskap groepe of groepsassosiasies is, word deur Wessels gedeel (Vosloo, 1978:363).

Die kern van die ideologie van pluralisme is daarin geleë dat daar uitgegaan word van die standpunt dat die pluraliteit (diversiteit) in die samelewing as 'n *positiewe* faktor gesien behoort te word, ten spyte daarvan dat die verskille in waardes tot stryd en botsing mag lei. Die gedagte is dat die verskillende sentrums van mag – of dit nou belangegroepe binne 'n homogene samelewing of etniese groepe binne 'n heterogene samelewing is – mekaar kan balanseer en so kan lei tot beleidsbosluite waarmee alle groepe kan saamleef. Sodoende

word vrede en harmonie in die samelewing bevorder. Die meeste ander ideologiese denkrigtings het gewoonlik 'n monistiese uitgangspunt – al is dit meestal versweë.

2.1.5. PLURALISME: ERKENNING EN BESKERMING VAN MINDERHEDE

Pelser sê:

“Waarskynlik die belangrikste les wat die pluralistiese model ons leer, is dat dit in 'n heterogene samelewing soos Suid-Afrika van wesensbelang is om genoegsame beskerming vir die minderheidsgroepe (belangegroepes) te bied teen die moontlikheid van 'n meerderheidstirannie” (1991: 186).

Pluralisme beoog dus die voorkoming van magsdominasie van een groep deur die verspreiding van mag na 'n verskeidenheid van magsentra. In 'n samelewing waarin daar 'n etniese minderheid of minderhede bestaan, beteken dit dan dat die minderheid, of minderhede, beskerm word teen oorheersing deur 'n ander groep of groepe. Die basis van die pluralisme kan op enige lewensterrein, naamlik die ekonomiese, sosiale en politieke terreine, geleë wees. Pelser sê:

“In 'n heterogene samelewing soos Suid-Afrika is dit derhalwe van wesensbelang om genoeg beskerming vir die minderhede te bied teen die moontlikheid van 'n meerderheidstirannie” (1991:181).

Pelser se standpunte oor minderhede en minderheidsregte word in paragraaf 3.7. behandel.

2.1.6. PLURALITEIT VAN BELANGEGROEPE EN VAN ETNIESE GROEPE

Pluraliteit of moniteit in 'n samelewing wissel van samelewing tot samelewing en van tyd tot tyd. In baie samelewings is daar 'n klein graad van etniese en kulturele pluraliteit wat geen betekenisvolle uitwerking op die funksionering van die samelewing het nie, terwyl die etniese en kulturele pluraliteit in ander samelewings die oorheersende faktor is. Tussen hierdie twee pole is daar 'n hele spektrum van verskillende samestellings.

Aan die een kant van die skaal, byvoorbeeld, is daar in 'n *kultureel* of *etnies homogeen* staat slegs een etniese/kulturele groep met onder sy sambreel 'n verskeidenheid van belangegroepes van dieselfde kulturele of etniese aard wat rondom godsdiens, besigheid, sport, omgewingsake, opvoedkundige sake en dies meer ontwikkel.

Aan die ander kant van die skaal is daar suiwer *etniese* pluraliteit. In 'n samelewing met 'n pluraliteit van etniese groepe (dus 'n plurale samelewing) kan die ontwikkeling anders wees as in die homogene (monale) samelewing. As gevolg van die oorheersende samebindende krag van kultuur en etnisiteit, sal al die belange van die lede van 'n betrokke etniese groep deur die groep as sodanig gekanaliseer word. Aan hierdie uiterste kant van die skaal, is dit logies dat die etniese **groepe** intern monaal sal wees. Die bedinging oor belange sal dan tussen etniese groepe as sodanig plaasvind. Hierdie is die situasie wat deur Furnivall beskryf word wanneer hy oor dié groepe sê:

".. they mix but do not combine. Each group holds its own religion, its own culture and language, its own ideas and ways. As individuals they meet, but only in the market place, in buying and selling" (1948:305-312).

Tussen hierdie twee pole, nl. aan die een kant die volledig homogene samelewing met 'n pluraliteit van belangegroepe as magsentra aan die een kant en die volledig plurale samelewing met monale etniese magsentra aan die ander kant, is daar 'n hele spektrum van variasies.

Daar kan binne die grense van die etniese groepe in 'n etnies plurale samelewing ook dieselfde soort groeperings rondom godsdiens, besigheid, sport, omgewingsake, opvoedkundige sake en dies meer ontwikkel, soos binne 'n plurale samelewing. Hulle vorm dan magsentra binne in die etniese groep wat dan weer 'n magsentrum in die samelewing vorm. Hierdie belangegroepe vorm dan inderdaad *sekondêre* magsentra of *sub-magsentra* in die samelewing.

As verder wegbeweeg word van die uiterste pole, sal die situasie aangetref word waar daar skakeling tussen die sub-magsentra in sommige etniese groepe met sub-magsentra in ander die etniese groepe begin plaasvind, met die gevolg dat daar kruissnydende (of oorbruggende) lojaliteite kan ontstaan wat die klowings tussen die etniese magsentra begin vervlak (of oorbrug), byvoorbeeld deurdat vakbonde, sakekamers of geloofsgroepe van verskillende etniese groepe begin saamwerk.

In 'n volgende fase kan multi-etniese beroepsgroepe (byvoorbeeld vakbonde), multi-etniese kerke, en dies meer begin ontstaan, wat dan groter begrip tussen individue wat lede van

verskillende etniese groepe is, meebring en só die klowing tussen die etniese groepe verder vervlak (oftewel oorbrug). Dit vorm dan kruissnydende (of oorbruggende) lojaliteite wat versoening tussen uiteenlopende belange kan vergemaklik.

Intussen sal dit wel nuttig wees om kennis te neem van pluralisme as ideologie, asook die ideale wat dit stel en die meganismes wat voorgestel word om daardie ideale te verwesenlik, voordat meer aandag aan die objektiewe ontledingsraamwerk gegee word. Die rede daarvoor is dat modelle in terme van die ideologie ontwerp is met behulp waarvan dit moontlik word om die pluraliteit in die samelewing positief te hanteer. Hierdie modelle is terselfdertyd preskriptief (voorskrywend) en deskriptief (beskrywend).

Dit sal dus nuttig wees om uit die beleidsrigtings van bepaalde regerings op bepaalde tye afleidings te maak of hulle direk of indirek een of meer van daardie voorgestelde modelle nagestreef het al dan nie.

2.1.7. PLURALITEIT AS FOKUS VAN ONTLEDING

Soos hierbo gestel, kan 'n objektiewe ontledingsraamwerk ontwikkel word rondom die begrip “*pluraliteit*” omdat daardie begrip ideologies neutraal is, terwyl daar steeds rekening gehou word met die beskrywende fasette van pluralisme en die ideale wat dit as ideologie daarstel.

'n Objektiewe ontledingsraamwerk is veral belangrik wanneer ontledings gemaak word van samelewings waarin daar 'n pluraliteit van kulture (en dus van waardes) voorkom. Vosloo (1974:4) stel dit soos volg:

“Een van die grootste struikelblokke wat ten opsigte van die analise van die politieke vraagstukke van Afrika ondervind word, is die gebrek aan geskikte analitiese raamwerke. Hierdie probleem word veroorsaak deur die ontoepaslikheid van sommige idees, instellings en praktyke wat eie is aan die eeue-oue Westerse politieke tradisie. ... Daarom is daar 'n brandende behoefte aan teoretiese perspektiewe wat verband hou met die geskiedenis en tradisies van Afrika en wat kan bydra tot 'n meer relevante en betekenisvolle vorm van analise. So 'n teoretiese raamwerk moet rekening hou met die tipiese kenmerke van Afrika-gebiede: kulturele diversiteit, 'n hoë konfliktpotensiaal, politieke onstabiliteit, die gebrek aan algemeen aanvaarde norme, onderontwikkelde ekonomieë, ens”

Hoewel Vosloo spesifiek na state in Afrika verwys, is daar geen rede hoekom dieselfde raamwerk nie met vrug gebruik kan word om die gebeure in ander plurale state te ontleed en te vergelyk met gebeure in Suid-Afrika nie. Trouens, soos hieronder gesien sal word, het die

idee van pluralisme in die eerste plek ontstaan in die ontleding van die funksionering van plurale state in die Ooste (Furnivall, 1956:304).

Vosloo wys daarop dat daar sedert die “jongste aantal jare” (sy bydrae dateer uit 1974) ’n aantal beskrywende modelle van plurale samelewings deur wetenskaplikes ontwikkel is “... waarin die heterogeniteit en groepswisselwerking van die betrokke samelewings uitgebeeld word” (1974:5,6).

Die doel van die modelle is om te beskryf hoe die stelsels inderdaad funksioneer en nie om voor te skryf hoe hulle behoort te funksioneer nie (1974:6) .

2.1.8. WISSELWERKING TUSSEN “PLURALISME” EN “PLURALITEIT”

Terwyl na die daarstelling van ’n objektiewe, waardeevrye en ideologievrye raamwerk gestreef word, is dit tog belangrik om kennis te neem van die werk van skrywers wat oor pluralisme in die ideologiese sin geskryf het. Die rede daarvoor is dat sulke skrywers, in die proses om te beredeneer wat gedoen behoort te word, ook die karaktertrekke oftewel eienskappe, van pluraliteit ontleed. In algemene terme sê hulle dus

“Hierdie is ’n eienskap van pluraliteit en in terme van die ideologie van pluralisme (dus om die pluraliteit as ’n positiewe faktor te bevorder) moet daarmee sus en so gehandel word”.

Die eienskappe van pluraliteit kan dus uit sodanige stellings en redenasies gedistilleer word.

’n Goeie voorbeeld hiervan is Pelser se “werksdefinisie” van pluralisme. Hoewel dit ideologies ingekleur is, is daarin ook ’n omvattende omskrywing van die elemente van pluraliteit. Dit lees soos volg:

“Pluralisme is ’n perspektiefrakende magsbesit wat veral vir ’n heterogene samelewing geskik is waar daar ’n groot verskeidenheid politieke, etniese, religieuse en ander belangegroepe (gewoonlik in afsonderlike streke of gemeenskappe) bestaan, en waarvan elkeen by wyse van onderhandeling en skikking politieke inspraak geniet op so ’n wyse dat geen enkele groep of kombinasie van groepe sy of hulle wilsbesluit(e) op die samelewing as ’n geheel kan afdwing nie”. (1991:183,4).

Hieronder sal weer met hierdie tema gehandel word.

2.2. MENSESKEIDING: BEGRIPSOMSKRYWING

Daar kan kwalik 'n ontleding van die gebeure in Suid-Afrika, die VSA en Australië – veral in die twintigste eeu – gedoen word sonder om verskillende begrippe oor menseskeiding teen te kom: Begrippe soos segregasie, afsonderlike ontwikkeling, apartheid en voogdyskap.

Daar sal gepoog word om die betekenis, ooreenkomste en verskille tussen “*apartheid*”, “*segregasie*”, “*voogdyskap*” en “*afsonderlike ontwikkeling*” aan te stip.

2.2.1. “APARTHEID”

Die term “*apartheid*” is vanaf 1948 bekend as die beleid van die Nasionale Party wat na die verkiesing in 1948 die bewind in Suid-Afrika oorgeneem het (De Villiers & de Villiers, 1977:85). Die term is in later jare baie los en vas gebruik om in die rewolusionêre stryd teen die destydse Suid-Afrikaanse regering as slagwoord te dien, waaronder 'n wye verskeidenheid van sogenaamde “*sondes*” saamgevat is. Daardeur het die betekenis van dié term so vaag en wollerig geword dat dit nodig is om terme wat hier gebruik sal word, duideliker te omskryf.

Die *Woordeboek van die Afrikaanse Taal* definieer “*apartheid*” (Schoonees *et al*, 1956) en beklemtoon onder andere:

- “die toestand van afgeskeie of afsonderlik te wees”
- “die toestand van verskillend te wees van die res”
- “iets wat op sigself of afsonderlik staan as aparte eenheid”
- “'n staatkundige beleidsrigting in SA, gegrond op die breë beginsels van differensiasie, ooreenkomstig verskille van ras en/of kleur en/of beskawingspeil; in teenstelling met assimilasie”
- “die aparte ontwikkeling van die verskillende kleurgroepe volgens eie aard, tradisie en aanleg, in teenstelling met integrasie”
- “maatreëls om 'n mate van bloot plaaslike skeiding te bewerkstellig”.

Die *Woordeboek* haal HF Verwoerd aan wat gesê het

“...*apartheid* beteken eenvoudig dat elke mens sy eie plek moet hê”.

2.2.1.1. DRIE KOMPONENTE VAN APARTHEID

Met die voordeel van ná-kennis, kan gesê word dat dié apartheid in werklikheid in drie samestellende komponente ontwikkel het, naamlik makro gebiedskeiding, mikro-gebied-

skeiding, en biologiese skeiding. Daar word beklemtoon dat die sleutelwoord “*skeiding*” (van mense) is. Dit is inderdaad die grondbetekenis van die woord “*apart*”.

2.2.1.1.1. Apartheid as makro-gebiedskeiding

Apartheid as makro-gebiedskeiding – wat soms ook “*groot apartheid*” genoem is, was daardie reëlins en wette wat te make gehad het met die identifisering en opsyt van grondgebiede vir bepaalde etniese groepe en die ontwikkeling daarvan op sosiale, politieke en ekonomiese gebied, ten einde ’n heenkome te bied vir mense van daardie betrokke etniese groep. Daarom het “*groot apartheid*” later ook bekend geword as “*afsonderlike ontwikkeling*”. Dit was dus nie soseer op ras gebaseer nie, maar eerder op etnisiteit. Makro gebiedskeiding is in wese die beleid waarmee Verwoerd nadat hy in 1958 Eerste Minister geword het, begin het om met ’n paradigmaskuif van apartheid na afsonderlike ontwikkeling te beweeg.

In werklikheid kom dit op partisie neer, naamlik die ideaal om Suid-Afrika uiteindelik in onafhanklike state vir die verskillende volke te verdeel. Dit het ook bekend gestaan as die “tuislandbeleid”.

In verskillende tye het die klem soms eerder geval op die toedeling van gebiede aan die verskillende bevolkingsgroepe, en in ander tye is meer klem op die ontwikkeling van daardie gebiede geplaas. Die bevolkingsgroepe het hoofsaaklik in die gebiede bly woon waar hulle voor die blankes se koms reeds gewoon het.

Die “toedeling” van grondgebied aan hulle was in werklikheid die formele erkenning dat daardie gebiede die bepaalde bevolkingsgroepe se gebiede was. Beide aspekte van die makro-skeiding was dus in ten minste die tydperk tussen 1910 en 1962 al reeds teenwoordig, al was die aandag wat dit van die regering van die dag ontvang het soms sporadies.

2.2.1.1.2 Apartheid as mikro-gebiedskeiding

Apartheid as mikro-gebiedskeiding was ook as “*klein*”-apartheid bekend. Dit was daarop gerig om skeiding te bring tussen mense waar hulle op daaglikse en persoonlike vlak in aanraking met mekaar gekom het in daardie gebiede wat as “*blanke*” gebiede geïdentifiseer was. Dit het ingesluit afsonderlike woongebiede in die algemene “*blanke*” deel van die land, sowel as reëlins soos afsonderlike busdienste, afsonderlike parke, hysbakke, skole en dies meer. Dit

het nie die werkplek geraak nie, hoewel die regte van werkers verskil het. Hierdie faset van die beleid was op ras gebaseer aangesien onderskeid getref is tussen “*blankes*” aan die een kant en “*nie-blankes*” aan die ander kant.

Alle mense wat nie van (betreklik) suiwer Europese afkoms was nie (dus swart mense, kleurlinge en mense van Oosterse oorsprong) is saamgevoeg onder die term “*nie-blank*”. Gedurende ’n vroeë stadium was dié twee kategorieë – “*blank*” en “*nie-blank*” -- inderdaad ook as “*Europeaan*” en “*Nie-Europeaan*” geëtiketteer.

2.1.1.1.3. Biologiese skeiding

Biologiese skeiding het behels dat daar geen gemengde huwelike (dit wil sê, huwelike tussen blanke individue en individue van ander rasse) mag plaasvind nie. Daarvoor is die Wet op die Verbod van Gemengde Huwelike op die wetboek geplaas. Seks buite die huwelik tussen persone aan weerskante van hierdie rasseskiedslyn is ook verbied – deur die Ontugwet.

Soos verder in die studie gesien sal word, was al drie fasette van “*apartheid*” van vroeg af in Suid-Afrika teenwoordig, maar dit is nie gedurende alle tydperke ewe sterk beklemtoon nie. Daar is oor tyd met verskeie ander terme na die skeidingsbeleid wat hierna bespreek word, verwys, naamlik *segregasie*, *voogdyskap* en *afsonderlike ontwikkeling*.

2.2.1.2. KOMMENTARE OOR APARTHEID

Hieronder word enkele kommentare deur mense wat apartheid van nader beleef het, aangehaal ten einde ’n behoorlike perspektief te gee oor hoe daardie verskynsel destyds gesien is.

2.2.1.2.1. MG Buthelezi

In ’n voorwoord tot die boek *The Washing of the Spears* deur Donald R Morris skryf Mangosuthu Buthelezi die volgende:

“He (Morris) traces the process of colonial domination over the Zulu people and step by step he shows how the British occupation of Natal led to the formation of what the world now knows as an apartheid society. He writes with an indignant awareness of how today’s apartheid society was made possible by brutal conquest and subjugation during British Colonial times...” (Morris, 1965: 8).

2.2.1.2.2. MDC de Wet Nel

Die sekretaris van die Sauer-Kommissie, mnr MDC de Wet Nel, sê baie jare later in 'n openbare verklaring, deur homself op 14 Mei 1982 uitgereik vanaf sy woning in Pretoria Noord, onder andere –

“Apartheid het ons mense 'n volk gemaak. Apartheid het al die mense en volke van ons land op die pad van nasieskap, menswaardigheid en volle ontwikkeling op alle terreine van die lewe geplaas”.

De Wet Nel sê ook in dié verklaring dat daar vir ons land slegs twee pole is waarheen beweeg kan word: *Integrasie* (eenheidstaat), wat volgens Nel in geen land ter wêreld 'n sukses was nie, en die tweede pool is *apartheid*. *“Daar is geen middeweg nie,”* sê Nel. 'n Kopie van die verklaring word aangeheg as Aanhangsel A.

2.2.1.2.3. DF Malan

Op 5 Maart 1953 lui die destydse Eerste Minister, dr DF Malan, die verkiesingsveldtog van 1953 te Stellenbosch in en maak die volgende stelling

“Apartheid beide in begrip en toepassing is geen spesifiek Suid-Afrikaanse produk nie, en veel minder nog 'n maaksel van die Nasionale Party vir partypolitieke doeleindes” (Thom, 1986: 261).

2.2.1.3. WAS DIE APARTHEIDSMATREËLS PERMANENT OF TYDELIK?

2.2.1.3.1. DF Malan

Malan het op 26 Januarie 1948 (dit is skaars vier maande voor die verkiesing van 26 Mei 1948) die volgende in die Volksraad gesê wat 'n belangrike hoeksteen van die apartheidsbeleid uitlig – naamlik die tydelikheid daarvan. Malan sê:

“Ons kan by die oplossing of vermeende oplossing wat op een of ander tyd gevind is, bly staan, maar hierdie vraagstuk bly nie staan nie. Hy is gedurig besig om meer ingewikkeld en moeiliker te word as tevore. Daar is geen vraagstuk wat so hard roep vir 'n oplossing as hierdie nie, en desnoods om 'n goeie oplossing te vind, mag dit nodig wees om die standpunt te hersien wat jy tevore ingeneem het. Hierdie vraagstuk bly nie staan nie. Hy is gedurig besig om te verander ...” (Thom, 1980: 284 en Hansard 1948: 423-424).

Hieroor lewer Thom (1980:284) die volgende betekenisvolle kommentaar:

“Dr Malan het hiermee self die bewys gelewer dat hy besef het dat sy apartheids-beskouing tydgebonde was, en ook dat hy die wenslikheid raakgesien het dat daar van tyd tot tyd weer daarna gekyk word”.

2.2.1.3.2. HF Verwoerd

Volgens Verwoerd was die apartheidsmaatreëls tydelike maatreëls wat eendag wanneer afsonderlike ontwikkeling geslaag het, afgeskaf sou wees. Dié stelling is gekoppel aan sy verduideliking oor die bou van 'n gebou. Tydens die bouwerk word onder andere van “*steierwerke*” gebruik gemaak wat tydelik tydens die bouproses gebruik word om die onklaar gebou te stut. Sodra die gebou droog en sterk genoeg is om vas te staan, word die steiers gaandeweg verwyder en wanneer die gebou klaar gebou is en sterk staan, word alle steierwerke verwyder. Net so is dit met apartheidsmaatreëls. Sodra die einddoel bereik is, naamlik die partisionering van Suid-Afrika in verskillende volkstate, sal die apartheidsmaatreëls uitgedien en afgeskaf wees.

Vir hierdie standpunt van Verwoerd is gesag gesoek en is onder andere onderhoude gevoer met dr Carel Boshoff, dr Chris Jooste, prof Marinus Wiechers en ook mnr Hendrik Verwoerd, oudste seun van wyle dr Verwoerd. Al hierdie persone het bevestig dat Verwoerd wel hierdie standpunt ingeneem het. Mnr Hendrik Verwoerd het hierdie standpunt in 'n brief, gedateer 22 Junie 2013, verduidelik. 'n Afskrif word hierby aangeheg as Aanhangsel B.

Mnr Verwoerd verduidelik onder andere dat sy pa “*klein apartheid*” gesien het as 'n middel tot die doel om “*groot apartheid*” te verwesenlik, dit is die uiteindelijke partisionering van Suid-Afrika. Om te gou klein apartheid af te skaf, kan die einddoel in gevaar stel. (Om steierwerke te gou te verwyder, kan die gebou dalk in duie laat stort.)

Verwoerd het ook sy politieke standpunte aan die destydse Eerste Minister van Australië, Sir Robert Menzies, verduidelik in 'n brief gedateer 24 Junie 1960 (Menzies, 1967:229). Verwoerd gee 'n kernagtige uiteensetting van sy politieke plan vir Suid-Afrika.

“A method was sought to enable each group to become politically independent as nearly and as soon as possible while all would remain economically interdependent” (Menzies, 1967:203).

Verwoerd verduidelik aan Menzies dat weens nie-blankes se veel groter getalle in blanke gebied “... *this would mean swamping by non-whites of everything the White man has developed*” en dan, sê Verwoerd, oor die tydstip waarop die “*distinctive treatment*” in blanke gebiede afgeskaf (*waived*) sal word, soos volg:

*“It must be understood that only after sufficient success has been achieved in the direction of separate development with full opportunities for all, each among the members of his own group, can relaxations take place in the White areas. It is, therefore, not a matter of human dignity but of self-preservation with full readiness to **waive distinctive** treatment when the danger of losing out has disappeared” (1967:206). (Eie beklemtoning).*

Volgens die *Handige Woordeboek* van Kritzinger 1976 beteken “**distinctive**” “apart”, “eiesoortig”, “onderskeid”, “vernaam”, “vernaamheid” en “onderskeidingsnommer”. Volgens dieselfde woordeboek is “**waive**” “opgee”, “afstand doen van”, “prysgee”, “laat vaar”.

Uit die brief van mnr Hendrik Verwoerd en wyle dr HF Verwoerd se brief aan Menzies, is dit duidelik wat Verwoerd se politieke plan was, naamlik om namate met partisie gevorder word, apartheidsmaatreëls gaandeweg af te skaf.

Verwoerd het ook tydens ’n mediakonferensie wat hy toegespeek het nadat hy Suid-Afrika se aansoek om lidmaatskap van die Statebond in 1961 teruggetrek het, sy politieke plan kortliks saamgevat, soos volg:

“I can see a development of a commonwealth of South Africa ... a commonwealth where blacks and whites can co-operate as separate and independent states ... In short, a policy of good neighbourliness based on two principles... political independence and economic interdependence” (Pelzer, 1963: XLII en die Sunday Dispatch van 19 Maart 1961).

Verwoerd verwys ook na die posisie van die Kleurlinge en sê “*Coloured representatives cannot be contemplated now (1960) but it is one of the possible alternatives for the future.*” (1967: 206). Die destyds grondwetlike posisie van die Kleurlinge was dus ook tydelik en verteenwoordiging van die Kleurlinge (*in die Parlement?*) sou wel iewers in die toekoms aandag kry.

2.2.1.3.3. Thomashausen

In 1987 het professor André Thomashausen, van Unisa se Regsfakulteit, ’n monografie gepubliseer met die titel: *The Dismantling of Apartheid*. Daarin gee hy onder andere besonderhede van die Nasionale Party se “*reform policies*” en verwys na die “... *gradual abolition of some 100 discriminatory laws*”. In sy monografie verskyn die besonderhede van hierdie wette wat vanaf 1978 afgeskaf is. Thomashausen se werk staaf Verwoerd se stelling dat die apartheidsmaatreëls gaandeweg afgeskaf sou word.

2.2.1.3.4. Voogdyskap was ook tydelik

Daar word in paragraaf 2.2.3.3. en 2.2.3.4. meer volledig met voogdyskap gehandel – met die uitstaande tema dat voogdyskap tydelik is. Voogdyskap sou tot 'n einde kom. Cronjé en ander skrywers het reeds in 1947 gesê die standpunt dat voogdyskap tot in lengte van dae sal voortduur, is fundamenteel verkeerd. Aangesien voogdyskap 'n grondbeginsel van apartheid was, is dit logies om te sê apartheid sou ook tot 'n einde kom. Voogdyskap is deur Cronjé beskryf as “... die vernaamste beginsel waarop Suid-Afrika se rassebeleid berus” (1948:17) en ook dat voogdyskap die “grondbeginsel” van Suid-Afrika se rassebeleid was (1948:13).

2.2.2. SEGREGASIE

“Segregasie” beteken letterlik skeiding van mense, wat 'n kernelement van apartheid was. Die woord “segregasie” het gereeld in die politieke debat voorgekom. Volgens die *Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal* (HAT, 2005) is segregasie 'n “maatskaplike of politieke bestel waarvolgens rasse, klasse, etniese groepe geskei word of is”.

Die onderstaande kommentare gee insig oor die kontemporêre denke oor die rassevraagstuk.

2.2.2.1. 1908: MAHATMA GANDHI

Mahatma Gandhi het op 7 Maart 1908 in die *Indian Opinion* oor sy tyd in 'n Suid-Afrikaanse tronk die volgende oor ander inheemse mense geskryf:

“They are troublesome, very dirty and live almost like animals” (Collected works of Mahatma Gandhi 8:199).

Oor immigrasie skryf Gandhi in 1903

“We believe as much in the purity of race as we think they do... We believe also that the white race in South Africa should be the predominating race” (Ghandi 3:255).

Gandhi het herhaaldelik teen die sosiale indeling van Indiërs by swartes beswaar gemaak en hy beskryf Indiërs as

“...undoubtedly infinitely superior to the Kaffirs” (Ghandi 2:270).

Oor hierdie soort opmerking is Gandhi van rassisme beskuldig (Carroll, R. Guardian: 17 Oktober 2003.) Dit is bekend dat Gandhi 'n groot voorstander van gelykheid en vryheid was,

maar sy uitsprake in daardie tyd wys duidelik dat selfs hy die algemene moraliteit van sy tyd (waarvolgens die swart mense as 'n minderwaardige ras beskou is) ook volledig aanvaar het.

2.2.2.2. 1911: JBM HERTZOG: DIE ENIGSTE PERMANENTE OPLOSSING

In 1911 het Hertzog oor segregasie homself soos volg uitgespreek:

“Ever since 1903 I have advocated segregation as the only permanent solution of the question (die rasseprobleem) and it is to me very clear that unless such a policy is undertaken very soon, the conditions necessary for its realization will ... vanish. It is with a feeling akin to horror that I look into the future with this question unsolved” (Scholtz, 1964: 50).

2.2.2.3. 1915: LOUIS BOTHA VERWERP SEGREGASIE TUSSEN DIE BLANKE “RASSEN”

Eerste Minister Botha verwys in 1915 met afkeur na “...de segregasie der blanke rassen” (Kleynhans, 1987:34) en in die Engelse vertaling daarvan na die “...political segregation of the white races” (Kleynhans, 1987:79). Sy stelling gaan oor die verhouding tussen Afrikaners en Engelse en nie oor blank en nie-blank nie. Dit is belangrik om te let op Botha se gebruik van die woord “segregasie” en in die Engels “political segregation”. Dit verwys na die skeiding of “segregasie” wat tussen die blankes heers, nie net politiek nie, maar by implikasie ook op sosiale vlak en woongebiedskeiding. Dit rym ook met die ZAP se opvatting om die twee “blanke rasse” in “een nasie” saam te voeg eerder as om 'n toestand van skeiding tussen hulle voort te sit (Kleynhans, 1987:14).

Uit Botha se standpunte is dit duidelik dat “segregasie” volgens hom dieselfde as “afzonderlik” beteken, in die sin dat die blanke bevolking in “verskillende” krale (*elkeen in sy eie kraal*) ingejaag en “afzonderlik” opgevoed word en ontwikkel. Woorde waarmee verhoudingspolitiek onder andere mettertyd beskryf sou word, soos “afsonderlik”, “apart”, “verskillend” en soortgelyke terminologie het uiteindelik in 1948 in die NP se verwoorde apartheidsbeleid gekulmineer.

2.2.2.4. 1917: JC SMUTS OOR SEGREGASIE

Smuts was vir die grootste gedeelte van sy politieke lewe 'n voorstander van die segregasie van die rasse. In 1929 het hy die skepping van afsonderlike strukture vir swart en wit voorgestaan. Oor swart mense sê hy:

“These children of nature have not the inner toughness and persistence of the European, not those social and moral incentives to progress which have built up European civilization in a comparatively short period (Journal of Heredity. Geraadpleeg 1 Mei 2010).

Smuts het ook die volgende oor die “*naturellevraagstuk*” gesê tydens ’n eetmaal wat Lord Selbourne ter ere van hom gegee het in die Savoy Hotel in Londen op 22 Mei 1917:

“Ons het al hoe meer gevoel dat, as ons die naturellevraagstuk wil oplos, dit nutteloos is om swart en wit onder dieselfde regeringstelsel te probeer plaas, om hulle aan dieselfde bestuursinstellings en wetgewing te onderwerp. Hulle verskil nie alleen in kleur nie, maar ook in verstand en politieke bevoegdheid, en hul politieke instellings behoort verskillend te wees terwyl dit altoos op die grondslag van selfbestuur moet berus.” (Smuts, 1941:18).

Hy sê by dieselfde geleentheid ook die volgende:

“In plaas van op die ou onbedagsame manier wit en swart deurmekaar te maak, waardeur die witman verneder is en die swarte nie opgehef is nie, probeer ons nou om ’n beleid vas te lê wat hulle so veel as moontlik in ons instellings uitmekaar sal hou” (Smuts, 1941: 19).

2.2.2.5. 1924: SMUTS KRITISEER HERTZOG SE “SEGREGASIE-POLITIEK”

Smuts kritiseer in die ZAP se 1924-manifes Hertzog se “*segregasie-politiek*” wat volgens hom sou inhou dat alle naturelle in territoriale reserwes gesegeer moet word en hul parlementêre stemreg in die Kaap verloor.

Smuts is egter in 1924 self ’n voorstander van politieke skeiding van swartes wat hulself in reserwes moes regeer (Kleynhans, 1987:159).

2.2.2.6. 1941: DE KIEWIET: SEGREGASIE IS ’NMITE

Die historikus CW de Kiewiet som die kwessie soos volg op in 1941:

“Segregation is a myth, a fancy, anything but a fact. It is denied by the sight of hundreds of thousands of natives dwelling permanently in the towns and upon European farms...What has been twisted together by history cannot be readily disentangled by laws. To unwind the woven cord of native and European life is simply to require history to retrace its steps” (De Kiewiet, 1941: 242-243).

2.2.2.7 1942: SMUTS VERWERP SEGREGASIE:

Volgens Scholtz (1964:56) het genl. Smuts op 21 Januarie 1942 die gedagte van segregasie vir goed verwerp. Smuts het gesê:

*“We have tried to get around this fear by adopting a policy of what has been called segregation by keeping Whites and Africans apart... But I am sure you will agree that the results have been disappointing. How could it be otherwise? The whole trend of feeling in this country and on the continent of Europe is in the opposite direction. The whole movement on this continent is towards closer contacts ... Isolation has gone for South Africa...and **I am afraid segregation has fallen on evil days**...You have this urbanization and the phenomenon of detribalization.*

What is taking place in our midst is as great a revolution as has ever happened on this continent.” (Beklemtoring bygevoeg.)

2.2.2.8. 1953: MALAN: “SEGREGASIE” EN “APARTHEID” IS DIESELFDE DING

DF Malan, Eerste Minister en Hoofleier van die Nasionale Party, het op 4 Maart 1953 'n toespraak te Stellenbosch gehou wat as die NP se Verkiesingsmanifest vir die 1953-verkieping aangebied is. Malan sê

“Die feit is dat daar tussen ‘segregasie’ en ‘apartheid’ hoegenaamd geen verskil in betekenis bestaan nie” (Kleynhans, 1987: 354).

Malan se siening dat die twee terme eintlik dieselfde basiese betekenis het, naamlik mense-skeiding, is aanvaarbaar. Die werklike verskil tussen die twee begrippe lê egter in die toepassing daarvan. Alhoewel segregasie veral in die VSA ook met wette afgedwing is, het die term tog 'n sagter aanslag gehad en verwys De Villiers Graaff (sien paragraaf 2.2.2.10., Hoofstuk 1) juis na generaal Louis Botha se sogenaamde “*benevolent segregation*”.

2.2.2.9. 1948: DIE FAGAN-VERSLAG

In Augustus 1946 het die VP-regering die Natureliewette-Kommissie aangestel om ondersoek in te stel en verslag te lewer oor verskillende aspekte rakende swart mense in blanke gebied. Die voorsitter was regter HA Fagan en sy verslag is in Februarie 1948 ingedien, waarvan Helen Suzman 'n opsomming opgestel het wat deur die Suid-Afrikaanse Instituut vir Rasse Verhoudings versprei is (Suzman, H. 1948. *Samevatting oor die verslag van die Fagan Kommissie*). Die kommissie se bevindings is saamgevat in paragraaf 65 van die verslag wat op 19 Februarie 1948 gelewer is (Fagan Kommissie: Verslag van die Natureliewette-Kommissie 1946-1948. Ook: Fagan Commission and Report. 26 Mei 1948. Geraadpleeg 1 Mei 2010).

Daar word in paragrawe 4.2.15.3.en 4.3.6.4.van Hoofstuk 5 (*infra*) meer oor Fagan gesê.

Fagan se vertrekpunt kon maklik Smuts se standpunt van “*segregation has fallen on evil days*” gewees het. Fagan het klaarblyklik die ontnugtering van liberales ná die Tweede Wêreldoorlog raakgesien, wat die teenwoordigheid van nie-blankes in blanke gebied as permanent wou aanvaar. Fagan haal kernargumente aan wat Suid-Afrika se politieke uitdagings betref (Suzman: 4) en noem drie beleidsbeginsels waarvoor volgens hom besluit moet word. Sy aanbevelings daarvoor word ook genoem (Suzman: 6,7):

- “Ten eerste, dié van apartheid of algehele segregasie wat ’n volledige territoriale skeiding tussen Blankes en Naturelle sal meebring”. Fagan sê dit is heeltemal onprakties.
- “Ten tweede, dié van geen rasse-diskriminasie, wetlik of administratief nie”.

Hieroor sê Fagan:

“(Dit) bring ’n mens uit die gebied van rede en logika na die gebied van die sentiment of emosie, getemper deur ’n realistiese aanvaarding van die feit dat begrippe van demokrasie in Suid-Afrika aangepas moet word by die heterogene samestelling van sy bevolking”.

Oor hierdie beleidbeginsel redeneer Fagan oor rasverskille en ook verskille tussen die verskillende swart groepe. Hy neem egter nie ’n besliste standpunt in nie.

- “Ten derde, dié van die aanvaarding van die feit dat Blanke- en Naturelle-gemeenskappe langs mekaar bestaan, maar met inagneming van hul intrinsieke verskille op wetlike en administratiewe gebied”.

Fagan sê oor hierdie beleidsbeginsel dat dit behels:

- aanvaarding van die feit dat Blankes en Naturelle permanent naas mekaar sal woon,
- saamgebind deur ekonomiese bande,
- maar wie se intrinsieke verskille erkenning daarvan in wet en administrasie noodsaaklik maak,
- terwyl daar genoeg masjinerie toegelaat moet word vir onderhandelings oor sake van gemeenskaplike belang.

Smuts het met Fagan saamgestem en gesê:

“The idea that the Natives must all be removed and confined to their own kraals is in my opinion the greatest nonsense I have ever heard” (Sahistory: Smuts, JC. Geraadpleeg 14 Julie 2012).

Smuts ondersteun Fagan se bevindings dat swartes as permanente inwoners van die sogenaamde wit Suid-Afrika erken moet word (Sahistory: Smuts, JC. Geraadpleeg 14 Julie 2012).

Daar is egter geen bewyse daarvoor dat Smuts die gedagte van gelyke regte vir swartes en wittes gesteun het nie. Fagan het nie die totstandkoming van ’n nie-rassige demokrasie in Suid-Afrika aangemoedig nie en was terselfdertyd duidelik oor die voortsetting van wit politieke bevoorregting, soos volg:

“In South Africa, we the White men, cannot leave and cannot accept the fate of a subject race” (Fagan Commission and Report. Geraadpleeg: 1 Mei 2010).

Fagan het nie die totstandkoming van 'n nie-rassige demokrasie in Suid-Afrika voorgestaan nie en wou eerder instromingsbeheer vergemaklik en die passtelsel verslap.

2.2.2.10. 1986: KINGHORN

Daar is tog 'n onderskeid tussen apartheid en segregasie getref. Volgens Kinghorn (1986:1) is segregasie iets anders as apartheid. Segregasie is 'n verlengstuk van die Europese standebewussyn. Hy verwys daarna dat die Grondwet van die Transvaalse Republiek bepaal het dat gelykstelling nie in die staat of kerk toegelaat mag word nie (dit is blykbaar “*segregasie*”) en dat die Britte in Natal “*segregasiemaatreëls*” toegepas het en so ook Milner in die Transvaal en Vrystaat ná die Anglo Boereoorlog. By die totstandkoming van die Unie van Suid-Afrika in 1910 is segregasie eenvoudig aanvaar as die basis vir die oplossing van die land se bevolkingsprobleme. Die stigting van die ANC in 1912 was 'n protes daarteen, maar die Britte was doof daarvoor.

Smuts het afvaardigings van die NG Kerk in die veertigerjare daarvan verseker dat sy beleid beslis aparte woonbuurte, aparte universiteite en aparte arbeidsuitoefening insluit. Hierdie duidelike skeidingsmaatreëls, wat ook in die NP se 1948 apartheidsbeleid vervat was, word klaarblyklik deur Kinghorn as “*segregasie*” beskou en nie as “*apartheid*” nie. (Kinghorn, 1986: 1).

Daarbenewens, sê Kinghorn, kom segregasie van ver af en dit was die beleid van al die Suid-Afrikaanse regerings vanaf 1910 tot 1948. Aparte woongebiede, aparte regeringsinstellings, en menseskeiding – op die keper beskou is dit alles suiwere apartheidsmaatreëls. Kinghorn en ander noem dit egter “*segregasie*” (Kinghorn, 1986:1).

Kinghorn sê:

“Die segregasiebeleid was daarop gerig om die natuurlike skeidings tussendeur te bestendig. Maar dit het sulke skeidings nie absoluut afgedwing nie... Die beleid van apartheid, daarteen, is daarop gerig om skeidings absoluut af te dwing” (Kinghorn, 1986:2).

2.2.2.11. 1993: GRAAFF: “BENEVOLENT SEGREGATION”

Sir de Villiers Graaff (1993:289) verdiep die vraag oor presies wat segregasie is deur te sê:

“Louis Botha’s policy was ‘benevolent segregation’. Hertzog, after Fusion, also stood for segregation but of not so benevolent a nature... Smuts had, I think against his better judge-

ment, supported this policy but when he took over as Prime Minister in 1939 his emphasis shifted towards guardianship of the blacks and the realisation of the problems created by urbanisation and economic integration."

2.2.2.12. 2004: JAPIE BASSON

’n Persoonlike onderhoud is met mnr Japie Basson gevoer en sy boeke is geraadpleeg. Hy sien wel ’n verskil tussen die twee terme “segregasie” en “apartheid” en beweer dat dit wat hy die “*oorskakeling van segregasie na apartheid*” noem, ingrypend was (2004:125 ev.). Hy verwys na die tydperk 1910 tot die “*koms van apartheid*” (vermoedelik 1948) en dat die oor-grote meerderheid swartes toe nog stamgebonde was. Hulle sou in afgebakende reserwes onder blanke voogdskap leef. Die leitmotief van segregasie, volgens Basson, was beska-wingspeil, soos die blankes dit begryp het, en nie velkleur nie. Basson sê

“Oor die essensie en omvang van die segregasiebeleid was die parlementêre partye dit egter treffend met mekaar eens” (2004:121).

2.2.2.13. DIE SENTRALE TEMA IN AFRIKANERS SE GESKIEDENIS

FA van Jaarsveld vat Afrikaners se strewe saam waar hy sê:

“Die sentrale tema in die geskiedenis van die Afrikaner is die strewe na selfbeveiliging en behoud van identiteit, teenoor sowel nie-blank as Brit”.

Van Jaarsveld verwys ook na dit wat hy die Afrikaner se “*allesoorheersende vrees*” noem vir nie-blankes se getalle-oorwig en die Britte se mag, ekonomiese krag en kultuur wat gedreig het om die Afrikaner militêr en kultureel te vernietig soos dit uit die ABO en die optrede van die Britse regeringsvertegenwoordigers ná die ABO, geblyk het (1979:5).

2.2.2.14. DE KIEWIET EN SMUTS SE SKOKKE REEDS IN 1941 EN 1942

De Kiewiet se standpunt in 1941 oor segregasie is ’n geskiedkundige skok vir destydse denke, naamlik in die praktyk bestaan daar nie iets soos segregasie nie (1941:242-243). Dis ’n mite. Jy hoef maar net rondom jou te kyk om te sien mense leef ongesegregeerd. Jy sal dit nooit kan ontbondel nie (1941:242-3).

Smuts skok ook. Hy erken openlik in 1942 dat isolasie iets van die verlede en segregasie se dae getel is. ’n Magtige rewolusie vind volgens hom plaas: Verstedeliking en ontstamming van swartes lei daarheen (Scholtz, 1964:56). Hier kan reeds vroeë voortekens waargeneem word van die moraliteitsverskuiwing wat tydens en na WO II plaasgevind het.

2.2.3. VOOGDYSKAP

Daar word vervolgens verwys na 'n aantal menings oor voogdyskap ten einde insig oor die kontemporêre tydvak en denke oor Voogdyskap te verken.

2.2.3.1. CRONJÉ

Voogdyskap is deur Cronjé beskryf as “... die vernaamste beginsel waarop Suid-Afrika se rassebeleid berus” (1948:17), en ook dat voogdyskap die “grondbeginsel” van Suid-Afrika se rassebeleid was (1948:13). Hy maak dit ook duidelik dat voogdyskap tydelik is en stel dit soos volg: “... moet dit tog as vanselfsprekend beskou word dat werklike voogdyskap uit die aard van die saak iets tydelik is ...” (1948:26). Dit was beskou as die plig van die blanke om die “minderjarige” nie-blankes by te staan as voog totdat hulle “meerderjarig” sou word wanneer hulle dan self oor hul lot kan beslis. Die enigste afleiding wat hiervan gemaak kan word, is dat voogdyskap, volgens Cronjé, die fondament was waarop die apartheidsbeleid – en gevolglik ook die skeidingsmaatreëls tydens die voogdyskapstydperk gebou was.

2.2.3.2. GRAAFF

De Villiers Graaff verwys na 'n netelige oomblik vir Smuts toe hy teen die einde van sy termyn (dit moes rondom 1948 gewees het) deur die destydse Britse Hoëkommissaris gevra is wat gebeur wanneer die minderjarige (die swartes) meerderjarigheid bereik. Die implikasie is duidelik: Dan neem die meerderjariges (die swartes) weens hul getalle-oorwig die landsregering oor. Hierdie kwessie lê natuurlik aan die kern van die rassestryd, want dit hou oorheersing van die meerderheid oor die minderheid in, presies dit wat Sauer wou verhoed. Smuts het, volgens Graaff, geen direkte antwoord op hierdie uiters belangrike vraag gegee nie, maar Graaff sê: “I remember him speaking of the importance of white leadership”. (Graaff, 1993:289, 290).

2.2.3.3. KERKE

Kerke het die voogdyskap-beginsel sterk ondersteun. G. Cronjé, W. Nicol en E.P. Groenewald, vooraanstaande leiers van die Nederduits Gereformeerde Kerk, redeneer dat die voogdyskap van die blankes nie berus op die feit dat hulle wit en die nie-blankes swart is nie. Met ander woorde dit berus nie op 'n rassegrondslag nie. Blanke voogdyskap berus op 'n

sosiologiese en Christelike grondslag – sosiologies in die sin dat blankes met hul hoër ontwikkelingspeil in 'n meerderwaardige posisie teenoor die nie-blankes staan en dat hulle dus die nie-blankes moes bystaan om self ook geleidelik 'n hoër peil van ontwikkeling te bereik (Cronjé, *et al.* 1947:122, 123). Tweedens is daar 'n plig op die blankes as draer van die Christelike godsdiens om die evangelie aan “*alle kreature*” te verkondig waardeur nie-blankes die barbaardom kan ontgroe.

Die voogdyskap van die witman berus op drie gronde. Eerstens is die witman weens sy hoë ontwikkelingspeil die nie-blankes se meerdere en rus daar 'n verantwoordelikheid op hom om die nie-blankes by te staan en te help ontwikkel. Derdens berus die blankes se voogdyskap op die magsposisie waarin hulle verkeer.

Geskiedkundig het dit so verloop dat die blankes ten opsigte van die nie-blankes in 'n staatkundige en ekonomiese magsposisie gestaan het aangesien die blankes, wat ontwikkeling betref, die meerdere van die swartmense en die ander nie-blankes was (Cronjé *et al.* 1947:122,123).

2.2.3.4. VOOGDYSKAP SOU TOT 'N EINDE KOM

Cronjé *et al* sê reeds in 1947 dat die standpunt dat voogdyskap tot in lengte van dae sal voortduur, fundamenteel verkeerd is. Blanke voogdyskap is nie blywend nie. Die skrywers sê:

“Blanke voogdyskap mag nooit in blanke heerssug (imperialisme) ontaard nie. Dit moet sy roeping vervul en dan diegene wat hy tot selfstandigheid en volwaardigheid opgevoed het, hulle eie gang laat gaan. Elke menslike gemeenskap wat daartoe in staat is, het aanspraak op selfbeskikking -- ook die nie-blanke gemeenskappe van hierdie land, sodra hulle daardie peil bereik het” (Cronjé, et al. 1947: 128).

Hierdie aanhaling staaf die standpunt dat die apartheidsmaatreëls van tydelike aard was. Voogdyskap kan hier as 'n kernbestanddeel van apartheid aanvaar word.

“Die voog sou inderdaad aan sy roeping ontrou wees as hy vir die nie-blankes nie uiteindelijke selfbeskikking in die vooruitsig sou stel nie” (Cronjé et al. 1947:126).

Voogdyskap was, volgens die skrywers, nie 'n vorm van onderdrukking nie. In Cronjé se werk *Voogdyskap en Apartheid* is heelwat meer oor voogdyskap te lees -- die wese daarvan en die vraag wat gebeur wanneer die nie-blanke “*meerderjarig*” word en gereed is vir algehele self-

beskikking. In een vaderland (die eenheidstaat) sal die blankes dit nie aan die nie-blankes kan gee nie (weens die nie-blankes se getalle-oorwig), maar wel wanneer die nie-blankes in hul eie grondgebied selfbeskikking kry (’n gepartisioneerde Suid-Afrika) (Cronjé, 1948:13-17). In ’n werk wat aan die begin van Verwoerd se premierskap gepubliseer is (1959) verdeel Rhodie en Venter ook die geskiedenis van menseverhoudings in Suid-Afrika in vier tydperke (waarvan die derde in hul tyd na vore begin kom het en vierde op daardie stadium nog toekomstdenke was) en waarin die doel en die tydelikheid van voogdyskap na vore kom. Die eerste was ’n tydperk van konflik en botsings en het sowat 3 eeue gelede begin toe daar “*natural apartheid*” tussen wit en swart was. Die tweede fase was voogdyskap waarna reeds voorheen verwys is. Die derde fase begin wanneer die swarte mense onder voogdyskap tot so ’n mate opgelei is dat hulle “geëmansipeer” was. Die 4e en laaste fase begin wanneer swart mense finaal geëmansipeer is -- wat ook die laaste fase in die apartheidproses is “... *in terms of which White and non-White, each in his own homeland, will once again exist side by side as free-flowing units*” (Rhodie & Venter, 1959: vii en viii).

Dit beklemtoon ook dat die basiese doel agter “apartheid” nie was om swart mense vir ewig ondergeskik te hou nie, maar dat hulle deur middel van voogdyskap en “afsonderlike ontwikkeling” tot volle selfstandigheid gelei sou word.

2.2.3.5. STEUN VIR VOOGDYSKAP IN DIE VN-HANDVES

Cronjé *et al* herinner hul lesers ook daaraan dat die VN in sy Handves in artikels 73 tot 91 die beginsel van voogdyskap beliggaam en toegepas het en voogdyskap onder andere as ’n “*sacred trust*” beskryf het.

2.2.4. AFSONDERLIKE ONTWIKKELING

Toe Verwoerd in 1958 Eerste Minister geword het, het hy spoedig van die begrip “*apartheid*” weggeskram en die begrip “*afsonderlike ontwikkeling*” gebruik. Dit was inderdaad ’n fundamentele paradigmatverskuiwing: Die klem is verskuif na die ontwikkeling van die swart tuislande tot state in eie reg. Dit het daarop afgestuur om die NP se partisiebeleid tot praktiese uitvoering te bring.

2.2.5. SAMEVATTING

Die begrippe segregasie, apartheid, voogdyskap en afsonderlike ontwikkeling is in die Suid-Afrikaanse geskiedkundige konteks nou aan mekaar verwant, maar tog met verskille. Samevattend kan gesê word dat al hierdie begrippe oor menseskeiding gegaan het.

Segregasie was meer 'n natuurlike menseskeiding en sy toepassing was meestal passief, of soos De Villiers Graaff sê, het generaal Lous Botha dit as "*benevolent*" ("goedbedoelend") gesien. Dit is egter ook waar dat daar in die VSA byvoorbeeld wette was wat segregasie afdwing het.

Apartheid was, net soos segregasie, menseskeiding, maar met 'n verskillende toepassing, naamlik die wetlike afdwing van menseskeiding. In wese stuur segregasie en apartheid op dieselfde doelwit af, naamlik menseskeiding. Kerke het met die konsep voogdyskap na vore gekom en dit is toe deur politieke partye as deel van hul beleid opgeneem. Dit stem met segregasie en apartheid ooreen in die sin dat daar menseskeiding is, maar verskil van segregasie omdat voogdyskap 'n tydelike maatreël was wat net sou duur totdat die minderjarige (die nie-blanke) meerderjarig word. Dan verval die voogdyskap en die skeidingsmaatreëls.

Die ernstige implikasie van voogdyskap is dat dit beteken die onvermydelik uiteindelik koms van regering deur die getallemeerderheid. Die politieke vraag wat dus onderliggend aan apartheid, segregasie, voogdyskap en afsonderlike ontwikkeling gelê het, was: Wie regeer uiteindelik oor wie? As segregasie dan wel bloot vrye assosiasie was wat passief en goedgegunstiglik daar gelaat was, sou dit, in die geval van Suid-Afrika, beteken dat die meerderheid inderdaad mettertyd onvermydelik oor die minderheid regeer – vanweë hul getalle-oorwig. Uit die politieke hoek gesien, was "*segregasie*" dan nie vir Afrikaners as minderheidsgroep aanvaarbaar nie, want die nie-blankes sou mettertyd onvermydelik polities oor Afrikaners regeer, wat die vernietiging van die Afrikaners se politieke selfbeskikkingsreg sou beteken. Die konsep van "*segregasie*" het wel tot 'n mate die angel van die onderskeid tussen mense tydelik versag, maar was blind vir die gevaar van politieke oorheersing deur die meerderheid oor die minderheidsgroepe.

Wat afsonderlike ontwikkeling betref: Dit was gemik op die partisionering van Suid-Afrika in volkstate en op menseskeiding, maar in afsonderlike state. Verwoerd se verskuiwing van

apartheid na afsonderlike ontwikkeling sou ook geïnterpreteer kon word as dat hy gemeen het die onderhorige nou besig was om volwasse te word en dat voorgedyskap derhalwe tot 'n einde moes kom.

3. DENKERS OOR PLURALISME / PLURALITEIT

3.1. WB VOSLOO: BESONDERE INSIG

Daar is reeds hierbo in besonderhede verwys na die werk van W Ben Vosloo, destyds professor in Politieke Wetenskap (Staatsleer) aan die Universiteit van Stellenbosch. Hy het met besondere insig oor die gedagte van pluraliteit ten opsigte van die Suid-Afrikaanse samelewing geskryf.

3.1.1. DIE GEBREK AAN GESKIKTE ANALITIESE RAAMWERKE

Vosloo sê een van die grootste struikelblokke wat ten opsigte van die analise van Afrika se politieke vraagstukke opduik, is die gebrek aan geskikte teoretiese raamwerke.

“Daarom is daar 'n brandende behoefte aan teoretiese perspektiewe wat verband hou met die geskiedenis en tradisies van Afrika ...” (1974:4).

Dit is in teenstelling met die ontoepaslikheid van sommige Westerse idees, instellings en praktyke (soos demokrasie, konstitusionalisme, oppergesag van die reg, geregtigheid, vryheid, parlementêre verteenwoordiging, partye en verkiesingsprosedures)

“...wat in die Westerse wêreld deel vorm van 'n waardige tradisie van populêr-verkose regeerings, dikwels wanaangepas en selfs ontoepaslik binne die konteks van die Afrika-politiek” (1974:4).

Vosloo sê met verwysing na 'n gepaste teoretiese raamwerk:

“So 'n teoretiese raamwerk moet rekening hou met die tipiese kenmerke van Afrika-gebiede: kulturele diversiteit, 'n hoë konflikpotensiaal, politieke onstabieliteit, die gebrek aan algemeen-aanvaarde norme, onderontwikkelde ekonomieë, ens” (1974: 4).

3.1.2. PLURALISME AS TEORETIESE FOKUS

Een teoretiese fokus, volgens Vosloo, is “pluralisme”. Pluralisme bied 'n teoretiese raamwerk waarbinne die diversiteit van Suid-Afrikaanse gemeenskappe bespreek kan word. In Vosloo se artikel, waarvan vervolgens 'n gedeeltelike opsomming gegee word, handel hy met die

pluralisme as teoretiese fokus. Daaronder bespreek hy die term “*pluralisme*” en sê dit kan in *ideologiese* of *beskrywende* sin gebruik word – *ideologies* as aanduiding van ’n *ideaal* wat deur politieke stelsels gerealiseer behoort te word, en *beskrywend* as aanduiding van ’n *feitelike toestand* wat in bepaalde omskrewe situasies bestaan (Vosloo, 1974:5,6).

Vosloo maak ook die volgende belangrike stelling:

“Die gemeenskaplike noemer van die verskillende ideologiese opvattinge van ‘pluralisme’ is die idee dat groepe of groepsassosiasies as die basiese eenhede van die samelewing beskou behoort te word” (1974: 5).

Ter ondersteuning van hierdie stelling, aldus Vosloo, word gewoonlik aangevoer dat, in plaas van ’n enkele monistiese sentrum van soewereine mag binne die staat, daar eerder ’n veelheid van magsentra moet wees sodat besluite deur ’n proses van onderhandeling en kompromis tussen die betrokke groepsassosiasies geneem kan word, waarvolgens aan elke groepering min of meer ’n vetomag gegee word ten opsigte van beleidsbeslissings wat sy belange wesenlik raak. Sodoende word sosio-ekonomiese voordele en politieke mag op so ’n wyse versprei dat die een groepsbelang nie die ander oorheers nie. Wat “*groepe*” betref, plaas sommige denkers die klem op beroepsgroepe, ander op nywerheidsgroepe en ander weer op etniese groepe. Vosloo sê sodoende word sosio-ekonomiese voordele en politieke mag op so ’n wyse versprei dat die een groepsbelang nie die ander domineer nie (1974:5). Hierdie opmerking staan ook in verband met die toedeling van waardes waarna in paragraaf 3.1.2. in Hoofstuk 1 verwys is.

Dit is ook belangrik om te let op die grondslae waarop die afbakening van groepe gebaseer moet word. Volgens Vosloo plaas sommige denkers die klem op beroepsgroepe, ander op nywerheidsgroepe en ander op etniese- of volksgroepe. Oor die wyse waarop die verskillende georganiseerde groepe medeseggenskap gegee moet word, is daar ook verskeie formules uitgewerk soos federasies, konfederasies en korporatiewe kontrakte, afhangende van die mate van outonomie wat aan die konstituerende groepe toegeken word (1974:5). Vosloo se standpunt dat die gemeenskaplike eienskap groepe of groepsassosiasies is, word deur Wessels gedeel (1978:363).

3.1.3. PLURALISME AS BESKRYWENDE MODEL

In die jongste aantal jare, aldus Vosloo, (sy artikel het in 1974 verskyn as 'n verwerkte weergawe van 'n seminaarvoordrag wat in 1971 te Stellenbosch gehou is) het verskeie sosiaal-wetenskaplikes 'n aantal beskrywende modelle van plurale samelewings opgestel waarin die heterogeniteit en groepswisselwerking van die betrokke samelewings uitgebeeld word. Die doel met die modelle is nie primêr om voorskrifte neer te lê van hoe samelewings behoort te wees nie, maar eerder om feitelike beskrywings te gee van hoe die betrokke samelewing inderdaad funksioneer (1974:6).

Watter ideale nagestreef behoort te word, word binne die konteks van hierdie modelle as 'n aparte vraag beskou. In die beskrywende modelle verwys die konsep "*pluraliteit*" na groeperings van mense wie se solidariteitsgevoel gebaseer is op godsdiens, taal, kultuur, etnisiteit, klas, ras, gebied of enige kombinasie hiervan (Vosloo,1974:6).

Vosloo verwys hoofsaaklik na drie beskrywende modelle, naamlik die konflikmodel, die konsensusmodel en die konsosiasiemodel, wat hieronder in paragraaf 6 bespreek word (1974:6-8)

3.1.4. TOEPASSINGS VAN PLURALISME

Vosloo bespreek die Suid-Afrikaanse toepassings van pluralisme onder drie hoofde, naamlik die bestaande patroon van groeipindelning, die beleid van veelvolkigheid en knelpunte wat nuwe akkommodasiepatrone vereis. Daar word ook aandag gegee aan die pluralistiese perspektief as wegwysers na nuwe aanpassings.

3.1.5. PLURALISME OOR VERDELINGSELEMENTE HEEN

Pluralisme kan heensny oor 'n verskeidenheid van verdelingselemente in 'n land soos volke, rasse, klasse, etnisiteite, stamme, religieë en kulturele andersoortighede. Met die groepsbasis as gemeenskaplike eienskap is groepe of groepsassosiasies die basiese eenhede van samelewings, word groepe as gemeenskappe en gemeenskappe as 'n samelewing beskou. 'n Samelewing is dus 'n kollektiwiteit van gemeenskappe en is in daardie sin pluraal (Wessels, 1978:362).

3.2. JOHN S FURNIVALL: “VADER VAN DIE PLURALE GEDAGTE”

Wat ter teoretiese oriëntering lig op die betekenis van pluralisme werp, is ook die standpunte van John S Furnivall. Hy is die denker wat die begrip die eerste keer gebruik het. Dit was in die vyftigerjare van die vorige eeu, toe hy navorsing oor die bevolkings van Burma en Java gedoen het (Furnivall, 1956:304). Furnivall word gevolglik deur sommige denkers as die “vader” van die plurale gedagte beskou (Pelser, 1991:182). Hy is dus die eerste denker wat die plurale omgewing verken het (Wessels,1978:369) Met verwysing na die verskillende gemeenskappe in die Verre Ooste, het hy gesê:

“In Burma, as in Java, probably the first thing that strikes the visitor is the medley of people – European, Chinese, Indian and Native. It is in the strictest sense a medley for they mix, but do not combine --- there is a plural society, with different sections of the community living side by side but separately within the same political unit. Each group holds by its own religion, its own culture and language, its own ideas and ways”. (Furnivall, 1956:304).

Hierdie stelling kom ooreen met dit wat Mangosuthu Buthelezi gesê het dat Suid-Afrika se mense in 'n eenheidstaat nie in 'n vorm van potjiekos opgeklits moet word waar hul identiteite verlore gaan nie, maar eerder saam soos vrugte in 'n slaai bak lê waar hulle saam is, maar jy herken die piesang, die appel, die lemoen (Persoonlike onderhoud).

Pelser stem saam dat die konsep van pluralisme by Furnivall ontstaan het en sê dit het as 'n

“...politieke filosofie (ontwikkel) wat die samelewing beskou as saamgestel uit 'n verskeidenheid politieke, etniese, religieuse, kulturele en ekonomiese belangegroepe waarby individue binne 'n netwerk van kruissnydende lojaliteit inskakel” (1991:182).

Hier sal opgemerk word dat Pelser etniese groepe by die belangegroepe insluit.

3.3. AREND LIJPHART: KONSOSIASIEPOLITIEK

Arend Lijphart, gebore Nederlander, is 'n wêreldbekende politieke wetenskaplike wat spesiaal seer in vergelykende politiek, verkiesings en verkiesingstelsels, demokratiese instellings en etnisiteit in politiek. Lijphart is vir hierdie studie belangrik omdat hy 'n leidende figuur in die ontleding van konsosiasiepolitiek is. Konsosiasie omskryf die wyses waarop verdeelde segmente van samelewings demokrasie deur magdeling in stand kan hou.

Lijphart werp lig op die betekenis van pluralisme deur te verwys na die probleme wat uit plurale gemeenskappe voortspruit. Hy sê in dié verband 'n groot aantal state, veral in Asië, Afrika en Suid-Amerika:

"...are beset by political problems arising from the deep divisions between segments of their populations and the absence of a unifying consensus" (1977:16).

In die omslag tot Lijphart se genoemde werk *Democracy in Plural Societies* word onder meer gesê:

"While it may be difficult to achieve and maintain stable democratic governments in countries with deep religious, ideological, linguistic, cultural, or ethnic cleavages, Lijphart argues that it is not at all impossible."

Lijphart se verwysing na "*deep religious, ideological, linguistic, cultural, or ethnic cleavages*", raak nie net die wese van pluraliteit aan nie, maar ruim ook plek in vir etniese groepe as belangegroepes. Daar word meer in paragraaf 6.4. met konsosiasiepolitiek gehandel.

3.4. BM BULLIVANT: KULTURELE PLURALISME

In sy werk oor die pluralisme (Bullivant, 1984) verwys Bullivant in sy Voorwoord na "*Cultural pluralism or multiculturalism*" as sinonieme vir mekaar. Hy sê dit het gedurende die 20ste eeu op twee maniere 'n eienskap van baie Westerse lande geword. Eerstens is kulturele pluralisme in die sin van kulturele verskeidenheid gedurende die 20ste eeu 'n feit. In verskeie lande, soos die VSA, Brittanje, Australië en Nieu-Seeland, is daar betekenisvolle rasse-, etniese- en segmentele verskille, maar die minderhede behou gedeeltes van hul kultuur en volg ook 'n lewenswyse wat in vele opsigte van die lewenswyse van die meerderheid verskil (Bullivant, 1984:ix).

Tweedens is kulturele of multikulturele pluralisme in amptelike regeringsvlakke en semi-regeringvlakke as 'n sosio-politieke filosofie aanvaar wat help om beleidmaking op belangrike terreine te beïnvloed soos opvoeding, maatskaplike welsyn en selfs die reg. Tog, redeneer Bullivant, kan kulturele pluralisme meer wegsteek as belig. Daar word oor die algemeen aanvaar dat kulturele pluralisme, of diversiteit, amper sonder uitsondering gesien word as verskille in lewenstyle. Dit gaan wesenlik oor privaat belange, wat met slegs enkele uitsonderings nie oorfloei na "*...the public domain of society and affairs of state*" nie.

Aansprake deur regerings dat kulturele pluralisme (of ander plurale filosofieë) gelykheid van geleentheid sal bevorder, kan die werklike geskilpunt verberg, aangesien dit deel vorm van die wyse waarop mag uitgeoefen word (Bullivant, 1984: ix). Bullivant beskou etniese groepe dus as deel van die belangegroepe in die samelewing.

3.5. EDWARD DEW: DIE POLITIEK VAN ETNIESE PLURALISME

Edward Dew, 'n politiek-wetenskaplike van die Fairfield Universiteit in Connecticut, word as 'n spesialis in Latyns Amerikaanse en Karibiese politiek beskou en ondersoek sommige stellings oor die politiek van etniese pluralisme (Dew, 1978:197). Hy haal, as definisie van die pluralisme, Pierre van den Berghe met goedkeuring aan. Hy beskryf pluralisme soos volg:

“Pluralism refers to a property, or set of properties, of societies wherein several distinct social and/or cultural groups coexist within the boundaries of a single polity and share a common economic system that makes them interdependent, yet maintain a greater or lesser degree of autonomy and a set of discrete institutional structures in other spheres of social life, notably the familial, recreational, and religious” (1978:197 e.v.).

Van den Berghe sluit etniese groepe in by wat hy 'n *“single polity”* noem.

Op die agterblad van Dew se boek (Dew, 1978) lui die samevatting dat etniese politiek nie noodwendig tot 'n diktatorskap of anargie degenerereer nie. Die boek fokus op 'n gedetailleerde politieke geskiedenis van een van die mees heterogene gemeenskappe in die Karibe en die opkoms van Kreoolse, Hindustaniese en Javanese politieke partye in die 1940's in die konteks van verskuiwende (*“shifting”*) Nederlandse koloniale beleidsrigtings. Hy spoor hul onderlinge verhoudings na deur die jare wat met die bittere stryd vir onafhanklikheid in 1974-1975 sy hoogtepunt bereik het. Krake in elkeen van die etniese groepe het die versplintering van bestaande politieke partye bevorder, waardeur die politieke multi-polarisme van die stelsel vermeerder het. Hierdie situasie het op sy beurt die aanvaarding van konsosiatiewe regering-skoaliesies genoodsaak, wat tot 'n mate die negatiewe gevolge van etniese mededinging verminder het. Die etniese bipolariteit tussen Hindoestani's en Kreole wat deel van die onafhanklikheidsstryd was, het erge spanning by die brose Surinaamse stabiliteit veroorsaak.

Dew vra:

“If ethnic pluralism is only one of the many properties a society may have, how is it that this, rather than economic or social stratification, should become the organising focus of politics?”

Hy sê dit hoef egter nie die geval te wees nie. Hy steun op Crawford Young en Dew met verwysing na Indo-Amerikaanse state van Mexiko, Guatemala en die Suid-Amerikaanse Andes waar klas-identifikasie groter politieke waarde het as etnisiteit (Young, 1976: Hoofstuk 11). Die rede daarvoor is die vernietiging deur die Spanjaarde van 'n belangrike institusionele Indiaanse struktuur, naamlik die Indiaanse godsdiens, wat nodig was om die afsonderlike Indiaanse identiteite te voed en te versterk.

'n Vraag wat deur Rabushka en Shepsie gestel is, en waarna Dew verwys, is:

“Is the resolution of intense but conflicting preferences in the plural society manageable in a democratic framework?”

Hulle antwoord self hul eie vraag: *“We think not”* (Dew, 1978: 201). Dew dink hulle *“sweeping pessimism is uncalled for”* (Dew, 1978:202-203).

3.6. JOHAN DEGENAAR: INTELLEKTUELE WAARDEBEPALING

3.6.1. DIE STAAT

Die bekende Suid-Afrikaanse filosoof, Johan Degenaar, word beskou as *“one of the most respected and influential philosophers in South Africa”*. Daar word ook van hom gesê dat sy werke gekenmerk is deur 'n *“intellectual assessment of the idea of a plural democracy ...”* (Degenaar: Inligting oor hom. Geraadpleeg: 15 Julie 2012). Hy sê ten spyte van die beperktheid en gebreke van die pluralistiese teorie kan dit die verhouding tussen staat en samelewing betekenisvol beskryf en advies aan die hand doen. Die pluralisme beskou die staat as een van die groeperinge in 'n samelewing (1980:137). Hy definieer pluralisme as 'n denkrigting soos volg:

“Pluralisme is 'n standpunt wat die bestaan en waarde van 'n pluraliteit van fenomene in 'n bepaalde konteks beklemtoon. Dit word gebruik binne filosofiese, religieuse en politieke verband” (1980:109).

Degenaar het 'n waardevolle bydrae tot die debat oor die pluralisme gelewer. Hy is die outeur van nagenoeg 150 artikels en 'n dosyn boeke waarvan heelwat oor die pluralisme handel. 'n Persoonlike onderhoud is met hom gevoer.

3.6.2. ASPEKTE VAN PLURALISME

Degenaar beklemtoon sekere aspekte van pluralisme sterk. Minderhede moet volgens hom –

- Hul minderheidstatus aanvaar; nie daarteen in opstand kom nie en hulle daarvolgens orden.
- Met mekaar in gesprek tree en hul probleme en ideale met mekaar bespreek.
- Na mekaar luister en met erns kennis van mekaar se standpunte neem.
- In hul interaksie met ander groepe groot geduld aan die dag lê en besef dat oplossings binne die wêreld van pluralisme gevind moet word (Persoonlike onderhoud).

3.6.3. NORMATIEWE SIENING

Degenaar se siening van die ideologie van pluralisme is hoofsaaklik normatief van aard. Die doel van hierdie studie is egter nie soseer om na die normatiewe sy van die pluralisme as ideologie te kyk nie, maar veel eerder om te kyk na pluraliteit as beskrywende model en die verskillende plurale modelle wat geïdentifiseer kan word. Gevolglik word die klem nie geplaas op dit wat *behoort te gebeur* nie, maar wel wat die *feitelike situasie* in 'n samelewing ten opsigte van pluraliteit is en hoe regerings die pluraliteit inderdaad bestuur.

3.7. AJ PELSER: MINDERHEDE EN MINDERHEIDSREGTE

3.7.1. VERSKILLENDE PLURALE MODELLE

AJ Pelser skryf in 1991 'n artikel in die *Joernaal vir Eietydse Geskiedenis* waarna reeds verwys is. Hy neem daarin die stand van teorievorming rondom pluraliteit in oënskou en identifiseer verskeie meganismes wat aangewend kan word om pluraliteit te hanteer en in die besonder hoe om minderhede te beskerm. Die teorie van pluralisme doen sekere modelle van pluraliteit aan die hand oor hoe om die pluraliteit in 'n diep verdeelde eenheidstaat te hanteer en om minderhede te erken en hul regte te beskerm. Daarmee word in paragraaf 6 van hierdie hoofstuk in besonderhede gehandel.

3.7.2. KONSTITUSIONELE BESKERMING

Pelser sê daar is ook ander meer bekende stappe wat geneem kan word om minderhede en hul regte in diep verdeelde samelewings te erken en beskerm, naamlik spesifieke konstitusionele bepalings. Sodanige bepalings sal hoofsaaklik uit konsensus tussen groepe spruit. Daar

word vervolgens met 'n aantal vorme van konstitusionele minderheids-beskeringsmaatreëls gehandel.

Die vraag watter (grondwetlike) reëlings in heterogene samelewings getref kan word om minderhede te erken en hul regte te beskerm, word deur AJ Pelsers beantwoord. In sy gemelde artikel vra hy reg aan die begin die vraag in welke mate, indien enigsins, "...die regte van groepe formeel in 'n nuwe grondwet vervat moet word" (1991:180-181).

Hy sê hierdie problematiek, eie aan plurale, etnies diep verdeelde samelewings, word aangespreek in die redelik algemene aanvaarding (veral onder politieke wetenskaplikes) dat besondere grondwetlike strukture en spesiale prosedures/meganismes vir besluitneming in samelewings met heterogene bevolkings ontwikkel moet word ten einde maksimaal aan die demokratiese vereistes te voldoen (1991:180).

3.7.3. DIE "WENNER-NEEM-ALLES"-KIESSTELSEL

In Brittanje, wat 'n betreklik homogene land is, geld die tradisionele meerderheidsmeganisme van die "*wenner-neem-alles*". Hierdie stelsel neig egter in kultureel- en etnies verdeelde samelewings om ewigdurende meerderhede en minderhede te skep. Die stelsel is uiteraard vir minderhede onaanvaarbaar want dit hou hulle in die naam van demokrasie as politieke gevangenes van die meerderheid. Minderhede moet dus druk uitoefen om te probeer verseker dat hierdie kiesstelsel nie in hul land se grondwet vervat word nie.

Pelsers verwys na verskillende denkers, soos De Tocqueville, wat reeds in die negentiende eeu gesê het dat demokrasie wat op hierdie wyse in heterogene samelewings beoefen word, 'n groot bedreiging vir die demokrasie inhou, aangesien die tirannie van die meerderheid meer onderdrukkend kan wees as die tirannie van die enkeling of 'n aristokrasie. Die rede hiervoor is dat die minderheid voortdurend moet konformeer en hulle vryheid derhalwe bedreig word. Hieruit spruit wanhoop asook 'n wantroue in die demokrasie wat dikwels tot anargie, staatsgrepe en rewolusies lei (De Tocqueville, 1945:191-198).

3.7.4. 'n HANDVES VAN MENSEREGTE EN 'n PROPORSIONELE KIESSTELSEL

'n Vraag wat Pelser ook behandel, is watter vorm die beskerming van minderheidsgroepe moet aanneem en – dalk belangriker – hoe die minderheidsgroepe omskryf moet word. Pelser sê:

“Die argument wil dit dus hê dat enige debattering oor grondwetlike hervorming in Suid-Afrika (die artikel is in 1991 geskryf) nie buite om 'n geheelbeeld van die problematiek van plurale samelewings kan plaasvind nie. So 'n geheelbeeld kan alleen gevorm word indien daar opnuut oor die pluralistiese model as 'n teoretiese benaderingswyse by grondwetlike hervorming besin word” (1991:181).

Pelser gee voorbeelde van twee wyses waarop hy reken minderhede teen die moontlikheid van 'n tirannie van die meerderheid beskerm kan word. Hy noem 'n Handves van Menseregte en 'n kiesstelsel van proporsionele verteenwoordiging (1991:187, 189). Hierdie vorme van minderheidsbeskerming moet uiteraard ideaal in die land se Grondwet vervat word.

3.7.5. GEDESENTRALISEERDE MAG

Huber en Form beklemtoon die beginsel van gedesentraliseerde mag en sê dat 'n politieke stelsel pluralisties van aard is wanneer

“... a variety of groups or factions can influence policy in such a way that no single or no small number of groups can control it or, conversely, when all legitimate interest groups have an appreciable share of influence” (Huber & Form, 1981).

Daar is dus 'n sterk samehang tussen sosiale en politieke pluralisme.

3.7.6. PELSER SE “WERKSDEFINISIE”

Pelser gee sy algemene “werksdefinisie” van pluralisme. Dit handel egter nie met die feitelike pluraliteit nie, maar eerder hoe sake ingevolge die ideologie van pluralisme hanteer behoort te word. Sy definisie is

“Pluralisme is 'n perspektiefrakende magsbesit wat veral vir 'n heterogene samelewing geskik is waar daar 'n groot verskeidenheid politieke, etniese, religieuse en ander belangegroepe (gewoonlik in afsonderlike streke of gemeenskappe) bestaan, en waarvan elkeen by wyse van onderhandeling en skikking politieke inspraak geniet op so 'n wyse dat geen enkele groep of kombinasie van groepe sy of hulle wilsbesluit(e) op die samelewing as 'n geheel kan afdwing nie” (1991:183-184).

3.7.7. PELSER SE BASIESE AANNAMES

Volgens Pelsers beskryf die basiese aannames van die pluralisme 'n duidelike beeld van die belangrike eienskappe van die pluralisme, waarna hy ook verwys na die uiteensetting van 'n breë verwysingsraamwerk (1991:185-186):

- Politieke mag word verdeel tussen 'n aansienlike aantal en verskeidenheid van kompeterende belangegroepes en hul leiers. (Verdeling van mag)
- Alle persone in die samelewing word deur een of meer groepe verteenwoordig, sodat hulle basiese belange beskerm word. (Verteenwoordiging)
- Belangegroepes dien as drukgroepes waardeur individue met gemeenskaplike belange invloed op besluitnemers kan uitoefen deur middel van kollektiewe handeling. Hierdie belangegroepes kan op die basis van ekonomiese belange bestaan, ofskeun ander belange soos etniese, kulturele en godsdienstige oorwegings ook tot die vorming van belangegroepes kan meewerk. (Beïnvloeding)
- Die onderskeie belangegroepes en hul leiers verkeer in 'n delikate ewewig deur middel van 'n wedersydse kontrole van eise. Derhalwe word radikale of snelle samelewingsverandering grootliks uitgeskakel. (Ekwilibrium)
- Die belangrikste metodes waardeur groepskonflikte opgelos en vraagstukke hanteer word, is onderhandelings en skikking. Diepgewortelde verdeeldheid word beperk deur konsensus ten opsigte van politieke reëls". (Onderhandelings)

3.7.8. PELSER SE SAMEVATTING

In sy samevatting sê Pelsers enkele insigte en riglyne kan vanuit die pluralistiese ideologie geïdentifiseer word wat by heterogene samelewings soos Suid-Afrika verreken behoort te word, soos volg (Pelsers, 1991:190-191):

- Minderheidsgroepes het in kultureel- en etniese diep verdeelde samelewings soos Suid-Afrika, byna geen hoop om ooit hulle waardes op demokratiese wyse te beveilig of te realiseer nie, tensy besondere strukture en meganismes daarvoor geskep word.
- Heterogene samelewings bestaan uit talle belangegroepes wat onder "toesig" van die owerheid om politieke mag meeding, maar op 'n wyse waar geen groep sy wil op die samelewing as geheel kan afdwing nie.
- Konsensus ten opsigte van basiese politieke waardes en norme is van deurslaggewende belang vir die sukses en voortbestaan van die stelsel.
- Alle inwoners in 'n plurale samelewing word deur een of meer groepe verteenwoordig sodat hul basiese belange beskerm kan word. (Pelsers sluit nie etniese groepes uit nie.)

- Belangegroepes kan ontstaan rondom etniese, kulturele, godsdienstige of ekonomiese belange en hulle kan groepskonflikte en politieke vraagstukke hanteer deur middel van onderhandeling en skikking. Belangegroepes is in wese minderheidsgroepes.

3.8. DIANA L ECK: VIER PUNTE IN DIE DINKPROSES OOR PLURALISME

Diana L Eck, wat saam met medewerkers 'n projek bekend as *The Plural Project at Harvard University* bestuur, en wat onder andere 'n uiteensetting gee oor die pluraliteit van religieuse tradisies en kulture, dui aan dat daar sekere punte is waarmee die dinkproses oor pluralisme kan begin (Plural Project at Harvard University. Geraadpleeg 2 Junie 2013).

“First, pluralism is not a diversity alone, but the energetic engagement with diversity...Today, religious diversity is a given, but pluralism is not a given; it is an achievement. Mere diversity without real encounter and relationship will yield increasing tensions in our societies.”

“Second, pluralism is not just tolerance, but the active seeking of understanding across lines of difference...(tolerance) does nothing to remove our ignorance of one another...In the world in which we live today, our ignorance of one another will be increasingly costly”.

Groepes se geduld met mekaar is dus nie genoeg om spanningsvelde te verlig nie. Daar moet daadwerklike en ernstige gesprekke gevoer word om begrip vir mekaar aan te wakker. Dit is duidelik dat daar *iets gedoen moet word*.

“Third, pluralism is not relativism, but the encounter of commitments. The new paradigm of pluralism does not require us to leave our identities and our commitments behind, for pluralism is the encounter of commitments. It means holding our deepest differences, even our religious differences, not in isolation, but in relationship to one another”

Dit word algaande duidelik dat die pluralisme ernstige, aktiewe optrede van groepe teenoor mekaar vereis, maar steeds vrywillig. Nie net passiewe verdraagsaamheid teenoor mekaar nie, maar daadwerklike *“encounter of commitments”*, vry vertaal as *“slaags raak met jou verpligtings”*; dus om jou verpligtings ernstig op te neem en iets daadwerkliks daaromtrent te doen. Jou aktiewe optrede vind egter plaas met behoud van jou eie identiteit. *“Encounter”* word gesien as *“slaags raak”* en *“ontmoeting”*.

“Fourth, pluralism is based on dialogue. The language of pluralism is that of dialogue and encounter, give and take, criticism and self-criticism. Dialogue means both speaking and listening, and that process reveals both common understandings and real differences. Dialogue does not mean everyone at the ‘table’ will agree with one another. Pluralism involves the commitments to being at the table – with one’s commitments”

Hierdie punt beklemtoon die wyse van “praat met mekaar”.

4. DIE HISTORIESE OORSPRONG VAN PLURALITEIT

Pluraliteit is so oud as die mensdom self en filosowe soos Plato, Aristoteles en Montesquieu het reeds daarna verwys. Daar word egter vir die doel van hierdie studie gekyk na die meer moderne manifestasies daarvan.

4.1. KOLONIASIE

Volgens Furnivall is die plurale samelewing 'n neerslag (gevolg) van die koloniale moondhede se vestiging van hul ryke in derdewêreldse lande (Wessels, 1978: 370). Die inheemse mense moes opgehef word, maar daarin het stam- of volksverband geen rol gespeel nie en landsgrense is getrek sonder inagneming van menseverskille. Voorbeelde van hierdie diskresionêre grenstrekkery sluit in Namibië, Nigerië, Ethiopië, Uganda en Kenia, waar spanning grootliks ontketen is omdat etniese minderhede nie deur ander etniese groepe oorheers wil word nie.

Jooste, wat by die skryf van sy artikel in 1977 direkteur van die Suid-Afrikaanse Buro vir Rasseaangeleenthede (Sabra) was, verwys ook na Furnivall se standpunt oor die pluralisme, wat volgens Jooste direk aan die mense van die koloniale gebiede in die Derde Wêreld gekoppel is (1977:106-107).

Jooste onderskryf hierdie siening en sê dat verskillende volke en volkselemente wat kultureel en andersins verskillende (en selfs botsende of onversoenbare) lewensverbande en waarde-stelsels gehandhaaf het, eenvoudig in een politieke verband saamgesnoer is (1977:106-107). Grense is arbitrêr getrek en daardie grond het die eiendom van die koloniale moondhede geword. Die pluraliteit van die mense is geïgnoreer en almal is in een politieke verband saamgesnoer, sonder inagneming van ras, stam, geloof of streeks-groepe. Jooste verwys (107) met goedkeuring soos volg na Prins se standpunt:

“Die plurale samelewing is gekenmerk deur die feitlik algehele afwesigheid van gemeenskaplike waardes wat eenheid en bestendigheid spontaan van binne af kan bewerkstellig”.

Jooste sê die kenmerkende plurale samelewing bestaan uit 'n gemengde bevolking. Mensegroepe wat in sekere opsigte deurmekaar, en in ander opsigte naas mekaar, bestaan. Hulle vermeng in sommige opsigte, maar hulle bind nie op grond van tradisie, geloof, denke of taal nie. Hulle is ekonomies onderling van mekaar afhanklik, maar probeer mekaar andersins vermy (1977:107).

Jooste sê ook die koloniste het koloniale plurale samelewings dwarsdeur die Derde Wêreld tot stand gebring: Samelewings waarin verskillende volke of volkselemente wat kultureel en andersins verskillende (en selfs botsende of onversoenbare) lewensverbande en waardesisteme gehandhaaf het, in een politieke verband saamgesnoer was; wat deur die afwesigheid van konsensus en deur botsing tussen rasse-, stam-, geloofs- of streeksgroepe gekenmerk is. Die sosio-ekonomiese bedeling moes gevolglik deur geweld en magsmetodes in stand gehou word (1977:107).

Daar moet in gedagte gehou word dat daar voor die ontstaan van die kolonies reeds groot diversiteite veral in die toekomstige "Derde Wêreld" bestaan het, waaronder verskillende stamme, gelowe, lewenswyses, taal en kultuur. Maar, waar hulle voor kolonisering elkeen sy eie kultuur in sy eie gemeenskap gehandhaaf het (selfs al het dit gepaard gegaan met oorloë teen ander gemeenskappe) is hulle nou deur die koloniale moondhede in een sosio-politieke eenheid vasgevang.

Jooste handel ook met die soeke na regverdiging of veroordeling van die kolonialisme. Hy sê koloniale besetting is deur die koloniale moondhede geregverdig op grond van die sendingopdrag sowel as die ekonomiese voordeel wat dit vir die koloniale gebiede sou inhou. Later is gepoog om aan die kolonialisme 'n verhewe morele doel te gee: Daar is aangevoer dat die grondbesittersklas 'n voortreflike tradisie van onderwys, vryheid, "rule of law" en dissipline opgebou het wat verlore sou gaan indien dit nie aan die "agterlike" bevolkings van die kolonies oorgedra sou word nie.

"Kolonialisme sou dus moreel verdedigbaar wees as die nie-Britse massas in die kolonies daardeur opgehef en in die Engelse taal en tradisies geskool sou word" (1977:106).

Leo Kuper is van mening dat die plurale gemeenskappe nie noodwendig deur kolonisering tot stand gekom het nie. Hy sê voorts hieroor:

"It includes the many new states that achieved independence after World War II and now seek to transform from state to nation the medley of peoples inherited in arbitrary combinations from the colonial powers. But the term is not simply a synonym for colonial societies and some of their successor states, though pluralism may find extreme expression in these societies. Rather, it denotes societies characterized by certain conditions of cultural diversity and social cleavage, in whatever way these conditions and cultural pluralism arise from the contact of different peoples and cultures within a single society" (Kuper, Leo, 1969:7).

In die omslag tot die werk van Leo Kuper & MG Smith (reds.) (1969: omslag) word gesê

"In this outstanding contribution to social science theory and the comparative study of societies, a number of historians, political scientists, anthropologists, and sociologists, all familiar with African societies, attempt to develop a theory of social pluralism derived from the work of JS Furnivall".

Daar word verwys na vroeë wat die bydraers oor die logiese status en analitiese waarde van die konsep pluralisme behandel en *"...of the societal typology to which it gives rise, and of its implications for the general theory of societal structures"*. Kuper skryf oor die omvang van die plurale wêreld wat volgens hom die koloniale moondhede insluit, welke koloniale moondhede *"... subjected most of the peoples of the world to the domination of rulers of different race and culture"* (Kuper & Smith, 1969:7). Dit sluit ook die talle nuwe state in wat na die Tweede Wêreldoorlog onafhanklik geword het en wat nou (die boek is in 1969 gepubliseer) die mengelmoes van mense wat deur arbitrêre samestellings van die koloniale moondhede geërf is, van staat na nasie moet transformeer. Oor die aard van gemeenskappe wat deur pluraliteit gekenmerk word, volg Kuper die tradisie van wat hy die teorie van die plurale gemeenskap noem.

"In this tradition, the stability of plural societies is seen as precarious and threatened by sharp cleavages between different plural sections, whose relations to each other are generally characterized by inequality" (1969:7).

Kuper skets sy definisie van pluraliteit as

"Societies are pluralistic insofar as they exhibit, to a lesser or higher degree, two basic features: (1) segmentation into corporate groups that frequently, though not necessarily, have different cultures or subcultures; and (2) a social structure compartmentalized into analogous, parallel, noncomplementary but distinguishable sets of institutions" (1969:67).

Degenaar raak aan hierdie aspek deur te sê dit is feitelik onjuis om 'n heterogene situasie as homogeen te beskou en gevaarlik om dit homogeen te wil forseer in die naam van nasionale eenheid (Degenaar, 1980:132). Hy verwys na Nichols wat gewaarsku het teen

“...an almost endless procession of 'nation-building' political scientists, and 'missions' composed of international 'experts' of unbelievable dreariness and overweening self-confidence”.

Die toestande in Europa ná die val van die Heilige Romeinse Ryk tot voor die daarstelling van nasiestate, sou ook voldoen aan die beskrywing van pluraliteit.

4.2. KAPITALISME

Jooste (1994:5) sê dat kapitalisme en veral kolonialisme 'n groot invloed op state met 'n tradisionele samelewingskarakter gehad het omdat daardie invloed so groot was dat dit tot die ontstaan van 'n plurale samelewing gelei het. Inheemse mense is deur kolonialiste as goedkoop arbeid gebruik; hulle is deur die kolonialiste oorheers en die inheemse mense se tradisionele kultuur is ontwig. Jooste sê hieroor dat inheemse gemeenskappe blootgestel is aan Westerse materialisme, rasionalisme en individualisme, wat kenmerkend van die kapitalistiese samelewingsorde is.

Die kapitalistiese waardes het nie met die inheemse gemeenskapswaardes ooreengestem nie en daarby het politieke oorheersing (kolonialisme) en maatskaplike ongelykheid (die invloed van kapitalisme) die inheemse gemeenskappe ingrypend verander en beïnvloed (Jooste, 1977:107 en verder). Volgens Rhodie is hierdie samelewings nie toe te skryf aan 'n spontane samekoms van verskillende groeperings nie, maar wel aan die invloede van kolonisasie en kapitalisme op tradisionele samelewings (Rhodie, 1984:27).

4.3. INDUSTRIALISASIE EN VERSTEDELIKING

Marger verwys na die oorsprong en ontstaan van pluraliteit tydens die 19e eeu in veral die Westerse beskawing en vestig die aandag op die negatiewe gevolge van industrialisasie en verstedeliking. Hy sê die sosiale lewe binne die samelewing was ongeorganiseerd terwyl die staat alle politieke mag gesentraliseer het (Marger, 1981:37). Die individu was gevolglik weerloos teen die magte van die staat wat individuele regte en vryhede beperk het (Marger, 1981:38). Verla in die vroeër twintigste eeu, was pluralisme dus 'n reaksie op die absolute

soewereiniteit van die staat (Kariel, 1968. Ook: Walzer, *et al.* 1982:11. Ook: Bognador 1987:426.). Die gevolg was dat die individu se enigste verweer daarin gelê het dat hy homself in groepsverband moes organiseer ten einde die staat te opponeer. (Kariel, 1968:164).

5. DIE ANATOMIE VAN PLURALITEIT

5.1. INLEIDING

Dit is algemene kennis dat elke mens op aarde uniek is. In die wydste sin van die woord strek die pluraliteit op die aarde dus tot by elke menslike individu. Dit is egter ook algemene kennis dat die mens 'n sosiale wese is wat, op die hoogste uitsondering na (kluisenaars) verkies om in groepe saam te leef. Vandaar dan ook die woord "*same-lewing*". Mense leef reeds van geboorte af in groepe en word in groepe gesosialiseer. Hierdie proses bring mee dat die kultuur van die groep van geboorte af aan hom of haar oorgedra word. Oor die langer termyn bly so 'n persoon egter lid van die groep aan die een kant omdat hy of sy wil (of geen keuse het nie) en aan die ander kant omdat die groep hom of haar as lid van die groep aanvaar. Dit beteken dat mense tog wel soms hul lidmaatskap van 'n bepaalde groep beëindig en lid word van 'n ander groep.

Die mees kardinale rede hoekom 'n mens lid van 'n groep is, bly, of word, is dat hy ervaar dat sy belange gedien word deur lidmaatskap van die groep. Sy belange is weer 'n funksie van sy waardes in wisselwerking met die omstandighede waarin hy homself bevind. Hierdie waardes kan, soos voorheen vermeld, materieel (besittings, geld) of immaterieel wees (taal, geloof). Die waardes word aanvanklik in die sosialiseringproses oorgedra, maar kan ook mettertyd deur ander faktore of agente beïnvloed word.

'n Mens kan egter terselfdertyd ook lid wees van meer as een groep. Hy kan lid wees van 'n gesin, 'n familie, 'n beroepsgroep, 'n geloofsgroep, en so meer. 'n Samelewing, as 'n groep, bestaan dus potensieel uit 'n veelheid (pluraliteit) van subgroepe.

5.2. DIE SPANWYDTE VAN PLURALITEIT

Soos hierbo gesien is, verwys feitlik elke skrywer oor die onderwerp van pluraliteit / pluralisme na verskille in kultuur.

Soms word daar verwys na “*natuur*” as dit wat die mens op die aarde aantref en “*kultuur*” as dit wat die mens tot stand bring. Kultuur is dus ’n baie omvattende begrip. Die HAT omskryf “*kultuur*” as “*die ganse geestelike besitting van ’n volk of ander groep(ering) op elke terrein*” (Odendal & Gouws, 2009). Verskillende kulture van verskillende volke word soms saamge-groepeer na aanleiding van sekere gedeelde eienskappe, soos byvoorbeeld “*die Westerse kultuur*”, “*die Oosterse kultuur*” of “*die Afrika kultuur*”, maar gewoonlik is ’n eie taal die draer van ’n bepaalde volkskultuur.

Natuurlik is daar uitsonderings op hierdie reël: Daar is verskeie Engelssprekende groepe in verskeie state in die wêreld wat geensins as een volk beskryf sou kon word nie. Dieselfde geld vir verskeie state in die Spaanssprekende en Franssprekende wêrelddele. Die gedeelde taal, wat die primêre voertuig van ’n kultuur is, bring mee dat daar ’n kulturele verwantskap tussen die onderskeie groepe is, maar geensins ’n eenheid nie.

Wanneer daar egter verskillende tale gepraat word, is daar meestal ’n kulturele kloof tussen die sprekers van die onderskeie tale.

Benewens die breë kultuurverskille, is daar ander faktore wat diversiteit of pluraliteit kan meebring, soos ras, etnisiteit, geloof, ideologiese verskille en ekonomiese stand.

5.3. DIE OMVANG VAN PLURALITEIT IN DIE WÊRELD

- Daar word ’n geskatte 6 700 tale in die wêreld gepraat, waarvan meeste deur minder as 1 000 mense gepraat word (Tale in die wêreld. Geraadpleeg: 15 Januarie 2013).
- Daar is 193 state verteenwoordig in die Verenigde Nasies (Nasies in die wêreld en VN. Geraadpleeg: 23 Oktober 2010).
- Volgens die Amerikaanse Sensusburo was daar op 30 September 2011 6 965 307 472 mense op die aarde (Mense op aarde. Geraadpleeg: 18 Februarie 2013).
- Daar is ’n geskatte 244 nasies in die wêreld (Nasies in die wêreld. Geraadpleeg 23 Oktober 2010). Daar word nie aangedui watter kriteria gebruik word om ’n nasie te definieer nie.
- Wat “*ideological, linguistic, cultural, or ethnic cleavages*” dus betref, is dit belangrik om begrip te hê vir die enorme omvang van die pluraliteit in die wêreld.

In ag genome die miljarde mense op aarde; die ongeveer twee honderd verskillende nasies; die moeilik telbare aantal etnisiteite, stamme en ander groeperings; duisende tale; moeilik telbare gelowe – en uiteraard ander verskille ook soos ras, volk, stam, kultuur, beskawingspeil

– omvat die konsep “*pluraliteit*” die geweldige hoeveelheid en word die vraag steeds gevra hoe kan hierdie omvangryke menseverskeidenheid sinvol en vreedsaam hanteer word?

5.4. STAATKUNDIG

5.4.1. 'n VEELHEID OP STAATKUNDIGE GEBIED

Soos reeds aangedui, lê “*etniese pluraliteit*” ’n veelheid bloot en dui in staatkundige verband op ’n meervoudige volkerestruktuur wat op ’n enkele territorium ingebed is – soos in die geval van Suid-Afrika. Kuper, soos aangehaal deur Wessels, verwys na so ’n samelewing met begrippe soos “*composite societies*”, “*feudal societies with a cultural bifurcation*”, “*multiple societies*”, “*segmental societies*”, “*social dualism*” en “*sociétés multi communautaires*” (Kuper, 1969).

In staatkundige verband dui die etniese pluraliteit dus “... *op ’n meerdere volkereveelheid wat op ’n enkele territorium as ’n samelewing ingebed is*” (Wessels, 1978:362), en word die plurale karakter van ’n spesifieke samelewing gevolglik geïdentifiseer aan die hand van die gemeenskappe wat hulle in daardie samelewing bevind. Voorts is ’n samelewing ’n kollektiwiteit van gemeenskappe en is in daardie sin pluraal, ’n pluraliteit wat kan heensny oor ’n verskeidenheid van verdelingselemente soos volke, klasse, rasse, etnisiteite, religieë en kulturele andersoortigheid. Pluralisme het dus die groepsbasis as gemeenskaplike eienskap in die sin dat groepe of groepsassosiasies as die basiese eenhede van samelewings beskou word, groepe as gemeenskappe en gemeenskappe as ’n samelewing.

5.4.2. OORHEERSING

Wessels sê:

“In die liberale teorie pretendeer die pluralisme die oplossing van staatsgesag en sy soewereiniteit in ’n pluralistiese federasie van korporasies, territoriaal en funksioneel, nasionaal en selfs internasionaal” (Wessels, 1978: 363).

Dit is duidelik dat staatsgesag nie meer net ’n eenvoudige verhouding tussen die staat en sy onderdane is nie – maar veel eerder tussen die staat, sy onderdane en ook sy onderdane wat hulself in talle groepe en groepsassosiasies organiseer. Pluralisme is die teorie waarvolgens meerderheidsdominasie vermy moet word en hoe daar verhoed moet word dat een minder-

heidsgroep die staatsgesag aanwend om ander minderheidsgroepe – of selfs ’n meerderheid – te domineer.

5.4.3. “GEMEENSKAP” EN “SAMELEWING”

Wat die begrippe “*gemeenskap*” en “*samelewing*” betref, dui *gemeenskap* in menslike sosiale verband gewoonlik op ’n saamvoelende groep mense wat op ’n bepaalde tydstip en geografies begrensbaar, buurskaplik saamleef, byvoorbeeld ’n boeregemeenskap, vissersgemeenskap, Griekse *gemeenskap* (Coertze & Coertze, 1996:93).

Wat “*samelewings*” betref, dui die Coertzes aan dat dit die saambestaan van mense binne ’n bepaalde streek of gebied is (1996:266). Dis egter moeilik om byvoorbeeld Europa as ’n “*samelewing*” te sien, alhoewel daar wel ’n mate van politieke integrasie is. Dit dui egter ook op alle mense van die ganse aarde as een groot *samelewingseenheid*. Soms word dit egter verkeerdelik gebruik as sinoniem vir “*gemeenskap*” (Rhoodie, 1984:266). Individue stel *gemeenskappe* daar en *gemeenskappe* gaan op in ’n *samelewing*. ’n *Samelewing* is gevolglik ’n *kollektiwiteit* van *gemeenskappe* met eie identiteite en in daardie sin is dit *pluraal*. Van der Merwe verwys na ’n *samelewing* as ’n *struktuur* van handelende individue en wel handelende met en ten opsigte van mekaar, dit wil sê in *interaksie* – *interaksie* tussen groepe, d.w.s. *individuele interaksie via* groepsbestaan en *individuele interaksie via* groepe (Akzin, 1964:112-121). Die *plurale* karakter van ’n *samelewing* word gevolglik geïdentifiseer aan die hand van die *gemeenskappe* wat daarin omsluit word.

5.4.4. PLURALISME EN ONGELYKE STATUSORDENING

Volgens Wessels het

“... pluralisme ... as ’n reaksie gekom teen ongelyke statusordening in ’n samelewing en mik daarna om hierdie heterogeniteit te akkommodeer” (1978:366).

Simpson merk op:

“Wherever one looks in these dramatic times, the puzzling phenomena of inter group relations leaps to attention. Civil rights, prejudice, desegregation, discrimination, cultural pluralism, apartheid, genocide – are terms the student of contemporary life must learn to use” (Simpson & Yinger, 1973: 3).

5.5. KULTURELE- EN TAALPLURALISME

In die plurale staat lê die pluralisme ook aksent op kulturele pluralisme (en veral taalpluralisme) waar 'n pluraliteit van volks- en taalgroepe blootgelê word. Dit skep 'n situasie waar kulturele en etniese pluraliteit die vernaamste verdelingsfaktor in die samelewing is (Wessels: 1978:364). Die gemeenskapsbasis word as die basiese eenhede van samelewings beskou. Wessels verwys soos volg met goedkeuring na Vosloo:

“Daar moet in plaas van 'n enkele monistiese sentrum van soewereine mag binne die staat 'n veelheid van magsentra wees, sodat besluite geneem kan word deur 'n proses van onderhandeling in kompromis tussen die betrokke groeps-assosiasies” (1978:364).

Hiervolgens moet al die gekonstitueerde groepe deel in die politieke mag op 'n wyse waar een groepsbelang nie die ander domineer nie. Volgens Smith is kulturele pluralisme die vernaamste determinant van 'n plurale samelewing (Kuper & Smith, 1969:12-13). Dit beteken dat klem op die verskillende groepe se kultuur- en taalregte gelê word, wat daartoe lei dat spanningslyne tussen groepe verminder.

5.6. DIE DIEPTE VAN PLURALISME

5.6.1. “KLOWE” EN “VERSKILLE”

Dit kom voor dat die diepte van pluraliteit nog nie voldoende aandag van denkers gekry het nie. Eerstens wat die begrip “klowings” betref: die blote verwysing na 'n “kloof” dui op baie ernstige verskille – daarom word nie van die woord “verskille” gebruik gemaak nie. “Verskille”, aan die ander kant, verwys na minder ernstige gebreke aan konsensus waar oplossings wel prakties moontlik skyn te wees, veral deur die toepassing van die plurale modelle.

Daar is dus 'n verskil in die graad van die spanningslyne in een onverdeelde land. Waar daar “klowe” is, kan daar verskeie moontlike gevolge wees. As die klowe dan nie met die toepassing van die plurale modelle opgelos kan word nie en onoorbrugbaar is of word, kan breekpunt bereik word en kan 'n geografiese gedeelte uit die moederland verwyder word en 'n aparte staat vorm deur af te skei (vyandig) of deur partisie (konsensus). Afhangende van die sterkte van die verskillende groepe in een onverdeelde land, bestaan die moontlikheid dat een sterk groep selfs die ongelukkige kleiner groepe eenvoudig uitwis, uit die moederland uitdryf,

hulle assimileer of bloot brutaal en met mag onderdruk en oorheers. Die proses waarin nasie-state eeue gelede in Europa tot stand gekom het, bevat talle voorbeelde daarvan.

5.6.2. "OORBRUGGENDE LOJALITEITE"

Dit sou waarskynlik beter wees om in plaas van "*kruissnydende klowings*" (Vosloo se woord-keuse) eerder van "*oorbruggende lojaliteite*" te praat, wat 'n meer positiewe benadering is. Dit dui daarop dat 'n persoon byvoorbeeld lid is van een groep (kultuurgroep, rasgroep), maar dan saam met lede van ander (kultuur-, ras-) groepe aan bepaalde belangegroepe of organisasies behoort en deelneem, soos handelsinstituut, kunsvereniging, jagtersvereniging, sport, politieke party, kerk, werksplekke en so meer. Sy lojaliteit teenoor sy primêre groep se waardes word dus gebalanseer deur sy lojaliteit aan sy sekondêre groep(e) se waardes en die staat se waardes.

Hierdie kontak tussen mense lei tot beter menseverhoudings tussen lede van verskillende mensegroepe en kweek die besef dat samewerking in almal se belang is.

Hierdie oorbruggende lojaliteite vervlak die basiese klowings en verskille tussen groepe en maak dit makliker om tot 'n vergelyk te kom met lede van ander basiese groepe. Dit beteken dat hoe meer oorbruggende lojaliteite voorkom, hoe makliker sou dit wees om weg te beweeg vanaf die konflikmodel na die konsensusmodel of die konsosiasiemodel, waarna later in besonderhede verwys word.

6. MODELLE VAN PLURALITEIT

6.1. INLEIDING

Verskeie denkers verwys na modelle van pluraliteit. Die model-tipiese ordening relativeer die staat as een van die veelheid van verbandstrukture in die samelewing tot 'n "*... system of functionally related roles and institutions*" (Benn, & Peters, 1966:240. Aangehaal deur Degeenaar, 1975:95). Met verwysing na Benn & Peters (1966:240), sê Wessels:

"Die staat is gevolglik net nog 'n organisasie naas al die ander waardeur die samelewing opereer. Polities verskuif die sentrum van mag van die staat na 'n samespel van magstrukture tussen die verskillende organisasies. Op die soewereine mag van die staat werk nou die beperkinge van verdeelde mag wat oor die samelewing heen versprei is, in" (1978:375).

Degenaar sê hieroor:

“Die staat moet kompeteer met ’n pluraliteit van lojaliteite wat nie as vanselfsprekend ten gunste van die staat hoef uit te val nie” (1976: 95).

Daar word vervolgens met Degenaar se drie plurale modelle en daarna met Vosloo se drie plurale modelle gehandel. Dan volg Lijphart se menings, veral oor die konsosiasiemodel.

6.2. DEGENAAR SE DRIE MODELLE

Degenaar skryf dat die staat in ’n heterogene samelewing moet probeer om ’n konstellasie te bewerkstellig wat, naas die organisatoriese pluraliteit, ook die kulturele pluraliteit kan beskerm. Ten einde lig hierop te werp, verdeel Degenaar die pluralistiese benadering verder in drie analitiese modelle, naamlik die *konflik-model*, die *konsosiasie-model* en die *oop model* (Degenaar, 1980:133).

6.2.1. DIE KONFLIK-PLURALISME MODEL

Die konflik-pluralisme model beskryf ’n situasie in terme van pluraliteit, wat volgens Degenaar segmentasie beteken. Dié model lê klem op die kulturele diversiteit en etniese pluraliteit as verdelende faktor in ’n land, en op die feit dat die politieke mag gesentreer word in een van die groeperinge met ondemokratiese dominerings van een groep deur ’n ander as resultaat (Degenaar, 1980:133).

6.2.2. DIE KONSOSIASIE-PLURALISME MODEL

Konsosiasie-pluralisme erken die kulturele diversiteit as verdelende faktor, maar beklemtoon gevalle waar groepskonflikte gehanteer word deur middel van elite-skakeling (Degenaar, 1980:133).

6.2.3. DIE OOP PLURALISME MODEL

Oop pluralisme erken ook die kulturele diversiteit, maar eerder as om na die verdelende faktor te wys, word beklemtoon dat deur middel van kruissnydende groepsaffiliasies ’n struktuur tot stand kom waarvolgens die groepskonflik geakkommodeer kan word (Degenaar, 1980:133).

6.3. VOSLOO SE MODELLE

6.3.1. DIE KONFLIKMODEL

Volgens hierdie Vosloo-model word dominasie en geweldsmiddele gebruik om die orde te handhaaf. Die “*konflik*”-model (1974:6) gaan oor ’n plurale samelewing met bepaalde kenmerke, waarvan Vosloo drie noem. Eerstens ’n versameling van heterogene volksgroepe wat naas mekaar binne dieselfde onstabiele politieke eenheid woon, maar wat deur onderling versterkende verdelingsfaktore geskei word. Furnivall se opvatting stem met hierdie kenmerk ooreen (Furnivall, 1948:303-312) en hy verwys soos volg na volksgroepe wat langs mekaar, maar afsonderlik, binne dieselfde politieke eenheid woon

“...they mix, but do not combine. Each group holds its own religion, its own culture and language, its own ideas and ways. As individuals they meet, but only in the market place, in buying and selling” (Aangehaal deur Vosloo, 1974:6).

Vosloo se tweede eienskap is dit wat hy ’n neiging by die kultuur onderskeie groepe noem om verskillende posisies in die sosio-ekonomiese lewe te beklee. Dertens ’n neiging om politieke mag in die hande van een van die kulturele segmente te konsentreer sodat groepsverhoudings deur dominasie, regulasie en geweldsmiddele gereël word. Wessels stem daarmee saam en sê die konfliksituasie ontstaan wanneer die politieke mag in slegs een van die kulturele entiteite gesentreer is, wat dan meebring dat die ander groepe deur een minderheidsgroep oorheers word (Wessels, 1978:377).

Vosloo sê opsommenderwys

“...die konflik-model van plurale samelewings beskryf gevalle wat gekenmerk word deur diepliggende etniese en kulturele klowinge, ekonomiese interafhanklikheid van groepe, dominasie deur ’n minderheidsgroep en ’n minimale graad van politieke integrasie” (1974:6).

Furnivall het oorspronklik hierdie model ontwerp deur die konsep op die kulturele diversiteit en etniese verskeidenheid van toepassing te maak soos dit in die koloniale derdewêreldse gebiede aangetref is. Dié model is ’n produk van koloniale oorheersing met ’n Westerse superstruktuur. Hy sien dan die sogenaamde “*eenheid*” as “*...not voluntary, ...imposed by the colonial power and by the force of economic circumstances*” (Furnivall, 1948:304).

Die kruissnydende lojaliteite waarna in paragraaf 2.1.2. van Hoofstuk 2 verwys is, vervlak die basiese klowings tussen groepe en maak dit makliker om tot 'n vergelyk te kom met lede van ander basiese groepe. Dit beteken dat hoe meer kruissnydende lojaliteite voorkom, hoe makliker sou dit wees om weg te beweeg vanaf die konflikmodel na die konsensusmodel of die konsosiasiemodel.

6.3.2. DIE KONSENSUSMODEL

Ingevolge hierdie model word groepsconflik met behulp van kruissnydende groepsaffiliasies en gemeenskaplike waardes bestuur. Die “konsensus”-model word ook die “ewewigtigheidsmodel” genoem en wat deur Amerikaanse politikoë ontwikkel is, soos Robert Dahl (1967), W Kornhauser (1960) en SM Lipset (1960) en Kuper & Smith (1969:3-79), na aanleiding van hul waarnemings in die VSA. Daar word aan die hand van hierdie model getrag om demokrasie met pluralisme te vereenselwig (Wessels, 1978: 381). Die begrip word gebruik om aan te dui dat

“... group affiliations should be dissociated, so that the state is made up of a cross-cutting web of politically significant groups” (Nicholls, 1974:4 en Kornhauser, 1960:76-90).

Die model beskryf die VSA as 'n plurale samelewing wat gekenmerk word deur 'n hoë graad van integrasie en konsensus tussen 'n verskeidenheid van etniese, ekonomiese en kulturele groepe. Die rede vir die hoë graad van integrasie en konsensus word toegeskryf aan die feit dat die individuele lede van die samelewing saamgebind word deur 'n netwerk van oorvleuelende, kruissnydende en balanserende groepsaffiliasies. Dit verminder die intensiteit van konflik, kanaliseer groepsconflik langs legitieme strukture, versprei gemeenskaplike waardes en norme en dra op dié wyse by tot stabiliteit. Vosloo beskryf die tersaaklike hipotese soos volg:

“Die basiese hipotese is dat individue wat gesegmenteerde lojaliteite aan 'n reeks verskillende groepe vertoon, minder geneig is om volledig in een groepsaffiliasie op te gaan en dus 'n belang ontwikkel in die bevordering van 'n atmosfeer van verdraagsaamheid en akkommodasie” (1974:7).

Wessels beklemtoon dit dat alhoewel die model die kulturele verskeidenheid erken, dit egter nie as 'n verdelingsfaktor gereken word nie. Die model lei daartoe dat die onstabiele karakter wat plurale samelewings kenmerk, bestuur word deurdat die intensiteit van konflik verminder.

Groepskonflik word langs die weg van wettige strukture gekanaliseer; gemeenskaplike waardes en norme versprei en dit is bevorderlik vir politieke stabiliteit (Wessels, 1978:381, Vosloo, 1974:7 en Kornhauser, 1960:76-90). Robert Dahl vat die model soos volg saam:

“Instead of a single centre of sovereign power there must be multiple centres of power, none of which is or can be wholly sovereign. Although the only legitimate sovereign is the people, in the perspective of American pluralism even the people ought never to be an absolute sovereign, consequently no part of the people, such as a majority, ought to be absolutely sovereign” (1976:24).

Die model is volgens Wessels reeds in eie kring gekritiseer omdat dit op 'n onwerklike optimistiese beskouing van menslike verhoudinge en samelewings berus en daar ook swakhede in hierdie model is (Wessels, 1978:382 en Jooste, 1977:112).

Oorhoofse koalisieregering deur konsensus of eenstemmigheid beteken verteenwoordiging wat by wyse van elite-verteenwoordiging geskied deur politici van die betekenisvolle groepe van die plurale samelewing. Dit is 'n korporatiewe regeringstelsel waarin meerderheidsregering met gesamentlike konsensuele regering vervang word (Lijphart, 1977: 118 en Degenaar, 1977:107).

6.4. DIE KONSOSIASIEMODEL

Die konsep van konsosiatiewe pluralisme kom as teenvoeter vir die konflik- en konsensusmodelle. Dit behels grootliks dat groepskonflikte deur middel van elite-skakeling hanteer word (Wessels, 1978: 384 en Lijphart, 1968). Degenaar sê die reëls kom daarop neer dat ideologiese verskille pragmaties aanvaar word, dat die aard van interkonflik die vlak van skakeling bepaal, en dat proporsionele verteenwoordiging en gedepolitiseerde onderhandelinge tussen die deelgroepe in die samelewing bestaan (Degenaar, 1975:106). Dekolonisering met behoud van bande met die “moederland”, kan moontlik gesien word as 'n baie elementêre of primitiewe vorm van konsosiasie.

Die “konsosiasie”-model van plurale samelewings kom in verskillende variasies voor. Vosloo (1974:7) sê daarvoor:

“Die vernaamste vertolkers van hierdie model is die Nederlandse politikoloog Arend Lijphart en die Amerikaanse politikoloë David E Apter en MG Smith”.

Vosloo noem dan die presiese verwysings:

- Lijphart, 1968. The politics of accommodation. Berkeley: Universiteit van Kalifornië Pers.
- Apter, 1961:5. The political kingdom of Uganda: A study in bureaucratic nationalism. Princeton Universiteit Pers.
- Kuper & Smith, 1969:10. Pluralism in Africa. Universiteit van Kalifornië Pers.

Kuper en Smith se model volg op waarnemings in verskeie Wes-Europese lande soos Nederland, Oostenryk en Switserland.

6.4.1. LIJPHART OOR DIE KONSOSIASIEMODEL

Volgens Lijphart opponeer die konsosiasiemodel twee paradigmatische begrippe, naamlik dat demokrasie dieselfde as meerderheidsregering is en dat demokrasie nie 'n lewensvatbare regeringsvorm in diep verdeelde samelewings is nie. Hy argumenteer dat daar twee hoofipes demokrasieë is: meerderheidsdemokrasie aan die een kant en 'n duidelik onderskeibare alternatiewe soort demokrasie, naamlik konsosiatiewe demokrasie wat voortspruit uit die denke van die Nederlandse Calvinistiese politieke teoretikus Johannes Althusius (1563-1638).

Lijphart (1977:161) sê die eerste moderne skrywer wat die term “*konsosiasie*” gebruik het, is David E Apter. Lijphart sê eerstens:

“Instead of majority rule consociationalism stresses consensual decision-making, proportionality, and minority rights”.

Tweedens is demokrasie nie onvermydelik tot mislukking in diep verdeelde samelewings gedoem nie want as 'n demokratiese regering 'n konsosiasie-tipe regering is, of betekenisvolle konsosiasie elemente bevat, staan dit 'n goeie kans om lewensvatbaar en doeltreffend te funksioneer. Derdens voer Lijphart aan dat konsosiasieregeing in uiters diep kulturele-, etniese- en rasse verdeelde samelewings die enigste haalbare moontlikheid is. Lijphart vat dan soos volg saam:

“In other words, democracy and majority rule are incompatible in deeply divided societies: hence it is, as the title of this paper emphasizes, a question of majority rule versus democracy”.

Volgens Lijphart kan die konsosiasiemodel aan die hand van vier eienskappe gedefinieer word, soos volg (1977:25):

6.4.1.1. GROOT KOALISIE

Die eerste en belangrikste is regering deur 'n Groot (“grand”) Koalisie van die politieke leiers van al die betekenisvolle segmente van 'n plurale gemeenskap. Dit kan verskillende vorms aanneem, soos 'n Groot Koalisiekabinet (Grand Coalition Cabinet) in 'n parlementêre stelsel; 'n Groot (“grand”) Raad of Komitee met belangrike adviseursmagte of 'n Groot Koalisie van 'n President en ander top ampsbeksleërs in 'n presidensiële stelsel (Lijphart, 1977:25 en verder).

6.4.1.2. GEMEENSKAPLIKE VETOREG OF GELYKTYDIGE MEERDERHEIDSREËL

Lijphart se tweede eienskap vir 'n konsosiatiewe demokratiese model is die gemeenskaplike vetoreg of gelyktydige meerderheidsreël (*“concurrent majority” rule*) wat as 'n bykomstige beskerming van hoogs belangrike (“vital”) minderheidsbelange dien. Die minderheidsveto kan ook omgekeerde minderheidsregering genoem word (Wessels, 1978:385). Vetoreg waarborg dat minderhede nie deur meerderhede uitgestem kan word wanneer spesifieke belange op die spel is nie. Meerderheidswil word hier met minderheidswil vervang. Die beginsel stem ooreen met Calhoun se opvatting van *“concurrent majority”*, waarvoor hy verder soos volg uitbrei:

“... the power of protecting itself and places the rights and safety of each where only they can be securely placed, under its own guardianship. Without this, there can be no systematic, peaceful, or effective resistance to the natural tendency of each to come into conflict with the others” (Calhoun, 1953: 28. Lijphart, 1977:36-38).

6.4.1.3. PROPORSIONALITEIT

Die derde eienskap is proporsionaliteit as die hoofstandaard van politieke verteenwoordiging, die aanstelling van staatsdiensamptenare en toedeling van openbare fondse. Wat die eweredigheidsbeginsel betref (Vosloo verwys daarna as proporsionaliteit), sê Wessels dit word die basiese standaard vir politieke verteenwoordiging, aanstellings in die staatsdiens en bewilliging van openbare fondse (1978:385) en staan in sterk teenstelling tot die stelsel van die-wenner-neem-alles. Lijphart (1977:28) skryf ook daarvoor.

6.4.1.4. HOË GRAAD VAN OUTONOMIE

Vierdens het die konsosiasiemodel 'n hoë graad van outonomie vir elke segment in die samelewing om sy eie interne sake te kan bestuur.

Lijphart se genoemde vier eienskappe word saamgevat as -

- 'n oorhoofse koalisieregering;
- 'n wedersydse veto;
- 'n eweredigheidsbeginsel, en
- gedeelde outonomie (Wessels , 1978:384).

Wat betref Vosloo se vierde vereiste van 'n hoë graad van outonomie vir elke segment om sy eie interne sake te bestuur, sê Wessels, word daar in die konsosiasiemodel soveel moontlik gesag aan die afsonderlike groepe gegee. Hy verduidelik voorts:

“Oor alle sake van gemeenskaplike belang word besluite gesamentlik geneem, met die invloed van elke groep naastenby eweredig aan sy grootte. Oor alle ander sake moet besluitneming aan die onderskeie groepe oorgelaat word. As 'n spesifieke vorm van gesegmenteerde outonomie pas federalisme in, in hierdie plurale raamwerk” (1978: 385).

6.4.2. GUNSTIGE FAKTORE VIR KONSOSIASIE

In 'n artikel in *Die Transvaler* (28 Februarie 1978. Perspektief: *Konsosiasie: 'n Model vir plurale gemeenskappe*) word na sewe gunstige faktore vir konsosiasie verwys, naamlik:

- 'n Veelvuldige magsewewig waarin die groepe ongeveer ewe groot is en
- geen groep 'n meerderheid vorm nie;
- 'n relatief klein totale bevolking,
- buitelandse bedreiging wat deur die groepe as 'n gemeenskaplike gevaar beskou word,
- die aanwesigheid van gemeenskaplike lojaliteite,
- die afwesigheid van uiterste sosio-ekonomiese ongelykhede tussen die groepe,
- betreklike afsondering tussen die groepe, en voorafgaande politieke akkommodasie wat die groepe ontvanklik vir oorhoofse koalisie sal maak.

6.4.3. VIER KENMERKE

Vosloo noem die vier vernaamste kenmerke van plurale samelewings wat min of meer volgens die konsosiasiemodel funksioneer. Hierdie vier kenmerke word hieronder woordeliks uit Vosloo se werk aangehaal (1974:7,8) –

6.4.3.1. HETEROGENE GROEPE

“Die samelewing bestaan uit heterogene deelgroepe, elk met sy eie politieke en sosiale instellings en met minimale interaksie en kommunikasie oor die grense van die deelgroepe of blokke heen”.

6.4.3.2. ONOORBRUGTE KLOWINGS

“Daar is ’n afwesigheid van kruissnydende klowings en oorvleuelende lidmaatskap”.

(Dit wil sê daar is nie oorvleuelende lidmaatskap van groepe nie en derhalwe ook nie oorbruggende lojaliteite nie. Soos vroeër uitgewys, word “*kruissnydende klowings*” hier gesien as “*oorbruggende lojaliteite*”).

6.4.3.3. BEPERKTE KOMMUNIKASIE

“Kommunikasie tussen die groepe is beperk tot skakeling en onderhandeling tussen die leiers van die deelgroepe op verskillende vlakke”.

6.4.3.4. PERMANENTE SPITSORGANISASIES

Volgens Vosloo (1974:8) is in sommige gevalle

“...die akkommodasieproses geïnstusionaliseer in die vorm van permanente spitsorganisasies met ’n federale of konfederale aard. Voorbeelde hiervan is die ‘koalisie-kabinette’ van Oostenryk, die kollegiale uitvoerende raad van Switserland en die ‘koalisie-kabinette’ van Nederland, soos aangevul deur adviserende ad hoc-rade of komitees”.

6.4.4. KRITIEK

Wessels verwys na kritici van die konsensus-pluralisme wat veral twee probleme beklemtoon, naamlik die gehalte van die demokrasie en die politieke doeltreffendheid daarvan:

“Die eerste beswaar is dat ’n sterk opposisie nodig is, maar daar word nie in aanmerking geneem dat die minderheid in ’n plurale gemeenskap ingevolge die regering-teen-opposisiesstelsel permanent enige gesag ontsê sal word nie” (Wessels, 1978:386,7.).

Wat doeltreffendheid betref, redeneer Wessels dat die besluitnemingsproses ingevolge die konsosiasiemodel onafwendbaar stadiger sal wees as dié van ’n klein koalisie of ’n eenpartyregering met klem op die probleme van konsensus, terwyl die vetoreg remmend op besluitneming kan inwerk (Wessels, 1978:387). .

Daar word ook na konsosiasie-pluralisme as “*interim-politiek*” verwys (Wessels, 1978: 387). Volgens Degenaar lê die model se waarde daarin dat plurale konsosiasie nie ’n permanente oplossing hoef te wees nie, maar iets tydeliks, tot die “*depolitisering*” van die kulturele verskille in die rigting van ’n konsensus-pluralisme (Degenaar 1975:107).

6.4.5. OPSOMMING VAN DIE KONSOSIASIEMODEL

Samevattend sê Vosloo dat oor die konsosiasiemodel gesê kan word –

“... dat dit gevalle beskryf waar die akkommodasie van groepskonflikte hanteer word deur middel van elite-skakeling. Die leiers van die verskillende kampe kom bymekaar vir onderlinge beraadslagings. Die vernaamste spelreëls is dat ideologiese verskille pragmaties aanvaar word, dat die vlak van skakeling afhang van die aard van die probleem, dat elke groep proporsioneel verteenwoordig word en dat onderhandelings sover moontlik ‘gedepolitiseer’ word, dit wil sê nie op die openbare verhoog plaasvind nie” (Vosloo, 1974:8).

7. ONBESTUURBARE SPANNING

7.1. INLEIDING

Daar is basies twee verskillende motiverings onderliggend aan die modelle van pluraliteit wat hierbo bespreek is. Die vraag kan gevra word wat gebeur as die modelle van pluraliteit wat hierbo bespreek is (paragraaf 6), asook die konstitusionele beskerming van minderhede waarna in paragraaf 3.7. (*supra*) verwys word, nie werk nie en geen oplossing vir die spanning tussen die diverse mensegroepe in een onverdeelde land gevind kan word nie, en bloedige konflik dreig of reeds plaasvind. Die antwoord skyn te wees dat die land dan breekpunt bereik en ander oplossings as die genoemde plurale modelle gesoek moet word om bloedige konflik te vermy of te beëindig. In hierdie verband word na twee breekpuntmodelle verwys.

7.2. SESESSIE OF AFSKEIDING

Die sesessie- of afskeimodel is die verwydering van 'n geografiese gedeelte uit die moederland om 'n afsonderlike staat te vorm. Die afskeiding gaan gepaard met konflik, selfs bloedige oorloë, waar die spanning in die moederstaat te veel geword het om op enige ander manier bygelê te word. Sesessie kan die spanningslyne in sowel die moederstaat as die afgeskeide staat verminder. Die sesessiemodel het byvoorbeeld gelei tot die totstandkoming van Pakistan, Eritrea en Suid-Soedan. Sesessie kan ook by ooreenkoms plaasvind nadat die konflik bygelê is, soos in die geval van Suid-Soedan se sesessie van af Soedan.

In die geval Indië is die voormalige Brits-Indië in twee gedeeltes voordat hulle in 1947 onafhanklik geword het – juis as gevolg van kulturele verskille. Dit was dus 'n poging om spanning te verminder deur partisie.

Die afgeskeide deel, Pakistan, het egter nog kulturele verskille gehad tussen die oostelike deel en die westelike deel wat tot voortgesette spanning gelei het. Ná opstand en uiteindelik oorlog, het die oostelike deel van Pakistan afgeskei en 'n eie onafhanklike staat, Bangladesh, te vorm. Hierdie was duidelik 'n poging om die spanning wat uit kultuurverskille voortgespruit het te verminder deur sesessie.

. Die vermindering van spanning in die afgeskeide sowel as die moederstaat verskil van land tot land. Indië is waarskynlik die enigste staat wat na afskeiding beduidend minder interne spanning ervaar het. Verlaging in spanning is dus nie die noodwendige gevolg van sesessie nie.

7.3. PARTISIE

Partisie vind plaas wanneer 'n geografiese gedeelte uit die moederland verwyder word en 'n aparte staat gevorm word en die proses by wyse van konsensus plaasvind. Die spanning verminder gevolglik in sowel die moederstaat as die nuwe gepartisioneerde staat.

Brendan O'Leary verwys soos volg na partisie:

“In politics, a partition is a change of political borders cutting through at least one territory considered a homeland by some community. That change is done primarily by diplomatic means, and use of military force is negligible” (Wikipedia: Debating partition: justifications and critiques).

8. DIE ONTWIKKELING VAN 'n ONTLEDINGSRAAMWERK

Verspreid in die werke van skrywers oor pluralisme en pluraliteit soos hierbo weergegee, is daar vier perspektiewe, naamlik –

8.1. BESKRYWENDE PERSPEKTIEF: KENMERKE

Die beskrywende funksie handel oor die vraag watter **kenmerke** of eienskappe 'n samelewing moet hê om as pluraal beskryf te word. Met ander woorde, watter kenmerke van pluraliteit

bestaan in 'n bepaalde samelewing, soos byvoorbeeld rasse- en etniese groepe, geloofsgroepe, taalgroepe, stand oftewel ekonomiese klas. Daardie eienskappe word dan beskryf (ingevolge die beskrywende perspektief). Vosloo verwys daarna dat verskeie modelle van plurale samelewings opgestel is, in terme waarvan die heterogeniteit en groepswisselwerking van die betrokke samelewings uitgebeeld word. Die doel van die modelle is nie primêr om voorskrifte neer te lê oor hoe die samelewing *behoort* te wees nie, maar eerder om “*beskrywings te gee van hoe die betrokke samelewings inderdaad funksioneer*” (Vosloo, 1974:6).

8.2. ANALITIES-BESKRYWENDE PERSPEKTIEF: WAT GEDOEN KAN WORD

Die analities-beskrywende perspektief handel met die stappe wat gedoen **kan** word om die spanning wat uit die pluraliteit voortvloei, te hanteer, dus – die opsies wat beskikbaar is en waaruit gekies kan word. Bykomstig tot die bekende metodes van die beskerming van minderhede wat in paragraaf 3.7. beskryf is, naamlik die beskerming wat in 'n grondwet vervat is, vermyding van die “*wenner-neem-alles*” kiesstelsel, 'n handves van menseregte, 'n proporsionele kiesstelsel en gedentraliseerde mag, is sekere modelle van pluraliteit ook ontwerp (wat in paragraaf 6, *supra*, beskryf is). Dit sluit in Degenaar se konflik-pluralisme model, sy konsosiasie-pluralisme model en sy oop-pluralisme model, asook Vosloo se konflik-, konsensus- en konsosiasiemodelle en Lijphart se konsosiasiemodel.

8.3. DIE NORMATIEWE PERSPEKTIEF: WAT GEDOEN BEHOORT TE WORD

Hierdie perspektief handel oor die stappe wat (ingevolge die ideologie van pluralisme) gedoen **behoort** te word om die pluraliteit positief te institutionaliseer ten einde konflik te vermy sodat die regering sy basiese funksies kan vervul, soos dit onder andere deur Vosloo aangedui word. Hierdie stappe sluit in:

8.3.1. DIE BESKERMING VAN MINDERHEDE

Die bestaan van minderhede **behoort** erken en hul regte **behoort** beskerm te word. Pelser (1991:186) sê:

“Waarskynlik die belangrikste les wat die pluralistiese model ons leer, is dat dit in 'n heterogene samelewing soos Suid-Afrika van wesensbelang is om genoegsame beskerming vir die minderheidsgroepe (belangegroepes) te bied teen die moontlikheid van 'n meerderheidstirannie”.

8.3.2. DIE BASIESE EENHEDE VAN SAMELEWINGS

Vosloo (1974:5) sê die gemeenskaplike noemer van die verskillende *ideologiese* opvattinge van 'pluralisme' is die idee dat

“...groepe of groepsassosiasies as die basiese eenhede van samelewings beskou behoort te word”.

8.3.3. DIE AFBAKENING VAN GROEPE

Die grondslae waarop die afbakening van groepe gebaseer **behoort** te word.

8.3.4. INSKAKELING VAN GROEPE

Die wyse waarop die verskillende groepsassosiasies by die ordeningsstelsel van die samelewing ingeskakel **behoort** te word.

8.3.5. MEDESEGGENSKAP AAN GROEPE

Die wyse waarop aan die verskillende georganiseerde groepe medeseggenenskap gegee **behoort** te word.

8.3.6. 'n VEELHEID VAN MAGSENTRA

Dat daar in plaas van 'n enkele monistiese sentrum van soewereine mag binne die staat, eerder 'n veelheid van magsentra **behoort te wees** sodat besluite deur 'n proses van onderhandelinge en kompromis tussen die betrokke groepsassosiasies geneem kan word (Vosloo, 1974:5).

8.3.7. VETOREG

Dat aan elke groepering min of meer 'n vorm van vetoreg gegee **behoort** te word ten opsigte van beleidsrigtinge wat daardie groepering se belange wesenlik raak.

8.3.8. VERSPREIDING VAN SOSIO-EKONOMIESE VOORDELE

Sosio-ekonomiese voordele en politieke mag **behoort** op so 'n wyse versprei te word dat die een groepsbelang nie die ander domineer nie.

8.4. DIE HISTORIES-ANALITIESE PERSPEKTIEF: WAT GEDOEN IS EN DIE GEVOLGE

Hierdie perspektief handel oor watter stappe inderdaad deur die regeerders (regerings) van die state (lande) onder bespreking **gedoen is** en, as 'n subhoof hieronder, tot watter gevolge dit gelei het. Indien gekyk wil word na dit wat deur die state onder bespreking **gedoen is**, is dit eerstens nodig om te kyk na die teoretiese moontlikhede ten opsigte van wat **gedoen kan word**, waarna hierbo in paragraaf 8.2. verwys is.

Uit die voorgaande het voorbeelde na vore gekom van waar mense van mekaar verskil wat betref faktore soos ras, etnisiteit en kultuur, insluitende taal, waardes en godsdiens, en dat spanning onvermydelik daaruit ontstaan. Hierdie spanning, indien dit nie deur een of ander maatreël verminder kan word nie, lei tot konflik en selfs bloedige oorloë.

Vanuit 'n teoretiese oogpunt is daar ses stappe wat gedoen kan word, waarvan sommige voortvloei uit die besprekings hierbo, wat maatreëls is wat in sigself 'n teoretiese raamwerk vir die ontleding van gebeure in plurale samelewings vorm.

8.4.1. SKEPPING VAN STRUKTURE

Strukture kan geskep word wat daarop gemik is om die spanning te verlig en op 'n vreedsame wyse te bestuur. Hierdie strukture kan uit eie beweging deur die regeerders geskep word, of onder druk van die gemeenskap.

8.4.2. AKKULTURASIE OF ASSIMILASIE

Akkulturasie en assimilasië kan vrywillig of onder wisselende vorme van dwang plaasvind. 'n Goeie voorbeeld van vrywillige akkulturasie is die sogenaamde "*melting pot*"-idee wat in die VSA ontstaan het, waardeur groepe mense met verskillende kulture 'n oorkoepelende lojaliteit teenoor die gemeenskaplike regering ontwikkel het, en so die kulturele spanning tussen die verskillende groepe oorbrug het.

8.4.3. DOMINASIE (OORHEERSING)

Die regte van bepaalde groepe kan ingeperk of geskend word met staatsgesag en -mag, soos in sommige gevalle gebeur het, byvoorbeeld met slawe en nie-Europeërs. Dit kom neer op

oorheersing. Hierdie maatreël sal natuurlik alleen slaag indien dié groepe betreklik magteloos is en so gehou word.

8.4.4. GEBIEDSKEIDING

Wanneer daar in 'n land onbestuurbare spanning tussen groepe ontstaan, kan gebiedskeiding te weeg gebring word deur óf sesessie óf partisie. Hierdie prosesse kan gepaard gaan met wisselende vlakke van geweld óf deur die bestaande regering óf deur ontevredenes, of beide.

8.4.5. UITDRYING

Die uitdryf van groepe uit 'n land uit sonder geformaliseerde gebiedskeiding, soos byvoorbeeld die uitdrywing van Indiërs uit Oos-Afrika ná onafhanklikheid.

8.4.6. UITWISSING

Die uitwissing van mensgroepe deur byvoorbeeld volksmoord of die sogenaamde “*etniese suiwering*”. 'n Goeie voorbeeld hiervan was Hitler se poging om die Jode uit te wis. Daar is die voorbeeld van die Rwanda Slagting waarin sowat 500 000 tot 1 miljoen Tutsi's vanaf 7 April tot middel Julie 1994 deur die Hutu's uitgemoor is (Wikipedia: Rwandan Genocide. Geraadpleeg: 19 April 2014. Ook: Rwanda: *How the genocide happened*, BBC, April 1, 2004, wat die aantal dooies op 800 000 skat en ook *OAU sets inquiry into Rwanda Genocide*, Africa Recovery, Vol. 12 1#1 (August 1998), bladsy 4, wat aandui dat 7 uit elke 10 Tutsi's vermoor is).

Die term “etniese suiwering” word deesdae soms ook gebruik by gevalle waar eintlik uitdrywing voorgekom het.

8.5. RESULTATE

Die toepassing van sommige van hierdie metodes sal nie noodwendig suksesvol wees om die pluraliteit te verminder nie. Hieronder sal byvoorbeeld aangetoon word dat pogings om pluraliteit te verminder deur akkulturering en assimilasië soms net die teenoorgestelde uitwerking kan hê, naamlik dat die groepe wat geteiken word, weerstand kan bied wat dan tot 'n verdieping van die pluraliteit kan lei.

8.6. ONTLEDINGSRAAMWERK

In die eerste plek sal in die loop van die ontleding van gebeure in die drie lande gekyk word na watter van hierdie metodes (of kombinasie van metodes) in daardie samelewings toegepas is. Hierdie ses metodes vorm dan 'n integrale en belangrike deel van die raamwerk vir die ontleding van gebeure in plurale samelewings.

8.7. ONTLEDING VAN DIE GEVOLGE VAN DIE AKSIES

Die gevolge wat meegebring is deur die aksies van die regerings in die onderskeie lande en in die afgebakende tydperke, sal dan beoordeel word uit 'n pluraliteits-perspektief: Daar sal gekyk word of daardie aksies pluraliteit bevorder het al dan nie en of dit daarin geslaag het om spanning in die betrokke samelewings uit te skakel of ten minste te verminder. Dit sal deel vorm van die resultate van die ontleding en die daaropvolgende gevolgtrekkings.

8.8. RIGTINGWYSERS VIR DIE IDENTIFISERING VAN ANALITIESE MODELLE

Uit die voorgaande bespreking van die verskillende denkers oor pluraliteit, kan afgelei word dat vyf veranderlikes 'n kardinale rol speel in die stand van die pluraliteit in 'n samelewing (en gevolglik in die beoordeling daarvan) naamlik:

- of die uiteindelige setel van mag binne of buite die samelewing geleë is,
- die etniese homogeniteit of pluraliteit van 'n bepaalde samelewing,
- as dit 'n etniese homogene samelewing is: Of daar meerdere magsentra in die samelewing is wat in interaksie met mekaar verkeer,
- as dit 'n etniese plurale samelewing is: Of die verskillende etniese magsentra in interaksie met mekaar verkeer,
- verder, as dit 'n etniese plurale samelewing is, of die etniese magsentra intern ook pluralisties is, al dan nie.

Hierdie vyf veranderlikes dien as deel van die ontledingsraamwerk, waarmee bepaal kan word:

- wat die stand van pluraliteit in 'n samelewing op 'n bepaalde tyd was, en
- of aksies wat die owerheid geneem het, pluraliteit bevorder of verhinder het.

Die normatiewe vraag of dit wenslik is of was om pluraliteit op 'n gegewe stadium te bevorder of te verhinder, is nie nou hier ter sprake nie. Enige persoon wat 'n aanhanger van die

pluralisme is, sal vanselfsprekend wil hê dat pluraliteit – en pluralisme – bevorder moet word, maar wat hierdie studie betref, is dit 'n sekondêre aangeleentheid. Wat egter wel in aanmerking geneem sal word, is of die aksies van 'n besondere regering moreel aanvaarbaar was – gesien binne die konteks van moraliteit in daardie tydvak.

8.9. AGT MODELTIPIES

As die vyf veranderlikes wat hierbo geïdentifiseer is, in ag geneem word, kan ten minste sewe suiwer modeltipes vanuit 'n analitiese oogpunt onderskei word. Daar moet natuurlik onthou word dat die pluraliteit van 'n samelewing, sowel as die pluralistiese sienings in die samelewing, met verloop van tyd verander. Dit beteken dat daar oorgange sal wees van een suiwer modeltipe na 'n ander waartydens die oorheersende karaktertrekke nie noodwendig so duidelik na vore sal kom nie.

Benewens hierdie sewe modeltipes wat van toepassing is op 'n entiteit wat algemeen bekend staan as 'n "samelewing", is daar egter ook nog 'n toestand waar daar onderskeie groepe binne dieselfde breër gebied voorkom en wat in interaksie met mekaar is, maar waar daar nie een sentrale punt van regering is nie en dus nie aan die streng omskrywing van "samelewing" voldoen nie, maar nogtans uiters relevant is vir hierdie ontleding. Hierdie model stel dan voor die toestand wat byvoorbeeld in Europa bestaan het voordat samewerkingstrukture tussen verskillende state begin ontstaan het. Dit is ook van toepassing op die toestand wat in 1652 aan die Kaap aangetref is: Daar was die Nederlandse nedersetting saam met verskillende stamme van Khoikhoi en San mense. Hulle was van die begin af in interaksie met mekaar, wat soms op vriendelike voet was en soms gewelddadig geraak het. Hierdie word dan hieronder as *Modeltipe 1* weergegee.

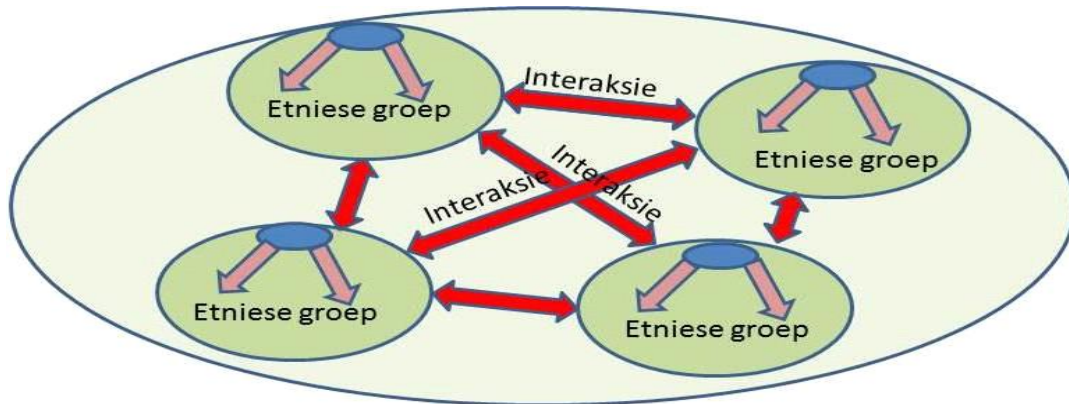
Hierdie onderstaande modeltipes sal egter gebruik word om die stand van die pluraliteit in 'n betrokke samelewing te beoordeel om 'n "voor en na" stand van sake te identifiseer ten einde die effek van aksies en gebeure te bepaal.

Agt modeltipes kan dan onderskei word, waarvan twee etnies homogeen en vyf etnies heterogeen is:

8.9.1. MODEL : 1 PLURAAL SONDER SENTRALE REGERING

Tipies:

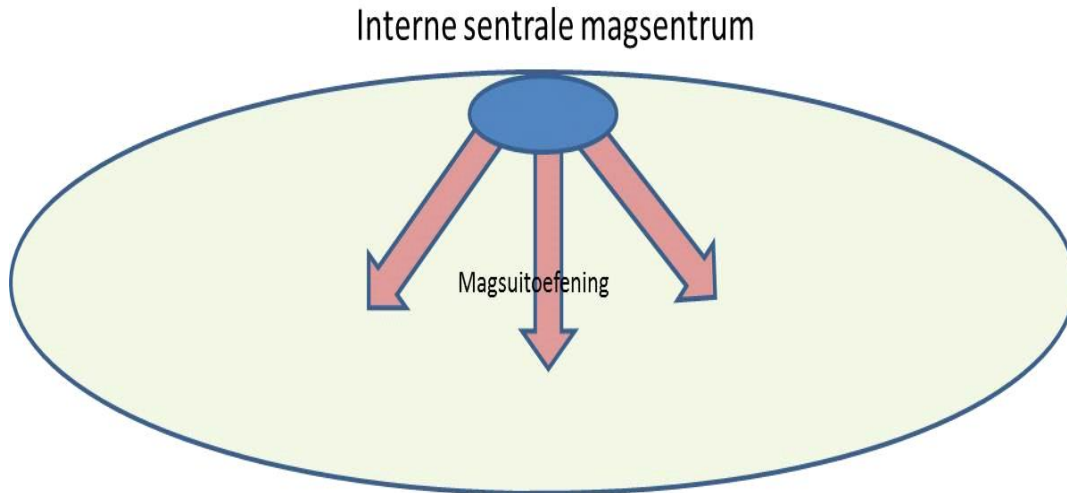
- Europa ongeveer 1800
- Suid-Afrika 1652

8.9.2. Model 2: Interne sentrale magsentrum

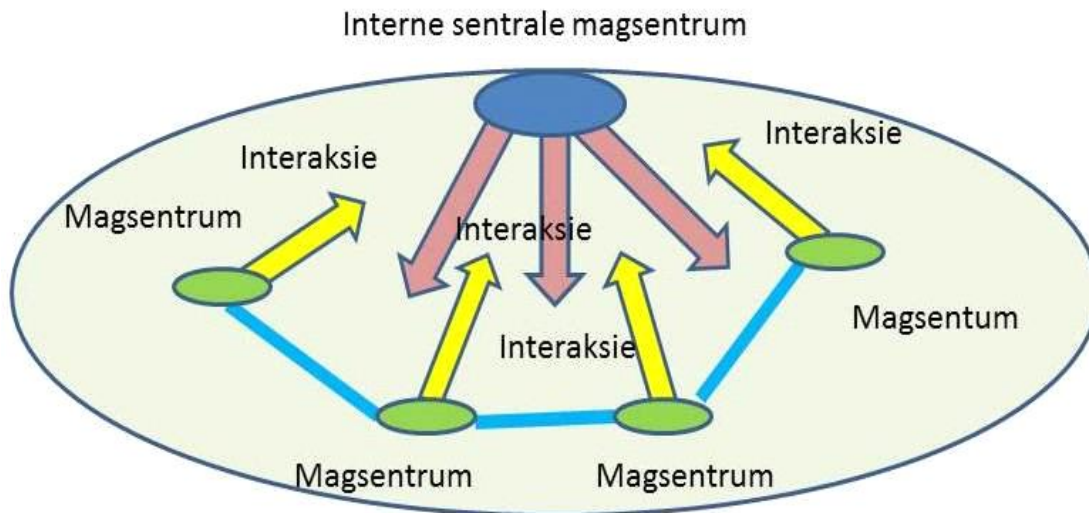
- Etnies homogeen;
- Intern monisties

Tipies: Primitiewe koninkryk (soos bv. die Zoeloe koninkryk onder Shaka)

8.9.3. MODEL 3: INTERNE SENTRALE MAGSENTRUM MET INTERAKSIE

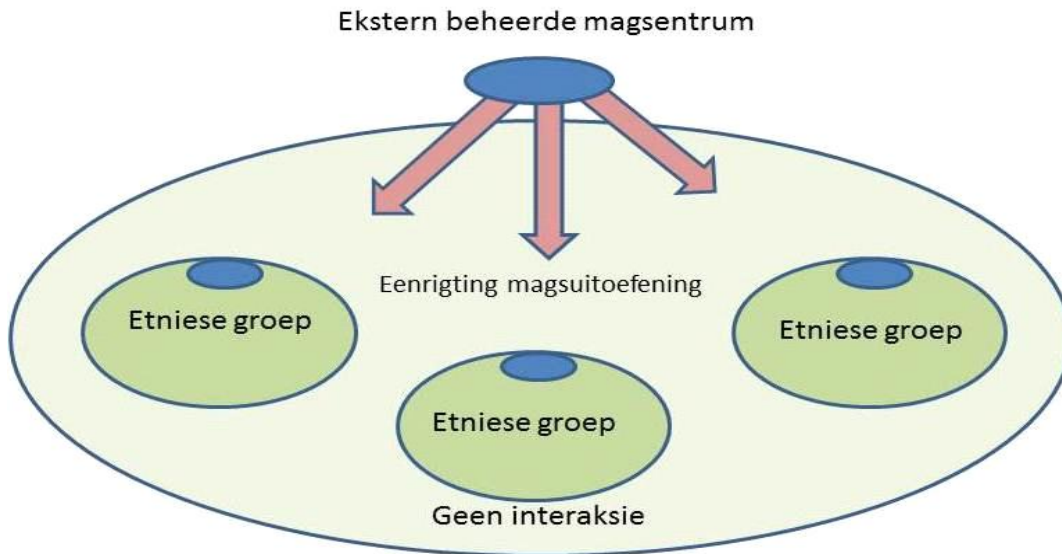
- Etnies homogeen
- Intern pluralisties, met interaksie tussen al die magsentra
- Tipies: Demokratiese republiek of demokratiese koninkryk (bv. Nederland)

8.9.4. MODEL 4: EKSTERN BEHEERDE MAGSENTRUM

- Etnies pluraal
- Bostruktuur monisties
- Intern monisties

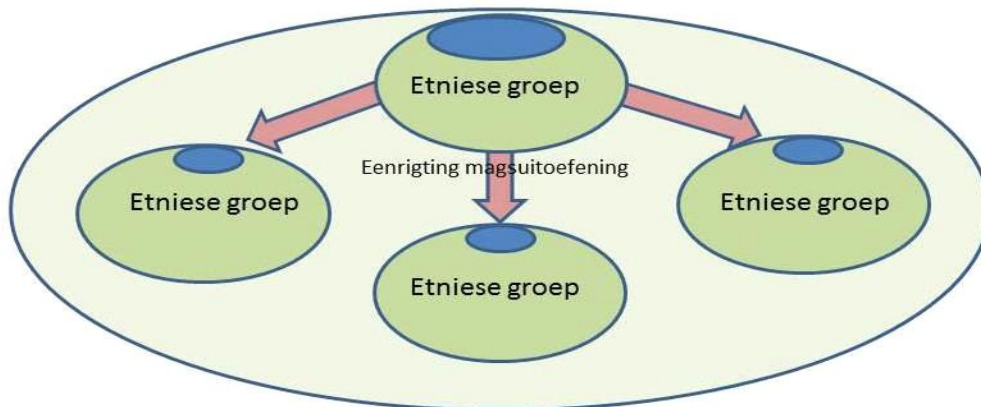
Tipies: Koloniaal (bv. Suid-Rhodesië omstreeks 1940, Suid-Afrika 1902)

8.9.5. MODEL 5: INTERNE ETNIESE GROEP OORHEERS

- Etnies pluraal
- Een groep, monisties, oorheers
- Alle groepe intern monisties

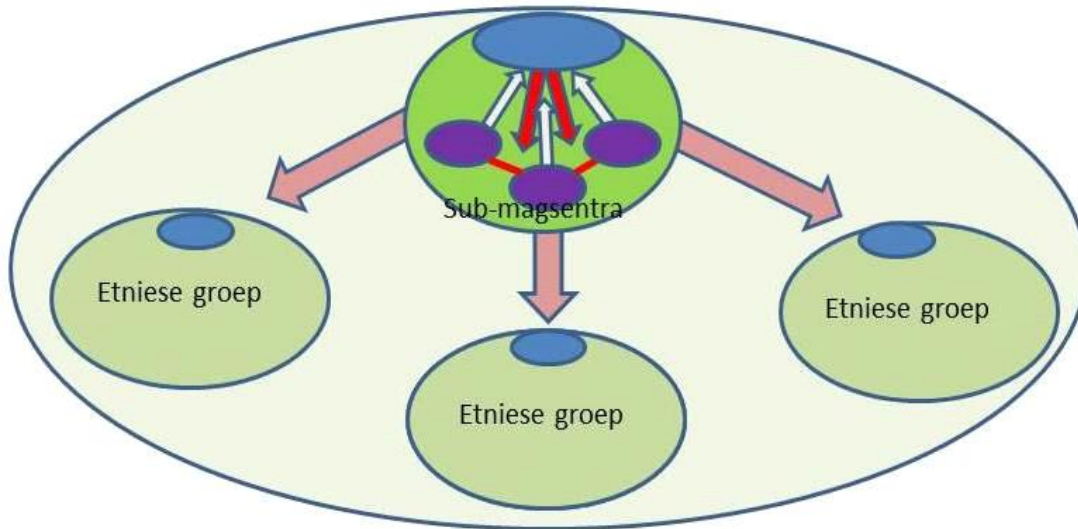
Tipies: Libië 2010

8.9.6. MODEL 6: EEN GROEP, INTERN PLURAAL, OORHEERS

- Etnies pluraal
- Een groep, intern pluraal, oorheers
- Ander groepe monisties, of word monisties hanteer

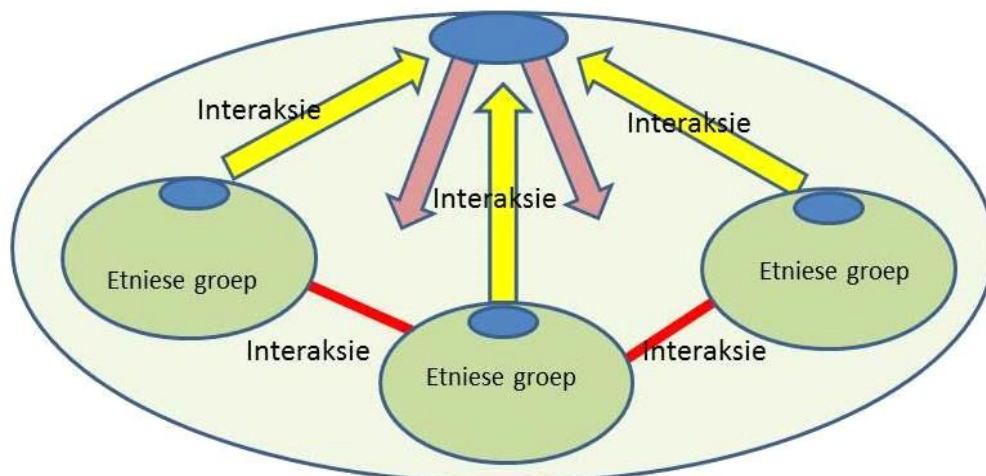
Tipies: Suid-Afrika 1937

8.9.7. MODEL 7: SENTRALE REGERING PLURALISTIES, GROEPE MONISTIES

- Etnies pluraal
- Sentrale regering pluralisties, saamgestel uit groepe
- Groepe monisties

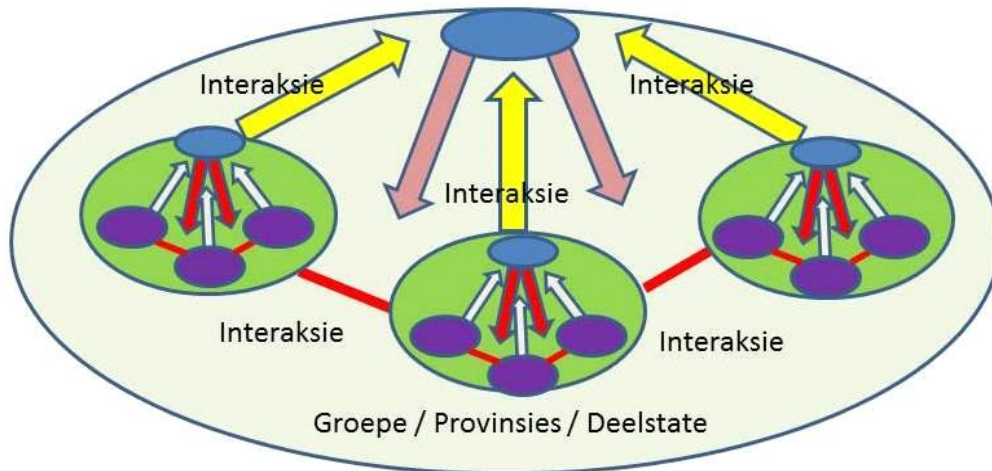
Tipies: Konsosiasie

8.9. 8. MODEL 8: SENTRAAL PLURALISTIES, GROEPE PLURALISTIES

- Etnies pluraal
- Sentrale regering pluralisties, saamgestel uit groepe – konsensus soekend
- Groepe intern pluralisties – konsensus soekend

Tipes: Federasie of konsosiasie (bv. Switserland)

9. DIE ONTLEDINGSRAAMWERK

Die ontledingsraamwerk wat hier saamgestel word, funksioneer op vier vlakke:

- Die stand van die pluraliteit in 'n samelewing op 'n gegewe stadium.
- Die aksies van die regering(s) om die pluraliteit te hanteer.
- Die effek van die aksies van die regering(s) – en ander gebeure – op die pluraliteit van die samelewing.
- Die moraliteit van die aksies van die regering(s), gesien in die konteks van die tyd.

9.1. DIE STAND VAN PLURALITEIT

Soos hierbo aangedui, verander die stand van die pluraliteit in 'n bepaalde samelewing oor tyd – veral na aanleiding van die wyse waarop die regering(s) die pluraliteit hanteer.

Dit is egter noodsaaklik om eers die stand van pluraliteit in 'n betrokke samelewing op 'n bepaalde tyd te evalueer ten einde die aksies van die regering (of ander gebeure wat die pluraliteit beïnvloed) in die korrekte konteks te plaas.

Dié evaluering sal geskied aan die hand van die modelle wat in paragrawe 8.8. en 8.9. uiteengesit is.

9.2. GEBEURE EN AKSIES VAN REGERING(S)

Daar sal oor tyd gekyk word na aksies van die regerings wat by die breë samelewings betrokke is om die pluraliteit van die samelewing te hanteer, sowel as ander gebeure wat die pluraliteit beïnvloed het.

9.3. DIE EFFEK VAN AKSIES VAN REGERINGS EN GEBEURE

Waarna ook gekyk sal word is die effek wat die aksies van die regerings, en ander gebeure, gehad het op die pluraliteit van die samelewing: Het dit die pluraliteit verhoog of verlaag? Het dit die spanning tussen die groepe in die samelewing verhoog of verlaag?

9.4. DIE MORALITEIT VAN DIE AKSIES

Daar sal ook 'n evaluering gedoen word ten opsigte van die regering(s) se aksies: Of dit moreel aanvaarbaar was in die lig van die moraliteit wat op daardie spesifieke stadium deur vergelykbare gemeenskappe gehuldig is.

10. SAMEVATTING

Soos hierbo gestel, kan met behulp van hierdie ontledingsraamwerk aan die een kant nagespeur word wat die stand van pluraliteit in 'n bepaalde samelewing op 'n bepaalde tyd was, en aan die ander kant in watter rigting die samelewing beweeg het as gevolg van aksies van die owerheid en ander gebeure wat die samelewing geraak het.

Terselfdertyd kan ook vergelykings gedoen word rakende die morele aard van aksies wat geneem is, gemeet aan die moraliteit van die dag soos dit sigself in die bepaalde tydvak gemanifesteer het in die verskillende samelewings, maar ook in die breër wêreldgemeenskap.

Daarom kan die voorlopige stelling gemaak word dat die voorgenoemde raamwerk, gesentreer rondom pluralisme en pluraliteit, 'n nuttige ontledingsinstrument sal wees met behulp waarvan die drie genoemde samelewings gedurende die genoemde tydperke ontleed kan word. Aan die einde van die ontleding, wat in die volgende hoofstukke aangepak sal word, sal

weer teruggekom word op hierdie aanspraak – nadat aangetoon is welke resultate in die proses van die toepassing van hierdie raamwerk bereik is.

HOOFSTUK DRIE: EUROPESE VESTIGING VOOR 1800

IN SUID-AFRIKA EN IN DIE VSA

INHEEMSE MENSE BY DIE AANKOMS VAN EUROPEËRS EN BRITTE

Noord-Amerika

Daar word geskat dat Eurasiërs, later Indiane genoem, Amerika sowat 30 000 jaar gelede oor die Beringlandstrook binnegekom het (Science Daily: 29 Oktober 2007) en “... *soon diversified into many hundreds of culturally distinct nations and tribes.*”

(Kennedy et al. 2006:6).

Australië

By die aankoms van die Britte in 1788 in Australië was daar reeds inheemse wat al sowat 50 000 jaar tevore uit Afrika aangekom het (BBSRC). Behalwe die grootste inheemse groep, die Aboriginies, was daar Torres-eilanders wat op sowat 100 eilande naby Queensland gewoon het en Tasmaniërs in Tasmanië wat sowat 40 000 jaar gelede tydens die laaste ystydperk oor 'n landbrug vanaf Australië na Tasmanië beweeg het (Pardoe, 1991). In 1788 is meer as 250 tale en 600 dialekte gepraat waarvan minder as 200 steeds gebruik word.

(Australian Bureau of Statistics).

Suid-Afrika

Volgens Giliomee (2004a:8) was daar voor van Riebeeck se aankoms aan die Kaap sowat 100 000 Khoikhoi in die gebied tans bekend as die Wes-Kaap. Volgens Elphick & Malherbe (1989:3) was daar sowat 50 000 Khoikhoi in die suidwestelike Kaap. Die gebiede noord en oos van die Kaap, teen die tyd van Van Riebeeck se aankoms “... *had been occupied for centuries by the Khoikhoi (Hottentots) and for millennia by hunter-gatherers ('Bushmen')*”.

HOOFSTUK DRIE: EUROPESE VESTIGING VOOR 1800

IN SUID-AFRIKA EN NOORD-AMERIKA

1. INLEIDING

Die Europese vestiging in Suid-Afrika en Noord-Amerika voor 1800 word in hierdie hoofstuk behandel aan die hand van die ontledingsraamwerk wat in paragraaf 8 van Hoofstuk 2 uiteengesit is en wat op vier vlakke funksioneer, naamlik

- die stand van die pluraliteit in 'n samelewing op 'n gegewe stadium,
- die aksies van die regering(s) of regeerder(s) om die pluraliteit te hanteer,
- die effek van die aksies en ander gebeure op die pluraliteit van die samelewing, en die
- moraliteit van die aksies wat geneem is, gesien in die konteks van die tyd.

Aangesien Europeërs eers byna aan die einde van hierdie tydperk in 1788 in Australië aangekom het, word Australië nie in hierdie hoofstuk bespreek nie.

Ooreenkomstig die ontwikkelingsraamwerk waarna hierbo verwys is, word die volgende onderwerpe in meer besonderhede in hierdie hoofstuk bespreek:

- Die stand van die pluraliteit by die aankoms van Europeërs in Suid-Afrika en die VSA. Die Europese aankomelinge, die verskillende inheemse mense-gemeenskappe wat toe reeds in die twee lande teenwoordig was (asook slawe) word bespreek, asook die verskille tussen hulle.
- Daarna word die spanning en konflik beskryf wat as gevolg van die verskille tussen die plurale mensegroepe in die twee gebiede ontstaan het,
- Dan volg die aksies of maatreëls wat in dié tydperk getref is om die pluraliteit te hanteer en die effek daarvan, en
- Die moraliteit van die aksies wat geneem is.

In Hoofstuk 4 word die raamwerk toegepas op die gebeure in die tydperk 1800 tot 1910 en in Hoofstuk 5 ten opsigte van die tydperk 1910 tot 1962. In sowel Hoofstukke 4 as 5 word Australië by die bespreking ingesluit. In dié drie hoofstukke word die basis gelê waarop vergelykings gedoen kan word wat oor 'n tydperk van meer as drie eeue strek – vergelykings tussen die drie lande se mensepluraliteite, menseverskille, spanning en konflik as gevolg van die verskille, die maatreëls wat getref is om die pluraliteit te hanteer, die gevolge daarvan en die moraliteit van daardie maatreëls.

Die studie het nie ten doel om bogenoemde onderwerpe in die fynste detail te identifiseer en te bespreek nie, maar eerder om net belangrike en uitstaande besonderhede te identifiseer ten einde die sentrale stelling waar rondom hier studie gedoen word, te bewys, naamlik dat die raamwerk wat in Hoofstuk 2 ontwikkel is, nuwe en betekenisvolle insigte oplewer rakende die politieke geskiedenis van Suid-Afrika, Noord-Amerika (later die VSA) en Australië.

2. PLURALITEIT IN SUID-AFRIKA IN 1652

2.1. EUROPESE VESTIGING AAN DIE KAAP

Europeërs het sover bekend vanaf die einde van die vyftiende eeu aan die Kaap begin land. Die Portugese seevaarder Bartolomeu Dias de Novaes het in Februarie 1488 om die Kaap geseil en in die huidige Mosselbaai anker gegooi. Hulle het die weg vir die vestiging van die Europese kultuur in Suid-Afrika berei (Wessels, 1978:6). Die Engelse was die eerste om die seevaart na Indië om die Kaap af te lê. Hulle het in Augustus en September 1591 in die waterhaalplek “*Saldania*” aangedoen (Walker, 1972:30). Dit was egter die Nederlanders, die wêreld se voorste handelsnasionale in die sewentiende eeu, wat teen die helfte van die sewentiende eeu die voortou geneem het met mensevestiging aan die Kaap. Alhoewel die Kaap ’n gereelde “*aanloopplek*” vir verbygaande Engelse en Nederlandse skepe was, was daar voor Van Riebeeck se koms in 1652 geen sprake daarvan dat daar aan die Kaap ’n volksplanting was nie (Wessels, 1978:7).

Voor die Europeërs se koms in 1652 was daar wel mense in die algemene omgewing van die Kaap teenwoordig, naamlik Khoikhoi en San, waaroor in paragraaf 2.2.3. hieronder meer gesê word. Dié mense het nomadies geleef en die enigste vorm van regering was die gesag binne ’n bepaalde groep. Die groep het ook nie oor ’n afgebakende gebied gesag gevoer nie. Hoewel daar dus ongetwyfeld ’n plurale bevolking was in die sin dat daar verskillende stamme van die Khoikhoi en die San was, met verskillende tale, kulture, gebruike, godsdiens en lewenswyses, was daar geen oorhoofse regering nie. Daar was dus geen “staat” nie. Die koms van die Europeërs in 1652 het die bestaande plurale bevolkingsamestelling verdiep en fundamenteel verander.

Europeërs het hulle in 1652 aan die Kaap gevestig nadat die Vereenigde Oostindische Compagnie (VOC, ook die Kompanjie genoem – die eerste bekende multinasionale korporasie in die geskiedenis) daar 'n “*tydelike verversingstasie*” gestig het wat mettertyd 'n permanente mensevestigingsplek geword het. Die VOC, wat in 1602 in Amsterdam as 'n geoktrooieerde maatskappy opgerig is met die reg om in die Ooste handel te dryf, was teen 1650 die wêreld se grootste handelonderneming (Giliomee, 2004a:2).

Siektes op skeepsreise, veral skeurbuik, het die dood van honderde matrose en soms selfs tot die helfte van 'n skeepsbemanning geëis (Davenport & Saunders, 2000:21). Ten einde lewensmiddele, veral groente en vleis, asook 'n hospitaal, aan sy skeepsbemanning beskikbaar te stel op hul duisende kilometers lange vaarte na die Ooste en terug, het die VOC se direksie in 1650 besluit om aan die Kaap “*een rendezvous en sterchte*” op te rig (Wessels, 1978:7). Jan Anthoniszoon van Riebeeck is as “*Koopman en Opperhoofd*” van die Kaapse verversingstasie aangestel teen 75 gulde per maand (Molsbergen, 1937:72).

Die Kompanjie sou die Kaap tot 1795 met wye magte regeer asof dit in sigself 'n staat was. Giliomee beskryf die Kompanjie se magte soos volg

“The Company, a sovereign power in its own right according to its 1602 Charter, could recruit soldiers, wage war, enter into treaties with other powers and maintain order in the settlements it had founded. Dutchmen in its employ swore fealty both to the Company and the States General in the Netherlands. All Europeans were subject both to the Laws of the Netherlands and the regulations framed by the Company” (2004:7).

Thom verwys soos volg na die VOC se magte

“... in effect, had become a state within a state” en “...like a government of a great nation, it ruled over its valuable and extensive possessions” (1952: Vol. I: xix, ev.).

Jan van Riebeeck, wat op 21 April 1618 of 1619 te Culemborg, Nederland gebore is (Thom, 1952: Vol I: xvii), land op 6 April 1652 aan die Kaap. Hy het oor sy tien jaar dienstermyn aan die Kaap 'n dagboek bygehou wat in ou Goties-Nederlands met die hand geskryf is en uiteindelik sowat 2 500 bladsye beslaan het. Die dagboek begin op 14 Desember 1651 en eindig op 8 Mei 1662 (Thom, 1952: Vol I: xxvii). Thom skryf dat Van Riebeeck se dagboek een van die interessantste en belangrikste bronne oor Suid-Afrika se vroeë geskiedenis is. Hy sê:

“In the Journal of Jan van Riebeeck we also see South African problems looming on the horizon – the native problem, the need for labour, the search for markets, difficulties of farming – problems that have taxed the ingenuity of the European for three centuries...” (1952: Vol. 1: xxxix).

Die Van Riebeecks was “...an old and notable Dutch family” (Thom, 1952. Vol I: xvii) en Van Riebeeck se vader was met ’n dogter van die burgemeester van Culemborg getroud, ’n prominente, gerespekteerde, vermoënde en invloedryke man.

“Jan van Riebeeck thus belonged, on his father’s as well as his mother’s side, to the respectable, well-to-do middle class – the same class that was so largely responsible for the Netherlands’ Golden Century” (Thom, 1952. Vol I: xvii).

Thom gee ’n oorsig oor Van Riebeeck se loopbaan. Hy was as sjirurg opgelei. Hy sluit hom in April 1639 by die VOC aan. Van Riebeeck trou in 1649 met Maria de la Queillerie. Beide haar vader en grootvader was predikante en haar grootvader was ’n Franse edelman wat ’n Hugenoteprediker geword het (Thom, 1952. Vol 1:xxv).

Molsbergen sê Van Riebeeck was bevoorreg om Maria te ontmoet, wat ’n “... pretty girl, healthy, gentle-natured, even-tempered, calm and persevering” was (Molsbergen, 1937: 59). Nadat die Van Riebeecks 10 jaar aan die Kaap deurgebring het, het hulle op 8 Mei 1662 met die *Mars* na Batavië vertrek. Maria is op 35 jarige ouderdom in 1664 in Malakka oorlede en Jan Van Riebeeck op 58 jarige ouderdom op 18 Januarie 1677 te Batavië (Thom, 1952. Vol 1:xxvi).

Theal handel oor die vraag aan wie die Kaapse grond behoort het en watter mense Van Riebeeck in 1652 aan die Kaap aangetref het. Hy verwys na ’n Khoikhoi-man met die naam Autshumao, beter bekend as Harry. Dié het, volgens Theal, voorheen op ’n Engelse skip gewerk en

“... acquired a smattering of the language of those amongst whom he had lived” (1964. Vol III: 13).

Theal sê die volgende oor die mense wat die Nederlanders in die Kaap aangetref het:

“The few families – fifty or sixty souls all told – forming the little clan of which Harry was the leading member, were then the only permanent inhabitants of the Cape peninsula. They had no cattle, and maintained a wretched existence by fishing and catering wild roots...They called themselves Goringhaikonas, but were usually entitled Beachrangers (“strandlopers”) by the

Dutch. An impoverished, famine-stricken, half naked band of savages, hardly any conceivable mode of existence could be more miserable than theirs” (1964. Vol III: 13).

Theal verwys ook na ander mense aan die Kaap – behalwe Harry en sy mense – en sê daar was twee groot stamme

“...which were possessed of herds of horned cattle and sheep, and which visited Table Valley and its neighbourhood periodically when the pasturage was good” (1964. Vol III: 13).

Die Goringhaiqua het ’n veggroep van tussen 500 en 600 man gehad en die Gorachouqua tussen 300 en 400 (Theal, 1964. Vol. III: 13, 14).

Theal sê die Goringhaiquas

“...being the most numerous and wealthy, were looked upon by Mr Van Riebeeck as better entitled than the others to be called the owners of this part of the country. They were feeding their herds on the opposite side of the bay when the party of occupation arrived” (1964. Vol III: 14).

Elphick en Malherbe verwys na Khoikhoi onder Doman wat skielik in Mei 1659 toegeslaan en die meeste van die Europeërs se plase vernietig en meeste van hul beeste en skape buit gemaak het. Dit word as die Eerste San Oorlog beskou. In April en Mei 1660 het die twee voorste Khoikhoi groepe, die Goringhaiqua en Gorachouqua, egter met die Kompanjie vrede gemaak. Daarvolgens het die Khoikhoi niks vee teruggegee nie en ook nie skadevergoeding betaal nie, maar

“...they recognised the sovereignty of the Company over the land where freeburgers had settled -- a concession with ominous implications for the future” (Elphick & Malherbe, 1990:12).

Volgens Giliomee is die inheemse mense deur Europese koloniste van hul grond afgestoot (Giliomee, 2004a:xvi).

Die vestiging van Europeërs aan die Kaap was nie ’n geïsoleerde geskiedkundige gebeurtenis nie. Europeërs het hulle in dieselfde tydvak, dit is voor 1800, ook in onder andere Noord-Amerika (en Australië) gevestig waarmee in paragraaf 3 hieronder gehandel word. Gedurende die negentiende en twintigste eeu het Europeërs ook verskeie lande in Afrika en die Ooste as hul kolonies ingeneem. Dit was in daardie tydvak klaarblyklik moreel aanvaarbaar om grond in ander wêrelddele te gaan beset. Die inbesitname van die Kaap, waar daar wel inheemse mense was, was dus in ooreenstemming met die moraliteit van daardie tydvak.

2.2. VIER HOFGROEPE MENSE AAN DIE KAAP

Die plurale mensegroepe aan die Kaap in van Riebeeck se tydperk (1652 tot 1662) en daarna was in vier hoofgroepe mense verdeel, naamlik: Europeërs, inheemse mense, slawe en 'n nuwe geslag mense wat uit verhoudings tussen verskillende mensegroepe gebore is. Europeërs – wat aanvanklik ook uit verskillende Europese volke gekom het – het mettertyd saamgesmelt om die Afrikanervolk te vorm (waarby Kompanjie-amptenare uitgesluit was – hulle was Nederlanders wat gekom en gegaan het). Die Europeërs het mettertyd 'n min of meer homogene groep gevorm totdat die Britte in 1795 en weer in 1806 opgedaag het.

2.2.1. EUROPEËRS

Europeërs aan die Kaap het in die sewentiende eeu hoofsaaklik uit Hollanders, Duitsers en Franse bestaan. Daar het op 6 April 1652 90 Europeërs in die Kaap voet aan wal gesit -- mense wat deur Van Riebeeck “*swak en onkundige mense*” genoem is (Giliomee, 2004a: 5).

Ten spyte van sommige bewerings dat meeste manlike immigrante ongeletterde of halfgeletterde kleinboere of arbeiders vanuit Noordwes-Europa was en uit die laer range van die Wes-Europese samelewing gekom het, was hulle volgens Giliomee

“... geen uitvaagsels nie. Hulle was ondernemend genoeg om die kans te waag om ten minste vyf jaar in 'n verafgeleë land te gaan werk. Van die Duitsers wat na die Kaap gekom het, was ambagslui wie se lewe deur die Dertigjarige Oorlog ontwrig is. Dit was hulle wat die beste in hul nuwe vaderland gevaar het” (2004a: 5,6).

In die eerste drie dekades was die meeste Europese immigrante enkelopende mans uit Nederland. Tussen 1688 en 1700 land sowat 200 Franse Hugenote meestal bestaande uit gesinne. Behalwe die Franse vroue, was die meeste vroulike Europese immigrante Nederlanders, veral jong vroue of dogters uit weeshuise in Nederland (Giliomee, 2004a:5).

Wat die mensepluraliteit betref, sê Guelke (1989:67) die “...*Cape Settlers were drawn from many sources*” en hy noem

- voormalige Kompanjie-amptenare van Hollandse en Duitse afkoms
- Kompanjie amptenare wat vanaf die Ooste op pad na Holland was en aan die Kaap gevestig het
- voormalige Afrika- en Asiatiese slawe, waarvan sommige grondeienaars geword het

- 'n paar blanke koloniste wat met vrygelate slawevroue getrou het en hul kinders wat in die blanke gemeenskap opgeneem is
- weesmeisies wat deur die VOC na die Kaap gestuur is
- 156 Franse Hugenote wat hulself in 1688 aan die Kaap gevestig het,
- en natuurlike mense-aanwas (1990:67).

Kaapse aankomelinge word deur Guelke soos volg beskryf:

“The Cape settlers came from widely different social and economic backgrounds. Most of them came as individuals or in families, not in groups. Among each of the major national groups (Dutch, German and French) were farmers, skilled artisans and labourers. Some were reasonably affluent, but many more were poverty-stricken immigrants from the lower rungs of European society. The VOC – with its low pay and high death rate – employed many down-at-heel adventurers, some of whom eventually became free burghers. There were also some well-educated and many talented individuals, especially among the Huguenots and the German speakers” (1989: 67, 69).

De Bruyn en Heese het skattings gemaak van hoeveel mense in 1807 (dus breedweg teen die einde van die tydperk onder bespreking) aan die Kaap was. Ander Europese nasionaliteite as Nederlanders, Duitsers, Franse en Britte het hulle ook aan die Kaap gevestig. Die plurale aard van die Kaapse samelewing word geïllustreer deur die feit dat daar teen die einde van die agtiende eeu die volgende samestelling van die Kaapse burgers, uitgesluit slawe, Khoikhoi en San was (Giliomee, 2004a:40).

Tabel 1: Herkoms van die Afrikaners

	<u>Einde agtiende eeu</u>	<u>1807</u>
	<u>Heese</u>	<u>De Bruyn</u>
Nederlands	36%	34%
Duits	35%	29%
Frans	15%	25%

Bronne: Heese, JA. 1971. *Die herkoms van die Afrikaner*. 76. Kaapstad: Balkema
De Bruyn, GFC. 1976. *Die samestelling van die Afrikaner*. 15. Tydskrif vir Geesteswetenskappe

Hierdie samestelling van die Europese bevolking het op sy beurt 'n Europese diversiteit ingehou wat betref taal, geskiedenis, kultuur, godsdiens en gewoontes. Die Europese gemeenskap was die dominante groep aan die Kaap (Davenport & Saunders, 2000:33). Die skeidslyn en skeiding tussen Nederlanders en Duitsers was in die sewentiende eeu maar vaag, wat die pluraliteit verminder het. Die Nederlande was oor 'n lang tydperk deel van die Duitse Ryk onder die Duitse keiser Karel V, wat in 1519 keiser van Duitsland en vanaf 1516 ook koning

van Spanje geword het. Die term “*Duitse taal*” het destyds Nederlands ingesluit en daar word gevolglik vandag nog van “*Nederduits*” gepraat. Die oorgrote meerderheid van die mense wat saam met Van Riebeeck aangekom het, was Nederlanders, maar daar was ook Duitsers onder hulle (Van der Merwe, 1965:63,64).

2.2.1.1. HERROEPING VAN DIE EDIK VAN NANTES

Die herroeping van die Edik van Nantes is tersaaklik om te kan oordeel of die Hugenate wat na die Kaap uitgewyk het, grondige redes vir hul emigrasie gehad het. (Vir verdere inligting ten opsigte van die betekenis, inhoud en gevolge van die Edik van Nantes, vergelyk die werk van Coertze, 1986.)

Dié Edik is op 13 April 1598 deur die Franse Koning Hendrik IV uitgevaardig wat in hoofsaak daarop neergekom het dat die Rooms-Katolisisme staatsgodsdienst sou wees, maar dat die Gereformeerdes daarvolgens *de facto* nie slegter af sou wees as die Katolieke in Frankryk nie (Van Schelven, 1943:206).

Op 15 Oktober 1685 is die Edik van Nantes herroep en daarmee is “*alle openbare oefening van de pretense Gereformeerde Religie, in het Koninkrijk*” verbied (Benoit, 1696:121-123). Die reaksie op die herroeping van die Edik het daartoe gelei dat tussen vier en sewehonderd duisend Gereformeerdes Frankryk tussen 1680 en 1695 verlaat het. Ander skattings is minstens twee honderd duisend, maar ook vier tot vyfhonderd duisend tussen 1669 en 1760 (Chambon, 1951:142).

In die jare 1688-1689 het 150 Franse aan die Kaap geland na die grootskaalse uittog van Protestante uit die Rooms-Katolieke Frankryk. 'n Totaal van sowat 200 Franse het hulle tussen die jare 1679 en 1700 aan die Kaap gevestig. Die koms van die Franse na die Kaap het die pluraliteit van die Kaap beïnvloed deurdat 'n verdere mensediversiteit bygevoeg is. In die jaar waarin die Hugenate aan die Kaap geland het, was daar reeds sowat 600 blanke “*siele*” (Gie, 1928:111). Teen 1750 was daar niemand meer onder die ouderdom van 40 wat nog Frans kon praat nie (Giliomee, 2004a:11).

Hierdie syfers van Giliomee dui aan die een kant die pluraliteit van die Kaapse samelewing aan, maar aan die ander kant ook die feit dat Frans verdwyn het, wat die pluraliteit weer

verminder het. Die Here 17 het in 1701 beveel dat die nodige reëlings getref moet word “... om te verseker dat die Franse taal geleidelik sal verdwyn” (Giliomee, 2004a:11).

Hierdie bevel is 'n voorbeeld van owerheidsopptrede wat daarop gerig was om die pluraliteit te verminder by wyse van assimilasië. In hierdie geval was dit suksesvol deurdat daardie fase van die pluraliteit oor 'n relatief kort tyd (ongeveer twee geslagte) grootliks verdwyn het.

2.2.1.2. VRYBURGERS

Jan van Riebeeck het in 1657 nege Kompanjie-amptenare uit diens ontslaan om voltydse boere te word. Hy het aan elkeen ongeveer 13 morges (sowat 11 hektaar) grond toegeken (Giliomee, 2004a:1). Die aantal vryburgers het oor tyd gegroei en so ook die grootte van die plase. Simon van der Stel, wat in 1679 as bevelvoerder van die nedersetting oorgeneem het, het opdrag gehad om die nedersetting uit te brei. In dieselfde jaar gee hy aan 'n verdere 20 vryburgers grond in die gebied wat Stellenbosch sou word (Davenport & Saunders, 2000:21). Hy het plase van 32 tot 64 hektaar toegeken (Giliomee, 2004a:10).

Teen die 1710's, toe daar reeds sowat 400 plase was, het die regering die grootste gedeelte van die vlakte wes van die eerste bergreekse as ten volle beset beskou en teen 1717 is besluit om alle toekennings van grond in daardie gebied te staak. Die 400 plase het in 'n gebied van 4 000 vierkante kilometer gelê (Giliomee, 2004a:17).

Die bevolkingsgroei was sterk, met vroeë troues en groot gesinne. Tussen 1703 en 1780 het die gebied wat deur Europeërs aan die Kaap beset is, omtrent tien keer in grootte toegeneem (Giliomee, 2004a: 22).

Toe die regering in 1798 vir die eerste keer die grense van die kolonie vasstel, het die nedersetting 286 000 vierkante kilometers beslaan – vanaf die Buffelsrivier in die weste tot die Nuweveldberge in die noordooste en van daar af na die see langs die Tarka-, Baviaans- en die Visriviere (Giliomee, 2004a: 22).

Leonard Guelke sien die betekenis van die skepping van vryburgers soos volg

“These settlers formed the nucleus of a permanent white population...” (1990:66).

Die vestiging van nege Kompanjie-amptenare as voltydse boere, kan beskou word as die begin van die ontstaanproses van die Afrikanervolk oor tyd. Die boere, of Boere en/of

Afrikaners soos hulle mettertyd bekend sou staan, het 'n merkwaardige vasberadenheid van gees ontwikkel en was tevrede met hul leefwyse (Giliomee, 2004a:27). Teen die 1670's was daar 240 en teen 1795 sowat 15 000 vryburgers aan die Kaap (Davenport & Saunders, 2000:22).

Die historikus Cornelis Willem de Kiewiet beskryf hoe die "Boerras" "in die lang stiltes" van die agtiende eeu gevorm is. Hy verwys soos volg daarna:

"Their life gave them a tenacity of purpose, a power of silent endurance, and the keenest self-respect. But this isolation sank into their character, causing their imagination to lie fallow and their intellects to become inert. Their tenacity could degenerate into obstinacy, their power of endurance into resistance to innovation, and their self-respect into suspicion of the foreigner and contempt for their inferiors" (Giliomee, 2004a:27, 28)

Leonard Guelke sê:

"...most frontier family settlers were concerned to preserve their orthodox Christian way of life with its laws and social norms, above all the nuclear family. They defined themselves as a distinct community on the basis of their culture, religion and race and were at pains to preserve their lifestyle" (1990:102).

Die skepping van die begrip "vryburger", sowel as die latere oopstel van die Kaap vir immigrante, was owerheids-aksies en het daartoe gelei dat 'n permanente bevolking van hoofsaaklik Europese afkoms daargestel is en oor die jare gegroei het. Daardeur is die pluraliteit van die subkontinent vir eeue daarna verhoog.

2.2.2. MENSEGROEP UIT DIE BUITELAND: SLAWE

In 1652 was daar geen slawe aan die Kaap nie en by die afskaffing van slawerny in 1834 was daar 36 169 (Armstrong & Worden, 1990:109). Slawe moes egter ná vrystelling vir vier jaar by hul meesters as vakleerlinge aanbly om hulle vir hul nuwe toekoms gereed te maak (Armstrong & Worden, 1990:167). Die slawebevolking was heterogeen in sy samestelling – verskillende hoof ras-elemente was in hul geledere aanwesig. Die oorgrote meerderheid was Negroïed en het vanuit Afrika (Guinee, Angola, Mosambiek) en ook uit die westelike deel van Malgasse, waar die Negroïede element oorheersend was, gekom. Australoïede en Mongoloïede elemente was die sterkste verteenwoordig in die slawe wat vanuit die ooste ingebring was (Coertze, 1983:57-59). Afgesien van die slawe wat uit Guinee, Angola en Mosambiek ingevoer is, is slawe ook vanaf van lande soos Benin, Madagaskar, Indië, Indonesië, Maleisië,

Batavië en Ceylon ingevoer. Teen 1798 was daar 25 754 en teen 1806 29 861 slawe aan die Kaap (Armstrong & Worden, 1990:130-132). Armstrong en Worden verwys na MD Teenstra, wat die Kaap in 1825 besoek het, en wat gesê het dat slawemeesters aan die Kaap slawerny geregverdig het op grond daarvan dat dit volgens hulle 'n instelling van God was. Volgens hulle was daar goed vir slawe gesorg word en dat die slawe van honger sou omkom as hulle vrygestel word (Armstrong & Worden, 1990:163. Ook: Teenstra, *Vruchten*: 196-197).

Met die koms van die slawe het die pluraliteit in die samelewing betekenisvol verdiep. Aanvanklik het die Kompanjie meeste slawe aangehou en die vryburgers net enkele. Teen 1795 egter het byna al die slawe aan die Vryburgers behoort. Tweederdes van die slawe was van Madagaskar afkomstig (Armstrong & Worden, 1990:112).

Die Kaap was weens die groot slawegetalle in wese 'n slawesamelewing. Die groot verskeidenheid slawe, as een van hoofgroepe mense aan die Kaap, was op sigself 'n verdere mensemengsel afkomstig van verskillende geboortelande.

Die invoer van slawe, of ten minste die goedkeuring van die invoer van slawe, was 'n overheids-aksie wat die pluraliteit van die bevolking aan die Kaap verhoog het. Die slawe het as groep 'n groter mense-verskeidenheid daargestel bykomstig tot die bestaande mensepluraliteit van Europeërs en plaaslike mense wat reeds aan die Kaap was. Elke groep het sy eie tale, godsdienste, gewoontes en kulture gehad. Daardeur is die pluraliteit van die bevolking aan die Kaap drasties verhoog.

Slawe het geen status gehad nie en was "*sosiaal dood*" (Giliomee, 2004a:29). Toe slawe in 1834 vrygestel is, is 'n verdere mensegroep gevorm van 36 169 vrygestelde slawe. Hulle het uiteraard aansluiting gevind by die bestaande Vryswartes wat ook voorheen slawe was. Daar sou geargumenteer kon word dat die vrystelling van die slawe die pluraliteit verminder het omdat daar nie meer 'n slawegroep was nie, maar aan die ander kant het dit die groep wat as Vryswartes bekend gestaan het, vergroot van 'n klein minderheid tot 'n substantiewe groep waarmee terdeë rekening gehou moes word.

Slawerny het in die geskiedenis wêreldwyd voorgekom en daar word selfs in Bybelse tye daarna verwys. Die voorkoms van slawerny was as moreel geregverdig beskou, maar tans word slawerny deur artikel 13 van die Grondwet verbied. Slawerny is 'n goeie voorbeeld van

hoe moraliteit oor tyd verander. Weens hul identiteit as slawe is groot sosiale afstand, met in die besonder die Europeërs, gehandhaaf wat grootliks daartoe bydra het dat die Europeërs as elitegroep beskou is.

Tabel 2: Bevolking van die Kaapkolonie

<u>Jaar</u>	<u>Vryburgers</u>	<u>Burgers se slawe</u>	<u>Vryswartes</u>
1670	125	52	13
1690	788	381	48
1730	2 540	4 037	221
1770	7 736	8 200	352
1798	20 000	25 753	±1 700

Bron: Giliomee & Mbenga, 2007: 59.

Uit bostaande tabel blyk dit dat daar teen 1798 meer slawe en vryswartes aan die Kaap was as Vryburgers.

Tabel 3: Aantal slawe aan die Kaap

<u>Jaar</u>	<u>Aantal slawe</u>
1783	14 641
1807	31 588
1834	36 278

Bron: Davenport & Saunders, 2007: 25.

Behalwe die Khoikhoi en San wat in die Kaapse omgewing teenwoordig was, het die burgergemeenskap breedweg in drie geografiese gebiede gewoon. Eerstens die mense in en rondom Kaapstad; tweedens die wyn- en koringboere van die Weskaap en derdens die veeboere anderkant die eerste bergreekse. Die vernaamste statusgroepe aan die Kaap was die Kompanjie-amptenare, burgers en slawe. Geen witmens was ooit aan die Kaap 'n slaaf nie (Giliomee, 2004a:29).

Wat taal betref, het die slawe hul baie tale en hul onvermoë om mekaar te verstaan, begin oorbrug deur 'n *lingua franca* te ontwikkel wat deur sommige geskiedkundiges as 'n voorloper van Afrikaans beskou word (Armstrong & Worden, 1990:121), alhoewel hierdie standpunt nie algemeen aanvaar word nie. Hoe dit ook al sy, dit was 'n spontane aksie van die bewoners, wat meegebring het dat die pluraliteit van die nie-Afrika bevolking op daardie stadium

verminder het deurdad sommige groepe mense nader aan mekaar gekom en 'n nuwe kultuur geskep het.

2.2.3. INHEEMSE MENSE

Behalwe die menseverskeidenheid wat van buite Afrika na die Kaap gekom het, naamlik die Europeërs en die slawe wat as twee van die hoofgroepe mense aangedui word, het Van Riebeeck by sy aankoms in 1652 aan die Kaap 'n inheemse menseverskeidenheid aangetref: die Khoikhoi en die San, afkomstig van die Kapoëde ras (Elphick en Malherbe, 1990:3).

2.2.3.1. DIE KHOIKHOI

Die verhaal van die Khoikhoi of Hottentotte is 'n tragiese een. Voor van Riebeeck se koms was daar volgens Giliomee sowat 100 000 in die gebied van die huidige Wes-Kaapse provinsie (2004a:8). Elphick en Malherbe skat die getal in die hele suidwestelike Kaap op sowat 50 000 (1989:3), met veestapels van *“well into the hundreds of thousands”* (1989:19). As nomade het hulle van plek tot plek agter weiding aan beweeg op grond wat vir sowel weiding as aanplanting geskik was en *“... their luxuriant pastures could support their immense herds and flocks”*. Volgens Elphick en Malherbe was die Khoikhoi

“...remarkably homogeneous. Though scattered over much of southern Africa, they all spoke closely related dialects of the same language and practised roughly the same culture. Unlike the ‘Bushmen’, they were aware of their cultural and historic bonds with others of the same community, often hundreds of miles away. Apparently all called themselves ‘Khoikhoi’ (or a dialectical variant thereof) ... and they used it to distinguish themselves both from Bantu-speaking cultivators and from ‘Bushmen’” (1989:5).

Giliomee sê Van Riebeeck – asook sy opvolgers – het nooit 'n duidelike en konsekwente beleid teenoor die Khoikhoi gevolg nie (Giliomee, 2004a:8). Dit beteken dat Van Riebeeck waarskynlik geen of weinig doeltreffende maatreëls ingestel het wat die spanning en konflik weens die pluraliteit kon hanteer nie. Hy het wel opdragte van die VOC gekry wat sodanige maatreëls aan die hand gedoen het:

“Sy bevele was dat die Khoi-khoi verdraagsaam behandel moet word, maar dat hy gyselaars op Robbeneiland kan aanhou as die diefstalle voortduur. Die kommandeur het gou ingesien dat botsings oor grond, vee en water nie sal ophou nie en dat vrede met die Khoi-khoi op die duur onmoontlik is. Terselfdertyd het hy besef dat om hulle dood te maak ‘barbaars en onchristelik’

is. Hy het wel daaraan gedink om die Skiereilandse Khoi-khoi in kettings te slaan en dwangarbeid te laat doen...” (Giliomee, 2004a: 8).

Giliomee skryf oor hoe die Khoikhoi en van Riebeeck die skaarste aan weiveld bespreek het. Die Khoikhoi het die skaakmatvraag gevra:

“Wie moet die eerste wyk: die regmatige eienaar of die vreemde indringer?” (2004a:8).

Oor die pokke-epidemie van 1713 sê Elphick en Malherbe skaars een uit tien Khoikhoi in die suidwestelike Kaap het die epidemie oorleef en voeg by:

“Since Khoikhoi virtually disappeared from the records of the subsequent years, this assessment is probably not greatly overdrawn. A society which had been in a protracted phase of economic and social decline was now almost annihilated” (1989:21).

Die Khoikhoi was bees- en skaapboere. Volgens die Kompanjie se rekords is daar tussen die jare 1652 en 1699 15 999 beeste en 36 636 skape van die Khoikhoi gekoop, maar die syfers is egter waarskynlik hoër (Elphick & Malherbe, 1989:19). Daar is talle voorbeelde van vee-diefstalle deur Khoikhoi en ook deur Europeërs. Die VOC het verwag dat die Khoikhoi vleis aan skepe sou voorsien (Davenport & Saunders, 2000:23).

Wat die ekonomiese bedrywighede van die Khoikhoi betref, sê Elphick en Malherbe:

“Those Khoikhoi who finally reached the south-western Cape were pure pastoralists and planted no crops except dagga” (1989:5).

Hiervolgens was die Khoikhoi suiwer veeboere met weinig landbou-aktiwiteit. Davenport en Saunders sê teen die middel van die 19e eeu –

“... the separate identity of the Khoikhoi had begun to disappear through admixture with other elements, both within the Colony and on the frontiers” (2000:33).

De Kiewiet som die Khoikhoi se agteruitgang soos volg op:

“The Hottentots broke down undramatically and simply. Their end had little of the tragedy which lies in the last struggles of a dying race” (1957:20).

Die pokke-epidemie van 1713 wat die westelike Khoikhoi feitlik heeltemal uitgewis het, het daardeur die weg gebaan vir die boere om vinnig en diep die binneland in te dring (Giliomee, 2004a:22).

Die uitwerking van die pokke-epidemie was klaarblyklik om die pluraliteit van die samelewing aan die Kaap drasties te verminder. Tydens Van Riebeeck se koms was die Khoikhoi een van

die belangrike elemente van die pluraliteit van daardie samelewing terwyl hulle 'n driekwart eeu later feitlik opgehou het om 'n faktor te wees wat in berekening gebring moes word.

Hierdie is dus 'n voorbeeld van waar die pluraliteit in 'n samelewing verminder het, nie as gevolg van owerheidsopptrede nie, maar aan die een kant as gevolg van 'n spontane proses van assimilasië en tweedens as gevolg van 'n gebeurtenis in die natuur (die pokke-epidemie).

2.2.3.2. DIE SAN

Die San, of Boesmans, sê Wannenburg, is die oorlewendes van 'n menseras wat die hele subkontinent van Suidelike Afrika asook 'n groot deel van Oos-Afrika bewoon het, voordat daar swart en wit mense aangekom het (Wannenburg, 1979:7). Die San tel onder die laaste oorlewendes van die wêreld se jagters. Wannenburg sê die vraag oor die San se oorsprong het baie wetenskaplikes nuuskierig gemaak hoofsaaklik omdat die San in voorkoms so duidelik van die swart mense verskil het.

Dit word tans, volgens Wannenburg, aanvaar dat die San uit Afrika ontstaan het en dat die San en swartes vanuit dieselfde oerbron kom (Wannenburg, 1979:15).

Die San, van die Kapoëderas, word ook beskou as afstammeling van die Laat Ystertydperk en daar was volgens Davenport nooit meer as sowat 20 000 nie (2000:6). Boesmans het op die noordelike en noordoostelike grens van die kolonie gewoon, gejaag en ook vir burgers gewerk en was hulle onder andere in ernstige konflik met burgers betrokke.

Daar is destyds ook verskeie onvleiende opmerkings oor die San gemaak, wat die verskille in waardes en kulture aandui. Die predikant Kicherer (Allart, Johannes. MDCCCV:28) het onder andere die volgende oor die San gesê:

“... dooden hunne Kinderen, bij onderscheidene gelegenheden, zonder de minste wroeging daar over te gevoelen”.

Wanneer daar gevlug word -

“... in zulk een geval wurgen, of smooren zij hunne Kinderen... of wel begraven hen lewendig”.

Kicherer skryf ook hoe ouers hul

“... schuldeloze Kinderen aan den hongrigeren Leeuw voorgeworpen hebben ...”

2.2.3.3. BASTERS EN BASTER-HOTTENTOTTE

Europeërs en Khoikhoi-bloedvermenging is volgens Elphick en Shell meestal 'n verskynsel van die agtiende eeu wat op afgeleë plase, meer spesifiek in die noordweste, voorgekom het (Elphick & Shell, 1989:201). (Getalle kan nie vasgestel word nie.) Die kinders van Europeërs en Khoikhoi-bloedvermenging was vry mense en was as Basters bekend, wat van Baster-Hottentotte onderskei moet word (wat kinders van Khoikhoi/swart-bloedvermenging is). Beide hierdie Bastergroepe was volgens die reisiger Le Vaillant in 1781/82 so talryk dat hy geskat het dat hulle een sesde van die totale Khoikhoi bevolking in die kolonie uitmaak (Elphick & Shell, 1989:201). Giliomee sê die woord “*baster*” het nie iemand aangedui wat buite die eg gebore is nie, maar iemand wie se vader gewoonlik 'n Europeër was en die moeder 'n Khoikhoi of 'n vryswarte (Giliomee, 2004a:23).

2.2.3.4. GRIEKWAS

Giliomee sê ook Basters en ander mense van gemengde oorsprong eers na die buitewyke van die kolonie getrek het en later nog verder weg. 'n Vryswarte, Adam Kok, wat burgerregte gehad en 'n bastergemeenskap in die noordwestelike deel van die Stellenbosch se distrik tot stand gebring het, het mettertyd met sy mense na 'n gebied langs die Garieprivier uitgewyk, wat later as Griekwaland-Wes bekend geword het (Giliomee, 2004a:32). Die naam “*Griekwa*” is in 1813 aan die Bastermense gegee omdat daar geglo is dat die meeste van hulle van hul voorouer, “*Griekwa*”, afstam en hul dorp, Klarwater, se naam is na Griekwastad verander (Legassic, 1990:382). Legassick verwys soos volg na die Griekwas:

“... the emergence of the Griqua, a new community with a way of life distinct from that of the settled Cape Colony and from those of earlier peoples in this region” (1990:358).

Daardeur het 'n verdere kultuurgroep ontstaan.

2.2.3.5. KLEURLINGE EN VRYSWARTES

Heese se ondersoek na die Weskaap se trou- en doopbesonderhede om onder andere die etniese voorgeslagte van Afrikaners na te spoor, dui aan dat die Afrikaner sowat 7,2% nie-blanke bloed het. Sy berekenings berus onder andere op die aanname dat byna al die kinders van Europeërs en swartes wat buite egtelik gebore is, “*kleurlinge*” eerder as Europeërs geword het en selfs ook kinders uit wettige huwelike. Onwettige kinders van swart vrouens bly

normaalweg by hul moeders en word in die swart gemeenskap opgeneem (Heese, 1971:134). Die term “*kleurling*” het eers in die negentiende eeu verskyn (Armstrong & Worden, 1990:122). Slawe wat vrygestel is, is “*vryswartes*” genoem. Vryswartes het ’n nuwe informele plaaslike mensegroep gevorm waardeur die pluraliteit verder verbreed is. Toe die slawe in 1834 vrygestel is, het 36 169 vrygestelde slawe ook Vryswartes geword.

2.2.3.6. SWART MENSE

Teen die 1770s het die Europeërs met swartes (Xhosas) kontak gemaak. Die swartes se groot getalle, ras, kultuur, taal en ander kenmerke sou die pluraliteit van die mensegroepe dramaties vergroot. Volgens Coertze is die swartes van die suide hoofsaaklik Negroïed, maar daar is by hulle in ’n wisselende mate Kaukasoïede elemente aanwesig.

Coertze skryf dat die ooswaartse beweging van blankes in die tagtigerjare van die agtiende eeu die suid- en weswaartse beweging van die swart mense gestuit het. In hierdie gebied het die Visrivier in daardie tyd die oosgrens van Europese uitbreiding en die suidgrens van die swartes geword (1983:46).

2.3. MENSEVERSKILLE

Die Kaapse samelewing is reeds sedert die koms van Jan van Riebeeck in 1652 deur ’n omvangryke mensepluraliteit gekenmerk. Die Europeërs, met hul eie onderlinge pluraliteit, die inheemse mense, die slawe en mense gebore uit rasgemengde ouers, het op verskeie maniere van mekaar verskil, soos ras, etnisiteit en kultuur, insluitende taal, waardes en godsdiens. Die onderskeid tussen die Europeërs en die ander mensegroepe sou in later jare gekenmerk word deur die terme “*Europeane*” en “*Nie-Europeane*”. Daardeur is die onderskeid grootliks na slegs twee terme vernou, alhoewel die enorme pluraliteit geensins daardeur aangetas is nie. Die verskille tussen die plurale mensegemeenskappe sou tot spanning en konflik lei.

Die verskille tussen die waardes van die Europeërs aan die een kant en die Khoikhoi en San aan die ander kant, was groot. Die Europese kultuur het in teenstelling met die Khoikhoi en San se kulture onder andere ingehou ’n Calvinistiese religie, geletterdheid, geordende state en regerings, geldende regstelsels, wêreldkennis, staatsinstellings (waaronder skole en hoër

opvoedkundige inrigtings), kunsliggame, hospitale, ontwikkelde infrastruktuur soos gemeselde huise, ander geboue, georganiseerde sakebedrywighede, 'n fabriekswese, skeepvaart, en georganiseerde boerdery.

In ag genome die Europeërs se waardes, is die opmerkings wat deur hulle gemaak is oor die Khoikhoi en die San se waardes – wat die verskille tussen die Europeërs en die Khoikhoi en die San illustreer – onvleiend. Voorbeelde van hoe die Europeërs van daardie tyd die Khoikhoi se lewenswyse gesien het, blyk onder meer uit die volgende beskrywings:

Van Riebeeck het byvoorbeeld aan die Here 17 geskryf dat die Khoikhoi nie te vertrou is nie, want hulle is "barbaars en sonder gewete" (Moodie, 1959:7,8).

Van Riebeeck het uit radeloosheid binne 'n jaar of wat na sy aankoms reeds in 1653 gevra om eerder elders heen verplaas te word as gevolg van die "botte, plompe, luie ende stinkende natie" (Coertze, 1983:62).

Van Riebeeck het hulle dus onaanvaarbaar gevind weens die verskil tussen sy waardes en hulle waardes.

Raven-Hart haal onvleiende opmerkings aan wat besoekers aan die Kaap oor die Khoikhoi te sê gehad het (Raven-Hart, 1971:19).

- Johan Nieuhof beskryf in 1654 hoe die Khoikhoi hul lywe besmeer en "the stink from their bodies can be perceived from a hundred paces distant" (Raven-Hart, 1971:19). Hierdie aanhaling demonstreer die verskil in die waardes van die Europeërs en die Khoikhoi.
- Wouter Schouten skryf oor hoe Khoikhoi die ingewande van diere om hul nekke as ornamente hang en "... they smelled horribly" (Raven-Hart, 1971:83).
- Daar is ook selfs na die Khoikhoi se "... great barbarism and rude manners" verwys (Moodie, 1959:387).
- Volgens Coertze (1983,63) kan soortgelyke aanhalings "tot vervelens herhaal word".

Johannes Allart skryf in 1805 (’n jaartal wat effens buite die tydvak onder bespreking val) oor die ervarings wat predikant Kicherer met sy besoek aan die Kaap ervaar het.

Van die Khoikhoi het Kicherer gesê:

- "Hunne lewenswijze is hoogst ellendig, en walgelijk..." en
- "Hunne hutten bestaan in holen, ongeveer drie voeten in den grond gegraven, met een zogenaamd dak van riet, het welk hen echter tegen den regen niet kan bescutten. Hier liggen zij dicht op elkanderen, even als Varken in een schot. Zij zijn verbazend lui; zoo dat

de scherpe honger alleen hen tot eenig bedrijf aanzetten kan; zij willen veel liever eenige dagen zonder eten blijven...” (Allart, MDCCCXV:25,26,28).

Die verwysings na die Khoikhoi en hul lewenswyse is bewys van die verskeie verskille in Khoikhoi en Europese waardes. Die Europeërs het klaarblyklik nie van die Khoikhoi se reukmiddels gehou nie en daarom is onvleiende opmerkings daarvoor gemaak. Die Khoikhoi, aan die ander kant, het ewe klaarblyklik wel daarvan gehou en dit is waarom hulle dit gebruik het.

Die verskille tussen die plurale mensegroepe het tot spanning en konflik gelei waarmee in paragraaf 4 hieronder gehandel word.

3. PLURALITEIT SOOS AANGETREF IN NOORD-AMERIKA (VSA)

3.1. DIE HOOFGROEPE MENSE IN DIE VSA

Daar was na die aankoms van Europeërs twee hoofgroepe mense in Noord-Amerika, naamlik die Indiane, wat uit 'n groot verskeidenheid mensegroepe bestaan het, en die nuwe aankomelinge – die Europeërs – wat grootliks uit Britte, Franse, Spanjaarde en Nederlanders bestaan het. Wat die mensepluraliteit verder verdiep het, is die feit dat die Europeërs nie 'n homogene mensegroep was nie, maar uit verskillende volke bestaan het met eie etnisiteite en kultuur, insluitende taal, waardes en godsdiens.

3.1.1. INDIANE

Daar word geskat dat Eurasiërs Noord-Amerika sowat 30 000 jaar gelede begin binnekom het (Science Daily. 29 Oktober 2007). Dit blyk dat hulle oor Beringia na die verskillende dele van Noord-Amerika versprei het. Beringia was die landstrook wat Siberië destyds met Alaska verbind het (Wikipedia. Geraadpleeg: 20 Desember 2011). Eurasië is 325 tot 375 miljoen jaar gelede gevorm en is 'n superkontinent wat die tradisionele kontinente van Europa en Asië bevat, dek sowat 52 990 000 vierkante kilometer, beslaan sowat 10,5 % van die aarde se oppervlakte en 36,2% van die landoppervlakte. Eurasië is deel van die groter landmassa van Afro-Asië waardeur Eurasië by die Ismus van Suez aan Afrika gekoppel is.

Eurasiese immigrante staan bekend as Amerikaanse inboorlinge (*Native Americans*) of Indiane en daar sal voortaan na hulle as Indiane verwys word. Die intog het ongeveer 10 000 jaar gelede, teen die einde van die ystydperk, geëindig toe die landstrook tussen Siberië en Alaska onder die water verdwyn het weens die stygende seevlak. Die eerste inwoners van Noord-Amerika

“...soon diversified into many hundreds of culturally distinct nations and tribes” (Kennedy et al, 2006:6).

Die kultuurverskille en die veranderende alliansies tussen die verskillende groepe in beide die Europese en Indiaanbevolkings oor die eeue heen *“... caused extensive political tension, ethnic violence and social disruption”*.

Die koms vanaf die 15e eeu van miljoene Europeërs, asook slawe uit Afrika,

“... has led to centuries of conflict and adjustment between the Old and the New World Societies” (Galloway, 2009).

Groot getalle Indiane het gesterf aan siektes wat saam met die Europeërs gekom het, omdat hulle nie 'n ingebore immuniteit daarteen gehad het nie. Epidemies wat uitgebreek het as gevolg van kontak met die Europeërs het die grootste lewensverlies vir Indiane meegebring (*History of the United States. 2011:3. Colonial period. Geraadpleeg: 19 September 2012*). (Dit herinner sterk aan die lot van die Khoikhoi in Suid-Afrika.)

Skattings verskil van hoeveel Indiane in die pre-koloniale tydperk in die gebied geleef het wat tans as die VSA bekend is. Sommige van hierdie skattings oorvleuel met die volgende tydperke, maar handel ook oor die tyd vóór die koms van die Europeërs.

David Stannard noem dat meer konserwatiewe demograwe die syfer op tussen 7 en 8 miljoen stel (Stannard. 1992:120-121) (my beklemtoning – ook in die volgende paragraaf).

Volgens Viljoen is die inheemse Indiane deur Angel-Saksiese optrede van 'n geskatte 3 tot 4 miljoen mense tot 300 000 aan die begin van die 20e eeu verminder. Viljoen sê die oorblywende Indiane is na “armsalige reservate” verstoot (Viljoen, 1981:21).

3.1.2. EUROPEËRS

Die Amerikaanse geskiedkundige KW Olson skryf dat 'n groot vloed van Europese immigrante vanaf die vroeë 1600s na Noord-Amerika gestroom het:

"Spanning more than three centuries, this movement grew from a trickle of a few hundred English colonists to a floodtide of newcomers numbered in the millions" [Olson, (s.a.):1].

Hy sê die eerste permanente Europese nedersetting was 'n handelspos wat in 1607 by Jamestown, Virginia geopen is. Teen 1620 was daar reeds 'n duisend Europese nedersetters. Wat die mensepluraliteit in Amerika verbreed het, was die feit dat die Europeërs self nie 'n homogene mensegroep was nie, maar bestaan het uit lede van verskillende volke met eie waardes, tale, kultuur en ander verskille. Die meeste blankes het uit Brittanje, Nederland, Frankryk en Spanje gekom, asook in mindere mate van ander Europese lande. Daar volg later in hierdie hoofstuk 'n bespreking van die Europeërs.

Oor die vraag aan wie die land behoort het by die aankoms van die Europeërs, duik dieselfde vrae hier op as met die vestiging van Europeërs in Suid-Afrika (paragraaf 2.2.1.) asook in paragraaf 4 van Hoofstuk 4 ten opsigte van Australiërs. Die inheemse mense in die VSA was daar teenwoordig toe Europeërs hulle daar kom vestig het. Soos dit later sal blyk, het die Europeërs die Indiane van hul grond verstoot.

Die vestiging van Europeërs in Noord-Amerika was nie 'n geïsoleerde geskiedkundige gebeurtenis nie maar was soortgelyk aan die vestiging van Europeërs in Suid-Afrika en Australië gedurende dieselfde breë tydperk. Die intrek in Noord-Amerika, waar daar wel inheemse mense was, was dus gedurende daardie tydperk moreel regverdig geag.

3.1.2.1. BRITTE

Britte het hulle reeds in die 17e eeu hoofsaaklik in die landstrook langs die oostelike seekus gevestig, saam met kleiner getalle Hollanders en Swede.

Die Britte wat hulle aanvanklik in New England gevestig het, was godsdienstige Puriteine wat die Massachusettsbaai in 1630 gestig het, nadat 'n groep pelgrims hulle sedert 1620 daar gevestig het.

“The Middle Colonies, consisting of the present-day states of New York, New Jersey, Pennsylvania and Delaware were characterized by a large degree of diversity” (Middleton & Lombard, 2011).

Die eerste poging om ’n Britse kolonie suid van Virginia te stig, was die gebied Carolina en die Georgia-kolonie was die laaste van die 13 kolonies (waarna ook verwys is as die *Thirteen Colonies*) wat in 1733 gestig is. Wat die pluraliteit betref, was die kolonies veral gekenmerk deur

“...religious diversity, with many Congregationalists in New England, German and Dutch Reformed in the Middle Colonies, Catholics in Maryland and Scotch Irish Presbyterians on the frontier” (Middleton & Lombard, 2011).

3.1.2.2. FRANSE

Frankryk het die gebied bekend as Nuwe Frankryk van 1534 tot 1763 gekoloniseer. Daar was min Franse setlaars buite Quebec, maar Indiaanse stamme het die Franse gereeld in oorlog teen die Britte bygestaan. Na 1750 het Franse setlaars wat deur die Britte uit Nova Scotia uitgejaag is, hulle in Louisiana gevestig “... *where they developed a distinctive rural Cajun culture that still exists*”. Hulle het in 1803 met die aankoop van Louisiana Amerikaanse burgers geword. Franse wat in Franse dorpe langs die Mississippi- en Illinoisriviere gewoon het, is geabsorbeer toe Amerikaners na 1770 begin aankom het (Jobb, 2005).

3.1.2.3. SPANJAARDE

Die eerste Europeërs wat Amerika aangedoen het, was Spaanse ontdekkingsreisigers wat Puerto Rico saam met Christopher Columbus se tweede ontdekkingsreis op 19 November 1493 bereik het (Greenberger, 2003). Ander het Florida in 1513 bereik. Spaanse ekspedisies het gou die Appalachieëse berge, die Mississippirivier, die Grand Canyon (Pyne, 1998:4-7) en die Goot Vlakte bereik. In 1540 het Hernando de Soto die Suidooste en Francisco de Coronado vanaf Arizona tot die sentrale gebied van Kansas ondersoek (Grove Day, 1930). Die Spanjaarde het in 1565 ’n aantal setlaars gestuur – wat hulle as die eerste permanente Europeërs – te St Augustinus, Florida, gevestig het, maar die vestiging het nie veel Spanjaarde daarheen gelok nie. Heelwat groter en meer belangrik was die Spaanse nedersettings in Santa Fe, Albuquerque, San Antonio, Tucson, San Diego, Los Angeles en San Francisco (Weber, 1979). Die Spanjaarde was blanke Europeërs wat hoofsaaklik die Katolieke

godsdien beoefen het. Hulle teenwoordigheid het 'n verdere verbreding van die alreeds bestaande plurale gemeenskappe meegebring.

3.1.2.4. NEDERLANDERS

Nieuwe Nederland was die naam van die 17e eeuse Nederlandse kolonie wat by die Hudsonriviervallei geleë was en waar die Nederlanders dierepelse by die Indiane van die noordelike gebiede geruil het. Die Nederlanders het die kolonie 40 jaar lank besit. Die Nederlanders was Calviniste wat die Hervormde Kerk in Amerika gevestig het “...but they were tolerant of other religions and cultures” (Jacobs, 2009).

Die Britte het die Nederlandse kolonie in 1664 oorgeneem, waarna dit bekend geword het as New York. Jacobs sê:

“It (die Hollandse kolonie) left an enduring legacy on American cultural and political life, including a secular broadmindedness and mercantile pragmatism in the city, a rural traditionalism in the countryside typified by the story of Rip Van Winkle, and politicians such as Martin van Buren, Theodore Roosevelt, Franklin D Roosevelt and Eleanor Roosevelt” (Jacobs, 2009).

3.1.3. SLAWE

Slawerny was 'n wettige instelling in Noord-Amerika en was reeds meer as 'n eeu lank toegepas toe die VSA in 1776 tot stand gekom het. Dit het voortgeduur, meestal in die Suide, tot die Dertiende Amendement van die VSA se Grondwet net na die Amerikaanse burgeroorlog in 1865 deurgevoer is en slawerny daardeur afgeskaf is (dus ongeveer drie dekades nadat dit reeds in Suid-Afrika afgeskaf was).

In Virginia was daar heelwat slawe van rasgemengde afkoms omdat blankes kinders by swart slavinne verwek het, waardeur die pluraliteit verder verbreed is. Indiane en vryswartes het ook slawe aangehou (Stamp, 1956:194-196).

3.1.3.1. ONTWIKKELING VAN SLAWERNY

Van die 16e tot die 19e eeu is 'n geskatte 12 miljoen Afrikane as slawe na die Amerikas verskep. Hiervan is sowat 645 000 na die VSA gebring (Segal, 1995:4). Om miljoene mense uit hul vaderland te verwyder om as slawe hul lewe in die vreemde te slyt, word sekerlik in die huidige tydvak gesien as een van die mens se grootste geskiedkundige gruwels, maar, soos

dit uit die handeling van die mense van daardie tyd duidelik blyk, was dit destyds moreel aanvaarbaar.

Amerikaners het slawe nie as “mense” beskou nie. Alhoewel die Amerikaners se Onafhanklikheidsverklaring in 1776 klem gelê het op “... *all men are created equal* ...,” is slawe – wat een vyfde van die bevolking uitgemaak het – nie in hierdie sin as “mense” gesien nie. Kritiek teen slawerny is deur die VSA president Thomas Jefferson as kwaadwillig afgemaak. Hy het self honderde slawe besit (Giliomee, 2004a:632).

Teen die einde van die agtiende eeu het noordelike state begin om slawerny binne hul grense onwettig te verklaar. Ander state het geleidelik gevolg deur eers die verkoop van slawe en later deur die besit van slawe onwettig te maak. Die emansipasie van slawe in die Noorde het gelei tot die aanwas van vryswartes van 'n paar honderd in die 1770's tot byna 50 000 teen die 1810's (Berlin, 2003:104). Dit het uiteraard die plurale samestelling van die VSA verbreed.

Die wyse waarop slawe behandel was, gee 'n duidelike aanduiding van hoe hierdie mensegroep hanteer was. Die behandeling van slawe deur die Amerikaners het gewissel afhangende van waar die slawe gewerk het en gedurende watter tydperk.

“Treatment was generally characterized by brutality, degradation, and inhumanity. Whippings, executions, and rapes were commonplace. Exceptions existed to virtually every generalization; for instance, there were slaves who employed white workers, slave doctors who treated upper-class white patients, and slaves who rented out their labour” (Davis, 2006:124).

'n Ander weergawe lui:

“Slaves were punished by whipping, shackling, hanging, beating, burning, mutilation, branding, and imprisonment. Punishment was most often meted in response to disobedience or perceived infractions, but sometimes abuse was carried out simply to re-assert the dominance of the master or overseer over the slave” (Moore, 1980:114).

Wat slavinne betref:

“Because of the power relationship of the institution, slave women in the United States were at high risk for rape and sexual abuse” (Moon, 2004: 234).

Ook:

“Many slaves fought back against sexual attacks, and some died resisting. Others carried psychological and physical scars from the attacks” (Marable, 2000:74).

3.1.3.2. 1654: JOHN CASOR: LEWENSLANK 'n "EIENDOM"

In 1654 het John Casor, 'n Afrikaan, die eerste wetlik erkende slaaf in Noord-Amerika geword. In sy saak voor die hof het Casor betoog dat hy 'n kontrakwerker was wat langer as sy kontraktermyn aangehou was. Die hof in *Northampton County* het Casor se saak verwerp en uitspraak gegee dat Casor lewenslank 'n eiendom was, wat deur sy meester, die vry swart Anthony Johnson, besit is (Burnham, Philip, 1993 (Februarie, Maart 1993).

3.1.3.3. 1656: ELIZABETH KEY GRINSTEAD

Elizabeth Key Grinstead, 'n vrou van gemengde ras, se aansoek voor die hof in Virginia in 1656 vir haar en haar seun se vryheid was suksesvol. Haar aansoek was daarop gebaseer dat sy die dogter van die vry Engelsman, Thomas Key, was en dat sy 'n gedoopte Christen was. Haar seun se vader was 'n Engelse burger (Banks)

3.2. DIE STAND VAN DIE PLURALITEIT

3.2.1. AAN DIE BEGIN VAN DIE TYDVAK

Aan die begin van die tydvak was daar geen Noord-Amerikaanse staat nie, maar 'n verskeidenheid kolonies wat in die besit van verskeie Europese moondhede was. Dié regerings was egter ver van hul kolonies af en het nie veel impak op die inwoners gehad nie – die verskillende mensegroepe het meestal na hul eie belange omgesien en weens verskille met ander mensegroepe in spanning en konflik geleef.

Die verskillende oorspronge van die blanke setlaars het meegebring dat daar selfs binne die blanke bevolking 'n diversiteit bestaan het– afgesien van die diverse inheemse bevolkings wat daar aangetref was. Die bevolking was ook oor 'n groot gebied versprei met verskillende uitdagings wat hulle as gevolg van geografiese omstandighede moes trotseer. Dit het ook bygedra tot die pluraliteit in die (blanke) bevolking.

3.2.1.1. DIE AMERIKAANSE VRYHEIDSOORLOG

Die uitbreek van die Amerikaanse Vryheidsoorlog in 1775 en die uitkoms daarvan in 1783 (*American War of Independence. American Rebellion, of War of American Independence*) het die pluraliteitsprentjie in daardie wêrelddeel egter dramaties verander. Spanning tussen die VSA en Brittanje het tot die oorlog gelei en later het Frankryk, Nederland en Spanje aan die

VSA se kant teen die Britte geveg. Die Verdrag van Parys is in 1783 gesluit ingevolge waarvan die oorlog beëindig is en die soewereiniteit van die VSA erken is oor die gebied geleë tussen die suidergrens van die land wat nou as Kanada bekend staan, tot by Florida in die Suide en wat die Weste betref, die Mississippirivier (Dull, A. *Diplomatic History of the American Revolution*. Hoofstuk 1).

3.2.1.2. DIE INVLOED VAN DIE OORLOG OP DIE PLURALITEIT

Die oorlog het, benewens die invloede op die Europeërs, ook 'n ontwrigtende invloed op die nie-Europeërs gehad. Swart mense, slawe sowel as vry mense, het in die oorlog aan beide kante geveg. Die vegtende partye het gewedwyer vir die hulp van swart mense, slawe en Indiane. Die Britte het slawe hul vryheid beloof as hulle saam met die Britte sou veg. Hierdie gebeure het die klowings tussen verskeie groepe dieper gemaak en gevolglik die pluraliteit verdiep.

3.2.1.2.1. Swart mense

President George Washington het weens mannekragtekorte die verbod opgehef dat swartes nie by die weermag mag aansluit nie. Klein swart eenhede het op die been gekom in Rhode Island en Massachusetts en 'n swart eenheid het uit Haiti aangekom om die Vryheidsoorlog te ondersteun. Ten minste 5 000 swart soldate het die VSA in die oorlog gesteun (Kaplan & Kaplan, 1989:64–69).

3.2.1.2.2. Slawe

Duisende slawe het tydens die oorlog ontsnap en by die Britte aangesluit. In Suid Carolina het slawe weens siektes of wonde gesterf en 12 000 het die VSA aan die einde van die oorlog verlaat [Pybus, 2005: 62(2): 243-264].

3.2.1.2.3. Indiane

Die oorlog het meeste Indiane wat oos van die Mississippi geleef het, geraak en baie gemeenskappe was verdeeld oor wie om te ondersteun. Ongeveer 13,000 Indiane het aan Britse kant geveg

“Though a few tribes were on friendly terms with the Americans, most Native Americans opposed the United States as a potential threat to their territory.” (Greene & Pole, 1999: 393. Boatner, 1974:545).

3.2.2. TEEN 1800

Aan die einde van die tydvak, dit is 1800, was die prentjie oor die pluraliteit egter drasties anders. Die 13 Amerikaanse kolonies het hulself as 'n onafhanklike staat – die Verenigde State van Amerika – georganiseer, wat op 4 Julie 1776 as 'n federasie van dertien deelstate tot stand gebring is. Die deelstate het ingevolge die VSA se Grondwet finale seggenskap oor bepaalde aangeleenthede uitgeoefen en die federale regering oor sekere ander aangeleenthede. Gevolglik het die federale regering sowel as die 13 deelstate se regerings, elkeen ingevolge sy grondwetlike bemagtiging, die pluraliteit onder sy gesag hanteer.

Die verdeling van gesag tussen die drie arms van regering op die sentrale vlak is 'n essensiële faset van die hantering van pluraliteit, want dit verskaf waarborge dat die verdeling van mag tussen die sentrale regering en die deelstate nie sommer ongedaan gemaak kan word nie. Alhoewel slegs die blanke deel van die bevolking van die deelstate kon deelneem aan die staatsbestel, was dit nogtans 'n stel instellings wat geskep is in 'n poging om die diversiteit te hanteer. Die feit dat daar 13 deelstate was en nie net een sentrale gesag nie, is 'n erkenning van die diversiteit wat ontstaan het as gevolg ook van die geografiese verskille in die land en daarmee saam die kulturele en ander verskille tussen die mensegroepe. Die pluraliteit in die VSA is dus deur veertien verskillende magsentra hanteer.

3.3. MENSEVERSKILLE

Daar is in paragraaf 3.3. hierbo verwys na Europeërs en in paragraaf 3.3.2. na die Indiane. Wat ten opsigte van sowel die Europeërs as die Indiane beklemtoon moet word, is dat daar hoofsaaklik twee hoofvorme van pluraliteit teenwoordig was. Eerstens het die Indiane asook die Europeërs self onderling van mekaar verskil. Daar is ook aangetoon dat die Europeërs uit 'n onderlinge pluraliteit van Britte, Franse, Spanjaarde, Nederlanders en ander Europeërs bestaan het.

Tweedens het die Indiane as mensegroep van die Europeërs as mensegroep verskil. Die verskille het gelê in waardes, ras, stamme, etnisiteit, taal, godsdiens, vorme van beskawing en geletterdheid. Die menseverskille het tot spanning en konflik gelei.

4. SPANNING EN KONFLIK AS GEVOLG VAN MENSEVERSKILLE

Die menseverskille in die drie lande in die onderhawige tydperk, soos dit hierbo beskryf is, het tot spanning en konflik – selfs bloedige konflik – gelei.

4.1. SUID-AFRIKA

4.1.1. KHOIKHOI

Elphick en Malherbe gee voorbeelde van spanning en konflik tussen die Europeërs en die Khoikhoi en sê daar was drie oorloë tussen hulle. Die eerste is toe Doman die Europeërs in Mei 1659 aangeval het (Elphick & Malherbe, 1989:12). Die tweede Hollander-Khoikhoi oorlog vind vanaf 1673 tot 1677 plaas en het uit vier strafekspedisies (een in 1673, een in 1674 en twee in 1676) (1989:13) teen die Khoikhoi-leier Gonnema bestaan (1989:14). Die derde oorlog het vanaf 1799 tot 1803 gewoed en was aan die Derde Grensoorlog tussen die burgers en die Xhosas verwant toe Khoikhoi ook saam met die Xhosas geveg het (Elphick & Malherbe, 1989:13, 14, 33).

Lekhela skryf oor die verhouding tussen die burgers en die Khoikhoi. Hy skryf klaarblyklik vanuit die hoek van die Khoikhoi en daarom kan sy stellings, hoe bevooroordeeld en skerp dit ook al mag klink, gewig dra en as perspektief oor die geskiedenis dien. Lekhela sê byvoorbeeld:

“The peace-loving Khoikhoi were unaware that the treacherous invaders were surreptitiously preparing for war” (Lekhela, 2004:8).

Volgens Lekhela was die Khoikhoi se basiese grief dat die koloniste indringers was (Lekhela, 2004:8).

“In 1659, and again in 1673, determined though ill-armed Khoikhoi bravely took up what primitive weapons they could muster – the lowly wooden club and the poisoned arrow – and sallied forth to stop the unbridled alien scourge that had descended upon them” (Lekhela, 2004:9).

“The directors of the Dutch East India Company adopted a low profile throughout and remained callously indifferent to the plight of the hapless Khoikhoi, now mere helots and more than ever exposed to the brigandage of ruthless free-booters” (Lekhela, 2004: 9).

Theal gee 'n voorbeeld van konflik tussen die Khoikhoi onderling. Hy sê teen die middag van die 10de (April 1652) het nege of tien Goringhaiquas opgedaag. Tot die Hollanders se verbaasings het Harry se mense onmiddellik die Goringhaiquas met assegaie, pyl en boë aangeval en die Hollanders moes tussenbeide tree om vrede te maak.

“It was not four days since the expedition had arrived and already the Europeans had learned of the hostility existing between the different Hottentot clans. At no distant date they would discover that the scene they had witnessed was typical of the ordinary existence of the barbarous tribes of Africa” (Theal, 1964. Vol III:17).

Theal skryf ook oor 'n “*Namakwa Hottentot*” wat 'n gevangene van die Ovaherero was. Hy gee nie meer inligting oor wie die Ovaherero was nie en dit was moontlik ook 'n Khoikhoi-stam. Die man

“...had been compelled to conform to their customs by being circumcised and having two of his front lower teeth knocked out before he could make his escape from them” (1964. Vol V: 141).

Dit wys op die pluraliteit tussen die Khoikhoi en ook die gevolge van die spanning en botsings wat uit die pluraliteit voortgevloei het. Daar was dus verskille tussen die Europeërs aan die een kant en die Khoikhoi aan die ander kant, maar ook tussen die verskillende groepe van die Khoikhoi. Beide hierdie spanningslyne het van tyd tot tyd gelei tot fisiese botsings en die dood van mense aan weerskante. Daar was nie enige maatreëls in plek om hierdie spanningslyne te hanteer en daardeur botsings en ongevallen te verhoed nie.

4.1.2. SAN

Wat die San betref, sê Theal:

“The mountain districts were infested with Bushmen, who not only stole cattle, but murdered men, women and children alike, whenever they had an opportunity” (1964. Vol III: 304).

Die San se verhaal is ook 'n treurige een van ernstige konflik en uitwissing. Na aanleiding van veediefstalle en moord deur die San, het die wit veeboere probeer om die Boesmans op groot skaal dood te maak – dus eintlik uit te wis. Volgens amptelike syfers het die kommando's tussen 1760 en 1795 2 480 Boesmans doodgeskiet en 654 in hegtenis geneem (Giliomee, 2004a: 46).

Die San het 19 161 beeste en 84 094 skape weggevoer en ook 276 veewagters doodgemaak. Gedurende die 1790's was die Suurveld die toneel van 'n genadelose stryd (Giliomee, 2004a:

46). Die stryd tussen die San en die burgers het veral tussen 1770 en 1810 gewoed. In 1774 het 'n burger-kommando teruggekeer nadat dit 503 Boesmans doodgemaak en 241 gevange geneem het. In 1775 het 'n ander burger-kommando 122 Boesmans doodgeskiet en 21 gevang (Giliomee, 2004a: 45,46).

Elphick en Malherbe verwys na die Boesman-oorlog van 1739 tussen die burgers en die San (1989:26). Dié oorlog het dit nie net vir die trekboere makliker gemaak om hul greep op die beste grond suid van Namakwaland en wes van die Doornrivier te beset nie, maar hulle kon toe ook in 'n oostelike rigting na die Hantam en Roggeveld beweeg. Die oorlog was die tweede tussen die San en die burgers nadat die eerste een teen Doman in 1659 plaasgevind het (paragraaf 2.1. hierbo).

Hier word weer eens gesien dat fisiese botsings en talle ongevallen voortgespruit het uit die verskille in kultuur van die Europeërs aan die een kant en die San aan die ander kant. Ook hier was nie maatreëls in plek wat die spanning sonder bloedige botsings kon hanteer nie.

4.1.3. SWART MENSE

4.1.3.1. VERSKEIE OORLOË

Tussen die Xhosas en burgers het dit soms goed en dan weer sleg gegaan. Meer besonderhede verskyn in Hoofstuk 4, par. 2.4.4.

4.1.3.2. DIE EERSTE DRIE GRENSOORLOË

Vanaf 1779 tot 1879 was daar uiteintlik nege grensoorloë. Drie daarvan val binne die tydvak van hierdie hoofstuk en ses in Hoofstuk 4. Die Eerste Grensoorlog (1779-1781) het ontstaan toe 'n burger 'n Xhosa doodgeskiet het omdat hy na bewering 'n skaap sou gesteel het. 'n Oorlog het uitbreek en die Xhosas het verskeie boereplase aangeval en sowat 21 000 beeste weggevoer. Adriaan van Jaarsveld is daarvan beskuldig dat hy 'n menseslagting onder Xhosas gepleeg het (Giliomee, 2004a: 50). Na die oorlog is die grens tussen die Vis- en Sondagsriviere vasgestel. Agt jaar later vind die Tweede Grensoorlog plaas (1789-1793) en die grens is toe tot wes van die Sondagsrivier geskuif. Vyf jaar later (1799-1803) volg die Derde Grensoorlog. Daarná is die Visrivier as grens bevestig. In hierdie oorlog is al die vee wat aan Gert Maritz se pa behoort het, gesteel (Giliomee, 2004a:110),

4.1.3.3. VERLIESE

In 1792 het 'n Khoikhoi-Xhosamag 'n geraamde 50 000 beeste, 11 000 skape en 2 000 perde geroof en, op vier na, al die huise van die wit boere aan die Oosgrens van die Kaap afgebrand. Soortgelyke konflik het in die Suurveld bly voortduur (Giliomee, 2004a:51).

Konflik tussen die boere en Xhosas sou lank na die Kompanjie-tydperk nog voortduur.

Teen 1802 (wat effens buite die studietydvak van tot 1800 val) – aan die einde van die eerste Britse bewind – was daar reeds 470 plase geplunder en verlaat. Dit was ongeveer die helfte van al die plase wat in die distrikte Graaff-Reinet en Swellendam geregistreer was. Giliomee skryf dat nadat tweederdes van die Graaff-Reinets burgers hulle verliese verklaar het, dit op die volgende te staan gekom het: 858 perde, 4 475 osse, 35 474 beeste, 34 023 skape en 2 480 bokke en was dit die mees traumatiese terugslag wat die burgers in amper 150 jaar beleef het (Giliomee, 2004a:91). In Maart 1822 het Piet Retief self tydens 'n Xhosa-strooptog 400 skape verloor (Giliomee, 2004a:96).

Die gemelde voorbeelde van mensekonflik illustreer die konflikpotensiaal in 'n onverdeelde land met 'n menseverskeidenheid, soos dit in die Kompanjietydperk – en ook later – voorgekom het.

4.1.4. VRYBURGERS

Vryburgers, wat later saam met ander Europeërs Afrikaners genoem sou word, het spoedig verstoë aan die regeerders begin rig weens hulle ontevredenheid wat grootliks uit die menseverskille ontstaan het. Spanning was vroeg sigbaar toe veertien vryburgers in Desember 1658 'n petisie aan Van Riebeeck oorhandig het waarin hulle onder andere griewe uitgespreek het omdat hulle self hul lewens en plase teen die bedreiging van die Khoikhoi moes beskerm. Hulle het ook klagtes oor die lae pryse van hul produkte geopper. Van Riebeeck teken in sy dagboek aan dat die Vryburgers graag “... *hul eie baas wil wees* ...” en dat hulle die gesag van die owerheid uitdaag (Giliomee, 2004a:2). Die woorde “*wil hul eie baas wees*” illustreer die strewe na selfstandigheid wat toe reeds in die psige van die Vryburgers posgevat het. Daar is verdere voorbeelde van spanning wat tot verset gelei het.

Een van die burgers wat hom, saam met ander burgers, suksesvol verset het teen die VOC se goewerneur, Willem Adriaan van der Stel, was Adam Tas. (Van der Stel is daarvan beskuldig dat hy die VOC se handelsmonopolie vir eie gebruik misbruik het.) Tas en ene Henning Husing het 'n beswaarbrief opgestel wat deur 53 van die 550 Vryburgers onderteken is en wat direk aan die VOC se hoofkantoor in Amsterdam gestuur is. Een en dertig van die ondertekenaars was Hugenote. Die beswaarbrief is verwerp, Tas is in 1706 deur Van der Stel laat arresteer, aangekla en tot 12 maande in die Kasteel se berugte Donker Gat gevonniss. Na 'n maand het Tas 'n dokument onderteken waarin hy sy klagtes terugtrek en is vrygelaat. Tas se klagtes was egter uiteindelik suksesvol en Van der Stel is afgedank en is in April 1707 terug na Nederland. Daarna is VOC-amptenare verbied om grond aan die Kaap te besit. Tas is in 1722 oorlede. Hy het 'n dagboek bygehou, wat later gepubliseer is as *Dagboek van Adam Tas, 1705–1706* (Fouché, 1970).

Beyers verwys na die invloed van die Amerikaanse Vryheidsoorlog (1776-1783), wat tot aan die Kaap gevoel is:

“The American revolution had commenced, and tidings came over the sea of other colonists resisting rulers who oppressed them. In distant farm-houses and in dwellings in Cape town the question of rights and liberties was discussed as it has never been before” (Beyers, 1929: 141).

4.1.4.1. DIE KAAPSE PATRIOTTE

Beyers gee besonderhede van die aktiwiteite van die Kaapse Patriotte oor die twaalf-jaar tydperk vanaf 1779 tot 1791 en toon die duidelike ontwikkeling van 'n nasionale Afrikanerbewussyn aan en van verset teen die regeerders. Beyers se werk skets die optredes van mense wat hulself reeds met Afrika as vaderland vereenselwig en hulself as 'n nuwe volk gesien het. Die Kaapse Patriotte, as 'n beweging, was aktief betrokke met die skryf en verspreiding van verskeie baie belangrike dokumente waaruit die ontwikkeling van 'n Afrikanerbewussyn duidelik na vore tree (Beyers, 1929:62):

Eerstens,

“Hul hoofstrewes was om op die Suid-Afrikaanse bodem verwesenskaplik te kry 'n tempel van Reg, Vryheid, Deug en Eer”.

Tweedens, die Patriotte se “strydleus”

“Non Sibi, Sed Patriae” (Nie vir sigself nie, maar vir die Vaderland”)

Die Patriotte het -

- hulself as ’n “brawe burgerstaat” begin beskou, en
- ’n Raad van verteenwoordigers gekies wat hulle “’s Volksrepresentanten” genoem het, verkies deur “de deelnemende Volks-Stemme” (Beyers, 1929:60).

Beyers belig die twaalfal jare om die

“... aard en omvang van woeling onder dié burgers, wat die naam van Patriotte gevoer het, vas te stel en die oorsprong daarvan na te spoor” (Beyers, 1929:xvi).

Ontevrede burgers het verskeie verhoë aan die regeerders gerig deur hul klagtes in verskeie dokumente aan die VOC voor te lê, waaronder die Memorie van 1779 en die Nadere Memorie van 1782. Die Patriotte het selfs tydens ’n spesiale besoek aan Nederland hul klagtes persoonlik gestel aan onder andere die Burgemeester van Amsterdam, aan Kier van der Riet, openbare notaris, en op 16 Oktober 1779 *“in lewende lywe in die Vergadering van Sewentien”* (Beyers, 1929:xvi, 7). Hul Nadere Memorie verskyn in 1782. Die Memorie van 1779 (Beyers, 1929:8 en verder) skets:

- die toestand van die burgers as *“ingesetenes”* van die Kaap-Kolonie
- die *“onbetaamlike handelwyse van Kompanjiesdienare”* en *“Voorgestelde Verbeterings-middele”*.

Klagtes het gehandel oor produktepryse, en onder andere oor Fiskaal WC Boers wat -

“... na sy eie goeëdunke en willekeur die swaarste en ongehoordste boetes (oplê) en konfiskeer hul goedere al is hul oortredinge nog so gering ... sonder verhoor word die burgers geforseer die ... boetes te betaal” (Beyers, 1929:13).

4.1.4.2. GRAAFF-REINET

Beyers skryf ook oor burgers se verset-aksies in Graaff-Reinet en hoe hulle in opstand gekom het weens onder andere bitterheid oor landdros Maynier se hantering van die aanhoudende strooptogte van Xhosas, sonder om burgers se geroofde vee te herwin en hoe hy die Hottentotte bo die burgers begunstig het (Beyers, 1965:124 en verder). Dit het gelei tot ’n *“stormagtige vergadering van heemrade, oud-heemrade en burgeroffisiere”* in Februarie 1795 in Graaff-Reinet, onder beheer van ’n aantal gewapende manne. Maynier is beveel om die

drosdy onmiddellik te verlaat. Heemrade wat Maynier gesteun het, is afgedank en ander in hul poste aangestel.

Op 27 Augustus 1795 is op 'n gekombineerde vergadering van "representanten", krygsoffisiere, diensdoenende en afgetrede heemrade, besluit dat Jan Booysen in heemraadsaangeleenthede sou voorsit en Adriaan van Jaarsveld as president wanneer krygsake behandel word. Beyers vat hierdie verset-optredes soos volg saam:

"Feit was dat die burgers van Graaff-Reinet finaal die Kompanjie se gesag afgesweer het, sy wette nie meer sou gehoorsaam en sy belastinge nie langer sou betaal nie" (1965:125).

4.1.4.3. SWELLENDAM

Daar was ook verset-aksies in Swellendam. Op 17 en 18 Junie 1795 het 'n sestigtal gewapende mans onder Petrus Jacobus Delport die Swellendamse drosdy beset en die landdros en ander amptenare hul ampte laat neerlê. As hoogste bestuursliggaam is 'n Nasionale Konvensie ingestel waarvan Hermanus Steyn die president was – en wat ook as die "*nasionale landdros*" aangestel is. (Beyers, 1965:125, 126). Wat betekenisvol is ten opsigte van die verskillende verset-aksies, is die volgende wat gesê is ná 'n vergadering van die Nasionale Konvensie op 16 Julie 1795:

"Want wij lang genoeg in het Juk der Slavernij zijn geweest en wij nu geresolveert zijn het leste druppel bloed voor onse lieve Vaderland te waagen en ons onder een Vrije Republiecq te sorteren" (Beyers, 1965:126).

Beyers redeneer dat daar nie werklik onafhanklike republieke in Graaff-Reinet en Swellendam tot stand gekom het nie. Deur die Kompanjie se gesag af te skud, het hulle wel die bestuur van die twee gebiede in eie hande gekry, maar daardeur het hulle

"...regstreeks te staan gekom onder hul soewerein, die vrye republiek van Nederland" (Beyers, 1965:127).

4.1.4.4. VERSET OOK IN STELLENBOSCH

Die verset-aksies in Graaff-Reinet en Swellendam het verder gestrek. Daar is ook aanduidings dat ontevredenes van Stellenbosch op die punt gestaan het om Graaff-Reinet en Swellendam se voorbeeld te volg. Ook Kaapstad was gereed om hulle by die ander aan te sluit, maar hul planne is verydel met die aankoms van 'n Britse troepemag wat die Kaap kom beset het (Beyers, 1965:128).

4.1.4.5. KULTUURGAPINGS VERBREED

Die verset-aksies het daartoe gelei dat die kulturele afstand tussen die burgers en die regering van die Kaap, sowel as ander volksgroepe, vergroot en daardeur die pluraliteit verhoog het. Dié gebeure moet ook in berekening gebring word wanneer die pluraliteit in Suid-Afrika in daardie jare ontleed word.

Dit is duidelik dat dit nie net owerheidsoptrede is wat 'n invloed op die plurale karakter van die samelewing uitoefen nie, maar dat ander gebeure en ook ontwikkeling – selfs oor lang tydperke – ook 'n rol speel. Die burgers het hulself ook as 'n volwaardige mensegroep daargestel.

4.2. NOORD-AMERIKA: OORHEERSING, UITWISSING EN VERDRYWING

Spanning tussen die Amerikaanse mensegroepe het kort ná die koms van die Europeërs ontstaan en daar is talle voorbeelde van bloedige konflik, asook uitwissing van Indiane deur die Europeërs. Die konflik was die gevolg van die groot verskille tussen die Indiane en die Europeërs. Brown noem talle voorbeelde van hoe Indiane deur die blanke Amerikaners uitgewis is. In 1622 het Powhatan Indiane in Virginia in opstand gekom en honderde Britse setlaars gedood. Die Powhatan Indiane wou die Engelse terug die see in dryf vanwaar hulle gekom het, maar in gevegte het die Engelse met veel beter wapens die Powhatans se getalle van sowat 8 000 na minder as 1 000 verminder (Brown, 1976:2,3). Die ergste konflik tussen Indiane en Britse setlaars in die 17e eeu was die Koning Philip-oorlog in New England, hoewel die Yamasee-oorlog miskien nog bloediger kon gewees het (Oatis, 2004:167).

Die Spanjaarde het 'n bloedige geskiedenis in Amerika agtergelaat. Dee Brown skryf daaroor soos volg:

“The Spaniards looted and burned villages; they kidnapped hundreds of men, women, and children and shipped them to Europe to be sold as slaves. Arawak (people) resistance brought on the use of guns and sabres, and whole tribes were destroyed, hundreds of thousands of people in less than a decade after Columbus set foot on the beach of San Salvador, October 12, 1492” (Brown, 1976:2).

Nederlanders was ook in spanning en konflik met Indiane betrokke. Brown verwys soos volg na 'n insident in Manhattan en Staten Eilande in 1641 toe 'n paar Nederlanders vermoor is en ook 'n paar Indiane:

“Kieft (die Nederlandse leier) ordered the massacre of two entire villages while the inhabitants slept. The Dutch soldiers ran their bayonets through men, women, and children, hacked their bodies to pieces, and then levelled the village with fire” (Brown, 1976:4).

Konflik sou mettertyd nie net tussen Europeërs en Indiane plaasvind nie, maar ook tussen die Europeërs self, weens hul onderlinge verskille. Franse immigrante het hulself meestal in die ooste van Kanada gevestig en konflik met Britse setlaars het reeds so vroeg as 1613 voorgekom. Formele oorlog het later gevolg (Olson, s.a.: 23,24).

Konflik het ook tussen die Europese setlaars en Brittanje ontstaan toe koloniste in opstand gekom het teen Brittanje en die monopolistiese Britse Oos-Indiese maatskappy, wat alle tee-invoere na die kolonies beheer het. Op 16 Desember 1773 het beamptes in Boston geweier om drie skeepvrugte belaste tee na Brittanje terug te stuur. Daarop het 'n groep koloniste drie skepe waarop die tee was, bestyg en die tee vernietig deur dit in die Bostonhawe in die see te gooi. Daar was 342 kaste tee aan boord wat 90 000 pond (sowat 41 000 kg) geweeg het, wat in huidige geldterme meer as R10 miljoen rand werd sou gewees het. Daar word gesê die Boston teepartyjie *“... a key event in the growth of the American Revolution”* was wat in 1775 begin het, en ook: *“The incident remains an iconic event of American history, and other political protests often refer to it”* (Boston Teepartyjie. Geraadpleeg: 5 Desember 2012).

Wat aan die wortel van die Boston-gebeure gelê het, was die ontwikkeling van die Amerikaanse nasie wat homself verwyderd van Brittanje begin sien het. Daarmee is die plurale aard van die Amerikaanse mensegemeenskappe verbreed omdat die koloniste hul identiteit van Britte na Amerikaners begin verskuif het, waardeur verdere pluraliteit bygevoeg is.

Die Dertien Amerikaanse Kolonies het in 1775 die Amerikaanse Rewolusionêre Oorlog teen die Britte begin en hul onafhanklikheid op 4 Julie 1776 ingevolge hul *Declaration of Independence* uitgeroep. In 1791 is die VSA se Akte van Menseregte aangeneem. Thomas Jefferson het onder andere die *“onvervreembare reg op lewe, vryheid en die navolging van geluk”* beklemtoon (Olson, s.a.:1).

Ná 1680 het groot getalle immigrante van Duitsland, Ierland, Skotland, Switserland en Frankryk in Noord-Amerika voet aan wal gesit. Teen 1690 was daar reeds 'n kwart miljoen

Europeërs, waarna die bevolking elke 25 jaar verdubbel het tot in 1775, toe daar reeds meer as twee en 'n half miljoen was (Olson, s.a.:6).

5. DIE HANTERING VAN PLURALITEIT DIE EFFEK DAARVAN

5.1. Suid-Afrika

Weens die diep plurale aard van die Kaapse samelewing is erge spanning, konflik en oorlog ervaar. Die uitdaging wat die Kaapse plurale samelewing gevolglik ervaar het, was hoe om die probleme wat uit die pluraliteit voortspruit, te hanteer. Daar het algaande maatreëls ontstaan waarmee gepoog is om die pluraliteit te hanteer.

5.1.1. MENSESKEIDING

Van Riebeeck was die eerste om 'n tasbare stap te neem om 'n menseskeidingsbeleid in te stel in 'n poging om die pluraliteit te hanteer. Sy frustrasie met die Khoikhoi was so erg dat hy hierdie pluraliteit wou hanteer deur die Khoikhoi uit te roei, hulle in kettings te slaan en dwangarbeid te laat doen, maar was dit nie toegelaat nie. Gedurende sy eerste jare het hy reeds probeer om deur middel van 'n wilde-amandel heining skeiding te maak tussen die mense van die hawedorpie en die Khoikhoi. Dit was tevergeefs omdat, volgens Giliomee,

“n Komplekse samelewing was aan die vorm aanneem waarin Europeërs, slawe en Khoikhoi verstrengel geraak het” (Giliomee, 2004a:9).

Van der Merwe, wat oor die Kaap onder Bataafse en Britse bestuur (1795 tot 1806) skryf, skryf soos volg oor landdros Frans Bresler en sy helper John Barrow:

“Ooreenkomstig die opdrag van die Goewerneur het Bresler en Barrow 'n reëling probeer vaslê op die grondslag van skeiding tussen die rasse” (1965:135).

Hoewel dit nie duidelik uit die bron blyk nie, was hierdie skeiding waarskynlik geografies van aard.

5.1.2. 'n SKEIDINGSLYN

Van Jaarsveld sê ook:

“n Skeidingslyn met sterk morele sanksies het tussen blank en gekleurd ontstaan. Die sedelik-godsdienstige opvatting sou mettertyd ’n sedelik-politieke word. Die godsdien en beskawingspeil het die Vryburgers aan die Kaap weerhou om hulle met die heidense volke te vermeng“ (Van Jaarsveld, 1971:44).

5.1.3. VERBOD OP VORME VAN BUIE-EGTELIKE SAAMWONING

Elphick en Shell sê:

“From the beginning, concubinage was illegal in the colony under the general Statutes of India. Moreover, in 1678 the Company issued a proclamation forbidding all kinds of concubinage on pain of penalties varying from a 50 rixdollar fine to thrashing and three years of hard labour on Robben Island. In 1661 the VOC issued prohibitions forbidding Europeans to attend parties with slave women or to enter the Company’s slave lodge. The VOC reissued both these regulations in subsequent decades, but there is little evidence that they were enforced” (1989:194).

Van Jaarsveld (1971: 44) sê

“In 1678 is omgang tussen Christenmans en nie-Christenvroue verbied en in 1682 is opdrag gegee om alle bloedvermenging in die Kaap tee te gaan. In 1685 is verder aanbeveel dat huwelike tussen Nederlanders en vrygemaakte slavinne verbied word, hoewel buite-egtelike omgang nie altyd verhinder kon word nie”.

Dit blyk dat veelwywery aan die een kant en buite-egtelike seks, veral tussen Europeërs en slawevroue (dus oor die grens van ras heen) aan die ander kant, verbied was.

5.1.4. GESLAGSVERKEER BY GELEENTHEID VERBIED

Elphick en Shell verwys na ’n verbod op geslagsverkeer tussen Europeërs en Khoikhoi-vroue en sê:

“On one occasion – an inland expedition – a special regulation was issued forbidding sexual relations between Europeans and female Khoikhoi. Such liaisons were, however, comparatively rare in the seventeenth century” (1989:194).

5.1.5. STRAWWE

Ten einde geslagsverkeer tussen die mensegroepe te bekamp, is uitermatige streng strawwe aan oortreders opgelê, wat ’n metode was om die pluraliteit te probeer hanteer. Die vrygestelde slaaf Jan van Batavië het seks met sy werkgewer se veertienjarige dogter, Adriana van Jaarsveld, gehad. Alhoewel daar getuienis was van die dogter se algemene promiskuïteit, is

Jan skuldig bevind. Sy straf was dat hy gezesel word en in kettings na Mauritius gestuur word om twintig jaar hardepad gevangenisstraf uit te dien (Elphick & Shell, 1989:199).

Slaaf Anthonie van Mosambiek is in 1713 daaraan skuldig bevind dat hy sy meester se veertienjarige dogter verkrag het. Elphick & Shell sê Antonie se straf is soos volg uitgespreek:

“This being an execrable enormity and godless deed committed by the prisoner, a heathen, on a European girl ... the Court sentenced Anthony to be bound to a cross and to have his flesh pinched from his body by hot irons; his body was then to be broken without coup de grace, decapitated, and finally exposed to the birds; his head was to be affixed to a pole where he had first insulted the girl” (1989:199, 200).

In 1732 is 'n soortgelyke vonnis aan slaaf Hendrik van Nias opgelê (Elphick & Shell, 1989:200). Elphick en Shell dui ook aan dat hierdie barbaarse strawwe wat aan swart mans opgelê is wat seksuele oortredings met blanke vroue gepleeg het, geheel in wanverhouding gestaan het teenoor die sagte en selde opgelegde strawwe wat aan opgelê is blanke mans wat onwettig saam met swart vrouens geleeft het of hulle selfs verkrag het (Elphick & Shell, 1989:200). Giliomee vertel ook dat op die eiland Norfolk aan die Australiese kus dit nie ongewoon was dat 'n slaaf 200 houe kry nie. Aan die begin van die 19e eeu is 'n bepaalde gevangene so dikwels gestraf -- ongeveer twee duisend houe in drie jaar -- dat sy rug gestroop was van vleis en sy sleutelbene uitgesteek het soos twee ivoorhorings (2004a:36).

In Van Riebeeck se tyd is ook wrede strawwe opgelê wat klaarblyklik in daardie tyd moreel regverdig was. Van der Merwe (1969:54, 55) verwys na Jan Planx wat weens sy *“stoute moetwilligheijt tegen ‘t opperhoofft petulanter begaan”*, 50 houe gekry het. Gerrit Dircksz *“over injurie begaen tegen den schipper vant ‘t jacht”* kry 100 houe.

5.1.6. PASSE

Die passtelsel is gebruik om die pluraliteit te hanteer. Aan die einde van die agtiende eeu het die distriksowerhede van Graaff-Reinet (1798) en Swellendam (1797) dit verbied dat Khoikhoi en slawe van een plaas na 'n ander of van 'n plaas na die drosdy mag beweeg sonder 'n pas wat deur 'n amptenaar of kolonis uitgereik is (Giliomee, 1990:452). In 1794 het die sentrale regeerders 'n proklamasie uitgevaardig wat koloniste gemagtig het om enige gewapende Khoikhoi as 'n droster te arresteer as hy niksdoenend in die veld of op straat aangetref word

(Giliomee, 1990:452). As 'n arbeider 'n plaas sonder 'n pas verlaat, sou 'n kommando uitgaan en hom vang (Giliomee, 2004a:48).

5.1.7. DIE INBOEKSTELSEL

Die sogenaamde inboekstelsel is deur die boere van die Weskaap ingevoer en is onder andere toegepas waar slawemans en Khoikhoi-vrouens saamgeleef het. As teenprestasie vir die kos en huisvestig wat die kinders geniet, moes hulle as hul meesters se ingeboektes dien tot hulle mondig word. Ingeboekte kinders is in die meesters se taal en kultuur opgevoed en het kleinere takies verrig. Die stelsel het egter ook tot groot misbruik aanleiding gegee. Kinders is onder andere tot lank na hul mondigwording ingeboek gehou (Giliomee, 2004a:48).

Ten spyte van misbruik, moet die voordele van die inboekstelsel, naamlik die onderhoud en opvoeding van die kinders, nie gering geskat word nie. Die inboekstelsel, wat deur die owerhede gesanksioneer was, was 'n metode waarmee die pluraliteit hanteer is.

5.1.8. ARBEID DEUR NIE-EUROPEËRS

Slawe-arbeid het meegebring dat Europeërs hulle van sekere vorme van werk gedistansieer het omdat ander mensegroepe dit kan doen. Dit kan beskou word as 'n metode om die plurale arbeidsmag te hanteer. Die wegstroom van handewerk het reeds in die tydperk van Van Riebeeck gemanifesteer. Hy vra op 25 Mei 1652 reeds meer arbeid by die VOC aan en skryf

“...ook enige slaven om het vuyjste en swaerste werck in plaets van de Nederlanders te gebruijcken” (Scholtz, 1967:109).

Van Riebeeck het op 13 Desember 1658 'n brief van die VOC ontvang waaruit aangehaal word om die waarskuwing daarin te noem oor die risiko's wat Europeërs loop as hulle nie hul eie handewerk verrig nie:

“De colonie sal ons bedunckens ginder met Europeanen en door geen slaven dienen voortgesethende gefondeert te worden, vermits onse natie van sulcken aart is, dat sij wanneer sij het gerijff van de slaven hebben, alsdan luyj warden, en de handen niet meer tot wercken willen uit steecken...” (Scholtz, 1955:75,76).

Scholtz verwys na dit wat die Nederlandse seeman Cornelis de Jong aan die einde van die 18e eeu geskryf het, naamlik:

“Van der jeugd gewoon slaven te gebieden, geloof hij zicht boven alles verheven en kan slecht gehoorsamen ... Dit hoog gevoel van zich zelve maak dat zelfs een boer zijnen staat met dien van niemand verwisselen zoude. Op den naam van Africaan is hij trots; Kaapsche burger schijnt hem een grootshe titel. Deze te verre gaan trotschheid heeft de luiheid ten gevolge. Weinge blanken zullen een hand aan den landbouw slaan, of den arm in het pakhuis gebruikken; ‘t is slavenwerk! waar zijn de slaven voor? Is het andre woord” (1964:22, 23).

Die hantering van die arbeidspluraliteit deur die Europeërs deur die skepping van ’n nie-blanke werkerstand was vir die Europeërs ekonomies voordelig, maar polities het dit risiko’s ingehou. Scholtz sê:

“Reeds in die agtiende eeu het die ekonomie van die blanke volksplanting volledig op nie-blanke arbeid gerus” (1964:23).

Scholtz beskryf die situasie soos volg: *“... as maatskaplike stelsel ... was ’n klein blanke aristokrasie wat van ’n nie-blanke proletariaat afhanklik was” (1964:23), en gaan dan verder: “Met die invoering van nie-blanke slawe is die toekoms van Afrikaanse volk inderdaad onder ’n wolk geplaas” (1967:200). Hy meen ook dat die invoer van nie-blanke slawe het “... die grondslag van die Suid-Afrikaanse rassevraagstuk gelê” (1967:201).*

Om hierdie punt te illustreer, dien die volgende statistiek wat deur Giliomee verstrek word:

Tabel 4: Getalle Europeërs en Slawe aan die Kaap

<u>Jaar</u>	<u>Blankes</u>	<u>Slawe</u>
1700	1 370	838
1750	4 860	5 327
1786	11 815	12 398
1798	20 000	25 754

Bron: Giliomee, 2004a: 57.

Die rassevraagstuk, en daarmee saam die pluraliteit van die mensegemeenskappe, is verbreed omdat die elemente waaruit die Kleurling-bevolking saamgestel sou word, grootliks nie inheems sou wees nie, maar ingevoer (Scholtz, 1967:201).

Slawearbeid het ’n verdere element bygevoeg wat die blanke se status in die plurale gemeenskap beïnvloed het. Dit het aan die materiële kant ’n demper op blanke immigrasie geplaas en het dit ’n bepaalde geestesgesteldheid by die blankes te weeggebring. Rasse-afkoms het die maatstaf geword om volke te identifiseer. Giliomee sê die burgers

“...wou ook nie self werk nie. Oral in die wêreld was Europese koloniste traag om die grond te bewerk as daar slawe of inheemse arbeid beskikbaar was” (2004a:8).

Scholtz plaas die skuld om van nie-blanke arbeid gebruik te maak, op Van Riebeeck se skouers omdat hy, ten spyte van waarskuwings oor die gevare van nie-blanke arbeid, nogtans slawe ingevoer het om sekere vorms van arbeid aan die Kaap te kom verrig.

In Kaapstad het twee derdes van die burgers teen die einde van die agtiende eeu ten minste een slaaf elk gehad terwyl in Stellenbosch en Drakenstein 70% van die boere ten minste een slaaf besit het. Giliomee (2004a:36) sê slawe was deel van bykans elke hoekie van die burgers se lewe in Kaapstad. Hulle het na hul meester se kinders gekyk, die kos op die mark aangekoop en in die huis voorberei. Slawevroue was dus kinderoppasser, kok, en huisskoonmaker (Giliomee, 2004a:36).

Baron van Imhoff het in 1743 opgemerk:

“As gevolg van die feit dat die mense slawe ingevoer het, word elke gewone Europeër ’n heer wat verkies om bedien te word eerder as om te dien” (Giliomee, 2004a:35).

5.1.9. DIE VERSKIL IN BESKAWINGSPEIL

Wat bykomstig tot godsdiens ook tot ’n unieke Afrikaner-identiteit bygedra het, is dat die verskil in beskawingspeil religieus-godsdienstig gedefinieer is. Dit het uiteraard ’n invloed gehad op die wyse waarop die plurale samelewing hanteer is. Van Jaarsveld beskryf dit soos volg:

“Omdat daar onderskeid getref is tussen ‘Christen’ en ‘heiden’ en omdat die Christen ‘beskaafd’ was en die heiden ‘onbeskaafd’ was, en die Christen ’n ‘blanke’, en die heiden ’n ‘gekleurde’, is die onderskeid tussen ‘Christen’ en ‘heiden’ geassosieer met die verskil in beskawingspeil en laasgenoemde met ras of kleur. Die gevolg was ’n ‘kleurgevoel’ waaruit ’n ‘kleurskeidslyn’ en ’n gevoel ‘teen bloedvermenging’ ontwikkel het. Daar is gevrees dat bloedvermenging tot die verval en verdwyning van die blanke se beskawing sou lei” (1971:44).

5.1.9.1. GODSDIENS

In die eerste eeu of wat was die burgers egter nie besonder godsdienstig nie. Min het Bybels besit en teen 1726 was net een uit vyf van die burger-egpare in die distrik Stellenbosch aangeneem. Volgens Giliomee (2004a:33) het die Kompanjie ’n spesifieke stempel op godsdiens afgedruk, naamlik dat die Gereformeerde Kerk en die Hollandse taal bevorder moes word. Algaande is die burgergemeenskap en hul kerk deur ’n bepaalde geloof en taal gedefinieer.

Vroue het die leiding geneem in die noue betrokkenheid by die kerk wat die Afrikanergemeenskap vyftig jaar later sou kenmerk. Teen 1770 was 90% van die volwasse vroue in Stellenbosch se gemeente aangeneem teenoor slegs een derde van die mans. Oor die vraag waarom vroue leiding in die kerk geneem het, skryf Giliomee die rede daarvoor was waarskynlik omdat dit die enigste simboliese manier was om iemand wat nie wit was nie, uit te sluit en om 'n onderskeid te tref tussen die kernfamilie op die plaas en die slawe en ander werkers (2004a:33). Daar was teenkating teen huwelike met mense wat nie aangeneem was nie. Teen die einde van die agtiende eeu is groot afstande gereis om aangeneem te word, kinders te laat doop of om nagmaal by te woon. Gevolglik het aanneming die drumpel geword wat oorgesteek moes word om ten volle in die burgergemeenskap op die platteland aanvaar te word. 'n Golf van kerkbetrokkenheid het oor die koloniste begin spoel en die persentasie burgers wat aangeneem is, het bestendig gestyg (Giliomee, 2004a:33).

In die 1830's het 'n reisiger opgemerk -

"There are certainly no people in the world who are so truly God-fearing as the Afrikaner"
(Giliomee, 2004a:33).

Na 1750 het swart en bruin gesigte al hoe skaarser geraak in gemeentes dieper in die binneland. Dit het die afstand tussen blankes en nie-blankes vergroot (Giliomee, 2004a:35).

5.1.9.2. DIE OORTUIGING DAT GOD 'N VERBOND MET DIE BURGERS GESLUIT HET

Volgens Giliomee het die oortuiging by die burgers ontwikkel dat God 'n verbond met hulle as 'n bepaalde gemeenskap gesluit het, asook met hul afstammeling. Hy redeneer voorts dat volgens hierdie verbondsteologie daar 'n kontinuïteit was tussen God se verbond met die Jode en die verbond wat Hy met die Christene het (2004a:33). Hierdie geestelike ingesteldheid van die burgers was 'n lewenswyse waarvolgens hulle hul eie lewens bestuur het. Dieselfde ingesteldheid het ook daartoe gelei dat hulle ook probeer het om ander mense tot hierdie geloof te bekeer. Dit kan gesien word as 'n poging deur die burgers om die pluraliteit te hanteer deur dit te verminder.

Dit is ook interessant om daarop te let dat daar in die VSA ook 'n geloof was dat God dit so gewil het dat Amerikaners oor die Noord-Amerikaanse kontinent moes regeer. Dit was bekend

as “*Manifest Destiny*”, waaroor meer besonderhede in paragraaf 5.2.3. hieronder verskaf word.

5.1.9.3. 1779: SENDINGGENOOTSKAPPE GESTIG

In 1779 het die koloniste in Kaapstad die eerste plaaslike sending-genootskap gestig, maar dit was buitelandse sendinggenootskappe wat aan die spits sou staan van die groot sendingveldtog wat in die eerste dekades van die negentiende eeu van stapel gestuur is en wat tot groot onmin tussen sekere sendelinge en die burgers sou lei. Die basiese beswaar van die burgers was dat die sendelinge blind was vir die burgers se standpunte oor verhoudings met die Khoikhoi en dat hulle bepleit het dat alle sosiale skeidingsmaatreëls vernietig moes word.

Die burgers wou dus die pluraliteit hanteer deur middel van die tref van onderskeide waaraan verskillende gevolge gegee moes word, terwyl die sendelinge die pluraliteit wou hanteer deur alle onderskeidende kenmerke uit die weg te ruim. Duidelik is dit twee teenoorgestelde benaderings en dit is gevolglik verstaanbaar dat dit onmin tussen die burgers en die sendelinge meegebring het.

5.1.10. VAN RIEBEECK SE POGINGS OM DIE PLURALITEIT TE HANTEER

Van Riebeeck het van meet af geworstel om 'n harmonieuse verhoudingsbeleid te skep, want daar was spoedig konflik tussen die Europeërs en die plaaslike inwoners. Daar was botsings oor grond, vee en water wat Van Riebeeck geglo het nie sou ophou nie. Hy was van mening dat vrede met die Khoikhoi op die duur onmoontlik is (Giliomee, 2004a:8).

Sy uitdaging om die pluraliteit te hanteer, is verder verdiep deur konflik met die San asook met die aankoms vanaf 1658 van slawe. Wat verhoudingsbeleid in die Nederlandse tydperk betref, het Van Riebeeck, en ook sy opvolgers, nooit 'n duidelike en konsekwente beleid teenoor die Khoikhoi geformuleer of gevolg nie en die kwessie van politieke regte vir nie-blankes was nie op die politieke agenda nie (Giliomee, 2004a:8).

5.1.11. PLEKKE VAN TEREGSTELLING

In die 18e eeu was daar afsonderlike plekke van teregstellings vir Europeërs aan die een kant en die Khoikhoi en slawe aan die ander kant (Elphick, 1979:32).

5.2. NOORD-AMERIKA

5.2.1. AMERIKAANSE MAATREËLS VIR DIE HANTERING VAN PLURALITEIT

Ter inleiding kan gesê word dat daar in Noord-Amerika (later die VSA) oor tyd streng maatreëls ingestel is om die menseverskeidenheid te hanteer - hoofsaaklik segregasiemaatreëls. Die inisiatief vir die instelling van hierdie maatreëls het van die Europeërs gekom en was gerig op hul verhouding met Indiane, en mettertyd ook nie-blankes wat bestaan het uit vrygestelde slawe.

Hierdie maatreëls het reeds in die tydperk onder bespreking 'n aanvang geneem, maar is in die volgende tydperke geïntensiveer en uitgebrei. Hierdie verdere verwickelinge sal in meer besonderhede in Hoofstukke 4 en 5 bespreek word, en die tersaaklike bronne sal dan ook aangedui word. Daar word vervolgens gehandel met maatreëls om pluraliteit te hanteer wat voor 1800 voorgekom het.

5.2.2. OORHEERSING, UITDRYWING EN UITWISSING VAN INDIANE

Die uitwissing van die inheemse Indiane was by uitstek 'n metode om die pluraliteit te hanteer. Brown noem verskeie tragiese gevalle waar Indiane uitgewis is. Hy skryf soos volg oor Columbus en sy Spaanse soldate (die Spanjaarde was ook aktief in gebiede wat vandag deel van die VSA vorm):

- “The Spaniards looted and burned villages; they kidnapped hundreds of men, women and children and shipped them to Europe to be sold as slaves ... whole tribes were destroyed, hundreds of thousands of people in less than a decade after Columbus set foot on the beach at San Salvador, October 12, 1492” (Brown, 1976:2).
- Oor die Britte se botsings met die Powhatans is reeds in paragraaf 4.2. hierbo gehandel.

5.2.3. 1776: “MANIFEST DESTINY”

Oor Manifest Destiny sê Catherine Denial, professor in geskiedenis aan die Knox Kollege in Galesburg, Illinois:

“In simple terms, Manifest Destiny was the idea that Americans were destined, by God, to govern the North American Continent”.

Sy sê ook:

“It is important to remember that, as originally conceived, Manifest Destiny was an unabashedly prejudiced idea. It rested upon the side-line or eradication (both real-world and fictional) of American Indian peoples; there was little place for African Americans (free or enslaved) within the trope; Asian and Hispanic immigrants did not figure in the ideal America it conjured” (Denial, C. Manifest Destiny. Geraadpleeg: 13 Augustus 2012).

Dit stem ooreen met die geloof van die burgers in die Kompanjietydperk in Suid-Afrika (paragraaf 5.1.10.2. van Hoofstuk 3) dat God 'n verbond met die burgers gesluit het.

5.2.4. DIE “MELTING POT”-IDEE

Die Amerikaners het die sogenaamde “*melting pot*”-idee oor tyd redelik suksesvol ten opsigte van ten minste blankes toegepas. Britte, Nederlanders, Franse, Spanjaarde en ander wat hulself oor tyd in Noord-Amerika gevestig het, het hulself spoedig as Amerikaners beskou en beskryf. Baie van hulle het egter hul moedertaal behou en by voorkeur met hul oorspronklike landgenote geassosieer. Dit het daartoe gelei dat daar wening spanning tussen hulle was en baie min of geen konflik tot gevolg gehad het nie (Melting Pot. Geraadpleeg 18 Februarie 2013).

5.2.5 ASSIMILASIE

Carolyn J Marr, 'n antropoloog, het navorsing onder die Chehalis, Suquamish, Tulalip en Maka Indiaanse stamme gedoen en 'n artikel geskryf met die titel: *Assimilation Through Education: Indian Boarding Schools in the Pacific Northwest*. Dit wat hierna volg, is aan daardie artikel ontleen (Assimilation through Education. Geraadpleeg: 15 Desember 2011).

Sy skryf dat daar vanaf die 1880's tot die 1920's probeer is om Indiane deur opvoeding in die Amerikaanse *melting pot* in te assimileer deur hulle in inrigtings te plaas waar die Indiaanse tradisionele lewenswyse met 'n lewenswyse wat deur die Amerikaanse regering goedgekeur is, vervang was. Ingevolge federale beleid is Indiaankinders van hulle ouers weggeneem en in regeringshostelle geplaas. Die *Indian Boarding School Movement* het pas na die Burgeroorlog (1861 – 1865) begin toe hervormers geglo het Indiane kan met behoorlike opvoeding (“education”) en behandeling (“treatment”) net soos ander Amerikaners word. Baie Amerikaners het Indiane egter gevrees en met weersin bejeën. Die hervormers

“... convinced the leaders of Congress that education could change at least some of the Indian population into patriotic and productive members of society.”

Kaptein Richard Henry het die Indiaanse skool in Pennsilvanië op die been gebring. Hy het geglo aan “*Kill the Indian and save the man*”. By Carlisle is jong Indiaankinders aan ’n hele transformasieproses onderwerp en daarna is foto’s van “voor” en “na” gepubliseer om die suksesse te beklemtoon. Die dramatiese verskil tussen kinders in hul tradisionele klere en met Indiaanse haarstyl teenoor hoe hulle in Victoriaanse kleredrag en haarstyl gelyk het, het baie Amerikaners daarvan oortuig dat Indiane totaal “beskaafd” gemaak kon word.

Die suksesse by Carlisle het daartoe gelei dat daar ook verdere hostelle op ander plekke gestig is. Die federale regering het twee ander soorte skole op die been gebring, naamlik hostelle in reservate sowel as dagskole. Daar is ook verdrae met Indiane gesluit om opvoedingshulp aan stamme te voorsien. In die 1870’s en die 1880’s is ’n paar klein hostelle in reservate opgerig, wat in 1896 gesluit en deur dagskole vervang is. Teen 1900 het die *Cushman Indian School*, ’n groot nywerheidshostel, 350 leerlinge gehad afkomstig van plekke soos die Noordweste en Alaska.

Daar is ook Sendelingskole in baie reservate opgerig waar, benewens religieuse opvoeding, ook akademiese onderrig aangebied is. Tradisionele godsdienstige en kultuurgewoontes is ontmoedig en die Christelike geloof is aangemoedig. Daar was ook *Indian Boarding Schools* waar onder andere slegs in Engels onderrig is. Baie kinders het uit die inrigtings weggeloop.

Daar was dus pogings tot assimilasië in die VSA, maar duidelik op klein skaal.

6. VERGELYKINGS

Daar word weer op gewys dat die vergelykings in hierdie tydperk slegs tussen die twee gebiede, nl. Suid-Afrika en VSA gedoen word, aangesien die vestiging van Europeërs eers ’n karige twaalf jaar voor die heel einde van hierdie tydperk (1788) in Australië plaasgevind het.

6.1. VERSKILLE

6.1.1. GETALLE

Die aantal Europeërs wat hulle oor tyd in Suid-Afrika gevestig het, was heelwat minder as die Europeërs wat hulle oor tyd in die VSA en Australië gevestig het. In die tabelle wat hieronder aangedui word, word syfers van die mensegetalle op verskillende datums verskaf. Die middeljaarskattings van 2011 wys daar was toe 4 539 790 blankes in Suid-Afrika. Daar was op daardie stadium 223 553 265 blankes in die VSA en 20 971 000 mense in Australië, waarvan sowat 517 200 inheems was. Daar was dus 'n geskatte 20 453 800 blankes in Australië. Die blankes se getalle in die drie lande, in persentasies uitgedruk, dui duidelik aan hoeveel kleiner die persentasie blankes in Suid-Afrika is in vergelyking met die VSA en Australië:

- Die VSA: 74,4% (Overview of race and Hispanic Origins).
- Australië: 97,5%
- Suid-Afrika 8,97% (bereken op die 2011 middeljaarskattings) (Tabel 5).

Tabel 5: Mensegetalle in die drie lande

<u>Die VSA</u>		<u>Australië</u>		<u>Suid-Afrika</u>	
1790:	3 929 214	1791:	2 100 000	1868:	1 134 000
1890:	62 979 766	1900:	3 765 300	1891:	2 957 800
1990:	248 709 873	1990:	17 169 000	1990:	35 914 000
2010:	307 745 538	2010:	20 971 000	2010:	50 586 757

Bronne: **Suid-Afrika:** population growth of the whole country: <http://www.populstat.info/Africa/safricac.htm>
Die VSA en Australië: Populations of Australia and America. Opgestel deur Jan Lahmeyer en jongste nasien op 17 Junie 2003. Kyk ook: <http://www.populstat.info/Oceania/australc.htm>
En <http://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/94713ad445ff1425ca25682000192af2/1647509ef7e25faaca2568a900154b63?opendocument> ook:

Tabel 6: Mensegetalle volgens ras

	<u>Die VSA</u>	<u>Australië</u>	<u>Suid-Afrika</u>
	<u>2010</u>	<u>2006</u>	<u>Middeljaar skattings 2011</u>
Blank	223 553 265	Blank 20 453 800	Blank 4 566 825
Swart	38 900 000	Inheems 517 200	Swart 40 206 275
Indiaan	2 500 000		Kleurling 4 539 790
Ander	39 692 273		Indiër 1 274 867
<u>Totaal</u>	<u>307 745 538</u>	<u>20 971 000</u>	<u>50 587 757</u>

Bronne: **Australië:** Inheemse mense: Year Book of Australia, 2008.

Totale bevolking: Australia: population growth of the whole country:
<http://www.populstat.info/Oceania/austral.c.htm>

Die VSA: Blankes 2010 United States Census statistics

Swart The Black Population: 2010: 2010 Census Briefs. US Census Bureau.

Indiaan The Guardian. 4 Mei 2012. "US should return stolen land to Indian tribes, says United Nations".

Suid-Afrika Middeljaar bevolkingskattings 2100. Statistiek Suid-Afrika. Statistiekvrystelling P03021. Vrygestel op 27 Julie 2011.

6.1.2. MENSEVERSKIEDENHEID

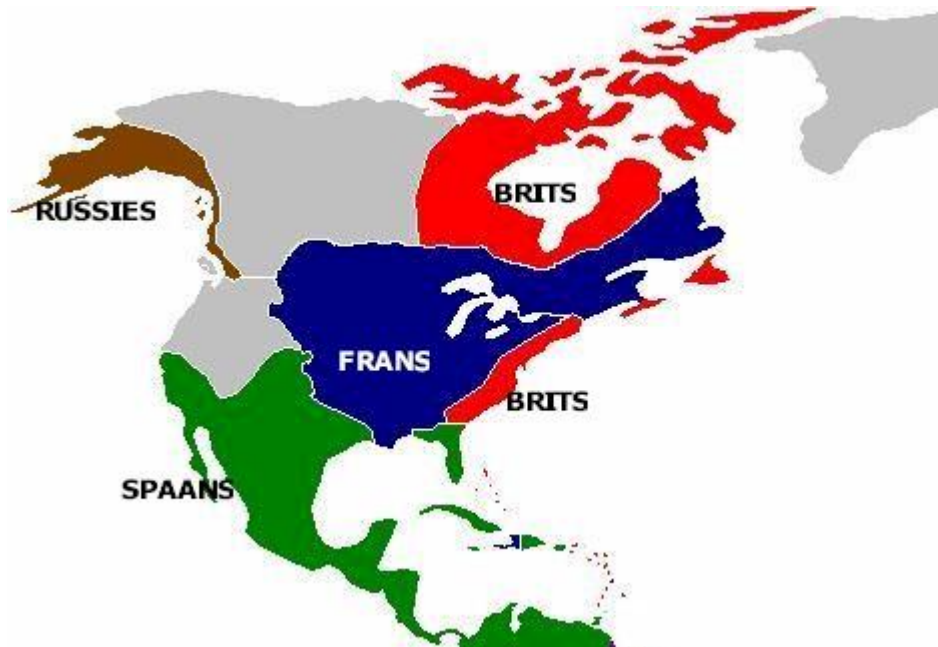
Die Europeërs wat in Suid-Afrika gevestig het, het met 'n veel groter inheemse menseverskeidenheid te doen gekry as die Europeërs in die VSA en Australië. Die Europeërs in Noord-Amerika het hoofsaaklik met Indiane te doen gekry wat in dosyne stamme onderverdeel was. Die Europeërs in Australië het hoofsaaklik met Aborigenies te doen gekry, maar ook in 'n kleiner mate met die Torreseilanders en Tasmaniërs. In Suid-Afrika was die situasie heel anders. Europeërs het aanvanklik net met die San, Khoi en slawe te doen gehad, maar later ook met 'n verskeidenheid swart mense wat uit verskillende volke bestaan het wat elkeen op sy beurt uit 'n aantal stamme bestaan het. Die verskeidenheid – pluraliteit – in Suid-Afrika was dus baie groter as in Amerika.

6.1.3. BESITNAME VAN GROND

In Suid-Afrika het Europeërs wel grond in die Kaapse omgewing afgeneem, maar hul bedoeling in hierdie periode was nie om die hele land te beset en te oorheers nie. In die tydperk onder bespreking (dit is: voor 1800) was daar weinig Europeërs dieper in Suid-Afrika in as die Kaapse omgewing en die Oos-Kaap.

Die Amerikaners het, met verloop van tyd, die hele deel van Noord-Amerika wat later die VSA geword het, beset, die inheemse mense se grond in besit geneem, en hulle grootliks tot verafgeleë gebiede beperk. Die kaart hieronder toon die besetting van Noord-Amerika deur Europese moondhede in die jaar 1750.)

KAART 1: EUROPESE BESETTING IN NOORD-AMERIKA TEEN 1750

6.1.4. VERDRYWING, UITWISSING, OORHEERSING EN ASSIMILERING

In Suid-Afrika is in hierdie tydperk gepoog om die Khoi en die San te verdryf uit die gebiede wat in Europeërs se besit was. Die konflikte hierrondom het soms elemente van uitwissing ingesluit. Toe daar in die laaste deel van hierdie tydperk met swart volke in aanraking gekom is, was daar wel bloedige oorloë, maar daar was nie sprake van 'n totale verdrywing of van uitwissing nie. Hoewel daar 'n mate van bloedvermenging tussen die Europeërs en veral die Khoi was, was daar nie uitdruklike pogings tot assimilering nie.

In die VSA was daar ook bloedige konflikte en mettertyd is die inheemse mense byna totaal uitgewis. In die VSA het die Europeërs ook hul eie lewenswyse op die inheemse mense probeer afdwing en daarmee gepoog om hulle te assimileer. Hulle het in getalle mettertyd die

inheemse mense totaal oorskadu en oorheers. (Daar is in paragraaf 3 van hierdie hoofstuk met die aankoms van Europeërs in Noord-Amerika gehandel.)

6.2. OOREENKOMSTE

6.2.1. DIE EUROPEËRS

Die eerste prominente ooreenkoms tussen die drie lande is dat dit Europeërs is wat hulle vanaf die sestiende eeu en later in die VSA en Suid-Afrika en vanaf die laat agtiende eeu in Australië gaan vestig het. Europeërs is dus die geskiedkundige voorouers van die blanke bevolkings wat vandag in die drie lande woon. Die Europeërs was nie een homogene groep mense nie, maar onderverdeel in verskillende mensegroepe met verskille soos etnisiteit en kultuur, insluitende taal, waardes en godsdiens. Die gesamentlike herkoms uit Europa stel egter 'n onderlinge band tussen die drie blanke bevolkings daar wat uit die Westerse lewenswyse ontspruit het. Die gesamentlike Europese erfenis het wel hul onderlinge verskille versag. In 'n groot mate was dit ook die geval met die plaaslike bevolking – hoewel hul tale en kulture van mekaar verskil het, was die ooreenkomste tussen die kulture van die Europeërs en die kulture van die inheemse mense ordes groter as die onderlinge verskille.

'n Verdere ooreenkoms tussen die drie gebiede is dat die ontwikkelingspeil van die inheemse mense veel laer was as dié van die Europeërs. 'n Kompliserende faktor was verder dat die verskille in kultuur, ontwikkelingspeil, ensovoorts, saamgeval het met opvallende rasseverskille. Omdat rasverskille so ooglopend en opvallend is, was dit logies vir die mense om die verskille in kultuur en ontwikkelingspeil te koppel aan die voorkoms van die persone.,

Sowel Noord-Amerika as Suid-Afrika het maatreëls getref om die pluraliteit te hanteer. Wat Suid-Afrika betref, is die betrokke maatreëls in Hoofstuk 3 paragraaf 5.1. hierbo bespreek. In Noord-Amerika se geval, in paragraaf 5.2.

6.2.2. DIE INHEEMSE MENSE

Die inheemse mense wat aanvanklik in die drie lande aangetref is, was self onderverdeel in dosyne stamme en het verskil wat betref faktore soos ras, etnisiteit en kultuur, insluitende taal, waardes en godsdiens.

6.2.3. MENSEVERSKEIDENHEID

Die menseverskeidenheid of pluraliteit in die drie lande het met die aankoms van die Europeërs groter geword. Die pluraliteit het verbreed as gevolg van die verskillende mensegroepe wat hulle in die twee lande gaan vestig het, die inheemse mense wat reeds daar was, ander mense wat oor tyd in die twee lande gaan intrek het en ondertrouery tussen die verskillende groepe.

6.2.4. SPANNING EN KONFLIK

Spanning en konflik het by die Europeërs se aankoms aan die Kaap reeds tussen die verskillende groepe San en Khoikhoi onderling en teen mekaar bestaan. Spanning en konflik het spoedig na die Europeërs se aankoms ook tussen die Europeërs en die inheemse mense ontstaan. Verskille het uiteraard by taal begin, want by die Europeërs se aankoms was daar min persone wat behoorlik kon tolk. Harry die Strandloper kon, volgens Van Riebeeck, Engels praat (Van der Merwe, 1969:61). Volgens Theal het Harry voorheen op 'n Engelse skip gewerk en "... *acquired a smattering of the language of those amongst whom he had lived*" (1964. Vol III:13). Kommunikasie was dus 'n onmiddellike struikelblok.

Die Europeërs het sonder uitnodiging in die twee lande geland, grond beset en begin om daar 'n bestaan te maak. Die gebrek aan kommunikasie, die menseverskille en die besetting van grond waartoe die inheemse mense voorheen ongehinderde toegang gehad het, was van die aanleidende oorsake waarom spanning en konflik ontstaan het.

Presies dieselfde situasie het tydens die vestiging van Europeërs in Amerika ontstaan. Daar het, weens verskille in ras, kultuur, godsdiens en taal, spoedig spanning tussen die Europeërs en die plaaslike bevolking opgebou.

6.3. PLURALITEITSTATUS

Hier word verwys na die mate waarin die owerheidstrukture die pluraliteit van die gemeenskap weerspieël het (soos uiteengesit in die modelle wat in Hoofstuk 2, paragraaf 8.9. voorgehou is).

Aan die begin van die onderhawige periode was die twee gebiede se pluraliteitstatus min of meer dieselfde: Dit was gebiede wat vanuit 'n eksterne magentrum beheer is, maar met verskeie groepe in die gebied, dit wil sê ongeveer gelyk aan Model 4. In beide gevalle was daar hoofsaaklik vyandige interaksie tussen die direkte verteenwoordigers van die eksterne owerheid en die ander groepe in die gebied, maar daar was geen strukture wat daarop gemik was om pluraliteit te hanteer of bevorder nie.

Aan die einde van die periode het die prentjie egter drasties verander: Die VSA het, ná 'n oorlog met die koloniale heerser, 'n onafhanklike staat geword. Van die begin af was daar 'n federale struktuur wat uiting gegee het aan die besondere behoeftes van die samestellende dele. Die plaaslike bevolking (en die slawe) was egter hiervan uitgesluit.

Gesien vanuit die oogpunt van die mense van Europese afkoms, was die struktuur dus min of meer gelyk aan Model 3, maar vanuit die oogpunt van die plaaslike bevolking en die slawe was die struktuur egter gelyk aan Model 2.

In Suid-Afrika, daarenteen, was daar aan die einde van die tydperk min verandering in die struktuur – die gebied is nog steeds regeer deur verteenwoordigers van die VOC – dit wil sê Model 4.

Daar was weliswaar pogings tot afstigting (byvoorbeeld in Graaff-Reinet en Swellendam) onder inspirasie van die Amerikaanse voorbeeld en die Franse Rewolusie. Daardie pogings was egter, soos hierbo aangetoon, van korte duur en dit is nie mooi duidelik of daardie mense hulself as onafhanklik verklaar het nie en of hulle steeds die gesag, nie van die VOC nie, maar van die Nederlandse regering erken het. Indien dit die tweede geval was, sou dit nog steeds tegnies gelyk gewees het aan Model 4 – hoewel daar dan in die gebied van die Kaap meer as een Model 4-instansie sou gewees het.

7. SAMEVATTING

Gevolgtrekkings en samevatting word vervolgens gedoen deur gebruikmaking van die ontledingsraamwerk wat in Hoofstuk 2, paragraaf 8, behandel is. Daar word eerstens na die perspektiewe gekyk wat skrywers oor pluralisme en pluraliteit weergegee het.

Wat *beskrywing* betref, is aangetoon dat albei lande onder bespreking plurale lande was, aangesien die bevolkings se kenmerke verskeie verskille insluit – soos ras, etnisiteit, kultuur, geloof, taal en ekonomiese klas. Daar is aangetoon dat die verskille tot spanning en selfs bloedige konflik gelei het.

Wat die *histories-analitiese* perspektief betref (dit wil sê watter stappe inderdaad geneem is om die pluraliteit te hanteer, en tot watter gevolge dit gelei het) word die ontleding gedoen aan die hand van die ses veranderlikes wat in Hoofstuk 2 geïdentifiseer is. Aangesien Europeërs eers byna aan die einde van hierdie tydperk in Australië aangekom het (in 1788) word hier nie aandag aan Australië gegee nie. Daar is egter gedurende die betrokke tydperk deur beide Noord-Amerika en Suid-Afrika maatreëls getref om die pluraliteit te hanteer.

7.1. SUID-AFRIKA

7.1.1. SKEPPING VAN STRUKTURE

Tydens hierdie tydperk is daar geen formele strukture geskep wat daarop gemik was om die spanning te verlig en die land vreedsaam te bestuur nie. Daar was wel samesprekings tussen verteenwoordigers van die Kompanjie met die inheemse mense en met vryburgers, maar nie op 'n gestruktureerde basis nie.

7.1.2. GEBIEDSKEIDING

In die meeste gevalle in Suid-Afrika gedurende hierdie tydperk, was die metodes wat aangewend was eerder dié van gebiedskeiding (soos byvoorbeeld Van Riebeeck se futiele aanplanting van 'n amandelheining, en later die vasstelling van die Visrivier as die grens tussen Europeërs en Xhosas). Soos in daardie dae verwag kon word, was daar feitlik voortdurend gewapende konflik rondom die vasgestelde grens. In geheel gesien, het hierdie maatreël egter waarskynlik die grondslag gelê vir die beperking van sodanige konflik – as die grens nie so vasgestel was nie, sou daar heel waarskynlik selfs nog groter konflik plaasgevind het.

Swart mense het hoofsaaklik bly woon in die gebiede wat hulle reeds voor die koms van die Europeërs bewoon het en dit het gebiedskeiding 'n voor die hand liggende hanteringswyse gemaak. Swartes en Europeërs is grootliks van mekaar op makro-skeidingsvlak geskei en

ook die San en Khoikhoi wat hoofsaaklik in eie gebiede gewoon het. Daar het nie 'n onbestuurbare situasie ontstaan wat tot formele sesessie of partisie gelei het nie.

7.1.3. OORHEERSING

Pluraliteit is deur die Europeërs met oorheersing hanteer in die vorm van die afdwinging van menseskeiding, verbod op saamwoning, verbod op geslagsverkeer by geleentheid, aparte skole, die inboekstelsel en ander faktore, soos dit uit paragraaf 5.1. van Hoofstuk 3 uiteengesit is.

Dwarsdeur hierdie tydperk was verskeie maatreëls ook in plek om die regte van sekere groepe (soos die slawe, die Khoikhoi en die San) te beperk, ten einde te verhoed dat hul eise ernstige aandag van die owerheid sou verg en dus tot verdere botsing en spanning sou lei.

Dit kom neer op oorheersing.

7.1.4. AKKULTURERING OF ASSIMILERING

In uitsonderlike gevalle het daar wel akkulturering en assimilering plaasgevind waar individue uit die inheemse bevolking gekersten is en met Europeërs in die huwelik getree het. Die slawe het ook meestal die Europese tale (hoofsaaklik Nederlands) aangeleer, maar het in baie gevalle hul godsdienste (Islam) behou. Sommige vrygestelde slawe (hoofsaaklik uit die Ooste) het ook met Europeërs in die huwelik getree en is volkome geassimileer. Daar het dus 'n mate van akkulturasie onder hierdie mense plaasgevind, maar dit het nie 'n beduidende invloed op die stand van die pluraliteit meegebring nie.

7.1.5. UITDRYWING EN UITWISSING

Die spanning tussen Europeërs aan die een kant en die San, die Khoikhoi en die Xhosas aan die ander kant, het tot verskeie oorloë gelei. Daar was 'n langdurige stryd tussen die Europeërs en die San (Hoofstuk 3, paragraaf 4.1.2.), drie oorloë teen die Khoikhoi (Hoofstuk 3, paragraaf 4.1.1.) en drie teen die Xhosas (Hoofstuk 3 paragraaf 4.1.3.). Een belangrike bron van spanning, konflik en oorlog was veediefstalle en moorde van Europeërs se kuddes en veewagters (asook veediefstalle deur Europeërs) wat soms daartoe gelei dat die Europeërs ekspedisies teen die Khoikhoi en die San uitgestuur het met die doel om soveel as

moontlik mense om die lewe te bring (uitwissing) as 'n desperate poging om die bron van die spanning uit die weg te ruim. Die konflikte het meegebring dat mense uit hul woonplekke uitgedryf is en sommige uitgewis is. Daar was in die onderhawige tydperk dus beide uitdruwing en uitwissing, maar net sporadies en op 'n betreklike klein skaal.

7.1.6. NATUURLIKE VERMINDERING VAN GETALLE

Spanning tussen die Khoikhoi en die Europeërs het ook dikwels in gewelddadige konflik geëindig, maar dit het later verminder as gevolg van die vermindering van die getalle Khoikhoi deur siektes. Dit was dus 'n natuurlike gebeurtenis wat gelei het tot die vervlakking van die pluraliteit – en daardeur tot die vermindering van spanning.

Hierdie situasie het nie ingetree as gevolg van 'n wilsbesluit van die owerheid of die burgers nie en kan dus nie tuisgebring word onder die hoof van uitwissing nie, hoewel dit min of meer dieselfde gevolg gehad het.

7.2. DIE VSA

7.2.1. SKEPPING VAN STRUKTURE

In die VSA is daar in die onderhawige tydperk geen formele strukture geskep wat daarop gemik was om die spanning te verlig en die land vreedsaam te bestuur nie. Daar was wel gesprekke en onderhandelinge tussen die inheemse mense en verteenwoordigers van die regeerders, soldate en Europeërs.

7.2.2. GEBIEDSKEIDING

Deur die koms van die Europeërs is die Indiane se getalle drasties verminder en gebiedskeiding is as maatreël ingespan toe reservate vir die Indiane tot stand gebring is. Die reservate was dikwels in verafgeleë gebiede.

7.2.3. OORHEERSING

Die afbakening van reservate het gepaard gegaan met gedwonge verskuiwings. Mense wat nie Europeërs was nie, is in hierdie tyd aan 'n verskeidenheid maatreëls onderwerp wat hul regte verminder en geskend het, soos byvoorbeeld slawerny, die weiering om volle burgerregte aan vrygestelde slawe toe te ken, asook talle maatreëls wat sosiale en seksuele

omgang oor die kleurgrens heen verbied het. (Meer besonderhede is in Hoofstuk 3, paragraaf 5.2. uitgestippel.)

7.2.4. AKKULTURERING EN ASSIMILERING

Die Amerikaners het gepoog om deur 'n proses van beskaafdmaking inheemse mense se kultuur na die kultuur van die Amerikaners te verander wat dan – as dit suksesvol sou wees – tot assimilasië sou lei. Dié poging het weinig vrugte opgelewer en is later laat vaar.

7.2.5. UITDRYWING EN UITWISSING

In die geval van die gebied wat later as die VSA bekend sou word, sowel as verder Suid in die Amerikas (waar die Spanjaarde grotendeels aktief was), was die aanvanklike maatreëls wat deur die Nederlanders, Franse, Britte en Spanjaarde aangewend is, dié van verdrywing en uitwissing (Hoofstuk 3, paragraaf 4.2.).

8. GEVOLGTREKKINGS

Uit die voorgaande vergelykings kom dit na vore dat die bevolkings aan die Kaap en in die VSA soortgelyk was ten opsigte van:

- die herkoms van die setlaars wat in die gebiede aangekom het,
- die pluraliteit van die bevolkings,
- die probleme wat uit die pluraliteit voorgespruit het, en
- die wyses waarop die Europese aankomelinge die probleme hanteer het.

Daar was ook wesenlike verskille tussen die twee gebiede, naamlik –

- Die getalverhoudings tussen die Europese aankomelinge teenoor die inheemse bevolking – , in Amerika was daar teen die einde van die onderhawige periode 'n baie groter persentasie van die bevolking van Europese oorsprong as wat die geval aan die Kaap was.
- Hoewel daar in beide gebiede bloedige botsings tussen die Europeërs en die plaaslike bevolking was, was daar klaarblyklik in Amerika baie groter, meer sistematiese en doelbewuste pogings tot uitwissing en verdrywing.

Soos hierbo gesien is, is daar in die twee gebiede min of meer dieselfde metodes toegepas om pluraliteit te hanteer.

Hierdie metodes was egter nie daarop gemik om die pluraliteit positief te ontwikkel nie, maar eerder om dit te onderdruk. Die Amerikaanse “*melting pot*”-idee was wel ’n poging om ’n graad van assimilasië te laat plaasvind en om daardeur die pluralisties van die bevolking binne vreedsaam beheerbare grense te bring. Hierdie idee was egter net van toepassing op die mense van Europese afkoms – dit het die plaaslike bevolking en die slawe prakties uitgesluit wat beteken het dat daardie fase eenvoudig deur onderdrukking hanteer is.

Die verloop van sake in ander wêrelddele gedurende daardie selfde tydperk is nie in hierdie studie aangespreek nie, maar dit is algemene kennis dat dieselfde metodes toegepas is in ander gebiede waar betreklik grootskaalse vestiging deur Europeërs plaasgevind het, soos byvoorbeeld in Suid-Amerika.

Uit die feit dat, soos hierbo in besonderhede aangetoon, dieselfde metodes in Amerika en Suid-Afrika toegepas is, en dat dit verder ook in ander wêrelddele gedoen is, kan afgelei word dat die destydse metodes om pluraliteit te hanteer voldoen het aan die morele norme van daardie tyd. Daar kan dus nie gesê word dat die mense van daardie tyd in daardie tyd immoreel gehandel het nie.

HOOFSTUK VIER: DIE HANTERING VAN PLURALITEIT: 1800 –

1910

IN SUID-AFRIKA, DIE VSA EN AUSTRALIË

Australië

Die eerste 150 jaar na 1788 in Australië is gekenmerk deur die Britte se
“... *fisiese mishandeling, maatskaplike ontwrigting, daling in die getalle van die inheemse mense, ekonomiese uitbuiting, gekodifiseerde diskriminasie en kultuurverwoesting*”
(Gardiner-Garden, 1999).

“We Australians...”

“We have seized upon the country, and shot down the inhabitants, until the survivors have found it expedient to submit to our rule. We have acted as Julius Caesar did when he took possession of Britain”
(n Australiese juris, EW Landor, in 1847, aangehaal in Reynolds, 1981),

Hunting Aboriginals

“The Aboriginies were basically treated as the Native Americans in this country. There were many slaughters of their people. In fact, as recently as the 1950s, a white man could apply for a hunting permit to hunt and kill Aboriginies!”
(TrackBack)

VSA

Oorloë teen die Indiane

“The Indian wars under the government of the United States have been more than 40 in number. They have cost the lives of about 19 000 white men, women and children, including those killed in individual combats, and the lives of about 30 000 Indians”

Die US Bureau of the Census (1894): Thornton, R. 1990:43.

Vermoor Indiane teen vergoeding

“In 1851, California passed legislation authorizing payment to voluntary citizens, and radical groups like the ‘Eel River Minute Men’, ‘Hydesville Dragoons’ and the ‘Eel River Rangers’ to kill Indians and receive compensation from the State of California who was reimbursed over a million dollars by the US Government”.
(Paul).

HOOFSTUK VIER: DIE HANTERING VAN PLURALITEIT: 1800 TOT 1910

IN SUID-AFRIKA, DIE VSA EN AUSTRALIË

1. INLEIDING

In hierdie hoofstuk word dieselfde ontledingsraamwerk gebruik as in Hoofstuk 3. Die ontledingsraamwerk word aangewend om die hantering van die pluraliteit in Suid-Afrika, die VSA en Australië in die tydperk 1800 tot 1910 te bespreek en te vergelyk. Die volgende aspekte geniet aandag:

- Die stand van die pluraliteit teen 1800.
- Die spanning en konflik wat as gevolg van menseverskille ontstaan het.
- Die aksies en maatreëls wat geneem is om die pluraliteit te hanteer en die gevolge daarvan.
- Die moraliteit van die aksies wat geneem is.

2. DIE STAND VAN PLURALITEIT IN SUID-AFRIKA: 1800 - 1910

2.1. BRITSE EN BATAAFSE BEWINDE: 1795 TOT 1806

2.1.1. BRITSE BEWIND: 1795 TOT 1803

Die Kompanjie het die Kaap tot September 1795 regeer, toe die Kompanjie-tydperk van 143 jaar afgesluit en die Kaapse gesag deur die Britte oorgeneem is. Volgens Giliomee (2004a:54) het die VOC self in 1798 ontbind en sy bates is aan die nuwe Bataafse Republiek se Raad vir Asiatiese Besittings oorgedra. Daarmee is 'n nuwe tydperk in die Kaap se geskiedenis ingelui wat die mensepluraliteit verdiep en nuwe spanning en konflik meebring het. Daar was wel in 1795 militêre weerstand teen die Britse besetting, maar die Britte het geseëvier. Die verset het egter nie gou tot rus gekom nie: Die Graaff-Reinnetters het nie dadelik die nuwe gesag aanvaar nie, maar dit tog in die loop van 1796 gedoen.

2.1.2. BATAAFSE BEWIND: 1803 TOT 1806

JA de Mist het op 28 Maart 1802 van die Nederlandse regering opdrag gekry om as Kommissaris-Generaal na die Kaap te vertrek en die bestuur en administrasie van die Kaap van die Britte te gaan oorneem. Hy het die Goewerneur, Jan Willem Janssens, en die

Politieke Raad van Justisie plegtig geïnstalleer om gesag oor die Kaap uit te oefen – die Kaap het nou die status van 'n Nederlandse Provinsie gekry. Goewerneur Janssens was ondergeskik aan Kommissaris-Generaal De Mist.

De Mist se voornemens was om homself onder andere dringend met die probleme aan die oosgrens te bemoei (Van der Merwe, 1965:141). Dit was teen hierdie tyd duidelik dat die Kaap nie meer slegs 'n tydelike verversingstasie was, soos dit aanvanklik beoog was nie.

Theal skryf uitvoerig oor De Mist se reis na die binneland wat op 9 Oktober 1803 begin en op 23 Maart 1804 geëindig het – 'n reis van byna ses maande van een plaas na die ander. Hy is oral met gasvryheid ontvang. Een boer, JA Louw, “...*was so hospitable that the party remained over a day to rest*“. Louw het 200 perde, 3 000 skape en tussen 400 en 500 bokke gehad (Theal, 1965. Vol V:143).

Theal vertel ook dat De Mist op 14 November 1803 'n onderhoud met twee Boesmans gehad het. Hulle het 'n brief van kommandant Kruger gewys wat vra dat boere 'n skaap of wat aan die Boesmans moes gee dan sou hulle nie steel nie. De Mist was so ingenome hiermee dat hy dadelik by 'n mnr. Visser, op wie se plaas hy aangedoen het, 20 skape gekoop het en aan die Boesmans gegee het (Theal, 1964. Vol V: 144). Hierdie soort aksies was duidelike metodes om die pluraliteit te hanteer en spanning te vermy.

Wat die wese van die Kapenaars onder Bataafse bewind aan die Kaap betref, skryf Van der Merwe (1965: 155):

“In werklikheid het hulle (Janssens en De Mist) hier (die Kaap) 'n volksgemeenskap aangetref wat in wese nie meer Nederlands was nie, maar die kenmerke van 'n nuwe, afsonderlike nasie geopenbaar het, met 'n eie, nuwe spreektaal en eie lewensopvattinge op alle terreine, wat aanmerklik verskil het van dié van hul Nederlandse, Duitse en Franse tydgenote.”

Die aanhaling bevestig die ontstaan van 'n nuwe mensegroep wat die pluraliteit verbreed het.

Die Bataviërs het in effek eintlik min veranderinge aan die Kaap aangebring. Beide De Mist en Janssens was gou ontnugter met die Kaap en veral met die ekonomiese vooruitsigte daar. Só erg skyn die ontnugtering te gewees het dat:

“Neither (De Mist nor Janssens) advocated that the Dutch recover it after it fell to the British in 1806” (Freund, 1990: 325).

2.1.2.1. DIE MENSEVERSKIEDENHEID AAN DIE KAAP TYDENS DIE BATAAFSE BEWIND

Wat die Kaap se menseverskeidenheid betref, het De Mist die pluraliteit probeer hanteer deur die hele samelewing nader aan mekaar te probeer bring en die kloof wat tussen Kapenaar en buitelanders bestaan het, te probeer oorbrug. Geskikte onderwysers is oral oor die kolonie versprei en nuttige skoolboeke, almanakke en koerante uit die buiteland is beskikbaar gemaak. De Mist het sy hande vol gehad om die orde tussen die burgers, die San, die Khoikhoi en die Xhosas te handhaaf en spanning en konflik te vermy. Hy is in die uitvoering van sy pligte deur 'n Politieke Raad van vier lede bygestaan. 'n Raad van Justisie van ses lede sou vir regspraak verantwoordelik wees en 'n Desolate Boedelkamer is geskep om die groot aantal insolvente boedels te bereedder (Van der Merwe, 1965: 143).

'n Belangrike uitdaging wat De Mist moes takel, was om betrekkinge tussen die koloniste en inheemse mense, veral op die grense, te bestuur, dit wil sê hoe hy hierdie pluraliteit sou hanteer. Van der Merwe (1965:151) skryf dat De Mist se houding oor die Khoikhoi aanvanklik positief was:

“Geïnspireer deur die agtiende-eeuse opvatting van die wilde in sy natuurlike staat, en meer bepaald onder die invloed van Barrow, was De Mist oortuig dat ‘die goede Liederen’ sedert die ontstaan van die kolonie vervolging en mishandling van die Kompanjiesamptenare moes verdur. Terwyl hulle vreedzaam in hul ‘vaderlijke hollen’ gewoon het, het ‘n vreemde nasie hom op hul land kom vestig en hom van hul vee meester gemaak. Hierdie ‘stille vreesachtige Liederen’ is dus deur die koloniste verstrooi, van hul vee beroof en ‘tot slaaven en lyfeigenen’ gemaak.”

2.1.2.2. DE MIST WYSIG SY VROEËRE MENINGS

De Mist het egter ná sy reis die binneland in en voordat hy die Kaap verlaat het, sy vroeëre menings wat hy op Barrow se siening gegrond het, skriftelik gewysig. Hy het aanvanklik nie besef dat hy hier te doen sou kry met 'n blanke volksgemeenskap wat reeds 'n eie identiteit opgebou het nie. Wat betrekkinge tussen blankes en nie-blankes betref, het hy ná sy reis Barrow en sy geesgenote beskou as met “*nasionale nyd*” vervul; hy was daarvan oortuig dat die helfte van hulle stories oor die grensbewoners onwaar was en nog 'n kwart daarvan twyfelagtig, terwyl toestande origens verbeter kon word deur goeie inrigtings vir die Khoikhoi te skep (Van der Merwe, 1965: 151, 152). De Mist se opvatting ná sy reis dien as goeie beskrywing van die mensegroepe aan die Kaap. Hy het op 25 Februarie 1805 na Nederland teruggekeer. Die mensegetalle was toe soos volg:

Tabel 7: Getalle by De Mist se vertrek in Februarie 1805:

<u>In die Gebied</u>	
Blankes	25 757
Slawe	29 545
Khoikhoi	20 006
<u>In Kaapstad self</u>	
Blankes	6 273
Slawe	9 129
Khoikhoi	452
Private wonings	1 258
Bron: Van der Merwe 1965: 154.	

In die tydperk vanaf 1795 tot 1806 is, ten spyte van goeie voornemens, geen wesentliche veranderings aan die bestaande maatreëls aangebring om die menseverskeidenheid te hanteer nie.

2.1.3. TWEEDE BRITSE BEWIND: VANAF 1806

Die Napoleontiese oorloë in Europa is in Mei 1805 hervat en die Britte het besluit om die Kaap weer te beset. As gevolg daarvan het Janssens hom op die militêre beskerming van die Kaap teen Brittanje begin voorberei. 'n Veldslag het op 8 Januarie 1806 by Blaauwberg plaasgevind tussen Janssens se klein mag en 'n Britse oormag van sowat 6 700 soldate. Op 18 Januarie 1806 het Janssens, wat met sy soldate na die Hottentots-Hollandberge uitgewyk het, oorgegee.

2.1.3.1. DIE NEDERLANDERS VERLAAT DIE KAAP

Op 6 Maart 1806 het Janssens, vergesel van 94 offisiere, 573 soldate, 31 amptenare, 53 vrouens en 53 kinders, na Nederland teruggekeer waar hulle op 4 Junie 1806 aangekom het (Van der Merwe, 1965:155). Die Britse besetting het die pluraliteit aan die een kant verminder met die uittoeg van die Bataviërs, maar aan die ander kant het dit vermeerder met die koms van die Britte.

Nederland is in Augustus 1814 gedwing om ingevolge die bepalings van die Vrede van Parys vir goed van die Kaap afstand te doen. Grundlingh sê die Kaap het inderdaad in Britse hande oorgegaan: "... deur verowering, internasionale erkenning en met noodgedwonge toestemming van Nederland" (Grundlingh, 1977:162). Die Britse verowering sou die Kaap vir meer as honderd jaar onder Britse gesag stel (Davenport & Saunders, 2000:42,43).

2.1.3.2. 'nVERBETE VERENGELINGPROGRAM: VANAF 1814

Goewerneur Charles Somerset het vanaf April 1814 daadwerklike stappe gedoen om 'n Britse waardestelsel op die Kaap af te dwing. Hy het gehoop dat dit daarop sou uitloop dat die plaaslike inwoners se eie identiteite vir 'n Engelse identiteit sou plekmaak, al was dit dan net gedeeltelik. Die Britte het op verskeie terreine hul stempel probeer afdruk, met die oog daarop om die pluraliteit van die bevolking daardeur te verminder en op dié wyse die spanning te verlig. Die verengelsingpogings het egter tot die teenoorgestelde gevolg gelei, naamlik meer spanning en konflik. Die koms van die Britse Setlaars in 1820 het 'n besliste invloed op die pluraliteit gehad. Daar word *infra* in paragraaf 2.4.8. hiermee gehandel.

In 1822 is aangekondig dat Engels oor 'n vyfjaar tydperk ingefaseer sou word as die taal van die regering en die howe, en Goewerneur Somerset probeer in die 1820s om ook die skole en kerke te verengels (Gilomee, 2004a:156). Hollands is oor die kort- sowel as die langtermyn swaar getref deur verengelsing en ernstige griewe het as gevolg daarvan ontstaan. In 1865 het die regering van die Kaapkolonie besluit dat alle onderrig in staatskole voortaan slegs in Engels gegee sal word. Nederlandse onderrig het egter in die plattelandse gebiede oorleef, wat in die 1870's tot die herlewing van Nederlands/Afrikaans sou lei (Giliomee & Mbenga, 2007:190).

Engels as handelstaal het mettertyd ook neerslag gevind in die sosiale en kultuurlewe van die burgers. Daardeur het Engels as taal 'n sterk rol begin speel. Die koms van die Setlaars kan beskou word as deel van die verengelsing van die Kaap en dit het die pluraliteit verdiep.

Die Britte se teenwoordigheid het egter, onder invloed van denkers soos John Knox en Andrew Murray, 'n meer liberale geestesingesteldheid ingedra.

Afrikaners het weerstand gebied teen die verbete Britse verengelsing-program. Davenport en Saunders (2000:45) sê daaroor:

“Earlier scholars commonly laid the later development of Afrikaner nationalism at the door of Somerset’s Anglicisation policy, and there can be no doubt that, in intention, British policy was to adjust the cultural life of Colonial society to the legal realities of British rule. English, stated the proclamation of 1822, was to be exclusively used in courts after five years. Special incentives were given to teachers who taught through English. In due course, English would also

become the sole language of the legislature. Somerset also introduced a team of Scots clergy to fill the vacant pulpits of the Nederduits Gereformeerde Kerk.”

Die Britte se poging om deur die afdwing van verengelsing die diepte van die pluraliteit te verminder, het inderdaad die teenoorgestelde uitwerking gehad.

2.2. MENSEGROEPE

2.2.2. SLAWE, VRYSWARTES, BASTERS, BASTER-HOTTENTOTTE EN GRIEKWAS

Die Kaapse slawe het op hul beurt steeds invloed op die Kaapse pluraliteit gehad. By die vertrek van De Mist in 1805 was daar meer slawe as blankes, soos dit in Tabel 7 in paragraaf 2.1.2.2. hierbo uiteengesit is (Van der Merwe, 1965:154).

Slawerny is in 1834 in Suid-Afrika afgeskaf, wat 'n bepaalde invloed op die pluraliteit gehad het in die sin dat daar nie meer 'n slawe-mensgroep was nie, maar 'n nuwe groep mense, naamlik vrygestelde slawe. Met die vrystelling van die slawe het een mensgroep verdwyn, maar hulle het as vrygestelde slawe aansluiting by die bestaande Vryswartes gekry en gevolglik daardie mensgroep versterk. Die Griekwas te Griekwastad was steeds deel van die mensgroepe en so ook die Basters en Baster-Hottentotte.

2.2.1. KHOIKHOI EN SAN

Die inheemse mense het in enkele opsigte van die inheemse mense van die vorige tydperk (1652 tot 1800) verskil. Teen die middel van die negentiende eeu het die Khoikhoi se afsonderlike identiteit, onder meer deur ondertrouery, begin verdwyn (Davenport & Saunders, 2000:33). De Kiewiet vat die tragiese lot van die Khoikhoi soos volg saam:

“The Hottentots broke down undramatically and simply. Their end had little of the tragedy which lies in the last struggles of a dying race” (De Kiewiet, 1957:20).

Die pluraliteit het as gevolg van die disintegreer van die Khoi-Khoi verminder.

Die San – wat hoogstens 20 000 siele was en hoofsaaklik in die bosse gewoon het – het gaandeweg minder invloed op die samelewing uitgeoefen en daardeur het die pluraliteit verminder. In die onderhawige tydperk het die Sanmense 'n mindere rol gespeel.

2.2.3. AFRIKANERS

Afrikaners het oor tyd in 'n sterk mensegroep ontwikkel wat onder andere, in die tydvak onder bespreking, die Groot trek aangepak het, eie republieke in die binneland gestig het, en oorloë teen die Matabeles, Basotho's, Zoeloes en Britte geveg het.

2.2.4. BRITTE

Die Britte het ná hul besettings van 1795 en 1806 probeer om hul waardes, taal, kultuur en lewenswyse op die ander mensegroepe af te dwing, wat spanning en konflik meegebring het. Giliomee skryf (2004a:53) dat die Britse magte onder generaal James Craig in 1795 'n diep verdeelde wit gemeenskap aangetref het. Die plurale mensegroepe blyk aan die een kant Kompanjie-amptenare te wees, almal Oranjemanne, anti-rewolusionêr en pro-Brits. Aan die ander kant was daar die burgers wat sterk pro-Frans, pro-rewolusie en anti-Brits was.

Freund (1990: 324) verwys na die Kaapse gemeenskap en sê:

"...it had developed into a society with its own characteristic social forces. The development of the colony was only in part a direct result of the policies and wishes of the Here XVII; the successor regimes would find, often to their disgust or to their cost, that the Cape social structure was sufficiently resilient and deeply rooted to defy administrative attempts at change".

Wessels sê dat daar dikwels na Suid-Afrika se nasionale bevolking as "pluraal" verwys word. Dit is 'n struktuur wat gegroei het uit die interaksie tussen etniese en rassegroepe. Wessels (1978:365) sê:

"Die plurale samelewing se assimilasiesfeer word dus in die eerste plek grootliks teengewerk deur kultuurverskille wat in sy wydste betekenis verdelingskomponente soos lewenstyl, geloofsoortuiging, taal, historiesiteit, etnisiteit, afkoms en nasionaliteit omsluit".

2.2.5. DUITSERS, INDIËRS EN CHINESE

Weens 'n tekort aan blanke koloniste het Sir George Grey in 1854 3 000 lede van die Duitse Legioen beweeg om na Suid-Afrika te kom. Hy het ook met 'n Hamburgse firma onderhandel om 'n verdere 4 000 te stuur. Meer as die helfte van die getal het gekom (Kruger, 1965:258). Tussen 1860 en 1911 is meer as 150 000 ongeskoolde kontrakwerkers uit Indië ingevoer om 10 jaar lank in die Natalse suikerplantasies te werk, aangesien swartmense nie dié werk wou doen nie. Die Natalse regering het hul reiskoste betaal. Na 10 jaar het meer as die helfte van

die werkers in Suid-Afrika agtergebly (Grobler, 2012:168). Milner het in 1903 op versoek van die myne toegelaat dat Chinese vanaf 1903 ingevoer word om in die myne te kom werk. Die byvoeging van Duitsers, Indiërs en Chinese tot die bestaande plurale gemeenskappe in Suid-Afrika het uiteraard die pluraliteit verder verbreed en verdiep.

2.2.6. SWART MENSE

Bykomstig tot die Xhosas, het die Voortrekkers in hierdie tydvak ook met talle groot swart volke in die noorde kennis gemaak, soos die Matabeles, Basotho's en die Zoeloes. Die menseverskille het groot spanning en konflik veroorsaak en bloedige oorloë is geveg, soos dit *infra* in paragraaf 5.1. bespreek word.

2.2.7. UITLANDERS

Met die ontdekking van diamante (1869) en goud (1886) het groot getalle fortuinsoekers, waaronder baie Britte, na Suid-Afrika gestroom op soek na rykdom. Hierdie mense, wat "Uitlanders" genoem is, en wat van buite Suid-Afrika gekom het, het verskil van mense wat na Suid-Afrika geëmigreer het met die doel om hulle daar te vestig. Die Uitlanders het spoedig op burgerregte aangedring en groot spanning veroorsaak. (Daar word verder na die Uitlanders in paragraaf 2.4.27, *infra*, verwys.)

2.3. MENSEVERSKILLE

Die menseverskille (soos in Hoofstuk 3 beskryf) het waardes, ras, etnisiteit, taal, godsdiens, beskawingpeil ingesluit. Soos reeds aangedui, het verskeie mensegroepe bygekom, onder meer 'n aantal Duitsers, Indiërs, Chinese en veral Uitlanders. Die oorgrote meerderheid mensegroepe was egter die swart volke, waaronder die Matabeles, Basotho's en die Zoeloes. Die verskille tussen die mensegroepe het tot spanning en konflik gelei (waarna in paragraaf 5.1. hieronder verwys word) en maatreëls wat ingestel is om die pluraliteit te hanteer, word in paragraaf 6.1 beskryf.

2.4. GEBEURE WAT SPANNING EN KONFLIK VEROORSAAK HET

2.4.1. DIE AFDWING VAN 'n BRITSE WAARDESTELSEL DEUR OORHEERSING

Die Britte se verbete verengelsingprogram en die afdwing van hul waardestelsel het spanning en konflik meegebring, veral wat die Afrikaners betref. Dié het reeds 'n eie identiteit opgebou en die Britse kulturele aanslag probeer weerstaan. Die Britse tydperk is gekenmerk deur Britse oorheersing van ander mensegroepe.

2.4.2. SENDELINGE: VANAF 1799

Volgens Giliomee (2004a: 61) is die Londense Sendinggenootskap in 1775 gestig en twee jaar later het 40 Nederlanders, waar onder Johannes van der Kemp, die Nederlandse (of Rotterdamse) Sendinggenootskap gestig, wat gou by die Londense Sendinggenootskap geaffilieer is. Die sendelinge Johannes van der Kemp en James Read het in 1779 aan die Kaap geland (Giliomee, 2004a: 61). Van der Kemp is met die dogter van 'n Maleisiese slavin getroud en Read met 'n Khoikhoi vrou. Nadat hulle baie probleme veroorsaak het, is Van der Kemp en Read in 1801 deur die regering beveel om na Bethelsdorp naby Algoabaai te skuif (Giliomee, 2004a:90). Freund (1989:340) sê

"By 1815 more than 2 500 Khoikhoi and others were affiliated to missionary settlements while thousands of servants and slaves had come into contact with them".

James Read het van die blankes gesê: *"I am not made to act with these white men, I am too much of a Hottentot"* (Giliomee 2004a: 75). Johannes Van der Kemp, 'n Hollander, wou slawerny summier afgeskaf hê en alle diskriminasie teen inboorlinge moes beëindig word. Van der Kemp was 'n charismatiese mens, belese en vol ywer. Hy het in die teologie, filosofie, medisyne en militêre strategie gestudeer en 'n doktorsgraad behaal. Sy vader was 'n predikant en sy broer professor in die teologie. Van der Kemp het 'n wrede tragedie beleef deur te aanskou hoe sy vrou en enigste kind tydens 'n gesinsuitstappie voor sy oë verdrink (Giliomee, 2004a:89).

Van der Kemp skryf soos volg op 29 Oktober 1801:

"I had a free conversation with the Commissioner on the state of the Hottentot nation, and the present calamities, and gave as my opinion that the Hottentots should be perfectly free, upon an equal footing in every respect with the Colonists, and by no sort of compulsion brought

under a necessity to enter into their service, but have a piece of ground given to them by Government as their own” (Van der Kemp, 1803:494).

Dit was die sendelinge se voorstel oor hoe die pluraliteit hanteer moes word.

2.4.3. DIE MFECANE: 1750-1835

Die verhaal van die swart mense in die noordelike Suid-Afrika en die Mfecane is 'n omvattende stuk geskiedenis. Hier word egter slegs na enkele belangrike gebeurtenisse verwys ter aanduiding van die spanning en konflik tussen die mensegroepe. Visagie skryf hieroor 'n hoofstuk *Migrasie en die Gemeenskappe Noord van die Oranjerivier* in die werk van Fransjohan Pretorius, *Geskiedenis van Suid-Afrika, van Voortye tot Vandag* (Visagie, 2003: 97 en verder). Wat hierna volg, is in Visagie se hoofstuk vervat. Die swart gemeenskappe word volgens Visagie deur volkekundiges vir praktiese doeleindes in twee groepe ingedeel – die Nguni-sprekendes en die Sotho-Tswanasprekendes, wat elkeen weer in onderlinge groepe verdeel word. In die tydperk 1750 tot 1835 het 'n transformasieproses onder die swart gemeenskappe van Suider-Afrika plaasgevind wat as die Mfecane bekend staan. Volgens Sotho-Tswana beteken Mfecane letterlik “*gedwonge migrasie*”. Die Mfecane word as 'n dramatiese gebeurtenis beskryf aangesien dit die samestelling van swart gemeenskappe in Suider-Afrika, hul bewoningspatrone – en trouens die hele demografie van Suid-Afrika – verander het.

Visagie sê voorts:

“Uiterlik het dit (die Mfecane) die voorkoms van 'n reeks uitkringende vlae van geweld gehad waartydens een gemeenskap 'n naburige groep aangeval, onderwerp en/of laat vlug het. Die vlugtendes is uit hul tradisionele woongebiede verjaag en moes om te oorleef, ander gemeenskappe aanval. Op hierdie wyse het 'n ketting van botsings en stropery plaasgevind wat uiteindelik tot die verskuiwing van woonplekke, die vorming van nuwe gemeenskappe en die ontstaan van nuwe magsblokke gelei het” (2012:109 ev).

Visagie handel met die magstryde tussen die verskillende swart mensegroepe in die Sotho-Tswanagemeenskappe en ook met die swart mense van Natal. Hy verwys na die magstryd gedurende 1818 in die noorde van Zoeloeland tussen die Mthethwa onder Dingiswayo en die Ndwandwe onder Zwibe en die opkoms van die Zoeloekoning Shaka. Hy vertel hoe Mzilikazi na 'n uitval met sy koning, Shaka, met sy volgelingen na die Hoëveld uitgewyk het, waaruit die Matabeles ontstaan het.

Visagie handel met die konflikte en stropery (2012:113) en sê:

“Die Mfecane kan as een van die mees betekenisvolle rewolusies in die 18e en 19e eeu in Suider-Afrika beskou word. Vanaf die groot mere van Sentraal-Afrika deur die Kalahari tot in die Kaapse grensdistrikte het die swart gemeenskappe deur hul buitengewone mobiliteit ’n ommekeer teweeggebring”.

Hy sê die mees opsigtelike en onmiddellike gevolg was die enorme lewensverlies en die versteuring van die gemeenskappe se daaglikse lewens. Talle gemeenskappe moes na hul vlugtogte en onbeskryflike menselyding ontdek dat hulle geen vee oorgehad het om van te leef nie en dat daar vir ’n baie lang tyd ook nie sprake sou wees van georganiseerde akkerbou nie. *“Baie gemeenskappe is uitgewis”.*

’n Verdere gevolg van die Mfecane (Visagie, 2012: 113) was die opkoms van sterk gesentraliseerde swart magsblokke.

“Die vroeëre klein hoofmanskappe wat voor die Mfecane so algemeen was, is nou vervang of ingelyf by groot magsblokke”.

Dit is duidelik dat die Mfecane onder die swart mense tot geweldige lewensverliese, lyding en ontwrigting gelei het. Dit het die bestaande pluraliteit onder swart mense in ander vorms gegiet en geaksentueer op só ’n wyse dat dit verdiep het.

2.4.4. NEGE GRENSOORLOË: 1779 -1879

Die Kaapse grensboere het teen die tweede helfte van die 18e eeu Xhosas in die omgewing van die Groot Visrivier teengekom. Spanning en konflik het spoedig gevolg. Dit is ’n hoogs omstrede kwessie – en wel om die volgende redes:

- Boere en Xhosas is oor en weer van vee-diefstal beskuldig.
- Weidingskaarste het tot konflik gelei.
- Handel is oor-en-weer gedryf.
- Boere is daarvan beskuldig dat hulle die Xhosas kul.
- Xhosas het op boere-plase gewerk.
- Boere het Xhosas na bewering lyfstraf toegedien.
- Stamhoofde het boere gestraf deur hul vee te steel.

Oorlog het nie net tussen die burgers en die Xhosas plaasgevind nie, maar ook tussen die Britte en die Xhosas, soos dit hierna verduidelik word. Daar was uiteindelik nege grensoorloë

in die tydperk 1779 tot 1879 (Xhosa Wars: Wikipedia. Geraadpleeg: 18 November 2012. Ook: Xhosa Wars: Peires, 1979:1,51) en ook: Thompson, 2001:55). Die eerste drie is in Hoofstuk 3 bespreek.

2.4.5. DIE VIERDE GRENSOORLOG: 1811-1812

Die Vierde Grensoorlog was die eerste oorlog waaraan professionele Britse soldate geveg het wat die Xhosas tot aan die oostekant van die Visrivier teruggedryf het (Xhosa Wars. Thompson, 2001: 55). Die Britse besetting van 1795 tot 1803 en weer in 1806, asook die Bataafse bewind van 1803 tot 1806, was gekenmerk deur ernstige spanning en konflik met die Xhosas aan die Oosgrens asook met Khoikhoi wat soms saam met die Xhosas opgetree het. Die historikus PJ van der Merwe (1965:136) sê die ingewikkeldheid van die grensvraagstuk sou *“op aanskoulike wyse aan die Engelse bevelvoerders gedemonstreer word”*. Gedurende die eerste agt jaar van Britse regering (1795-1803) was daar rooftogte en diefstalle, moorde, gevegte met die Xhosas en Khoikhoi, koalisies tussen Xhosas en Khoikhoi teen die burgers. Daar was ook verset deur burgers wat tot aanklagte van hoogverraad en die doodvonnis vir Van Jaarsveld en Marthinus Prinsloo gelei het terwyl ander burgers verban is. Die vonnisse is nie voltrek nie, maar Van Jaarsveld het in die gevangenis gesterf (Giliomee, 2004a:88). Grundlingh vat die situasie soos volg saam:

“Dit is veral die grens- en kleurbeleid van die owerheid wat die oortuiging by die koloniste gesterk het dat hulle hul eie belange beter kon behartig as wat die voortdurend wisselende outokratiese goewerneys in Kaapstad en die gebrekkig ingeligte ministers van kolonies in Londen dit kon doen” (Grundlingh, 1977:185).

2.4.6. BURGERS IN 50 STRAFSAKE VALS AANGEKLA: 1811

Die sendelinge het die burgers se standpunte geïgnoreer en net die Khoikhoi se standpunte gerespekteer. Hulle het daardeur groot bitterheid veroorsaak. Read het onder andere in 'n brief aan die Londense Sendinggenootskap gekla oor wat hy die burgers se onmenslike behandeling van die Khoikhoi genoem het.

“Die ryksregering kon die druk van filantropiese kant nie weerstaan nie en in Augustus 1811 is Cradock gelas deur lord Liverpool, die minister van kolonies, om die klagtes oor die mishandeling van die Hottentotte deeglik te ondersoek en die skuldiges swaar te straf” (Grundlingh, 1977:160).

Van der Kemp is in Desember 1811 oorlede en Read moes toe alleen die bewyse van die beweerde misdade versamel en die getuies in die hande kry. Alle moontlike hulp is deur die owerheid aan hom verleen om sy beskuldigings te bewys. Daarop het die Rondgaande Hof vier maande lank in die distrikte Graaff-Reinet, Uitenhage en George gesit. Meer as 50 lede van blanke gesinne is aangekla en honderde is as getuies gedagvaar om te getuig. Vyftien blanke mans en twee blanke vroue is van moord aangekla en dertien blanke mans en twee blanke vrouens van aanranding op Khoikhoi of slawe. Die res van die klagtes het oor die terughou van vee, lone of Khoikhoi-kindere gehandel. Grundlingh (1977:161) sê hieroor:

“Sommige van die klagtes het betrekking gehad op gebeurtenisse uit die verre verlede en ’n groot deel het voortgespruit uit die vrugbare en gestimuleerde verbeelding van lostongerige Hottentotte, sowel as die kwaadwilligheid van onewewigtige negrosistiese dwepers”.

Slegs in enkele gevalle is burgers aan mindere misdade skuldig bevind. Geen enkele geval van moord is bewys nie en meeste mense is aan die ander klagtes onskuldig bevind. Na die hofsake het regters Strubberg en Cloete ’n verslag aan goewerneur Cradock gestuur waarin hulle onder andere die volgende verdoemende uitspraak teen die twee sendelinge maak:

“As die here Van der Kemp en Read die moeite gedoen het om saaklik en onpartydig die verskillende stories te ondersoek wat aan hulle vertel is, sou baie van hierdie klagtes, wat binne sowel as buite die kolonie soveel lawaai veroorsaak het, ook deur hulself as louter denkbeeldig beskou gewees het, en sou bygevolg nóg die regering nóg die geregshof daarmee lastig geval gewees het” (Grundlingh, 1977:161. Ook: Records of the Cape Colony IX. 68-69).

2.4.7. DIE VYFDE GRENSOORLOG: BRITTE TEEN XHOSAS: 1819

In 1817 probeer die Britse regering aan die Kaap die Xhosas verplig om gesteelde vee terug te besorg. Weens twiste tussen Xhosaleiers vererger die probleem. Op 22 April 1819 val Maqana Grahamstad met 10 000 Xhosas aan. Maqana is later gevang en op Robbeneiland aangehou. Die Britte het die Xhosas verder oos gedryf, verby die Keiskammarivier. Die grond tussen die Vis- en Keiskammariviere het ’n buffersone geword (Xhosa Wars: Wikipedia. Geraadpleeg: 18 November 2012. Ook: Xhosa Wars: Peires, 1979:1,51 asook: Thompson, 2001:55)..

2.4.8. BRITSE SETLAARS: 1820

Britse teenwoordigheid is in die Kaap en Oos-Kaap aangemoedig en in 1820 vestig 3 214 Britse Setlaars hul te Albany in die Wolskaap. Hierdie Britte het 'n sterk invloed op die Kaapse pluraliteit uitgeoefen. Hulle dring die binneland in en open winkels by plekke waar die burgers gewoonlik driemaandeliks nagmaal gehou het. Die belangrikste binnelandse dorpe het mettertyd plekke van Britse handelondernemings geword (Davenport & Saunders, 2000:45). Die Britse setlaars het 'n eie identiteit behou en kon dit vermag onder andere omdat goewerneur Somerset daarop ingestel was om Hollands met Engels in alle openbare instellings te vervang (Davenport & Saunders, 2000:45).

Engels as handelstaal sou mettertyd ook sy neerslag vind in die sosiale en kultuurlewe van die burgers. Daardeur het Engels as taal 'n sterk rol begin speel. Die koms van die Setlaars kan beskou word as deel van die verengelsing van die Kaap en het die pluraliteit verdiep. Die Britte se teenwoordigheid het 'n meer liberale geestesingesteldheid ingedra, onder invloed van denkers soos John Knox en Andrew Murray. Die Britse setlaars het 'n eie identiteit behou, wat die Khoikhoi byvoorbeeld grootliks verloor het. Die Britte kon hul identiteit behou onder andere omdat goewerneur Somerset, Hollands met Engels in alle openbare instellings vervang het (Davenport & Saunders, 2000: 45,46).

Daar het 'n lang stryd tussen die burgers en die Britse bewindhebbers ontstaan. Engels het Afrikaans langamerhand verdring. Daar was selfs Afrikaner-families wat doelbewus verengels het, soos die Cloetes en Van der Byls. Wat Afrikaners betref, sou hul stryd om vryheid en hul ontevredenheid oor Engelse politieke en kultuur-oorheersing mettertyd saam met ander faktore tot die Groot Trek lei en na die soeke na 'n eie land waar hulle oor hulself volgens hul eie waardestelsel kon regeer (Giliomee, 2004a:157). Daar is in paragraaf 3 van Hoofstuk 2 meer oor die belangrikste begrip waardes en die betekenis daarvan gehandel.

2.4.9. DIE SESDE GRENSOORLOG: 1834-1835

Die *Sesde Grensoorlog* het uitbreek toe 15 000 Xhosas op 21 Desember 1834 die kolonie binnegeval en die burgers totaal onverhoeds betrap het. Cory (1919/1965:Vol 3: 220) wys op die burgers se verliese wat in 'n oorlog oor nege maande teen die swartes gely is. Die oorlog

is volgens Giliomee (2004a:103,104) as die Sesde Grensoorlog bekend en “*Daar is gerapporteer dat 7 000 koloniste binne ’n week in die grootste nood gedompel is*” en “... *James Read berig dat die Boere geruïneer is.*” Cory haal goewerneur Sir Benjamin D’Urban aan wat in ’n brief van 3 Junie 1836 aan kolonel Smith geskryf het:

“The Boers, poor fellows, I cannot but regard them with strong feelings of sympathy, they have had hard measure.”

Cory lys dan die skade wat die burgers gely het “*through no fault of their own*”, as 22 blanke mans vermoor, 456 huise verbrand, 58 waens verbrand of vernietig, 5 715 perde, 114 930 vee, 161 930 skape en bokke gesteel

“...besides the destruction of household furniture ...” en “... all estimated at a total value of 300 401-10 (Three hundred thousand four hundred and one English pounds and ten shillings); an enormous sum when it is considered that the community as a whole was a poor one” (Cory, 1965: Vol. 3: 220).

Piet Retief het in hierdie oorlog al sy vee verloor en sy plaas is in puin gelê (Giliomee, 2004a: 110).

2.4.10. DIE WYSE WAAROP SLAWERNY AFGESKAF IS: 1834

Die Britse regering het in 1807 slawehandel in die Britse Ryk verbied en slawerny is op 1 Desember 1834 afgeskaf, met die bepaling dat vergoeding vir die verlies wat die vrystelling van slawe meegebring het, net in Londen verkry kon word. Dit het tot groot verliese en ontevredenheid gelei (Davenport & Saunders, 2000:47). Daar was 39 021 slawe met ’n waarde van R 6 081 580 aan die Kaap, maar slegs R 2 494 802-00 is as kompensasie aan slawe-eienaars beskikbaar gestel. Die slawe-eienaars het dus net sowat 41% van die werklike waarde van die slawe gekry. Die verliese was hoofsaaklik deur die Afrikaanssprekende koloniste gely aangesien die Britse Setlaars van 1820 nie toegelaat was om slawe aan te hou nie (Grundlingh, 1977:179).

2.4.11. GLENELG SE SENDBRIEF: 1835

’n Verdere faktor wat die burgers verbitter het, was die sendbrief wat die Britse minister, lord Glenelg, op 26 Desember 1835 aan die Kaapse Goewerneur gestuur het. Daarin het hy nie net die geweldpleging deur die swartes geregtig nie, maar ook die koloniste as die skuldiges voorgehou (Grundlingh, 1977: 181,182).

2.4.12. LANDDROS BARROW VEROORSAAK GROOT BITTERHEID

Blankes wat deur die Britte aangestel was om beherende posisies te vul, het groot bitterheid onder die burgers veroorsaak. John Barrow, wat benewens landdros Frans Bresler die landdros in Graaff-Reinet was, het die grensboere geminag, hulle “peasants” genoem en volgens hom moes hulle eerder deur Chinese landbouers vervang word. Hy kon boonop nie hul taal verstaan nie. Die Goewerneur het aan Bresler en Barrow opdrag gegee om ’n reëling te probeer vaslê wat vrede sou meebring op die grondslag van skeiding tussen die rasse. Dit het ingehou dat afskrywing van rekognisiegeelde binne ses jaar beloof is aan boere in die noordoostelike en oostelike grenswyke wat van hul plase weggedryf is – as hulle binne vier maande na hul plase terugkeer. Die San moes deur die kommando’s in toom gehou word en, indien nodig, na die Kalahari verdryf word. Boere is beveel om hul Xhosabediendes oor die grens terug te stuur en hulself van grensoorsteking te weerhou (Van der Merwe, 1965:135).

2.4.13. DIE GROOT TREK: 1834-1838

2.4.13.1. DIE WESE VAN DIE GROOT TREK

Die Groot Trek was volgens Andries Pretorius ’n uiting van die begeerte tot onafhanklikheid en vryheid. In 1848 sê hy: *"Vir vryheid het ons alles opgeoffer."* Hy het Afrikaners voorgesê as mense teen wie die Britte diskrimineer, ’n gemeenskap wat selfs minder regte as die Griekwas het. ’n Manifest wat deur negehonderd burgers onderteken is, het verklaar dat die Britte aan die gekleurde bevolking selfregering en al die voorregte van vryheid toegestaan het. Pretorius vra: *"Waarom is dieselfde reg tot selfregering nou van die trekkers weerhou?"* Die antwoord gee Pretorius self.

"As ons miskien gekleurd was, was dit miskien moontlik, maar nou vind ons dat dit onmoontlik is omdat ons wit Afrikanerboere is" (Giliomee, 2004a:134).

In ’n brief aan die Britse regering het Piet Retief in Julie 1837, toe hy al aan die trek was, onder andere gesê:

"Ons wil beskou word as ’n vry en onafhanklike volk" (Giliomee, 2004a: 114).

2.4.13.2. STAATSTIGTING

Theal reken die veeboere wat die binneland ingedring het, was van plan om daar eie state te stig. Hy sê:

“The emigration after 1836 was that of masses of people, including some of the very best men in the country, who abandoned or sold for little or nothing some of the choicest lands in South Africa, and who left the colony avowedly to get rid of English rule and to form independent communities anywhere and at any distance in the interior” (Theal, 1964. Vol VI: 270).

Die stigting van verskeie republieke staaf Theal se standpunt.

2.4.13.3. NOUKEURIGE ONDERSOEKE

Die Groot Trek was nie 'n impulsiewe daad nie, maar is voorafgegaan deur noukeurige ondersoeke. Dr. Andrew Smith het 'n gunstige verslag uitgebring oor sy verkenningsreis na Port Natal in 1832; 'n kommissie-trek onder Piet Uys het in September 1834 die moontlikhede van vestiging, jag en handeldryf met swartes in die binneland gaan ondersoek en ander soekgeselskappe het die Soutpansberg en ook Damaraland in die teenswoordige Namibië ondersoek asook die huidige Mafikeng en Gaborone.

Die Groot Trek het daarop begin. Die Tregardt en Janse van Rensburg-trek het in September 1835 die kolonie verlaat. Hendrik Potgieter van Tarka het vroeg 1836 getrek; Gerrit Maritz van Graaff-Reinet pak die trek in September 1836 met meer as sewehonderd mense aan – onder wie etlike honderde wit mans. In April 1837 trek Piet Uys uit Uitenhage met meer as 100 mense. Teen die lente van 1837 was daar vyf of ses groot kampe tussen die Oranje- en Vaalriviere, altesaam twee duisend Trekkers. Teen 1840 het 'n geskatte 6 000 witmense getrek, alhoewel sommige skattings so hoog as 15 000 is (Davenport & Saunders, 2000:52) . Giliomee sê dat altesame 1 845 families, of 15 000 burgers en familieledede, teen 1845 die kolonie verlaat het (2004a:121).

2.4.13.4. DIE VERSKILLENDE REDES WAAROM GETREK IS

Piet Retief het sy Manifest op 2 Februarie 1837 in die *Graham's Town Journal* gepubliseer en uit Albanie begin trek met meer as 100 mans, vrouens en kinders (Davenport & Saunders, 2000:51). In sy Manifest verskaf hy sy redes waarom hy en sy mede-trekkers trek . Hy kla onder andere dat die owerhede die aanvaarbare manier waarvolgens wit-swart heer-en-knegverhoudings bestuur was, laat vaar het. Blaam word ook op geestelikes geplaas:

“Ons kla oor die onregverdigbare blaam wat op ons gewerp is deur belanghebbende en trouelose persone wie se getuienis in Engeland geglo word met uitsluiting van alle getuienis ten gunste van ons ...” (Giliomee, 2004a:115).

Verskeie geskiedkundiges stel hul standpunte oor waarom getrek is. Giliomee meen daar was verskeie oorsake, maar hulle kan opgesom word as 'n gebrek aan grond, arbeid, veiligheid, en 'n wydverspreide gevoel dat hulle gemarginaliseer word (Giliomee, 2004a: 108).

Davenport en Saunders (2000:52, 53) meen egter daar kan nie betroubare redes geïdentifiseer word nie, omdat die beplanning vir die Trek diskreet plaasgevind het en daar gevolglik min rekords daarvan beskikbaar is. Tog meen hulle is dit moeilik om die gevolgtrekking te ontduik dat die Trekkers wou ontkom aan die verafgeleë regeerders.

Die Trek was nie 'n spontane volkere-migrasie nie, meen Muller, dit was eerder die beste plan wat beraam kon word om aan 'n ondraaglike situasie te ontsnap (Davenport & Saunders, 2000: 53).

Anders Stockenstrom, 'n Sweed wat by die Kompanjie aangesluit en in Graaff-Reinet as landdros gedien het, het die boere daarvan beskuldig dat hulle bloot trek om anderkant die grens wetteloos te gaan lewe. Daarop antwoord voornemende Trekkers hom soos volg

“Die teendeel is waar: ons verlaat die kolonie omdat ons nie weet van 'n regering of van 'n wet nie – van die regering weet ons niks nie behalwe wanneer ons geld moet betaal, en die wet bereik ons nooit nie behalwe om ons te beboet of op 'n ander manier te straf. Dikwels is dit oor dade wat ons nie geweet het verkeerd is nie. Ons veldkornette kan ons geen hulp verleen nie en hulle bly net so in die duister as ons. Ons is soos verlore skape” (Giliomee, 2004a: 111).

'n Engelssprekende kolonis het in April 1836 gerapporteer dat Afrikanerboere min hoop vir die toekoms het. 'n Boer het vertel dat hulle reeds vyf keer deur swartes van alles beroof is en slegter af is as 50 jaar tevore. In September 1836 sê 'n welopgevoede Engelse boer:

“The principal grievance of the farmers in my neighbourhood is ... their having to support such incredible numbers of Hottentots, Bechuanas and Fingoes that daily vagabondize the country and I do myself declare that in no period within the past fifteen years have I ever seen them in such numbers as they are at present ... ten or fifteen idle vagabonds in a day” (Giliomee, 2004a:111).

Volgens Giliomee (2004a:112) het Olive Schreiner, sowat 50 jaar ná die Trek, die Boere se saak soos volg verwoord

“But that which most embittered the hearts of the colonists was the cold indifference with which they were treated, and the consciousness that they were regarded as a subject and inferior race ... (The) feeling of bitterness became so intense that about the year 1836 large numbers of individuals determined to leave for ever the colony and the homes they created”.

Die Britse minister van kolonies, Lord Glenelg, het die skuld vir al die oorloë hoofsaaklik op die grensboere gepak. Mense het geglo die imperiale regering nie ’n vinger sou verroer as die witmense heeltemal “*verwoes en vernietig*” sou word nie (Giliomee, 2004a:111).

Wat regeringsbeleid betref, het die Voortrekkers sommige aspekte daarvan gesteun en ander geopponeer. Goewerneur D’Urban was gewild. Glenelg en ander wat namens die Xhosas in Londen voor die Inboorlingkomitee getuig het, is as skobbejakke beskou. Hierin het die Voortrekkers volgens Davenport & Saunders (2000:54) die ondersteuning van Britse Setlaars geniet.

Theal, wat nog onderhoude met bejaarde Voortrekkers kon voer, sê die volgende oor die Voortrekkers (1964. Vol 6: 265):

“The abandonment of the Cape Colony by many thousands of substantial burghers, who were intent upon seeking a new home in the wilderness where they could be free from what they regarded as intolerable vexation, is an event unique in the modern history of European descendencies. No people not of British descent ever offered such favourable material for conversion into loyal subjects as did these South Africans when forty years earlier they came by conquest under British rule. They were men of our own race, of that sturdy Nether-Teuton stock which peopled England and Scotland as well as the delta of the Rhine”.

Theal sê dit was nie ’n enkel gebeurtenis wat die Groot Trek veroorsaak het nie, maar “... *causes of dissatisfaction had been accumulating since 1811*”. Hy haal Piet Retief se hele Manifest aan. Theal sê van Retief (1964. Vol 6:266) hy was: “... *one of the ablest men among the emigrants*”. Hy bespreek die verslag van luitenant-kolonel Henry Somerset, bevelvoerder op die grens, wat aangesê was om, onder meer, die redes vir die burgers se ontevredenheid vas te stel. Die datum van die verslag is 8 November 1835 (Theal, 1964. Vol 6: 267, 268). Somerset was volgens Theal ’n vriend van die burgers, het hul taal gepraat en was tuis by hulle sodat hy geen probleem ondervind het om hulle standpunte te verneem nie. Kortliks kom Somerset se verslag daarop neer dat die burgers jare lank ly onder aanvalle en geplunder; dat hul klagtes by die owerhede op dowe ore val; dat as hulle die wet in eie hande neem om hulself te beskerm, teen hulle opgetree word en dat daar ten tye van die skryf van

sy verslag juis vier burgers daarvoor in die tronk was. Hy meld ook die afwesigheid van regsekerheid oor eiendomsreg, want vier uit vyf burgers het nie titelaktes vir hul plase gehad nie (Theal, 1964. Vol 6: 270).

Theal (1964. Vol 6: 271) verwerp die mening dat die Voortrekkers uit beswaar teen die afskaffing van slawerny getrek het. Hy loof ook die Voortrekkers want

“... it was no light matter to leave the colony and plunge into the interior, where there were no churches or stores or markets, even if the interior was in all other respects the same as the districts they were abandoning” (Theal, 1964. Vol 6:273).

2.4.13.5. BEDIENDES TREK SAAM

Die grondredes vir die Trek het nie direk verband gehou met die burgers se verhouding met swartes nie, maar met Engelse oorheersing. Die Voortrekkers se positiewe houding teenoor nie-blankes is gedemonstreer deur die feit dat groot getalle nie-blankes die Voortrekkers vrywillig op die Groot Trek vergesel het. Sowat 30 is op 6 Februarie 1838 saam met Piet Retief en sy mense by KwaMatiwane vermoor en enkele dae daarna sowat 200 saam met 300 wit Voortrekkers by Blaauwkrans (Giliomee, 2004a:124). Giliomee (2004a:120) skryf ook dat sowat 5 000 bediendes saam getrek het.

2.4.13.6. 'n ONUITSTAANBARE TOESTAND

Opsommenderwys kan gesê word dat die Groot Trek die gevolg was van toestande wat vir die Voortrekkers ondraaglik en onuitstaanbaar geword het. Die onuitstaanbaarheid is deur 'n verskeidenheid faktore veroorsaak, wat Giliomee (2012a:108) soos volg saamvat:

“... 'n gebrek aan grond, arbeid en veiligheid. Hiermee het gepaard gegaan 'n wydverspreide gevoel onder die deelnemers dat hulle polities gemarginaliseer word” Giliomee (2004a:110 en verder)

Ook ander redes word geopper, soos dat die Britte -

- gesien was as mense wat van ver af regeer,
- nie doeltreffend met die burgers gekommunikeer het nie,
- op die burgers as onderdane neergesien het,
- die burgers geminag het as van 'n laer stand as die Britte self,
- die burgers in die steek gelaat het,
- groot bitterheid by die burgers veroorsaak het,
- die burgers hoop laat verloor vir 'n verbeterde verhouding, en

- die voornemende Trekkers wat blootgestel was aan rondlopers en veediefstalle deur Xhosas en oorloë teen die Xhosas wat tot groot verliese weens roof en diefstal gelei het, nie doeltreffend beskerm het nie – wat 'n gevoel van algemene onveiligheid onder die Trekkers meegebring het.

Die burgers -

- was ontevrede oor die regering se beleid in die binneland;
- was ontevrede oor die onnodige klad wat die Britte op die boere se name geplaas het oor hul beweerde swak hantering van slawe en Khoikhoi-werkers;
- was vervreem deur die herinnering aan die Swart Omgang -- en die teregstellings by Slagtersnek,
- het getwyfel oor sekerheid van grondeienaarskap;
- het beswaar gemaak teen die verbete verengelsingprogram;
- was ontevrede oor die aanslae op Afrikaner-identiteit en kultuur en wat hulle gesien het as politieke oorheersing; en
- was diep teleurgesteld oor die wyse waarop slawe vrygestel is, terwyl heelwat vrygestelde slawe en swartes saam met die Voortrekkers getrek het.

In die lig daarvan dat die Britte toestande vir die burgers onuitstaanbaar gemaak het, kan gesê word dat die Groot Trek grootliks veroorsaak is deur Britse uitdrywing van hulle wat as die Voortrekkers bekend geword het.

2.4.13.7. DIE GROOT TREK: SESESSIE? PARTISIE? EMIGRASIE? UITDRYING?

Die Groot Trek lewer bewys daarvan dat die Voortrekkers geen oplossing kon vind om saam met die ander mensegroepe in een onverdeelde staat te bestaan nie. Die plurale mensegroepe kon dus nie bevredigend genoeg deur die Britse regering gehanteer word nie. Toe die toestande onder die Britse regering vir die Voortrekkers onuitstaanbaar geword het, het hulle die land verlaat en eie state buite die moederland gaan stig. Die Groot Trek kan dus nie 'n stap van sesessie wees nie omdat sesessie inhou dat die ontevredenes 'n geografiese gedeelte van die moederland as hul eie staat beset, wat die Voortrekkers nie gedoen het nie. Dit is ook nie partisie nie omdat die Voortrekkers nie vir hulle in 'n geografiese gedeelte van die moederland 'n nuwe staat gevorm het nie. Die Voortrekkers was in wese hoogs ontevrede landsverlaters en kan dus beskou word as emigrante op soek na 'n eie staat. Dit was 'n volksverhuising – iets wat in die vroeë geskiedenis van Europa heel dikwels voorgekom het.

Daar kan ook geargumenteer word dat die Britte toestande veroorsaak het wat tot die uitdrywing van die Voortrekkers gelei het, hoewel daar nie troepe was wat hulle agtervolg het nie. Die voortdurende teistering (diefstal, roof, plundering en selfs moord) wat deur die Xhosas gepleeg is en nie deur die Britse owerheid in bedwang gebring is nie, het 'n sterk element van geweld meegebring – dit het wel 'n element van verdrywing bevat.

2.4.14. DIE STAATKUNDIGE POSISIE IN DIE BINNELAND NA DIE GROOT TREK

2.4.14.1. INLEIDING

Na die Groot Trek het die Voortrekkers republieke in die noorde gestig, waarna in paragraaf 2.4.18. hieronder verwys word. Daar word ook vanaf paragraaf 2.4.13. gehandel met die verloop van gebeure in die Noorde nadat die Voortrekkers getrek het. Daar word nou egter eers gekyk na die staatkundige posisie in die Noorde nadat die Groot Trek tot by 1899 ten einde perspektief te skep.

Soos bekend, het Nederlanders en Britte die Kaap en sy omgewing vanaf 1652 om die beurt regeer, maar met die Voortrekkers se Groot Trek die binneland in vanaf 1834, is Boere-republieke daar gestig wat die vraag laat ontstaan watter regeringsmagte daar toe in die binneland uitgeoefen is, deur wie en oor wie en watter verwickelinge in die tweede helfte van die negentiende eeu tot aan die einde van die onderhawige tydvak (1910) plaasgevind het.

Grobler bied 'n antwoord op hierdie vraag. Hy sê:

“Tussen 1850 en 1900 het Suid-Afrika 'n dramatiese gedaanteverwissling ondergaan danksy grootskaalse politieke, ekonomiese, kulturele en demografiese omwentelinge. In dié tyd het die staatkundige eenheid wat vroeg in die volgende eeu as Suid-Afrika bekend sou word, onmiskenbaar vorm aangeneem.” (Grobler, 2012:153).

Dit wat hier volg, is uit Grobler se artikel geneem.

Grobler skryf dat daar teen 1850 ongeveer 20 gemeenskappe in die land gewoon het wat min of meer onafhanklik was. Teen 1900 was die hele land opgedeel in twee Britse kolonies, die Kaapkolonie en Natal, en twee Boererrepublieke, die ZAR en die OVS. *“Al die swart gemeenskappe was aan hul gesag onderwerp” (Grobler, 2012: 153).*

2.4.14.2. DIE SAN

Die nie-blanke gemeenskappe was onder druk, sê Grobler. Wat die San betref, was daar teen 1900

“... inderdaad geen Boesman gemeenskappe in die Drakensberge oor nie en is die Boesmans wat vroeër daar gewoon het, gedwing om besittinglose loonarbeiders en veeherders by hul sterker buurgemeenskappe te word” (Grobler, 2012:154).

2.4.14.3. DIE KHOEKHOEN

Grobler skryf ook oor die Khoekhoen (die Griekwas, Koranas en Namas) en sê daar was teen 1850 nog verskeie onafhanklike of minstes semi-onafhanklike Khoekhoengroepe in Suid-Afrika. Verskeie Suid-Afrikaanse gemeenskappe het uit die Khoekhoen ontwikkel, waaronder die Griekwas. *“Maar ook vir dié groepe was die tweede helfte van die 19e eeu ’n hartseer tydperk”*, sê Grobler. Toe die Vrystaatse republiek in 1854 gestig is, het die Griekwas geen politieke regte gekry nie. In 1878 is Griekwaland-Oos deur die Britte geannekseer. Die Namas van Namakwaland en die Richtersveld was tussen 1850 en 1900 nog grotendeels onafhanklik, maar indringing deur wit boere het meegebring dat talle Namamense hul toevlug tot sendingstasies geneem het (Grobler, 2012:154-6).

2.4.14.4. DIE XHOSAS

Die Suid-Nguni, hoofsaaklik Xhosasprekende gemeenskappe, het verskeie oorloë teen die Britte geveg, onder andere die Agste (1850) en die Negende Grensoorloë (1878-1879). Teen 1894 is die volle Transkeigebiede onder Britse beheer gebring (Grobler 201:156-8).

2.4.14.5. DIE ZOELOES

Wat die Noord-Nguni, hoofsaaklik Zoeloe en Swazi's, betref, was die Zoeloes teen 1850 'n onafhanklike gemeenskap, maar daar was struwelinge met die Britte wat daartoe gelei het dat die Britte *“... die vaste voorneme (gehad het) om die Zoeloemag te vernietig ...”* en die Anglo-Zoeloe-oorlog het gevolg. Op 22 Januarie 1879 is die Britte by Isandlwana met groot verliese deur die Zoeloes verslaan, wat hul land vasberade verdedig het. In Julie 1879 het die Britte met wapengeweld Ulundi ingeneem, die Zoeloe-koning gevang, uit Zoeloeland verban en Zoeloeland is daarna deur die Britte in 13 distrikte onderverdeel onder hoofmanne wat deur die Britte aangestel was. In 1887 annekseer die Britte Zoeloeland, en lyf dit 10 jaar later by

Natal in. *“Daarmee was die onafhanklike bestaan van die Zulu op ’n einde”* (Grobler, 2012: 158-9).

2.4.14.6. DIE SOTHO’S

Die Sotho’s wat in Lesotho gewoon het, was teen 1850 onafhanklik. Hulle het by geleentheid op goeie voet met die Vrystaatse blankes geleef, maar daar was ook twiste oor veral grense. In 1858 was daar oorlog tussen die Vrystaters en die Sotho’s en weer in 1865. Die Britte het Lesotho in 1868 tot ’n Britse Protektoraat verklaar. Alhoewel dit die behoud van die Sotho-gemeenskap verseker het, was hulle hul onafhanklikheid kwyt en is in 1871 by die Kaapkolonie ingelyf (Grobler, 201:159-162).

2.4.14.7. DIE PEDI’S

In die tweede helfte van die 19e eeu het die Pedi in die huidige Limpopo en Mpumalanga gewoon. Die intrek van wit boere het spanning veroorsaak, ’n vredesverdrag is gesluit, maar in Augustus 1852 was daar oorlog. In 1857 sluit die Pedi en die Boere ’n vredesverdrag, maar in 1876 was daar weer oorlog. Nadat die Britte die ZAR in 1877 geannekseer het, het hulle die Pedigebied in 1878 en 1879 met ’n groot leërmag binnegeval, koning Sekhukhune se mag gebreek en hom tot 1881 in die tronk aangehou. Die herstelde ZAR-regering het ’n veldtog teen die Pedi geloods wat finaal ’n einde aan die Pedi se onafhanklikheid gebring het (Grobler, 2012:162).

2.4.14.8. DIE TSWANAS

Daar was aanvanklik goeie samewerking tussen die Voortrekkers en die Tswana, maar dit het versuur omdat die Trekkers van mening was dat aangesien hulle die Matabele uit Suid-Afrika verdryf het, alle swart gemeenskappe regtens aan die Voortrekkers onderhorig is en dat die Tswana hulle gevolglik by die Voortrekkers se grondreëlings moes neerlê. Daar is toe ook van die Tswana verwag om belasting te betaal in die vorm van arbeidvoorsiening in ruil vir die reg om in sekere gebiede te woon. In 1852 was daar ’n veldslag tussen die Voortrekkers en die Tswana. Die Bathlaping, die mees suidwestelike Tswanagemeenskap wat in die suidweste van die huidige Noordwes gewoon het, se gebied is na die ontdekking van diamante in die omgewing van die Gariep-en Vaalrivier se saamloop onder Britse beheer geplaas. Die Bathlaping het hulle in 1878, en weer in 1896, teen die Britte verset, maar moes hul vryheid

prysgee. In 1885 het die Britte 'n protektoraat oor die Tswanagebiede verklaar en die Betsjoeanaland-protektoraat is in 1895 by die Kaapkolonie ingelyf. Daardeur het die Tswanagemeenskappe suid van die Moloporivier finaal hul onafhanklikheid verloor (Grobler, 2012:163-4).

2.4.14.9. KLEINER GEMEENSAPPE NOORD VAN DIE VAALRIVIER

'n Aantal Ndebelegemeenskappe het teen 1850 noord van die Vaalrivier gewoon, maar het hul onafhanklikheid in die loop van die volgende 50 jaar verloor (Grobler, 2102:164-5).

2.4.14.10. DIE VENDA

Die Venda het teen 1850 in die Soutpansberg-omgewing gewoon en het aanvanklik goeie verhoudings met die Voortrekkers gehad. 'n Toename in jagbedrywighede van wit jagters het tot ontevredenheid gelei omdat Vendajagters bedreig begin voel het. Nadat die Boere Schoemansdal in 1867 ontruim het, het die Venda hulself vir 30 jaar teen wit indringing beskerm. In 1898 het magte van die ZAR die Venda uit hul vestings in die Soutpansberg verdryf en hoofman Mphephu en 10 000 volgelinge het oor die Limpoporivier gevlug.

“Daarmee is die laaste onafhanklike swart gemeenskap in Suid-Afrika se grondgebied deur die wit mense ingepalm” (Grobler, 2102:165).

2.4.14.11. DIE BOEREREPUBLIEKE VERLOOR HUL ONAFHANKLIKHEID

Van 11 Oktober 1899 tot 31 Mei 1902 woed die Anglo-Boere Oorlog. As gevolg hiervan verloor die ZAR en die Vrystaatse Republiek hul onafhanklikheid.

2.4.14.12. SAMEVATTING

Uit die voorgaande is dit duidelik dat alle swart gemeenskappe in Suid-Afrika hul onafhanklikheid in die tweede helfte van die 19e eeu verloor en onder Britse gesag geëindig het. So ook die ZAR en die Vrystaatse Republiek. Die hele land het dus teen 1902 onder die Britse gesag gestaan. Hierdie gebeure het 'n direkte invloed op die wyse waarop pluraliteit hanteer is deurdat 'n hele aantal groepe wat voorheen outonoom was, nou deur een enkele groep (die Britte) hul politieke vryheid ontnem en hulle dus onderdruk het.

2.4.15. OORLOË IN DIE BINNELAND: 1836 -1838

Vanaf 1834 het talle Afrikaners uit die Kaapkolonie weggetrek en in die noorde met verskeie swart mensegroepe kontak gemaak, soos die Matabeles, Basotho's en die Zoeloes. Alhoewel die Voortrekkers geen opset gehad het om grond te roof of af te neem nie, maar dit eerder te koop of te ruil, het hulle tog in bloedige gevegte met die swartmense betrokke geraak. Die pluraliteit is verhoog deur die aankoms van mense van 'n ander kultuur. Die spanningslyne is veral verhoog deur die mensebotsings en deur 'n gebrek aan versoeningsgeleenthede en/of strukture wat die pluraliteit kon analiseer en oplossings aan die hand kon doen.

Die pluraliteit is verhoog deur die byvoeging van betekenisvolle anderstalige swart groepe mense tot die enkele politieke gemeenskap. Die spanning is verhoog deur die beleid van oorheersing aan die een kant, en aan die ander kant die gebrek aan strukture om pluraliteit te hanteer.

2.4.15.1. VEGKOP: 1836

In 1836 het die Potgieter-trek die Vaalrivier oorgesteek en met Silkaats, opperhoof van die Matabeles, kontak gemaak. Op 16 Oktober 1836 vind die slag van Vegkop plaas, waar sesduisend Matabeles deur sowat 40 Voortrekkers verslaan word. Die Matabeles het egter na raming honderd perde, vyfduisend beeste en vyftigduisend skape met hulle weggevoer. In Januarie en in November 1837 het 'n strafekspedisie onder Potgieter, Maritz en Uys die Matabeles na die noorde uitgedryf en baie geroofde vee herwin (Van der Walt, 1965: 205, 206).

2.4.15.2. ZOELOES: KWAMATIWANE, BLOUKRANS, BLOEDRIVIER: 1836

Teen 1836 het die Voortrekkerleiers met die Zoeloes kontak gemaak wat weer eens die pluraliteit verhoog het deurdat 'n verdere mensegroep tot die bestaande plurale gemeenskap toegevoeg is. Die spanning tussen die mensegroepe het in intensiteit toegeneem. Ten spyte van 'n skriftelike ooreenkoms tussen Dingaan en Retief ingevolge waarvan die Voortrekkers grond sou bekom as hulle sekere verpligtings sou nakom, wat Retief wel gedoen het, het Dingaan op sy woord teruggegaan: Retief en sy 68 man word uitgemoor; honderde blankes en Kleurlingbediendes word by Bloukrans verras en uitgewis. Byna twee jaar later volg die slag van Bloedrivier op 16 Desember 1838. 3 000 Zoeloes sneuwel, maar niemand aan die

kant van die Voortrekkers sterf nie. Die Zoeloekoning, Dingaan, se mag is grotendeels gebreek (Van der Walt, 1965: 215).

Konflik tussen die Zoeloes en ander mensegroepe sou voortduur.

2.4.15.3. DIE BASOTHO'S

Die Basotho's, wat die 15 000 Vrystaters met 12 teen 1 in getalle oortref het, het oor vuurwapens beskik en was besonder mobiel omdat hulle op perde gery het. Hulle het die grens tussen Basotholand (later Lesotho) en die Vrystaat versteur deur gereelde diefstalle van veral perde en beeste. Vrystaatse kommando's het in die vyftigerjare in bloedige gevegte met die Basotho te staan gekom (Van der Walt, 1965: 253-257).

In die Vrystaat, wat aan sy oostekant aan Basotholand (later Lesotho) grens, het sake na die Bloemfontein Konvensie in 1854 waar die Vrystaat se onafhanklikheid deur Engeland toegegee is, beter gegaan omdat hulle formele strukture gekies het.

Die Vrystaters het op 28 Maart 1854 'n Volksraad verkies met JP (Josias) Hoffman as president. Van der Walt skryf dat Hoffman se grootste probleem die Basotho-vraagstuk was met Mosjes as Basothokoning. Mosjes was onder die indruk dat hy 'n wettige aanspraak gehad het op al die grond waarvoor hy voor 1848 beskik het en het sy onderdane toegelaat om die grens na die Vrystaat na willekeur oor te steek. Hoffman het die saak swak hanteer en die Vrystaters het hom as president met Jacobus Boshoff vervang. Die Kaapse goewerneur, Sir George Grey, het hom na die Vrystaat gehaas en deur die verdrag van Smithfield die Warden-lyn vasgestel as die skeiding tussen die Boere en die Basotho's. Dit was weer eens menseskeiding wat as maatreël aangewend was om die pluraliteit te orden. Konflik tussen die Vrystaters en die Basotho sou lank voortduur (Van der Walt 1965: 54 ev.).

2.4.15.4. DIE SEWENDE GRENSOORLOG: 1846-1847

Hierdie oorlog is ook die Amatola Oorlog genoem. Spanning het weer eens opgebou tussen die Kaapse grensboere en Xhosarowers. Dit wat tot oorlog gelei het, was die vervoer van 'n geboeide Xhosahoofman deur Khoi-Khoi-wagte. Die hoofman het na bewering 'n byl gesteel. Xhosas het die konvooi aangeval en die hoofman is dood. Die Xhosas wou nie die moorde-naar uitlewer nie en oorlog breek in Maart 1846 uit (Xhosa Wars. Wikipedia. 30 ev. New

History. Geraadpleeg: 18 November 2012. Ook: Xhosa Wars: Peires, 1979:1, 51. Ook: Xhosa Wars: Thompson, 2001: 55.)

2.4.15.5. DIE AGTSTE GRENSOORLOG: 1851-1853

Die *Agtste Grensoorlog* met swartes vind vanaf 1851 tot 1853 tussen die Britte en die Xhosas plaas. Hierdie oorlog het volgens Van der Walt begin as gevolg van 'n onbesonne daad in Oktober 1850 deur goewerneur Harry Smith wat kennis gegee het dat hy Sandile nie meer as opperhoof van die Rarabestam erken nie, en hy het Charles Brownlee, 'n Engelse inwoner van Brits-Kaffraria, as opperhoof aangestel. Dit het die vet in die vuur laat beland. Die swartes het op Kersdag 1850 die mense in 'n aantal militêre dorpies uitgemoor en verbrand en daarna die kolonie binnegeval en roof, dood en verwoesting gesaai. Die Imperiale regering het daarop Harry Smith met Sir George Cathcart vervang (Grundlingh, 1977: 184).

2.4.16. DIE KAAP KRY VERANTWOORDELIKE REGERING: 1853

Na onderhandelinge tussen die Kaap en die Britse Imperiale regering het die Kaap in 1853 verantwoordelike regering gekry. Die nuwe Kaapse Grondwet se inleidende paragraaf lui soos volg (Statutes of the Cape of Good Hope: Vol. I: 496—498):

“WHEREAS Her Majesty did, by certain Letters Patent, bearing date at Westminster, on the 23rd day of May, in the thirteenth day of her reign, amongst other things, declare and ordain that that there should be within the settlement of the Cape of Good Hope, a Parliament, to consist of the Governor, a Legislative Council, and House of Assembly...”

Die belangrikste stemregkwalifikasies was:

- Kiesers (alle rasse) sal mans wees wat die ouderdom 21 bereik het (Artikel 10) en wat nie deur enige van die diskwalifiserende bepalings as kieser uitgeskakel is nie (Artikel 8).
- “It also laid down relatively low qualifications for the franchise, admitting to the vote males of any race who earned £50 a year or occupied a site and structure together worth £25” (Davenport: 1991:90-91).
- 'n Tweederde meerderheid van die stemme van beide Huise se lede is vereis om die kiesreg te verander. Stemreg is daardeur verskans.

Nie-blanke mans het dus vanaf 1853 stemreg in die Kaap gehad. Daar sou vanaf 1910 tot 1994 'n lang en taai stryd woed om vir nie-blankes ook stemreg in die Unie (later die Republiek) te verkry – wat wel in 1994 gebeur het.

2.4.17. NATAL KRY VERANTWOORDELIKE BESTUUR

RL Hitchins het die *Statutes of Natal* vanaf 1845 tot 1899, beide jare ingesluit, opgestel en dit is later deur Sweeney nagesien. Natal het daarvolgens in 1856 verantwoordelike bestuur van Brittanje ontvang.

Wat stemreg in Natal betref, het alle mans op 15 Julie 1856 stemreg gekry, onderhewig aan sekere voorwaardes, soos minstens 21 jaar oud, wat onroerende bates van minstens £50 besit, of wat sulke eiendom teen £10 per jaar huur en as kieser geregistreer is (Hitchins, 1901: 1.).

In 1909 was daar slegs 6 swart mense in Natal wat die stemreg gehad het. Asiate kon slegs stem as hulle teen 1893 gekwalifiseer het. Daarna kon Asiërs nie meer in nasionale verkiesings stem nie, maar wel provinsiaal en vir die plaaslike munisipaliteit. In die Zuid-Afrika Wet van 1909 is voorsiening daarvoor gemaak dat bestaande stemregreëlings voortduur, onderhewig egter aan enige veranderinge wat die Unie Parlement kon maak. Stemreg vir swart mans was beskerm deurdat hulle nie van hul stemreg ontnem kon word nie, behalwe deur besluit met 'n tweederde meerderheid van beide Huse van die Parlement (Lodge, 2002: 292-294).

2.4.18. VOORTREKKERS STIG REPUBLIEKE IN DIE BINNELAND: VANAF 1852

2.4.18.1. NATALIA, ZAR, VRYSTAAT, STELLALAND, GOOSEN EN DIE NUWE REPUBLIEK

Wat grond betref, en dus 'n plek waar die Voortrekkers hulle in die noorde kon vestig, het die Voortrekkers verkies om vir grond te onderhandel eerder as om dit met geweld af te neem.

Behalwe die bekende ooreenkoms tussen Retief en Dingaan, is daar ander voorbeelde van onderhandeling vir grond. In Junie 1838, byvoorbeeld, het Potgieter die grond tussen die Vaal- en die Vetrivier van die Taung leier, Makwana, geruil vir 49 beeste (Changuion & Steenkamp, 2011:31).

Na afloop van die Groot Trek het die Voortrekkers verskeie republieke in die noorde gestig. In die Transvaal is die Zuid-Afrikaanse Republiek in 1857 gestig met 'n geskatte 20 000 burgers noord van die Vaalrivier. In 1854 word die Republiek van die Oranje-Vrystaat (OVS) met sowat 15 000 burgers tussen die Vaal en die Oranjeriviere gestig (Giliomee & Mbenga, 2007:151). Die republieke Stellaland en Goosen word in 1882 in die land van die suidelike

Tswana gevorm nadat die Boere hulp aan die Tswana verleen het. Beide Stellaland en Goosen is provisioneel deur die ZAR geannekseer (Giliomee, 2004a:198). Die Nuwe Republiek word in 1884 deur die burgers gestig met die medewerking van die Zoeloekoning Dinizulu en met Vryheid as hoofstad. Die Nuwe Republiek is in 1888 by die ZAR ingelyf (Grobler, 2012:175).

2.4.18.2. BRITTE ANNEKSEER BOEREGEBIEDE: SANDRIVIER EN BLOEMFONTEIN KONVENSIES

Die Britte het in Februarie 1848 die gebied tussen die Oranje- en Vaalriviere, asook die Drakensberge as Britse gebied verklaar. Andries Pretorius het met majoor Warden, die Britse Resident, onderhandel wat tot die ondertekening van die Sandrivier Konvensie op 17 Januarie 1852 gelei het.

“Daarvolgens het Brittanje die onafhanklikheid van die Trekkerrepubliek noord van die Vaalrivier amptelik erken. Die Zuid-Afrikaansche Republiek (ZAR) het in 1857 tot stand gekom” (Visagie 2012:147).

Na verskeie verwikkelinge volg die Bloemfontein Konvensie wat op 23 Februarie 1854 deur Josias Hoffman en ses ander voormalige Trekkers onderteken is.

“Hiervolgens het die Britse regering die onafhanklikheid van die gebied tussen die Oranje- en die Vaalrivier erken en het die Republiek van die Oranje-Vrystaat tot stand gekom” (Visagie 2012: 149).

2.4.19. DUITSE IMMIGRANTE: 1854

’n Verdere toevoeging tot die pluralisme het gekom toe goewerneur George Grey, wat in 1854 in Suid-Afrika aangekom het, die proefneming gedoen het om Duitse immigrante na Suid-Afrika te bring. Daar het aanvanklik sowat 3 500 opgedaag en later nog sowat 2 000, wat ’n verdere toevoeging tot die menseverskeidenheid was (Kruger, 1965:258).

2.4.20. INDIËRS INGEVOER: VANAF 1863

Die pluraliteit is in die 1860s verder aangevul deur die invoer van Indiërs om op die Natalse suikerplantasies te werk. Tussen 1860 en 1911 het 150 000 kontrak-arbeiders aangekom. Die Natalse regering het hul reiskoste betaal. Na afloop van ’n tien jaar dienskontrak kon hulle gratis na Indië terugkeer of in Natal agterbly waar elkeen gratis ’n stukkie grond sou kry. Sowat helfte het teruggekeer na Indië (Grobler, 2101:168). Volgens Kruger (1965:490,491)

het baie Indiërs hulle op die handel begin toelê. Hul getalle het vinnig vermeerder en baie het uit Natal na die ander provinsies begin migreer.

2.4.21. ONTDEKKING VAN DIAMANTE: 1867

Giliomee (2004a:243) sê:

“Na die ontdekking van diamante in 1867 het Engelssprekendes, Afrikaners, buitelanders, kleurlinge en swart mense op die myndorp (Kimberley) toegesak”.

Die ontdekking van diamante het gevolglik die pluraliteit verdiep en metodes sou gevind moes word om die pluraliteit te hanteer.

2.4.22. DIE NEGENDE GRENSOORLOG: 1877-1879

Hierdie oorlog is ook as die Fengu-Gealeka oorlog bekend. Nadat die Britte probeer het om 'n konfederasie van state op die been te bring onder oorhoofse Britse beheer, het spanning opgelaai. Die oorlog het uitbreek toe Fingus en Gcalekas in September 1877 by 'n bruilof aan die baklei geraak het (Xhosa Wars: Wikipedia. Geraadpleeg: 18 November 2012. Ook: Xhosa Wars: Peires, 1979:151 en Thompson, 2001:55).

2.4.23. DIE ANGLO-ZOELOE OORLOG: 1879

Grobler handel met die stryd tussen die Zoeloes en die Britte (2012:158-159). Die stryd teen Britse oorheersing was nie net tot die Boere beperk nie. Die Zoeloes het teen 1850 'n onafhanklike gemeenskap gevorm en Zoeloe onafhanklikheid is deur koning Mpande beskerm tot sy dood in 1872 waarna sy seun Cetshwayo hom as koning opgevolg en 'n krygsmag van sowat 40 000 soldate opgebou het. Die Britte het hom as 'n gevaar vir hul oppergesag in Suid-Afrika beskou. 'n Onredelike ultimatum is deur Sir Bartle Frere aan Cetshwayo gestuur, wat verwerp is en die Britte het Zoeloeland militêr ingeval, wat die Anglo-Zoeloe oorlog ingelui het. Op 22 Januarie 1879 het die Zoeloes die Britte by Isandlwana verslaan, maar later op dieselfde dag het die Britte by Rorke's Drifts die Zoeloe-aanval afgeweer. In Julie 1879 marsjeer die Britte na Ulundi en verslaan die Zoeloes. Hulle verdeel daarna die Zoeloe koninkryk in 13 distrikte en stel self hoofmanne aan wat die Britte goedgesind is. Cetshwayo is uit Zoeloeland verban en is in 1884 oorlede. Dinizulu word koning en het 'n goeie verhouding met die Boere gehad, maar die Britte het hom nie erken nie en het Zoeloeland in 1887 geannekseer. Tien

jaar later is Zoeloeland by Natal ingelyf en dit het deel van 'n Britse kolonie geword. Daarmee het die onafhanklike bestaan van die Zoeloes tot 'n einde gekom.

2.4.24. BRITTE ANNEKSEER DIE TRANSVAAL: 1877

Shepstone het die Transvaal in 1877 namens Brittanje geannekseer waardeur groot spanning, bitterheid en uiteindelik die Eerste Vryheidsoorlog ontstaan het (Pretorius, 2012:235).

2.4.25. PAUL KRUGER OOR CARNARVON SE AANBOD VAN "SELFREGERING"

'n Treffende voorbeeld van Afrikaners se identiteits- en vryheidsdrang is opgesluit in die woorde van Paul Kruger in die sewentigerjare van die negentiende eeu – nog voordat hy president van die ZAR geword het. Nadat Brittanje die Transvaal geannekseer het, het Kruger in Londen met lord Carnarvon, minister van kolonies, oor onafhanklikheid vir die Transvaal onderhandel. Carnarvon het dit egter geweier en eerder selfregering binne 'n federale stelsel aangebied. Kruger was nie daarvoor te vinde nie. Oor Carnarvon se aanbod het Kruger later gesê:

"Hulle sê vir jou: 'Sit eers jou kop in die galgtou se strop sodat ek jou kan ophang; daarna mag jy met jou bene skop soveel jy wil.' Dit is wat hulle selfregering noem" (Giliomee, 2004a:189).

2.4.26. DIE EERSTE VRYHEIDSOORLOG: 1880-1881

Alhoewel Brittanje die soewereiniteit van die ZAR in terme van die Sandrivier-konvensie van 1852 skriftelik erken het, het hy nogtans oorgegaan tot die anneksasie van die ZAR in 1877. Aanleidend daartoe was die ontdekking van goud in Lydenburg in 1875, wat 'n instroming van buitelandse fortuinsoekers tot gevolg gehad het. Engelbrecht & Bosman (1965: 281) sê daarvoor:

"Dit was die eerste uitlander-element wat ter wille van eiebelang hulp van buite wou inroep om die gesag van die staat te fnuik".

'n Ander belangrike rede vir die anneksasie was Carnarvon, die Britse minister van kolonies, se droom van 'n verenigde Suid-Afrika as konfederasie. Sy verteenwoordiger in Suid-Afrika was sir Henry Barkly wat 'n gebied voorgestel het wat Engels, sowel as onderdanig aan die Britse kroon sou wees. President Burgers, president van die ZAR, was ook ten gunste van 'n

verenigde Suid-Afrika, maar hy wou 'n Afrikaanse Republiek met 'n eie vlag hê (Engelbrecht & Bosman, 1965: 282).

Op 2 Januarie 1877 het Theophilus Shepstone met 25 polisiemanne in Pretoria opgedaag. Shepstone het as tweejarige kind saam met die Britse Setlaars in Suid-Afrika aangekom en sy lewe lank 'n "*passievolle imperialis gebly*" (Giliomee, 2004a: 187) Op 12 April 1877 het hy 'n Proklamasie op die Kerkplein in Pretoria voorgelees waarvolgens die Transvaal deur Brittanje geannekseer word (Grobler, 2012:172).

Verskeie onderhandelings met die Britte – sowel in Suid-Afrika en in Londen – om die ZAR se onafhanklikheid terug te kry, was onsuksesvol. 'n Vergadering van vier- tot vyfduisend Transvalers versamel daarop op 8 Desember 1880 by Paardekraal en dit lei daartoe dat die ou Volksraad, wat in April 1877 verdaag het, weer op 13 Desember 1880 vergader het asof dit steeds die hoogste wetgewende gesag in die Transvaal was. Die Volksraad het die bestuur van die land aan 'n driemanskap opgedra: Paul Kruger, MW Pretorius en Piet Joubert. Die ZAR was herstel en sy voorlopige setel sou Heidelberg wees (Bosman, 1965: 311, 312).

Oorlog het gevolg, wat ramspoedig vir die Britte was. Die eerste skote het op 16 Desember 1880 te Potchefstroom geklap (Grobler, 2012:173). Daarna volg etlike veldslae. By Bronkhorstspruit word kolonel Anstruther en 257 soldate deur 200 Boere gestuit. Sowat 160 Britte sterf of is gewond. Slegs twee Boere sneuwel. Aansienlike buit is geneem.

In Natal ruk generaal Pomeroy Colley met 1 400 man op en by Laingsnek wag generaal Piet Joubert hom in met tussen 300 en 400 Boere. Colley blaas die aftog met 240 man dood of gewond. Boereverliese was 14 dood en 28 gewond. Op 8 Februarie 1881 pak generaal Nicolaas Smit Colley se magte by Skuinshoogte. Colley val terug met verliese van 76 dood en 67 gewond. Aan Boerekant is 8 dood en 6 gewond.

Op 27 Februarie 1881 vind die slag van Amajuba plaas. Colley bestyg die berg van die Natalkant af met 550 troepe en beset die kruin voor dagbreek. Generaal Joubert stuur daarop 150 Boere, verdeel in drie veldkornetskappe onder bevel van veldkornette D Malan, S Roos en J Ferreira om die berg gekamoefleerd te bestyg. Terselfdertyd neem Boere skerpskutters plek in en peper die kruin sodra 'n Engelsman opgemerk word. Colley se tweede-in-bevel word onder meer op dié wyse doodgeskiet. Ongeveer teen die middaguur bereik die Boere die

kruin en in die daaropvolgende geveg sterf Colley self. 92 Britte sterf, 134 is gewond en 53 word krygsgevangene geneem. Aan Boerekant is slegs een dood en vyf gewond. Op daardie geskiedkundige dag, 27 Februarie 1881, het die Eerste Vryheidsoorlog wat op 16 Desember 1880 begin het, vir die Britte katastrofies geëindig. Die Britte se verliese in die verskillende veldslae was altesaam 769 soldate dood of gewond. Aan Boerekant sneuwel altesaam 25 Boere en 39 is gewond.

Die Eerste Vryheidsoorlog was 'n enorme triomf vir Afrikaners en die grootste vernedering wat die magtige Britse Leer gedurende die negentiende eeu gely het. Dit sou ook een van die aanleidende oorsake van die Anglo-Boereoorlog van 1899-1902 wees omdat die Britte hierdie vernedering wou uitwis (Bosman, 1965: 312-315).

Daar volg uitgerekte vredesonderhandelinge, wat uiteindelik daarop neerkom dat Paul Kruger, Piet Joubert en MW Pretorius onderneem om Britse suwereniteit te aanvaar. Sir Evelyn Wood het aangevoer dit beteken die volgende:

“The country has entire self-government as regards its own affairs, but that it cannot take action against or with an outside power without the permission of the Suzerain” (Bosman, 1965: 317).

'n Koninklike Kommissie het op 3 Augustus 1881 met die Driemanskap ooreengekom dat die Transvaal van daardie dag af weer volkome selfbestuur kry, onderworpe aan die suwereniteit van die Britse Kroon en ander voorwaardes. Generaal Piet Joubert sou by geleentheid aan Sir Evelyn Wood gesê het:

“Gij vegt voor die eer, wij voor ons recht”.

Die voortsetting van die stryd sou egter noodlottig wees en daarom is gesê:

“Wy teekenen deze Conventie met een zwaar hart” (Bosman, 1965:318).

2.4.27. DIE ONTDEKKING VAN GOUD: 1886

Giliomee handel met die ontdekking van goud en die dramatiese gevolge daarvan. Die rykste goudrif in die wêreld is in 1886 aan die Witwatersrand ontdek en die nuus was skielik op die wêreld se lippe. Binne 14 jaar sou die myne 'n kwart van die wêreld se goud produseer. Groot buitelandse beleggers het ingestroom en binne 2 jaar was 44 myne in bedryf met meer as 100 000 mense in diens.

2.4.28. INSTROMING VAN UITLANDERS

President Kruger het geglo dat daar slegs 30 000 burgers was wat kon stem teenoor 70 000 Uitlanders wat vir stemreg sou kon kwalifiseer. Volgens Pelzer (1965: 374) is daar verskillende weergawes oor die getalle. Hy sê Rhodes het in 'n telegram aan die *New York World* beweer daar is 14 000 Boere teenoor die 100 000 Engelse in die Republiek (ZAR) woonagtig. Sir Jacobus de Wet, Britse agent in Pretoria, het aangedui dat daar in 1894 15 558 ander vreemdes en 62 509 Britse onderdane was. Hy stel die burgerlike bevolking op 70 861. Pelzer sê egter de Wet se opgawe was foutief. Die amptelike syfers, soos deur E Lippert aan die *Daily Chronicle* meegedeel, toon dat daar in 1896 teenoor die 150 308 Republikeinse burgers, slegs 75 720 Uitlanders, van wie slegs 41 275 Engelse, in die Republiek was. Grobler (2012:181) sê daar was in 1894 reeds 75 000 Uitlanders teenoor sowat 150 000 burgers.

Grobler sê ook (2012:177):

“Dit was veral die tienduizende ‘Uitlanders’, spesifiek Britse burgers, wat hulle aan die Witwatersrand gevestig het wat mettertyd ‘n politieke faktor geword en die geskiedenis ingrypend beïnvloed het”.

Oor die Uitlanders het president Kruger gesê alhoewel daar baie knap en getroue mense onder hulle was

“...zijn er ook eene menigte van alle nationaliteiten waaronder velen misschien die uit de gevangenissen gevlucht zijn, en zulken kunnen toch het stemreg niet krijgen” (Pelzer 1965: 374).

Die Uitlanderkwessie was een van die belangrikste oorsake van die Anglo-Boereoorlog in 1899. Weens die groot getalle van die Uitlanders sou hulle, indien politieke regte aan hulle gegee word, onvermydelik die Afrikaner-regering by die stembus vervang. Dit het ernstige druk geplaas op die vraag hoe die verbrede pluraliteit hanteer moes word. Uitlanders het ook met Milner se aanmoediging 'n petisie met meer as 22 000 handtekeninge daarop aan koningin Victoria gestuur waarin hulle op stemreg en tussenkoms aandring (Pretorius, 2012: 237).

2.4.29. DIE JAMESON-INVAL: 1895-1896

In 1895 het die Kaapse premier, Cecil John Rhodes, saamgekonkel met die Britse koloniale sekretaris, Joseph Chamberlain, met die Britse Hoë Kommissaris in Suid-Afrika, Sir Hercules

Robinson, 'n groep mynbase en Randlords om met 'n geheime gewapende sameswering die Kruger-bewind tot 'n val te bring. Leander Starr Jameson sou die inval lei en die uitlanders sou in die Transvaal in opstand kom om hom by te staan. Die plan was dat die ZAR in Brittanje se skoot val. Die poging het misluk. Cecil John Rhodes moes as premier van die Kaap bedank, Brittanje is internasionaal veroordeel en Paul Kruger se beeld is versterk (Giliomee & Mbenga, 2007: 207, 208).

2.4.30. SAAMTREK VAN BRITSE TROEPE: 1899

Op 8 September 1899 het die Britte 10 000 troepe na Suid-Afrika gestuur, wat die aantal Britse troepe naby die republikeinse grense op 22 000 te staan gebring het. Transvaal het op 27 September 1899 60% van sy burgers opgeroep. Ses dae later het die Vrystaat hierdie voorbeeld gevolg. Die troepe het na die grense opgeruk (Pretorius, 2012: 237).

2.4.31. DIE ANGLO-BOEREOORLOG: 1899-1902

Op 9 Oktober 1899 stuur die Transvaalse regering 'n ultimatum aan Brittanje waarin geëis word dat

- alle probleme tussen die twee lande deur arbitrasie besleg word,
- dat die Britse troepe aan sy grense onmiddellik onttrek word, en
- dat die troepe wat per skip na Suid-Afrika onderweg was, nie aan wal moes gaan nie.

Die Britte het die ultimatum geïgnoreer en twee dae later, op 11 Oktober 1899, breek die Anglo-Boereoorlog uit (Pretorius, 2012:238) .

2.4.31.1. DIE BRITSE OPTREDE TYDENS DIE OORLOG

As agtergrond tot die Britte se militêre optredes tydens die ABO, word verwys na Brittanje se geskiedenis van menige bloedige oorloë as bewys daarvan dat die bloedige Britse optredes tydens die ABO geen uitsondering was nie. In die 19e eeu was Brittanje in Suid-Afrika in 12 oorloë betrokke: Die oorname van die Kaap in 1795 en weer in 1806, ses oorloë teen die Xhosas, twee teen die Zoeloes en twee teen die Boere. Volgens Farwell (1973: 364-371) en Judd (1973: 174-176) was Brittanje tydens die regering van koningin Victoria van 1837 tot 1901, dit is 64 jaar, in nie minder nie as 230 oorloë, strafekspedisies en ander militêre veldtogte betrokke. Trouens, daar was in dié tydperk geen konflikvrye jaar nie.

Na 'n uitmergelende en vir die Boere 'n verwoestende en smartlike oorlog van byna drie jaar, is die Vrede van Vereeniging op 31 Mei 1902 geteken.

Daar was baie gebeurtenisse in die Anglo-Boereoorlog wat tersaaklik is tot die studie: Dit toon aan hoe die Britte die pluraliteit negatief hanteer het. Die Britte se pogings om die pluraliteit met vorms van dwang te hanteer, is ook ná die ABO in Suid-Afrika voorgesit deur die naoorlogse administrasie, maar die vryheidsdrang van die Afrikaners het daartoe gelei dat die Britte se pogings om die pluraliteit negatief te hanteer, op langer termyn eintlik die teenoor-gestelde uitwerking gehad het.

2.4.31.2. SAMEVATTING TEN OPSIGTE VAN DIE ABO

Die grondrede waarom die Britte die ABO afgedwing het, was om die waardevolle goudpro-duksie te beheer en om die Transvalers en Vrystaters te dwing om Britse waardes, veral Engels as taal, te aanvaar. Tesame met die poging om die pluraliteit in Suid-Afrika deur dwang te hanteer, was daar dus ook 'n sterk ekonomiese motief. Die Britse metodes om die pluraliteit te hanteer was om eenvoudig almal in hul pad onder Britse gesag in te dwing of andersins te probeer uitwis.

Die Britte se onmenslike metode van oorlog voer, is treffend saamgevat deur Henry Campbell-Bannerman. Hy het in 1901 (as opposisieleier) met verwysing na die konsentrasiekampe tydens die oorlog gesê:

"When is a war not a war? When it is carried out by methods of barbarism in South Africa" (Giliomee, 2004a:211).

'n Amerikaanse vrywilliger, kolonel JYF Blake, het gesê:

"I do not believe that in the history of the world one could find more acts of barbarity and brutality committed by any people in any land than by the English in the two little republics of the Transvaal and the Free State" (Changioun et al. 2003: Inleiding).

Hierdie gebeure is 'n duidelike voorbeeld van hoe moraliteit oor tyd verander. Tot en met Koningin Victoria se dood in 1901, was allerlei onmenslikhede en wreedhede nog in praktyk beoefen, maar soos uit Campbell-Bannerman se opmerking afgelei kan word, was die morali-teit besig om te verskuif. Tydens die volgende Britse verkiesing in 1905, het die groeiende nuwe moraliteit die oorhand gekry toe Campbell-Bannerman die verkiesing gewen het. Om

volle uiting aan die nuwe moraliteit te gee, het die twee kolonies wat op so 'n barbaarse manier onder Britse gesag ingedwing is, binne enkele jare daarna selfregering gekry.

2.5. DIE GROEI VAN AFRIKAANS AS TAAL

Die groei van Afrikaans as taal is tersaaklik omdat dit die ontstaan van Afrikaners en hul kulturele en politieke ontwikkeling uitwys – wat 'n aanduiding was van die ontwikkeling van 'n belangrike faset van pluraliteit in Suid-Afrika. Dit beklemtoon die bestaan van 'n kragtige groep (Afrikaners) wat saam met ander volke en groepe met mekaar oor die weg moes kom en konflik moes probeer vermy in 'n eenheidstaat.

Nadat die Britte in die Kaap in 1865 besluit het dat onderrig in staatskole slegs in Engels aangebied sal word, het verskeie optredes gevolg om Afrikaans tot sy reg te laat kom:

- in 1882 reeds het Onze Jan Hofmeyr die reg gekry dat Hollands in die Parlement gebruik kon word;
- in 1883 word kennis van Hollands verpligtend vir sekere Staatsdiensrange;
- in 1884 is Hollands as hoftaal toegelaat; in 1887 word Hollands 'n verpligte vak vir kandidate vir die Staatsdienseksamens.
- In 1890 het Hofmeyr die stigting van die Suid-Afrikaanse Taalbond ondersteun wie se doel dit was om die “*volkstaal*” en 'n sterker nasionaliteitsgevoel te bevorder (Giliomee, 2004a:184).

Giliomee voeg by: “*Hollands was nou 'n amptelike taal...*” (Giliomee, 2004a:183.)

Daar is oor tyd nog stappe gedoen om Afrikaans as taal erken te kry en te versterk. Die volgende is 'n kronologiese verloop van die belangrikste gebeure in hierdie verband:

De Zuid-Afrikaan is 'n koerant wat in 1830 gestig is (Pretorius, 2012: 78) en was baie lank die enigste Hollandse koerant en het standpunte ingeneem en debat gevoer oor talle kontensieuse onderwerpe.

Ds SJ du Toit, gebore in 1847, was die dryfveer agter die eerste Afrikaanse taalbeweging van 1875 tot 1890.

Afrikaans was die taal wat die koloniste met hul werkers gepraat het en was heeltemal onderskeibaar van Nederlands.

Daar was debatte oor die vertaling van die Bybel en oor Afrikaans as taal waartoe SJ du Toit in 1874 in *De Zuid-Afrikaan* toegetree het. Hy het standpunte gelug wat vandag nog geldig sou wees, soos dat mens se moedertaal jou kosbaarste besitting is en dat die verheffing van Engels tot die enigste openbare taal groot skade aan Afrikaans aanrig. Hy het preke in Engels en in skole gekritiseer. Du Toit het die destydse geskrewe Afrikaans verdedig en gesê “*Ons skryf soos ons praat*” (Giliomee, 2004a: 178).

Op 14 Augustus 1875 het du Toit en sewe ander persone, meestal onder 30 jaar oud, die Genootskap van Regte Afrikaners (GRA) gestig, met du Toit as leier. Die GRA se doelwit was om die wit Afrikaans- en Hollandssprekende mense te oorreed om te aanvaar dat Afrikaans 'n belangrike rol in hul nasionale bewussyn kan speel en om hulself as 'n besondere gemeenskap te beskou met die naam Afrikaner – 'n benaming wat die GRA as 'n erenaam geag het. Hulle het onderskei tussen mense met Afrikaanse-, Engelse- en Hollandse “*harte*”. Die GRA se selfopgelegde roeping was om 'n gemeenskap vir Afrikaners met Afrikaanse harte op te bou (Giliomee, 2004a: 178).

Die GRA het daarop sy eie koerant uitgegee: *Die Afrikaanse Patriot* wat op 15 Januarie 1876 verskyn het. In die vroeë jare was dit die enigste Afrikaanse koerant. Die GRA en *Die Afrikaanse Patriot* het 'n belangrike rol gespeel om Afrikaners se identiteitsbewussyn en nasionalisme te stimuleer. Dit het baie jare later in 1948 bygedra tot die verkiesingsoorwinning van die destydse Nasionale Party – wat vir die eerste keer sedert 1902 'n suiwer Afrikaanse regering aan bewind gestel het.

Die Afrikanerbond was die eerste politieke party wat vroeg in die tagtigerjare gestig is met JH (*Onze Jan*) Hofmeyr as leier. Al wat “*Afrikaner*” is, moes hom daarin tuis voel en dit was 'n party waar “*geen nasionaliteit ons van mekaar skei nie*”. “*Afrikaners*” was “*almal wat Afrika erken as hul vaderland ... al is hulle van Engelse, Hollandse, Franse of Duitse afkoms*” (Giliomee, 2004a:181).

2.6. DIE TYDPERK 1902-1910

2.6.1. CHINESE: 1903

Daar is in hierdie hoofstuk, par. 2.2.5, *supra*, reeds daarop gewys dat ook Chinese na Suid-Afrika gekom het. Milner het op versoek van die myne toegelaat dat Chinese vanaf 1903 ingevoer is om in die myne te kom werk waar daar 'n nypende tekort aan arbeid was en te min swartes wat wel bereid was om in die myne te werk. Korttermyn kontrakte is met die Chinese gesluit waarna hulle verplig was om na hul eie land terug te keer. Meer as 63 000 Chinese het gekom en teen 1905 het hulle reeds een derde van die myne se arbeidersmag verteenwoordig. Hulle lone was skandalig laag en hul werks- en lewensomstandighede uiters power. Die myne is gou daarvan beskuldig dat die Chinese “*slawe-arbeiders*” was (Giliomee, 2004a:222).

2.6.2. SELFREGERING VIR DIE OORWONNE REPUBLIEKE: 1905

Generaal JC Smuts het in Januarie 1905 in Londen samesprekings met die nuwe Britse Eerste Minister, Henry Campbell-Bannerman, gehou oor die politieke toekoms van die OVS en Transvaal. Na die beraadslaging het die Britse kabinet besluit om selfregering aan die twee gebiede te verleen (Giliomee, 2004a:225).

2.6.3. STIGTING VAN AFRIKANER POLITIEKE PARTYE: 1905-1906

Nog voor 1905 het die Transvalers reeds begin organiseer. Generaal Louis Botha het in 1903 die eerste na-oorlogse politieke vergadering gehou en in Januarie 1905 aangekondig dat hy 'n politieke party gestig het, naamlik *Het Volk*. In die Vrystaat het generaal JBM Hertzog en oud-president Steyn in Mei 1906 die *Orangia-Unie* gestig (Giliomee, 2004a:223). In die verkiesings wat in 1907 gehou is, het *Het Volk* 37 van die 69 setels in die Transvaal en die *Orangia-Unie* 31 uit 38 in die Vrystaat gewen (Giliomee, 2004a:227). Botha word daarop Eerste Minister van die Transvaal en Abraham Fischer van die Vrystaat. Die eintlike mag agter die *Orangia-Unie* was egter Hertzog en oud-president Steyn (Giliomee, 2004a:227)

Wat die taalkwessie betref, was dit vir Hertzog en Steyn volgens Giliomee “... *sentraal in hul projek om die verpletterde boere weer op die been te bring*” (Giliomee, 2004a:227), maar vir Smuts en Botha was die taalkwessie nie so 'n hoë prioriteit as vir Hertzog en Steyn nie.

Smuts het in 1905 aan 'n joernalis gesê "... dat Engels die offisiële taal van Suid-Afrika sal wees en Hollands 'toegelaat' (sal word)" (Giliomee, 2004a:226).

2.6.4. DIE BAMBATHA-OPSTAND: 1906

Volgens Stuart (Stuart, 1913: 581 en verder, sowel as Bambatha Rebellion Wikipedia) het die Britse regeerders in Natal na die Anglo-Boereoorlog 'n sogenaamde "*poll tax*" van £1 ingestel bykomstig tot bestaande belastings om swart werkers aan te moedig om tot die arbeidsmark toe te tree. Daar was wedywering tussen die goudmyne en plaasboere om werkers te trek. Stamhoof Bambatha ka Mancinza van die amaZondi-stam wat oor sowat 5 500 mense regeer het wat in ongeveer 1 100 wonings in Bambatha se gebied geleef het, het betaling van die nuwe belasting teengestaan. Polisie is na hom gestuur om die belasting in te vorder en in Februarie 1906 is twee polisiemanne vermoor. Bambatha is deur die Britte as stamhoof afgesit, waarop Bambatha met volgelingen aanvalle begin loods het.

Die Britte het Bambatha se krygers, wat hoofsaaklik met assegaaie, kieries en skildvelle gewapen was, in April 1906 met masjiengewere en kanonne in Mome Gorge oorweldig. Bambatha is gedood en sy kop afgesny. Bambatha se bondgenoot, die 95 jarige Zoeloe aristokraat hoofman Siganda Shezi van die amaCubestam, is gevangene geneem en sterf 'n paar dae later. Tussen 3 000 en 4 000 Zoeloes het omgekom, 700 is tronk toe gestuur en 4 000 het lyfstraf gekry.

Koning Dinizulu is gearresteer en tot vier jaar tronkstraf gevonnissen. Die Britte se koste om die opstand te onderdruk, het £883 576 beloop, ongeveer gelyk aan £370 miljoen in 2010.

Die tersaaklikheid van hierdie insident is geleë in die moraliteit van daardie tydperk. Vandag (2013) sou die afsny van 'n mens se kop afskuwelik en immoreel wees. Die hardhandige optrede van die Britte sou ook vandag baie kritiek uitgelok het.

2.6.5. MILNER SE VOORSTEL HOE OM DIE PLURALITEIT TE HANTEER: SANAC

Giliomee skryf dat Milner in 1903 die South African Native Affairs Commission (SANAC) aangestel het om 'n meer stelselmatige en gekoördineerde natuurlikebeleid vir die toekomstige Suid-Afrika te formuleer, met 'n Britse koloniale amptenaar, Sir Godfrey Lagden, as voorsitter. Lagden was voorheen belas met naturellesake in die Transvaal (1879-1881); in Wes-Afrika

(1881) en Basotholand (1884-1901). Lagden het die volgende belangrike aanbevelings wat duidelik op menseskeiding of segregasie neergekom het, gemaak (Giliomee, 2004a: 251,252):

- Swart mense moet toegang tot wit grond ontsê word, hetsy deur aankoop, huur of as deelsaaiers.
- Die staat moet die gebiede afbaken wat sal dien as reservate vir swart mense.
- Woongebiede in stede en dorpe moet gesegregeer wees.
- Onderwys aan swart mense moet hulle vir ongeskoolde werk voorberei.
- Die Kaapse stelsel van swart stemreg op 'n gemeenskaplike kieserslys is verwerp.
- Swart mense moet op 'n aparte kieserslys geplaas word met 'n beperkte aantal wit verteenwoordigers in die sentrale parlement.

2.6.6. DIE LAGDENVOORSTELLE UITGEVOER: "TERRITORIALE SKEIDING"

Giliomee (2004a:252) skryf dat die Britse na-oorlogse administrasie in Transvaal onder sir Arthur Lawley die SANAC-verslag uitgevoer het deur sekere gebiede as reservate opsy te sit en dit statutêr te omskryf. Altesaam een miljoen morg, dit is sowat 3% van Transvaal se grondgebied, is vir swart mense afgebaken. Nadat selfregering in 1907 toegeken is, het Louis Botha se regering hierdie stap goedgekeur. In die wet op naturelleggrond van 1913 is die gebiede wat in 1907 aangewys is, vir swartes in Transvaal opsy gesit. Giliomee (2004a:253) sê die volgende oor Milner se idee oor hoe die pluraliteit hanteer moet word:

"Dit is so dat die SANAC die eerste keer 'n omvattende en konsekwente beleid vir wit baasskap in Suid-Afrika, gegrond op die idee van 'n wit land met swart reservate, aanbeveel het".

2.6.7. PLANNE OM DIE LAND TE VERDEEL: PARTISIE

Giliomee skryf dat die gedagte om Suid-Afrika in 'n sogenaamde witmansland en swart reservate te "verdeel" reeds na die Anglo-Boereoorlog ontstaan het en uit verskillende bronne geput het. Die voorstel was in effek 'n voorstel hoe om die Suid-Afrikaanse plurale mensegroepe te hanteer. Hy verwys ook (2004a:253) na die woorde van Louis Botha in die Parlement in 1917:

"In 'n parlementêre debat van 1917 het Louis Botha, eerste minister, uitgeroep dat Britse amptenare oorspronklik die beginsels van die 1913-wet op naturelleggrond geformuleer het: 'Ek verwys na die kommissie van 1903 tot 1905. En wat het hierdie kommissie aanbeveel? Ek sê dat die hele beginsel van territoriale skeiding uit die koppe van hierdie mense uit kom'".

2.6.8. UNIEWORDING: 1910

In 1904 lewer FS Malan, 'n Kaapse Afrikanerleier, 'n pleidooi vir eenwording van die vier provinsies (Giliomee, 2004a:228). In Mei 1908 stel Smuts by 'n konferensie van die vier provinsies voor dat 'n nasionale konvensie gehou word om 'n grondwet vir 'n verenigde Suid-Afrika op te stel. Sy voorstel is eenparig aanvaar. Giliomee vertel in besonderhede van die verwikkelinge wat daarop gevolg het (Giliomee, 2004a: 228 ev.). Die konvensie het vanaf Oktober 1908 tot Mei 1909 onder voorsitterskap van die Kaapse hoofregter, Henry de Villiers, plaasgevind. (Slegs wit afgevaardigdes was teenwoordig.) Van die drie belangrikste sake wat bespreek is, is eerstens die kwessie van stemreg vir swart en bruin mense, die kwessie van amptelike tale en, derdens, die keuse tussen 'n uniale of federale stelsel met 'n buigsame of onbuigsame grondwet (Giliomee, 2004a: 229). Die afgevaardigdes het op 'n uniale grondwet met federale aspekte besluit sonder om ag te slaan op Suid-Afrika se plurale bevolkingsgroepe – die gedagte van pluralisme, waarin die pluraliteit uitdruklik geakkommodeer word, was klaarblyklik nog nie bekend of in die mode nie.

Hertzog het hom op die taalkwessie toegespits en gelyke vryhede, regte en voorregte vir Hollands en Engels voorgestaan. Hertzog het met hierdie standpunt sommige van die Engelse afgevaardigdes so erg ontstel dat die debat in die Konvensie blykbaar verdaag moes word. Hertzog en Steyn het egter hul sin gekry en Hollands en Engels is as amptelike tale op gelyke voet geplaas en sou gelyke regte, voorregte en vryhede geniet. Die reaksie van sommige afgevaardigdes wat hulle vir Hertzog vererg het, is aanduidend van die kloof wat daar nog tussen sekere Afrikaanse en Engelse Suid-Afrikaners was (Giliomee, 2004a: 229).

Die konsepsgrondwet is in 1909 deur die Britse parlement goedgekeur en Suid-Afrika het op 31 Mei 1910 amptelik die Unie van Suid-Afrika geword.

2.6.9. POLITIEKE REGTE VIR NIE-BLANKES

Die Nasionale Konvensie het nie vir stemreg vir nie-blankes in die eertydse Boererepublieke voorsiening gemaak nie. Smuts en Merriman, die Kaapse eerste minister, het uitgebreide korrespondensie met mekaar gevoer, ook oor politieke regte vir nie-blankes. Vir hulle was die

bevolkingsgetalle 'n sleutelfaktor in die politiek. Die eerste sensus van die Unie in 1910 het die volgende getalle aangedui:

Tabel 8: Eerste sensus van die Unie van Suid-Afrika: 1910

Swart mense	3 956 000
Kleurlinge	517 000
Asiërs	148 000
Blankes	1 257 000*
Totaal	5 878 000
*Afrikaners	Ongeveer 700 000

Bron: Giliomee, 2004: 257

Merriman het gekwalifiseerde stemreg voorgestel en het aan Smuts geskryf dat witmense moet onthou dat hulle maar 'n handjievol in die teenwoordigheid van 'n *“overwhelming mass of an inferior race”* is. *“They (die swartes) are the workers and history tells us the future is to the workers”*. Daarop antwoord Smuts: *“I don’t believe in politics for them ... (it) will only have an unsettling influence ...”* en dat hy wat Smuts is, eerder verkies

“...to shift the intolerable burden of solving that sphinx problem to the ampler shoulders and stronger brains of the future” (Giliomee, 2004a: 257, 258).

2.6.10. DIE ANC SE WEERGAWE

Die ANC het in 'n webwerf op die Internet 'n artikel gepubliseer met die opskrif *A brief history of the African National Congress* waarin veral die Britte heftig gekritiseer word. Daar word ook verwys na die *“bitter struggles”* wat oor grond en vee geveg is. (ANC: A brief history of the African National Congress. Paragraaf 1. Geraadpleeg: 15 September 2012). Die artikel verwys soos volg na die stryd:

“In the 1860s Britain brought large armies with horses, modern rifles and cannons, to take control of South Africa. The Xhosa who had fought nine wars of resistance against the colonisers, were finally defeated in 1878, after more than 100 years of warfare.

Led by Cetshwayo, the Zulu brought a crushing defeat on the British army at Isandhlwana in 1878, but were finally defeated at Ulundi by British reinforcements. Soon afterwards the British attacked and defeated the Pedi who had also remained independent for many years.

Leaders like Sukhukhune, Sandile and Cetshwayo were captured and imprisoned or killed. By 1900 Britain had broken the power of the African kingdoms and they then fell under the control of the colonial government. In 1910, Britain handed over this control to the Boer and British

settlers themselves, when it gave them independence. The Union of South Africa was formed with a government that recognised only the rights of white people and denied rights to blacks.”

Hierdie weergawe vermeld nie die feit dat sommige swart mans in die Kaapprovinsie en in Natal wel stemreg en eiendomsreg gehad het, en dat daardie regte onaangeraak na die Unie oorgedra is nie. Die regte is weliswaar later gewysig en in 'n groot mate afgeskaf maar, soos hierbo gesien, is die stelling in die laaste sin van die aanhaling nie feitelik korrek nie.

Wat ook belangrik is, is die ANC se woorde in paragraaf 1 van die genoemde artikel, waarin gesê word:

*“White settlers from Holland first came to South Africa in 1652. Many bitter struggles were fought over land and cattle. Although the African kingdoms lost land and cattle, **they were still independent 200 years later**”* (Eie beklemtoning).

Hierdie erkenning plaas Suid-Afrika uiteraard in 'n totaal ander situasie as die geval in die VSA en Australië waar daar nie meer sprake van onafhanklikheid van die inheemse mense was nie, aangesien die inheemse mense grootliks uitgewis is en geen onafhanklikheid meer vir hulle bestaan het nie.

3. DIE STAND VAN PLURALITEIT IN DIE VSA: 1800 - 1910

3.1. MENSEGROEPE

Die mensegroepe in die VSA het veranderinge ondergaan sedert die tydperk 1652 tot 1800 (wat in Hoofstuk 3 gedek is) veral wat die vermeerdering van getalle Europeërs betref, die vrystelling van die slawe en die uitdelging van Indiane. Daar word vervolgens met die drie hoofgroepe mense gehandel, naamlik die slawe, Indiane en Europeërs.

3.1.1. SLAWE

3.1.1.1. DIE DRED SCOTT HOFBESLISSING: 1846

In die Dred Scott hofsaak [Dred Scott vs. Sandford, 60 U.S. 393 (1857)] is 'n rigtinggewende uitspraak van die Amerikaanse Hooggeregshof oor slawerny gelewer. Die belangrikste aspekte daarvan was

- dat die federale regering geen mag het om slawerny in die Amerikaanse gebiede (“territories”) te reguleer nie,
- dat mense van Afrika-afkoms, vrymense sowel as slawe, nie deur die Amerikaanse Grondwet beskerm word nie,
- hulle was dus nie Amerikaanse burgers nie, en
- Scott het gevolglik geen reg gehad om die Hooggeregshof te nader nie.

Die uitspraak is deur baie Republikeine en ook die latere President, Abraham Lincoln, as onregverdig beskou, en was een van die bydraende faktore vir die Amerikaanse Burgeroorlog.

3.1.1.2. VERPLIGTE VERSKUIWINGS

Die ekonomiese opbloei van die landbou in die Suide het tot 'n groot weswaartse en suidwaartse migrasie van sowat een miljoen slawe gelei. Meeste slawe het van Maryland, Virginia en die Carolinas gekom waar die aanvraag na slawe verminder het weens veranderinge in die landbou. Die historikus Ira Berlin noem hierdie gedwonge verskuiwings die “*Second Middle Passage*” omdat dit baie van dieselfde afgryselikhede opgelewer het as die *Middle Passage* – wat die term is waarmee verwys word na die invoer van slawe uit Afrika na Noord-Amerika. Die groot verskuiwing van slawe na die Suide was vir hulle erg traumaties (Berlin, I. 2003). Die historikus Peter Kolchin skryf hieroor

“By breaking up existing families and forcing slaves to relocate, far from everyone and everything they knew, this migration replicated (if on a reduced level) many of the horrors of the Atlantic slave trade” (Kolchin, 1994:73).

In die 1830s is amper 300 000 slawe verskuif waarvan Alabama en Mississippi elkeen 100 000 gekry het. In elke dekade vanaf 1830 tot 1860 is minstens 100 000 slawe uit hul state van oorsprong verskuif. In die dekade voor die Burgeroorlog, dit is die 1850s, is 250 000 slawe verskuif (Berlin 2003: 168-169. Ook: Kolchin, 1994:96).

3.1.1.3. SLAWEGETALLE

Die *Trans-Atlantic Slave Trade* is 'n databasis op 'n CD-ROM wat die rekords aantoon van 25 000 transatlantiese vaarte slaweskepe (van verskeie nasies in Europa) tussen die jare 1595 en 1866 [Eltis *et al*, (reds.) Maart 2000]. Van die 16e tot die 19e eeu is 'n geskatte 12 miljoen Afrikane as slawe na die Amerikas verskeep. Hiervan is sowat 645 000 na die VSA gebring (Segal, 1995: 4).

Teen die 19e eeu was die meeste slawebesitters en slawe in die Suidelike state en teen die einde van die Amerikaanse Burgeroorlog in 1865, was daar volgens die 1860-sensus sowat 4 miljoen slawe (Social aspects of the Civil War: Introduction. National Park Service).

3.1.1.4. DIE CODE OF VIRGINIA: SLAWE MAG NIE LEER LEES EN SKRYF NIE

In die Amerikaanse deelstaat Virginia was dit 'n misdaad vir swartes om geleer te word om te lees en skryf, en ook 'n misdaad vir 'n blanke om 'n swarte te leer lees en skryf. Virginia het die volgende kode aangeneem:

"Every assemblage of negroes for the purpose of instruction in reading or writing, or in the night for any purpose, shall be an unlawful assembly. Any justice may issue his warrant to any office or other person, requiring him to enter any place where such assemblage may be, and seize any negro therein; and he, or any other justice, may order such negro to be punished with stripes.

"If a white person assemble with negroes for the purpose of instructing them to read or write, or if he associate with them in an unlawful assembly, he shall be confined in jail not exceeding six months and fined not exceeding one hundred dollars; and any justice may require him to enter into a recognizance, with sufficient security, to appear before the circuit, country or corporation court, or the county or corporation where the offence was committed, at its next term, to answer therefor (sic), and in the meantime to keep the peace and be of good behavior" (Ritchie, WF. 1849: 747-748).

Die Amerikaanse kolonies en deelstate het in die algemeen geweier dat slawe leer lees of skryf omdat geglo is dat slawe daardeur aspirasies kon ontwikkel wat tot rebellies kon lei [Rodriguez, JP. (red). 2007: 616-7].

3.1.1.5. VERBOD OM KERK BY TE WOON

Party Amerikaanse deelstate het kerklike byeenkomste van slawe verbied. Daar is gevrees dat as slawe groepvergaderings hou, dit kommunikasie kan verbeter wat tot rebellie kan lei (Morris, TD. 1996: 347).

3.1.1.6. DEFINISIE VAN 'N SLAAF

In die Kodes van die Distrik Columbia is 'n slaaf soos volg gedefinieer

"...a human being, who is by law deprived of his or her liberty for life, and is the property of another" (Slaves and the Court. 1740-1860. Geraadpleeg: 19 Julie 2008).

3.1.1.7. VERSET TEEN SLAVERY EN DIE AFKAPPING DAARVAN

Slawe en voorstanders van die afskaffing van slawery het weerstand teen slawery begin opbou deur rebellies, nie-nakoming van werk, ontsnapping na Kanada en state waar slawery nie geduld was nie, en deur morele en politieke debatte. Slawery was 'n belangrike oorsaak van die Amerikaanse Burgeroorlog. Ná die afskaffing van slawery het daar nog 'n paar slawepraktyke voorgekom van Indiana wat Indiaanslawe aangehou het. Ingevolge die Amerikaanse Grondwet, wat in 1787 aangeneem is, moeg die Kongres tot 1808 nie die invoer van slawe stop nie. Die Kongres het inderdaad die verdere invoer van slawe toe ook verbied – met ingang van 1 Januarie 1808. Enige nuwe slaaf moes 'n afstammeling gewees het van slawe wat toe in die VSA was. Die interne slawehandel in die VSA en die betrokkenheid van internasionale slawehandel of die toerusting deur VSA burgers van skepe vir daardie handel, is nie verbied nie. Alhoewel daar sekerlik oortredings van die Wet was, het slawery in die VSA ongeveer selfstandhoudend geword. Ten spyte van die verbod is slawe steeds, maar op kleiner skaal, ingevoer. Ingevolge 'n wet wat die Amerikaanse Kongres in 1820 aangeneem het, is slawehandel tot seerowery (*“piracy”*) verklaar, met swaar boetes vir oortreders – en selfs die doodstraf. Dit het egter in 'n mindere mate steeds voortgeduur en het uiteindelik verdwyn (**Finkelman,**).

Aan die einde van die agtiende eeu het sommige noordelike state begin om slawery binne hul grense onwettig te maak. Ander state het geleidelik gevolg eers deur die verkoop van slawe en later deur die besit van slawe onwettig te maak. Die emansipasie van slawe in die Noorde het gelei tot die aanwas van vryswartes van 'n paar honderd in die 1770s tot byna 50 000 teen die 1810's (Berlin, 2003: 104). Dit het die plurale samestelling van die VSA uiteraard verbreed.

Tydens die Amerikaanse Burgeroorlog (1861-1865) is slawery in Amerika met ingang 1 Januarie 1863 afgeskaf (Brown, 1976:37) en vier miljoen slawe het hul vryheid gekry. (Slawery was egter toe reeds sedert 1834 in Suid-Afrika afgeskaf.) Die aanpassing van slawe in hul nuwe bestaansomgewing was uiteraard 'n uitdaging vir baie mense. Nie langer meer slaaf nie, maar vrymense – dit hou 'n identiteitsverandering in. Die slawe se status van vry mense teenoor hul vorige geen status was ook vir hul vorige eienaars 'n uitdaging. Daar

was voorheen groot sosiale afstand tussen die slawe en hul meesters – nou het die basis van daardie afstand verdwyn.

3.1.2 INDIANE

3.1.2.1. GETALLE IN HIERDIE TYDPERK

Thornton skat dat die aantal Indiane teen 1800 na 600 000 gedaal het en dat teen die 1890's slegs 250 000 oor was (Thornton, 1990:43).

Nog 'n mening lui:

“As the direct result of written and broken treaties, warfare, and of forced assimilation, the Indians were virtually destroyed by the European immigration that created the United States” (Library of Congress: Destroying the Native American Cultures. Geraadpleeg: 11 Januarie 2012).

Die US Bureau of the Census (1894) maak die volgende stelling:

“The Indian wars under the government of the United States have been more than 40 in number. They have cost the lives of about 19 000 white men, women and children, including those killed in individual combats, and the lives of about 30 000 Indians” (Thornton, 1990:43).

3.1.2.2. 'nHOOGS NEGATIEWE HANTERING VAN DIE PLURALITEIT

Ten einde na te vors hoe die Europeërs die pluraliteit met die Indiane hanteer het, word vervolgens voorbeelde genoem van hoe negatief die pluraliteit in hierdie tydperk hanteer is. Soos dit hierna aangedui sal word, was dit die Europeërs se metode om Indiane in talle gevalle eenvoudig uit te roei en hul grond in besit te neem.

3.1.2.3. AANKOMS VAN EUROPEËRS, EN HUL GETALLE

Op 12 Oktober 1492 het Columbus by die Bahamas aangekom. Vanaf 1493 het Europese koloniserings van die Nuwe Wêreld begin en in 1502 kom die Spanjaard de Ovando met 2 500 mense aan en vestig 'n permanente basis op die eiland Hispaniola (Foner, 2008: 23, 24).

3.1.2.4. “DOOMED TO BE SWEEPED ASIDE AND EVENTUALLY TO DISAPPEAR ...”

Teen 1776 (dit wil sê, in die vorige tydperk) wou Amerikaners Indiane met die blanke bevolking assimileer (wat in 'n sin 'n minder negatiewe hantering van die pluraliteit sou gewees het) maar nadat dié poging geen sigbare resultate opgelewer het nie, het die Amerikaners die Indiane as 'n minderwaardige ras beskou: *“... doomed to be swept aside and eventually to*

disappear ...” (Spenceley, 1988: 24). Hierdie siening het waarskynlik in die tydperk onder bespreking voortgeduur.

3.1.2.5. DIE CREEKS INDIAANSTAM AS GEVALLESTUDIE

Dit is nie moontlik om, binne die beperkte omvang van hierdie studie, die verhale van alle Indiaanstamme, hul geskiedenis en hul verhouding met Europese aankomelinge te beskryf nie. Dit is ook nie nodig vir die doel van hierdie studie nie. Maar dit sal tog nuttig wees om in effense besonderhede in te gaan op die lotgevalle van een Indiaanstam as 'n gevallestude en ook as 'n voorbeeld ten einde 'n beter begrip te skep.

Die verhaal van sowel die Indiane in die algemeen as een stam in die besonder word vervolgens saamgeveg bespreek, sover moontlik kronologies.

Die Indiaanstam wat vir hierdie doeleindes bespreek sal word, is die Creeks (ook soms bekend as die Muskogees). Behalwe waar uitdruklik 'n ander bron aangedui word, is die bron vir hierdie besonderhede soos volg: Creeks. Geraadpleeg: 15 Mei 2013.

By die aankoms van Europeërs in Noord-Amerika, het die Creeks die grootse gedeeltes van die huidige Alabama en Georgia besit. James Adair, 'n handelaar wat drie dekades lank met die Creeks sake gedoen het, het hulle in 1770 beskou as “... *the most powerful Indian nation known to the English*”. In die vroeë 1830s was daar sowat 22 000 Creeks. Ná die gebeure waarna hieronder verwys word, het hul getalle in 1839 tot 13 500 gedaal en ná die Amerikaanse Burgeroorlog het hul getalle in 1867 tot ongeveer 10 000 verminder. (In 1990 was hulle getalle 43 550, die tiende grootste Indiaanstam.)

3.1.2.6. DIE INDIAN REMOVAL ACT: 1830

Na die Amerikaanse Vryheidsoorlog (1775-83) het Europees-Amerikaanse bevolkings na die Weste van Amerika beweeg wat veroorsaak het dat Amerikaners Indiane van hul grond weggedryf het en wat talle bloedige oorloë veroorsaak het.

Op 28 Mei 1830 onderteken Pres. Andrew Jackson die *Indian Removal Act*

“...authorizing the President to grant unsettled lands west of the Mississippi in exchange for Indian lands within existing state borders. A few tribes went peacefully, but many resisted the relocation policy. During the fall and winter of 1838 and 1839 the Cherokees were forcibly moved west by the United States Government. Approximately 4 000 Cherokees died on this

forced march, which became known as the 'Trail of Tears'. (Indian Removal Act. Geraadpleeg: 15 November 2013).

Die *Indian Removal Act* was 'n metode van die Amerikaanse regering om die pluraliteit te hanteer deur vir blankes grond te voorsien wat hulle van die Indiane afgeneem het. Die gevolge daarvan was die dood van duisende mense. Die *Indian Removal Act* het neergekom op gedwonge menseverskuiwing.

3.1.2.7. 1838: DIE "TRAIL OF TEARS"

Die *Trail of Tears* is die naam wat ná die inwerkingtreding van die *Indian Removal Act* van 1830 gegee is aan etniese suiwering en gedwonge verskuiwing van Indiaanse stamme vanuit die suidoostelike gedeelte van Noord-Amerika na die oostelike gedeeltes van die huidige Oklahoma. Baie lede van die Cherokee, Creek, Seminole, Chickasaw en Chockwa stamme is na die *Indian Territory* verskuif (Ehle, 1989:390-392; Prucha, 1984:241, nota 58). Groot getalle Indiane het tydens die verskuiwings weens blootstelling aan siektes en hongersnood gesterf. Tussen 2 000 en 4 000 Indiane is dood en 16 542 is verskuif (Curtis, 1996: 543).

Cherokees is in die winter van 1838 van hul woonplekke in Tennessee en Georgia met geweld na Oklahoma verskuif. Gaddy verwys ook na die *Trail of Tears*:

(In the winter of 1838) Over 20 000 Cherokees were dragged from their homes, which were then plundered and burned. They were force marched most of them barefooted to Oklahoma during the dead of winter with the sky for their blanket and the earth for their pillow. Over 4 000 Cherokees died on the march and it became known as the 'Trail of Tears' (Gaddy, Geraadpleeg: 20 Junie 2013)

Teen 1837 was reeds 46,000 Indiane verskuif en het hoofsaaklik blankes toegang tot 25 miljoen akkers (sowat 9 260 000 hektaar) gekry.

3.1.2.8. 1849 - 1851: DANIEL PAUL SE VERHALE VAN PLURALITEITSHANTERING

In 'n artikel op die internet deur Daniel Paul onder die opskrif *We Were Not The Savages* (Paul, Daniel, 2008) word talle voorbeelde genoem van hoe Indiane deur blankes uitgemoor is. Hier volg voorbeelde daarvan (al die aanhalings hieronder kom uit dieselfde bron): –

- "The people of our Frontier carry on private expeditions against the Indians, and kill them whenever they meet them. And I do not believe that there is a jury in all of Kentucky who would punish a man for that". John H. Major, US Army.

- “Damn any man who sympathizes with Indians. I have come to kill Indians, and believe it is right and honorable to use any means under God’s Heaven to kill them”. Kolonel John Chivington.
- “In 1849, at a California meeting in Monterey it was declared that Indians had no ‘political rights’ and only possess inferior legal rights.”
- “In April 1850, the California legislature passed a law that stated ‘In no case shall a white man be convicted of any offence upon the testimony of an Indian’”. (Die implikasie hiervan is dat waar blankes byvoorbeeld Indiane vermoor en hul vrouens verkrag het, sal geen Indiaan wat die misdade sien plaasvind het, se woord aanvaar word nie en die misdadigers kom letterlik met moord weg.)
- “In 1851, California passed legislation authorizing payment to voluntary citizens, and radical groups like the ‘Eel River Minute Men’, ‘Hydesville Dragoons’ and the ‘Eel River Rangers’ to kill Indians and receive compensation from the State of California who was reimbursed over a million dollars by the US Government”.

3.1.2.9. SKEPPING VAN RESERVATE VIR INDIANE: 1851

In 1851 het die Amerikaanse Kongres die *Indian Appropriation Act* aangeneem wat reserwate vir Indiane in die huidige Oklahoma geskep het nadat verhoudings tussen Indiane en die blankes

”...had grown increasingly worse as the settlers encroached on territory and natural resources in the West“ (Bennett, E. 2008. 201-203).

’n Reserwaat is ’n stuk grond wat deur ’n Indiaanstam onder gesag van die Departement vir Indaansake bestuur word. Daar is tans (2014) sowat 310 Indiaan reserwate in die VSA wat 22 500 000 hektaar groot is en 2,3% van die VSA se grondgebied uitmaak. Daar is egter meer as 550 erkende stamme en daar woon tans sowat ’n miljoen Indiane in reserwate (Indiaan Reserwate. Geraadpleeg: 14 Januarie 2014; Guardian: 4 Mei 2010).

3.1.2.10. 1857: MICHAEL GADDY SE VOORBEELDE VAN PLURALITEITSHANTERING

In dieselfde Internetbron word verwys na Michael Gaddy se werk *The American Indian and the Great Emancipator* waarin gehandel word met “...the real Abraham Lincoln and his politics”. Ook hierin word skrikwekkende verhale vertel oor hoe Indiane deur blanke Amerikaners uitgeroei is. Hy verbind Lincoln aan Henry Clay (wat op ’n stadium “*Secretary of State*” was) omdat Lincoln by Clay se begrafnis sou gesê het”

“During my whole political life, I have loved and revered Henry Clay as a teacher and philosopher”.

Dié begrafnis was in 1857. Dan haal Gaddy vir Clay aan waar dié sou gesê het:

“The Indians’ disappearance from the human family will be no great loss to the world. I do not think them, as a race, worth preserving”.

3.1.2.II. 1860-1890: VERNIETIGING VAN DIE INDIAANSE KULTUUR EN BESKAWING

Die menseverskille tussen die Europeërs en die Indiane het spanning veroorsaak wat tot konflik en bloedige oorlog gelei het. Brown het die Indiaanse geskiedenis van die Amerikaanse Weste in *Bury my heart at Wounded Knee* beskryf. Hy skryf oor die tragiese lot van die Indiane aan die hande van blanke Amerikaners. Hy sê die grootste konsentrasie van aangetekende ervaring en waarneming kom uit die dertig jaar tydperk vanaf 1860 tot 1890, wat dan ook die onderwerp van sy boek is. Oor hierdie tydperk van dertig jaar sê Brown (1976: xi):

“It was an incredible era of violence, greed, audacity, sentimentality, undirected exuberance, and an almost reverential attitude towards the ideal of personal freedom for those who already had it”.

Brown sê (1976:9) daar was in 1860 waarskynlik 300 000 Indiane wat meestal wes van die Mississippi geleef het. Hulle getalle was toe reeds met tussen die helfte en tweederdes verminder sedert die aankoms van die eerste Europese setlaars.

Brown vertel (1976:417,418) van die tragiese geval by Wounded Knee waar soldate mans, vrouens en kinders afgemaai het en een skatting was

“...very near 300 of the original 350 men, women and children (died). The soldiers lost 25 dead and 39 wounded, most of them struck by their own bullets or shrapnel”.

Wat die Indiane betref, sê Brown:

“During that time the culture and civilization of the American Indian was destroyed..”(1976:xi).

Brown skryf oor talle voorbeelde van hoe Indiane deur die blanke Amerikaners uitgewis is. Enkeles word genoem:

- Daar is reeds in paragraaf 4.2. van Hoofstuk 3 verwys na die botsing tussen die Britte en die Powhatan Indiane in Virginia in 1622.

- Die ergste konflik tussen Indiane en Britse setlaars in die 17e eeu was die Koning Philip-oorlog in New England – alhoewel die Yamasee-oorlog bloediger kon gewees het (Oatis, 2004:167).

Daar is ook ander voorbeelde van hoe Indiane uitgewis is, soos die *Sand Creek Massacre and the Sioux War of 1865*.

“On November 29, 1864, Colorado volunteers attacked a peaceful Cheyenne and Arapaho village camped on Sand Creek in south-eastern Colorado. Under orders not to take prisoners, the militia killed and mutilated about 200 Indians, two-thirds of whom were women and children, taking scalps and other grisly trophies of battle (Battle Summary: Sand Creek).

Brown se boek is ’n waardevolle bron oor die lot van die Indiane. Daar kan uiteraard nie na alle gevalle van uitwissing, kullery en grondafneem verwys word nie, maar die aanhaling hierbo dat die Indiaanse beskawing en kultuur gedurende die tydperk 1860 tot 1890 feitlik totaal vernietig is, som die tragiese lot van die Amerikaanse Indiane treffend op. Sommige van die aangehaalde stellings van Indiaanse leiers gee insig oor hoe hulle die blankes se koms gesien het, waaronder die volgende:

“When I was young, I walked all over this country, east and west, and saw no other people than the Apaches. After many summers I walked again and found another race of people had come to take it. How is it? Why is it that the Apaches wait to die ... The Apaches were once a great nation; they are now but few, and because of this they want to die ...” Conchise van die *Chiricahau Apaches* (Brown 1976: 188).

“The whites were always trying to make the Indians give up their life and live like white men – go to farming, work hard and do as they did – and the Indians did not know how to do that, and did not want to anyway ... If the Indians had tried to make the whites live like them, the whites would have resisted, and it was the same way with many Indians”. Wamditanka (Groot Arend) van die *Santee Sioux* (Brown, 1976: 38).

“I am but one man. I am the voice of my people. Whatever their hearts are, that I talk. I want no more war. I want to be a man. You deny me the right of a white man. My skin is red; my heart is a white man’s heart; but I am a Modoc ... Your soldiers began on me when I was asleep on Lost River. They drove us to these rocks, like a wounded deer...I have always lived like a white man, and wanted to live so. I have always tried to live peacefully and never asked any man for anything”. Kintpuash (Kaptein Jack) van die *Modocs* (Brown, 1976: 213).

3.1.2.12. 1862: 39 INDIANE GEHANG

Volgens Gaddy (2003:1) het die Santee Sioux Indiane in 1862 in opstand gekom omdat die \$1,4 miljoen wat die Amerikaanse Federale regering hulle geskuld het vir die aankoop van 24 miljoen akkers Indiaanse grond na 11 jaar nog nie betaal was nie. Lincoln, wat in 1861

President geword het, het geweier om die geld te betaal en generaal John Pope is aangestel om die opstand te hanteer. Pope het gesê:

“It is my purpose to utterly exterminate the Sioux. They are to be treated as maniacs or wild beasts, and by no means as people with whom treaties or compromise can be made.”

Die Indiane is gou verslaan en in forte aangehou waar verhore onmiddellik gehou is sonder enige vorm van verdediging vir die beskuldigdes. Die verhore het sowat 10 minute vir elke beskuldigde geduur. Op die basis dat hulle bloot teenwoordig was gedurende 'n “oorlog” wat hulle teen die regering verklaar het, is 303 mans ter dood veroordeel. Die regeerders in Minnesota het Lincoln gevra om die doodvonnis onmiddellik te magtig.

“Lincoln offered the following compromise to the politicians of Minnesota: They would pare the list of those to be hung down to 39. In return, Lincoln promised to kill or remove every Indian from the state and provide Minnesota with \$2 million in federal funds... So, on December 1862 the Great Emancipator (Lincoln) ordered the largest mass execution in American history, where the guilt of those to be executed was entirely in doubt” (Lincoln, Abraham. Geraadpleeg: 10 Junie 2012).

Gaddy sê hieroor:

Regardless of how Lincoln defenders seek to play this, it was nothing more than murder to obtain the land of the Santee Sioux and to appease his political cronies in Minnesota” (Gaddy, M. Geraadpleeg: 16 Oktober 2013).

3.1.2.13. 1862: GENERAAL SHERMAN SE BRIEF

In 1862 skryf generaal Sherman aan sy vrou dat sy doel is -

“...the extermination, not of soldiers alone, that is the least of the trouble, but the people of the South” (Gaddy, 2003:3).

Terwyl hy teen die Indiane veg, sê hy ook *“The only good Indian I ever saw was dead”*. Pas voor sy dood kla hy by sy seun dat hy nie daarin geslaag het om al die *“Red SOB’s”* dood te maak het nie (Gaddy, 2003).

3.1.2.14. 1863-1864: DIE UITDRYF EN UITWIS VAN NAVAJO INDIANE

In 1863 tot 1864 val generaal Carleton en sy adjunk, kolonel Kit Carson, die Navajogebied in die Canyon de Chelly binne, verbrand die landerye en verkrag vroue en pleeg moord. Carleton het vermoed daar is goud in die Navajogebied en het gesê (Gaddy 2003:2):

“This war against you will be pursued if it takes years until you cease to exist or move.”

President Lincoln het nie beswaar geopper nie. Die Navajo's is verplig om sowat 500 kilometers na Bosque Redondo in die ooste van New Mexiko te stap waartydens 200 dood is. In Redondo moes hulle bitter water drink, daar was nie brandhout nie en dit was onmoontlik om te plant. Vroue is steeds verkrag. 'n Ooreenkoms ('treaty') is in 1868 gesluit, maar eers nadat sowat 2 000 Navajo's gesterf het (Gaddy 2003:2).

3.1.2.15. MILITÊR OORWIN EN VAN HUL GROND BEROOF

Dit is 'n geskiedkundige feit dat blankes Amerika stelselmatig ingedring en die Indiane uit hul grondgebied verdryf het. Indiane het geveg om hul grond te behou, maar dit was 'n futiele stryd, omdat die blankes veel groter getalle vegters en veral meer gevorderde wapentegnologie aan hul kant gehad het. Talle oorloë is geveg en duisende Indiane het gesterf. Daar is grusame voorbeelde van hoe die Amerikaners Indiane genadeloos uitgewis en gekul het. Een voorbeeld is hoe generaal Chivington in 1864 'n vreedsame groep Indiane aangeval en sowat 400 Indiane vermoor het, hoofsaaklik vrouens en kinders (Spenceley, 1988: 25).

3.1.3.3. EUROPEÛRS SE VERKRYGING VAN INDIANE SE GROND

Alhoewel hierdie gedeelte spesifiek oor die Creeks handel en ook hoe hulle grond aan die Europeërs moes afstaan, word terselfdertyd wat Indiaan-grond betref, gebeure daaroor by die Creeks ingevleg.

3.1.3.3.1. Grondafneemproses begin in 1733

Met die indringing van blankes in Indiaanse gebiede in, is Indiane in kleinerwordende gebiede ingehok. Die proses het in 1733 begin toe twee miljoen akkers (sowat 540 000 hektaar) Creekgrond aan die nuwe kolonie Georgia gegee is. Ten einde koloniste te lok, is die grond teen lae pryse te koop aangebied. 'n Omvattende reeks sessies van grond het plaasgevind en uiteindelik het die Creeks se ekonomie in duie gestort. In 1833 het luitenant-kolonel John Abert aan die Amerikaanse minister van Oorlog geskryf dat die Creeks gedurende die voorafgaande dertig jaar verander het "*...from a general state of comparative plenty to that of unqualified wretchedness and want*" (Creeks. Geraadpleeg: 15 Mei 2013. Ten opsigte van die volgende paragrawe geld dieselfde bron, tensy anders aangedui).

Die *Indian Removal Treaty* van 1832 het grond beskikbaar gestel aan Creeks wat bereid was om na *Indian Territory* te trek in ruil vir hul grond in Alabama. Die trek is deur die regering

gesubsidieer. Om Indiane te lok om te trek, het die regering verskeie aantreklike beloftes gemaak soos

- Kontant van \$210 000 wat ooreenkomstig stamwette oor 15 jaar verdeel sou word.
- Twee smidswinkels in die nuwe gebied.
- 'n Opvoedingsannuïteit.
- Nog \$100 000 om te help om die Creeks se skuld te betaal en hulle finansiëel by te staan.
- Elke vegter ("warrior") kry 'n geweer, ammunisie en 'n kombes.
- Familie-uitgawes sou gedurende die trek en deur die eerste jaar in die Weste betaal word.

Die Creeks is ook politieke outonomie asook eienaarskap van grond in die *Indian Territory* gewaarborg. In 1836, egter, verplig die federale regering die oorblywende Creeks om na die *Indian Territory* te trek.

3.1.3.3.2. Creekverdrag met President Washington: 1790 lei tot uitdrywing in 1836

Die Creeks-stam was die Indiaan-stam wat die eerste verdrag met die VSA-regering gesluit het, naamlik in 1790 met president Washington. Dit was die eerste van talle verdrae ingevolge waarvan stamgrond aan die VSA gesedeer is en die stamme verseker was van die permanente eienaarskap (*unending ownership*) van die oorblywende stamgrond. Tog het die federale regering in 1836 beveel dat al die oorblywende Creeks gedwing word om te trek. Dit was uitdrywing.

3.1.3.3.3. Verdrag van 1814: 5 940 000 hektaar grond vir die Amerikaners

In 1812 het die Shawnee stamhoof, Tecumseh, seun van 'n Creek-moeder, 'n rebellie teen die VSA georganiseer wat ook tot 'n burgeroorlog in die stam self gelei het. Ingevolge die Verdrag wat toe in 1814 gesluit is, het die VSA-regering 22 miljoen akkers (sowat 5 940 000 hektaar) stamgrond bekom.

3.1.3.3.4. Verpligte trek: Desember 1834

Die Indiane wat tydens die regeringsgesubsidieerde trek na die Indiaanse gebied getrek het, is aan aaklige toestande blootgestel. Een groep, wat in Desember 1834 begin trek het, was kaalvoet, karig aangetrek en op die vier maande lange trek is 26% van hulle dood. Daar is nie toegelaat dat tradisionele begrafnisse gehou word nie en soms is dooies nie eers begrawe nie. Die sogenaamde trek was in werklikheid wreedaardige uitdrywing.

3.1.3.3.5. Verpligte trek: Julie 1836

In Julie 1836 moes 1 600 Creeks na die Weste trek. Al die vegters (“*warriors*”) se hande is geboei en hulle is tydens die hele trek aan mekaar geketting. Nóg ’n gewelddadige uitdrywing.

3.1.3.3.6. Na die Amerikaanse Burgeroorlog: Nóg 864 000 hektaar gevat

Teen die 1850s het die Creeks ’n redelik voorspoedige lewe in die nuwe gebied begin lei. Toe die Suide uit die VSA wegbreek, het die Creeks probeer om neutraal te bly, maar toe hulle ook aangeval is, het vyandelikhede uitgebreek. Sommige Creeks het die Suide en ander die Noorde gesteun, wat ook burgeroorlog tussen die Creeks veroorsaak het. Die uiteinde was

“In retribution for the failure of the entire tribe to support the Union, the post-war treaty required the cession of 3.2 million acres, or about half of the Creek land in Indian Territory” (Creeks. Geraadpleeg: 15 Mei 2013).

3.1.3.3.7. 1887: Die Dawes-wet

Indiane se houding oor grondeienaarskap was ’n kultuurverskil wat federale akkultureringspogings diepgaande geraak het. Creeks het geglo die grond behoort aan die gemeenskap, maar die *Dawes Act of 1887* het die stamme van alle grond ontnem. *“This act undermined one of the principles that had always kept the people together”* (Harjo, 1992:22-25).

3.1.3.3.8. Die Curtis-wet: 1898: Stamgrond nie meer gemeenskapseiendom nie

In 1898 neem die Kongres die *Curtis-wet* aan ingevolge waarvan stamgrond uit gemeenskaps-eienaarskap verwyder en aan individuele Indiane vir eienaarskap verdeel is. In 1906 ontbind die Kongres die Creeks se stamowerheid. Hierdie federale beleide is in 1934 tersyde gestel deur die *Wheeler-Howard-wet* wat stamkultuur en ekonomiese ontwikkeling aangemoedig het. Twee jaar later (1936) is die *Oklahoma Welfare Act* aangeneem waarvolgens Indiaanstamme ander mense kan inneem; dit gee ook studenteleninge en ’n fonds waaruit Indiane geld kan leen.

3.1.3.3.9. Indian Territory (Die huidige Oklahoma):

3.1.3.3.10 Onderhandelinge

Indiane het by hul aankoms in die *Indian Territory* sterk teenkating van die plaaslike Indiane gekry omdat die nuwe sowat 60 000 aankomelinge die alreeds verkleinde jaggrond sou moes deel. Die Creeks het egter die leiding geneem om deur onderhandelinge tussen die aan-

meling en die bestaande stamme vreedsame naasbestaan te verwesenlik. Hier is onderhandelinge suksesvol as 'n pluraliteitsmaatreël aangewend – deur die Indiane self.

3.1.3.3.11. Oorheersing: Beperkings op Indiane

Bykomstig tot die grondafneem proses van miljoene hektaar Indiaanse grond, het die federale en deelstaatregerings talle beperkings op Indiane geplaas. Soos dit in paragraaf 3.1.2.7. aangedui is, het Kalifornië in April 1850 'n wet aangeneem dat Indiane se getuienis nie teen blankes aanvaar mag word nie.

Hierdie aksies is voorbeelde van oorheersing van die Indiane deur die Amerikaners.

3.1.3.3.12. Verbreekte beloftes

Nadat die Creeks hulle in die *Indian Territory* gevestig het, het hulle ontdek dat die Amerikaners se beloftes grootliks gebreek is, byvoorbeeld:

- Plaasgereedskap het nie betyds opgedaag om huise te bou of om te plant nie.
- Wapens en ammunisie het nie opgedaag nie en Indiane moes weer na pyl-en-boog terugkeer.
- Kosvoorsieners het groot winste gemaak deur slegs gedeeltes van die kos af te lewer waarvan baie reeds galsterig was.
- Jaargeld wat ingevolge die Verdrag gewaarborg is, is gewoonlik in goedere in plaas van kontant betaal.

Meeste van die items wat gelewer is, was óf nutteloos vir die Indiane, óf het weggeraak nog voordat dit die Indiane bereik het.

3.1.3.4. CREEK-WETTE EN DIE CREEK GRONDWET

Nadat die Creeks in die *Indian Territory* aangekom het, het hulle probeer om hul eie regering te formaliseer. Hoofman Opothle Yahola het 'n proses gelei om Creek-wette neer te skryf. 'n Geskrewe grondwet is in 1859 aangeneem, wat vir die kies van stambeamptes (tribal officers) voorsiening gemaak het. Na die Amerikaanse Burgeroorlog is dit met 'n nuwe grondwet vervang wat aan die hand van die Amerikaanse Grondwet opgestel is en baie daarmee ooreengestem het.

3.1.3.5. AKKULTURERING EN TRANSFORMERING

Die Creeks was een van die sogenaamde *Five Civilized Tribes*, waarvan die ander vier die Seminoles, Cherokees, Chickasaws en Choctaws was. Die benaming het ontstaan toe hier-

die stamme begin het om Europese gewoontes aan te neem. Die Amerikaners het egter verder gegaan en probeer om Indiane totaal in die blanke kultuur te assimileer. Die eerste tekens hiervan was in 1796 toe Benjamin Hawkins as die hoofagent van die Creek-stam aangestel is.

"Hawkins believed that the Creek people would benefit from being taught and equipped to adopt white culture. He devoted the last twenty years of his life to this effort, encouraging the women to become skilled at making cotton cloth and the men to adopt modern farming techniques" (Creeks. Geraadpleeg: 15 Mei 2013).

Blankes het min agting vir die Indiaanse kultuur gehad. Hawkins was bekommerd dat sommige Indiane nie hul eie tradisies vir die blanke kultuur sou prysgee nie – wat toe ook gebeur het.

In die Maart 1992 uitgawe van *Progressive*, onthou die Creek-outeur Joy Harjo haar oupa-grootjie, Marsie Harjo, 'n Creek Baptiste predikant, soos volg:

"He represents a counterforce to traditional Muscogee (Creek) culture and embodies a side of the split in our tribe since Christianity, since the people were influenced by the values of European culture. The dividing lines are the same several hundred years later" (Harjo, 1992:22-25).

3.1.3.6. CREEK KULTUUR EN WAARDES AANGEPAS BY NUWE KULTUUR

Net soos ander Indiaanse groepe, is daar steeds in die Creeks 'n hoofstroom kultuur wat in die algemeen nie die Westerse waardes verstaan of uitleef nie. Dit veroorsaak byvoorbeeld probleme wanneer Creeks kinders blanke skole bywoon. In 1988 het 35,5% Creek skoliere skool verlaat (*dropped out*) en Creeks is oorverteenvoerdig in spesiale opvoedkundige programme. Onder die jeug is Indiane die groep met die hoogste getal selfmoorde. Baie Creeks het metodes ontwerp om hul tradisionele lewenswyse by die nuwe sosiale orde aan te pas. Christen sendelinge het Creeks vanaf 1735 bearbei en toe die Creeks na die *Indian Territory* verskuif is (die huidige Oklahoma-gebied), het baie Creeks reeds aan Christenkerke behoort, soos Baptiste, Metodiste en Presbiteriane. Die middelpunt van die gemeenskapslewe is toe na die kerk verskuif. Elke gemeente het uit hul lede 'n prediker gekies wat lewenslank sou dien. Die prediker was in werklikheid 'n pos wat voorheen deur die hoofman beklee was.

Baie Creeks, daarenteen, bly nog bymekaar en is net in kontak met blankes vir handelsdoeleindes.

3.1.3.7. TAAL

Creeks wat nie na Oklahoma toe verskuif wou word nie, het opgehou om Muskogean te praat sodat hulle dan nie as Indiaan geïdentifiseer kon word nie. In 1910 kon 72% Creeks oor 10 jaar oud, Engels praat. In 1980 kon 99% volwasse Creeks Engels goed praat. Slegs 15% het hul moedertaal tuis gepraat.

3.1.3.8. DIE TYDVAK NÁ 1910

Die tydvak wat in hierdie hoofstuk bespreek word, eindig in 1910. Daar word nou egter nog enkele gegewens gegee wat buite die tydvak val, maar wat nodig is om die voorgaande gegewens af te rond.

Die 37 000 sterk Creek (Muscogee)-stam word tans deur 'n verkose stamhoof, 'n tweekamer wetgewer en 'n regterlike tak regeer.

Die 2 000 Poarch Creeks in Alabama word deur 'n verkose stamraad regeer wat uit sy nege lede 'n stamvoorsitter kies.

3.1.3.9. POLITIEKE REGTE

Dwarsdeur hul geskiedenis het die Creeks hulself demokraties regeer. Elke dorp het 'n hoofman gekies wat lewenslank sou regeer, maar hy kon vervang word. Dorpsleiers het gereeld ontmoet en strydpunte is bespreek. In 1873 het 'n hoofman (klaarblyklik sonder 'n mandaat) goeie jaggrond aan Georgia gesedeer. By sy tuiskoms vind hy sy huis verbrand en sy landerye verwoes. Alhoewel vroue nie kon stem nie, het elke dorp 'n Geliefde Vrou gekies wat aan gesprekke deelgeneem het en met haar eweknieë in ander dorpe geskakel het.

3.1.3. EUROPEËRS

Die Europeërs het algaande meer in getalle geword weens aanhoudende immigrasie en natuurlike aanwas.

3.2. MENSEVERSKILLE

Ten spyte van enkele pogings om mensegroepe te probeer assimileer, was die menseverskeidenheid in hierdie tydvak dieselfde as in die vorige tydvak, met een betekenisvolle verskil, naamlik dat met die vrystelling van slawe daar 'n nuwe mensegroep verskyn het. Dit was die Vryswartes. Intussen het slawe as mensegroep egter verdwyn. Die basiese menseverskille soos ras, etnisiteit, lewenswyse, taal en godsdiens, het egter wesenlik dieselfde gebly en spanning en konflik het steeds in hierdie tydvak daaruit voortgespuit.

3.3. DIE TYDPERK VAN HEROPBOU (RECONSTRUCTION)

Ná die vernietigende Amerikaanse Burgeroorlog (1861 tot 1865), het die sogenaamde Tydperk van Heropbou begin wat tot 1877 geduur het (*Reconstruction Era*. Geraadpleeg: 15 Mei 2013). President Lincoln en na sy dood president Andrew Johnson het na die oorlog 'n meer gematigde houding teenoor die Suidelike state wat die oorlog verloor het, ingeneem – alhoewel die Radikale Republikeine daarteen gekant was. In die 1866 verkiesing het 'n Republikeinse koalisie in byna al die Suidelike deelstate gewen, konfederale ondersteuners uitgeskop en die stemreg aan Vryswartes gegee. Hulle wou die gemeenskap transformeer deur 'n vrye arbeidseconomie in te stel. President Ulysses Grant het radikale heropbou ondersteun en het swart Amerikaners beskerm deur die *Force Acts* deur die federale parlement te laat aanneem (Brands, 2012:46).

Grant het sowel die weermag as die Justisie Departement gebruik om wit insurgensie te onderdruk en Heropbou te steun (Brands, 2012:46). Suidelike Demokrate, wat sterk gekant was teen gelykstelling van swart en wit, het in die 1877-verkiesing elke deelstaat in die Suide gewen. President Hayes het egter pogings om Heropbou-wetgewing af te skaf, gekeer.

Die Heropbou was 'n betekenisvolle tydperk in die VSA, veral wat burgerregte en rasseverhoudings betref. Daar was steeds botsings tussen wit en swart. Sommige historici beskou die Heropbou as 'n mislukking omdat die Suide verarm het en die blankes aldaar hul oppermag (*supremacy*) hervestig het, waardeur Vryswartes teen die begin van die 20e eeu tweedeklas burgers geword het.

Die historikus Eric Foner (1988:604) sê:

“What remains certain is that Reconstruction failed, and that for Blacks its failure was a disaster whose magnitude cannot be obscured by the genuine accomplishments that did endure.”

Foner sê ook (1988) daar was tog iets goeds in die Heropbou, naamlik dit het swartes darem minstens 'n tydelike blik op 'n vry samelewing gegee. Madaras en SoRelle (2011:393) sê:

“There can be little doubt that racism played some role in the failure of the Radical Republicans to realize their most ambitious goals for integrating African Americans into the mainstream of American society in the years following the Civil War. After all, white supremacy was a powerful doctrine”.

Die Amerikaanse Heropbou-poging kan beskou word as 'n poging om die pluraliteit positief te hanteer.

4. DIE STAND VAN PLURALITEIT IN AUSTRALIË: 1800 – 1910

4.1. 1788: EUROPESE (BRITSE) VESTIGING IN AUSTRALIË

Die Britse Eerste Vloot, bestaande uit 11 skepe, het op 18 Januarie 1788 vanaf Brittanje in Botanybaai in Australië aangekom na 'n seereis van 252 dae. Daar was 1 044 passasiers aan boord waarvan 504 manlike en 192 vroulike bandiete was (First Fleet. *Discover Collections*. State Library of New South Wales. Geraadpleeg: 5 September 2013). Binne 'n paar dae het die vloot na Port Jackson gevaar waar 'n nedersetting op 26 Januarie 1788 gevestig is, welke datum Australië se Nasionale Dag is.

Die Britse vestiging in Australië val aan die einde van die tydperk wat in vorige hoofstuk bespreek is, naamlik 1652 tot 1800. Daar was gevolglik nie 'n bespreking van Australië in Hoofstuk 3 nie, juis omdat daar so min tyd verloop het. Tog het daar belangrike dinge in die kort tydperk van 1788 tot 1800 plaasgevind, wat nou aangestip word.

4.1.2. SPANNING, KONFLIK, BLOEDIGE KONFLIK EN GROND AFNEEM: 1788 TOT 1800

Byna onmiddellik na die Britte se aankoms in Januarie 1788 het weerstand en konflik met die inheemse mense ontstaan wat oor tyd deur die Britte van hul grond verdryf is. Die enkele besonderhede wat hier volg, is vervat in *Dispossession and Land Rights (Australia)*:

- Op 29 Mei 1788 breek geweld uit tussen die Britte en Aborigenes en twee bandiete sterf.

- In 1789 breek reekse epidemiese siektes uit, soos masels, pokkies en tering wat nie die Europeërs geraak het nie, maar wel die inheemse mense wat geen inherente immunititeit daarteen gehad het nie. Die skuld daarvoor is op die Europeërs gepak en, ten spyte van debat oor moontlike ander bronne wat die siektes kon veroorsaak het, het Christopher Warren (2007:152-154) en Craig Mear (2008:1-22) aangedui dat die pokkies heel waarskynlik oorgedra is toe Britse voorrade tydens die aankoms van die Eerste Vloot afgelaai is.
- In 1790 begin Aboriginies 'n tipe guerilla-weerstand teen die Britte voer wat etlike jare duur.
- In 1795 breek gevegte tussen die Aboriginies en regeringstroepen uit by die Hawkesburyrivier.
- In 1797 vind gevegte by Georgesrivier en Parramatta plaas.
- In 1798 dryf die Britte die Aboriginies uit hul grond by Georgesrivier en Banksdown.

4.1.3. SPANNING, KONFLIK, BLOEDIGE KONFLIK EN AFNEEM VAN GROND: 1800 TOT 1910

Die volgende besonderhede is ook in dieselfde bron vervat (Dispossession and Land Rights (Australia)):

- Teen 1804 word die Darugstam se grond afgeneem.
- In 1895 vermoor Aboriginies koloniste – soldate tree in.
- In 1813 steek die koloniste die Blueberge oor en nuwe vyandelikhede breek uit.
- In 1815 word die oorblywende Brokenbaai Aboriginies in 'n reservaat by George's Head geplaas.
- In 1816 val Aboriginies plase naby Sydney aan – soldate dood 14 Aboriginies.
- In 1827 lei John Oxley 'n ekspedisie na Liverpool Plains, wes van (huidige) Tamworth en vestig daar vanaf die 1830s.
- Meer koloniste arriveer tydens die droogte van 1837-1845 en die Kamilaroistam se grond word afgevat.
- In 1830 vat wit plakkers grond sonder toestemming; 'n regeringslandmeter vat vir homself 100 000 hektaar in die Liverpool Plains in die Hunter-streek.
- In 1835 word die Dunghuttistam van die noordkus van NSW ingedwing in 40 hektaar grond in die Bellwood Reserwe, naby die huidige Kempsey. Hulle het voorheen 250 000 hektaar gehad.
- In 1845 leef 50 oorblywende Aboriginies van die Sydney- en Botanybaai-gebied in 'n kamp te Botany Heads.
- Die Maloga Sendingstasie word in 1874 'n toevlugsoord vir 9 000 oorblywende Aboriginies.
- Die *Aboriginal Board* is in 1883 in NSW gestig wat die administrasie van die reserwes oorneem het.
- Die Aboriginies van Maloga Sendingstasie word na Cumerogunga verskuif.
- Teen die einde van die 1880's is verskeie reserwes in NSW gestig.

- Reserwes word ver genoeg van dorpe opgerig om kontak tussen Aboriginies en die koloniste te beperk.
- Segregasie is 'n kernelement van die *Aboriginal Protection Board* se beleid.
- In 1909 verleen die *Aboriginal Protection Act* magte om mense uit dorpe en reserwes te verwyder.
- Teen 1910 was daar 116 reserwes op 10 000 hektaar (n gemiddeld van 86 hektaar per reserwe).

4.2. DIE HOOFGROEPE MENSE IN AUSTRALIË

By die aankoms van Europeërs in Australië en daarna was daar twee hoofgroepe mense, naamlik die inheemse mense en die nuwe aankomelinge, die Europeërs.

4.2.1. EUROPEËRS

Die Europeërs wat in 1788 by Botanybaai geland het, was Britte, mense met 'n eie waardestelsel, taal, kultuur en lewenswyse.

4.2.2. INHEEMSE MENSE

By die aankoms van die Britte was daar drie hoofgroepe inheemse mense: Aboriginies, Torres-eilanders en Tasmaniërs. Inheemse Australiërs is die oorspronklike inwoners van hul kontinent en aangrensende eilande (BBSRC: *Biotechnology and Biological Sciences Research Council*. 2004 *Aboriginal Australians descend from the first humans to leave Africa, DNA sequel reveals*. Ook: *When did Australia's earliest inhabitants arrive?* Universiteit van Wollongong. 2004. Geraadpleeg: 6 Junie 2008).

Daar was 'n groot pluraliteit onder die verskeie oorspronklike gemeenskappe en samelewing, elk met sy "... *own unique mixture of cultures, customs and languages*" (Aboriginal truth and white media: Eric Michaels meets the spirit of Aboriginalism. Geraadpleeg: 6 Junie 2008).

4.2.2.1. ABORIGINIES

Daar word geskat dat daar by die Europese aankoms tussen 318 000 en 750 000 Aboriginies in Australië was. (Australia: Year Book Australia, 2002. *Australian Bureau of Statistics*, 25 Januarie 2002).

Daar is egter akademië wat die aantal Aboriginies voor Europese aankoms op een miljoen stel. Neil Thompson sê die waarskynlike (“*likely*”) aantal Aboriginies in 1788 was ongeveer 750 000 tot meer as ’n miljoen (Thompson, 2001: 153). Spencely (1988:110) sê na raming het die getalle van die Aboriginies in Australië met 75% geval tussen die jare 1788 en 1900.

4.2.2.2. TORRES-EILANDERS

Die Torres-eilanders het nie in Australië self gewoon nie, maar op die Torres eilandgroep wat uit sowat 100 eilande bestaan en naby Queensland geleë is. Die eilanders wat in die ooste van die eilandgroep woon, het ’n erfenis en kultuur wat duidelik van die Aboriginies se tradisies onderskei word. Hulle is naby verwant aan die Papuaanse mense van Nieu Guinea en praat ’n Papuaanse taal. Hulle word in die algemeen nie as Aboriginies beskou nie. Tog identifiseer 6% van die inheemse Australiërs hulself as volle Torreseilanders en ’n verdere 4% as van beide Torres en Aboriginiese afkoms (*Aboriginal and Torres Strait Islander* 2004. Geraadpleeg: 21 Junie 2007) .

Hierdie mensegroep verbreed die pluraliteit ten opsigte van taal, afkoms en kultuur. In 1879 het Queensland die Torreseilandgroep geannekseer (Places – Torres Strait Islands ABC Radio Australia website, 2005. Geraadpleeg: 21 Junie 2007).

4.2.2.3. TASMANIËRS

Die Tasmaniese bevolking het sowat 40 000 jaar gelede oor ’n landbrug vanaf Australië na Tasmanië beweeg (Pardoe, 1991:1-27). Met die styging van seewater is Tasmanië sowat 10 000 jaar gelede van Australië afgeskei (*Tasmanian Aboriginal People and History Aboriginal Art Online*. Geraadpleeg: 29 Maart 2010).

Die Britte het in 1803 in Tasmanië aangekom waar daar nege etniese groepe was en tussen 5 000 en 10 000 mense. As gevolg van siektes wat saam met die Britte gekom het, asook oorlog, uitwissing deur die Britte en ondertrouery (*Tasmania embroiled in dispute over white tribe of Aboriginies*". *The Daily Telegraph* 14 July 2005) het die getalle gedaal tot 300 in 1833.

4.3. MENSEVERSKILLE

Die menseverskille tussen die Britte en die inheemse mense was diep en gegrond op faktore soos ras, etnisiteit en kultuur, insluitende taal, waardes en godsdiens. Die verskille tussen die

Aboriginies, Torres-eilanders en Tasmaniërs was ook opvallend, veral wat taal betref (meer as 250 tale en 600 dialekte is gepraat). Die Torreseilanders was meer verwant aan die Papuaanse mense van Nieu Guinea.

4.4. GEBEURE, SPANNING EN KONFLIK

4.4.1.,HOË VOORKOMS VAN GEWELD EN KONFLIK

In meer as tien boeke en talle akademiese artikels het Henry Reynolds verduidelik wat hy beskou as die hoë voorkoms van geweld en konflik in die koloniserings van Australië en die weerstand daarteen deur die Aboriginies. Dit het tot talle slagtings (massacres) van inheemse mense gelei. Reynolds skat dat tot 3 000 Europeërs en 20 000 inheemse Australiërs as gevolg van geweld in die grensgebied (frontier) gesterf het. Baie Aboriginies het as gevolg van siektes wat saam met die Europeërs gekom het, gesterf. Hulle het ook weens honger gesterf wat veroorsaak is deur die verpligte verskuiwing weg van die Aboriginies se produktiewe stamgebiede (Australiese geweld en konflik. Geraadpleeg: 15 Januarie 2014).

4.4.2. JOHN GARDINER-GARDEN SE INSIGTE

Die maatreëls wat die blanke Australiërs gevolg het om die pluraliteit te hanteer, word onder andere bespreek deur John Gardiner-Garden in sy *Dispossession to Reconciliation*. Hy verwys na dit wat hy die “eerste tydperk” noem (die eerste 150 jaar na die Britse besetting in 1788). Hy sê –

“The first century of European-Aboriginal relations can be characterised as a period of dispossession, physical ill-treatment, social disruption, population decline, economic exploitation, codified discrimination, and cultural devastation” (Gardiner-Garden, 1999: 4).

Die tweede tydperk wat Gardiner-Garden noem, is die “Assimilasie” -tydperk vanaf ongeveer die middel 20ste eeu. Gedurende hierdie tydperk was daar ’n vorm van voogdskapbeheer deur die Staat oor die Aboriginies. Dit het onder andere voorgeskryf waar Aboriginies mag woon, hul toegang tot alkohol, voorgeskrewe lone en wie mag met wie mag trou. Wette wat bedoel was om die Aboriginies te beskerm, het meegebring dat Aboriginies onderdruk is en vervreem gevoel het.

4.4.3. “GESTEELE GESLAGTE”: VANAF 1860 TOT IN DIE 1970’S.

In Australiese deelstate het wette dit gemagtig dat Aboriginie- en Torres Eilandekinders van jonger as 12 jaar en wat minder as 25% Aboriginiebloed gehad het, van hul ouers wegge- neem kon word met die doel om “volbloed” van “half-bloed” (Aboriginies) te skei, inheemse aanwas te beperk en om goedkoop arbeid te voorsien. Dit het geduur vanaf 1869 tot in die 1970’s (Spencer, 2006: 33-34). Tussen 1910 en 1970 is sowat 100 000 kinders, meeste onder 5 jaar oud, van hul ouers wegge- neem (Australia’s Stolen Generations: What was it? Geraadpleeg: 13 Des 2012).

Dit is die verhaal van die sogenaamde Gesteelde Geslagte.

“The Stolen Generations were those children of Australian Aborigine and Torres Strait Islander descent who were forcibly removed from their families by the Australian and State government agencies and church missions, under acts of their respective parliaments” (Hurights Osaka –Living with the Past. Geraadpleeg: 25 September 2005).

Die motivering vir dié stap was dat die kinders dan ’n redelike kans sou hê om in die wit gemeenskap opgeneem te word. Daar kry die kinders dan *“... a reasonable chance of absorption into the white community to which they rightly belong”* (Spencer, 2006: 33-34).

Die verwydering van kinders van hul ouers is vanaf 1909 deur die *Aboriginie Protection Board* beheer en hulle kon kinders sonder die ouers se toestemming en sonder ’n hofbevel wegvat. Dit is onbekend hoeveel kinders uiteindelik verwyder is. Baie kinders en ouers het mekaar nooit weer gesien nie. Kinders uit dieselfde ouerhuis is opsetlik van mekaar geskei. Vandag nog weet baie Aboriginiese nie wie hulle familie is nie en kry hulle ook nie opgespoor nie.

4.4.4. DIE “BRINGING THEM HOME REPORT”: 1997

Hierdie verslag hoort eintlik in Hoofstuk 5 tuis, maar word hier ingebring om die prentjie oor die Gesteelde Geslagte sinvol te voltooi. Die inligting wat hierna volg, is verkry van die *Stolen Generations Fact Sheet* (Stolen Generations Fact Sheet. Geraadpleeg: 21 Februarie 2013).

In die 1990s het die *Australian Human Rights and Equal Opportunity Commission* besonder- hede van die Gesteelde Geslagte ondersoek en sy bevindings is vervat in die *Bringing Them Home Report* (Abbokinders : *Bringing them Home Report*: 1997) wat op 26 Mei 1997 in die Australiese Parlement ter tafel gelê is. Die verslag vertel ’n verhaal van –

- "...welfare boards, of segregation, of so-called 'assimilation' policies which did not work";
- moeders wat met hul babas die bosse in vlug;
- die verslawing van meisies om as huishulpe en kinderoppassers in die plattelandse gebiede moes gaan werk "...being treated like cattle";
- 'n vrou wat vertel: "*We was bought like a market. We was all lined up in white dresses and they would come around and pick you out like you was for sale*".

Verder dat

- die kinders "...suffered higher degrees of sexual abuse, maltreatment, dislocation of family life, poverty and hardship than other Aboriginal people";
- "The policy broke important cultural, spiritual and family ties which crippled not only individuals, but whole families and even whole communities";
- "The aim of the policy was to 'breed out' the Aboriginal race".

Toe die verslag gelewer is, het Eerste Minister John Howard geweier om verskoning aan te teken vir die Gesteelde Geslagte omdat hy geglo het dat die huidige geslag nie vir die foute van vorige geslagte verantwoordelik gehou kan word nie. Hy is egter daaraan herinner dat hy sedert die 1960's in die Parlement gesit het toe menseverskuiwings steeds regeringsbeleid was. Op 13 Februarie 2008 het Eerste Minister Kevin Rudd wel apologie aangeteken, waarvan meer in Hoofstuk 5 volg.

Gardiner-Garden noem ook die baie debatte oor tyd oor woorde en frases soos

- assimilasië,
- selfbestuur,
- selfbeskikking,
- selfregering,
- soewereiniteit,
- die moontlikheid van 'n verdrag ("*treaty*"),
- verbond ("*compact*"),
- "*makarrata*" (die einde van konflik en die aanvang van normale verhoudings),
- maatskaplik geregtelike pakket ("*social justice package*"),
- aanhef tot die Grondwet,
- apologie vir beleide van die verlede,

en vele meer (Gardiner-Garden, 1999:2). Daardeur het Gardiner-Garden praktiese voorstelle gemaak oor hoe die Australiese plurale gemeenskappe hanteer kan word. Sy voorstelle was

meer op die lot van die Aboriginies gemik en het praktiese oplossings vir die Aboriginies as mensegemeenskappe in gedagte gehad.

4.4.5. BESLUITNEMING OOR ABORIGINIES: 1886

Voor 1886 was besluitneming oor inboorlinge in Wes-Australië die verantwoordelikheid van die Britse Koloniale kantoor. In 1886 is 'n Inboorling Beskermingsraad gevorm nadat 'n opskudding veroorsaak is deur die Fairburn-verslag wat bevindings oor slawerny-toestande onder inboorling plaaswerkers bevat het. Wette wat in 1886 in Victoria en Wes-Australië oor inheemse mense aangeneem is, is *Half-Caste Acts* genoem en het as voorbeelde vir wetgewing rakende Aboriginies dwarsdeur Australië gedien (Glossary abc.net.au Geraadpleeg: 1 September 2009). Die sogenaamde *Victoria Half Caste Act* het uitgebreide magte aan die *Board for the Protection of Aboriginies* oor die lewens van Aboriginies gegee, insluitende die regulering van woonplek en werk.

Die 1886-wet het magtiging verleen om Aborigeniese mense van gemengde afkoms ("*half-castes*") van die reserwes te verwyder en hulle te dwing om met die Europese gemeenskap te assimileer.

"These expulsions separated families and communities, causing distress and leading to protest. Nevertheless the Board refused to assist the expelled people. It was assumed that the expulsions would lead to the decline in the population of the reserves and their eventual closure. The failure of this policy and its inhumanity led to Victoria's Aboriginies Act of 1910 and Aboriginal Lands Act of 1970, which abandoned this policy" (Aboriginal Protection Act 1869 (Vic). Documenting democracy. National Archives of Australia. Geraadpleeg: 27 Mei 2010).

4.4.6. VERBOD OP IMMIGRASIE VAN NIE-BLANKES: 1901

Australië het die samestelling van sy bevolking onder andere probeer hanteer deur 'n verbod op immigrasie van nie-blanke mense te plaas. Die term ***White Australia Policy*** verwys na verskeie beleidsrigtings van die verlede wat

"...intentionally restricted non-white immigration to Australia. It came into fruition with Federation in 1901, and the policies were progressively dismantled between 1949 and 1973" (Lewis et al, 2006: 102).

Die Federale Parlement het in 1901 die *Immigration Restriction Act 1901* aangeneem

"...which limited immigration to Australia and formed the basis of the White Australia policy (White Australian Policy. Geraadpleeg: 15 Desember 2013).

Edmund Barton, die Eerste Minister, het ter ondersteuning van die wetsontwerp aangevoer:

"The doctrine of the equality of man was never intended to apply to the equality of the Englishman and the Chinaman."

Die Prokureur Generaal, Alfred Deakin, wat die wetsontwerp opgestel het, het geglo dat Japanese en Chinese 'n gevaar vir die nuut gevormde federasie inhou. Hy het gesê:

"It is not the bad qualities, but the good qualities of these alien races that make them so dangerous to us. It is their inexhaustible energy, their power of applying themselves to new tasks, their endurance and low standard of living that make them such competitors" (Kay Schaffer Manne's Generation: White Nation Responses to the Stolen Generation Report Australian Humanities Review. Geraadpleeg: 15 Maart 2012).

4.4.7. STEMREG: 1902

Die Commonwealth Franchise Act 1902 het bepaal wie in Australiese federale verkiesings mag stem. Artikel 3 het bepaal dat enige persoon ouer as 21, man of vrou, getroud of ongetroud, in 'n federale verkiesing kan stem, indien –

- hy/sy minstens die afgelope ses maande in Australië gewoon het, en
- 'n natuurlik gebore of genaturaliseerde onderdaan van die Britse Ryk was, en
- op die kiesersrol in enige federale afdeling is.

Indiese mense, alhoewel Britse onderdane, het nie stemreg gekry nie. Vrouens het die stemreg in nasionale verkiesings gekry asook die reg om hulself vir verkiesing beskikbaar te stel. Tydens die Parlementêre debat oor vrouestemreg het ene William Knox wat die wet teengestaan het, gesê:

"...the main ambition of a woman's life should be to become the wife of an honourable and honest man." (Australian Parliamentary Debates A: 11 937).

Inheemse mense van Australië, Asië, Afrika en die eilande in die Stille Oseaan, met die uitsondering van Maori's, het nie stemreg gekry nie. Tydens die Parlementêre debat het ene King O'Malley daaroor gesê:

"An Aboriginal is not as intelligent as a Māori. There is no scientific evidence that he is a human being at all." (Australian Parliamentary Debates B: 11 941)

Onafhanklike Australiese stemreg is eers in 1948 ingestel.

5. SPANNING EN KONFLIK AS GEVOLG VAN DIE MENSEVERSKILLE

5.1. SUID-AFRIKA

As gevolg van die onvermoë van die mensgroepe om werkbare metodes te vind om die pluraliteit suksesvol te hanteer, was die Europeërs – en later die Vryburgers en Voortrekkers na wie as Afrikaners verwys word – uiteindelik in die onderhawige en die vorige tydvak (1652 tot 1800) in talle bloedige oorloë betrokke, soos volg: Drie teen die Khoikhoi, een teen die San, nege teen die Xhosas (die Britse koloniale regering het ook teen die Xhosas geveg), een teen die Matabeles, verskeie teen die Zoeloes, oorlog teen die Basotho's, die eerste Vryheidsoorlog en die Anglo-Boereoorlog. Daarbenewens het swart volke onderling verskeie oorloë teen mekaar geveg. Die tydperk 1800 tot 1902 kan in werklikheid beskryf word as 'n Eeu van Oorlog.

5.2. DIE VSA

Blanke Amerikaners was in verskeie bloedige botsings met Indiane betrokke en het, volgens Brown (paragraaf 3.1.2.7. hierbo), in die jare 1860 tot 1890 die Indiane se kultuur en beskawing vernietig.

5.3. AUSTRALIË

Die verskille tussen die Australiese mensgroepe het tot spanning en konflik gelei net soos dit in Noord-Amerika en Suid-Afrika die geval was. Spenceley beweer dat die lewenswyse van die setlaars en die Aboriginies grootliks verskil het en dat die Britte die plaaslike mense aanvanklik selfs as onproduktiewe barbare beskou het. Hoe meer die setlaars die binneland ingedring het, hoe meer het konflik tussen die twee groepe toegeneem. Setlaars se skape het waterdrinkplekke vertrap en weiding oorgeneem; jag is daardeur vir die plaaslike mense bemoeilik en hulle het toegang tot hul heilige plekke verloor.

Dit het daartoe gelei dat die plaaslike mense in opstand gekom het en blanke opstalle onder strooptogte van guerillagroepe laat deurloop het, skape is gesteel en ander vermink. Setlaars het teruggeslaan met slagting en moorde, Aboriginiese vrouens is verkrag, vrouens, kinders en bejaardes is vermoor. Setlaars het gaandeweg die Aboriginies as barbare beskou wie se

lewens waardeloos was en het geglo hulle het geen reg op die grond nie omdat hulle dit nie bewerk nie. Baie Europeërs het geglo aan die meerderwaardigheid van die wit ras en dat Aboriginies bestem was om maar uit te sterf. Die koloniale regeringsbeleid was 'n mengsel van krygswet, strafekspedisies en die ontwikkeling van 'n "native policy" wat daarop gemik was om die plaaslikes te red deur hulle in wit gebiede toe te laat.

In die eerste moeilike jare na besetting in 1788, het oorlog tussen setlaars en Aboriginies daarop uitgeloop dat die Tasmaniërs uit Tasmanië verdwyn het. Bloedige konflik en selfs uitdelging was dus metodes wat die Europeërs aangewend het om die pluraliteit te hanteer. Die klein groepie mense wat in Tasmanië oorgebly het, is in 1831 na Gun Carriage-eiland en daarna in 1832 na Fisher-eiland geneem. Tasmaniërs het geween toe hulle daarheen geneem is. Vir die Tasmaniërs was Flinders-eiland 'n ware hel waar 150 uit die 200 wat daar was, teen 1842 van siekte en wanhoop gesterf het. 'n Mevrou Trugernanner, of Trugananni, wat in 1876 oorlede is, word deur vele as die heel laaste volbloed Tasmaniër beskou. Die Parlement het egter in 1889 Fanny Cochrane Smith as die laaste een beskou. Sy is in 1905 oorlede (*Truganini claim and the other candidates, Suke and Fanny Cochrane Smith*. Daar is ook ander bronne).

By die Britse aankoms in 1788, is meer as 250 tale en 600 dialekte deur die inheemse mense gepraat waarvan minder as 200 steeds gebruik word. Al hierdie tale, met uitsondering van 20, word as bedreigde tale beskou. [(Deesdae praat Aboriginies meestal Engels met bygevoegde Aboriginiese frases en woorde wat as se Aboriginiese Engels bekend staan (Australian Social Trends. Australian Bureau of Statistics, 1999. Geraadpleeg: 6 Junie 2008).

6. MAATREËLS OM DIE PLURALITEIT TE HANTEER

6.1. SUID-AFRIKA

Die maatreëls wat in die Kompanjietydperk gegeld het om die pluraliteit te hanteer, het in die Britse tydperk grootliks onveranderd gebly. Die volgende uitstaande voorbeelde word aangehaal.

6.1.1. MENSESKEIDING

Menseskeiding was ook in hierdie tydperk 'n belangrike metode om konflik te vermy en is steeds in die Britse tydperk gehandhaaf. Wat die situasie op die oosgrens tussen die burgers en die Xhosas betref, het die Britte 'n beleid van geografiese menseskeiding toegepas as metode om die pluraliteit te hanteer. Gedurende die ampstyd van Caledon (1807-1811) het kolonel Collins na 'n uitgebreide reis deur die probleemgebiede aan Caledon voorgestel dat die Xhosas terug oor die Visrivier gedryf word, maar Caledon het niks gedoen om die Xhosas uit die kolonie te verdryf nie (Grundlingh, 1977:159).

Caledon het by sy vertrek in 1811 ruiterslik aan sy opvolger erken dat sy oosgrensbeleid 'n mislukking was. Hy het onder andere nie gereageer op raad om die Xhosas terug oor die Visrivier te dryf nie en die boere moes tevrede wees met die nuwe reëling dat hulle maar hul vee goed moet oppas; nie op veediewe mag skiet nie en vuurwapens slegs vir selfverdediging mag gebruik (Grundlingh, 1977:159).

John Cradock, Caledon se opvolger, het in Oktober 1811 aan luitenant-kolonel John Graham opdrag gegee om na die Suurveld te gaan en “... met 'n gemengde mag bestaande uit Britse soldate en 'n kommando koloniste die kolonie van indringers te suiwer”. Graham het die sowat 8 000 Xhosa mans, vrouens en kinders stelselmatig oor die Visrivier verdryf en alles wat hulle gesaai het, vernietig. Sy volgende taak was om die Xhosas te verhinder om terug te keer (Giliomee, 2004a:92).

Die Britte het daarop die grensgebied probeer stabiliseer deur 'n linie van forte langs die grens te bou en troepe daar te stasioneer, veral Khoikhoi soldate. Twee nuwe grensdorpie, Grahamstad en Cradock, is ook beplan. Die Britse regeerders het dus in 1811-1812 'n menseskeidingsbeleid gevolg om die pluraliteit te hanteer en konflik te probeer vermy (Giliomee, 2004a: 92).

Soos sy voorgangers, het goewerneur Somerset ook met probleme aan die oosgrens te doen gekry. Grundlingh verwys na Somerset se voorganger se beleid en sê:

“Sy voorganger se beleid van volslae skeiding tussen wit en swart kon nie gehandhaaf word nie” (Grundlingh, 1977: 164).

Oorlog tussen die Xhosa-opperhoofde Gaika en Ndlambe het uitgebreek; Ndlambe het Gaika verslaan en hy het daarna in 1819 met 18 000 soldate die kolonie binnegeval en moord en verwoesting gesaai. Somerset het 'n mag bestaande uit Britse en burgersoldate georganiseer wat Ndlambe teen Augustus 1819 verslaan het. Somerset het self die vredesonderhandelinge gaan bywoon. Die gebied tussen die Keiskammarivier en sy boloop, die Tyume, sou die grens tussen die Xhosas en die boere wees. Die gebied daarvandaan tot by die Visrivier

“... is verklaar tot 'n neutrale gebied, 'n bufferstrook tussen wit en swart” (Grundlingh, 1977: 164).

Somerset het dus net soos sy voorgangers 'n beleid van menseskeiding gevolg om spanning en konflik te vermy.

6.1.2. KERKE

Die NG Kerk het in 1829 by sy tweede sinodesitting besluit dat geen vorm van kleurskeiding toegelaat sou word nie. Hierdie besluit is in 1847 bevestig: *“Alle klasse, wit of swart, moet toegelaat word om deel te neem”* (Giliomee, 2004a: 80). Die vrees vir gelykstelling het egter geprut. Die sinode het in 1857 'n besluit geneem dat heidene in die kerk opgeneem word, maar *“... hul Christelike voorregte in 'n afsonderlike gebou of gestig sal geniet”* (Giliomee, 2004a: 82). In 1881 het die vier Sendinggemeentes besluit om die NG Sendingkerk te stig wat apart van die NG Kerk gefunksioneer het (Giliomee, 2004a: 84). Dit was menseskeiding.

6.1.3. APARTE SKOLE

Die geskiedkundige GE Cory maak in 1927 die volgende stellings oor skole, wat teenstellend kan voorkom, aangesien hy verwys na sowel gemengde skole as skole vir slegs Europese kinders. Dit blyk dat beide voorgekom het. Cory sê:

- “... the mixing of European and Native children (including those of slaves and Hottentots), in school was the ordinary procedure ...” (1965. Vol. II: 213).
- “The school under Mr Rose-Innes was flourishing; in fact it was undoubtedly the best in the Eastern Province at that date” (1965. Vol. II: 211, 212)..
- “This school was entirely for European children” (1965. Vol. II: 212, 213).

Haasbroek sê die volgende:

“Soon after their (Britse Setlaars) arrival (1820) they started separate private schools. Separation in public schools was not introduced until 1893 when Cecil Rhodes was the Cape Premier and Dr Muir the Superintendent-General of Education. In 1905 separation became compulsory when Dr Jameson and his Progressive Party came to power in the Cape Colony” (Haasbroek.2002:29).

Met verwysing na aparte skole, sê Davenport en Saunders (2000:673):

“The separation of the races was reinforced by a segregated educational system, but this has not always been the case... when government schools were first established, they were turned into institutions for white children only, even in the Cape, where Parliament passed a School Board’s Act in 1905 in the interest of children of ‘European parentage and extraction’, which was interpreted in Mollers’ case (1911) to mean white children only”.

6.1.4. CALEDON SE PASSTELSEL: 1809

Op 1 November 1809 het goewerneur Caledon ’n proklamasie uitgevaardig waarvolgens die koloniale wette voortaan ook op die Hottentotte toegepas sou word. Dit het onder andere ingehou dat elke Khoikhoi ’n vaste woonplek moes hê wat hy nie sonder ’n pas van sy werkgewer of landdros of fiskaal kon verlaat nie (Grundlingh, 1977: 158).

6.1.5. ORDONNANSIES 49 EN 50: 1828

Davenport en Saunders bespreek die uitvaardiging van Ordonnansie 49 in 1828 ingevolge waarvan beheerde binnekoms van Xhosas oor die grens om werk te soek, toegelaat word. Ordonnansie 50, ook in 1828 uitgevaardig, het *“Hottentots and free persons of colour”* vrygestel van die dra van passe. Dit het ook die reg aan hulle verleen om grond te besit. Daar is van hulle werkgewers verwag om slegs kort-termyn dienskontrakte met hulle te sluit. As die ooreenkoms mondelings was, kon die kontrak tot een maand duur, maar as dit skriftelik was kon dit hoogstens vir een jaar geld. Die rede, volgens Davenport en Saunders

“...so that Coloured employees and their children could break free from intolerable work situations” (Davenport & Saunders, 1970: 48).

Oor die vraag of *“free persons of colour”* ook Xhosas en ander swart mense ingesluit het, blyk dit dat die Ordonnansie eintlik gemik was op *“Coloured employees and their children”*, maar op alle vry mense van toepassing was.

6.1.6. VRYSTELLING VAN SLAWE: 1834

Die vrystelling van die slawe in Suid-Afrika in 1834 kan beskou word as 'n metode deur die Britte om die pluraliteit te hanteer. Dit het, ten minste oor die kort termyn, die effek gehad om die pluraliteit te verhoog: Tevore was slawe 'n groep wie se eise en belange geïgnoreer kon word, maar ná die vrystelling kon hulle op dieselfde regte aandring as wat die burgers gehad het. Die vrystelling het ook beslag gegee aan 'n nuwe moraliteit teenoor mense.

6.1.7. DIE GROOT TREK: VANAF 1835

Die Groot Trek was 'n metode wat die Voortrekkers aangewend het om die pluraliteit te hanteer deur hulself te onttrek aan die plurale samelewing om hulle in 'n minder plurale samelewing elders te gaan vestig. In effek is die Voortrekkers uitgedryf (vergelyk Hoofstuk 2, par. 2.4.13.7 hierbo)

6.1.8. BINNELANDSE OORLOË

Die verskillende oorloë in die binneland waarby burgers, swartes en Britte betrokke was, is bewyse daarvan dat die mensegroepe nie daarin kon slaag om metodes te vind om hul verskille op vreedsame wyse te hanteer nie en hulle toe tot oorlog gewend het.

6.2. DIE VSA

6.2.1. MANIFEST DESTINY

Daar is reeds in Hoofstuk 3, paragraaf 5.2.3. na *Manifest Destiny* verwys waar professor Catherine Denial sê:

“In simple terms, Manifest Destiny was the idea that Americans were destined, by God, to govern the North American continent.”

Dit stem ooreen met die geloof van die burgers tydens die Kompanjietydperk (Hoofstuk 3 par. 5.1.10.2.) dat God 'n verbond met die burgers gesluit het.

6.2.2. STRENG SEGREGASIE

In die VSA is oor tyd streng segregasiemaatreëls ingestel om die menseverskeidenheid te hanteer welke maatreëls as vorme van segregasie herken kan word. Die inisiatief vir die

instelling van die maatreëls het van die blankes gekom en was aanvanklik op die Indiane gerig, maar ook later teen vrygestelde slawe (wat swart mense was). Die maatreëls kan saamgevat word as menseskeiding, mense-uitwissing, die roof van Indiaanse grond, geen toegang vir swartes tot blanke skole, restaurante, hotelle en parke nie; apart sit in openbare vervoer, verbod op seks en huwelike oor die kleurgrens, weiering van dienste aan swartes, moeilikmaak vir swartes om in wit gebiede te woon, verset teen die maatreëls deur burgerregtebewegings, konflik, opstande, moorde, saakbeskadiging, brandstigting, hofsake, die uiteindelijke beëindiging van rasse-diskriminasie en daarna daadwerklike pogings tot rasse- en vreedsame naasbestaan. Bronne oor spesifieke maatreëls sal genoem word wanneer daardie maatreëls later hierin bespreek word.

6.2.3. DE FACTO SEGREGASIE IN DIE NOORDE VAN AMERIKA

Alhoewel formele segregasie soos dit in die Suide van die VSA voorgekom het, nie in die Noorde van die VSA bestaan het nie, is daar talle voorbeelde van *de facto* rassisme en segregasiemaatreëls in die Amerikaanse Noorde (Rasse-segregasie in die VSA. Geraadpleeg: 26 April 2013). Sekere woongebiede was tot swartes beperk en werksgeleentede is vir swartes geweier.

“Most free blacks lived in racial enclaves in the major cities of the North: New York, Boston, Philadelphia and Cincinnati. Their poor living conditions led to disease and death. In a Philadelphia study in 1846 practically all poor black infants died shortly after birth. Even wealthy blacks were prohibited from living in white neighborhoods due whites’ fear of declining property values” (Rasse-segregasie in die VSA. Geraadpleeg: 26 April 2013).

6.2.4. DIE AFSKAFFING VAN SLAWERNY VERDIEP DIE PLURALITEIT: 1863

Op 1 Januarie 1863 is slawerny in Amerika afgeskaf en het vier miljoen slawe hul vryheid gekry. Die aanpassing van slawe in hul nuwe bestaansomgewing was uiteraard ’n uitdaging vir baie mense: Nie langer meer slaaf nie, maar vrymense – dit behels ’n identiteitsverandering. Die slawe se status van vry mense teenoor hul vorige geen status was ook vir hul vorige eienaars ’n uitdaging. Daar was voorheen groot sosiale afstand tussen die slawe en hul meesters, wat nou verdwyn het. Die verhouding tussen Amerikaners en vrygestelde slawe was gevolglik onder spanning. Toe hulle slawe was, kon hul belange en versugtinge geïgno-

reer word, maar toe hulle vry word, het hul belange en eise (Easton) ook begin saak maak. Daardeur is die pluraliteit wat deur die regering aangespreek moes word, verbreed.

Segregasiewette is spoedig in sekere deelstate van die VSA aangeneem om swartes van wittes te skei. Swartes is toegang tot wit skole geweier, asook in hotelle, restaurante, parke en openbare geriewe (Fyson, 1989: 36).

6.2.5. RASWETTE

Belangrike raswette is in die onderhawige tydperk aangeneem en enkele belangrikes daarvan word genoem. Dit is uiteraard onnodig vir doeleindes van hierdie studie om ál die wette te noem.

In die vorige tydperk (1652 tot 1800) is die *Naturalization Act of 1790* aangeneem wat dit vir vreemdelinge moontlik gemaak het om burgers te word, maar burgerskap was tot “free white persons” beperk. Daardeur is gekontrakteerde bediendes, slawe, vry Afro-Amerikaners, en later ook Asiërs uitgesluit.

Die *Indian Removal Act* van 1830 het die verskuiwing van Indiane na die Weste gemagtig.

Die *Indian Intercourse Act* van 1837 het die *Indian Territory* in die huidige Kansas en Oklahoma gemagtig, waar Indiane hervestig is.

Verskeie deelstate het *anti-miscegenation laws* aangeneem, wat huwelike tussen blankes en nie-blankes verbied -- dit is swart mense, mulatto's en in sommige state ook Indiane, soos in Indiana in 1845. Sommige deelstate het ook huwelike oor etniese lyne met Indiane, en later ook Asiërs, verbied. Hierdie tipe wette is reeds deur verskeie van die 13 Kolonies tydens die Koloniale Tydperk aangeneem, waarvan die eerste Virginia in 1691 was.

Met die inkom van Chinese na die Weskus, is huwelike tussen blankes en Asiërs ook in sekere deelstate verbied.

Artikel 13 van Indiana se 1851 Grondwet lees:

"No Negro or Mulatto shall come into, or settle in, the State, after the adoption of this Constitution."

Die *Illinois Black Code* van 1853 plaas 'n totale verbod op swart immigrasie na Illinois.

Die beslissing van die Hooggeregshof in die Dred Scottsaak in 1857 was dat aangesien die Grondwet nie mense van Afrika oorsprong insluit nie – slaaf of vrymense – kan hulle nie burgers van die VSA wees en kan dus nie hofsake voer nie.

Toe die wit Demokrate in 1870 die mag in deelstate herwin, het hulle wette aangeneem wat sodanig hoë stemkwalifikasies neergelê het dat swart mense en arm wittes effektief daardeur van hul stemreg ontnem is. Vanaf 1890 tot 1910 het Suidelike state die stemkwalifikasies verder verhoog.

Jim Crow-wette is aangeneem, rasse-segregasie is ten opsigte van openbare geriewe ingestel en in 1896 beslis die Hooggeregshof in die Plessy v Fergusonsaak dat openbare dienste “*separate but equal*” moes wees, maar in die praktyk was dienste vir swartes swak en daar was nie genoeg daarvoor begroot nie.

Die deelstaat Utah se huwelikswet het in 1899 ’n *anti-miscegenation* komponent ingesluit, wat huwelike verbied het van blankes met Negers, Mulatto’s, iemand wat een kwart swart is, Mongole (Oos-Asiërs), of lede van ’n Maleisiese ras (eintlik teen die Filippyne gemik). Hierdie raswet is eers in 1963 herroep.

Daar was ook verskeie rasgedrewe uitsprake van die Hooggeregshof (Head: “*Top Racist Supreme Court Rulings*” in die VSA, *obiter*).

6.2.6. DIE KU KLUX KLAN DWING SEGREGASIE AF: 1865

Die eerste Klan is op 24 Desember 1865 deur ses Tennessee veterane van die Konfederale Leër gestig (Horn, 1939: 9) en het in die vroeë 1870s doodgeloop. Die Klan se doel was

“...to restore white supremacy in the aftermath of the American Civil War”.

Dit word ook beskryf as

“...secret militant organizations in the United States whose avowed purpose was to protect the rights of and further interests of white Americans”.

Die Klan het swartes geterroriseer en verhoed dat hulle kon stem, wit skole bywoon of om politieke te organiseer. Die Klan het

- tot nasionale omvang gegroei,
- in venynige retoriek betrokke geraak,

- geweldsdade gepleeg, soos moorde en afbrand van eiendomme, veral in die Suide, en
- wit klede aangetrek met maskers oor die kop en brandende kruise gedra om hul slagoffers te intimideer en om vrees aan te jaag by swartes.

In 1915 is 'n tweede Klan gestig. Daar is later ook vanaf 1950 tot 1960 verdere Klans gestig. In getalle word die eerste Klan op 550 000 lede geskat en die tweede een op vier miljoen lede. *"Today, researchers estimate that there may be more than 150 Klan chapters with 5 000 to 8 000 members nationwide"* (Southern Poverty Law Centre. Geraadpleeg: 15 Januarie 2012)

Die Klans het 'n geskiedenis van

"... using terrorism, violence, and lynching to intimidate, murder, and oppress African Americans, Jews and other minorities and to intimidate and oppose Roman Catholics and labor unions" (Terrorism 2000/2001. Geraadpleeg: 15 Mei 2013).

Die bestaan en aktiwiteite van die Klans beklemtoon sekere mense se aandrang op mense-skeiding. Weerstand van swart en wit kant het opgebou en opstande het in Alabama en later in Mississippi uitgebreek waarin die Ku Klux Klan beweging onder andere 'n rol gespeel het om blanke belange te beskerm en aanvalle op swartes te loods (Fisher, 1988:32). Die Klans se politieke ideologie was blanke opperheerskappy en blanke nasionalisme. Dit is 'n voorbeeld van waar die regering se pogings om pluraliteit te hanteer, nie ten volle deur die gemeenskap aanvaar word nie, en die gemeenskap dan probeer om die reg in eie hande te neem en hul eie idees oor hoe die pluraliteit hanteer behoort te word, uitvoer.

6.2.7. 19E EN 20E EEUSE "JIM CROW-WETTE"

"Jim Crow" was die naam wat aan die wette gegee is wat in die 19e en 20e eeue aangeneem is om segregasie af te dwing en die naam was sinoniem met rassisme, raswette en rasmisbruike. Jim Crow was 'n minnesanger van die 1830s. Hy het die rol gespeel van 'n bejaarde, kreupele en lomp swart slaaf, wat al die negatiewe stereotipes aangaande swart Amerikaners uitgebeeld het. As die nederige swartman teenoor sy heer en meester, was Jim Crow tog te dankbaar vir sy lewenslot, dankbaar dat hy as onopgevoede ondergeskikte deur sy meester versorg word, die onderdanigheid self. Die vernederende uitbeelding van Jim Crow het groot wrewel by swart Amerikaners gewek (Jim Crow. Geraadpleeg: 13 Mei 2013).

Die Jim Crow-wette was soortgelyk aan die latere apartheidswette in Suid-Afrika wat betref die afdwing van segregasie ten opsigte van fasiliteite en dienste aan wit en swart Amerikaners en die verbod op gemengde huwelike.

Volgens Davidson *et al* (2008:505) het al die Suidelike deelstate na die Amerikaanse Burgeroorlog segregasie op hul wetboek geplaas. Hy sê

“The earliest laws legalized segregation in trains and other such public conveyances where blacks and whites were likely to mingle. Soon a complex web of ‘Jim Crow’ statutes had drawn an indelible color line separating the races in prisons, parks, hotels, restaurants, hospitals, and virtually all public gathering places except streets and stores.”

6.2.8. DIE BURGERREGTEWET: 1875

Die Amerikaanse Burgerregtewet, of die *Civil Rights Act of 1875*, waarvan die volle beskrywing “*An act to protect all citizens in their civil and legal rights*” is, is deur die VSA se 43e Kongres aangeneem en president Ulysses S. Grant het dit op 1 Maart 1875 onderteken. Dit was dus ’n federale wet.

“The Act guaranteed African Americans equal treatment in public accommodations, public transportation, and prohibited exclusion from jury service.”

Binne 8 jaar, in 1883, het die Hooggeregshof (Supreme Court) egter besluit die wet is onkonstitusioneel (*Civil Rights Act*. Geraadpleeg: 13 November 2012).

Die aanname van die wet en die spoedige afskaffing daarvan sowel as die optrede van die Amerikaners in die Suide, dui op verskillende moraliteite in verskillende dele van die VSA gedurende dieselfde tydperk.

6.2.9. DIE WÊRELDOKSKAMPIOEN JACK JOHNSON: 1910

Daar is te veel voorbeelde van die toepassing van rassisme in die VSA oor veel langer as ’n eeu om alles op te noem. Een voorbeeld is die behandeling van die eerste swart swaargewig bokskampioen van die wêreld, Jack Johnson. Die wit kampioen, Jim Jeffries, het aanvanklik geweier om teen Johnson te boks omdat Johnson swart was. Hulle het tog uiteindelik in 1910 geveg en Johnson het gewen. Die uitslag het rassegeweld ontketen. Die Texas wetgewer het daarna selfs films van die geveg verbied om verdere rasse-onluste te vermy (Tyler, 1966:955-956).

6.3. AUSTRALIË

Daar is in paragraaf 4.4. en weer in paragraaf 5.3. gehandel met pluraliteitsmaatreëls wat in Australië voorgekom het. 'n Opsomming daarvan word hier weergegee.

- Uitwissing van Aboriginies (Paragraaf 4.4.1.)
- 'n Australiese juris erken die inname van die land, die doodskiet en oorheersing van inheemse mense (Paragraaf 4.4.1.).
- Die eerste 150 jaar na besetting van die land het die Britte die inheemse mense fisies mishandel, ekonomies uitgebuit, teen hulle gediskrimineer en hul kultuur verwoes (Paragraaf 4.4.2.).
- Die "Gesteelde Geslagte" toe kinders van hul ouers afgeneem is (Paragraaf 4.4.3.).
- Die "Bringing them Home" verslag van 1997 toe onvleiende opmerkings oor die Gesteelde Geslagte gemaak is (Paragraaf 4.4.4.).
- Besluitneming oor die inheemse mense: 1886 (Paragraaf 4.4.5.).
- Verbod op immigrasie van nie-blankes: 1901 (Paragraaf 4.4.6.).
- Gedeeltelike ontsegregering van stemreg: 1902 (Paragraaf 4.4.7.).
- In paragraaf 5.3. is besonderhede verstrekkend oor bloedige konflik tussen blankes en inheemse mense, die verkragting van Aboriginies se vroue, moord op vrouens, kinders en bejaardes.

7. VERGELYKINGS

7.1. OOREENKOMSTE

7.1.1. DIE EUROPEËRS

Die bespreking wat in paragraaf 6.1.1. van Hoofstuk 3 gedoen is, is eweseer hier van toepassing, naamlik dat Europeërs die geskiedkundige voorouers van die huidige blanke bevolking in al drie lande is en dat hulle teen 1910 steeds nie 'n homogene groep blankes gevorm het nie, alhoewel

- hulle oor tyd nader aan mekaar beweeg het weens ekonomiese en sosiale redes waar saam gewerk en aan sport en ander aktiwiteite deelgeneem is
- burgerskap van die VSA almal inbind as burgers van een land
- die oorspronklike Europese tale aan die kwyn is, en
- Engels die *lingua franca* geword het.

7.1.2. PLURAITIETSMAATREËLS

Al drie lande het ook in hierdie tydvak maatreëls getref om die pluraliteit te hanteer en besonderhede daarvan is in paragrawe 6.1., 6.2. en 6.3., hierbo, behandel.

7.1.3. DIE INHEEMSE MENSE

Die inheemse mense was ook tydens hierdie tydvak onderverdeel in verskillende volke en stamme en het van mekaar verskil wat betref faktore soos ras, etnisiteit en kultuur, insluitende taal, waardes en godsdiens.

7.1.4. MENSEVERSKEIDENHEID

As gevolg van die menseverskeidenheid en hul verskille onderling en as groepe van mekaar, was die pluraliteit in al drie lande steeds groot, alhoewel daar waarskynlik in 'n mindere mate 'n afplating van die pluraliteit was as gevolg van die faktore waarna hierbo in paragraaf 7.1.1. verwys is en ook weens mindere gevalle van ondertrouery.

7.1.5. SPANNING EN KONFLIK

Soos dit reeds voorheen bespreek is, het die verskille tussen die mensegroepe spanning en konflik veroorsaak. In die VSA was daar talle bloedige botsings tussen die blankes en die Indiane en in Suid-Afrika was daar in hierdie tydvak talle oorloë soos (in paragraaf 5.1 hierbo bespreek) het ook konflik beleef tussen die blankes en die inheemse mense.

7.2. VERSKILLE

7.2.1. GETALLE

Daar is met getalle gehandel in paragraaf 6.2.1. van Hoofstuk 3 asook in Tabela 5 en 6 wat in daardie paragraaf verskyn.

Wat duidelik uit Tabel 6 blyk, is dat die blankes in Suid-Afrika persentasiegewys steeds 'n klein minderheid in die land was, terwyl blankes in die VSA en Australië besig was om al groterwordende meerderhede bo hul inheemse mense te word.

7.2.2. MENSEVERSKEIDENHEID

Die opmerkings oor menseverskeidenheid wat in paragraaf 6.2.2. van Hoofstuk 3, *supra*, gemaak is, is ewe hier van toepassing. Die menseverskeidenheid in die VSA en Australië het basies dieselfde gebly, naamlik blankes, Indiane en swart mense in die VSA, en in Australië blankes, Aborigenes en Torres-eilanders. In Suid-Afrika het die rasseprentjie in hierdie tydperk egter verander toe met al meer en meer swart mense in die noorde van die land kontak gemaak is. Die getalle van die swart mense was baie groter as die getalle van die blankes en die verskil het gaandeweg vergroot. Indiërs en Chinese het hulself ook in Suid-Afrika gevestig – hoewel in baie mindere mate.

Die drie lande het gevolglik ook in die onderhawige tydperk lande van plurale mensegemeenskappe gebly.

7.2.3. BESITNAME VAN GROND

In hierdie tydperk het die Amerikaners die hele VSA beset. Suid-Afrika se blankes het met swart volke oor grond onderhandel en, hoewel daar verskeie grensoorloë plaasgevind het, nie grond geroof nie.

7.2.4. VERDRYING, UITWISSING EN ASSIMILERING

Gedurende die hierdie tydperk in die VSA het blankes by uitstek die inheemse Indiane verdryf en grootliks uitgewis. Pogings tot assimilasië was onsuksesvol. Australië was self verantwoordelik vir die verdrywing en uitwissing van Aborigenes, maar nie in dieselfde groot mate as die VSA nie. Australië se poging om Aborigeniekinders te assimileer het tot groot bitterheid gelei en staan as die “Gesteelde Geslagte” bekend. Dit was nie suksesvol nie. In Suid-Afrika het die Voortrekkers in hul trek na die noorde nie grond geroof nie, maar met swart mense oor grond onderhandel. Die Europeërs het nie in hierdie tydperk in Suid-Afrika mense verdryf of uitgewis nie.

7.3. PLURALITEITSTATUS

Hier word, net soos in Hoofstuk 3, verwys na die mate waarin die owerheidstrukture die pluraliteit van die gemeenskap weerspieël het soos dit uiteengesit is in die modelle wat in Hoofstuk 2, paragraaf 8.9, voorgehou is.

7.3.1. DIE VSA

Aan die begin van die onderhawige periode, dit wil sê 1800, was die VSA se status dié van 'n onafhanklike staat en daar was 'n interne federale regeringstruktuur wat die besondere behoeftes van die mensegroepe in die land verteenwoordig het. Die plaaslike bevolking -- Indiane en die slawe -- was egter hiervan uitgesluit, alhoewel Indiaanstamme tot 'n groot mate na hul eie sake omgesien het. Slawe het, tot hul vrystelling in 1863, geen status gehad nie. Daarna was hulle steeds van die federale struktuur uitgesluit.

Gesien vanuit die oogpunt van die mense van Europese afkoms, was die struktuur in 1800 dus min of meer gelyk aan Model 3, dit wil sê, intern pluralisties met 'n interne sentrale magsentrum en interaksie tussen die interne magsentra. Gesien, egter, vanuit die oogpunt van die Indiane en die swart mense, was die struktuur gelyk aan Model 2, dit wil sê 'n land met 'n interne sentrale magsentrum wat mag oor die groepe in die land uitoefen.

Aan die einde van die tydperk, dit wil sê rondom 1910, was die prentjie nie veel anders nie.

7.3.2. SUID-AFRIKA

Aan die begin van die tydperk (1800), was Suid-Afrika steeds van buite die land regeer. Tot 1795 was die regeerder die Kompanjie, wat onder die gesag van Nederland geval het; van 1795 tot 1803 die Britte wie se gesag vanuit Brittanje gekom het. Vanaf 1803 tot 1806 is die Kaap vanuit die Bataafse Republiek regeer. Vanaf 1806 vir die res van die tydperk het die Kaap weer onder Britse gesag gestaan. Die strukture was egter deurentyd min of meer gelyk aan Model 4, naamlik eenrigting magsuitoefening van buite, maar met etniese groepe binne-lands wat in interaksie met mekaar is. Gesien vanuit die oogpunt van die inheemse mense, dit is die Khoikhoi, San, swartes en ander mensegroepe, was die struktuur egter gelyk aan Model 6, dit wil sê 'n land met 'n interne sentrale magsentrum wat mag oor die groepe in die land uitoefen.

Die pluraliteitstatus in 1910 was ongeveer dieselfde as in 1800, maar nou met 'n Unieregering wat intern oor die hele land regeer, maar wat uiteindelik onder die gesag van die Britse kroon staan en waar Unie-wetgewing nog deur 'n ander moondheid (Brittanje) ongedaan gemaak kon word. Formeel was dit dus 'n ekstern beheerde magsentrum (Model 4, maar in die oorgang na Model 6). Die bevoegdheid van die Britse regering om in te meng, is eers in 1931 deur die Statuut van Westminster beëindig. (Omdat dit steeds 'n Britse wet was waarvolgens die Unie volle gesag sou hê, is die Statuswet in 1934 aangeneem sodat die onafhanklikheid uit eie, interne wetgewing sou voortspruit.) Daarna was dit formeel en in die praktyk 'n intern beheerde magsentrum. Die vier provinsies was met mekaar in interaksie en so ook die verskeidenheid etniese groepe wat nie in die regering verteenwoordig was nie. Dit was dus nou eerder Model 2, dit wil sê 'n land met 'n interne sentrale magsentrum wat mag uitoefen oor die groepe in die land.

7.3.3. AUSTRALIË

Australië het sedert die koms van die Britte in 1788 onder die Britse kroon geval. Die verskillende kolonies het in 1855 verantwoordelike regering gekry, maar steeds onder die Kroon (Davidson *et al* 556). Slawerny is nie in Australië toegelaat nie (Historical Records of New South Wales. Vol I. Deel 2. Philip 1783-1792). Ingevolge die Statuut van Westminster van 1931 het Australië volle wetgewende outonomie gekry wat egter eers met die aanname van die *Statute of Westminster Adoption Act 1942* in werking getree het, terugwerkend tot 3 September 1939. Met die aanname van die *Australian Act 1986* is die mag van Brittanje om wette vir Australië te maak, selfs op Australië se versoek, beëindig.

Aan die begin van die huidige tydvak, dit is 1800, was Australië dus onder eksterne beheer van Brittanje. Daar was min skakeling met inheemse mense. Gesien vanuit beide die oogpunt van die Europeërs en die inheemse mense was die toepaslike model Model 4, dit wil sê eksterne magsuitoefening ook oor al die inheemse mense.

Aan die einde van die tydvak (1910), was die posisie onveranderd. Brittanje was steeds die eksterne magsuitoefenaar, alhoewel die provinsies ook vanaf 1855 sekere magte gekry het. Dit was dus steeds Model 4.

8. SAMEVATTING

8.1. BESKRYWENDE PERSPEKTIEF

’n Samevatting word vervolgens gedoen deur gebruikmaking van die ontledingsraamwerk wat in Hoofstuk 2, paragraaf 8, behandel is. Daar word gevolglik na die perspektiewe gekyk wat skrywers oor pluralisme en pluraliteit weergegee het, naamlik die *beskrywende* en die *histories-analitiese* perspektiewe. Wat *beskrywing* betref, is aangetoon dat al drie lande onder bespreking ook in hierdie tydvak steeds plurale lande was, aangesien die bevolkings se kenmerke steeds verskeie verskille ingesluit het, wat inderdaad tot bloedige konflik gelei het. Vervolgens meer besonderhede oor die beskrywende perspektief.

8.1.1. BESKRYWING: SUID-AFRIKA

Die Suid-Afrikaanse samelewing was in die tyd van Britse oorheersing steeds ’n plurale mensesamelewing, maar die pluraliteit het in die tydperk vanaf 1800 tot 1910 verander en verdiep as gevolg van:

- Die vestiging van Britse regeerders (1806), die aankoms van die Britse Setlaars (1820), die vrystelling van slawe (1834) wat een mensegroep (slawe) laat verdwyn het en wat ’n bestaande mensegroep (vrygestelde slawe) versterk het. Aan die een kant is die pluraliteit verminder (vrystelling), maar aan die ander kant vermeerder (die vrygesteldes).
- Die Groot Trek en die daaropvolgende stigting van Boere republieke en die gevolglike politieke onafhanklikheid van die Voortrekkers in die noorde het die pluraliteit in die Kaap verminder, maar in die binneland verdiep.
- Die ontmoeting deur die Voortrekkers met verskeie swart volke en stamme in die noorde, soos die Matabeles, Basotho, Zoeloes, wat die pluraliteit vermeerder het.
- Die instroom van Uitlanders na die Transvaal na die ontdekking van goud (1869) toe Uitlanders se getalle voor die Anglo-Boereoorlog geskat is op 70 000 en die burgers van die ZAR op 30 000. Hierdie veel groter getalle Uitlanders as die republikeinse burgers, het ’n ernstige bedreiging vir die ZAR se politieke en kulturele selfbeskikking ingehou en die pluraliteit is erg verdiep.
- Die aankoms in Suid-Afrika van Duitsers (1854), Indiërs (1863) en Chinese (1903) het die pluraliteit verbreed.
- Die Khoikhoi was aan die disintegreer en die San was ook minder van ’n pluraliteitsprobleem.
- Daar is aangetoon dat die verskille steeds tot spanning, bloedige konflik en etlike oorloë gelei het.

8.1.2. BESKRYWING: DIE VSA

Die VSA-samelewing was van 1800 tot 1910 steeds 'n plurale mensesamelewing, maar die pluraliteit het in die tydperk verander en verdiep as gevolg van

- die diep indringing van blankes in Indiaanse gebiede in en die verdrywing en uitwissing van Indiane,
- die inhok van Indiane in reservate, en
- streng negatiewe pluraliteitsmaatreëls wat teen Indiane en voormalige slawe gegeld het.

8.1.3. BESKRYWING: AUSTRALIË

Die samelewing was steeds pluraal behalwe dat die getalle van die inheemse mense weens siekte en uitwissing gedaal het en die blankes se getalle weens immigrasie en natuurlike aanwas hand-oor-hand gegroei het. Dit het uiteraard die blankes se magposisie in die land versterk. Streng segregasiemaatreëls het tussen blankes en die inheemse mense gegeld.

8.2. DIE HISTORIES-ANALITIESE PERSPEKTIEF

Wat die *histories-analitiese* perspektief betref, dit wil sê watter stappe inderdaad geneem is om die pluraliteit te hanteer, en tot watter gevolge dit gelei het, word dieselfde ontleding vervolgens gedoen as wat in Hoofstuk 3 gedoen is.

8.2.1. SUID-AFRIKA

8.2.1.1. SKEPPING VAN STRUKTURE

Daar is in die onderhawige tydperk geen formele strukture geskep wat spesifiek daarop gemik was om die spanning te verlig nie. Daar was wel gesprek tussen die inheemse mense en verteenwoordigers van die Britse regering aan die Kaap, en later in Durban. Daar het ook gesprek en onderhandelinge plaasgevind tussen die Voortrekkers en later die Afrikaner-republieke -- waarvan die Vrystaatse en Transvaalse Republieke die belangrikste was --- met die Britte en met verskeie swart leiers. Vanaf 1902 was daar samesprekings met die Britse regering, wat toe die hele Suid-Afrika regeer het.

8.2.1.2. GEBIEDSKEIDING

Hierdie tydperk was ook een waartydens daar steeds gebiedskeiding was. Die Groot Trek was die volksverhuising van mense uit een geografiese grondgebied om na 'n ander ten einde gebiedskeiding met die Britte te bewerkstellig. Gebiedskeiding is steeds in die Oos-Kaap deur die Britte met die Xhosas gehandhaaf. Verskillende republieke is deur die Voortrekkers in die binneland gestig om daardeur hulself van ander gebiede af te skei.

Swart mense het hoofsaaklik in die gebiede bly woon wat hulle reeds bewoon het, soos in die vorige tydperk, en dit het gebiedskeiding daargestel alhoewel baie swartes na die stede getrek het om daar werk te probeer vind. Swartes en Europeërs is grootliks op makro-skeidingsvlak van mekaar geskei. Die San en Khoikhoi het in hierdie tydperk in eie, maar ook in blanke gebiede gewoon. Daar het nie 'n onbestuurbare situasie ontstaan wat tot formele sesessie of partisie gelei het nie.

8.2.1.3. OORHEERSING

Die pluraliteit is deur die Britse regeerders met oorheersing hanteer deur die Britse lewenswyse op die inheemse mense te probeer afdruk en Engels as almal se taal te probeer afdwing. Inheemse mense was nie deel van die regering nie. Nadat die Voortrekkers vanaf 1834 die binneland in begin trek het, het die Britte se oorheersing in die Kaap en Natal voortgeduur. Die Britte het eers die Vrystaatse en Transvaalse Republieke deur anneksasie onder hul mag geplaas, toe teruggegee en toe, tydens die Anglo-Boereoorlog, weer met wapengeweld onder Britse beheer gebring. Ook het die Britte die Xhosas oorheers en later ook die Zoeloes, gepaard met bloedige konflik.

8.2.1.4. AKKULTURASIE EN ASSIMILASIE

Daar het wel in uitsonderlike gevalle akkulturasie en assimilasië plaasgevind in gevalle waar individue uit die inheemse bevolking gekersten is en met Europeërs in die huwelik getree het. Die slawe het ook meestal die Europese taal aangeleer, maar het in baie gevalle hul godsdienste (Islam) behou. Sommige vrygestelde slawe (hoofsaaklik uit die Ooste) het ook met Europeërs in die huwelik getree en is volkome geassimileer. Daar het dus 'n mate van akkulturasie en assimilasië onder hierdie mense plaasgevind, maar die hoofgroepe met hul onderskeide het grootliks bly voortbestaan.

8.2.1.5. UITDRYING EN UITWISSING

Die spanning tussen Europeërs en die San, Khoikhoi en Xhosas het tot verskeie oorloë gelei. Daar was een oorlog tussen die Europeërs en die San (Hoofstuk 3, paragraaf 4.1.2.), drie teen die Khoikhoi en drie teen die Xhosas (Hoofstuk 3, paragraaf 4.1.3.2.). Een belangrike bron vir die spanning, konflik en oorlog was veediefstalle en moorde van Europeërs se kuddes en veewagters asook veediefstalle deur Europeërs. Hierdie spanning het by geleentheid daartoe gelei dat die Europeërs ekspedisies teen die Khoi en die San uitgestuur het met die doel om soveel as moontlik mense om die lewe te bring (uitwissing) as 'n desperate poging om die bron van die spanning uit die weg te ruim. Die konflikte het meegebring dat mense uit hul woonplekke uitgedryf en sommige uitgewis is. Daar was in die onderhawige tydperk dus beide uitdrywing en uitwissing, maar nie naastenby op die skaal as wat dit in die ander twee lande plaasgevind het nie.

8.2.1.6. NATUURLIKE VERMINDERING VAN GETALLE

Die getalle van die Khoikhoi het verminder as gevolg van siektes. Dit was 'n natuurlike gebeurtenis wat gelei het tot die vervlakking van die pluraliteit en daardeur tot die vermindering van spanning. Hierdie gevolg het nie ingetree as gevolg van 'n wilsbesluit van die owerheid of die burgers nie en kan dus nie tuisgebring word onder die hoof van uitwissing nie, hoewel dit min of meer dieselfde gevolg gehad het.

8.2.2. DIE VSA

8.2.2.1. SKEPPING VAN STRUKTURE

Daar is in die onderhawige tydperk geen formele strukture geskep wat daarop gemik was om die spanning te verlig en die land vreedsaam te bestuur nie. Daar was wel gesprekke en onderhandelinge tussen die inheemse mense en verteenwoordigers van die regeerders, soldate en Europeërs. Daar is ook verskeie verdrae tussen die Indiane en die blankes gesluit wat as 'n positiewe pluraliteitsmaatreël gesien kan word aangesien dit spanning en konflik probeer verlig het.

8.2.2.2. GEBIEDSKEIDING

Die Indiane se getalle is drasties deur die koms van die Europeërs verminder en gebiedskeiding is as maatreël ingespan toe reservate vanaf 1851 vir die Indiane tot stand gebring is. Die reservate was dikwels in verafgeleë gebiede.

8.2.2.3. OORHEERSING

Die afbakening van reservate het met gedwonge verskuiwings gepaard gegaan. Mense wat nie Europeërs was nie, is in hierdie tyd aan 'n verskeidenheid maatreëls wat hul regte verminder en geskend het, onderwerp, soos byvoorbeeld slawerny, die weiering om aan vrygestelde slawe volle burgerregte toe te ken en talle maatreëls wat sosiale en seksuele omgang oor die kleurgrens heen verbied het. Meer besonderhede is in paragraaf 6.2. *supra* genoem.

8.2.2.4. AKKULTURERING OF ASSIMILERING

Die Amerikaners het gepoog om deur 'n proses van beskaafdmaking inheemse mense se kultuur na die kultuur van die Amerikaners te verander wat dan – as dit suksesvol sou wees – tot assimilasië sou lei. Die poging het weinig vrugte opgelewer en is later laat vaar.

8.2.2.5. UITDRYING EN UITWISSING

Die blanke Amerikaners het die Indiane oorheers, uit hul woongebiede verdryf en grootliks uitgewis.

8.2.3. AUSTRALIË

8.2.3.1. SKEPPING VAN STRUKTURE

Geen formele strukture om die spanning te verlig, is geskep nie. Daar was wel gesprekke en onderhandelinge tussen die inheemse mense en verteenwoordigers van die regeerders.

8.2.3.2. GEBIEDSKEIDING

Aborigenies is in reservate ingehok, wat gebiedskeiding daargestel het.

8.2.3.3. OORHEERSING

Die blankes het die inheemse mense op alle terreine oorheers.

8.2.3.4. AKKULTURERING EN ASSIMILASIE

Daar was enkele ondertrouings wat tot assimilasië gelei het. Die blankes het ook Aboriginie-kinders met geweld van hul ouers weggeneem en probeer om hulle in die wit kultuur in te assimileer. Dié stelsel was as die *Gesteelde Geslagte* bekend en was 'n grootskaalse mislukking. Daar is in besonderhede hiermee gehandel in paragraaf 4.4.3.

8.2.3.5. UITDRYING EN UITWISSING

Blanke Australiërs het groot getalle Aboriginies uitgewis en die ander na reservate verdryf.

9. GEVOLGTREKKINGS

Uit die voorgaande besprekings is dit duidelik dat die mensegroepe aan die Kaap, die VSA en Australië net soos in die vorige tydvak steeds soortgelyk was ten opsigte van:

- die herkoms van die Europeërs wat in die drie lande aangekom het,
- die pluraliteit van die bevolkings,
- die probleme wat uit die pluraliteit voorgespruit het, en
- die wyses waarop die Europese aankomelinge die probleme hanteer het, die gevolge en die moraliteit daarvan.

Daar was ook wesenlike verskille tussen die drie lande, naamlik

- die getalverhoudings tussen die Europese aankomelinge teenoor die inheemse bevolking, daarin dat daar in sowel die VSA en Australië teen die einde van die onderhawige periode 'n baie groter persentasie van die bevolking van Europese oorsprong was as wat die geval aan die Kaap was;
- die vordering na volledige staat-status – en dus ook volledige outonomie – het baie vinniger gevorder in Amerika as aan die Kaap en Australië; só kon Brittanje byvoorbeeld besluit dat daar van die begin af geen slawe in Australië ingevoer mag word nie en dat slawerny op 'n bepaalde datum in Suid-Afrika afgeskaf moes word, terwyl die Amerikaners self daarvoor moes besluit – Brittanje kon dus sy nuwe moraliteit op Australië en Suid-Afrika afdwing, maar nie op die Amerikaners nie.

Soos dit uit die voorgaande blyk, is daar in die drie gebiede min of meer dieselfde metodes toegepas om pluraliteit te hanteer. Hierdie metodes was egter nie daarop gemik om die pluraliteit positief te ontwikkel nie, maar eerder om dit te onderdruk. Die Amerikaanse “*melting pot*” idee was wel 'n poging om 'n graad van assimilasië te laat plaasvind en om daardeur die

pluraliteit van die bevolking binne vreedsame en beheerbare grense te bring. Hierdie idee was egter net van toepassing op die mense van Europese afkoms – dit het die plaaslike bevolking en die slawe prakties uitgesluit wat beteken het dat daardie faset eenvoudig deur onderdrukking hanteer is. Australië se metode om assimilasië te probeer bewerkstelling was die sogenaamde *Gesteelde Geslagte*, wat 'n mislukking was en groot bitterheid veroorsaak het.

Die verloop van sake in ander wêrelddele in daardie selfde tydperk is nie in hierdie studie aangespreek nie, maar dit is algemene kennis dat waar betreklik grootskaalse vestiging deur Europeërs plaasgevind het, dieselfde metodes om die pluraliteit te hanteer ook in ander gebiede toegepas is, soos byvoorbeeld in Suid-Amerika asook in Europa tydens die proses waarin nasie-state tot stand gekom het.

Uit die feit dat, soos hierbo in besonderhede aangetoon, dieselfde metodes in die VSA, Australië en Suid-Afrika toegepas is, en dat dit verder ook in ander wêrelddele gedoen is, kan afgelei word dat die destydse metodes om pluraliteit te hanteer voldoen het aan die morele norme van daardie tyd. Daar kan dus nie gesê word dat die mense van daardie tyd bewustelik immoreel gehandel het nie – hoewel daardie optredes hoogs immoreel sou wees as dit gemeet sou word aan die morele standaard van die tweede helfte van die twintigste eeu (sowel as die huidige moraliteit van die vroeë een-en-twintigste eeu).

HOOFSTUK VYF: DIE HANTERING VAN PLURALITEIT: 1910 - 1962

IN SUID-AFRIKA, DIE VSA EN AUSTRALIË:

Segregasie

Generaal Hertzog: 1911

“Ever since 1903 I have advocated segregation as the only permanent solution of the question (rasse-vraagstuk) and it is to me very clear that unless such a policy is undertaken very soon, the conditions necessary for its realization will...vanish. It is with a feeling akin to horror that I look into the future with this question unsolved”
(Scholtz, 1964:50)

Smuts: Veertigerjare

Smuts het afvaardigings van die NG Kerk in die veertigerjare daarvan verseker dat sy beleid beslis aparte woonbuurte, aparte universiteite en aparte arbeidsuitoefening insluit.
(Kinghorn, 1986:1).

Smuts:1942:

“We have tried to get around this fear by adopting a policy of what has been called segregation by keeping Whites and Africans apart... But I am sure you will agree that the results have been disappointing. How could it be otherwise? The whole trend of feeling in this country and on the continent of Europe is in the opposite direction. The whole movement on this continent is towards closer contacts ... Isolation has gone for South Africa...and I am afraid segregation has fallen on evil days...You have this urbanization and the phenomenon of detribalization. What is taking place in our midst is as great a revolution as has ever happened on this continent.”
(Scholtz, 1964: 56)

Goewerneur George Wallace van Alabama: 1962

In sy intreerede as goewerneur van die VSA deelstaat Alabama in 1963, het goewerneur George Wallace na Alabama verwys en gesê: “In the name of the greatest people that have ever trod this earth, I draw the line in the dust and toss the gauntlet before the feet of tyranny, and I say segregation now, segregation tomorrow, segregation forever.”
Bron: George Wallace: *Settin' the Woods on Fire: Wallace Quotes*. Geraadpleeg: 15 Mei 2013

HOOFSTUK VYF: DIE HANTERING VAN PLURALITEIT IN DIE DRIE GEBIEDE: 1910 – 1962

1. INLEIDING

In hierdie hoofstuk word dieselfde ontledingsraamwerk wat in Hoofstukke 3 en 4 gebruik is, aangewend om die hantering van pluraliteit in die drie lande in die tydperk 1910 tot 1962 te bespreek. Eerstens sal die VSA bespreek word, daarna Australië en dan Suid-Afrika. Daar sal gefokus word op

- die stand van die pluraliteit in die era 1910 tot 1962,
- die spanning en konflik wat as gevolg van menseverskille ontstaan het,
- die aksies en maatreëls wat geneem is om die pluraliteit te hanteer en die gevolge daarvan – veral die weerstand daarteen,
- die invloed van die verkiesingsmanifeste van die politieke partye wat parlementêre setels gewen het,
- die invloed van wêreldgebeure op die pluraliteit in die drie lande, en
- die moraliteit van die aksies en van die persone wat die aksies geneem het.

2. DIE STAND VAN PLURALITEIT IN DIE VSA: 1910 - 1962

2.1. MENSEGROEPE EN HUL VERSKILLE

Mensegroep en hul onderlinge verskille het grootliks onveranderd gebly in vergelyking met die vorige tydperk. Natuurlike bevolkingsgroei, asook immigrasie, het nie wesentlike veranderinge meegebring nie. Die verskille was steeds teenwoordig, alhoewel daar oor tyd 'n afskilfering van verskille kom as gevolg van faktore soos ekonomiese interafhanklikheid, wat daartoe lei dat mense saam werk, saam sport bedryf en sosiaal nader aan mekaar beweeg. Die verskille was egter nog steeds diep.

In paragraaf 5.2. van Hoofstuk 1 is daarop gewys dat daar soms by die afsnypunt van 1962 verbygegaan gegaan sal word. Dit word gedoen om die afloop van gebeure en verwickelinge wat vóór die einde van die tydperk 'n aanvang geneem het, ná 1962 vlugtig aan te toon ten einde die gebeure van voor of in 1962 in perspektief te stel.

2.2. MAATREËLS OM DIE PLURALITEIT TE HANTEER

2.2.1. DIE VOORKOMS VAN RASSISME EN GEDWONGE SEGREGASIE

Vorme van rassisme en gedwonge segregasie, het tot in die jare sestig van die twintigste eeu steeds wyd in die VSA voorgekom. Daar is talle voorbeelde van rassistiese wetgewing en rassediskriminasie teen swartes waarvan verskeie voorbeelde genoem sal word. Hierdie voorbeelde dien as bewys dat die VSA in hierdie tydperk gedwonge segregasie op 'n rassebasis toegepas het. Verset teen hierdie vorme van segregasie en rassisme het gaandeweg toegeneem en suksesse is mettertyd behaal totdat dit beëindig is.

2.2.2. PRESIDENT WILSON: SEGREGASIE IN DIE FEDERALE STAATSDIENS: 1913

Volgens Gratz asook Grutter (*Wilson Segregation*. Bronne word daar vermeld. Geraadpleeg: 15 Maart 2010) het die historikus Eric Foner in sy *Expert Report: The Compelling Need for Diversity in Higher Education* die volgende oor president Woodrow Wilson, wat vanaf 1913 tot 1921 die VSA se president was, gesê:

“His administration imposed full racial segregation in Washington and hounded from office considerable numbers of black federal employees”.

Nancy Weiss (1969: 63) verwys ook na die segregasie van die staatsdiens deur Wilson en voer aan:

“Although Wilson promised African Americans ‘fair dealing .. in advancing the interests of their race in the United States’, the Wilson administration implemented a policy of racial segregation for federal employees”.

Die aktivis-historikus WEB Du Bois skryf in September 1913 'n ope brief aan president Wilson waarin hy onder andere konstateer:

“In the Treasury and Post Office Departments colored clerks have been herded to themselves as though they were not human beings. We are told that one colored clerk who could not actually be segregated on account of the nature of his work has consequently had a cage built around him to separate him from his white companions of many years”.(Du Bois, WEB. September 1913. Brief aan president Wilson).

2.2.3. EERSTE EN TWEDE WÊRELDOORLOË: SEGREGASIE IN DIE VSA WEERMAG

Tydens die Eerste Wêreldoorlog (1914-1918), het swartes reeds in die VSA weermag gedien, maar ook in gesegregeerde eenhede.

"More than 350,000 African Americans served in segregated units during World War I, mostly as support troops. Several units saw action alongside French soldiers fighting against the Germans, and 171 African Americans were awarded the French Legion of Honor." (African American Odyssey. Geraadpleeg: 15 April 2013).

Gedurende 1940 het dit vir die Amerikaanse gewapende magte uiters belangrik geword om te besluit of swart mense gebruik kan word om die VSA te help verdedig. Regter William Hastie het in 1940 die burgerlike assistent van die Oorlogsekretaris geword.. In die werk *Judge Hastie, World War II and Army Racism*, sê Philip McGuire (1977:351-362) die volgende:

"From the beginning of America's involvement in domestic and foreign wars, black Americans were faced with exclusion until the need for greater manpower evinced the necessity of their participation. Historically this practice was nurtured by personal and institutional racism. Blacks were never accepted as military equals to whites. Even as military auxiliaries, insurmountable segregation and discrimination were heaped upon them. Consequently most blacks were relegated to service and supply units".

'n Swart soldaat het, met verwysing daarna om in die Tweede Wêreldoorlog te veg, gesê:

"Just carve on my tombstone, Here lies a Black man killed fighting a yellow man for the protection of a white man" (Myrdal, 1962: 851).

2.3. SUKSESSE IN DIE STRYD TEEN DISKRIMINERENDE AMERIKAANSE MAATREËLS

2.3.1. RASSEDISKRIMINASIE IN VERDEDIGINGSNYWERHEDE EN STAATSDIENS VERBIED: 1941

Executive Order 8802 is op 25 Junie 1941 deur president Roosevelt onderteken wat rassediskriminasie in die Verdedigingsnywerheid verbied het. Dit het gevolg op druk wat burgerlike aktiviste uitgeoefen het. 'n Opmars wat beplan was, is gekanselleer toe die Order onderteken is (Executive Order 8802: New York Times: 26 Junie 1941).

Hier wil dit voorkom – soos elders ook genoem word – dat die noodsaak vir werkers tydens die oorlogspoging (dus oorwegings van eie belang) 'n sterk oorweging was om diskriminasie op 'n bepaalde punt uit te skakel ten spyte van die diskriminasie wat indertyd elders in die samelewing nog volop was.

2.3.2. SEGREGASIE IN DIE WEERMAG BEËINDIG: 1946

President Harry Truman op 26 Julie 1946 segregasie in die weermag beëindig (Weinstein & Rubel, 2002:58).

2.3.3. SKOLE-SEGREGASIE ONWETTIG VERKLAAR: 1954

Op 17 Mei 1954 gee die Amerikaanse Hooggeregshof uitspraak dat segregasie in skole onwettig is. Dit lei tot groot geskarrel onder deelstate, wat 'n goeie aanduiding is van die stryd wat in die VSA afgespeel het om uiteindelijke versoening tussen swart en wit te verwesenlik. Dit dui ook daarop dat die moraliteit, selfs in een land, stuk-stuk verander het. Vier deelstate begin die integrasieproses; vier bly daarteen gekant en nege ander wag op verdere hofaksie voordat hulle stappe beoog. In April 1955 sit die hof om verhoër te hoor oor die implementering van sy beslissing. Verteenwoordigers van die deelstate Georgia, Suid Carolina, Louisiana en Mississippi dui aan hulle gaan voort met gesegregeerde skole. Goewerneur Griffen van die deelstaat Georgia sê: *"We shall continue to operate our schools as we have always operated them"*. Teen 1963 was net 9% van skole in die Suid geïntegreer (Fyson, 1989: 37).

Vanaf 1954 tot 1960 is 765 uit 6 676 skooldistrikte in die Suid gedesegeereer. Vanaf 1961 tot 1964 het 365 verdere skooldistrikte swart studente in skole toegelaat wat voorheen slegs vir wittes bedoel was. Vreedsame "sit-ins" deur swart en wit studente wat in Februarie 1960 begin het, het in meer as 500 Suidelike gemeenskappe 'n einde aan segregasie in restaurante en eetplekke gemaak (Olson, s.a.:166).

2.3.4. ROSA PARK BOIKOT SEGREGASIE IN BUSSE: 1955

In 1955 is 'n swart vrou, Rosa Park, gearresteer omdat sy dit durf waag het om in 'n bus op 'n sitplek te gaan sit waar net wittes kon sit. Voor 1956 was alle busse in die Suid gesegregeer. Dit het tot verskeie boikotbewegings gelei, onder andere deur dr Martin Luther King. In 1956 het die Hooggeregshof uitspraak gegee dat segregasie op busse ongrondwetlik is (Fyson, 1989:36).

2.3.5. PRESIDENT JOHN F KENNEDY: 1961

Toe president JF Kennedy in 1961 die VSA se president word, het hy 'n toestand geërf wat sterk elemente van rassisme, segregasie en diskriminasie gehad het.

Swartes –

- was nog nie as gelykwaardig aan wittes beskou nie,
- het min regeringsposte beklee,
- het nie in dieselfde restaurante as wittes geëet nie,
- nie uit dieselfde drinkfonteine gedrink of dieselfde badkamers gebruik nie,
- moes agter in busse sit,
- het in ghetto's geleef terwyl wittes in die ryker buurte gewoon het,
- baie swartes het nie die geleentheid gehad om te stem nie.

Ten spyte van die Hooggeregshof se uitspraak in 1954 (kyk na paragraaf 2.4.3.) dat skole-segregasie onwettig is, was daar teen 1963 nog net 9% van skole in die Suide geïntegreer.

By sy ampstaanvaarding in 1961 het Kennedy beloof om rassediskriminasie in die VSA te beëindig (*John F Kennedy Inaugural Address*). Kennedy het -

- swartes in talle federale poste aangestel,
- ook vyf swart federale regters aangestel,
- integrasie op busse, behuising, stemreg en onderwys ingebring.

Sy voorgestelde Burgerregtewet het ingehou dat alle Amerikaners

- die reg het om te stem,
- om saam skool te gaan,
- om werk te kry, en
- sonder diskriminasie in 'n openbare plek bedien te word.

In sy inhuldigingstoespraak het Kennedy gesê:

“All this will not be finished in the first hundred days. Nor will it be finished in the first thousand days, nor in the lifetime of this Administration, nor even perhaps in our lifetime on this planet. But let us begin!”

Kennedy het rassediskriminasie in die VSA tot 'n einde probeer bring met sy Burgerregtewet van 1964 (*Civil Rights Act*. Geraadpleeg: 13 November 2012) wat hy op 12 Junie 1963 na die Amerikaanse Kongres verwys het. Dit sou van gelykheid 'n reg maak (Fisher, 1988: 26).

Kennedy het egter nie die inwerkingtreding van die wet meegemaak nie, aangesien hy in November 1963 vermoor is.

Hierdie gebeure het plaasgevind terwyl Europese state besig was om te onttrek uit hul kolonies in Afrika – wat weer eens demonstreer dat die nuwe moraliteit wat na die Tweede Wêreldoorlog posgevat het, die hele Westerse wêreld geraak het.

2.4. VERDERE MAATREËLS OM DIE PLURALITEIT TE HANTEER

2.4.1. ROOILYNDISKRIMINASIE TEEN SWART MENSE

Alhoewel informele diskriminasie en *de facto* segregasie oor tyd in die VSA bestaan het, het die praktyk om te “rooilyn” met die aanname van die National Housing Act of 1934. Volgens Sagawa & Segal (1999:30) het John Knight, ’n sosioloog en gemeenskapsaktivis, die term “rooilyn” egter eers in die laat sestigerjare geskep. Rooilyn diskriminasie word soos volg deur Zenouy & Bocard (1999) beskryf:

“The aim of this paper is to bring together spatial and racial discrimination in an urban framework. While racial discrimination is against black workers, spatial discrimination (or redlining) is against residents living in the city-center. When the relative access cost for black workers to employment centers is sufficiently large, a city is segregated by race. When the relative access cost is sufficiently small, a city is segregated by employment status. By examining the interaction between land and labor markets, this paper contends that both race and space are responsible for the high unemployment rate among blacks”.

In sekere – dikwels rasbepaalde – gebiede is toegang tot gesondheidsdienste duur gemaak en selfs die pryse in supermarkte is verhoog ten einde sekere groepe mense uit te hou (Eisenhauer, 2001:153). Dit was ook moeilik gemaak vir swartes om werk te kry (Thabit, 2005:42). Die ergste vorm van rooilyn-diskriminasie en die mees algemene gebruik daarvan is verband-diskriminasie. Dit is uiters moeilik gemaak vir swartes om ’n huisverband te bekom om ’n huis in ’n blanke gebied te kan koop. Die mense teen wie mees algemeen gediskrimineer is, was binne-stedelike swart woongebied-bewoners. Die rooi lyn op ’n kaart dui die gebiede aan waar die banke nie in huisverbande sou belê nie. Die term het spoedig van toepassing geword op spesifieke groepe mense, gewoonlik op grond van ras of geslag. Kaarte is opgestel wat baie woongebiede aandui waar sekere minderhede (gewoonlik swart mense) woon wat nie finansiering sou kry nie.

’n Gepaste voorbeeld is die artikels wat die ondersoekende joernalis Bill Dedman in Atlanta in die 1980s geskryf het, wat aandui dat banke lenings aan blankes in die lae-inkomstegroep toestaan, maar nie aan swartes in die middel en hoë inkomsteklas nie (Dedman, 1988). Die effek van rooilyning is dat swart mense, maar soms ook Hispaniërs, Asiërs en Jode, uit blanke woongebiede gehou is omdat huislenings opsetlik van hulle weerhou is (Jackson, 1985). Rooilyning is ’n voorbeeld van hoe Amerikaners die mensepluraliteit hanteer het deur menseskeiding te probeer toepas – hoewel dit nie by wyse van formele wetgewing was nie, maar eerder ’n gebruik wat uit die wit bevolking self gespruit het.

2.4.2. DIE VOORKOMS VAN DE FACTO SEGREGASIE

Rasse-segregasie in die VSA kan verdeel word in *de iure* (wetlik) en *de facto* (wat prakties gebeur) segregasie. Na die Hooggeregshof-uitspraak in *Brown vs. Board of Education (1954)* is *de iure* segregasie mettertyd stopgesit deur die afdwinging van Hooggeregshof-uitsprake deur die federale regering.

Die proses om van statutêre segregasie ontslae te raak, het deur die 1950s, 1960s en 1970s geduur totdat betogings vir burgerregte die openbare mening teen gedwonge segregasie verander het, soos volg:

“De facto segregation — segregation ‘in fact’ — persists to varying degrees without sanction of law to the present day. The contemporary racial segregation seen in America in residential neighborhoods has been shaped by public policies, mortgage discrimination and redlining among other things” (Rasse segregasie in die VSA. Geraadpleeg: 26 April 2013).

2.4.3. DIE LOT VAN SWARTES IN DIE “POST RACIAL SOCIETY”

In ’n artikel in *Revolution* voer Bob Avakian, voorsitter van die *Revolutionary Communist Party, USA* aan dat sommige mense glo dat die “*barriers to black advancement*” grootliks in die “*post racial society*” oorkom is (Avakian, 2012).

Hierdie kommentare van Avakian val wel deeglik buite die tydsraamwerk van hierdie studie, maar word tog ingesluit onder die veronderstelling dat as hierdie toestande in die 21ste eeu bestaan het, dit sekerlik ook in 1962 bestaan het, of selfs erger was. Derhalwe word dit beskou as inligting wat nuttig is om die vlak van *de facto* diskriminasie teen die einde van die derde hooftydperk te beskryf.

Avakian vra of daar in werklikheid vorentoe beweeg is en stel dan die volgende teenargumente oor die situasie soos dit in 2012 nog bestaan onder die opskrif *The Real Situation*:

“Take **employment**

“Black people remain crowded into the lowest rungs of the ladder ... that is, if they can find work at all. While many of the basic industries that once employed Black people have closed down, study after study shows employers to be more likely to hire a white person with a criminal record than a Black person without one, and 50% more likely to follow up on a resume with a ‘white-sounding’ name than an identical resume with a ‘Black-sounding’-name. In New York City, the rate of unemployment for Black men is fully 48%.”

“... or **housing**

“Black people face the highest levels of racial segregation in the world – shunted into neglected neighborhoods lacking decent parks and grocery stores and often with no hospitals at all ...”

“... or **healthcare**

“Black infants face mortality rates comparable to those in the Third World...”

“... or **education**

“Today the schools are more segregated than they have been since the 1960s with urban, predominantly Black and Latino schools receiving fewer resources and set up to fail...”

“...or **take** **imprisonment**

“The Black population in prison is 900 000 – a tenfold increase since 1954! – and the proportion of Black prisoners incarcerated relative to whites has more than doubled in that same period. A recent study pointed out that ‘a young Black male without a high school degree has a 59% chance of being imprisoned before his 35th birthday’”.

The **media**

“On top of all that, and reinforcing it, is an endlessly spouting sewer of racism in the media, culture and politics of this society—racism that takes deadly aim at the dreams and spirit of every African-American child. And who can forget the wave of nooses that sprung up around the country, south and north, in the wake of the 2007 struggle in Jena, Louisiana against the prosecution (and persecution) of six Black youth who had fought back against a noose being hung to intimidate them from sitting under a ‘whites only’ tree at school?”

Die volgende aanhaling uit Avakian se werk toon aan hoe hy voel oor die optrede teenoor swart mense tydens en na orkaan Katrina in 2005. Weer eens is die rede waarom hierdie gebeure (wat baie lank ná die verstryking van die tydperk wat vir hierdie studie afgebaken is) aangehaal word die volgende: As dit in 2005 die geval was, dan was dit sekerlik ook die geval – of erger – teen die afsluiting van hierdie studie in 1962.

Die opmerkings wat Avakian maak, is lank en weerspieël sy emosionele beskouings, maar dit verskaf 'n duidelike beeld van hoe sekere swart mense die rasse-situasie in 2005 in die VSA sien. Dit gee 'n beeld van die mate waartoe daarin geslaag is om rasse-vrede en -harmonie in die VSA tot stand te gebring het in die lig van die rassisme en gedwonge segregasie van die verlede en die VSA se presidente en howe se stappe om rassisme en rassediskriminasie uit te roei.

“Hurricane

Katrina

(2005)

“All this lay beneath the criminal government response to Hurricane Katrina in 2005. For reasons directly related to the oppression of Black people throughout the history of this country, and continuing today, African-Americans were disproportionately the ones without the resources to get out of the way of that storm, as well as the ones concentrated in the neighborhoods whose levees had gone unrepaired for years. Far from ‘mere’ incompetence, the government responded with a combination of gun-in-your-face repression and wanton, murderous neglect. People were stuck on rooftops in 100-degree heat for days on end, with nothing to eat or drink. Prisoners were left locked in cells as waters rose to their necks. The protection of private property and social control was placed above human life.

“The governor of the state ordered cops and soldiers to shoot on sight ‘looters’ — that is, people trying to survive and to help others. On at least one occasion, people trying to escape the worst-hit areas were stopped by police at gunpoint from crossing over to a safer area. When evacuations finally were carried out, they were done with the heartlessness of a cruel plantation owner. Families were separated, with children ripped away from parents. Tens of thousands were scattered all over the country with one-way tickets, sometimes not even told their destinations. Back home, bodies were left floating in water, or lying on sidewalks, underneath debris, decomposing and mangled, for months.

“Through it all, politicians and commentators spewed out unrelenting racism. Who can forget Barbara Bush herself, the president’s mother, and her remark in a shelter for refugees from Katrina — some separated from their families and having lost everything, including dear ones — that ‘[S]o many of the people in the arena here, you know, were underprivileged anyway, so this is working very well for them’. A 10-term Congressman took the prize for declaring, ‘We finally cleaned up public housing in New Orleans. We couldn’t do it, but God did’”.

“Since then, the first...the second...the third anniversary of Katrina passed with many parts of New Orleans still uninhabitable ghost towns. In the mostly Black 9th Ward, blocks of devastated houses have been razed—a vast wasteland now dotted with occasional concrete steps going nowhere. When Black people have fought to stay in the projects which are still habitable, they have been driven out—and when they have protested at City Council, they have been pepper-sprayed and beaten. Oil rigs and tourist areas are long since back up and humming, while rebuilding schools, hospitals, and childcare centers are pushed off the list. Through it all, cops and national guards continue to occupy poor neighborhoods like enemy territory”.

Avakian vra dan die volgende vraag: “Does all this look like a ‘post-racial’ society to you?”
Duidelik sien hy dit nie so nie.

2.4.4. WETGEWING EN HOFSAKE: AFSONDERLIKE WOONGEBIEDE

Die konstitusies van sekere deelstate, soos byvoorbeeld Kalifornië, het klousules bevat wat aan plaaslike besture die reg gegee het om te bepaal waar lede van verskillende rasse mag woon. Blanke grondeienaars het soms voorwaardes in verkoopkontrakte ingebou dat die eiendom nooit aan ’n swarte of ’n Asiër verkoop mag word nie. In 1948 het die Amerikaanse Hooggeregshof egter in die saak van *Shelley vs. Kraemer* 334 US (1948) ’n rigtinggewende uitspraak gegee. Shelley het in 1945 ’n huis in St Louis gekoop, onbewus daarvan dat daar ’n in 1911 beperkende voorwaarde (*restrictive covenant*) aan die eiendom gekoppel is, wat gelui het dat: “...people of the Negro or Mongolian Race (are) barred from occupying the property”. Die Hooggeregshof het uitspraak gegee dat howe nie rasgebaseerde voorwaardes ten opsigte van eiendom kan afdwing nie.

2.4.5. “APART, MAAR GELYKWAARDIG” GRONDWETLIK IN 1896, MAAR ONGRONDWETLIK IN 1954

Swartes se stryd teen rasse-diskriminasie het onder andere in 1896 voor die VSA Hooggeregshof gedien in die saak van *Plessy vs Ferguson* waarin uitspraak gegee is dat dit binne die wet, en dus grondwetlik korrek is, dat fasiliteite vir wit en swart “*apart, maar gelykwaardig*” (“*separate, but equal*”) is. Daarmee is aan die beginsel van “*apart, maar gelykwaardig*”, wet-tige status gegee (Fyson, 1989:36). Dit het op *de iure* segregasie neergekom. Die onderskeid was dus suiwer op ras gegrond. Hierdie uitspraak van “*separate, but equal*” was in die Suide, tydens die sogenaamde tydperk van geïnstitutionaliseerde segregasie nie net die *de iure* maatstaf nie, maar ook die *de facto* gebruik. In die praktyk het dit egter tot minderwaardige fasiliteite vir swartes gelei in vergelyking met fasiliteite vir blanke Amerikaners (Fyson, 1989:36).

“*Separate but equal*” was dus nog die aanvaarde, grondwetlike norm in die VSA (of ten minste gedeeltes daarvan) toe die Groepsgebiedewet in 1950 in Suid-Afrika aanvaar is.

In 1954 het die Hooggeregshof egter in die saak van *Brown vs Board of Education* die “*apart, maar gelykwaardig*”-bevinding omver gewerp en bevind dat segregasie in openbare parke, speelgronde, gholfbane en baaistrande ongrondwetlik is (Fyson, 1989:37).

2.4.6. SEGREGASIE IN BUSSE

Voorbeelde van segregasiewette in die Suide sluit in dat swartes in Montgomery in die deelstaat Alabama apart van blankes in openbare busse moes sit. Busbestuurders is amptelik opdrag gegee om sitplek in die bus in twee te verdeel vir swartes agter in die bus en wittes voor. In die vroeë vyftigerjare het geen blanke in die bus gestaan terwyl 'n swarte kon sit nie. Voor Desember 1956 was al die busse in die Suide gesegregeer. Swartes moes voor in die bus reisgeld betaal, dan uitklim en omloop om agter in te klim. Stopplekke in swart gebiede was verder uitmekaar as in wit gebiede (Weinstein & Rubel, 2002:588,589).

In Suid-Afrika het 'n soortgelyke wet gegeld, naamlik die *Wet op Aanwysing van Aparte Geriewe, wet 49 van 1953*. Die wet is op die wetboek geplaas -

“Om voorsiening te maak vir die aanwysing van openbare persele en voertuie of gedeeltes daarvan vir die uitsluitlike gebruik van persone van 'n bepaalde ras of klas...”

Op die stadium toe dié wet in Suid-Afrika op die wetboek geplaas is, het segregasie dus ook nog in die Suide van die VSA gegeld.

2.4.7. SEGREGASIE IN DIE VSA ONWETTIG VERKLAAR: 1954

Oor segregasie sê Davidson (Davidson *et al.* 1965)

“Nothing challenged tradition in the South more than race”.

Jennifer Rosenberg (1954: *Segregation ruled illegal in the USA*) skryf dat die Hooggeregshof in die saak van *Brown vs Board of Education* op 17 Mei 1954 beslis het dat “*segregation is inherently unequal*”. Sy sê ook

“Although the Brown vs Board of Education decision overturned all the segregation laws in the country, the enactment of integration was not immediate. In actuality, it took many years, much turmoil, and even bloodshed to integrate the country”.

Eric Foner (*Expert Report 17: The Compelling Need for Diversity in Higher Education*, en ander bronne) verwys soos volg na minderhede se geskiedenis in die VSA

“The nation’s long history of unequal treatment of racial minorities ...”

2.4.8. GOEWERNEUR WALLACE (ALABAMA): “SEGREGATION FOREVER”: 1963

Soos dit aan die begin van hierdie hoofstuk gestel is, het Goewerneur George Wallace op 14 Januarie 1963 In sy intreerede as goewerneur van die VSA deelstaat Alabama onder andere gesê “...I say segregation now, segregation tomorrow, segregation forever.” (George Wallace: *Settin’ the Woods on Fire: Wallace Quotes*. Geraadpleeg: 15 Mei 2013).

2.4.9. DIE VSA STEEDS ’n GESEGREGEEERDE SAMELEWING

Die VSA, en ook Suid-Afrika en Australië, is in 2013 in ’n sekere mate steeds gesegregeerde samelewings waar *de facto* segregasie steeds sigbaar is in woonpatrone, skooltoelatings, kerklidmaatskap, werksgeleenthede en selfs toelating tot kolleges (*Racial segregation in the USA. General History. 4*. Geraadpleeg: 15 Mei 2013). Hierdie oorblywende vorme van segregasie is egter nie gedwonge segregasie nie.

2.4.10. SAMEVATTING

Geskiedkundig het die menslike bestaanstryd in die VSA in wese tussen Indiane, swart mense en die blanke Amerikaners gelê, soos dit in Hoofstukke 3 en 4 uiteengesit is. Daardie stryd het groot eise gestel aan die blanke Amerikaners wat oor die ander mensgroepe regeer het hoe om die pluraliteit te hanteer. Daardie stryd het ook in die tydperk waarvoor hierdie hoofstuk handel, voortgesit totdat alle Amerikaners uiteindelik gelyke burgerregte ontvang het.

2.5. SPANNING, VERSET EN KONFLIK AS GEVOLG VAN BLANKE OORHEERSING

Weer eens word daar in sommige subparagrafe hieronder aanduidings gegee van die verwickelinge in die VSA ná die verstryking van die afgebakende tydperk. Dit is egter nuttig om te sien hoe sake verder verloop het in die VSA, in die lig van die latere verwickelinge in Suid-Afrika self.

2.5.1. OOREENKOMSTE TUSSEN DIE AMERIKAANSE SUIDE EN SUID-AFRIKA

Daar is reeds in Hoofstukke 3 en 4 talle voorbeelde aangehaal van die spanning, verzet en konflik wat voorgekom het as gevolg van blanke oorheersing. Die volgende voorbeelde word

aangehaal om die ooreenkoms tussen die situasie in die Amerikaanse Suide en Suid-Afrika se beleid van segregasie te illustreer (*Reconstruction Era*. Geraadpleeg: 15 Mei 2013):

- Rasse is geskei met aparte skole, hotelle, kroeë, hospitale, toilette, parke, telefoonhokkies, aparte afdelings in biblioteke, fliëks en restaurante.
- Deelstaatwette het sedert die koloniale tydperk rasgemengde huwelike oral in die Suide en in talle Noordelike deelstate verbied. Die Amerikaanse Hooggeregshof het sulke wette in 1883 grondwetlik verklaar, maar hierdie uitspraak is in die saak van *Loving teen Virginia* in 1967 tersyde gestel.

2.5.1.1. RASWETTE

Die Jim Crow-wette, waarna ook in paragraaf 6.2.5. van Hoofstuk 4 verwys is, het in baie opsigte die versamelwoord geword vir Amerikaanse raswette wat teen nie-blankes diskrimineer, soos die voorbeelde wat in vorige hoofstukke en hierbo genoem is. Daar is ook talle Hooggeregshof-uitsprake oor Amerikaanse raswette. Daar is in paragraaf 6.2.5. van Hoofstuk 4 verwys na Head, T, se “*Top 10 Racist Supreme Court Rulings*”, wat verwys na hofsake vanaf 1865 tot 1944 waarin diskriminasie op grond van ras deur die Hooggeregshof in die VSA gehandhaaf is.

2.5.1.2. DIE KLANS

Wat die Ku Klux Klan betref, is daar in paragraaf 6.2.6. van Hoofstuk 4, *supra*, na hulle verwys, naamlik dat die eerste Klan in 1865 gestig is en in die 1870's doodgeloop het. In 1915 is 'n tweede Klan gestig.

Daar is later ook vanaf 1950 tot 1960 verdere Klans gestig. In getalle word die eerste Klan op 550 000 lede geskat en die tweede een op vier miljoen lede. “*Today, researchers estimate that there may be more than 150 Klan chapters with 5 000 – 8 000 members nationwide*”. Die Klans het 'n geskiedenis van

“... using terrorism, violence, and lynching to intimidate, murder, and oppress African Americans, Jews and other minorities and to intimidate and oppose Roman Catholics and labor unions” (Ku Klux Klan. Geraadpleeg: 15 Januarie 2012).

Die bestaan en aktiwiteite van die Klans beklemtoon sekere mense se aandrang op mense-skeiding. Weerstand van swart en wit kant het opgebou en opstande deur swart mense het in Alabama en later in Mississippi uitgebreek waarin die Ku Klux Klan-beweging onder andere 'n

rol gespeel het om blanke belange te beskerm en aanvalle op swartes te loods (Fisher, 1988: 32). Die Klans se politieke ideologie was blanke opperheerskappy en blanke nasionalisme. Dit is 'n voorbeeld van waar die regering se pogings om pluraliteit te hanteer nie ten volle deur die gemeenskap aanvaar word nie, en die gemeenskap dan probeer om die reg in eie hande te neem en hul eie idees uit te voer oor hoe die pluraliteit hanteer behoort te word.

2.5.1.3. VERSET

Verset teen Amerikaanse vorme van diskriminasie en rassisme het veral sedert die einde van die Amerikaanse Burgeroorlog oor baie jare en veral in die twintigste eeu gegroei (1861 tot 1865). Verset het oor tyd die vorm aangeneem van burgerregtebewegings, betogings, konflik, opstande, moorde, saakbeskadiging, brandstigting en hofsake. Verset het tot die uiteindelijke beëindiging van rasse-diskriminasie gelei en daarna tot daadwerklike pogings tot rasse-versoening en vreedsame naasbestaan. Daar word vervolgens enkele voorbeelde van verset aangestip om 'n geheelbeeld oor swart Amerikaanse verset te gee. Sommige voorbeelde val buite die tydperk van hierdie hoofstuk (1910 tot 1962), maar die inligting is nodig en tersaaklik om die prentjie van rassediskriminasie, die stryd daarteen en die uiteindelijke suksesse wat behaal is, in te kleur.

2.5.2. GEWELD BARS LOS: 1961

Volgens Fisher is 400 polisiebeamptes op 20 Mei 1961 na Montgomery, Alabama, gestuur waar 'n vreedsame betoging deur swartes deur sowat 1 500 blankes aangeval is. Dit was die derde aanval op swartes in een week. Die plaaslike polisie het nie opgetree nie. Op 21 Mei 1961 het 1 000 blankes 'n kerk aangeval waar dr Martin Luther King gepreek het (1988:14).

2.5.3. DR MARTIN LUTHER KING SE GROOT OPTOG: 1963

Verskeie insidente van rassegeweld het in 1962 voorgekom. Toe Kennedy die Burgerregte-wetsontwerp in 1963 (wat gelykheid van mense waarborg) aan die Kongres voorgelê het, het dr Martin Luther King en 'n geskatte 250 000 swartes in 'n optog in Washington se strate gestap ter ondersteuning van die wetsontwerp en om hul erge weerstand teen Amerikaanse vorme van rasse-diskriminasie te demonstreer (Weinstein & Rubel. 2002:587). Die wetsontwerp is op 12 Februarie 1964 met 290 teen 130 stemme in die Amerikaanse Huis van

Verteenwoordigers aanvaar. Daar was wesenlike blanke teenstand teen die wetsontwerp. In die Senaat het teenstanders van die wetsontwerp die proses weke lank tot stilstand gebring deur middel van opsetlike vertragingstaktiek (*filibustering*) totdat dit eers drie maande later, op 11 Mei 1964, met 71 stemme teen 29 aanvaar is. Volgens Fisher (1988:26) was teenstand van blankes teen die wet wesenlik sterk.

2.5.4. 'n GALLUP MENINGSOPNAME DUI OP WEERSTAND TEEN INTEGRASIE: 1963

Wat die Amerikaanse rasseprobleem duidelik skets, is die bevinding van 'n Gallup meningsopname in Augustus 1963 dat 63% Amerikaners dr King se mars opponeer en 38% dink Kennedy beweeg te vinnig met integrasie (Weinstein & Rubel. 2002:587).

2.5.5. GROOT SWART GEWELD IN LOS ANGELES: 1966

In Augustus 1966 het die grootste swart betogings in die geskiedenis van die VSA plaasgevind toe daar drie dae van opstande in Los Angeles was. Agt en twintig mense het gesterf; 'n duisend brande is gestig en dit het 18 000 soldate geveerg om die orde te herstel. Hierdie gebeure het tot die Swartmag-beweging gelei wat tot 1975 sou voortduur.

2.5.6. KING VERMOOR: 1968

Die VSA president se Kommissie van Ondersoek na die geweld het op 29 Januarie 1968 bevind dat die oorsaak van die opstande die rassegedrag van wittes teen swartes was. Op 5 April 1968 is dr King vermoor. Fisher (1988:57) het daarop gewys dat die opstande voortgeduur en dat 'n ernstige opstand in Chicago voorgekom het waar 11 gesterf het.

2.5.7. HERROEPING VAN DEELSTAATSWETTE WAT RASGEMENGDE HUWELIKE VERBIED: 1967

Deelstaatwette teen rasvermenging (*anti-miscegenation laws*) het in Noord-Amerika gegeld nog voordat die VSA tot stand gekom het. Hierdie wette, wat deelstaatwette was, is deur die deelstate ingestel en later herroep (Tabel 10, *infra*). Ander soortgelyke deelstaatwette wat in 1967 nog op die deelstate se wetboeke was, is ongrondwetlik bevind in die rigtinggewende Hooggeregshofsaak van *Loving vs Virginia*, 388 US 1 (1967). Tabel 11, *infra*, dui aan watter van hierdie deelstaatwette teen 1967 nog op die wetboeke was. Die feite is kortliks dat Mildred Loving, 'n swart vrou en Richard Loving, 'n blanke, tot 'n jaar tronkstraf in Virginia gevonniss omdat hulle getrou het. Hul huwelik was 'n oortreding van die *Racial Integrity Act*

van 1924 wat huwelike tussen persone wat as “wit” en mense wat as “colored” geklassifiseer is. Die Hooggeregshof se uitspraak was eenparig dat

“...this prohibition was unconstitutional, overturning Pace v. Alabama (1883) and ending all race-based legal restrictions on marriage in the United States.”

Hieronder volg nou twee tabelle wat aandui watter deelstaatwette teen rasvermenging wanneer gemaak en wanneer afgeskaf is.

**Tabel 9: Herroeping van deelstaatwette wat rasgemengde huwelike
in die VSA verbied het (anti-miscegenation laws)**

Deelstaat	Datum Aangeneem	Datum Herroep	Rasse wat verbied is om met blankes te trou
Illinois	1829	1874	Swartes
Pennsilvanië	1725	1780	Swartes
Massachusetts	1705	1843	Swartes, Indiane
Iowa	1839	1851	Swartes
Kansas	1855	1859	Die wet herroep voor Kansas deelstaat was
New Meksiko	1857	1866	Die wet herroep voor New Mexiko deelstaat was
Washington	1855	1868	Swartes, Indiane. Herroep voor deelstaatstatus
Maine	1821	1883	Swartes, Indiane
Michigan	1838	1883	Swartes
Ohio	1861	1887	Swartes
Rhode Island	1798	1881	Swartes, Indiane
California	1850	1948	Swartes, Asiërs, Filippyne
Oregon	1862	1951	Swartes, Indiane, Asiërs, Hawaiërs
Noord-Dakota	1909	1955	Swartes
Colorado	1864	1957	Swartes
Suid-Dakota	1909	1957	Swartes, Asiërs, Filippyne
Idaho	1864	1959	Swartes, Indiane, Asiërs
Nevada	1861	1959	Swartes, Asiërs, Filippyne, Indiane
Arizona	1865	1962	Swartes, Asiërs, Filippyne
Nebraska	1855	1963	Swartes, Asiërs
Indiana	1818	1965	Swartes
Maryland	1692	1967	Swartes, Filippyne. Laaste deelstaat wat herroep
Utah	1852	1963	Swartes, Asiërs, Filippyne
Wyoming	1913	1965	Swartes, Asiërs, Filippyne

Bron: Anti-miscegenation laws in the USA: Wikipedia. Geraadpleeg: 30 April 2013.

Tabel 10: Deelstaatwette ongrondwetlik verklaar op 12 Junie 1967

Deelstaat	Datum Aangeneem	Rasse wat verbied is om met blankes te trou
Virginia	1691	Alle nie-blankes
Noord-Carolina	1715	Swartes, Indiane
Suid-Carolina	1717	Alle nie-blankes
Delaware	1721	Swartes
Louisiana	1724	Swartes
Tennessee	1741	Swartes, Indiane
Georgia	1750	Alle nie-blankes
Kentucky	1792	Swartes
Alabama	1822	Swartes
Mississippi	1822	Swartes
Florida	1832	Swartes
Missouri	1835	Swartes, Asiërs
Texas	1837	Alle nie-blankes
Arkansas	1838	Swartes
Wes Virginia	1863	Swartes
Oklahoma	1897	Swartes

Bron: Anti-miscegenation laws in the USA: Wikipedia. Geraadpleeg: 30 April 2013

[Terwille van perspektief kan hier gemeld word dat daar in Suid-Afrika ook wette gemaak is en reëlins ingestel is om rasse-bloedvermenging te voorkom deur seks oor die kleurgrens te verbied. Voorbeelde daarvan is te vinde in Hoofstuk 3, *supra*, paragrawe 5.1.3., 5.1.4. en 5.1.5. waar uiteengesit is dat buite-egtelike saamwoning en bloedvermenging reeds in die Kompanjietyd verbode was. Wat wette betref, is daar die Ontugwet 5 van 1927 – Hoofstuk 5, paragraaf 4.3.5, *infra* – wat seks tussen blankes en naturelle verbied en die Ontugwysigingswet van 1950 wat seks tussen blankes en alle nie-blankes verbied. Op 8 Julie 1949 het die Wet op Verbod van Gemengde Huwelike in werking getree – Hoofstuk 5, paragraaf 4.3.4, *infra*.]

2.5.8. VOTING RIGHTS ACT: 1965: SWARTES KRY UITEINDELIK DIE STEMREG: 1966

’n Deurbraak vir swart regte in die VSA het in 1965 aangebreek met die geskiedkundige *Voting Rights Act* van 1965 ingevolge waarvan swart mense die stemreg in die VSA gekry het. Volgens Weinstein & Rubel (2002:608) het die president in sy toespraak gewys op hoe wyd die kloof nog in 1965 was tussen (wit en swart) Amerikaners, en die noodsaaklikheid daarvan om dit te oorbrug. Hy het onder andere gesê

“Even if we pass this bill, the battle will not be over. What happened in Selma (waar ’n blanke vermoor is) is part of a far larger movement which reaches into every section and state of America. It is the effort of American Negroes to secure for themselves the full blessings of American life. Their cause must be our cause, too, because it is not just Negroes but really it is all of us who must overcome the crippling legacy of bigotry and injustice. And we shall overcome”.

2.5.9. SEGREGASIE IN GEVANGENISSE AFGESKAF: GATES VS COLLIER: 1972

In 1972 het vier gevangenes in die Parshman gevangenis ’n aansoek voor die hof gebring oor swak behandeling wat hulle kry en dat hulle grondwetlike burgerregte geskend word. Die hof het beveel dat alle ongrondwetlike toestande en gebruike onmiddellik gestaak word. Rasse segregasie van die gevangenes is gevolglik afgeskaf (Oshinsky, 1996: xiv en 306).

2.5.10. DIE HOME MORTGAGE DISCLOSURE ACT: 1975

Die *Home Mortgage Disclosure Act* (HMDA) wat in 1975 aangeneem is, het van finansiële instellings vereis om besonderhede oor huisverkope, huisverbeterings en herfinansierings by te hou en jaarliks te openbaar.

2.6. SAMEVATTING

Dit is duidelik dat die menseverskille tussen die Amerikaanse bevolking steeds aan die einde van hierdie tydvak (1962), tot groot spanning, konflik en selfs bloedige opstand gelei het. Dit was nog meer as ’n dekade ná die afsluiting van die derde periode dat formele segregasie-maatreëls uiteindelik in ’n hofsak tot ’n einde gekom het – dit wil sê, dertig jaar na die einde van die Tweede Wêreldoorlog, en meer as ’n dekade nadat segregasie in Suid-Afrika geformaliseer is. Dit is ook opvallend dat die Amerikaanse regering probeer het om van

skeidingsmaatreëls ontslae te raak, maar weerstand daarteen by kiesers teengekom het, wat die proses vir 'n lang tyd vertraag het.

3. DIE STAND VAN PLURALITEIT IN AUSTRALIË: 1910 - 1962

3.1. STIGTING VAN DIE COMMONWEALTH OF AUSTRALIA: 1909

Kragtens die *Commonwealth of Australia Constitution Act*, het die verskillende provinsies – Nieu Suid Wallis, Victoria, Suid-Australië, Queensland en Tasmanië – ooreengekom “...to unite in one indissoluble Federal Commonwealth under the Crown of the United Kingdom of Great Britain and Ireland...”. Dit het op 9 Julie 1909 in werking getree (*Commonwealth of Australia Constitution Act*. Geraadpleeg: 10 Junie 2013).

3.2. MENSEGROEPE, HUL VERSKILLE EN GETALLE

Die menseverskeidenheid in Australië en hul verskille is in hoofstukke 3 en 4 bespreek en het in hierdie tydvak grootliks dieselfde gebly, alhoewel die blankes se getalle vermeerder het weens natuurlike aanwas en immigrasie. Wat die pluraliteit betref, het die skaal hewig in die blankes se rigting geswaai as gevolg van getalle-oorwig. Hulle het die Aboriginies ook in hierdie tydperk oorheers. In Hoofstuk 4, paragraaf 4.2.2, *supra*, is meer volledig met die getalle van die Aboriginies en ander inheemse mense by die aankoms van die Britte gehandel.

In 2000 was die Australiese bevolking sowat 19 miljoen. Wat Aboriginies betref, is hulle getalle in 1788 op 300 000 geskat, maar die getalle het as gevolg van gewapende konflik en siektes wat saam met die Britte gekom het, aan die begin van die 20e eeu tot omtrent 75 000 vermindert (*Australia: National Population Enquiry 1975*. Hoofstuk 12. Geraadpleeg: 15 Januarie 2013).

In 2005 het die Australiese Sensusburo 'n vinnige kyk (“snapshot”) onderneem wat aangetoon het dat die Aborigenies bevolking sedert 1966 teen tweemaal die koers van die hele bevolking gegroei het toe hulle getalle 283 000 was. Die Buro het die totale inwonende inheemse bevolking vanaf Junie 2001 op 485 520 geskat, wat 2,4% van die Australiese bevolking is. 90% van die inheemse het hulself as Aboriginies geïdentifiseer; en 6% as Torres-eilanders (Thompson, 2001:153). Meeste van die groei sedert 1996 kan toegeskryf word aan die feit

dat meer mense hulself as Aboriginies of van Aborigine afkoms geïdentifiseer het (Hughes, Helen. November 2008. “*Who are the Indigenous Australians?*” Geraadpleeg: 16 Des 2009.)

3.3. SPANNING, KONFLIK, BLOEDIGVERGIETING EN GRONDAFNEEM: 1910 TOT 1962

Die volgende sewe subparagrafe verwys na konflik wat ná 1910 plaasgevind het. In Hoofstuk 4, paragrafe 4.1.2. en 4.1.3. is gehandel met dieselfde onderwerp vir die tydperk 1788 tot 1800.

Die inligting wat hieronder in hierdie subparagrafe vervat is, is gebaseer op sowel *Australia Disposession as Australian Massacres*. Geraadpleeg: 15 April 2013.

3.3.1. 1890 TOT 1920: KIMBERLEYSTREEK: DIE “KILLING TIMES”

Hierdie tydperk is deur die blankes Versoening (Pacification) genoem, maar is ook bekend as *The Killing Times*. 'n Kwart van Wes-Australië se polisiemag is in die Kimberleystreek ontplooi waar slegs 1% van die land se blankes woon. Aboriginies is met geweld verdryf en veg terug. Honderde Aboriginies is gedood. Die Kimberley Aboriginies is uitgewis. Slagtings a.g.v. aanvalle op blankes se vee, duur tot in 1926. Die Gijstam onthou tien massaslagtings gedurende hierdie tydperk. Die slagtings wat hierna genoem word, is in moderne Australiese Aborigine-kuns van die Warmun/Turkey Creek-gemeenskap uitgebeeld. Hulle was lede van die stamme wat by die slagtings betrokke was. Die geskiedenis is mondelings oorgedra.

3.3.2. 1906-1907: CANNING STOCK ROUTE

'n Onbekende aantal Aborigine mans en vrouens is verkrag en vermoor toe Mardu-mense gevang en gemartel is om as gidse op te tree en waterplekke uit te wys. Hulle is deur perde-ruiters omgery, 24 uur per dag aangehou met swaar kettings en snags aan bome vasgemaak. Aboriginies het gereageer deur sommige van die Canning waterplekke te vernietig, van die blankes te steel en soms blankes dood te maak.

3.3.3. 1915: MISTAKE CREEK MASSACRE

Polisie onder bevel van konstabel Rhatigan skiet 7 Kija-stamlede dood oor die beweerde dood van Rhatigan se koei, wat toe nooit dood was nie. Rhatigan is gearresteer, maar weens

gebrek aan getuienis vrygelaat. Daar is vier oorvertellings oor die insident wat in mindere mate verskil.

3.3.4. 1918: BENTINCK ISLAND

Ene McKenzie en sy vrou, met 'n trop skape, vestig hulle in 1911 in Bentick Island, die tuiste van die sowat 100 Kaiadilt-stamlede. McKenzie het die eiland verskeie kere ondersoek en na bewering mans geskiet en vroue verkrag. In 1918 organiseer hy hulp van blankes van buite die eiland en verjaag die Kaiadilts van die noorde af na die strand aan die oostekant. Meeste Kaiadilts vlug die see in, waar dié wat nie van die strand af doodgeskiet is nie, verdrink. Stamlede wat weggekom het, is gejag. Verskeie jong vroue is op die strand verkrag. (Aangesien die Kaiadilts in afsondering geleef het, is hierdie feite eers in 1980 deur navorsers van oorlewendes gekry.)

3.3.5. 1924: BEDFORD DOWNS MASSACRE

Volgens oorlewering is 'n groep Gija en Worlamans daarvan aangekla dat hulle 'n melkkoei gedood het. Na die hofsak is naampaatjies ("*dog tags*") aan hulle gegee en moes hulle 200 kilometer na Bedford Downs stap. Daar moes hulle hout kap waarna hulle kos met strignien gegee is. Hul krullende liggame is doodgeskiet of doodgeslaan. Die liggame is deur die polisie verbrand.

3.3.6. 1926: FOREST RIVER MASSACRE

In Mei 1926 val Fred Hay, 'n veeboer, 'n Aborigenie met die naam Lumbia aan en word doodgesteek. Die polisie kla Lumbia aan, wat sê Hay het hom 20 tot 30 keer met 'n ossweep geslaan omdat Hay geglo het Lumbia het 'n bees geslag, wat Lumbia ontken. Eerwaarde Ernest Gribble getuig dat Hay een van Lumbia se "*child wives*" verkrag het en toe hy vertrek, het Lumbia hom doodgesteek. Lumbia probeer vlug, maar word toe buite die hof aan 'n paal vasgemaak. Hy word skuldig bevind. Dis nie duidelik wat sy straf was nie, maar in die daaropvolgende maande is daar gerugte dat die polisie 30 Aboriginies doodgemaak het. 'n Onderzoekspan bevind 11 mense is afgemaai en verbrand.

3.3.7. 1928: CONISTON MASSACRE

'n Blanke oudsoldaat van die Eerste Wêreldoorlog skiet 32 Aboriginies nadat 'n jagter aangeval is. Die hof bevind die blanke se optrede was geregverdig (Australian Massacres. Geraadpleeg: 15 April 2013).

3.4. SAMEVATTING OOR DIE KONFLIK TUSSEN DIE BRITTE EN DIE INHEEMSE MENSE

Die skattings van hoeveel inheemse mense daar in 1788 was, strek tot meer as 'n miljoen. Die Australiese Sensusburo het die totale inheemse mense in 2001 op slegs 485 520 gestel. Daar het 213 jaar verloop vanaf die Britte se aankoms in 1788 tot die sensus van 2001. Faktore wat die vermindering van inheemse getalle beïnvloed het, sluit siektes in wat saam met die Britte gekom het. Dis egter duidelik uit die talle voorbeelde wat in Hoofstuk 4 en in hierdie hoofstuk oor die konflik tussen die inheemse mense en die setlaars gegee is, dat die Britte oor tyd die groot uitwisser was. Die voorbeelde dek nie reuse individuele voorvalle van slagtings nie – wat nie die indruk van uitwissing skep nie – maar uiteindelik is dit duidelik dat die Britte oor tyd en by tallose geleenthede soveel Australiese inheemse mense doodgemaak het, dat daar aanvaar kan word dat die Britte die Australiese inheemse mense grootliks uitgewis het.

3.5. MAATREËLS OM DIE PLURALITEIT TE HANTEER

3.5.1. DIE GESTEELDE GESLAGTE: VANAF 1860 TOT IN DIE 1970'S.

Die wegneem van Aborigine kinders van hul ouers ten einde hulle in die wit gemeenskap te assimileer, wat in 1869 begin het en, waarna in paragraaf 4.4.4. van Hoofstuk 4 verwys is (Gardiner-Garden, 1999: 2 ev.), is vanaf 1909 deur die *Aboriginies Protection Board* beheer en hulle kon in die tydperk onder bespreking kinders selfs sonder die ouers se toestemming en sonder 'n hofbevel wegvat. Baie kinders en ouers het mekaar nooit weer gesien nie. Kinders uit dieselfde ouerhuis is opsetlik van mekaar geskei. Daar is uiteindelik 'n geskatte 100 000 kinders, meeste onder die ouderdom van 5 jaar, van hul ouers weggeneem (Stolen Generations. Geraadpleeg: 15 Februarie 2013).

3.5.2. DIE “BRINGING THEM HOME REPORT”: 1997

Die besonderhede wat in hierdie paragraaf verstrekk word, val wel buite die afkapdatum van 1962, maar is van wesenlike belang om perspektief oor die Australiese Gesteelde Geslagte te kry. Die inligting wat hierna volg, is verkry van die *Stolen Generations Fact Sheet* (Stolen Generations Fact Sheet. Geraadpleeg: 21 Februarie 2013). In die 1990s het die *Australian Human Rights and Equal Opportunity Commission* (Australië se Menseregte Kommissie) besonderhede van die “Gesteelde Geslagte” ondersoek en sy bevindings is in die *Bringing Them Home Report* vervat wat op 26 Mei 1997 in die Australiese Parlement ter tafel gelê is. Die verslag vertel ’n verhaal van

- “...welfare boards, of segregation, of so-called ‘assimilation’ policies which did not work”;
- moeders wat met hul babas die bosse invlug;
- die verslawing van meisies wat as huishulpe en kinderoppassers in die plattelandse gebiede moes gaan werk “...being treated like cattle”;
- ’n vrou wat vertel: “We was bought like a market. We was all lined up in white dresses and they would come around and pick you out like you was for sale”; en
- die kinders wat “...suffered higher degrees of sexual abuse, maltreatment, dislocation of family life, poverty and hardship than other Aboriginal People”

Die “Report” maak ook die volgende stellings:

- “The aim of the policy was to ‘breed out’ the Aboriginal race”.
- “The policy broke important cultural, spiritual and family ties which crippled not only individuals, but whole families and even whole communities”

Toe die verslag gelewer is, het Eerste Minister John Howard geweier om verskoning aan te teken vir die Gesteelde Geslagte omdat hy geglo het dat die huidige geslag nie vir die foute van vorige geslagte verantwoordelik gehou kan word nie. Hy is egter daaraan herinner dat hy sedert die 1960’s sitting in die Parlement gehad het toe menseverskuiwings steeds regeringsbeleid was. Op 12 Februarie 2008 het Eerste Minister Kevin Rudd wel apologie aangeteken.

3.5.3. VICTORIA SE “ABORIGINIES ACT”: 1910

Daar is in paragraaf 4.4.5 van Hoofstuk 4 met besluitneming oor die Aboriginies gehandel en daar is verwys na ’n wet wat in 1910 aangeneem is, maar aangesien daardie wet buite die

tydperk van hoofstuk 4 geval het, word nou daarna verwys, naamlik Victoria se *Aboriginies Act of 1910*. Daardie wet

“...took a step away from the extreme control over Aboriginal people established in the 19th century. This law lessened, but did not remove, the legal distinction between the rights of the white population of the State and those of Australia: Indigenous people within Victoria’s borders” [Documenting democracy: Aboriginies Act (Vic).]. Geraadpleeg: 1 Augustus 2012].

Die 1970-wet *“... was the first Victorian Act to recognise Aboriginal people’s entitlement to land”*

3.5.4. OORLOGSDIENS

Volgens Kaartdijin Noongaar (War Service by Aboriginies. Geraadpleeg: 6 Julie 2013), het inheemse Aboriginies in die Anglo-Boereoorlog (1899-1902), beide die wêreldoorloë en ook in Vietnam geveg. Alhoewel Aboriginies nie kon stem nie en ook nie in die sensus opgeneem was nie, het meer as 400 in die Eerste Wêreldoorlog (1914-1918) geveg, waar hulle as gelykes behandel en dieselfde vergoeding ontvang het. Baie Aboriginies wat wou veg, is egter geweier op grond van ras.

Tydens die Tweede Wêreldoorlog het meer as 5 000 Aboriginies geveg en baie is as gelykes aanvaar. *“However, upon return to civilian life, we were often treated with the same prejudice and discrimination as before”*. Die volgende gedig som in poëtiese taal die lot van die inheemse Australiër op:

/...

THE DARK WARRIOR

Victor Churchill Dale

I am from the people which Australians forgot
Yet when they searched for their identity
I knew who I was
I gave respect to their law and religion
And yet they denied me of mine
For many years I worked alongside of them
But they failed to recognize me
I cried when they destroyed my land
But they never saw my tears
I played football and sport with them and they
Idolized me but after the game they forgot who I was
When invaders threatened this land I wore a slouch hat
And fought alongside of them
When the war was over and we held freedom in our hands
They denied me citizenship, they denied me war entitlements
I have never felt anger towards them
Only disappointment
In the passing of my life, my soul will rest with my people
And my children will grow with their children
Please let us not make the same mistake twice
Respect is the finest adornment of mankind
Surely then in my passing when you count my gifts
You will recognize respect
Proudly I was a warrior and protector of my people
I fought with an unbiased opinion for all Australians
I was an Aboriginal soldier for Australia

3.5.5. RESERVATE

Daar is in Hoofstuk 4, paragraaf 3.1.2.5, *supra*. met die skepping van reservate vir Indiane in Noord-Amerika (later die VSA) gehandel. In Australië is in die onderhawige tydperk (1910 tot 1962) ook nog reservate geskep en daar was streng beheer oor die Aboriginies. Die Hoofinspekteur het wetlike voogdyskap oor die inheemse kinders gehad (kinders van Aboriginies). Die beperkings het in die 1930's hul piek bereik (Attwood & Markus: 1999, 8). Die volgende interessante opmerking toon ooreenkomste met die skepping van tuislande in Suid-Afrika:

“By designating territory for Aboriginies, it was hoped that the conflict between settlers and Aboriginies over land would stop and that Aboriginies would use the settlement land to farm and become self-sufficient, thus improving their ‘destitute’ state and reducing their reliance on the government for rations” (Grond vir Aboriginies. Geraadpleeg: 4 Augustus 2013).

3.5.6. 'n ABORIGENIE VIR DIE EERSTE KEER IN DIE APPÈLHOF: 1934

Die eerste Aborigenie wat na die Hooggeregshof geappelleer het, word in 1934 van 'n skuldigbevinding van moord op 'n wit polisieman vrygespreek. Die man wat geappelleer het, is Dhakiyarr en is tydens die appèl Tuciar genoem. Hy word in die uitspraak van die aanvanklike verhoorhof beskryf as *“... a completely uncivilized aboriginal native”*. Die appèlhof se uitspraak is eenparig en die verhoorhof word erg oor die kole gehaal oor die skuldigbevinding [Tuciar vs. Rex (1934) 52 CLR 335].

3.5.7. ABSURDE DEFINISIE: 1935

Die vasstelling van etnisiteit het daartoe gelei dat mense van gemengde afkoms in 'n beleid vasgevang geraak het wat mense verdeel en tot absurde situasies gelei het, soos die volgende een:

“In 1935, an Australian of part Indigenous decent left his home on the local reserve to visit a nearby hotel where he was ejected for being Aboriginal. He returned home but was refused entry to the reserve because he was not Aboriginal. He attempted to remove his children from the reserve but was told he could not because they were Aboriginal. He then walked to the next town where he was arrested for being an Aboriginal vagrant and sent to the local reserve. During World War II he tried to enlist but was rejected because he was an Aborigine so he moved to another state where he enlisted as a non-Aborigine. After the end of the war he applied for a passport but was rejected as he was an Aborigine, he obtained an exemption under the Aboriginies Protection Act but was now told he could no longer visit his relatives as he was not an Aborigine. He was later told he could not join the Returned Servicemen’s Club because he was an Aborigine” (Absurde definisie: Commonwealth versus Tasmania. 1983, HCA 21; 1983: 158 CLR 2. 1 Julie 1983).

3.5.8. DAG VAN ROU EN PROTES: 1938

Die 150ste herdenking van die aankoms van die Eerste Vloot in 1788 word tydens 'n Aborigenievergadering in Sydney as 'n Dag van Rou en Protes beskou (Dag van Rou en protes. Geraadpleeg: 12 Oktober 2009). Dit gee duidelike bewys van die Aboriginies se negatiewe ingesteldheid teenoor die Britte wat hulle land oorgeneem het.

3.5.9. VERBETERDE OMSTANDIGHEDE: 1949

Omstandighede het egter verbeter en rasbeperkings in die weermag is 1949 laat vaar. Die gesamentlike deelname in oorlogsomstandighede waar hulle mekaar nodig gehad het, het groter persoonlike kontak tussen die Aboriginies en die blanke Australiërs meegebring. Blankes het die Aboriginies en hul kultuur beter leer ken en respekteer en ook van hul swak lewensomstandighede bewus geword. Oorloë het ook die pas waarteen die Aboriginies se sosiale, ekonomiese en kultuurlewe verander en verbeter het, versnel. Hierdie faktore het daartoe bygedra dat die plurale spanningslyne tussen die mensegroepe versag het en aan die land se reis na beter omstandighede vir almal 'n hupstoot gegee het.

3.5.10. BAIE DEBATTE OOR TYD

Bykomstig tot sy opmerkings oor die Assimilasietydperk (Hoofstuk 4, paragraaf 4.4.3) het Gardiner-Garden ook die voortdurende debatte genoem oor woorde soos assimilasie, selfbestuur, selfbeskikking, selfregering, soewereiniteit; ook die moontlikheid van 'n verdrag ("*treaty*"), verbond ("*compact*"), "*makarrata*" (die einde van konflik en die aanvang van normale verhoudings), maatskaplik geregtelike pakket ("*social justice package*"), die aanhef tot die Grondwet, apologie vir beleidsrigtings van die verlede en vele meer. Daardeur het Gardiner-Garden praktiese voorstelle gemaak oor hoe die Australiese plurale gemeenskappe hanteer kan word. Sy voorstelle was meer op die lot van die Aboriginies gemik en sy voorstelle het praktiese oplossings vir die Aboriginies as mensegemeenskap beoog (Gardiner-Garden, 1999: 2 en verder).

3.5.11. METODES OM IDENTITEITE TE BEPAAL

Australië het dit nodig gevind om mense se identiteit te bepaal en verskeie metodes is oor tyd gebruik om dit te doen. Faktore wat oorweeg is, sluit afkoms, bloedkwantum, geboorte en selfbesluit in.

3.5.12. GEEN STATUTÊRE MAATREËLS VIR AFSONDERLIKE WOONGBIEDE NIE

Alhoewel inheemse mense grootliks *de facto* in eie gebiede gewoon het, was daar, sover vasgestel kon word – ook by wyse van gesprekke met 'n regsgeleerde aldaar – nie in Australië wette om afsonderlike woongebiede af te dwing nie.

3.6. VERWIKKELINGE IN DIE 1960S EN DAARNA

3.6.1. AANPASSING BY VERANDERENDE INTERNASIONALE OMSTANDIGHEDE

Alhoewel hierdie studie net tot 1962 strek, is dit wenslik om baie kortliks by daardie datum verby te kyk ten einde nie belangrike veranderings en gebeure in die lug te laat hang en twyfel te skep oor die omvang van die veranderinge nie.

Die Australiërs het klaarblyklik in die lig van die veranderde internasionale omstandighede na die Tweede Wêreldoorlog – waaronder ’n duidelike internasionale moraliteitsverskuiwing – gesoek na oplossings vir die hantering van hul plurale samelewing. Die 1960’s was vir die Aboriginies ’n sleuteldekade in hul stryd om hul regte te bekom. Dit was ook ’n tydperk van groeiende samewerking van Aboriginies en blanke aktiviste (Collaboration for Indigenous Rights 1957-1973. Geraadpleeg: 19 Junie 2011). ’n Paar voorbeelde word aangehaal wat by die afstapdatum van 1962 verbygaan, maar die voorbeelde is tersaaklik om ’n halwe prentjie te voltooi.

- In Maart 1962 is die stemreg aan alle Aboriginies gegee – ook om in federale verkiesings te stem (Australian Electoral Commission: Indigenous people and the vote. Geraadpleeg: 10 Junie 2013).
- In 1965 het ’n bus vol studente van die Sydney Universiteit die westelike en kusdorpe van Nieu Suid Wallis besoek om aandag op die toestand van Aborigenies gesondheids- en lewensomstandighede te fokus. Hierdie sogenaamde *Freedom Ride* het ook probeer om die maatskaplike diskriminasie wat Aboriginies verduur, aan die groot klok te hang en het Aboriginies aangemoedig om diskriminasie te weerstaan (Collaboration for Indigenous Rights 1957-1973).
- In Maart 1962 het die *Liberal and Country Party* van Sir Robert Menzies die reg om te stem aangemoedig om diskriminasie te weerstaan (Collaboration for Indigenous Rights 1957-1973. Geraadpleeg: 19 Junie 2011).
- In 1966 het Vincent Lingiari Aboriginies gelei om, uit protes teen swak betaling en swak lewensomstandighede, van hul werksplekke in *Wave Hill Station* weg te stap (Collaborating for Indigenous Rights: Wave Hill walk off, 1966-67. Geraadpleeg: 19 Junie 2011).
- Tot in 1967 het Australiese sensus-opnames “full-blooded aboriginal natives” ooreenkomstig artikel 27 van die Australiese Grondwet uitgesluit, alhoewel baie sulke mense wel getel is. “*Half-caste aboriginal natives*” is afsonderlik aangetoon tot en met die 1966 sensus. Sedert 1971 is daar egter geen voorsiening op die sensusvorme om te

onderskei tussen “volle” en “halwe” inheemse mense nie. Daar is ook nie meer nie-inheemse mense geïdentifiseer wat by inheemse gemeenskappe aanvaar is nie, maar wat nie van generiese afkoms is nie (Aboriginality: Definition. Geraadpleeg: 15 Januarie 2014).

- In 1967 vind die deurslaggewende referendum plaas wat Eerste Minister Harold Holt uitgeroep het. Die uitslag daarvan het die federale regering in staat gestel om wette te maak ten opsigte van Aboriginies, en wat Aboriginies sou insluit wanneer Australië 'n sensus hou om verkiesingsverteenvoording te bepaal. Die referendum is met 90,77% kiesersteun aanvaar. Australië is sedertdien amptelik as die Commonwealth of Australia bekend (Constitution of Australia Constitutional Act. Geraadpleeg: 10 Junie 2013).

3.6.2. VOORTSLEPENDE SEGREGASIE IN AUSTRALIË

Douglas Massey en Nancy Denton (1966) redeneer dat alhoewel daar aanvaar word dat segregasie in die sestigerjare amptelik in beide die VSA en Australië beëindig is, dit in werklikheid tot vandag toe nog bestaan.

Australië se geskiedenis van segregasie noep Sue Brooks, verbonde aan die Sosiale Wetenskappe van die *University of the Sunshine Coast (Australia)*, om 'n drie-bladsy artikel, “*Australia's Shameful History of Slave Labour*”, te publiseer. Bronne sluit in Byrne, Kidd, Grimm en Kidd wat in die Bronnelys beskryf word. Brooks vertel onder andere dat:

- Aboriginies deur die staat verplig was om hul arbeid aan boere te bied teen 'n vergoeding wat ongeveer die helfte was van die wettige minimum loon – wat hulle dikwels nie eens werklik in kontant ontvang het nie. Hierdie proses het aangehou tot 1969;
- duisende Aboriginies in gemeenskappe dwarsoor Australië in verarmde toestande leef;
- Aborigeniese mans, vrouens en kinders vir 51 weke per jaar as goedkoop arbeid uitgeboek is, en dat
- daar goed gedokumenteerde bewyse is van nalatigheid, bedrog en amptelike wanaanwending van Aborigeniese fondse; daar was selfs 'n Stolen Wages Fact Sheet; Queensland se Premier het dit in 2002 nie betwis nie dat sowat A\$500 miljoen Aborigeniegeld totaal verloor is. Tog is net A\$55,6 miljoen vergoeding aangebied.

3.6.3. AUSTRALIESE APOLOGIE: 2008

Op 12 Februarie 2008 het die Australiese premier, Kevin Rudd, die inheemse Aboriginie-bevolking formeel in die Australiese Parlement namens die afstammeling van die wit setlaars

om verskoning gevra (ABC News: The Apology. 12 Februarie 2008). Net enkele kernsinne word aangehaal:

- “We apologise for the laws and policies of successive Parliaments and governments that have inflicted profound grief, suffering and loss on these our fellow Australians”.
- “We reflect in particular on the mistreatment of those who were Stolen Generations – this blemished chapter in our nation’s history”.
- “For the pain, suffering and hurt of these Stolen Generations, their descendants and for their families left behind, we say sorry”.

3.6.4. ABORIGINIE-ARMOEDE

Die Cape Times berig op 11 Oktober 2011 onder die opskrif *Australia rebuked for aboriginal poverty*, dat Amnesty International

“...called for the Australian Government to be shamed on the world stage for the high level of poverty among Aboriginal people”.

Amnesty International se sekretaris-generaal, Salil Shetty het gesê toestande is “...almost inhumane”. Hy sê ook:

“I’ve been to many places in bad shape in Africa, Asia and Latin America, but what makes it stark here is when you remind yourself you’re actually in one of the richest countries in the world”.

3.6.5. SAMEVATTING

Australië is ook in hierdie tydvak ’n land waar verskillende mensegroepe saam woon met verskille tussen hulle waaruit spanning en konflik voortspruit en as gevolg waarvan maatreëls getref is om die pluraliteit te hanteer. Daar is egter in hierdie tydvak stappe geneem om negatiewe pluraliteitsmaatreëls te versag en selfs af te skaf, hoewel dit nog dekades ná die afsluiting van die derde tydperk geneem het voordat alle formele diskriminasie tot ’n einde gekom het.

4. DIE STAND VAN PLURALITEIT SUID-AFRIKA: 1910 - 1962

4.1. DRIE SUBTYDPERKE

Die tydperk onder bespreking, naamlik 1910 tot 1962, word in drie subtydperke behandel soos dit in Hoofstuk 1, paragraaf 5.2, verduidelik is, naamlik 1910 - 1948, 1948 - 1958 en 1958 – 1962. Daar word nou oorgegaan om elkeen van die drie tydperke in meer besonderhede te bespreek. Die bespreking van die pluraliteit in Suid-Afrika is heelwat meer omvattend as dié van die VSA en Australië omdat daar in Suid-Afrika heelwat meer verwikkelinge was wat die pluraliteit beïnvloed het as in die ander twee lande.

4.2. DIE EERSTE SUBTYDPERK: 1910 TOT 1948

In 1910 het 'n staatkundige verandering in Suid-Afrika ingetree. Die vier kolonies het toe as die Unie van Suid-Afrika verenig wat oor die hele Suid-Afrika strek.

4.2.1. MENSEPLURALITEIT

Daar is in 1910 'n sensus gedoen waarin aangedui is hoeveel blankes, swartes, Kleurlinge en Asiërs daar was. Dit verskyn in Tabel 8.

4.2.2. BELANGRIKE GEBEURE WAT DIE PLURALITEIT BEÏNVLOED

Hierdie subtydperk begin met 'n nuwe staatkundige model, die Unie van Suid-Afrika, en lei 'n nuwe staatkundige tydperk in. 'n Landswyse verkiesing vind in 1910 plaas en verskeie politieke partye neem deel. Slegs blankes mag in die twee noordelike provinsies stem en politieke regte vir nie-blankes is uitgestel en is in klousule 8 van die vredesooreenkoms van 1902, beliggaam, soos volg:

“8. The question of granting the Franchise to Natives will not be decided until after the introduction of Self-Government.”

Verskeie belangrike gebeure wat die pluraliteit beïnvloed, vind in hierdie tydperk plaas, waaronder

- die ANC word gestig (1912)
- die Wet op Naturelleggrond word aangeneem (1913);
- die Nasionale Party word gestig (1914);

- die Eerste Wêreldoorlog (1914-1918) vind plaas;
- ook die Rebelle (1914), wat diep verdelings in veral Afrikaner-gelede meebring, vind plaas;
- die Kommunistiese Party van Suid-Afrika (KPSA) word in 1921 gestig;
- diestaking van 1922 vind plaas weens probleme om die pluraliteit tussen blank en swart werkers te hanteer wat tot ernstige lewensverlies lei;
- die Naturelle Stadsgebiedewet van 1922 word aanvaar wat stedelike segregasie bevestig – ’n wysiging van hierdie wet in 1945 het stedelike segregasie verder gevoer;
- die Tweede Wêreldoorlog (1939-1945) wat daartoe gelei het dat baie duisende swart mense na die stede gestroom het as gevolg van werksgeleenthede wat uit die oorlogpoging voortgespruit het – waardeur die pluraliteit verdiep het in die sin dat mense van verskillende kulture in klein spasies saamgebondel word;
- die NP se aanstelling van die Sauer Kommissie (1947) wat die apartheidsbeleid verwoord en wat deel van die NP se 1948 verkiesingsmanifest uitmaak;
- die NP wen die 1948 verkiesing en begin om sy apartheidsbeleid in te stel.

Daar sal aangetoon word dat wat die hantering van die pluraliteit betref, die eerste tydperk gekenmerk is deur

- die blankes se politieke debat wat grootliks oor beter verhoudings tussen die twee blanke “nasies” gegaan het -- selfs twee “rasse” genoem – Afrikaners en Engelse;
- die toepassing van segregasiemaatreëls, maar slegs deur enkele segregasiewette;
- standpunte van politieke partyleiers en partye in verkiesingsmanifeste;
- duidelike konsensus onder blanke politici dat blankes en nie-blankes afsonderlik moes woon en hul politieke regte in hul eie gebiede moes uitoefen;
- die feit dat politieke regte vir nie-blankes laag op die sakelys was;
- die totstandkoming en/of verdere ontwikkeling van nie-wit organisasies wat protesteer teen die uitsluiting van swart mense uit die politieke stelsel.

In hierdie subtydperk is Suid-Afrika steeds op goeie voet met die Westerse lande en is daar nie besondere probleme rondom Suid-Afrika se binnelandse beleid nie. (In die volgende subtydperke het hierdie situasie egter ingrypend verander.)

4.2.3. DIE UNIE GRONDWET (1909): STEMREG VIR NIE-BLANKES

Die stryd oor stemreg is in die Unie Grondwet aangespreek na ’n lang geskiedenis wat reeds in 1853 begin het (Hoofstuk 4, paragraaf 2.4.16). Met die verlening van verantwoordelike

regering aan die Kaap in 1853 het alle mans daarvolgens stemreg gekry onderhewig aan sekere voorwaardes (Hoofstuk 4, par 2.4.16.).

“...a right they enjoyed ever since the Cape received representative government a century earlier” (1853) (Liebenberg & Spies, 1993: 329).

Swart en Kleurlingstemreg in die Kaapprovinsie en Natal is ook in die Unie Grondwet verskans. Artikel 35 (1) bepaal dat die Parlement stemregkwalifikasies by wyse van wetgewing kan neerlê, maar bepaal uitdruklik dat geen persoon in die Kaap Provinsie as kieser gediskwalifiseer kan word wat teen Uniewording (1910) in die Kaap stemreg gehad het of kon gekry het nie *“...by reason of his race or colour”*. Die artikel lui voorts dat dit slegs verander kan word met die instemming van tweederdes van die lede van beide Huise van die Parlement. Alle mans (nie-blanke mans ook) wat reeds stemreg in die Kaapkolonie gehad by die aanbreek van die Unie in 1910 se stemreg het in die Kaapprovinsie geldig gebly. Dit is egter nie na die ander provinsies uitgebrei nie (Liebenberg & Spies, 1993:327 tot 345).

In die volgende subtydperk, dit is van 1948 tot 1958, word verdere aandag aan die Kleurlingstemreg gegee.

Stemreg vir swart mans in die Kaap Provinsie is met die aanname van die *Representation of Natives Act* op 6 April 1936 afgeskaf. Die stemming was 168 JA's en 11 NEE's, wat meer as 'n tweederde meerderheid was.

4.2.4. VERKIESINGS, DIE PARTYSTELSEL, MANIFESTE, PARTYE

Daar is vanaf 1910 tot 1948 tien algemene verkiesings gehou en was gevoer ooreenkomstig die verkiesingstelsel wat vanaf 1910 tot ná 1962 gegeld het, naamlik die-wenner-neem-alles kiesstelsel. Slegs blanke politieke partye kon aan verkiesings vir die Parlement deelneem. Seo (2008:1) beskryf die kiesers soos volg:

“...a sub-society of whites that enjoyed political participation and competition and, on the other hand, another sub-society composed of non-whites (blacks, Coloureds and Asians/Indians), that had only limited political rights...”

Die nagaan van die partye se verkiesingsmanifeste gedurende hierdie tydperk is tersaaklik om destydse kontemporêre standpunte oor die politiek en veral oor verhoudingsbeleid en moraliteit te identifiseer. Verkiesingsmanifeste is beleidstandpunte wat politieke partye veral tydens

verkiesings aan die kiesers by wyse van dokumente (soos pamflette, of woordelike medede- lings) oordra. Partyleiers se toesprake word ook soms beskou as uiteensettings van beleids- rigtings oor dit wat die party belowe om te doen as hy tot regering verkies sou word.

Professor WA Kleynhans het in 1987 met Unisa se hulp 'n boek gepubliseer met die titel *SA Algemene Verkiesingsmanifeste 1910–1981*. Daarin het hy die verkiesings-manifeste en belangrike dokumente van die blanke partye vanaf 1910 tot 1981 gebind. Hy kon slegs enke- les nie in die hande kry nie. Kleynhans bespreek inleidend die waarde van 'n verkiesings- manifes en tot watter mate partye daaraan verbind is.

Uit die verkiesingsuitslae blyk dit dat drie partye en drie leiers Suid-Afrika vanaf 1910 tot 1948 om die beurt regeer het. Dit was die **ZAP** (De Zuid-Afrikaanse Nationale Partij) met generaal Louis Botha as leier vanaf 1910 tot sy dood in 1919, en daarna generaal JC Smuts as leier van die ZAP tot 1924. Die **NP** (Nasionale Party) is in 1914 gestig met generaal JBM Hertzog as leier, wat as Eerste Minister regeer het vanaf 1924 tot 1939. In 1924 het die NP saam met die Arbeiders die Pakt-regering gevorm (Sher, 2012: 261). In 1934 het die ZAP en die NP as die Verenigde Suid-Afrikaanse Nasionale Party, kortweg die Verenigde Party (**VP**) genoem, saamgesmelt met Hertzog as Eerste Minister tot in 1939, toe Smuts oorgeneem het tot in 1948.

Na Uniewording vind die eerste algemene verkiesing op 15 September 1910 plaas en die ZAP, onder leiding van generaal Louis Botha, wen die verkiesing (Kleynhans,1987:24). Botha is reeds pas voor Unifikasie, wat op 31 Mei 1910 'n werklikheid geword het, deur Goewerneur- Generaal Gladstone as Eerste Minister aangestel. Die eerste manifes van die ZAP, wat in 1910 uitgegee is, sal nagegaan word om die ZAP se kernbeginsels ten opsigte van die verhoudingspolitiek in 1910 te identifiseer. Die daaropvolgende ZAP-manifeste sal nie elkeen spesifiek bespreek word nie. Daar sal eerder gepoog word om die besonderhede van die ZAP (en later van die VP) se verhoudingsbeleid vergelykenderwys te bespreek.

Die ZAP se 1910-manifes is 'n een-bladsy dokument onder die opskrif "MANIFEST" en is op 14 Junie 1910 deur generaal Louis Botha te Pretoria onderteken (Kleynhans,1987:24). Hier- die manifes is die brondokument wat die ZAP se bestaansreg en sy politieke beginsels in 1910 uitspel. Wat verhoudingsbeleid betref, is die kern die vorming van "*een Suid-Afrikaanse*

nasie” wat, soos dit blyk, ’n “*nasie*” bedoel het wat uit slegs twee komponente bestaan het, naamlik die twee blanke bevolkingsgroepe, Afrikaners en Engelse. Daar was meestal na Afrikaners en Engelse as verskillende “*rasse*” verwys. Die 1910-manifes verwys daarna as die “*grotere nationale probleem*” en voeg dan sy doelwit by, naamlik:

“...om tot één Zuidafrikaanse Natie, de verschillende volken, die dit land tot hun blijvende woonplaats hebben gemaakt, samen te smelten”, en

“...ons hoofdoel is om een Zuidafrikaanse Natie te vormen”.

Hierdie beleid stel op die oog af een onverdeelde Suid-Afrika voor, maar dit gaan slegs oor die twee blanke “*rasse*”. Politieke regte vir swartes was uitgesluit. Die ZAP se beleid om versoening tussen die blankes te bereik en samehorigheid te bevorder, was ’n metode om twee plurale mensegroepe, Afrikaners en Engelse, te hanteer.

Die “*naturellen kwesie*” is as ’n aparte probleem gesien.

Om die ZAP se politieke doelwitte te bereik, aldus die manifes, is die samewerking van alle Suid-Afrikaners nodig “*van welk ras dan ook*” en om “*rassengevoel uit alle politieke en nasionale kwesies te bannen*”. Politieke partye word aangemoedig om wat praktiese kwessies betref, eerder op beginsel te verskil en “*niet op verschil van ras*”. Dit is egter weer eens duidelik dat “*ras*” slegs op die twee blanke “*rasse*” van toepassing was. Nie-blankes was daarvan uitgesluit.

Die Nasionale Party (NP), wat in 1914 gestig is, het in 1915 27 uit die 130 setels gewen teenoor die ZAP se 54. Die NP het aanvanklik twee manifeste gehad – een van Kaapland en een van Transvaal. Die Kaapse NP-manifes is in wese kritiek op die beleid van die ZAP en is beleidsvoorstelle deur die NP, met slegs een verwysing na swartes, naamlik dat swartes in hulle eie grondgebied opgelei moet word tot ’n besef van nasionale eenheid aldaar. Hierdie is ’n vroeë aanduiding dat die NP se beleid in werklikheid partisie was – dit wil sê, die onderverdeling van Suid-Afrika in onafhanklike volkstate. Daar is geen verwysing na Asiatische of Kleurlinge nie.

Slegs enkele reëls word afgestaan aan die NP se beleid ten opsigte van swartes. Dit lui soos volg:

“Het naturellenvraagstuk: De politiek, waarmee als proefneming, aanvang gemaakt werd in de Kafferland Wet (bedoelende die Wet op Naturelgrond van 1913), dient met besliste hand voort gezet te worden, en terzelfdertijd moeten de Naturellen, op eigen grondgebied, opgeleid worden tot een besef van Nationale eenheid. Met dat doel moet men het Naturellenonderwys plaatsen onder het Departement van Naturellenzaken” (Kleynhans, 1987: 44).

Generaal Hertzog se beleid was segregasie en die woorde “...Naturellen op eigen grondgebied” bevestig segregasie, en kan gesien word as ’n voorloper van die beleid van partisie wat later duideliker uitgespel is.

Die Transvaalse NP-manifes van 1915 is getitel *Volledig verslag van het KONGRES van de Nationale Partij van Transvaal, gehouden in de Stadzaal, Pretoria, 17 Augustus 1915*. Wat die Transvaalse-NP se verhoudingspolitiek ten opsigte van nie-blankes betref, moet “segregasie” uitgevoer word en is die afsonderlike hantering van nie-blanke sake dus ook die beleid van die Transvaalse NP (Kleynhans, 1987:47-64).

Die Arbeiderspartij (AP) is in Januarie 1910 gestig en het aan al die verkiesings vanaf 1910 tot 1958 deelgeneem. Die party het in 1920 21 setels gewen en in 1924 18. Andersins was dit net enkele setels. Die AP verdwyn na die 1958 verkiesing van die politieke toneel, alhoewel die party nie ontbind het nie (Mostert, 1986: 9-14). Die AP se “MANIFESTO” van 1910 dui kortliks spesifieke beleidsrigtings ten opsigte van nie-blankes aan. Alhoewel voorgegee word dat ’n beleid van geen rassisme gevolg word, word ’n beleid van afsonderlikheid bepleit, naamlik:

“Separate representation for Kaffirs in separate Advisory Council, and no further extension of Parliamentary franchise to them ... Prohibition of ... native ownership of land in areas occupied by whites, and provision of suitable native reserves” (Kleynhans, 1987: 27). .

Alhoewel die AP duidelik teen swartes diskrimineer, sê hulle die volgende oor rassisme:

“Above all, the people will have nothing to do with racialism or sectionalism of any kind...”

en:

“The South African Labour Party is absolutely non-racial, and will fight racialism wherever it shows its head” (Kleynhans, 1987: 27).

Hieruit wil dit voorkom of die Arbeiders Party ook rassisme gesien het as diskriminasie tussen die twee blanke groepe.

In die AP se 1948 manifest word onder die opskrif *OPLOSSING VAN DIE NATURELLE VRAAGSTUK* verwys na die AP se “*volledige plan*” (vir hierdie vraagstuk) waarin voorsiening gemaak word vir

“... die maatskaplike en woonbuurtelike apartheid van die blanke en nie-blanke rasse; vir die ontwikkeling van die natuurelgebiede ... vir die skepping van satellietdorpe vir daardie natuurlike wat hulle vir goed in die blanke gebiede gevestig het ...” (Kleynhans, 1987: 341).

Die Unioniste Party (UP) is op 31 Mei 1910 gestig en die historikus DW Krüger sê oor hulle:

“This party, first and foremost, represented industrial interests and openly stood for British supremacy. As viewed by many of its opponents, it was the embodiment of imperialism and capitalism at the same time. In 1921, led by Sir Thomas Smartt, it merged with the South African Party and lost its separate identity, but its spirit survived for a considerable time” (Kruger, DW.1960:xi).

Die UP het in 1910 28 setels gewen, in 1915 39 en in 1920 25. In 1921 het die Unioniste saam met Smuts se ZAP in koalisie die landsregering geword en as party verdwyn. Die Unioniste het sy eie bladsy “PROGRAMME” (Kleynhans, 1987: 26) vir die 1910 verkiesing op 24 Mei 1910 aangeneem. Die Unioniste verbind hulself tot die uitbou van die Unie en om te werk vir die vooruitgang van “*every section of the people...*”. Daar is geen spesifieke beleid ten opsigte van die nie-blankes nie, maar wel ’n beleid van maatskaplike opheffing en ’n verbod op die verkoop van drank aan “*natives*”. Die Unioniste staan Asiatiese immigrasie teen, net soos die ZAP en Arbeiders, maar vereis billike behandeling van hulle wat reeds wettiglik in Suid-Afrika gevestig is.

Wat die “*natives*” betref, tref die Unioniste ’n onderskeid tussen hulle: “*in accordance with the degree of civilization attained by them...*” Hierdie opvatting van die UP oor beskaafdeheidspeil van swartes sluit by Milner se opvatting aan dat witmense “... *baie trappe bo swartes verheewe is*” en dit nog “*eeue*” sou duur voordat die swartes die wittes inhaal (Giliomee, 2004a: 220). ’n Duidelike onderskeid word tussen wit en swart getref (wat op menseskeiding neerkom) en daar is geen sprake van politieke regte vir swartes saam met wittes nie.

4.2.5. VERGELYKENDE BESPREKING VAN STANDPUNTE

Soos dit reeds hierbo uit die ZAP se 1910 manifest blyk (Kleynhans, 1987:24), beywer die ZAP hom vir die vorming van “*een nasie*”, wat net blankes insluit en swartes uitsluit. Verhoudings

tussen Afrikaners en Engelse oorheers meeste van die manifeste van die ZAP en die VP na 1910. As een voorbeeld word na generaal Louis Botha se standpunte tydens die 1915 verkieping verwys toe hy die blankes “*de twee voornaamste blanke rassen*” noem (Kleynhans, 1987: 32), wat volgens hom deur die ZAP gelykwaardig behandel word. Botha lig ook sy verskille oor hierdie onderwerp met generaal Hertzog se NP uit, wat ’n aanduiding is van die hewigheid van die destydse debat oor die verhoudings tussen die Afrikaanse en Engelse “*nasies*”. Generaal Botha sê:

“Laat beide sekties der blanke bevolking terwyl zij hun eigen taal en tradisies handhaven, ook elkaar onderling respekteren en elkaar tegemoet komen in een geest van waarachtige samenwerking” (Kleynhans, 1987: 33).

Teenoor hierdie “*eenheidspolitiek*” van die ZAP vir Afrikaners en Engelse, ook deur Botha genoem “*...mijn één-stroom politiek*” en “*Wij striven naar nationale eenheid*”, met hoofdoel “*...een verenigd groter en vreedzaam Zuid-Afrika*”, word die “*tweestroom-beleid*” van generaal Hertzog se Nasionale Partij sterk gekritiseer, wat volgens Botha

“...de blanke bevolking in verschillende kralen (jagen) en willen ze afzonderlik laten opvoeden en ontwikkelen. Daarin zie ik enkel onheil” (Kleynhans, 1987: 33).

Die politieke stryd tussen die twee blanke groepe sou dekades lank voortduur en groot invloed op verhoudingsbeleid in Suid-Afrika uitoefen. Daar is niks wesenlik in die daaropvolgende manifeste wat die 1910-standpunt oor “*een nasie*” weerspreek nie. Dit is ook opmerklik dat daar geen blanke politieke party was wat openlik vir volle burgerregte vir nie-blankes geveg het nie.

Die SAP (die Hollandse term ZAP is met die Afrikaanse SAP vervang) se 1924 manifest is ’n goeie voorbeeld van die verwysings na “*ras*”. Smuts sê die SAP se eerste en grootste doel was om weg te kom van die

“...rasselyne in ons politiek en om die rasseskheidslyn te vernietig wat in die verlede die twee groot blanke rasse in Suid-Afrika op politiek gebied verdeel het” (Kleynhans, 1987: 154).

4.2.5.1. SWARTES

By Uniewording het die stemreg van alle mans in die Kaap Provinsie en Natal wettig gebly, maar is nie na die ander drie provinsies uitgebrei nie.

Met die oog op die 1921 algemene verkiesing op 3 Desember 1920 het Smuts 'n toespraak te Pretoria gehou wat as die SAP se 1921 manifest beskou word (Kleynhans, 1987: 125 ev.).

Daarin sê Smuts:

“Van onze inwendige vraagstukke is 't grootste, 't fundamentele, die natuurlike-kwessie”
(Kleynhans, 1987: 130).

Smuts vra wat sy party se beleid is oor hierdie *“gravest of all questions”* is (Kleynhans, 1987: 141). Op sy eie vraag gee Smuts dan 'n antwoord wat op afsonderlike ontwikkeling neerkom en spel hy uit hoe swartes buite die blanke politieke sfeer hoort. Dit behels dat die natuur sy *“natuurlike en eienaardige ontwikkeling”* (*“their natural and distinct development”*) gebied moet word *“in plaats van hem slechts te europeaniseren”*.

Smuts verwys na die aanname van die *“Naturellewet”* in 1920, wat 'n staande (permanente) Naturelle Kommissie skep om die regering van advies oor swart politiek te bedien, en die skepping van 'n stelsel van *“naturelle-raden”* (*“Native Councils, consisting of Natives who manage their own affairs”*) vir die bestuur (*“administering”*) van plaaslike aangeleenthede in swart gebiede (Kleynhans, 1987:141).

Die instel van hierdie strukture was 'n manier om die pluraliteit positief te probeer hanteer.

In die SAP se 1924 manifest sê Smuts dat hy die afgelope vier jaar probeer het om *“hierdie groot vraagstuk”* op 'n gans ander wyse te benader.

“In die Naturelle Rade Wet het ek voorsiening gemaak vir Naturelle selfregering in hul teenswoordige en toekomstige reserwes” (Kleynhans, 1987:159).

Daar is dus nie sprake van stemreg vir swartes vir die blanke Volksraad nie. Smuts skep bloot 'n voertuig om swartes se insette aan te hoor, gee selfregering aan swartes in hul reserwes asook politieke regte vir swartes op plaaslike bestuursvlak in hul eie woongebiede in die *“blanke”* gebiede. Niks anders nie.

Smuts verwys daarna dat hy blanke en naturelle se menings oor die stedelike swartes aan sy kant gekry het en verduidelik dan sy oplossing, naamlik dat

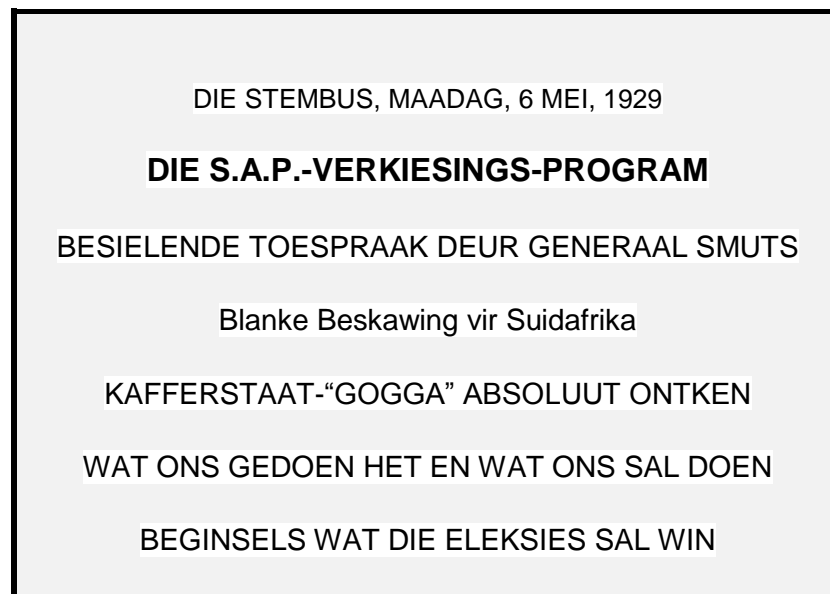
“...slegs in 'n gees van regverdigheid, samespreking en billikheid sal ons ooit in staat wees om op bevredigende wyse voorsiening te maak vir die saambestaan van blanke en naturelle van hierdie land” (Kleynhans, 1987:160).

Onder die besef van die swart getalle-oorwig bo blankes, glo Smuts dat “gesonde immigrasie-politiek” die ware en blywende oplossing van die naturellevraagstuk is. Hy stel sy “oplossing” soos volg:

“M.i. is ’n gesonder immigrasiepolitiek die ware en blywende oplossing vir die naturellevraagstuk daardeur sal die vrees verdwyn wat nou swaar op ons toekoms druk” (Kleynhans, 1987:200).

Dit is ’n voorstel oor hoe om die pluraliteit te hanteer.

In 1929 is die duidelikste NEE-antwoord op die vraag of swartes politieke regte saam met blankes kan geniet, is vervat in twee dokumente wat die SAP se 1929-manifes uitmaak. Eerstens word verwys na ’n berig in *Die Stembus* van Maandag 6 Mei 1929 soos volg (Kleynhans, 1987:195):

Die tweede dokument dra die opskrif DIE SAP VERKIESINGS-PROGRAM en het ongeveer dieselfde opskrifte as wat bo die STEMBUS-artikel verskyn. Dit gaan oor die “besielende toespraak” wat Smuts gelewer het (Kleynhans, 1987:196) waarin hy bo twyfel maatreëls bevestig, wat later as apartheid bekend sou staan, naamlik -

- “Die SA Party staan nie vir gelyke kiesregte vir blank en swart (nie) ...”
- “Die Suidafrikaanse Party staan vir ’n groot blank Suidafrika...”
- “Dis net soos die wildewolhaar-storietjie wat hy op die platteland verkoop dat dit die politiek van die SAP is om gelyke stemreg aan blanke en swartes te gee...” (Met verwysing na ’n uitspraak van generaal Jan Kemp).

Onder die opskrif “*Geen gelyke kiesreg*”, sê Smuts:

- “(Naas hierdie wanvoorstelling) is daar die ander dat dit die politiek van die SAP is om gelyke kiesreg te gee aan swart en blank deur die hele Unie ... Gelyke kiesreg was nooit die politiek van die SAP nie. So ’n verklaring is nooit met my goedkeuring en uit naam van die Party gedoen nie. Óns party-program sedert 1911 het nooit die minste aanduiding van so ’n gedragslyn gegee nie” (Kleynhans, 1987:199).
- “Enigeen wat êrens in hierdie verkiesingsdae sê dat gelyke stemreg vir blankes en kaffers ons politiek is, sê iets wat vals is en waarvan hy weet dat ‘t vals is” (Kleynhans, 1987: 200).
- “G’n enkele woord oor kiesregte nie! Die naturelle maak daarop geen aanspraak en die blankes sal so iets seker nie toestaan nie” (Kleynhans, 1987: 199-200).

Smuts sê ook in die SAP se 1929 verkiesingsmanifes dat die enigste manier waarop met die “*naturellepoltiek*” gevorder kan word, is om ’n Nasionale Konvensie byeen te roep

“...om hierdie saak te behandel bywyse van gesamentlike oorleg deur die (politieke) partye en al die mense wat daarby betrokke is”,

en

“Die kaffers self verwelkom hierdie manier van behandeling van hul status en regte” (Kleynhans, 1987:200).

Hierdie gedagte van Smuts was ’n verdere voorstel hoe om die pluraliteit positief te hanteer.

Smuts se geskiedkundige voorstel vir ’n Nasionale Konvensie sou uiteindelik langer as 50 jaar later in die 1990s prakties materialiseer toe Kodesa op die been gebring is om te onderhandel. Die doelwit van Smuts se Nasionale Konvensie sou duidelik wees: Onderhandelinge deur alle Suid-Afrikaners oor die land se toekoms. Smuts sê met verwysing na sy voorstel vir ’n Nasionale Konvensie:

“Vir my is dit so duidelik as daglig dat in hierdie opsig geen ander middels van enige nut sal wees nie” (Kleynhans, 1987:200).

Hertzog (toe leier van die Verenigde Party) gee in ’n toespraak te Smithfield op 5 April 1938 sy “*oplossing*” vir die naturellekwessie (dit wil sê sy mening oor hoe die pluraliteit hanteer moet word). Dit is: meer grond vir swartes, opleiding om in hul eie gebiede hul huishouding self waar te neem, aanmoediging van Naturellerade kragtens wet 23 van 1920 oral in naturelle-gebiede en die instelling van ’n jaarlikse Unie-Naturelleraad.

Dit is duidelik uit die voorgaande besprekings dat al die partye ten gunste was van “*reservate*” vir swartes in landelike gebiede en afsonderlike woongebiede vir swartes in blanke gebiede. Bykomstig tot die reservate-grond vir swartes was daar die grond wat ingevolge die grond wette van 1913 en 1936 aan swartes toegeken is. *Die Wet op Naturelleground, Wet 27* van 1913, het op 19 Junie 1913 in werking getree. In paragraaf 4.2.7, *infra*, word daar meer oor die 1913 wet gesê. Dié wet was die eerste groot stuk segregasiewetgewing wat sedert Uniewording in 1910 aangeneem is en was ’n hoeksteen van die latere apartheidsbeleid. Die wet het onder andere grond vir swartes gereserveer en het die verkoop van grond in blanke gebiede aan swartes verbied sowel as die verkoop van grond in swart gebiede aan blankes. Die totale grond wat aldus aan swartes toegewys is, was 7,3% van die hele land (Collins & Burns, 2007:346).

In 1936 is die *Ontwikkelingstrust en Grond Wet (Wet 18 van 1936)* aanvaar wat onder andere die grond wat in 1913 aan swartes toegeken is, geïdentifiseer en geïntegreer is en sodoende die skeiding tussen wit en swart landelike gebiede geformaliseer het. Die oppervlak van grond wat in 1913 aan die swart gebiede toegeken is, is ook deur hierdie wet vergroot. Ingevolge die 1936-wet is onder andere arbeidsaspekte gereguleer, sogenaamde “*swart kolle*” waar swartes in blanke gebiede gewoon het, is opgeruim en die inwoners is na swart reserwes verplaas. ’n Trust – die *South African Native Trust* -- is gestig om alle reserwes grond wat nog nie aan die staat behoort het nie, aan te koop.

Swart mense het tradisioneel in eie gebiede gewoon. Daardie grond en die grond wat in 1913 en 1936 formeel aan swartes toegewys is, was in wese die basis waarvandaan die partisiebeleid ontwikkel en geformaliseer is.

4.2.5.2. KLEURLINGE

In die tydperk voor 1938 toe Smuts en Hertzog nog politieke opponente was, kritiseer Smuts Hertzog in die SAP se 1924-verkiesingsmanifes oor Hertzog se beleid ten opsigte van Kleurlinge wat sou inhou dat

“... *kleurlinge, as apart van die Naturelle, dieselfde stem en burgerregte oor die ganse Unie as blankes besit, en die kleurslagboom sal geheel en al in Suid-Afrika verdwyn*” (Kleynhans, 1987:159)

Hiervolgens is dit duidelik dat Smuts en die SAP teen burgerregte vir Kleurlinge saam met blankes gekant was.

Hertzog het, in baie duidelike taal, sy Kleurlingbeleid op 5 April 1938 in sy toespraak te Smithfield uiteengesit, wat as die VP se 1938 verkiesingsmanifes beskou word. Hy sê dat Kleurlinge nie soos swartes gesegregeer moet word nie. Hy wys daarop dat Kleurlinge juis daardie vrees koester en

“... the old Nationalist Party ... repeatedly gave the coloured people the assurance that segregation would not be applied to the coloured people and that no demarcation in respect of Europeans and coloured people would be applied other than social separation” (Kleynhans, 1987:275).

Hertzog het nie oor “social separation” uitgebrei nie en dit verwys moontlik na interpersoonlike kontak en/of afsonderlike woongebiede. Hertzog sê ook in dieselfde manifes:

“... we find that the ‘purified’ members in Parliament ... are endeavouring to segregate the coloured people not only socially, but politically as well”.

Hertzog verwys na die “Kaapse Kleurling” as ’n

*“... klasse (sic) van ons bevolking, wat in vele opsigte na aan die Europeaan staan; en in haas elke opsig, behalwe kleur, grondig van die naturel verskil. Hy is ontstaan en bestaan in ons midde; ken geen ander beskawing dan die van die Europeaan nie, hoeseer hy ook dikwels daaraan tekort skiet; is ’n lewensbeskouing toegedaan, wat in die grond der saak die van die Europeaan is, en nie die van die naturel nie; en spreek die taal van die Europeaan as moedertaal. **Van segregasie kan daar dus in sy geval geen sprake wees nie**” (Conradie, JH. s.a.) (My beklemtoning).*

In die VP se 1943-verkiesingsmanifes – wat ’n toespraak van Smuts is wat *Die Volkstem* van 2 Junie 1943 gerapporteer het – sê Smuts:

“Spreker wil nie die Kleurlingbevolking segregeer of ’n enkele reg van hulle ontnem nie” (Kleynhans, 1987:294).

In die VP se 1948-manifes (Kleynhans, 1987: 314, 5) . word in item 21 gesê

“...erken die Verenigde Party die tradisionele posisie van die Kaapse Kleurlingbevolking as ’n aanhangsel van die blankes...” (Kleynhans, 1987: 314). .

4.2.5.3. ASIATE

Wat Asiate betref, stel Smuts die VP se beleid duidelik in die 1929 verkiesingsmanifes:

“Ons gedraglyn bly onveranderd, en kan als volg opgesom word: ‘Geen Asiatiese immigrasie nie en repatriasie so spoedig moontlik, sonder kans om terug te keer’” (Kleynhans, 1987:201). .

4.2.6. BUITEPARLEMENTÊRE ORGANISASIES

Verskeie swart organisasies het in hierdie tydperk tot stand gekom om die regte van swartes te bevorder, maar het gedurende daardie tydperk nie veel uitgerig nie.

In die tydperk wat hier onder bespreking is, het twee organisasies tot stand gekom wat later in die geskiedenis wel 'n impak sou hê, naamlik die African National Congress en die Kommuniste Party van Suid-Afrika. Dié twee organisasies het vroeg in hierdie tydperk tot stand gekom, nege jaar uitmekaar. Hoewel die KPSA eers later as die ANC gestig is, word eerste daaraan aandag gegee omdat dit dan 'n beter platform verskaf waarop die ANC bespreek kan word. Oor die jare heen het dit geblyk dat die ANC die belangriker organisasie geword het.

4.2.6.1. KOMMUNISTIESE PARTY VAN SUID-AFRIKA

Vanaf ongeveer 1900 (dus die einde van die vorige tydperk) was daar kommunisties gesinde persone bedrywig in Suid-Afrika (Kotzé, 1979:168). Meeste hiervan was betrokke by die Arbeidersparty wat in 1909 gestig is. Tydens en ná die algemene verkiesing van 1915 het daar egter spanning ontstaan in die Arbeidersparty en sommige lede het weggebreek en in September van daardie jaar die International Socialist League of South Africa tot stand gebring (Kotzé:1979:169).

Intussen het die Russiese kommunistiese rewolusie in 1917 uitgebreek en Lenin het in 1919 die Derde (Kommunistiese) Internasionale Arbeidsorganisasie tot stand gebring. Die International Socialist League of South Africa wou graag hierby aansluit, maar is meegedeel dat daar verskeie organisasies in Suid-Afrika is wat wou aansluit. Na aanleiding hiervan het die ISL en verskeie ander organisasies op 29 Julie 1921 bymekaargekom en die Kommuniste Party van Suid-Afrika gestig (Kotzé:1979:170).

Die Komintern het die KPSA aangespreek omdat sy lede hoofsaaklik blank was. Selfs in 1928 was dit nog so: Die KPSA het 1 700 lede gehad, waarvan slegs 150 swart was (Kotzé:1979:171).

Die Komintern (nie die KPSA nie) het in die twintigerjare besluit dat daar aansluiting gevind moes word met nasionalistiese organisasies, ten einde die houvas van Brittanje op Suid-Afrika

te verbreek. Dit was die agtergrond waarteen die Arbeidersparty in 1924 'n Pakt met die Nasionale Party aangegaan het. Die Komintern het nasionale "bevryding" gesien as 'n metode om uiteindelik by 'n kommunistiese staat in Suid-Afrika uit te kom (Kotzé:1979:171).

Dit is ook teen hierdie agtergrond wat die KPSA (later die SAKP) met die ANC begin saamwerk het.

4.2.6.2. DIE AFRICAN NATIONAL CONGRESS: 1912

Die *South African Native Convention* (SANC), wat in 1896 gestig is om homself te beywer vir politieke regte vir swartes, stuur in 1909 'n afvaardiging na Brittanje om beswaar teen die Zuid-Afrika Wet te gaan maak omdat swartes uitgesluit was, maar keer onverrigtersake terug. Pixley Seme, 'n regsgeleerde wat opleiding in die VSA en Brittanje ontvang het, het hierna landswyd onder vooraanstaande swartmense en stamkapteins steun gewerf. Sowat sestig afgevaardigdes het op 10 Januarie 1912 die *South African Native National Congress* (SANNC) gestig met die doel om as politieke voertuig Suid-Afrika uiteindelik in 'n onverdeelde eenheidstaat met volle burgerregte vir almal te probeer omskep. Tydens die SANNC se jaarkongres in 1923 is besluit dat die SANNC voortaan die ANC sou wees (Grobler, 2012:316).

Die stigting van die ANC het die pluraliteit verdiep omdat swartes in die ANC hulself oor tyd begin organiseer het teen die wyse waarop die blanke regering die pluraliteit hanteer het.

Die ANC beskryf sy geskiedenis en die stappe wat oor tyd geneem is en roem op 'n lang geskiedenis wat begin het toe swart mense nog met spies in die hand teen Boer en Britse kolonieseerdes geveg het.

"Together we have fought for our land, against low wages, high rents and the dompas. We have fought against bantu education and for the right to vote in for a government of our choice" (ANC: A brief history of the African National Congress. Inleidende paragraaf. Geraadpleeg: 15 September 2012).

Tog het sekere ANC-leiers militante optredes soos stakings en protesaksies gekritiseer en gevra dat doelwitte eerder deur oorreding bereik moet word. Twee ANC-afvaardigings na Brittanje was egter onsuksesvol, een in 1914 om teen die Grond wet beswaar te maak en een

in 1919 om Brittanje te vra om swart mense se regte te erken (ANC: A brief history of the African National Congress. Paragraaf 3. Geraadpleeg: 15 September 2012).

Ná sy stigting het die ANC toenemende steun ontvang van die South African Indian Congress wat in 1919 tot stand gekom het uit die Natal Indian Congress wat reeds in 1894 gestig is. In 1947 kom die ANC en die SAIC tot 'n samewerkingsooreenkoms, waarna die SAIC eintlik van die toneel verdwyn (South African Indian Congress. Geraadpleeg: 10 Augustus 2013).

Die ANC het oor die jare veral te velde getrek teen die Wet op Naturelleggrond van 1913 en die passtelsel. Oor die Wet van 1913 vra Jacob Dlamini in *Business Day* van 11 Maart 2010 of die 1913-wet Suid-Afrika se oorspronklike politieke sonde was. Hy haal Sol Plaatje aan wat in 1916 na die wet as 'n "wrede wet" ("cruel law") verwys het en self soos volg na die wet verwys het

"Awakening on Friday morning, June 20, 1913, the South African Native found himself, not actually a slave, but a pariah in the land of his birth" (Plaatje, 1916:17).

Die passtelsel word erg gekritiseer.

"Africans were not free to move as they pleased. Passes controlled their movements and made sure they worked either on the mines or on the farms. The pass laws also stopped Africans from leaving their jobs or striking. In 1919 the ANC in Transvaal led a campaign against the passes. The ANC also supported the militant strike by African mineworkers in 1920" (ANC: A brief history of the African National Congress: Paragraaf 3. Geraadpleeg: 15 September 2012).

Die ANC sê die volgende wat homself betref in die 1930's en 1940's:

"The ANC was boosted with new life and energy in the 1940s, which changed it from the careful organisation it was in the 1930s to the mass movement it was to become in the 1950's" (ANC: A brief history of the African National Congress. Paragraaf 4. Geraadpleeg: 15 September 2012).

4.2.6.3. STIGTING VAN DIE ANC JEUGLIGA: 1944

Baie swart mense het in die veertigerjare na die stede getrek om in die nuwe fabriek te werk wat oorlogsmateriaal vervaardig het. Hulle het gemeenskapsorganisasies op die been gebring, soos die *Squatter's Movement* en ook vakunies. Die ANC Jeugliga is in 1944 gestig met leiers soos Nelson Mandela, Walter Sisulu en Oliver Tambo. Die Jeugliga het in sy beginjare 'n radikale, Afrikanistiese filosofie voorgestaan (Grobler, 2012: 319).

4.2.6.4. DIE ANC SE EENHEIDSTAAT GRONDWETLIKE MODEL

Daar is talle dokumente in die tydperk onder bespreking wat die ANC se eenheidstaat grondwetlike model uiteensit, byvoorbeeld die *African claims in South Africa* (African Claims in South Africa, 16 Desember 1943), waarby ingesluit is *The Atlantic Charter from the Standpoint of Africans within the Union of South Africa* asook 'n *Bill of Rights*, wat op 16 Desember 1943 deur die ANC se jaarlikse kongres aanvaar is. Dit skets die eenheidstaatmodel. Daar word onder andere volledige burgerregte vir natuurlike geëis, die afskaffing van politieke diskriminasie wat op ras gegrond is, die uitbreiding van stemreg aan alle volwassenes en die reg vir alle volwassenes om tot die parlement, provinsiale en ander verteenwoordigende liggame verkies te word. Dit sluit ook in die reg om grond te koop, wat as 'n basiese burgerreg beskou word, en die herroeping van die 1913 en 1936 grond wette.

Een aanhaling uit die *Bill of Rights* is selfverduidelikend van die eis om 'n eenheidstaat grondwetlike model:

*"FULL CITIZENSHIP RIGHTS AND DEMANDS
"We, the African people in the Union of South Africa, urgently demand the granting of full citizenship rights such as enjoyed by all Europeans in South Africa ...".(African claims in South Africa. 16 Desember 1943).*

Daar dien ook gelet te word op die ANC se "*struggle*" wat oor etlike dekades gestrek het om die eenheidstaat te verwesenlik. Die ANC stel dit soos volg (ANC: A brief history of the African National Congress. Inleidende paragraaf. Geraadpleeg: 15 April 2013):

"Our struggle for freedom has a long history. It goes back to the days when the African people fought spear in hand against the British and Boer colonisers".

4.2.6.5. KRITIEK VAN DIE ANC OP DIE BRITTE

Die ANC kritiseer die Britte heftig op hul webwerf. Daar word verwys na die "*bitter struggles*" wat oor grond en vee geveg is.

"In the 1860s Britain brought large armies with horses, modern rifles and cannons, to take control of South Africa. The Xhosa who had fought nine wars of resistance against the colonisers, were finally defeated in 1878, after more than 100 years of warfare. Led by Cetshwayo, the Zulu brought a crushing defeat on the British army at Isandhlwana in 1878, but were finally defeated at Ulundi by British reinforcements. Soon afterwards the British attacked and defeated the Pedi who had also remained independent for many years. Leaders like Sukhukhune, Sandile and Cetshwayo were captured and imprisoned or killed. By 1900 Britain had broken the

power of the African kingdoms and they then fell under the control of the colonial government. In 1910, Britain handed over this control to the Boer and British settlers themselves, when it gave them independence. The Union of South Africa was formed with a government that recognised only the rights of white people and denied rights to blacks” (ANC: A brief history of the African National Congress. Paragraaf 1. Geraadpleeg: 15 September 2012).

4.2.7. DIE 1913 EN 1936 GROND WETTE: DIE BEGIN MET PARTISIE

In 1913 het die parlement die Wet op Naturellegrondgebied aanvaar. Die bedoeling van die wet was om bepaalde gebiede as “*naturellegrond*” te identifiseer. Dié wet het 7,3% vir swartes geïdentifiseer. Blankes kon nie daar grond besit nie en swartes nie in die res van Suid-Afrika nie. In 1936 is verdere grond bygevoeg. Die grond wat vir swart besit geormerk was, het toe amper 13% van die oppervlakte van Suid-Afrika beslaan.

Die reservering van grond vir swartes soos dit in die 1913 en 1936 Grond Wette gedoen is, kan beskou word as ’n daadwerklike stap om aan partisie gevolg te gee – wat gesien kan word as ’n poging om die pluraliteit positief te hanteer. Daarmee is die formele fondament gelê wat later opgevolg sou word met verdere partisiestappe, veral deur Verwoerd, ingevolge waarvan verdere grond aan swartes beskikbaar gestel is (Sher, 2012: 265).

4.2.8. STIGTING VAN DIE NASIONALE PARTY (NP): 1914

Nadat generaal JBM Hertzog deur Eerste Minister Louis Botha weens politieke meningsverskille uit sy kabinet weggelaat is, het Hertzog op 8 Januarie 1914 te Bloemfontein die Nasionale Party gestig wat ’n baie belangrike rol in die Suid-Afrikaanse politiek gespeel het (Die Triomf van Nasionalisme, 1953:70). Die stigting van die NP was ’n simptoom van die breedte van die pluraliteit deurdat daar nou ’n verdere politieke party op die toneel was met ander waardes en beleidsrigtings wat negatief ingewerk het veral teen Botha en Smuts se simpatieke houding teenoor Brittanje.

4.2.9. DIE EERSTE WÊRELDOORLOG (1914-1918) EN DIE REBELLIE (1914)

Nadat Botha se kabinet in 1914 besluit het om saam met Brittanje aan die Eerste Wêreldoorlog teen Duitsland deel te neem, het groot ontevredenheid onder Afrikaners uitgebreek wat tot ’n bloedige rebellie gelei het. Die rebellie is met geweld deur die Botha-regering onderdruk en Jopie Fourie is tereggestel (Giliomee, 2004a:334). Die rebellie het groot bitterheid veroorsaak

onder Afrikaners wat skaars tien jaar tevore nog teen Engeland in die ABO geveg en afgryslike verliese gely het. 'n Bykomende dimensie van pluraliteit het sigself gevolglik gemanifesteer.

4.2.10. DIE RANDSE STAKING: 1922

Die Randse staking was 'n gewapende opstand wat in Maart 1922 deur blanke mynwerkers aan die Witwatersrand georganiseer is nadat die goudprys gedaal en die myneienaars eerder swart werkers teen laer lone in diens geneem het (Staking. Geraadpleeg: 15 Mei 2013). Daar was aanvanklik op 28 Desember 1921 'n staking wat spoedig in 'n opstand teen die regering ontwikkel het. Gewapende werkers het Benoni, Brakpan, Fordsburg en Jeppe oorgeneem. Die jong kommuniste het 'n aktiewe rol in die gebeure gespeel en die werkers se slagspreuk was "*Werkers van die wêreld, staan saam en veg vir 'n wit Suid-Afrika!*" (Hirson, B). Die opstand het uit 'n arbeidsprobleem gespruit wat spanning en konflik tussen wit en swart werkers veroorsaak het. Eerste Minister Smuts se metode om die spanning en konflik te hanteer, was om die opstand met geweld te onderdruk. Hy het gebruik gemaak van 20 000 soldate, kanonne, tenks en bomwerpers. Sowat 200 mense het gesterf (Butler, A. 2004).

Die gebeure het politieke probleme vir Smuts veroorsaak en was een van die redes waarom hy die verkiesing in 1924 verloor het. Na 1924 het die Hertzog-regering (die Pakt-regering saam met die Arbeidersparty) die werkers se probleem met wetgewing aangespreek, naamlik: Die Nijverheid Verzoenings Wet (Wet 11 van 1924), die Loonwet (Wet 27 van 1925) en die Mijnen en Bedrijven Wet (1911, soos gewysig in 1926) waarvolgens wit vakunies erken en die kleurslagboom herstel is. Die rebellie en die daaropvolgende regeringsoptredes en die maak van wette was metodes om die pluraliteit te hanteer.

4.2.11. STEMREG VIR SWART MENSE IN KAAPLAND WEGGENEEM: 1936

Die Verenigde Party onder Hertzog (met Smuts as onderleier) het met die *Representation of Natives Act* van 1936 alle swart mans van die Kaapprovinsie se gemeenskaplike kieserslys verwyder. Die wet is met 'n tweederde meerderheid van die lede van beide Huise van die Parlement deurgevoer (Giliomee, 2004a: 364). Die stemme was 168 daarvoor en 11 daarteen.

4.2.12. DIE TWEDE WÊRELDOORLOG (1939 – 1945)

Die Tweede Wêreldoorlog het vanaf 1939 tot 1945 gewoed. Dit het 'n krisis in die Suid-Afrikaanse regering veroorsaak: Eerste Minister Hertzog was gekant teen Suid-Afrikaanse deelname, maar Smuts het deelname voorgestaan. Hertzog het die stemming in die Parlement met 80 teen 67 verloor en is deur Smuts as Eerste Minister vervang (Giliomee, 2004a: 391). Die pluraliteit is verbreed weens die verskille wat veral onder Afrikaners ontstaan het wat tot spanning, konflik en geweld gelei het. Die vervaardiging van oorlogstuig het veroorsaak dat baie duisende swart werkers benodig was. Hulle het na die stede gestroom en gevolglik in noue kontak met wit werkers gekom waardeur die pluraliteit meer akuut geword het.

4.2.13. ONAFHANKLIKHEID VIR SWART MENSE IN EIE STATE IS VROEG VOORSIEN

4.2.13.1. MENSESKEIDING

Een belangrike aspek wat deurlopend tydens die tweede subtydperk aanwesig was (en trouens reeds teen die einde van die tweede hoof tydperk – 1800 tot 1910 – na vore begin kom het), was die idee van menseskeiding as 'n wyse om pluraliteit op 'n vreedsame manier te hanteer – veral dan tussen blankes en nie-blankes alhoewel dit deur sommige leiers gesien is as 'n skeiding tussen swartmense en nie-swartes.

Weens die belangrike rol wat hierdie gedagte deurlopend in die derde tydperk (gedurende al drie subtydperke) gespeel het, word die wortels daarvan – wat reeds in die vorige tydperk begin wys het – deurlopend as 'n tema bespreek, eerder as om elke faset daarvan chronologies te behandel. Wat die chronologie betref, is daar reeds verwys na sommige van die gebeure en die ander sal wel chronologies binne die tema bespreek word.

Die gedagte was dat nie-blankes – of dan ten minste die swart volke – in “... 'n eie volkstruktuur” onder leiding van die blankes sou vorder, sodat elke volk hul eie staatkundige onafhanklikheid binne 'n gepartisioneerde Suid-Afrika sou kry.

Daar is duidelike aanduidings dat partisie 'n opsie is wat gereeld opgeduik het. Hieronder word terugverwys na stellings wat gedurende vorige tydperke gemaak is om aan te dui dat hierdie idee van vroeg af na vore getree het – so vroeg as die begin van die twintigste eeu.

4.2.13.2. MILNER, SANAC TEN GUNSTE VAN PARTISIE

In paragraaf 2.6.5. van Hoofstuk 4 is daarop gewys dat Milner in 1903 die South African Native Affairs Commission (SANAC) aangestel het om 'n meer stelselmatige en gekoördineerde naturellebeleid vir die toekomstige Suid-Afrika te formuleer, met 'n Britse koloniale amptenaar, Sir Godfrey Lagden, as voorsitter (Giliomee, 2004a:251).

Lagden se voorstelle het duidelik neergekom op die skeiding van die mensegroepe, wat as voorbereiding vir latere partisie gesien kan word. In paragraaf 2.6.6. van Hoofstuk 4 word aangehaal dat in die uitvoering van die Lagden-voorstelle, sekere gebiede as reservate opsy gesit is en dat dit statutêr omskryf is (Giliomee, 2004a:252 ev.).

Giliomee (2004a: 253) skryf dat die gedagte om Suid-Afrika in 'n sogenaamde witmansland en swart reservate te “*verdeel*” reeds kort na die ABO ontstaan het en uit verskillende bronne geput het. Dit kom op die partisionering van Suid-Afrika neer. Die voorstel was in effek 'n voorstel hoe om die Suid-Afrikaanse plurale mensegroepe positief te hanteer – positief in die sin dat dit aan die een kant sonder dwang gedoen sou word en aan die ander kant dat die pluraliteit geakkommodeer en selfs bevorder sou word deur meer magsentra tot stand te bring.

4.2.13.3. HERTZOG STEUN PARTISIE: 1913

Op 20 Januarie 1913 gee generaal Hertzog in Pretoria duidelike rigting oor wat as die beginstadium van praktiese partisie beskou kan word. Hy sê:

“Laten wij niet de gehele Unie voor ons nemen, doch een deel afstaan aan de naturellen. Laat men ze daar zich laten ontwikkelen volgens hun eigen aard onder toezicht der Unie-regering. In de naturellenstreken zal men zoveel mogelijk de witman moeten beletten grond te kopen of te huren van naturellen. 't Zelfde verbod zal men moeten stellen in de witmansgebieden” (NP Inligtingskomitee. 1968:28,29).

Hierdie stellings van Hertzog is in ooreenstemming met die aanbevelings van die Lagden-Kommissie.

4.2.13.4. DIE SAUER-KOMMISSIE: 1947-1948

4.2.13.4.1. Opdrag en lede

PO (Paul) Sauer LV, wat sedert 1929 Volksraadslid en vanaf 1948 tot 1964 minister van verskeie portefeuljies was, is in 1946 en 1947 deur die Herenigde Nasionale Party (HNP – later hernoem tot die Nasionale Party - NP) as voorsitter van twee spesiale kommissies oor

die “*kleurvraagstuk*” aangestel. (Daar het in die laat sestigerjare ’n ander party tot stand gekom wat ook die afkorting HNP gebruik het – die Herstigte Nasionale Party maar daardie gebeure val buite die bestek van hierdie studie.)

Besonderhede van die eerste Sauer-verslag (1947,1948), wat oor die posisie van die Kleurlinge gehandel het, word nie in detail ontleed nie, aangesien die eerste verslag ondervang is toe Sauer in 1947 as voorsitter van ’n tweede spesiale kommissie aangestel is met die opdrag:

“... om ’n beleid vir die Nasionale Party op te stel vir die hele kleurvraagstuk, vir Kleurlinge sowel as Bantoes en selfs vir Indiërs” (De Villiers & De Villiers, 1977: 85).

Die “*kleurvraagstuk*” het verwys na die polities-staatkundige akkommodasie van Blankes, Kleurlinge, Swartes en Indiërs. Daar word voorts na die tweede Sauerverslag (1947) as Sauer verwys.

Die Sauer-kommissie se aanbevelings is deur die NP aanvaar, in sy 1948-verkiesingsmanifes gepubliseer, aan die kiesers voorgelê en in die 1948-verkiesing deur die kiesers as landsbeleid bekragtig (Kleynhans, 1987: 335 en 336). Die Sauer-kommissie se aanbevelings en die NP se 1948-verkiesingsmanifes is dus apartheid se twee brondokumente .

Die lede van die Sauer-kommissie was, benewens Sauer self as voorsitter, GBA Gerdener (’n bekende sending-teoloog), EG Jansen (wat vanaf 1921 tot 1943 en weer vanaf 1947 Volksraadslid was en vanaf 1951 tot 1959 Goewerneur-Generaal), JJ Serfontein (wat sedert 1932 Volksraadslid en Nasionale Party-sweep was en minister van verskeie portefeuljes vanaf 1954 tot 1961), MDC de Wet Nel (sekretaris van die kommissie, wat hoofsekretaris van die Nasionale Party in Transvaal was, LV vanaf 1943 tot 1966 en Minister van verskeie portefeuljes, onder andere van Bantoe-administrasie en -ontwikkeling van 1958 tot 1966)

CB Brink en P van Biljon was ook aangestel, maar het weens drukkende ander werksaamhede nie vergaderings bygewoon nie. Brink het later bedank (Brits, 2000: 63 ev.).

4.2.13.4.2. Werksmetode

Sauer het hoofsaaklik drie metodes gebruik om inligting en menings oor die rasse-kwessie in te win: die uitstuur van vraelyste, die aanstelling van komitees en die hou van vergaderings. Daar is nie in die land rondgetoer nie. Op 21 Junie 1947 stuur die kommissie se sekretaris, MDC de Wet Nel, ’n vraelys uit aan alle NP-lede van die Volksraad en Provinsiale Rade, alle

lede van die Hoofraad in elke provinsie, alle voorsitters en sekretarisse van NP-distriksbesture in al vier provinsies, alle goedgesinde doserende personeel van alle Universiteite en onderwysers van 'n groot aantal skole, ander kundiges en belangstellende persone in Suid-Afrika sowel as in die destydse Rhodesië en Suidwes-Afrika.

De Wet Nel rapporteer op 29 Julie 1947 dat hy 1 700 vraelyste uitgestuur het en in Maart 1948 noem hy 'n syfer van 5 000 en meld later dat sowat 500 antwoorde ontvang is. In die De Wet Nel-versameling is net 36 hiervan gevind. Die meeste van die antwoorde was, volgens De Wet Nel, kort en feitelik en sommige van 'n hoogs wetenskaplike aard. Die memoranda was verteenwoordigend van 'n algemene snit van die bevolking, maar byna uitsluitlik van Afrikaner-afkoms (Brits, 2000: 64).

Brits het die Sauerverslag ontleed en deel onder andere die antwoorde wat ontvang is in kategorieë in en noem watter klas persone geantwoord het (Brits, 2000: 64 ev.).

Behalwe die vraelys, het Sauer ook tien subkomitees sowel as studiekomitees aangestel, wat uit kundige persone bestaan het en wat verskeie velde van die rassekwessie gedek het. Lede het nie-Afrikaners ingesluit. Daar is ook vergaderings gehou waar mense insette kon lewer.

Die Sauerverslag is in 1948 gepubliseer. Brits beskou dit as een van die mees betekenisvolle verslae in die geskiedenis van die Afrikaner. Hy sien die verslag as die kulminasie van ongekoördineerde Afrikanerpogings sedert die middel 1930s om 'n alternatiewe beleid vir segregasie te formuleer, aangesien segregasie wyd as oneffektief beskou was. Oor die "vakuüm" van 'n verwoorde rassebeleid kan saamgestem word, want die behoefte om 'n vaste beleid oor die rassekwessie te ontwerp, was deur baie blankes dringend geag en die verslag sou die fondament wees waarop Suid-Afrika vir die volgende byna halfeeue geregeer sou word. Die publikasie van die Sauerverslag was in werklikheid die samevatting van maatreëls wat sedert Van Riebeeck se koms in 1652 ontstaan het wat daarop gemik was om die Suid-Afrikaanse mensepluraliteit te akkommodeer en te orden.

Die Sauerverslag en aanbevelings is deur die NP aanvaar en in sy 1948 verkiesingsmanifes opgeneem wat tydens die 1948-verkiesing aan die kiesers voorgelê is. Die NP het die verkiesing gewen en kon dus sy beleid wat "gegrond (is) op die volledige Sauerverslag" as 'n mandaat van die kiesers in werking stel (Sauerverslag 1948).

4.2.13.4.3. Eienskappe van apartheid

Sauer stel “apartheid” as beleid voor, beskryf die eienskappe daarvan en steun op verskeie motiverings en begronding . Dit sluit in dat die beleid

“... op Christelike beginsels van reg en billikheid gegrond (is)”

en

“... die enigste grondslag is waarop alle volksdele in waarheid met reg en billikheid behandel kan word ...” (Kleynhans, 1987: 317)

Die beleid maak ook voorsiening vir die volgende:

- *“... dat elk (elke volksdeel) die volle kans sal kry om sy eie besondere volksaard en karakter te behou en te ontwikkel”*
- *“Enige vorm van onderdrukking word dus verwerp as verkeerd, volkskadelik vir beide blankes en nie-blankes, en in stryd met die beleid van apartheid”*
- *“Die beleid van apartheid het gegroei uit die ervaring van die gevestigde blanke bevolking van die land, Afrikaanssprekend sowel as Engelssprekend”* (Kleynhans, 1987: 317).

4.2.13.4.4. Drie doelwitte

Sauer verduidelik wat die beleid van apartheid in hoofsaak beoog. Dit kom neer op drie doelwitte

1. *“Die handhawing van die blanke bevolking van Suid-Afrika as ’n suiwer blanke ras deur die algehele uitskakeling van enige rasvermenging tussen blanke en nie-blanke; sy bestending as ’n onafhanklike staatkundige gemeenskap en sy verdere ontwikkeling as Christelik nasionale grondslag deur die nodige beskerming op alle terreine, die deurvoering van ’n duidelike skeidslyn tussen blank en nie-blank en daarmee die uitskakeling van belangebotsings tussen blank en nie-blank”* (Kleynhans, 1987: 317).
2. *“Die handhawing van die inheemse nie-blanke rasse-groepe van Suid-Afrika as aparte volksgemeenskappe deur die bestryding van alle invloede wat hulle onderskeie identiteite ondermyn en die daarstelling van moontlikhede vir hulle om apart op ’n natuurlike wyse te ontwikkel ooreenkomstig eie volksaard, aanleg en roeping aangevul en bevrug deur die Christelike beskawing tot selfversorgende volkseenhede* (Kleynhans, 1987: 318).
3. *“Die handhawing van die tradisionele voogdyskapbeginsel. Die aankweking van nasionale trots en selfrespek by elke groep en die bewerking van wedersydse agting en respek tussen die verskillende rasse en rasse-groepe van die land”* (Kleynhans, 1987: 318).

4.2.13.4.5 Uiteindelijke doelwit van apartheid

Sauer sê voorts:

“7. As uiteindelijke ideaal en doelwit word gestel algehele apartheid tussen blankes en naturelle, wat sover as wat dit prakties moontlik is, geleidelik deurgevoer sal word, altyd met inagneming van die land se behoeftes en belange en met die nodige sorg teen ontwrigting van die land se landbou, nywerhede en algemene belange” (Kleynhans, 1987: 319).

Sauer het dus reeds bepaalde voorwaardes gestel vir die doelwit van “algehele apartheid” (voorwaardes wat uiteindelik geblyk het onhaalbaar te wees).

4.2.13.4.6. Twee politieke alternatiewe

Sauer sien in 1948 net twee moontlike politieke alternatiewe (grondwetlike modelle) vir Suid-Afrika. Reeds in sy heel eerste paragraaf onder die opskrif “**A. INLEIDEND**” beskryf hy dit wat hy in 1948 as die fundamentele politieke opsies vir Suid-Afrika ag:

“Ons het, wat betref die beleid teenoor die nie-blanke rasse, twee rigtinge in Suid-Afrika. Aan die eenkant is daar die beleid van apartheid en aan die anderkant het ons die beleid van gelykstelling” (Kleynhans 1987: 317).

Ook dr Malan glo daar is net twee keuses:

“En daar is maar net twee koerse waartussen daar gekies kan word wat ons vroeër of later by slegs een van hierdie twee eindpunte moet laat beland: gelykstelling, dws die verwydering van alle kleurdiskriminasie, of apartheid, wat aan beide kante van die kleurgrens eie vrye ontwikkeling wil toelaat en aanmoedig ooreenkomstig vatbaarheid en beskawingspeil” (Goosen, et al, 1953: 89).

Sauer onderskryf duidelik die standpunt dat Suid-Afrika se bevolkingsgroepe slegs een van twee grondwetlike opsies het, naamlik aan die een kant tussen ’n eenheidstaat (gelykstelling) of aan die ander kant ’n gepartisioneerde Suid-Afrika (apartheid).

Die woord “apartheid” dui nie *per se* ’n grondwetlike model aan nie, maar was in werklikheid ’n proses, of voertuig, wat aangewend sou word om Suid-Afrika vir die uiteindelijke onderverdeling in volkstate voor te berei. Dit sal algaande duidelik word dat die NP se grondwetlike model partisie was. Sauer het ’n eenheidstaat as grondwetlike model met beslistheid verwerp.

4.2.13.4.7. Aparte nasionale eenhede beoog

In Sauer se afdeling “**E. BELEID TEENOR DIE NATURELLE**”, Algemene Stellings, lui punt 3 soos volg:

“Die beleid sal beoog om sover moontlik die vernaamste etniese groepe en sub-groepe in hul eie onderskeie gebiede saam te trek, waar elkeen uiteindelik sy eie sentrale regeringstelsel kan opbou en waar hulle gelei kan word om as aparte nasionale eenhede te ontwikkel” (Kleynhans, 1987: 316 en verder) (My beklemtoning).

In die afdeling **“EIE REGERINGSTELSE EN BESTUUR VIR RESERWES”** (paragrafe 90 tot 97 van die Sauerverslag) (Kleynhans, 1987: 316 en verder) word verwys na die instelling van ’n eie stelsel van regering en bestuur vir die reserwes waardeur hulle *“... volle geleentheid sal kry om hulle politieke en staatkundige aspirasies uit te lewe ...”* (Paragraaf 90). ’n Reserweraad sal vir elke reserwe geskep word (Paragraaf 91). Die magte van die Reserweraad sal uitgebrei word –

“...tot selfstandige wetgewende liggame wat volle verantwoordelikheid vir die regering en administrasie van die gebied ten opsigte van alle naturellebelange in die gebied sal aanvaar” (Paragraaf 94).

Paragraaf 94 skep die indruk van uiteindelijke politieke onafhanklikheid vir die reserwes, maar die laaste sin in paragraaf 94 lui *“... onder toesig van die Unie-regering”*. Daar kon in terme van hierdie sinnetjie nie uiteindelijke soewereine onafhanklikheid vir die reserwes wees nie. Die stelling hou blykbaar verband met die gedagte van voogdyskap en dat die Unie-regering tot op ’n gevorderde stadium die voog sou bly. Die sinnetjie bots egter ook met ’n groot aantal stellings wat wel uiteindelijke politieke onafhanklikheid voorsien.

Daar word in paragraaf 2.2.3. van Hoofstuk 2 reeds na die beginsel van voogdyskap verwys, wat in die Nasionale Party se beleid ingewef was, naamlik dat voogdyskap gesien is as die plig van die blanke om die *“minderjarige”* nie-blankes by te staan as voog totdat hulle *“meerderjarig”* sou word, om dan self oor hul lot te beslis. Ingevolge die voogdyskapsbeginsel, is dit egter duidelik dat die plafon van *“onder toesig van die Unie-regering”* nie vir altyd sou kon stand hou nie, en dat dit bloot verwys na die tydperk waarbinne die swartes moes groei tot onafhanklikheid.

Cronjé, Nicol en Groenewald maak reeds in 1947 die stelling: *“Elke gemeenskap wat daartoe in staat is, het aanspraak op selfbeskikking”* (Cronjé et al, 1947:128).

Hierdie standpunte onderskryf die stelling dat die NP in 1948 reeds wel uiteindelijke staatkundige onafhanklikheid van nie-blankes in hul eie gebiede voorsien het en dat sy grondwetlike model in werklikheid partisie was.

Inderdaad was die kiem van die gedagte van partisie reeds lank op die politieke toneel. Die Lagden kommissie wat deur Lord Milner aangestel is (1903), sowel as genl. Hertzog (in 1913) het al sulke gedagtes geopper, soos reeds hierbo aangedui.

4.2.14. KERKLIKE STEUN VIR APARTHEID

Soos reeds in paragraaf 2.2.3. van Hoofstuk 2 aangedui is, was daar ondubbelsinnige kontemporêre steun deur kerke vir die apartheidsproses wat onder andere te vind is in die boek *Regverdigde Rasse-apartheid*, waarna reeds in paragraaf 2.2.3. van Hoofstuk 2 verwys is (toe die beginsel van voogdyskap bespreek is) deur drie vooraanstaande geleerdes.

Enkele kort verwysings uit daardie boek bevestig die ondubbelsinnige kerklike regverdiging van die apartheidsgedagte en die entoesiastiese ondersteuning daarvan. Gesien die status van die drie skrywers, gee die verwysings ook 'n goeie aanduiding van die geldende moraliteit van daardie tydperk – net voordat die dramatiese verskuiwing in moraliteit, wat ná die Tweede Wêreldoorlog plaasgevind het, duidelik geword het.

Onder die opskrif “Apartheid en Voogdyskap in die Lig van die Heilige Skrif”, skryf professor EP Groenewald 'n hoofstuk waarin hy sê dat Afrikaners se beleid teenoor die gekleurde rasse gebore is uit die ervaring van geslagte en staan dit reeds vir tientalle jare opgeteken dat ingevolge die Nederduits Gereformeerde kerke se sendingbeleid die kerk teen enige gelykstelling tussen swart en wit gekant is. Hy sê verder dat die beginsels wat in September 1944 by die Volkskongres te Bloemfontein aanvaar is, insluit dat dit in die belang van die blanke en nie-blanke bevolking van Suid-Afrika is dat 'n beleid van apartheid gevolg word – sodat die nie-blanke volksgroepe elk die geleentheid sal kry om hom na sy eie aard, in sy eie gebied te ontwikkel, en uiteindelik volle beheer oor sy eie sake daar kan verkry; ook dat dit die blanke se “*Christelike plig*” is om as die nie-blanke se voog op te tree tot tyd en wyl hulle self oor hul eie sake kan beskik (Cronjé, *et al* 1947:40, 41).

Die stellings strook met Sauer se opvattinge wat hierbo uiteengesit is.

Wat voorts insiggewend is – en uiteraard groot geloofs- en morele regverdiging aan apartheid verleen het – was Groenewald se stelling dat die 1944 Volkskongres dit as sy oortuiging uitgespreek het dat:

“...hierdie beleid (apartheid) gebaseer is op die Heilige Skrif wat vir ons leer dat God geen eenvormigheid, maar veelvuldigheid van nasies gewil het en deur die pluriformiteit van volke, rasse, tale en kulture Sy raad verwesenlik” (Cronjé et al, 1947:41,42).

Die kerklike Volkskongres wat in Julie 1947 te Johannesburg gehou is, het onder andere besluit “as sy besliste standpunt” dat

“...doelbewus ’n omvattende beleid van rasse-apartheid op elke gebied van die lewe deurgevoer moet word” (Cronjé et al. 1947:42).

“Christelike voogdyskap” is die taak en verantwoordelikheid van die blankes.

Onder die opskrif “Die Bybelse Grondslag” word daarna verwys dat die Skrif ryk is aan uitsprake waaruit sekere vaste beginsels afgelei kan word. Dit lei tot die volgende gevolgtrekkings (Cronjé et al, 1947: 43 tot 57) -

- “Die verdeling van die menslike geslag in rasse, volke en tale is ’n bewuste daad van God”.
- “Die Here wil dat aparte volke hul apartheid moet bly handhaaf”.
- “Die apartheid strek hom oor die hele terrein van die volkslewe uit”.
- “Die sosiale skeiding tussen die volke word deur Jesus Christus aanvaar”.
- “Gods seën rus op die eerbiediging van die apartheid”.

Aan die einde van die hoofstuk onder “3. Slotopmerking”, word die volgende standpunte ingeneem:

“Die gegewens van die Skrif is veelvuldig en wydversprei. Daarom bestaan die gevaar van eensydige of onvolledige vertolking. Tog is ons oortuig dat ons die beginsels getrou en sonder partydige bedoelinge hier uiteengesit het. Daaruit blyk veral een grondwaarheid, nl. dat die beleid van apartheid en voogdyskap soos deur die Christelike Afrikaner voorgestaan ten opsigte van die nie-blankes, teruggevoer kan word tot die Woord van God. ’n Beleid van apartheid wat selfs tot die konsekwensie van territoriale segregasie deurgevoer kan word, sal nie in stryd wees met die grondbeginsels soos hulle in die Bybel voorkom nie” (Cronjé et al, 1947:65 ev).

Die hoofstuk word afgesluit met die stelling dat dit met dankbaarheid gekonstateer word dat die rassebeleid van die Afrikaners ’n bewys lewer van die volk se eerbied vir God en Sy woord (Cronjé et al, 1947:67).

Cronjé, medeskrywer van *Regverdige Rasse-apartheid* wat in 1947 verskyn het, het ook *Voogdyskap en Apartheid* in 1947 laat verskyn. Cronjé opper in laasgenoemde werk ernstige kommer en selfs waarskuwings oor die vraag of die witman politieke kwessies soos voogdyskap as die grondbeginsel van sy rassebeleid deeglik deurdink het en of hy dit verstaan. Eintlik vra hy in effek of die witman die rassekwessie enigins verstaan. “*Weet die witman waarop voogdyskap uiteindelik moet uitloop?*”, vra Cronjé. Hy vra ook die kernvraag: “*Is hy (die witman) bereid om die konsekwensies van apartheid te aanvaar?*” Cronjé se priemende vrae sluit ook in of die witman die voortdurende aanslae van ’n assimilasiiebeleid doeltreffend kan afweer (Cronjé, 1948:13).

Cronjé laat ook geen twyfel oor die Christelike karakter van voogdyskap nie. Hy sê:

“...die voogdyskap van die witman (berus) op die feit dat hy die draer van die Christelike godsdiens is” (Cronjé, 1948:15).

Tydens die hou van die Volkskongres in September 1944 onder leiding van die FAK, het die bekende Totius (professor JD du Toit) oor die rassevraagstuk gesê hy het nie ’n teks om apartheid te regverdig nie. Die hele Bybel is sy teks. Die Afrikaner wil geen gelykstelling of verbastering hê nie (Van Niekerk, 2006:148).

4.2.15. VERANDERDE MORALITEIT

Soos dit hierbo aangetoon is, is dit ’n feit dat alhoewel die grootste Afrikaanse kerke in 1948 en nog dekades daarna apartheid ondersteun en op Bybelse gronde geregverdig het, dit vandag ’n ewe bekende feit is dat die meeste kerke hul eertydse fundamentele standpunt verander het; nou word apartheid veroordeel en daar word selfs om verskoning gevra vir sy destydse ondersteuning van apartheid. Dit is ’n voorbeeld van hoe moraliteit oor tyd verander.

Alhoewel hierdie paragraaf buite die tydperk onder bespreking val, is dit nodig om enkele sake te opper ter afronding van die voorgaande standpunte. As voorbeeld van die totale kerklike ommeswaai oor apartheid dien byvoorbeeld die verklaring van vyf “*voorste teoloë*” van die Hervormde Kerk in *Beeld* van 13 Maart 2009 (vyftien jaar ná die formele einde van apartheid) waarin hulle onder andere sê dat die Heilige Gees ’n oomblik van waarheid op hulle harte gelê het en as hulle nie nou getuig nie, sou die klippe dit uitroep. Hulle sê dan apartheid is sonde, is inherent mens-onterend en boosheid; is in uitwerking en wese sondig en enige teologiese

regverdiging daarvan 'n mistasting is; apartheid tas die beeld van God in mense aan – iets wat die Heilige Gees bedroef.

Hierdie fundamentele verskille tussen “*voorste teoloë*” oor so 'n wesenlike onderwerp skep 'n vertrouensprobleem as daar nie in ag geneem word dat insigte en moraliteit met verloop van tyd verander nie. Die teoloë se fundamentele ommeswaai is bewys van die fout wat gemaak word om iets uit die verlede ooreenkomstig vandag se morele waardes te beoordeel in plaas daarvan om dit ooreenkomstig die moraliteit van daardie spesifieke tydvak in die verlede te beoordeel.

Die beleid wat die NP en Afrikaners in 1948 gevolg het, was in daardie tyd volgens die kerk moreel regverdig en op Bybelse grond gebou. Wat belangrik is, is dat die apartheidsmaatreëls van tydelike aard bedoel was en later sou verdwyn. Meer besonderhede hieroor is verstrekkend in paragraaf 2.2.1.3.2. van Hoofstuk 2, *supra*.

4.2.16. IS SWARTES TYDELIK OF PERMANENT IN BLANKE GEBIED?

4.2.16.1. 'n FUNDAMENTELE VRAAG

In die laat veertigs was een vraag gesien as fundamenteel nl., is die nie-blankes wat hulself in “blanke” gebied bevind net tydelik daar of is hulle permanent in dié gebied. Die antwoord op hierdie vraag het 'n groot invloed gehad op hoe die toekoms gesien was en watter stelsels as uitvoerbaar beskou is.

Die NP en die VP het oor hierdie kardinale beginsel direk van mekaar verskil. Waar Sauer en die NP die “*naturel*” gesien het as slegs 'n “*besoeker*” in blanke gebied, en tydelik daar, en wat mettertyd na sy eie gebied waarvandaan hy gekom het, sou terugkeer, aanvaar die VP die permanensie van die “*naturelle-arbeidsmag*” in blanke gebiede. Nie-blankes, volgens die VP, sou meer en meer magte verwerf om hul eie sake (in blanke gebied) te bestuur, maar apart van die blankes.

4.2.16.2. SAUER

In paragraaf 4.3.10.5. van sy verslag, antwoord Sauer hierdie vraag (oor die permanensie van swart mense) deur aan te dui dat die doel is om algehele apartheid tussen blankes en naturel-

le daar te stel, sover dit prakties moontlik is sonder om die land se landbou, nywerhede en algemene belang te skaad (vgl. par. 4. 2.13.4.5 *supra*).

4.2.16.3. FAGAN

In paragraaf 2.2.2.8. is gehandel met die Fagan Kommissie en is daarop gewys dat Fagan onder andere drie beleidsbeginsels beredeneer het. Wat hierna volg, is hoe Fagan se bevindings die vraag antwoord of swartes permanent of tydelik in blanke gebied is.

Met verwysing na die “stadwaartse beweging van Naturelle” [paragraaf 65(1)], word in paragraaf 65(2) gesê

“Dit mag gelei en gereël word, maar dit is onmoontlik om dit te keer of in die teenoorgestelde rigting te wend” (Paragraaf 18-28).

Dan die Kommissie se gevolgtrekking in paragraaf 65(3)

“Ons moet dus die feit aanvaar dat daar ’n permanente stedelike Naturellebevolking is (ibid.).”

Fagan maak ook opmerkings oor hoe groot die uitdaging is en hoe om die pluraliteit te hanteer. Hy sê:

“Die vraagstuk van die verhouding tussen Blank en Naturel in Suid-Afrika, waarvan hierdie Verslag slegs enkele aspekte behandel, is so wyd en veelomvattend dat dit uiters moeilik is”,

en

“’n Loop van gebeurtenisse wat nou nie meer verander kan word nie, het Suid-Afrika die gemeenskaplike tuiste gemaak van rasse wat so radikaal van mekaar verskil dat daar van assimilasië geen sprake kan wees nie, maar wat ekonomies en territoriaal so ineengetrengel is dat hulle eenvoudig verplig is om van oomblik tot oomblik hul kontakte te reël, hul geskille te oorbrug, en hul twiste te besleg” (Paragraaf 67).

Dis duidelik dat Fagan van mening was dat swartes permanent in blanke gebied is.

4.2.16.4. TOMLINSON

Die Tomlinsonverslag van 1956 was dit nie met Fagan eens nie. Volgens Tomlinson (Tomlinsonverslag: 1955-1956. Staatsdrukker) was die afsonderlike ontwikkeling van die wit en swart bevolkings die enigste uitweg om rassekonflik in die toekoms te voorkom. Hy het aanbeveel dat daar in die volgende tien jaar (1956 tot 1966) £104 miljoen bestee word om die swart gebiede in selfregerende tuislande te omskep. Dit sou help om die toestroming van swart trekarbeiders na die wit gebiede om te keer. As Tomlinson se aanbevole program

doelbewus toegepas was, is beraam dat die swart bevolking in die blanke gebied teen die einde van die 20e eeu net ses miljoen mense sou wees. Verwoerd het die verslag verwerp (Sher, 2012: 334).

4.2.16.5. DIE VERENIGDE PARTY

Die VP het 'n inligtingstuk met die opskrif **WAT U BEHOORT TE WEET** en daaronder die woorde **“APARTHEID” EN DIE NATURELLE-VRAAGSTUK,** wat deur mnr Marais Steyn opgestel is en namens die VP tydens die 1948-verkiesing uitgegee is (VP-Inligtingstuk: WAT U BEHOORT TE WEET (Namens die VP geskryf deur Marais Steyn, 1948).

Met verwysing na die Faganverslag is dit baie duidelik gemaak dat alhoewel 'n permanente natuurlike-arbeidsmag noodsaaklik en onvermydelik in die nywerheidsgebiede is:

- “... moet parallelle naturelledorpe opgerig word..” en
- “... in sy (die natuur se) eie dorpsgebied moet hy ook 'n sekere mate van burgerlike verantwoordelikheid gegun word”.

Die inligtingstuk lui ook:

“Die Verenigde Party is beslis nie 'n voorstander van politieke, maatskaplike of ekonomiese gelykheid nie”.

In 'n verdere VP-inligtingstuk wat deur Pieter Beukes uitgegee is (Beukes 1948), is aangekondig:

£1000 UITDAGING

Mnr Hofmeyr verwerp gelykheidsbeleid

tussen blank en nie-blank

Ten gunste van beleid van Christelike

Voogdyskap teen oor nie-blankes

Minister Jannie Hofmeyr word in hierdie inligtingstuk aangehaal dat hy die volgende op 26 November 1946 by die VP se Uniale Kongres te Bloemfontein gesê het:

“Ek is nie ten gunste van ’n beleid van assimilasië van blankes en nie-blankes nie. Ek het herhaaldelik in die verlede verklaar dat die essensiële onderskeid tussen die blankes en nie-blankes in ag geneem moet word. Die beleid van Christelike voogdyskap wat ek in gedagte het om ons natuurlike-vraagstuk op te los, beteken nie onderdrukking nie, en dit beteken ook nie gelykheid nie. Dit beteken die aanname van die besef van ons verantwoordelikheid om nie die belange van die mense van wie ons voogde is, oor die hoof te sien nie”.

In dieselfde VP-inligtingstuk word Hofmeyr ook soos volg aangehaal wat hy “by ’n ander geleentheid” gesê het:

“Ek is nie ten gunste van gelykstelling nie. God het nie almal eners geskape nie. Maar daar is ’n middelweg, Christelike voogdyskap. Daarvoor, eerlik bedoel en eerlik toegepas, staan ek, omdat ek in my siel daarvan oortuig is, tensy ons bereid is om Christelike beginsels in hierdie vraagstuk toe te pas, ons as blanke ras ten onder sal gaan”.

Die VP se manifes en inligtingstukke bevat sonder twyfel die kernbestanddele van segregasie oftewel apartheid, naamlik menseskeiding wat woongebiede en politieke strukture betref.

Die Arbeiders spel hul standpunte in hul ARBEIDSPARTY MANIFES van 1948 uit (Kleynhans, 1987: 340,342.) Onder die opskrif OPLOSSING VAN DIE NATURELLE-VRAAGSTUK word gesê die Arbeiders maak voorsiening vir:

- “maatskaplike en woonbuurtelike **apartheid** van die blanke en nie-blanke rasse” (eie beklemtoning);
- Die ontwikkeling van die natuurlikegebiede, en
- die “skepping van satellietdorpe vir daardie natuurlike wat hulle vir goed in die belange gebied gevestig het”..

In Engels lui Arbeidersbeleid soos volg:

“It provides for social and residential separation of the European and Non-European races”.

Die Arbeiders gebruik openlik ook die woord “apartheid”. Hulle staan, net soos die NP, vir maatskaplike en woonbuurtelike apartheid en die afsonderlike ontwikkeling van die natuurlikegebiede.

Die kernbestanddele van apartheid, naamlik skeiding tussen blankes en nie-blankes wat woonplek en politieke regte betref, verskyn dus in al drie partye se 1948 manifeste, dit wil sê, die NP, die VP en die Arbeiders. Daar kan gevolglik beweer word dat alle kiesers wat vir die drie partye gestem het, die kern van die beleid gesteun het.

Die beleid wat in 1948 aldus bekragtig is, is egter nie in 1948 gebore nie. Giliomee stel dit soos volg:

“Daar kan betoog word dat die apartheidsbeleid van die twintigste eeu sy diepste wortels in die Kompanjies tydperk gehad het, met ’n gepriviligeerde burgerstatus as die kern van die bestel” (2004a:54).

Soos dit in Hoofstukke 3 en 4 bespreek is, het segregasiemaatreëls ook oor die eeue heen in ander lande van die wêreld voorgekom.

4.2.16.6. VERGELYKINGS

Soos dit duidelik blyk uit die 1948-verkiesingsmanifeste van die twee ander blanke politieke partye, die VP en die Arbeiders, was dit nie net die NP wat segregering in 1948 as beleid voorgestaan het nie.

Die VP se manifeste bevat duidelike segregasiemaatreëls (Kleynhans, 1987: 314, 315). In klousule 2 word die handhawing van die blanke beskawing en van die lewenswyse wat bekend staan as die Westerse demokrasie, as doelwitte gestel. Ten opsigte van “*Naturelle*” word in klousule 21 die uitbreiding van verdere regte en funksies aan die Verteenwoordigende Naturelleraad en ander naturelleggame belowe, onderhewig aan die gesag van die (blanke) regering en die (blanke) parlement en om aan hulle geleidelik magte te gee om hul eie sake te bestuur. In klousule 22 staan:

“Die huisvesting van ’n stabiele Naturelle-arbeidsmag in afsonderlike dorpe in nywerheidsgebiede waar die Regering ’n aandeel sal neem in die finansiële verantwoordelikheid vir die verskaffing van behoorlike behuising en gesondheidsdienste vir die Naturelle in sulke afsonderlike dorpe en die uitbreiding van geleenthede aan hierdie Naturelle om ’n toenemende aandeel te neem in hul eie stedelike bestuur”.

Die VP se manifeste stem in wese met Sauer en die NP saam, naamlik dat daar afsonderlike woonbuurte en afsonderlike politieke regte vir nie-blankes sal wees – wat die kernbestanddele van die apartheidsbeleid was.

4.2.17. SAMEVATTING TEN OPSIGTE VAN DIE EERSTE SUBTYDPERK

Ter samevatting van die eerste subtydperk, is dit duidelik dat segregasie die primêre instrument was waarmee pluraliteit hanteer is. Daar was ook enkele wette waardeur nie-blankes

stelselmatig van hul burgerregte in die Unie ontnem is, wat uiteraard 'n stelsel van oorheersing was en waarvan die volgende wette die belangrikste voorbeelde is:

- Die grond wette van 1913 en 1936 waardeur nie-blankes verbied is om grond in die “blanke” gebiede te koop en blankes verbied is om grond in nie-blanke gebiede te koop.
- Die Smuts-regering het met die Native (Urban Areas) Act, 1923, nie-blankes verbied om in blanke stedelike gebiede te woon behalwe as hulle daar sou werk.
- Met die uitbreiding van stemreg na vrouens in 1931 is nie-blankes uitgesluit.
- Die Verenigde Party onder Hertzog (met Smuts as onderleier) het met die Wet op Natuulverteenwoordiging van 1936 alle swart mans van die Kaapprovinsie en Natal se gemeenskaplike kieserslyste verwyder.
- In die subtydperk onder bespreking, en die vorige twee tydperke, is voor 1948 'n totaal van 16 segregasiewette deur die owerhede daargestel.
- Dit is ook duidelik dat die segregasiemaatreëls grootliks die verwoording van 'n bestaande lewenswyse was wat reeds sedert 1652 in Suid-Afrika wortel geskiet het en ook destyds in verskeie lande van die wêreld gegeld het, soos dit blyk uit Hoofstukke 3 en 4 asook hierdie hoofstuk.

Daarbenewens is die beleid deur kerke op Bybelse gronde geregverdig en die kernbestanddele van die beleid is in al die partye wat in 1948 setels gewen het, se verkiesingsmanifeste vervat en deur die blanke kiesers gemagtig. Die kernbestanddele van die beleid was dat blank en nie-blank in afsonderlike woonplekke sou woon en politieke regte afsonderlik deur blank en nie-blank uitgeoefen sou word.

Soos die beleid oor jare ontwikkel het, blyk dit dat drie vorme daarvan onderskei kan word: makro-skeiding, dit is afsonderlike state en woongebiede; mikro-skeiding, dit is op die persoonlike vlak waar daar tekens soos “*Slegs blankes*” vertoon is en persoonlike kontak vermy was, en biologiese skeiding, dit wil sê geen seks of huwelike oor die kleurgrens heen nie – om rasvermenging te voorkom.

Wat veral ook oor dié tydperk belangrik is, is dat die NP en Afrikanerleiers in ooreenstemming met die destyds geldende morele standarde opgetree het. Daar was egter 'n subtiele verskuiwing in internasionale moraliteit besig om pos te vat deurdat die ander twee gebiede geleidelik begin het om skeidingsmaatreëls te verslap of af te skaf. Hierdie begin van 'n nuwe moraliteit het homself nog nie in hierdie subtydperk in betekenisvol Suid-Afrika gemanifesteer nie.

4.3. DIE TWEDE SUBTYDPERK: 1948 TOT 1958

In die tweede subtydperk is die pluraliteit beïnvloed deur:

- 'n reeks apartheidswette wat deur die Parlement geloods is,
- 'n stryd deur Kleurlinge om hul stemreg in die Kaap Provinsie te behou, en
- verskeie belangrike binnelandse gebeure waaronder die sterkerwordende aandrang – sowel as geweld – deur nie-blankes om volle burgerregte te verkry.

4.3.1. INLEIDING

Hierdie tydperk skop af met 'n bewindsverandering in 1948 en die nuwe NP-regering se onmiddellike begin om apartheidswette op die wetboek te plaas as metode om die pluraliteit te hanteer. Dit is egter ook die tydperk waarbinne binnelandse en buitelandse druk teen Suid-Afrika se beleid sterker begin word het. Die moraliteitsverskuiwing wat ná die Tweede Wêreldoorlog merkbaar geword het, het in hierdie subtydperk internasionaal sterker na vore gekom met die klem op menseregte en demokrasie – wat onder meer daarop neergekom het dat kolonies nie meer aanvaarbaar was nie. Ná die Tweede Wêreldoorlog het eers verskeie Arabiese state in Afrika onafhanklikheid gekry of verwerf. Ghana was die eerste staat suid van die Sahara wat onafhanklikheid verkry het, te wete in 1957. Hierna het nog Afrikastate suid van die Sahara gevolg. Die veranderde internasionale moraliteit het in hierdie vlaag van dekolonisering aanskoulik gestalte gevind.

4.3.2. DIE NP SE GROEI

'n Kenmerk van hierdie tydperk is hoe die NP se steun by die stembus gegroei het. Tabel 11 hieronder dui aan dat die NP se aantal setels in 18 jaar van 70 in 1948 tot 126 in 1966 gegroei het. Die groei bewys duidelik sterkerwordende ondersteuning deur blanke kiesers van die NP se metode om die Suid-Afrikaanse pluraliteit te hanteer.

Tabel 11: Verkiesingsuitslae: 1948 tot 1974

Datum	NP-stemme	% NP-stemme	NP setels	%VP stemme	% VP stemme	VP setels
1948	400 180	37,2%	70	515 273	47,9%	65
1953	598 534	49,1%	95	599 849	49,2%	57
1958	642 019	55,2%	103	492 071	42,3%	53
1961	370 395	46,2%	105	285 242	35,6%	49
1966	755 195	57,8%	126	474 815	36,3%	39
1970	822 622	54,6%	117	553 290	36,7%	47
1974	638 424	55,1%	122	357 210	30,8%	41

Notas: Die NP wen in 1948 met 'n minderheid stemme, maar met 'n meerderheid setels as gevolg van die kiesstelsel van belading en ontlading van kiesafdelings. Die getalle stemme word beïnvloed deur die feit dat daar 'n hele aantal onbestrede kiesafdelings was. Wat hierbo verskyn is dus uitgebragte stemme. Vanaf 1953 het 6 setels vir Suidwes-Afrika bygekóm.

Bronne: Schoeman, BM. 1977. Parlementêre verkiesings in Suid-Afrika: 1910-1976. Pretoria. Aktuele publikasies. Weide, R & S. s.a. Die volledige verkiesingsuitslae van Suid-Afrika 1910 – 1981. Pretoria. Self uitgegee.

4.3.3. STATUTÊRE MAATREËLS OM DIE PLURALITEIT TE HANTEER

Voordat die NP die verkiesing in 1948 gewen en hul beleid begin implementeer het, was daar reeds 'n hele aantal wette op die wetboek wat elemente van die sogenaamde “apartheid” bevat het. Die Parlement se Afdeling Wetgewing het 'n lys van sodanige wette aan die skrywer hiervan beskikbaar gestel (wat op aanvraag beskikbaar is). Onder dié sestien wette tel die *Swart Grond Wet* van 1913, die *Swartes (Stadsgebieden) Wet* van 1923 en die *Ontug Wet* van 1927.

Die Parlement se Afdeling Wetgewing het ook 'n lys van 244 wette beskikbaar gestel wat as apartheidswette beskou word wat na 26 Mei 1948 aangeneem is (Verkrygbaar by die Sekretaris van die Parlement).

Daardeur het apartheidsmatreëls veral in die tydperk 1948 tot 1953 statutêr en in die praktyk beslag gekry. Vier wette wat as kernwette van die apartheidstelsel beskou word, word vervolgens bespreek. Die vier wette vorm die fondament waarop die beleid gebou is. Die doelwitte van die vier wette, die motivering daarvoor en die weerstand daarteen sal bespreek word en daar sal ook bepaal word of die wette in ooreenstemming is met die mandaat wat die

NP in 1948 by die stembus gekry het. Wat ook aandag sal geniet, is die morele standaard van daardie tydperk.

4.3.4. DIE WETSONTWERP OP DIE VERBOD VAN GEMENGDE HUWELIKE

Die Wetsontwerp op die Verbod op Gemengde Huwelike het op 8 Julie 1949 in werking getree (Hansard 1949:6 299-6 659).

4.3.4.1. DIE VERENIGDE PARTY OPPONEER DIE WETSONTWERP

Verskeie standpunte wat ingeneem is, dui die morele standaard van daardie tydperk aan. Smuts – destydse Leier van die Oposisie (die Verenigde Party) – het die wetsontwerp teengestaan en self aan die debat deelgeneem en onder andere, volgens Hansard (1949:6 311), die volgende gesê:

*“Meneer die Speaker, as daar een ding is waaroor alle Suid-Afrikaners dit eens is, is dit **dat rassebloedvermenging ’n euwel is**”. (My beklemtoning).*

Smuts sê ook (Hansard 1949: 6 311):

“... wat betref ons mense as ’n geheel van albei blanke rasse (dit is hoe Afrikaners en Engelse toe gesien was – as verskillende “rasse”), bestaan daar geen twyfel dat ons hele houding, ons uitsig, ons tradisie, teen rasvermenging was. Daar bestaan geen twyfel hoegenaamd daaromtrent nie. Ons is dit almal daarvoor eens”.

Smuts is egter nie ten gunste daarvan om “*euwels soos rassebloedvermenging*” met wetgewing te bekamp nie – baie euwels kan nie deur wetgewing aangespreek word nie.

Smuts het ’n onderskeid tussen swartes, Indiërs en Kleurlinge getref. Volgens Hansard (1949:6312) sê hy:

“In sover dit naturelle en Indiërs betref, kan u derhalwe maklik ’n wet van hierdie aard aanneem wat gemengde huwelike belet”.

Huwelike tussen blankes en Kleurlinge sien Smuts as “*die nuwe vraagstuk wat vanaand hier voor ons ontstaan*” en hy sê dis ’n heel ander saak. Die eerste probleem daarmee is die omskrywing van dit wat ’n “*kleurling*” is. Daar is geen wetlike omskrywing daarvan nie. Dis ’n kwessie van “*onbepaalde gradasies*”. Dis feitlik onmoontlik om ’n streep te trek, sê Smuts, want die “*gradasie*” is so geleidelik en groot en so eindeloos dat daar werklik geen streep is

nie en probleme vir 'n huweliksbeampte skep om te besluit wie 'n kleurling is en wie nie (Hansard 1949: 6 312-3).

Smuts het die VP se standpunte soos volg in Hansard (1949: 6 313) saamgevat:

“Ek meen dat ons in hierdie wetsontwerp probeer om op wetteregtelike wyse te handel met 'n groot sosiale kwessie wat nie vir wetteregtelike behandeling vatbaar is nie”.

Dr DL Smit LP het dit namens die VP in die debat (Hansard 1949: 6659) uitgewys hoe moeilik dit vir 'n huweliksbeampte en paartjies sal wees as hulle wil trou en die huweliksbeampte beskou die een as blank en die ander een as 'n Kleurling. Sulke huwelike kon dan nie plaasvind nie. Aan die einde van die debat in die Volksraad op 24 Mei 1949, het mnr RJ du Toit LP vir Kaapse Vlakte, namens die VP die laaste sê gehad, met die volgende bitter opmerking:

“(Mnr die Speaker), mag ek net sê dat ek met al die klem van nadruk waaroor ek beskik, protes aanteken teen die indiening van hierdie wetsontwerp wat ek beskou as die mees skandalige, onchristelike en onnodige wetsontwerp wat nog ooit in die Unie-parlement ingedien is” (Hansard 1949:6501).

Hieruit blyk dat die opposisiepartye aan die een kant praktiese besware geopper het, maar aan die ander kant ook morele besware. Dit is duidelik dat, terwyl die Ontugwet in die twintigerjare sonder teenstem aanvaar is, daar substantiewe besware, ook op morele gronde, teen hierdie wet ingebring is. Dit dui reeds op 'n merkbare verskuiwing van moraliteit.

4.3.4.2. DIE NP REGERING SE MOTIVERING

Die doel van die Wet is deur die destydse Minister van Binnelandse Sake, dr T E Dönges, op 19 Mei 1949 soos volg in die Volksraad gemotiveer (Hansard 1949: 6299):

“Die doel van hierdie wetsontwerp is om soveel moontlik bloedvermenging teen te gaan en om soveel moontlik rassuiwerheid te bevorder”.

Die minister maak dit duidelik dat die regering nie net wetgewing maak om bloedvermenging “binne die egsband” te verhoed nie, maar stappe beoog om ook bloedvermenging buite die huwelik te verhoed. Daardie belofte sou gestalte kry in die Ontug Wysigingswetsontwerp wat op 1 en 2 Maart 1950 deur die Volksraad geloods is. Die Volksraad het reeds in 1927 die Ontugwet van 1927 aangeneem.

Verskeie tersaaklike standpunte vir en teen die wetgewing het in die Volksraaddebat aan die lig gekom wat die aandag vestig op die destydse politieke denke en verhoudingsbeleid – veral oor menseskeiding – en is ook veral aanduidend van die moraliteit wat destyds geheers het:

- Die Nederduits Gereformeerde Kerk van Kaapland het reeds in 1817 'n amptelike verklaring teen gemengde huwelike uitgereik.
- Die Ontugwet van 1927 het bepaal dat daar geen omgang tussen blankes en naturelle mag wees nie. Sodanige omgang sou 'n misdad wees vir sowel die man as die vrou. Die wet was net op buite-egtelike omgang van toepassing en slegs ten opsigte van “naturelle” en blankes. Die Minister van Justisie het by die indiening van die Ontug Wysigingswetsontwerp op 1 Maart 1950 daarna verwys dat mnr TJ (Tielman) de V Roos LP – die destydse Minister van Justisie – die 1927 Wetsontwerp ingedien het en dat dit eenparig deur die Volksraad goedgekeur was, en dat daar nie eers enige bespreking daaroor was nie. Die Minister het volgens Hansard 1949:232 daaroor gesê: “Dit is as vanselfsprekend as 'n goeie ding beskou en so aangeneem”.
- In 1936 het majoor Roberts, die NP-LP vir Vrededorp, 'n privaatwetsontwerp teen gemengde huwelike ingedien, wat egter nooit wet geword het nie (Hansard 1949:6301).
- In 1937 het generaal JJ Pienaar, die NP-LP vir Marico, ook 'n privaatwetsontwerp ingedien in verband met gemengde huwelike, maar ook dit het nooit wet geword nie (Hansard 1949: 6302).
- Die Kommissie wat in 1937 aangestel is om die wenslikheid of noodsaaklikheid van wetgewing teen gemengde huwelike te ondersoek, het in paragraaf 138 van sy verslag onder andere gesê:
“Ons is daarvan oortuig dat onwettige gemeenskap die hoofbron van rasse-vermenging is wat van alle kante as 'n maatskaplike euwel beskou word wat bestry moet word”
(Hansard 1949:2232).
- Die Kommissie het bevind dat die openbare mening nie 'n voldoende bestrydingsmiddel teen onwettige gemeenskap is nie en dat wetgewing buite-egtelike geslagsverkeer aan bande moet lê.
- Die Kommissie het mense van alle rasse uitgenooi om insette te lewer. Onder diegene wat dit wel gedoen het, was ook swartmense wat. aangetoon het dat hulle ook teen gemengde huwelike gekant is. Daar is selfs deur swartes gesê dat 'n huwelik van 'n swart vrou met 'n Europeër 'n “misplaaste en noodlottige avontuur” is (Hansard 1949:6304).

Die Kommissie dui voorts aan dat Kleurlinge en Indiërs wat insette gemaak het, ook teen gemengde huwelike gekant is, maar nie ten gunste is van wetgewing daaroor nie (Hansard 1949:6304).

Volgens Hansard (1949:6 302) het die Minister, dr TE Dönges LV, gesê een van die eerste redes vir die indiening van die wetsontwerp is

“... die drang vir behoud van rassuiwerheid. Dit is ’n drang wat ingebore is by die Afrikaner, Engelssprekend sowel as Afrikaanssprekend”.

4.3.5. DIE ONTUGWYSIGINGSWETSONTWERP

Nadat die Wet op Verbod van Gemengde Huwelike, Wet 44 van 1949, op 8 Julie 1949 in werking getree het, het die NP voortgegaan om sy beleid teen dit wat “*rassebloedvermenging*” genoem was, in wetgewing te giet deur die Ontugwet, Wet 5 van 1927 uit te brei om nie net gemeenskap tussen blankes en naturelle te verbied nie, maar ook tussen blankes en alle nie-blankes (Hansard 1950:2236). Die Ontug Wysigingswetsontwerp is op 1 en 2 Maart 1950 in die Volksraad gedebatteer (Hansard 1950:2231-2353).

Die Minister van Justisie, advokaat CR Swart, wat ’n senior lid van die NP was (en in 1961 Staatspresident geword het) het die wetsontwerp voorgestel. Hy het ter inleiding gesê:

“Ons uitgangspunt in hierdie saak is dat ons die blankedom en die gekleurde bevolking sover as moontlik uitmekaar wil hou, dat daar nie bloedvermenging moet wees wat ons probleme vir die toekoms nog al erger en erger sal maak nie” (Hansard 1950:2231).

Die verbod op seksuele verkeer tussen blanke vrouens en nie-blankes het reeds in al vier provinsies bestaan en dateer reeds uit die negentiende eeu. Die Minister het sterk daaroor gevoel dat die 1927 Ontugwet uitgebrei moes word om nie net gemeenskap tussen blankes en “*naturelle*” te verbied nie, maar ook tussen blankes en gekleurdes (Hansard 1950: 2236).

Dr Colin Steyn, voormalige Minister in die Smuts-kabinet, het namens die VP gepraat en het reg aan die begin van sy toespraak volgens Hansard (1950: 2237) gesê:

“Daar bestaan geen twyfel nie dat wat rasvermenging betref, almal daarteen gekant is. Die enigste vraag is dit: of jy die saak deur wetgewing kan behandel as die euwel nie op enige aansienlike skaal bestaan nie”.

Wat duidelik is, is dat die NP met dié twee wette, die Wet op die Verbod op Gemengde Huwelike en die wysiging van die Ontugwet, sy vasberadenheid gedemonstreer het om die mandaat wat hy in 1948 by die stembus gekry het om rassuiwerheid te beskerm, uit te voer. Wat opvallend is, is die graad van konsensus onder alle Parlementslede dat ontug en rassebloedvermenging ’n euwel is. Dit is ’n duidelike aanduiding van die moraliteit van daardie tydperk. Wat

ewe opvallend is, is Smuts se stelling dat hy eintlik nie beswaar teen sodanige wette het as dit net swartes en Indiërs sou raak nie, maar dit moet nie Kleurlinge insluit nie.

4.3.6. DIE BEVOLKINGSREGISTRASIEWET

4.3.6.1. GRONDIGE VOORAFONDERSOEK EN VOORSIENING VIR 'N VOLKSREGISTER

Die Bevolkingsregistrasie Wetsontwerp is volgens Hansard (1950:2576-3252) in 'n lang debat op 8, 10, 13, 15, 16 en 17 Maart 1950 gedebatteer. Dit het meer as 600 Hansardbladsye beslaan en het op 7 Julie 1950 in werking getree. Die Minister het verwys na die “*grondige ondersoek*” wat gedoen is voordat die Wetsontwerp aan die Volksraad voorgelê is. Die wetsontwerp maak volgens Hansard (1950: 2576) voorsiening vir die daarstelling van 'n volksregister waarvan die beginsel is:

“... dat dit feitlik 'n lewensboek is wat opgestel is oor elkeen van die persone wie se naam in daardie register aangeteken word. Die lewensboek bevat die belangrikste lewensfeite van daardie persoon”.

Die lewensboek bestaan onder andere uit twee dele. Die register, waarna hierbo verwys is, wat sentraal gehou sou word om inligting van mense daar te berg, soos eerstens, die geboortedatum wat belangrik geag is vir huwelike, kiesreg en militêre diens. Tweedens, die persoonsbewys wat die “*klassifikasie*” van 'n persoon sou wees. “*Ras*” figureer prominent. Die Minister sê:

“Dit is nodig om vas te stel dat jy nie aan sekere rasse behoort nie”,

en

“Jy moet kan bewys wat jou ras is” (Hansard 1950: 2578).

Die Minister ontken egter dat daar *per se* rassediskriminasie in die wet is (Hansard 1950: 2598).

4.3.6.2. DIE WET AS INSTRUMENT OM WETTE TE KAN TOEPAS

Volgens die Minister is die wet nodig om byvoorbeeld die koop van grond in sekere gebiede te reël; sekere serwitute kom in die gedrang; om ten opsigte van huwelikswette vraagstukke en probleme vir die huweliksbevestiger uit die weg te ruim oor die troupaartjie se ras en of hulle dus mag trou of nie. Jou “*nasionale status*” word ook deur jou ras geraak, byvoorbeeld as jy 'n betrekking by die Staatsdiens sou soek (bewys van Suid-Afrikaanse burgerskap) en ten

opsigte van militêre diens. Die Minister wys voorts in Hansard (1950: 2579) daarop dat die regering die Wetsontwerp op Groepsgebiede aan die Parlement gaan voorlê en ten einde daardie wet behoorlik te kan toepas “... *sal die vasstelling van die ras van ’n persoon van die grootste belang wees*”.

Hierdie Wetsontwerp is volgens die Minister een van die instrumente wat die toepassing van die apartheidswette nie alleen moontlik maak nie, maar ook so glad as moontlik sal laat werk sonder dat onnodige wrywing veroorsaak word (Hansard 1950: 2579).

4.3.6.3. VERSLAG VAN DIE INTERDEPARTEMENTELE KOMITEE

Die Minister wys op vorme van bevolkingsregistrasie wat reeds bestaan, soos vir militêre diens en registrasie as kieser. Hy sê ook dat die gedagte van ’n Volksregister sedert 1935 baie veld gewen het, en dat ’n Interdepartementele Komitee van 1944 wat in 1945 sekere aanbevelings oor bestaansveiligheid gedoen het, onder andere, gesê het:

“... it is necessary for the purpose of levying contributions to the social security scheme for machinery to be set up for effecting the registration of all Europeans, Asiatics and Coloured persons over the age of 16 years, excluding housewives, not gainly occupied” (Hansard 1950: 2585).

Die Komitee se vierde aanbeveling lui soos volg:

“In view of the extensive registration that will be essential for the social security scheme, the Government should consider the desirability of providing a national population register which could be used for the social security scheme and for wider purposes” (Hansard 1950: 2585).

4.3.6.4. DIE FAGAN-KOMMISSIE EN DIE VIER ADMINISTRATEURS BEVEEL DIT AAN

Die minister steun daarop dat die Fagan-kommissie in 1947-1948 ’n volksregister sterk voorgestaan het en dat al die administrateurs van die vier provinsies aan die begin van 1948 aan die destydse Eerste Minister, generaal Smuts, ’n verslag voorgelê het waarin daar eenparig daarop gewys word dat:

“... there exists a more urgent and vital necessity for the establishment of what, for convenience, may be termed a national register of all inhabitants of the Union, regardless of race, colour or creed ... such registers exist in other countries and there seems to be no valid reason why the same should not apply in the Union” (Hansard 1950: 2586).

Die vier administrateurs het die instelling van so ’n register eenparig aanbeveel.

4.4.6.5. DIE NP VERWOORD 'n BESTAANDE LEWENSWYSE

Die Minister maak die volgende stellings wat verdere bewys daarvan lewer dat die NP grootliks net die bestaande lewenswyse in wetgewing gegiet het en dat blankes in die algemeen ten gunste van apartheid was:

“... dat meeste van die dinge wat hier gevra word, is reeds dinge wat deur wetgewing verpligtend gemaak is” (Hansard 1950: 2593).

*“Nee, daar is nie rassediskriminasie wat deur hierdie wetgewing ingevoer word nie. Wat hierdie wetgewing doen, is dat hy die posisie erken wat reeds bestaan, nie alleen in die wetgewing van die land nie, maar ook in ons maatskaplike lewe. **Agbare lede aan die oorkant sê heeldag aan ons dat hulle ook staan vir maatskaplike apartheid**” (Hansard 1950: 2598) (Eie beklemtoning).*

4.3.6.6. DIE VP SE BESWARE

Smuts stel die VP se standpunt oor die Wetsontwerp soos volg:

“Ons aan hierdie kant gaan die wetsontwerp stap vir stap bestry en ons gaan die aanname daarvan moeilik maak” (Hansard 1950: 2603).

Smuts sê die Wetsontwerp het implikasies wat baie verreikende gevolge kan hê. Die werklike doel en strewe en wese van die Wetsontwerp is eintlik rasse-klassifisering. Daar is wel bestaande wette wat registrasie dek, maar dit is duidelik wat die wesenlike fundamentele motief met die Wetsontwerp is, naamlik om uiting aan die beleid van apartheid, van rasse-registrasie te gee (Hansard 1950: 2603). Smuts sê voorts in Hansard (1950: 2604) die werklike doel met die Wetsontwerp is om die Kleurlingbevolking van die kieserslys te verwyder en hulle te beroof van die stemreg wat hulle het. Hy sê in Hansard (1950: 2605):

“Nee, mnr die Speaker, ek dink dat dit gladnie 'n nasionale register is nie. Dit is 'n Nasionalistiese register, 'n plan van die Nasionaliste om die beleid van apartheid uit te voer sover dit die Kleurlingbevolking aanbetref”.

Ten opsigte van die paswette wat in 1950 bestaan het, sê Smuts uitdruklik dat hy nie die paswette afgeskaf wil hê nie (Hansard 1950: 2608). Dit is opvallend dat Smuts sekere apartheidsmatreëls goedpraat en ondersteun, maar andere beveg. Dit blyk dat hy eintlik net die wyse van toepassing van apartheid teenstaan. Hy is dus ten gunste van apartheid, maar nie van die metode van toepassing nie. Smuts wys daarop dat die Kommissie van 1935 verklaar het dat wetgewing van hierdie aard nie vir Suid-Afrika gepas is nie en dat dit

onprakties is vir Suid-Afrika. Dít is volgens Smuts die kern van die posisie (Hansard 1950: 2612). (Die Kommissie waarna Smuts verwys, is die *Select Committee on Population Registration and Compulsory Registration and Voting* van 1935).

4.3.6.7. SAMEVATTING

Die Wetsontwerp het op 7 Julie 1950 in werking getree, en was van deurslaggewende belang vir die NP om sy apartheidsmaatreëls in die praktyk te kon toepas. Met die klassifikasie van die bevolking in swart, wit, Indiër en Kleurling was die fondament gelê waarop die ander apartheidswette gebou en uitgevoer kon word. Die Opposisie se besware was hoofsaaklik rondom metode en nie soseer op beginsel nie. Dit staaf die destydse algemene blanke apartheidsgesindheid.

4.3.7. DIE WETSONTWERP OP GROEPSGEBIEDE

Die Wetsontwerp op Groepsgebiede is net soos die Bevolkingsregistrasie-wetsontwerp ook in 'n lang debat in die Volksraad gedebatteer (Hansard 1950: 7638) en het op 7 Julie 1950 in werking getree. Die minister stel die beginsel van die wetsontwerp in sy openingswoorde:

“Die oorheersende beginsel van hierdie wetsontwerp is om voorsiening te maak vir die vorming van groepsgebiede, dit is aparte gebiede vir die verskillende rassegroepe, indien nodig deur dwang”.

Die Minister sê dat daar drie hoofgroepe is waarvoor gebiede aangewys mag word: Blankes, gekleurdes en “*Naturelle*”. Laasgenoemde twee groepe mag egter in verdere groepe onderverdeel word (Hansard 1950: 7639).

Die Minister noem teen die einde van sy toespraak dit wat hy die “*vernaamste kenmerke van die wetsontwerp*” noem en gee vier daarvan. Die eerste en tweede daarvan is die belangrikste vir doeleindes van hierdie studie:

“In die eerste plek wil ek beweer dat hierdie wetsontwerp 'n vername maatreël in die rigting van die verwesenliking van die hoofgroepe van die beleid van apartheid is, naamlik die uitskakeling van wrywing tussen die rasse in die Unie, deur aparte gebiede vir die verskillende rasse te verskaf” (Hansard 1950: 7658).

Hierdie stelling is 'n voorbeeld van 'n poging tot 'n positiewe manier om die pluraliteit te hanteer, naamlik om konflik te vermy.

Die tweede kenmerk was dat, ten einde die oogmerke van die wetsontwerp te bereik, dit die minister se voorneme was om te sorg dat daar nie diskriminasie tussen die verskillende rasse sal wees nie. (Tog was daar uiteindelik wel ernstige rassediskriminasie.) Die derde kenmerk was dat opleiding in demokratiese prosedure en selfbestuur vir persone in die groepsgebiede sou geskied, naamlik vir Kleurlinge en “*Naturelle*” en, vierdens, die geleidelike inwerkingstelling van die Wet. Die Minister sê ook:

“Die gevare van woningsnabyheid tussen lede van die verskillende rasse is nie ’n nuut ontdekte gevaar nie. Hierdie gevare is te tragies en te dikwels in die geskiedenis van die afgelope 50 jaar bewys, om ontken te word. Die Durbanse onluste van verlede jaar is ’n voorbeeld daarvan, en toon die gevare van woningsnabyheid vir die vrede en rus van die land” (Hansard 1950: 7647).

Die minister se stelling was ’n poging om die pluraliteit vreedsaam te hanteer. Dit beklemtoon ook die belangrikste funksie van ’n regering, naamlik om orde en vrede te handhaaf.

4.3.8. GROEIENDE STEUN VIR DIE NP NA 1948

Die NP het by elke verkiesing ná 1948 sy aantal setels verhoog, behalwe in 1970 toe hy 9 setels minder gekry het. In 1977 het die NP egter weer sterk gegroei met ’n totaal van 132 setels en in 1981 ’n verlies van slegs een setel. Soos die NP gegroei het, het sy opposisie uiteraard algaande verswak.

Die verkiesingsuitslae ten opsigte van die NP vanaf 1948 tot 1981 was soos volg:

Groei van setels vir die NP 1948-1966

Jaar	Aantal NP-setels	Jaar	Aantal NP-setels
1948	70	1970	111
1953	89	1974	117
1958	97	1977	132
1961	99	1981	131
1966	120		

Bron: Weide & Weide, s.a. Self uitgegee

4.3.9. MAATREËLS EN MORALITEIT

Die bespreking van die wette het duidelik aangedui watter maatreëls voorgestel, aangeneem of verwerp is wat betref die hantering van die pluraliteit in Suid-Afrika. Daar is ook duidelike bewyse van die moraliteit van daardie tydvak, soos dat rassevermenging ten sterkste deur al die partye veroordeel is, al was daar verskil van mening oor die vraag of dit in wetgewing vervat moes word.

Suid-Afrika is oor tyd deur gebeure elders in die wêreld beïnvloed en so ook wat die moraliteitsverskuiwing betref – alhoewel die aanpassing in Suid-Afrika langer geneem het om deur te werk as in die VSA en Australië. Hieroor meer in die latere vergelyking tussen die drie lande.

4.3.10. BINNELANDSE GEBEURE

Hier word 'n aantal insidente genoem wat betrekking het op die regering se maatreëls om die pluraliteit te hanteer, en die reaksie daarop. Een van die belangrike aspekte hiervan was die kwessie rondom die stemreg vir Kleurlinge, wat oor 'n aantal jare verwikkel het. Ten einde eenheid te behou, word dit later in sy geheel as 'n kwessie bespreek, nadat die ander gebeure van hierdie tydvak aandag gekry het.

Die ANC en ander organisasies wat hulle teen die NP se apartheidsbeleid verset het, het gedurende hierdie tydvak meer gedetermineerd en georganiseer geraak om van apartheid ontslae te raak en Suid-Afrika in 'n eenheidstaat te omskep met volle burgerregte vir almal.

4.3.10.1. VROUEVERSET TEEN PASWETTE

'n Goeie voorbeeld van verset, is dié van swart vrouens teen die paswette. Volgens Elizabeth S. Schmidt (Schmidt, ES) in haar artikel *African Women's Resistance to the Pass Laws in South Africa 1950-1960* was die regering se eerste poging om swart vrouens te verplig om passe en permitte te dra, in 1913. Die poging was 'n fiasko en het misluk. Ingevolge die *Natives Abolition of Passes and Coordination of Documents Act* van 1952 moes bewysboeke egter aan swart vrouens in dorpe, stede, blanke plattelandse gebiede en reserwes uitgereik word, maar dit het eers vanaf 1956 gebeur. Die *Federation of South African Women* is in 1954 gestig waarna hulle saam met die ANC se Vroueliga 'n massa protesaksie georganiseer

het. Sowat 2 000 vroue, wat alle rasgroepe ingesluit het, het op 27 Oktober 1955 na die Uniegebou in Pretoria gemarsjeer om 'n beswaarskrif aan die regering te oorhandig. Die twee organisasies het ook op 9 Augustus 1956 nog 'n optog na die Uniegebou georganiseer. Sowat 20 000 vroue het hierdie keer na die Uniegebou gestap, waar hulle pakke petisies met meer as 100 000 handtekeninge, voor die Eerste Minister se kantoor gelaat het. Daarna het hulle in stille protes 30 minute lank stil gestaan.

Die vroueweerstand was volgens die VN se “*The Role of Women in the Struggle*” (bl. 22) nie 'n groot sukses nie, want teen 1960 het sowat 3 020 281 swart vrouens, dit is ongeveer 75% van alle volwasse swart vroue, wel die bewysboek aanvaar (Bewysboeke ook vir vrouens. Geraadpleeg: 6 Mei 2013).

4.3.10.2. DIE DEFIANCE CAMPAIGN: 1952

Die ANC verwys na die geboorte van die “Massabewegings” in 1950 (ANC: Brief History: Paragraaf 5). Die *Defiance Campaign* was in 1952 die begin van sulke massa versetbewegings teen apartheid wat die doel gehad het om rasse heeltemal van mekaar te skei. Die sukses van die verset het tot meer versetbewegings teen apartheid gelei (ANC: A brief history of the African National Congress. Geraadpleeg: 15 September 2012).

Die ANC Jeugliga en ander ANC leiers wou die mense massa in militante optredes betrokke kry en het gou ondersteuning gekry. Die Jeugliga se Program van Aksie het oproepe om stakings, boikotte, uittarting en ongehoorsaamheid (*defiance*) ingesluit, wat in 1949 deur die ANC aanvaar is en tot die *Defiance Campaign* in 1952 gelei het. Hierdie veldtog was die begin van massa-optrede teen apartheid. Verdere voorbeelde daarvan is swartes wat by “*Slegs vir Blankes*”-toonbanke aanmeld, oortredings van die paswet, Indiër en Kleurling “*vrywilligers*” wat teen die wet swart gebiede besoek het en veldtogte in die vyftigerjare teen die Groepsgebiede- en Bantoe Onderwyswette. Die regering het die *Defiance Campaign* probeer onderdruk deur sy leiers te verban en nuwe wetgewing in te stel om openbare ongehoorsaamheid te voorkom. Die veldtog het egter reeds groot vordering gemaak en samewerking tussen die ANC en die *SA Indian Congress* het gelei tot meer ondersteuners. Die verskillende organisasies het later saam die *Congress Alliance* gevorm wat eise geformuleer het oor watter soort Suid-Afrika hulle wou hê, naamlik

- dat die mense hulself moet kan regeer
- dat die land deur hulle wat dit bewerk, gedeel moet word
- hulle eis behuising, werk, sekuriteit, en
- gratis en gelykwaardige onderwys (ANC Webwerf)

4.3.10.3. DIE VRYHEIDSMANIFES: 1955

Vele proteste, waarvan sommige gewelddadig was, soos in Pondoland, het teen die regering se beleid voorgekom. Die ANC het 'n *Congress of the People* belê om die eise van die protesteerders te bespreek. Hierdie kongres het op 26 Junie 1955 te Kliptown plaasgevind. By dié geleentheid is die *Freedom Charter*, oftewel die Vryheidsmanifes, deur die teenwoordiges aangeneem.

Die regering het in Desember 1956 156 swart leiers gearresteer en van hoogverraad aangekla. Die Staat het probeer bewys dat aan die een kant die Vryheidsmanifes 'n kommunistiese dokument was (die bevordering van kommunisme was verbode) en daarmee saam dat die ANC en sy bondgenote (bv. die SAKP) 'n beleid het wat op geweld gebaseer is en dat hulle dus beplan het om die regering met geweld omver te werp.

Die saak het tot 1961 geduur en al die beskuldigdes is onskuldig bevind. Dit was die sogenaamde hoogverraadsaak (Sher, 2012:40).

4.3.11. STEMREG VIR KLEURLINGE

4.3.11.1. AGTERGROND

Soos in paragraaf 4.2.3 *supra*, aangetoon is, het die Uniegrondwet die stemreg vir Kleurlinge en swart mense wat in die Kaapkolonie stemreg gehad het, behou maar nie uitgebrei na die ander gebiede nie.

Soos in paragraaf 4.2.11 hierbo berig, is die stemreg vir swart mense vir die parlement in die Kaapprovinsie in 1936 afgeskaf. Kleurlingmans het egter steeds stemreg in Kaapland gehad. Een afdeling van die Nasionale Party se skeidingsmaatreëls was om hierdie stemreg ook af te skaf en te vervang met stemreg vir 'n beperkte aantal wit verteenwoordigers in die Volksraad en die Senaat.

4.3.11.2. DIE EERSTE POGING MISLUK

Op 14 Mei 1952 word die Wetsontwerp op die Afsonderlike Verteenwoordiging van Kiesers (met hierdie strekking) aangeneem met 'n Parlementêre stemverdeling van 74 teen 64 (Liebenberg & Spies, 1993: 332). Die Wetsontwerp word Wet 46 van 1951. Dit is in die Parlement met 'n gewone meerderheid aangeneem – en nie met 'n tweederde meerderheid soos wat die Grondwet vereis het nie. Hofsake volg. Die Kaapse Hooggeregshof verwerp in September 1951 die aansoek wat die regsgeldigheid van die Wet aanval. Die staat appelleer na die Appèlhof wat op 20 Maart 1952 bevind dat die wet nietig is onder andere omdat daar nie 'n tweederde meerderheidsteun vir die wetsontwerp was nie (1993: 334).

4.3.11.3. DIE PARLEMENT AS HOËRHOF

Die Parlement neem daarop wet 35 van 1952 met 'n gewone meerderheid aan wat die Parlement as die Hoër Hof van die Parlement daarstel met die mag om die beslissing van die Appèlhof te hersien ten opsigte van die stemwet en sou terugwerkend wees vanaf 1931 toe die Statuut van Westminster aangeneem is. 'n Aansoek word gebring om die wet nietig te verklaar, wat op 29 Augustus 1952 in die Kaapse Hooggeregshof slaag. Die staat appelleer, maar verloor in November 1952 die saak in die Appèlhof (1993: 335),

4.3.11.4. POGING OM DIE VERSKANSTE KLOUSULES TE VERWYDER

Die volgende stap is 'n aankondiging van Eerste Minister Malan dat 'n wet ingedien gaan word wat die verskanste klausules uit die Grondwet verwyder. Te min lede stem egter daarvoor en 'n tweederde meerderheid is nie behaal om die wet aanvaar te kry nie.

4.3.11.5. WET OP DIE KWORUM VAN DIE APPÈLHOF

Toe mnr JG Strijdom in 1954 Eerste Minister word, formuleer hy 'n drie-stap strategie. Ingevolge die *Wet op die Kworum van die Appèlhof, Wet 27 van 1955* word die aantal regters in die Appèlhof met vyf vermeerder en voortaan moes 11 regters saam sit om oor die geldigheid van 'n wet van die Parlement te beslis. Die regering se doelwit was klaarblyklik om seker te maak dat as daar weer belangrike wette voor die Appèlhof dien, die regering op die nuwe span regters se ondersteuning sal kan staatmaak (1993: 337, 338).

4.3.11.6. DIE SENAATWET VAN 1956

Die tweede been van Strijdom se strategie was om ingevolge die Senaatwet van 1956 die aantal lede van die Senaat van 48 tot 89 verhoog. Die vergrootte Senaat word só saamgestel dat dit gepak word met NP-lede wat tydens stemming sou help verseker dat die NP 'n tweederde meerderheid kry (1993: 338). Die aantal Senatore was soos volg nadat die Wet aangeneem is: NP: 77 VP: 8 en Naturelleveteenwoordigers: 4 (1993:340).

4.3.11.7. OORSPRONKLIKE WETSONTWERP WEER INGEDIEN

Die derde been van Strijdom se strategie was om die oorspronklike wet, die Wetsontwerp op die Afsonderlike Verteenwoordiging van Kiesers, weer in te dien. Strijdom se strategie het suksesvol verloop, aangesien hy nou 'n tweederde meerderheid in die Parlement kon kry weens die vergrootte Senaat en daar nou 'n meerderheid regters in die Appèlhof aan sy kant sou wees weens die vergrootte aantal regters daar, sou die saak weer voor die Appèlhof dien (1993: 338). In Maart 1956 sit die twee Huise van die Parlement in 'n gesamentlike sitting en wysig die Suid-Afrika Wet om die verskanste artikels ten opsigte van Kaapse stemreg te verwyder (1993:343).

4.3.11.8. DIE SAAK WEER VOOR DIE APPÈLHOF: 9 NOVEMBER 1956

Die Verenigde Party het die saak weer hof toe geneem oor die ontkiesering van Kleurlingkiesers in die Kaap en die saak het uiteindelik voor elf regters in die Appèlhof gediën. Op 9 November 1956 gee die hof uitspraak en verwerp die Applikante se saak. Slegs een regter het van die tien ander verskil. Die effek was dat Kleurlingmans, wat toe reeds 103 jaar saam met witmense kon stem, se stemreg van die algemene kiesersrol verwyder is. Voortaan kon hulle afsonderlike verteenwoordiging kry en deur witmense in die Volksraad, die Senaat en die Kaapse Provinsiale Raad verteenwoordig word (1993:343).

4.3.12. HANTERING VAN DIE PLURALITEIT

Die hele politieke stryd van etlike dekades rondom die stemreg vir nie-blankes, was die NP se manier om die pluraliteit te hanteer. Dis is duidelik dat aanvaar kan word dat die NP se stappe gemik was op die uiteindelijke partisionering van Suid-Afrika – ten minste sover as wat die swart volke betref.

Swartmense het ingevolge die tuislandbeleid stemreg in hul tuislande gekry.

Die volgende drie paragrawe val buite die afgebakende tyd en is dus nie wesenlik deel van die tesis nie, maar dit dien tog die doel om die voorafgaande verwikkelinge in perspektief te stel.

In 1983 het Kleurlinge se posisie verbeter toe hulle stemreg vir 'n Kamer in die Parlement gekry het.

Mettertyd het dit egter duidelik geword dat stemreg in die tuislande nie die swart mense se behoeftes sal bevredig nie en dat na ander alternatiewe gesoek moes word (Van der Merwe, S (CJ) ... *en wat van die SWARTMENSE?*, 1985: *obiter*, maar veral bl. 13).

In 1994 is 'n nuwe grondwet aanvaar waarvolgens alle Suid-Afrikaners volle burgerregte gekry het. Daarmee het die lang en moeitevolle stryd oor stemreg tot 'n einde gekom.

4.3.13. INTERNASIONALE GEBEURE

4.3.13.1. 'nMORALITEITSVERSKUIWING

Voor die Tweede Wêreldoorlog was daar nie noemenswaardige internasionale sensitiviteit oor menseregte nie en was oorheersing van swart Afrikane deur koloniale moondhede nie as immoreel beskou nie. Die pluraliteitsmaatreëls wat deur die VSA, Australië en Suid-Afrika toegepas was, het gevolglik nie noemenswaardige internasionale kritiek tot gevolg gehad nie. In Hoofstukke 3 en 4 is aangedui hoe die optredes en metodes van die drie regerings in die hantering van hul plurale samelewings nie in daardie tydvakke as immoreel beskou was nie.

Hitler het voor en tydens die Tweede Wêreldoorlog afgryslieke wreedhede teenoor die Jode gepleeg. Hierdie wandade was op rassisme gebaseer, omdat die Jode gesien was as synde van 'n ander ras – Semiete in teenstelling met die Duitsers wat Ariërs is. Hierdie gebeure het die moraliteitsverskuiwing, wat reeds aan die gang was, 'n baie sterk hupstoot gegee. As gevolg van hiervan het die erkenning en beskerming van menseregte internasionaal 'n hoë prioriteit geword. Omdat Hitler sy aksies toegespits het op die Jode omdat hulle 'n “*ander ras*” sou wees (al was hulle blank) het rassebewustheid en rassisme ook ernstig in onguns verval.

'n Duidelike bewys van die moraliteitsverskuiwing wat ná die oorlog plaasgevind het, is die Universele Deklarasie van Menseregte. Die aanvoorwerk hiervoor is in 1946 (feitlik direk na die oorlog) by die VN se heel eerste vergadering gedoen. Konsepte is in 1947 bespreek, en

die deklarasie is in 1948 aanvaar as die *Universal Declaration of Human Rights*. (Universal Declaration of Human Rights, Geraadpleeg: 30 April 2013).

Hierdie moraliteitsverskuiwing het ook daartoe gelei dat oorheersing van een ras oor die ander nie meer aanvaarbaar was nie. Koloniale oorheersing is nou as onaanvaarbaar en selfs immoreel beskou. Die koloniale moondhede het een na die ander onttrek (sommiges bra hals oor kop) en die voormalige kolonies het onafhanklike state geword.

Die doel met die skepping van die VN was om 'n verdere wêreldoorlog te voorkom en om internasionale vrede te bewaar. Dit dien egter ook as platform waar debatte gevoer kan word oor kwessies soos menseregteskendings en koloniale verdrukking. Hierdie platform het verder daartoe bygedra dat die moraliteitsverskuiwing wat na die einde van die Tweede Wêreldoorlog internasionaal waarneembaar was, verder uitgebou is.

As gevolg van hierdie moraliteitsverskuiwing het heftige kritiek teen Suid-Afrika se binnelandse beleid begin oplaai en is dit as 'n ernstige menseregteskending gesien. Internasionale druk teen Suid-Afrika om volle burgerskapregte aan alle Suid-Afrikaners toe te ken, het ook toegeneem. Die ontwikkeling van moderne tegnologie het daartoe bygedra dat die wêreld – en veral die wêreldpolitiek – ingrypend verander het. Dit het onder andere die media in staat gestel om gebeure onmiddellik aan die groot internasionale klok te hang, saam met beelde wat die gevoelswaarde van die gebeurtenisse duideliker laat deurkom as net woorde. Met Suid-Afrika onder die media se soeklig is insidente – veral rasse insidente – wat in Suid-Afrika plaasgevind het, die wêreld ingedra. Al hierdie faktore het daartoe gelei dat ernstige druk teen Suid-Afrika se binnelandse beleid algaande toegeneem het.

4.3.13.2. SUID-AFRIKA GELEIDELIK GEÏSOLEER

Vanweë die internasionale moraliteitsverskuiwing en die onttrekking van Europese moondhede aan hul voormalige Afrika kolonies, het die internasionale kollig al skerper op Suid-Afrika en sy apartheidsbeleid begin val. Dit het die begin ingelei van groeiende internasionale isolering.

4.3.13.3. DIE AANPASSING VAN SWART MENSE BY INTERNASIONALE GEBEURE

Internasionale gebeure en veranderings het ook derdewêreldse mense geraak en hulle nader aan die Europeër se lewenswyse en opvatting gebring. Hierdie faktor het veroorsaak dat

daar veral in Suid-Afrika se stedelike gebiede veranderende swart mense was wat nie meer sterk bande met die tuislande vertroetel het om daarna terug te keer nie. Daar was nou swart mense wie se ouers in die blanke gebiede gebore was en wat nog nooit 'n voet in "hul tuisland" gesit het nie. Die nuwe swart mens het nou sy politieke toekoms geëis daar waar hy woon.

4.3.14. SAMEVATTING: DIE PLURALITEIT TEEN 1958

Aan die begin van hierdie tydperk – dit is 1948 – het Suid-Afrika nog internasionale vriende gehad, sy ekonomie was gesond, die nuwe internasionale faktore wat hierbo genoem is, was in hul beginstadiums en die binnelandse druk was onder beheer. Dit is egter die tydperk waarin die prosesse wat uiteindelik die apartheidsbeleid sou sink, met menig lyf begin kry het. Die winde van verandering was effektief aan die waai.

Gedurende die volgende subtydperk word die verloop van hierdie prosesse bespreek sowel as die stappe wat veral Verwoerd geneem het om blywende oplossings oor hoe om die pluraliteit te hanteer, te probeer vind.

4.4. Die derde subtydperk: 1958 tot 1962

4.4.1. INLEIDING

Soos hierbo in die bespreking van die tweede subtydperk aangedui, het daar na die Tweede Wêreldoorlog 'n verskuiwing in die internasionale moraliteit plaasgevind. Die aanvaarding deur die Verenigde Nasies in 1948 van die Universele Deklarasie van Menseregte het sterk stukrag daaraan gegee. Dit was nou nie meer moreel aanvaarbaar dat koloniale moondhede (Europeërs) regeer oor die bevolkings van hul kolonies (swart mense) nie. Alle mense moes nou demokratiese inspraak kry in die regerings wat oor hulle regeer.

Dit het gelei tot die vlag van dekolonisering in Sub-Sahara Afrika wat in 1957 met Ghana begin het en in die volgende paar jaar hals oor kop toegeneem het. Hoewel sommige koloniale moondhede betreklik vinnig aan hul kolonies onttrek het en die koloniale bevolking aan hul lot oorgelaat het, is dit voorafgegaan deur etlike jare van woorderstryd, en in sommige gevalle ook militêre stryd.

Hierdie internasionale debat het ook nie by Suid-Afrika verbygegaan nie. Internasionale druk het begin oplaai om politieke regte aan swart mense te verleen. Die weerstand wat die Suid-Afrikaanse regering hierteen gebied het, het tot toenemende internasionale afkeuring en isolasie gelei.

Suid-Afrika is met die nuwe moraliteit gekonfronteer – situasies wat in die verlede aanvaarbaar was, is nou as immoreel en aanstootlik geag.

4.4.2. MENSEPLURALITEIT

Die mensegroepe in Suid-Afrika was in hierdie subtydvak wesenlik dieselfde as in die vorige tydvak. So ook die verskille tussen hulle, wat steeds tot spanning en konflik gelei het – konflik wat sporadies en toenemend bloedig geword het.

4.4.3. BINNELANDSE VERSET

4.4.3.1. DIE PAC: 1959

Daar was 'n groep ANC-lede wat hulself *Africanists* genoem het en nie saamgestem het met die ANC se beleid van nierassigheid nie. Hulle het die Vryheidsmanifes geopponeer, en, in die besonder, die groeiende samewerking met blankes en Indiërs – wat deur hulle as “*foreigners*” beskou is. Hulle het ook nie die kommuniste vertrou nie, wat volgens hulle 'n buitelandse ideologie in die stryd wou inbou. In 1959 breek die *Africanists* weg uit die ANC en stig die Pan Africanist Congress (PAC). Op 21 Maart 1960 begin hulle veldtog 'n waartydens mense gevra is om hul passe tuis te laat en by polisiestasies op te daag en te vra om gearresteer te word (*ANC: Brief history of the African National Congress*. Paragraaf 5. Geraadpleeg: 15 September 2012).

4.4.3.2. SHARPEVILLE EN CATO MANOR: 1960

Die Sharpeville tragedie het op 21 Maart 1960 by die polisiestasie van Sharpeville plaasgevind. Duisende betogers het rondom die polisiestasie saamgedrom waarop die klein groepie polisie begin skiet het en 69 persone gedood en baie gewond is. Daar is verskillende menings oor waarom die polisie geskiet het. Sommige bewerings is dat die skare vreedsaam was en dat daar dus onnodig geskiet is. In *Time Magazine* van 4 April 1960 onder die opskrif

The Sharpeville Massacre, word gesê dat die skare klippe na die polisie gegooi het en dat eers begin skiet is toe die skare na die heining om die polisiestasie beweeg het.

Van agterna af gesien, is dit belangrik om kennis te neem dat daar volgens Sher (2012:338) in 1960

“... erge onluste in swart woongebiede oor die land heen (was), onder andere in Sharpeville, Langa, Mbekweni, Soweto en KwaMashu. Die noodtoestand het etlike maande voortgeduur”.

Ongeveer 'n maand voor die Sharpeville-insident is nege polisiemanne by Cato Manor deur 'n skare aangeval en vermoor (Cato Manor en ook: Cato Manor/Sharpeville: SA History Online. Geraadpleeg: 13 Augustus 2013). Hierdie gebeure kon waarskynlik 'n vreesinvloed op die polisie by Sharpeville gehad het. *SA History Online* sê die volgende daaroor:

“The fact that these deaths occurred in Cato Manor only a few weeks before the demonstration at Sharpeville must have been well known to the police gathered at the police station in Sharpeville the fateful morning of the Sharpeville Massacre. Certainly more than one spokesman of the South African Government linked these two affairs together” (Cato Manor/Sharpeville: SA History Online. Geraadpleeg: 13 Augustus 2013).

4.4.3.3. DIE GEWAPENDE STRYD BEGIN IN DIE 1960'S

Die ANC het op 16 Desember 1961 met 'n gewapende stryd begin, ondergronds begin beweeg en Umkhonto we Sizwe (MK) gestig

“... (to) hit back by all means within our power in defence of our people, our future and our freedom” (ANC: Brief History, par. 6).

Binne 18 maande is 200 dade van sabotasie gepleeg. Die regering stel daarop 'n wet in wat die doodvonnis vir sabotasie inhou, en wat die polisie magtig om mense vir 90 dae sonder verhoor aan te hou. In 1963 arresteer die polisie die ANC leierskap, wat tot die Rivonia-verhoor lei waar lewenslange gevangenisstraf opgelê is, onder andere aan Nelson Mandela. Oliver Tambo, Joe Slovo en ander ANC leiers vlug landuit. Sommiges ondergaan militêre opleiding in die buiteland.

Die ANC erken dat sy ondergrondse strukture ná die Rivonia-hofspraak byna heeltemal uitgewis was (ANC: *Brief history of the African National Congress*. Paragraaf 6. Geraadpleeg: 15 September 2012). Dit is egter algemene kennis dat die ANC later herstel het en weer 'n groot faktor in die Suid-Afrikaanse politiek geword het.

4.4.4. UHURU EN DEKOLONISERING: MACMILLAN 1960

As gevolg van die moraliteitsverskuiwing, wat deur die Univeresele Handves van Menseregte van 1948 ondersteun is, het meer en meer koloniale moondhede in die rigting van dekolonisering gewerk. Op 3 Februarie 1960 het die Britse Eerste Minister, Harold Macmillan, in sy toespraak voor die Suid-Afrikaanse parlement na die ontstaan van onafhanklike state in Afrika na die Tweede Wêreldoorlog verwys deur te sê: *“The wind of change is blowing through Africa”* (Macmillan, 1960. Hansard: 3 Februarie 1960). Macmillan se beskrywing van dit wat in Afrika aan die prut was, is ’n paslike opsomming. Verskeie kolonies in Afrika het binne ’n betreklik kort tyd onafhanklik geword. Dit het natuurlik meegebring dat Europese moondhede hulle aan hul voormalige kolonies onttrek het. In Aanhangel C verskyn ’n lys van voormalige kolonies en die datums waarop hulle onafhanklik geword het. Daar sal gemerk word dat die state wat tot en met 1956 onafhanklike state geword het, almal Arabiese state was. Ghana was die eerste swart Afrikastaat wat onafhanklikheid gekry het, nl. In 1957. In 1960 alleen het 17 swart state in Afrika onafhanklikheid gekry en die proses in ’n hele aantal ander was reeds aan die gang.

Dit was nou duidelik dat, ingevolge die nuwe moraliteit, dit nie meer aanvaarbaar was dat een ras oor ’n ander heers nie.

Hierdie verloop van sake het die druk op Suid-Afrika laat toeneem.

4.4.5. VERWOERD SE PARADIGMASKUIF

HF Verwoerd is na die afsterwe van JG Strijdom in 1958 as Eerste Minister gekies. Verwoerd het kennis geneem van die nuwe moraliteit en het gepoog om die regering se beleid daarby aan te pas. Hy was die filosoof en dryfveer agter die nuwe NP-inisiatief om weg te breek van die gekontameneerde woord *“apartheid”* en konkrete beslag aan die NP se partisiebeleid te gee wat hy nou as *“afsonderlike ontwikkeling”* beskryf het. Verwoerd, wat in 1948 ’n senator geword het, was vanaf 19 Oktober 1950 Minister van Naturellesake en vanaf 2 September 1958 (tot 6 September 1966) Suid-Afrika se Eerste Minister (Pelzer, 1963:xiii).

Verwoerd se afsonderlike ontwikkelingsbeleid het sy bronbasis in verskeie uitsprake van vorige leiers gehad, soos wat in Hoofstukke 3 en 4 en veral in die Sauerverslag bespreek is,

naamlik die uiteindelijke staatkundige onafhanklikheid van die verskillende volke in Suid-Afrika. Verwoerd was die dryfkrag wat aan die beleid praktiese beslag gegee het. Dit was dan ook sy strategie om hierdie beleid te konkretiseer, wat hom inderdaad van vorige leiers onderskei het. Die NP se beleid het onder Verwoerd 'n paradigmaskuif ondergaan en was in werklikheid 'n daadwerklike poging om intern te dekoloniseer.

Hoewel daar, soos in die vorige afdelings aangedui, reeds die elemente van gebiedskeiding (makro skeiding) in die denke van NP leiers was, het die klem in die vorige subtydperk (1948 tot 1958) hoofsaaklik op mikro-skeiding en biologiese skeiding geval – soos blyk uit die wette wat in daardie tyd aanvaar is.

Hoewel die grond wette van 1913 en 1936 die basis daargestel het vir makro-skeiding, was daar nie dieselfde ywer met die uitvoering daarvan as met die uitvoering van die mikro-skeiding nie.

Toe Verwoerd aan bewind kom, was dit reeds duidelik dat daar nie betekenisvolle praktiese vordering met die NP se beleid van makro-skeiding gemaak is nie. As gevolg van die verskuiving in die internasionale moraliteit ná die Tweede Wêreldoorlog (soos hierbo bespreek) het binnelandse en internasionale druk onheilspellend begin opbou. In 1961 was die internasionale druk reeds so erg dat Verwoerd Suid-Afrika aan die Statebond onttrek het omdat Suid-Afrika in daardie forum gedurig in die beskuldigdebank was.

Die essensie van Verwoerd se beleid van afsonderlike ontwikkeling was om state te skep in die tradisioneel swart gebiede in Suid-Afrika. In daardie gebiede sou elke swart volk die reg verkry om oor hulself te regeer en uiteindelik te vorder tot volledig onafhanklike state. Soos reeds gesê, was Verwoerd se beleid 'n poging om intern te dekoloniseer.

In 'n publikasie wat deur die destydse Departement van Inligting uitgegee is, sonder datum maar klaarblyklik in Verwoerd se tydperk, met die titel *The Progress of the Bantu Peoples towards Nationhood*, verskyn die volgende op bl.1.

SELF-DEVELOPMENT FOR THE BLACK MAN IN SOUTH AFRICA

In South Africa the white man has undertaken a task such as history has not known. He is helping the black man to bridge the gap, in one span, between the Stone Age

and the atomic era. There are no precedence and no precise precepts for this process, but in less than a decade of purposeful planning and resolute action, there are positive results to record.

*Although variously interpreted with the aid of that much abused term Apartheid, South Africa's formula boils down simply to separate development. **The functional pattern of Bantu advancement is in line with the principle of national evolution by which nations of the world have been established.** The white man has placed in their hands the tools of his own emancipation, to speed their progression from a primitive existence towards a full future.*

They are earning as they are learning. Opportunities are being created for the Bantu in their homelands as rapidly as they can fill them. (Eie beklemtoning.)

Hierdie aanhaling verskaf 'n goeie opsomming van die doel van en bedoelings met die beleid van afsonderlike ontwikkeling wat deur dr Verwoerd geïnisieer is.

Die terminologie klink erg paternalisties. Dit moet gesien word in die konteks van die tyd en in die perspektief van die begrip "voogdyskap". Dit is vanselfsprekend dat die voog paternalisties sal wees ten opsigte van diegene oor wie hy die voog is. Daarbenewens was die stand van ontwikkeling in die swart gebiede inderdaad in daardie tyd nog baie primitief.

Wat egter belangrik is, is veral die frase: "...the principle of national evolution by which nations of the world have been established." Dit impliseer, in geen onsekere terme nie, dat die plan was om die swart gebiede tot nasie-status – en dus tot volle onafhanklikheid – te lei.

Rhodie & Venter se werk *Apartheid* het in 1959 die lig gesien. In hul *Inleiding* sê die outeurs daar was vier fases. Die eerste was 'n tydperk van konflik en botsings en het sowat 3 eeue gelede begin toe daar "natural apartheid" tussen wit en swart was wat skeiding was. Die tweede fase was voogdyskap waaroor meer in paragraaf 2.2.3. gemeld word. Die 3e fase begin wanneer voogdyskap die swartes tot so 'n mate opgelei het dat swartes "geëmansipeer" was. Die 4e en laaste fase begin wanneer swartes finaal geëmansipeer is -- wat ook die laaste fase in die apartheidsproses is "...in terms of which White and non-White, each in his own homeland, will once again exist side by side as free-flowing units" (Rhodie & Venter,

1959: vii en viii). Die skrywers se werk het die lig gesien juis toe “afsonderlike ontwikkeling” ter sprake begin kom het. Dit is dus ’n goeie aanduiding van wat die mense van daardie tyd die toekoms gesien het.

Die poging van Verwoerd om Suid-Afrika intern te dekoloniseer, word deur Thomashausen as sodanig erken waar hy verwys na “... *this internal ‘decolonisation policy’*” (1983:8). Ook die ANC lewer hieroor kommentaar onder die opskrif “*Apartheid South Africa: Colonialism of a Special Type*” en sê op 24 Maart 1987 “...*the ANC and its allies characterise the South African social formation as a system of ‘internal colonialism’ or ‘colonialism of a special type’*” (ANC: *Apartheid South Africa: Colonialism of a Special Type*. Geraadpleeg: 1 Januarie 2014).

George Frederickson het in sy werk *White Supremacy* Suid-Afrika en die VSA se geskiedenis vergelykend bespreek en sê:

“The phrase ‘white supremacy’ applies with particular force to the historical experience of two nations – South Africa and the United States. As generally understood, white supremacy refers to the attitudes, ideologies, and policies associated with the rise of blatant forms of white or European dominance over ‘nonwhite’ populations” (Fredrickson:1981:xi).

Hieruit is dit duidelik dat Verwoerd se dekoloniseringsplanne raakgesien is vir wat dit was. Dit is ook ’n duidelike bewys van hoe Verwoerd probeer het om tred te hou met die veranderde moraliteit van sy tyd.

Verwoerd het op 23 Januarie 1962 in die Parlement aangekondig dat selfregering aan die Transkei gegee word (Pelzer, 1966:622). Dit was ’n mylpaal vir Suid-Afrika en in die NP se politieke geskiedenis omdat die NP toe sy partisiebeleid gekonkretiseer het in die vorm van selfregering aan ’n geografiese gedeelte van Suid-Afrika binne die Suid-Afrikaanse moederland, wat later sou lei tot die totstandkoming van ’n onafhanklike staat.

Verwoerd se stap om partisie te begin konkretiseer, sou ná hierdie subtydperk opgevolg word deur die uiteindelijke toestaan van selfregering aan ’n totaal van tien swart gebiede waarvan vier onafhanklikheid gekry het. Hierdie partisiestappe het bewys daarvan gelewer dat dit die NP se erns was om sy beleid prakties uit te voer. ’n Belangrike aspek daarvan was dat die blanke minderheid daadwerklike stappe geneem het om op te hou om oor ander minderheids-groepe te regeer en die pad aan te dui hoe hulle oor hulself sou kon regeer. Die idee onder-

liggend aan hierdie denkskuif was in ooreenstemming met die nuwe moraliteit daarin dat dit 'n beleid was wat, soos in ander lande in Afrika en elders, sou lei tot volle deelname deur die bevolking aan die daarstelling van die regerings wat oor hulle regeer – wat in daardie dae neergekom het op dekolonisering.

Welsh (2009:52) noem ook dat afsonderlike ontwikkeling gesien is as 'n poging tot interne dekolonisering.

Daar was egter 'n groot verskil tussen die situasie van die (blanke) regerings van die koloniale magte en dié van die (blanke) regering van Suid-Afrika: Die verteenwoordigers van die regerings van die koloniale moondhede kon hul tasse pak en terugkeer na hul moederland. Die regerende groep in Suid-Afrika was egter volledig mense van Afrika en het geen moederland gehad waarheen hulle kon terugkeer nie.

'n Verdere verskil het op die ekonomiese vlak gelê: Terwyl die koloniale moondhede groot voordeel getrek het uit veral die hulpbronne wat in die kolonies aanwesig was, was hul ekonomieë geensins verstrengel met dié van die kolonies nie. Aan die ander kant was daar net een geïntegreerde ekonomie in Suid-Afrika waarvan alle inwoners van die gebied deel was. Hierdie aspek was egter nie noodwendig 'n struikelblok nie – in die lig van die ekonomiese integrasie wat besig was om in Europa plaas te vind. (Daar is in Hoofstuk 2, paragraaf 2.2.1.3.2, *supra*, ook na Verwoerd verwys.)

Giliomee skryf soos volg in RAPPORT van 24 Junie 2012 'n artikel *Apartheid: Was dit dan net boos?* Hy skryf die volgende oor Verwoerd:

- “Tussen 1950 en 1970 het die getal swart kinders op skool met drie keer vermenigvuldig. Voorts was swart- en wit-leerplanne basies dieselfde.
- “In die eerste helfte van die 1960s het die Suid-Afrikaanse ekonomie teen gemiddeld 6% per jaar gegroei, inflasie was 2% en grootskaalse beleggings het ingestroom.
- “Die land was suksesvol genoeg dat die nuustydskrif TIME Verwoerd in Augustus 1960 kon beskryf as ‘one of the ablest white leaders Africa has ever produced’.
- “Die uitstaande liberale historikus, CW de Kiewiet, vergelyk Verwoerd in 1963 met Charles de Gaulle, *‘the stern, headstrong but deeply imaginative leader of France’*”.

Nelson Mandela het tydens die Hoogverraadverhoor 'n toespraak gelewer waarin hy 'n aanbod aan die regering gemaak het. Volgens Patrick Lawrence (Star: 27 Maart 2007) het Mandela

gesê as die inheemse mense die reg kon kry om 60 swart mense te verkies om hulle in die Parlement te verteenwoordig, met die belofte om die stelsel na 5 jaar te hersien, sou daardie aanbod as 'n betekenisvolle stap beskou word in die pad na stemreg vir almal. Die ANC sou in so 'n geval sy veldtog van burgerlike ongehooraamheid opskort. Mandela sê voorts as die swart meerderheid na die vyf jaar 'n verdere 40 setels kry, dan "I might say...Let's accept it and still demand that the franchise should be extended".

Verwoerd het nie die aanbod aanvaar nie.

4.4.6. DIE EINDE VAN APARTHEID: 2 FEBRUARIE 1990.

Alhoewel dit wat hierna volg, buite die tydvak van hierdie hoofstuk val, is dit tog tersaaklik om te meld dat die NP-regering reeds lank vóór 1990 – sedert 1978, dit wil sê meer as twee dekades voordat werklike onderhandelinge met die ANC 'n aanvang geneem het – begin het om apartheidsmaatreëls af te takel. Op 2 Februarie 1990 het president FW de Klerk in die Parlement aankondigings gemaak wat die finale einde van die apartheidsbeleid meegebring het.

Aan die einde van die apartheidstydperk is dit tog interessant om net weer te vra hoe apartheid dan ontstaan het. Hier volg twee menings. Thomashausen (1987:3) sê

"The basis of apartheid may, even today, be ascribed to British colonialism in Southern Africa."

In 'n voorwoord tot die boek *The Washing of the Spears* (deur Donald R Morris) skryf Mangosuthu Buthelezi die volgende:

"He (Morris) traces the process of colonial domination over the Zulu people and step by step he shows how the British occupation of Natal led to the formation of what the world now knows as an apartheid society. He writes with an indignant awareness of how today's apartheid society was made possible by brutal conquest and subjugation during British Colonial times..."
(Morris, 1965:8).

Hierdie aanhaling verskaf 'n goeie opsomming van die doel van en bedoelings met die beleid van afsonderlike ontwikkeling wat deur Verwoerd geïnisieer is.

5. VERGELYKINGS

5.1. OOREENKOMSTE

5.1.1. BEVOLKINGSAMESTELLING

Die stellings wat in paragrawe 6.1.1. in Hoofstuk 3 gemaak is, is steeds op al drie lande in hierdie tydvak van toepassing, naamlik dat die blanke bevolking in al drie gevalle uit Europese voorouers afgestam het en dat hulle inheemse mense aangetref het waar hulle hulself gevestig het.

5.1.2. PLURALITEITSMATREËLS

Al drie lande het ook in hierdie tydvak matreëls getref om hul plurale mensegroepe en hul verskille te hanteer. Met die verloop van die 20ste eeu het die internasionale toneel egter ingrypend verander weens verskeie faktore soos 'n moraliteitsverskuiwing, klem op mense-regte en demokrasie, die skepping van die VN en die rasse skrede waarmee die moderne tegnologie ontwikkel het. Swartmense het groeiende weerstand teen segregasie en rassisme begin bied en daar is verskeie voorbeelde – in al drie lande – van spanning en konflik en selfs bloedige konflik as gevolg van die weerstand. In al drie lande het die owerhede spanning, opstande en konflik probeer beëindig. Thomashausen (1987:14-19) skryf dat in Suid-Afrika die een doelwit van die NP se hervormingsmatreëls in hierdie tydperk die geleidelike afskaffing van sowat 100 diskriminerende wette was. Teen die einde van hierdie tydperk het swart mense in Suid-Afrika reeds stemreg in hul tuislande gehad om hul eie regeerders daar te kies.

Gedurende die tydperk 1910-1962 het geen uitwissings in enige van die drie lande plaasgevind nie. In die VSA en Australië was daar ook nie in hierdie tydperk verdrywings nie, terwyl daar wel menseverskuiwings in Suid-Afrika plaasgevind het. Hierdie verskuiwings was egter gewoonlik nie oor groot afstande nie en het betreklik ordelik plaasgevind. Dit sou dus ook nie as “verdrying” gesien kon word nie – die mense het steeds deel van die breër gemeenskap gebly – meestal van dieselfde stad of streek.

5.1.3. DIE INHEEMSE MENSE

Die menseverskille het oor tyd versag veral weens die ekonomiese interafhanklikheid van die mensegroepe en die werklikheid dat almal een land deel en dat vrede en voorspoed tot almal se voordeel is. In al drie lande sou die inheemse mense uiteindelik volle burgerskapsregte kry – hoewel dit in Suid-Afrika meer langamerhand gebeur het en langer geneem het.

5.1.4. SPANNING EN KONFLIK

Spanning en konflik het steeds gedurende hierdie tydvak voorgekom, veral in die VSA waar swart mense groot optogte en protesaksies gereël het om volle burgerregte te kry. In Australië en Suid-Afrika het swart mense steeds gedurende hierdie tyd ook vir burgerregte gestry, maar nie met soveel konflik as in die VSA nie. In Suid-Afrika was daar opstande deur swartes soos in Langa en Sharpeville. Dié opstande is egter onderdruk en politieke leiers is tronk toe gestuur.

5.2. VERSKILLE

Alhoewel onderdrukkende pluraliteitsmaatreëls in Suid-Afrika, die VSA en Australië toegepas is, dui die inhoud van Rudd se apologie en die feite oor die drie lande se hantering van die pluraliteit in hul lande oor tyd, 'n duidelike verskil aan wat moraliteit betref: Die blankes in die VSA en Australië het aanvanklik die inheemse mense verdryf en uitgeroei en die hele land vir hulself toegeëien, met die uitsondering van 'n paar klein reservate. Blankes in Suid-Afrika het met die plaaslike bevolking oor grond onderhandel en het nooit probeer om die hele land van die inheemse mense af te neem nie – hoewel daar ook oorloë oor grense gevoer was. Suid-Afrika se pogings om die land te dekoloniseer as metode om die plurale Suid-Afrikaanse mensegroepe te hanteer, was spesifiek daarop gemik om aan alle volke dieselfde regte toe te ken as wat blankes gehad het om oor hulself te regeer.

Blankes regeer vandag nog steeds oor die VSA en Australië met oorweldigende getallemeerderhede. Weens hul groot getallemeerderhede was hul politieke selfbeskikking en kultuur nooit in gevaar nie – dit was hoogstens hier en daar ongerieflik. Blankes in Suid-Afrika, daarenteen, is tans 'n klein getalleminderheid in Suid-Afrika. Hulle het hul politieke selfbeskikkingsreg prysgegee, en hul kultuur en taal is onder druk.

Ná die Tweede Wêreldoorlog het Suid-Afrika stadiger as die ander twee lande aangepas by die veranderende moraliteit. Die rede daarvoor kan gesoek word in aan die een kant die getalle mense waarvoor voorsiening gemaak moes word, en aan die ander kant (ook weens die getalle) was die implikasies wat die aanvaarding van die nuwe moraliteit vir die mense aan die stuur van sake totaal verskillend: Die VSA en die Australiërs kon met gemak hul diskriminerende maatreëls skrap, skuldig pleit en om verskoning vra met die vaste wete dat hulle steeds met enorme getallemeerderhede die land regeer en dat die apologie hulle magsoosisie hoegenaamd nie in gevaar stel nie. In die geval van Suid-Afrika was die omstandighede heel anders. Vir die Suid-Afrikaanse regeerders was dit duidelik dat indien hulle die nuwe moraliteit aanvaar en dit ook op dieselfde wyse as wat die VSA en Australië dit gedoen het, implementeer (een mens een stem in een politieke stelsel) dit die selfbeskikking van die blankes sou vernietig en die blankes onder 'n regering bestaande uit mense van 'n ander afkoms en kultuur sou plaas.

Dit moet veral gesien word teen die agtergrond daarvan dat die strewe na selfbeskikking soos 'n goue draad deur die wordingsgeskiedenis van die Afrikaners loop – die Groot Trek, twee oorloë teen Brittanje, en 'n politieke stryd van dekades ná uniewording in 1910.

Daar kan afgelei word dat die paradigma-verskuiwing wat in die tyd van Verwoerd plaasgevind het, 'n poging was om op 'n ander wyse aan die veranderde moraliteit te voldoen, naamlik deur middel van wat beste beskryf sou kon word as 'n proses van **“interne dekolonisering”**. Thomashausen (1987:8) onderskryf hierdie siening van die destydse beleid.

5.3. PLURALITEITSTATUS

Net soos in Hoofstuk 3 en 4 word hier verwys na die mate waarin die owerheidstrukture die pluraliteit van die gemeenskap weerspieël het soos dit in die modelle wat in Hoofstuk 2, paragraaf 8.9. uiteengesit is. Aangesien daar in Hoofstuk 4 met die stand van die pluraliteit in die drie lande in 1910 gehandel is, word hier net na die stand in 1962 gekyk.

5.3.1. DIE VSA: 1962

Teen 1962 het die uiteindelige setel van mag steeds in die federale regering van die VSA gelê alhoewel daar aan die hoof van die Indiaanstamme ook ondergeskikte magsentra was. Die

samelewing was etnies pluraal, dit wil sê bestaande uit verskeie etniese groepe alhoewel die blankes self pluraal was, bestaande uit Europese afstammeling van verskillende Europese voorouers en plurale Europese immigrante. Daar was ook kleiner groepe Hispaniërs en Chinese. Daar was ook mense van Afrika afkoms. Die verskillende etniese magsentra het in interaksie met mekaar verkeer en die interne etniese magsentra was etnies homogeen, maar in die regering etnies pluraal. Die modeltipe wat in 1962 op die VSA van toepassing was, is Modeltipe 6, dit wil sê etnies pluraal, een groep oorheers, die oorheersende groep is intern pluralisties en die ander groepe is monisties of word monisties hanteer.

5.3.2. SUID-AFRIKA: 1962

Die uiteindelige setel van mag oor die hele Suid-Afrika, dit wil sê oor alle mensegroepe in die land, was in 1962 intern – nadat Suid-Afrika se soewereiniteit in 1934 internasionaal erken is (Dugard *et al*, 2005:19).

Die Republiek van Suid-Afrika is as staat deur sy eie regering regeer wat uit slegs blankes bestaan het. Hulle was etnies heterogeen (pluraal), aangesien hulle van verskillende etnisiteite was, Afrikaners, Engelse en 'n klein (maar belangrike) groepie Jode, Portugese Duitsers, Italianers, en andere. Hulle het die regering van die dag uitgemaak, nie net in die kabinet nie, maar ook in ander sferes van regering. Die heterogeniteit is verdiep deur die teenwoordigheid van al die inheemse mense soos die San, Khoi-Khoi die onderskeie swart volke, en in mindere mate Indiërs en Chinese. Die politieke mag was egter in die hande van die blankes.

Die Nasionale Party-regering het onder Verwoerd met tasbare stappe begin om aan swart volke regeringsmagte oor hulle mense in eie gebiede te gee ooreenkomstig die tuislandbeleid wat in wese 'n partisiebeleid was. Die verskillende etniese magsentra (regeerders en inheemse etniese groepe waaronder ook stamhoofde) het in interaksie met mekaar verkeer. Die interne etniese magsentra was, wat die inheemse mense betref, etnies homogeen. Die modeltipe wat op Suid-Afrika in 1962 van toepassing was, is Modeltipe 6, dit wil sê etnies pluraal, een groep oorheers, die oorheersende groep is intern pluralisties en die ander groepe is monisties of word monisties hanteer.

5.3.3. AUSTRALIË: 1962

Australië het na die koms van die Britte in 1788 onder die jurisdiksie van die Britse Kroon geval. Die verskillende Britse kolonies wat daar ontstaan het, het in 1855 verantwoordelike regering gekry, maar steeds onder die Kroon (Davison, Hirst & Macintyre : 2001, 556). Slawerny is van die begin af nie in Australië toegelaat nie (*Historical Records of New South Wales*. Vol. 1. Deel 2. Philip 1783-1792). Ingevolge die Statuut van Westminster van 1931 het Australië volle wetgewende outonomie gekry wat egter eers met die aanname van die *Statute of Westminster Adoption Act 1942* in werking getree het, terugwerkend tot 3 September 1939. 'n Vinnige kyk die toekoms in, wys dat met die aanname van die *Australian Act 1986* is die mag van Brittanje om wette vir Australië te maak, selfs op Australië se versoek, beëindig.

As die posisie van die Britse kroon ten opsigte van Australië beklemtoon sou word sou die land gekategoriseer kon word onder Model 4. In praktyk sou Australië egter onder Model 2 tuisgebring kon word omdat die Australiese federale regering *de facto* die oppergesag was. Die inheemse mense was nie in politieke organisasies georganiseer nie en het ook nie seggenskap in die deelstaat of die sentrale regering gehad nie.

6. SAMEVATTING

6.1. BESKRYWENDE PERSPEKTIEF

Samevatting en gevolgtrekkings word gedoen aan die hand van die ontledingsraamwerk wat in Hoofstuk 2, paragraaf 9, behandel is (en wat ook in Hoofstukke 3 en 4 toegepas is). Daar is in die onderhawige tydperk in al drie lande verskillende metodes toegepas om die pluraliteit te hanteer. Daar word vervolgens na die perspektiewe gekyk wat skrywers oor pluralisme en pluraliteit weergegee het, naamlik die *beskrywende* en die *histories-analitiese* perspektiewe.

6.1.1. SUID-AFRIKA

Wat **beskrywing** ten opsigte van Suid-Afrika betref, was die samelewing in die Unietydperk steeds 'n plurale mensesamelewing wat nie veel verskil het van die vorige tydperk ten opsigte van die mensegemeenskappe en hul verskille nie. Daar is aangetoon dat die menseverskille steeds tot spanning gelei het en dat veral verskeie swart organisasies druk op die blanke

regering toegepas het om gelyke burgerskap aan alle Suid-Afrikaners toe te staan. Die PAC, byvoorbeeld, het protesaksies gereël soos by Sharpeville. Ná die inhegtenisneming van swart leiers by Rivonia en die daaropvolgende Hooggeregshofsake, was die ANC en die PAC se optredes veel minder as voorheen. Die Nasionale Party het in 1948 die landsregering geword en sy apartheidsbeleid in die vorm van landswette begin toepas as 'n metode om die pluraliteit van die bevolking te hanteer. Suid-Afrika het in 1961 'n republiek geword en swart mense het steeds geen burgerskap in die blanke gebied geniet nie. Soos hierbo uiteengesit, het Verwoerd doelgerigte pogings aangewend om Suid-Afrika te dekoloniseer om sodoende aan die swart volke onafhanklikheid te verleen en om daardeur hul behoefte aan stemreg te bevredig.

6.1.2. DIE VSA

Die samelewing in die VSA was van 1910 tot 1962 steeds 'n plurale samelewing, maar die pluraliteit het in die tydperk verander en verdiep as gevolg van die aankoms van immigrante van verskillende Europese lande. Die oorspronklike inwoners van die gebied (Indiane) se getalle het gedaal tot 'n baie klein minderheid. Afro-Amerikaners (die nageslag van vrygestelde slawe) het progressief stappe gedoen om volle burgerregte af te dwing.

6.1.3. AUSTRALIË

Die samelewing was steeds pluraal behalwe dat die getalle van die inheemse mense weens siekte en uitwissing gedaal het en die blankes se getalle weens immigrasie en natuurlike aanwas gegroei het. Dit het uiteeraard die blankes se magposisie in die land versterk.

6.2. DIE HISTORIES-ANALITIESE PERSPEKTIEF

Wat die *histories-analitiese* perspektief betref – dit wil sê watter stappe inderdaad geneem is om die pluraliteit te hanteer, en tot watter gevolge dit gelei het – word dieselfde ontleding vervolgens gedoen as wat in Hoofstukke 3 en 4 gedoen is.

6.2.1. SUID-AFRIKA

6.2.1.1. SKEPPING VAN STRUKTURE

Die strukture wat hieronder genoem word – alhoewel dalk min – was gerig op die hantering van pluraliteit. Daar was veral ook gesprekke tussen die verteenwoordigers van die regering en inheemse mense.

Generaal Smuts het in 1920 'n beleidsinisiatief aangepak om die natuurlike-kwessie mee te hanteer, naamlik die aanname van die “*Naturellewet*” wat 'n staande (permanente) Naturelle Kommissie skep om die regering van advies oor swart politiek te bedien, asook die skepping van 'n stelsel van “*naturelle-raden*” (“*Native Councils, consisting of Natives who manage their own affairs*”) vir die bestuur (“*administering*”) van plaaslike aangeleenthede in swart gebiede (Kleynhans, 1987:141).

Die instel van hierdie strukture was 'n metode om die pluraliteit te hanteer.

Smuts sê in die SAP se 1929 verkiesingsmanifeste dat die enigste manier waarop met die “*naturellepolitiek*” gevorder kan word, is om 'n Nasionale Konvensie byeen te roep

“...om hierdie saak te behandel by wyse van gesamentlike oorleg deur die (politieke) partye en al die mense wat daarby betrokke is”

en

“Die kaffers self verwelkom hierdie manier van behandeling van hul status en regte”
(Kleynhans, 1987:200).

6.2.1.2. GEBIEDSKEIDING

- Swart mense het hoofsaaklik in die gebiede bly woon wat hulle reeds bewoon het voor die koms van die Europeërs.
- Die grondwette van 1913 en 1936 ingevolge waarvan spesifieke grond aan swartes toegeken is en hulle nie meer grond in die res van SA kon besit nie (en dat blankes nie grond in die afgebakende swart gebiede kon koop nie) is praktiese gebiedskeiding en die basis van die latere apartheidsbeleid.
- Gebiedskeiding was die NP se beleid en is prakties op mikro-, makro- en biologiese gebied toegepas.
- Uitsprake van NP-leiers en veral die Sauerverslag van 1947/8, het die roete na toekomstige onafhanklike volkstate in hul eie grondgebied aangedui.

- In die Verwoerd-era (1958 tot 1966) is probeer om Suid-Afrika te dekoloniseer waardeur die NP se partisiebeleid in 1962 daadwerklik gekonkretiseer is deur die toekenning van selfregering aan die Transkei. Ander tuislande het gevolg.
- Ingevolge die tuislandbeleid kon swartes hul eie sake in hul eie gebiede hanteer en geen segregasiemaatreëls het daar gegeld nie.
- Nie-blankes in die “blanke” gebiede het apart in eie woongebiede gewoon.
- Deur ’n reeks apartheidswette wat vanaf 1948 aangeneem is, is nie-blankes en Europeërs ook van mekaar geskei op mikro- en biologiese gebiede.
- By die besef (heelwat later) dat die beleid nie gaan werk soos geglo is nie, het die NP begin om stelselmatig diskriminerende wette af te skaf.

Daar het egter nie ’n onbestuurbare situasie ontstaan wat tot formele sesessie of partisie gelei het nie.

6.2.1.3. OORHEERSING

In Suid-Afrika is die pluraliteit deur blanke oorheersing hanteer in die vorm van mikro-, makro- en biologiese skeiding. Daar was verskeie oorheersingsmaatreëls (wat later as apartheidsmaatreëls bekend geword het) wat aangewend was, soos menseskeiding, aparte skole, hotelle, restaurante, parke en ander geriewe. Daar was ook deur wetgewing ’n verbod geplaas wat biologiese skeiding met wette probeer afdwing het, soos die statutêre verbod op saamwoning en op geslagsverkeer tussen blankes en ander rasse.

Daar is reeds aangetoon dat apartheidsmaatreëls in die verkiesingsmanifeste van al die blanke politieke partye vanaf 1910 tot 1948 voorgekom het. Daardie apartheidsmaatreëls was in wese ’n poging om – deur die skeiding van mensegroepe op die grondvlak – wrywing tussen Suid-Afrika se plurale gemeenskappe te vermy.

Daardeur is die gevolgtrekking te make dat die blanke kieserskorps wat vir die betrokke politieke partye vanaf 1910 tot 1948 gestem het, inderdaad die wesenlike kenmerke van die NP se 1948 apartheidsbeleid ondersteun het, naamlik skeiding tussen blank en nie-blank wat betref woongebiede en politieke regte. Dit is ewe duidelik dat die manifeste wat die blanke politieke partye in 1948 gepubliseer het, dit in duidelike taal stel dat ’n beleid van menseskeiding (oftewel afsonderlikheid tussen blank en nie-blank) die beleid van al die partye was.

Nie-blankes het nie stemreg ten opsigte van die provinsiale en sentrale regerings gehad nie en swart politieke bewegings het vir die skepping van 'n eenheidstaat geagiteer wat tot verskeie groot hofsake gelei het.

Nelson Mandela, Hoofman Albert Luthuli en 154 ander ANC leiers is op 5 Desember 1956 gearresteer en aangekla van hoogverraad. Almal is egter in Maart 1961 onskuldig bevind (Hoogverraadsaak. Geraadpleeg: 17 Mei 2013).

In 1962-1963 is Mandela en verskeie ander ANC-leiers weer gearresteer, aan sabotasie skuldig bevind en tot lewenslange gevangenisstraf gevonniss. Dit was die Rivoniaverhoor.

Die blanke regering het wel die nie-blankes in die land oorheers, maar teen die einde van die tydperk is met die instelling van die tuislandstelsel begin waardeur die blanke regering probeer het – en ook deels daarin geslaag het – om oorheersing oor sekere ander mense (die mense in die tuislande) te beëindig.

6.2.1.4. AKKULTURERING OF ASSIMILERING

Daar het wel in uitsonderlike gevalle akkulturering en assimilering plaasgevind in gevalle waar individue uit die inheemse bevolking met blankes in die huwelik getree het. In paragraaf 4.3.5 van Hoofstuk 5 is na die Ontugwet, Wet 5 van 1927, verwys wat bepaal het dat daar geen seksuele omgang tussen blankes en “naturelle” mag wees nie en sodanige omgang sou 'n misdad vir sowel die man as die vrou wees. Die wet is in 1950 uitgebrei om gemeenskap tussen blankes en alle nie-blankes te verbied (Hansard 1949:2236), en die Wet op die Verbod van Gemengde Huwelike, wat in 1949 aangeneem is, het rasgemengde huwelike verbied.

6.2.1.5. UITDRYING EN UITWISSING

Spanning tussen die mensegroepe het wel steeds bestaan, maar daar was nie in hierdie tydperk gevalle van uitdrywing en uitwissing van mense nie. Daar was wel ongevalle tydens opstande, soos in Langa en Sharpeville, maar dit kan nie as uitwissing beskou word nie.

6.2.1.6. 'n VERGELYKING TUSSEN DIE STERFTES EN SKADE IN DIE “STRUGGLE” EN IN DIE ABO

'n Vergelyking van die verlies aan menselewens tydens die struggle as gevolg van die optrede van veiligheidsmagte en die Anglo-Boereoorlog as gevolg van die optrede van die Britse leër, lewer interessante resultate. Advokaat Maartin Coetzee, wat die Bestuurshoof van die

Waarheids- en Versoeningskommissie (WVK) was, bereken op sterkte van getuienis voor die WVK, dat daar sowat 10 000 swart mense tydens die *struggle* dood is, soos dit in Aanhangel D uiteengesit is. Daar is ook besonderhede bekom by generaal Johan van der Merwe, voormalige Kommissaris van die Polisie, oor dieselfde vraag. Sy e-posbrief, gedateer 5 Januarie 2010, word as Aanhangel E aangeheg.

Tabel 12 : Sterftes in die ABO en in die “struggle”

<u>Sterftes</u>	
Dood in die ABO	
Blanke sterftes In konsentrasiekampe	27 927
Swart sterftes in konsentrasiekampe	18 000
Boeremans dood tydens die oorlog	5 108
Totaal	51 035
Bron: Van Bart & Scholtz, 2003, en Pretorius 2012 I	
Dood in die “struggle”	10 000
Bron: Adv. Martin Coetzee: Aanhangel D	
Dood in die “struggle”	11 103
Bron: Generaal Johan van der Merwe : Aanhangel E	

6.2.2. DIE VSA

6.2.2.1. SKEPPING VAN STRUKTURE

Gedurende die onderhawige tydperk is daar geen formele strukture geskep wat daarop gemik was om die spanning te verlig en die land vreedsaam te bestuur nie. Daar was wel gesprekke en onderhandelinge tussen die inheemse mense en verteenwoordigers van die regeerders.

6.2.2.2. GEBIEDSKEIDING

Daar was steeds gebiedskeiding in die VSA. Indiane woon in sowat 351 reservate en daar is veral in die stede swart woongebiede en woongebiede wat oorheersend blank is, hoewel hierdie gebiede nie formeel (of met amptelike dwang) tot stand gebring is nie.

6.2.2.3. OORHEERSING

Wat mikro-skeiding betref, was daar 'n verskeidenheid maatreëls wat blankes en nie-blankes uitmekaar gehou het, soos segregasie in skole, busse, parke, die Weermag en die federale staatsdiens. Daar was ook weiering van dienste aan swartes sowel as werkreservering. Indiane het in reservate gewoon asook *de facto* naby blanke woongebiede. Oorheersing het gelei tot groot protesoptogte, geweld en moorde.

6.2.2.4. AKKULTURERING OF ASSIMILERING

Pogings tot assimilering het weinig vrugte opgelewer, soos in paragraaf 5.2.5. van Hoofstuk 4 uiteengesit is.

6.2.2.5. UITDRYING EN UITWISSING

In die onderhawige tydperk het daar nie uitdrywing en/of uitwissing van mense plaasgevind nie.

6.2.3. AUSTRALIË

6.2.3.1. SKEPPING VAN STRUKTURE

Daar was geen formele strukture geskep om die spanning te verlig nie. Daar was wel gesprekke en onderhandelinge tussen die inheemse mense en verteenwoordigers van die regeerders om toestande te verbeter.

6.2.3.2. GEBIEDSKEIDING

Gebiedskeiding is steeds toegepas, maar *de facto* en nie *de iure* nie, met die uitsondering van reëls van toepassing op die reserwes. Daar was geen wetgewing wat afsonderlike woongebiede afgedwing het nie. Groot getalle Aboriginies leef in reservate en baie van die Australiese woongebiede is afsonderlik vir blankes en Aboriginies.

6.2.3.3. OORHEERSING

Die blanke Australiërs het die inheemse mense op makro-gebiedskeidingsvlak oorheers deur hulle in afgebakende reservate te laat woon. Aboriginies het ook in afsonderlike woongebiede gewoon op 'n *de facto* basis. Op mikro-gebiedskeidingsvlak is die inheemse mense oorheers deur vorme van *de facto* segregasie, alhoewel vermindering daarvan plaasgevind het. 'n Vin-nige kyk die toekoms in, wys daarop dat blankes die inheemse mense in die jaar 2012 met 'n

enorme getalmeerderheid van byna 20 miljoen blankes teenoor sowat 500 000 mense wat hulself as afstammelinge van Aborigenes beskou, oorheers. Oorheersing het gelei tot protesaksies wat uiteindelik veroorsaak het dat die Australiese Eerste Minister in 2008 apologie teenoor die inheemse mense aangeteken het. Die blankes het die inheemse mense op alle terreine oorheers.

6.2.3.4. AKKULTURERING EN ASSIMILERING

Daar was geen noemenswaardige akkulturering en/of assimilering nie, alhoewel die Gesteelde Geslagte waarna in paragraaf 4.4.3. van Hoofstuk 4 verwys word, wel as 'n poging tot assimilasië gesien kan word, het dit nie goeie vrugte opgelewer nie en het baie bitterheid veroorsaak.

6.2.3.5. UITDRYING EN UITWISSING

Daar was nie in hierdie tydperk uitdrying en/of uitwissing van mense nie.

7. GEVOLGTREKKINGS

Uit die voorgaande besprekings is dit duidelik dat die mensegroepe in die VSA, Australië en Suid-Afrika, net soos in die vorige twee tydvakke, steeds soortgelyk was ten opsigte van:

- die herkoms van die Europeërs wat hulle in die drie lande gevestig het,
- die aantref van plaaslike bevolkings met 'n heel ander kultuur of kulture,
- die gevolglike pluraliteit van die bevolkings,
- die probleme van spanning, konflik en selfs bloedige konflik wat ontstaan het weens die verskille tussen die mensegroepe,
- die wyses waarop die probleme hanteer is, asook die gevolge en die moraliteit daarvan.

Daar was ook wesenlike verskille tussen die drie lande, naamlik:

- die getalverhoudings tussen die Europese aankomelinge teenoor die inheemse bevolking: in sowel die VSA as Australië was daar teen die einde van die onderhawige periode 'n baie groter persentasie van die bevolking van Europese oorsprong as wat die geval in Suid-Afrika was,
- die vordering na die status van 'n onafhanklike staat baie vinniger in Amerika gevorder het as in Suid-Afrika en Australië.

Soos dit uit die voorgaande blyk, is daar in die drie gebiede min of meer dieselfde metodes toegepas om pluraliteit te hanteer. Hierdie metodes was egter nie daarop gemik om die pluraliteit positief te ontwikkel nie, maar eerder om dit te onderdruk. Die Amerikaanse “*melting pot*” idee was wel ’n poging om ’n graad van assimilasië te laat plaasvind en om daardeur die pluraliteit van die bevolking binne vreedsaam beheerbare grense te bring. Hierdie idee was egter net van toepassing op die mense van Europese afkoms – dit het die plaaslike bevolking en die nageslagte van die slawe prakties uitgesluit wat beteken het dat daardie fase eenvoudig deur onderdrukking hanteer is.

Een van Australië se metodes om assimilasië te probeer bewerkstelling was ’n projek bekend as die *Gesteelde Geslagte*, wat ’n mislukking was en groot bitterheid veroorsaak het. Suid-Afrika se metode was om die mensegroepe van mekaar te skei sodat elke volk in sy eie land onafhanklik kon word. Die skeiding het plaasgevind deur die afdwing van skeidingsmaatreëls wat as “apartheidsmaatreëls” bekend gestaan het en wat afgeskaf sou word wanneer volledige partisie van die land plaasgevind het..

Soos dit ook in paragraaf 8 van Hoofstuk 3 gestel is, was die verloop van sake in ander wêrelddele in hierdie selfde tydperk nie in hierdie studie aangespreek nie, maar dit is algemene kennis dat soortgelyke metodes om die pluraliteit te hanteer ook in ander lande en gebiede waar betreklik grootskaalse vestiging deur Europeërs plaasgevind het, toegepas is tot ongeveer ’n dekade voor die einde van hierdie tydperk.

Verder, soos dit ook reeds in paragraaf 8 van Hoofstuk 3 beklemtoon is, is dieselfde metodes wat in die VSA, Australië en Suid-Afrika toegepas is, ook in ander wêrelddele toegepas. Daarom kan dit gestel word dat die destydse metodes om pluraliteit te hanteer asook die metodes wat in Hoofstuk 5 bespreek is, begin het om te voldoen het aan die morele norme van daardie tydvakke omdat daadwerklike stappe in al drie lande geneem is om weg te beweeg van diskriminasie af. Dit sou egter nog baie lank duur voordat die spore van diskriminasie finaal uitgevee sou wees.

Daar kan egter nie sonder meer gesê word dat die mense van daardie tyd strydig met die moraliteit van hul tyd gehandel het nie. Wat moraliteit betref het daar ’n nuwe internasionale moraliteit vanaf die tweede helfte van die 20ste eeu na vore getree. Daar was ’n veel groter

verskil in internasionale moraliteit rakende die behandeling van mense in die tydperk voor en na die Tweede Wêreldoorlog as tussen die 20ste en 21ste eeue.

Voorts ten opsigte van moraliteit, is daarop gewys dat

- die VSA en Australië die inheemse mense grotendeels uitgeroei en hul grond beset het,
- die Australiese Eerste Minister John Howard se weiering om verskoning aan te teken vir die *Gesteelde Geslagte* gegrond was op sy standpunt dat die huidige geslag nie vir die foute van vorige geslagte verantwoordelik gehou kan word nie,
- daar in Suid-Afrika aanvanklik eerder probeer is om grond by wyse van onderhandeling te bekom of onbesette grond in besit te neem en dat dit nooit die idee was om die hele land in besit te neem nie,
- Afrikaners in Suid-Afrika daarbenewens opreg in die leiding van hul teoloë geglo het dat die beleid op die Bybel gefundeer is en 'n aanvaarbare grondwetlike model is, wat baie soortgelyk was aan die opvatting wat in die VSA die gegeld het in die vorm van die sogenaamde "Manifest Destiny".
- daar van vroeg in hierdie tydperk aandag daaraan gegee is dat die ander volke in die land ook eie state met eie regerings moes kry, terwyl daar in die VSA en Australië nooit 'n beleid gevolg is wat aan die inheemse mense eie state met eie regerings gebied het nie,
- daar tydens en na die Tweede Wêreldoorlog in Suid-Afrika, soos elders, stelselmatig 'n uitrafeling aan die plaasvind was van vorige informele sosiale gebruike wat sosiale en biologiese skeiding op die mikrovlak daargestel het,
- die beleid wat aanvanklik "apartheid" geheet het, ingestel was om daardie uitrafeling van die informele skeidingsmaatreëls met wette teen te werk,
- nadat die moraliteitsverskuiwing ná WO II, sigself begin manifesteer het, die beleid van "apartheid" omgeskakel is in die beleid van "afsonderlike ontwikkeling" in 'n poging om aan die nuwe moraliteit te voldoen deur 'n proses van interne dekolonisering.

Hoewel dit buite die tydperk val wat in hierdie studie afgebaken is, is dit ook aangetoon dat die Suid-Afrikaanse regering – toe dit duidelik geword het dat die beleid van afsonderlike ontwikkeling nie die gestelde doel gaan bereik nie, begin het om die gepaardgaande apartheidsmatreëls sistematies af te skaf.

HOOFSTUK 6: SAMEVATTING EN GEVOLGTREKKINGS

“Een van die grootste struikelblokke wat ten opsigte van die analise van die politieke vraagstukke van Afrika ondervind word, is die gebrek aan geskikte analitiese raamwerke. ... Daarom is daar ’n brandende behoefte aan teoretiese perspektiewe wat verband hou met die geskiedenis en tradisies van Afrika en wat kan bydra tot ’n meer relevante en betekenisvolle vorm van analise. So ’n teoretiese raamwerk moet rekening hou met die tipiese kenmerke van Afrika-gebiede: kulturele diversiteit, ’n hoë konflikpotensiaal, politieke onstabieliteit, die gebrek aan algemeen aanvaarde norme, onderontwikkelde ekonomieë, ens.” (Vosloo, 1974:4).

HOOFSTUK SES:

SAMEVATTING EN GEVOLGTREKKINGS

1. INLEIDING

Die probleem van samelewings waarin daar meer as een kultuurgroep in dieselfde politieke stelsel moet saamleef (plurale samelewings) en waarin daar gevolglik 'n stryd ontstaan oor watter waardes gesaghebbend toegeken moet word, is so oud as die mensdom. As elemente soos hebsug en magsug bygevoeg word, word dit 'n resep vir rampspoed. Groot menigtes mense het in hierdie stryd omgekom.

Ingevolge die pluralisme as ideologie, wat in besonderhede in Hoofstuk 2 hierbo beskryf is, behoort die botsing tussen verskillende kultuurgroepe op so 'n wyse hanteer te word dat die verskillende identiteite van die groepe as 'n positiewe kenmerk beskou word, en dat meganismes daargestel moet word met behulp waarvan die verskille in ag geneem en met mekaar versoen kan word. Breedweg kom dit daarop neer dat verskillende magsentrums in 'n samelewing moet bestaan – of geskep word – ten einde die mag in die samelewing te versprei en te balanseer.

Hoewel die wortels van die hierdie filosofie na die klassieke tye teruggaan, het dit egter eers in die twintigste eeu werklik na vore gekom – hoewel daar reeds bestaande voorbeelde was van lande waarin pluraliteit vreedsaam hanteer is, soos byvoorbeeld Switserland.

Die ideologie van pluralisme is veral gestimuleer deur die verwoesting van twee wêreldoorloë wat mense tot die besef gebring het dat die eertydse morele uitgangspunt van “*mag is reg*” op die lange duur in niemand se voordeel is nie. Verally ná die Tweede Wêreldoorlog het 'n nuwe moraliteit begin posvat waarvolgens mense as individue oor onvervreembare regte beskik en waar negatiewe diskriminasie teen mense op grond van ras, kultuur, geslag, ensovoorts, nie meer moreel aanvaarbaar is nie.

Dit het opnuut die besef laat posvat dat verskille in kultuur en waardes binne dieselfde samelewing op 'n positiewe manier geakkommodeer moet word ten einde vrede en voorspoed in die

samelewing mee te bring. Dit het daartoe gelei dat die filosofie van pluralisme na die voorgrond beweeg het.

Soos dit hierbo in paragraaf 3.2 van Hoofstuk 2 uiteengesit is, het John S. Furnival net ná die Tweede Wêreldoorlog 'n studie gedoen oor verskillende gemeenskappe in die Verre Ooste waarna hy die idee van pluralisme vir die eerste keer na vore gebring het. Hy word dan ook as die vader van dié idee en ideologie beskou.

Uit 'n verdere beskouing van die teorie en filosofie van pluralisme het dit geblyk, gesien vanuit 'n empiriese perspektief, daar verskeie metodes bestaan om pluraliteit te hanteer. Sommige daarvan kan beskou word as positief omdat dit daarop gemik is om die pluraliteit te behou, selfs te bevorder, en die samelewing so te struktureer dat die verskille vreedsaam en selfs konstruktief bygelê kan word. Hierdie is die metodes wat deur die filosofie van pluralisme bepleit word.

Aan die ander kant is daar ook metodes wat as negatief beskryf kan word, omdat dit daarop gemik is om die pluraliteit te verminder deur onderdrukking, uitdrywing of uitwissing (o.a. die sg. "*ethnic cleansing*") sodat een van die komponente die oorhand kan kry en sy waardes effektief op die ander komponente kan afdwing. Hierdie metodes gaan gewoonlik gepaard met dwang en geweld teenoor bepaalde groepe in die samelewing.

'n Derde moontlike uitkoms van die stryd tussen kultuurgroepe in dieselfde samelewing kan die vorm aanneem van, aan die een kant, afskeiding waarvan partisie gewoonlik by wyse van wedersydse ooreenkoms geskied en, aan die ander kant sesessie, wat op 'n minder vriendskaplike basis plaasvind. Met die uitsny van 'n geografiese gedeelte(s) uit die moederland verminder die pluraliteit en gevolglik ook die spanning (en dus ook die aandrywers van konflik) in sowel die afgeskeide deel as in die moederland.

'n Verdere verskynsel wat na vore kom, is die invloed van die moraliteit van 'n bepaalde tydsgewrig op die aard van die metodes wat toegepas word om die pluraliteit te hanteer. Met veranderende moraliteit word sommige metodes wat voorheen *bona fide* toegepas is, mettertyd as onaanvaarbaar beskou. Gedurende die tyd van die intog van die Israeliete in die Beloofde Land, was dit aanvaarbaar om die land met wapengeweld in te neem, jou eie mense

daar te vestig en die plaaslike inwoners in geheel uit te wis – mans, vrouens, kinders, en selfs diere – die sogenaamde “*banvloek*”.

Toe Hitler in die middel van die twintigste eeu begin het om ander lande onder sy heerskappy te plaas en ook met die uitwissing van Jode begin het, was sodanige optrede nie meer algemeen moreel aanvaarbaar nie. Dit het daartoe gelei dat die sg. Geallieerdes oorlog teen Hitler verklaar het, hom verslaan het, waarna hy selfmoord gepleeg het, en ook dat die Duitsers as volk vir ’n lang tyd onder verdenking was.

’n Verandering in moraliteit vind egter nie oornag plaas nie, maar meestal oor dekades, en selfs eeue. Die verskuiwing in moraliteit ná die Tweede Wêreldoorlog het betreklik vinnig geskied – dit was eintlik die kulminasie van ’n proses wat lank aan die gang was. Die Tweede Wêreldoorlog was die katalisator wat aan die verandering gestalte gegee het. Wat ook wesenlik tot die moraliteitverskuiwing bygedra het, is die skepping van internasionale en streeksorganisasies soos die Volkebond en die Verenigde Nasies waar lande begin het om gereeld te vergader en onder andere konflik in sekere wêrelddele te bespreek, asook om die konsepte van demokrasie en menseregte te bevorder. Die ontwikkeling van moderne kommunikasiemiddels in die vorm verbeterde telekommunikasie (en later elektroniese kommunikasie) en die duisende vliegtuie wat mense daagliks na enige plek op die planeet vervoer, het alles daartoe bygedra om van die wêreld ’n klein teater te maak. Die moderne moraliteit het hoog op die wêreld se sakelys begin figureer.

Teen hierdie agtergrond is hierdie studie onderneem ten einde na te vors welke metodes histories gebruik is om pluraliteit te hanteer en hoe die moraliteit van elke tydsgewrig daardie metodes beïnvloed het.

2. AFBAKENING VAN TYDPERKE EN GEBIEDE

Ten einde die studie hanteerbaar te maak, is tydperke in die geskiedenis afgebaken en is drie lande (geografiese gebiede) met vergelykbare omstandighede in vergelykbare tydperke gekies om te ontleed. Die onderliggende kriteria wat aangewend is om die lande en die tydperke te kies, was die situasie wat ontstaan het toe groot getalle mense van Europese oorsprong begin het om hulself in gebiede te vestig waar daar reeds mense teenwoordig was

met kulture wat heel verskillend van dié van die Europese setlaars was. Botsings van die kulture was dus onvermydelik en die wyses waarop hierdie pluraliteit oor tyd hanteer is, het in die ontleding nuttige gesigspunte na vore gebring.

Daar is gevoel dat 'n vergelykende benadering nuttig sou wees omdat dit sou dui op ooreenkomste en verskille in sowel die situasies as die wyses waarop die pluraliteit hanteer is.

Drie lande is gekies omdat Europese vestiging breedweg in dieselfde tyd plaasgevind het (hoewel in een geval heelwat later as die ander twee), omdat die setlaars al drie gebiede hoofsaaklik van Angel-Saksies oorsprong was en omdat dieselfde Europese moondheid, Brittanje, in al drie gevalle op kritieke tye 'n dominante rol in al drie gebiede gespeel het.

Die tydperk wat onder die loep geneem is, neem 'n aanvang met die vestiging van Europeërs in Noord-Amerika, maar meer spesifiek met die aankoms van Europeërs aan die Kaap in 1652. Ten einde die studie hanteerbaar te maak, is besluit op 'n afsluitdatum van 1962 na aanleiding van gebeure in daardie jaar in Suid-Afrika (die eerste konkretisering van 'n beleid van partisie).

Omdat die fokus vanselfsprekend baie sterk op Suid-Afrika val, is besluit om die derde tydperk in drie onderafdelings te verdeel, na gelang van die regeringsveranderings en beleidsveranderings wat in Suid-Afrika plaasgevind het.

3. DIE FOKUS VAN DIE STUDIE

Die uitdaging van hierdie studie was dus om 'n teoretiese raamwerk daar te stel wat spesifiek op die hantering van pluraliteit gefokus is waarmee sinvolle ontledings gemaak kan word, en om daardeur nuwe lig op die ontwikkeling van die samelewings in daardie lande te kan werp.

Dit is in Hoofstuk 1, paragraaf 4 soos volg gestel:

Dat 'n ontledingsraamwerk gebaseer op die teorie van pluralisme, indien dit uitgebrei en aangepas word, 'n nuttige raamwerk sal daarstel waarmee die pluraliteit in en die hantering daarvan in die politieke geskiedenis van Suid-Afrika, die VSA en Australië vergelykend en empiries ontleed kan word.

Ses afhanklike stellings is ook in Hoofstuk 1, paragraaf 4 geïdentifiseer wat draai rondom die volgende:

- Die filosofie van pluralisme wil dat verskillende groepe in 'n samelewing erken en gebruik moet word in die bou van 'n vreedsame samelewing.
- Dwarsdeur die opgetekende geskiedenis van die drie gekose gebiede het plurale samelewings voorgekom.
- Die verskeidenheid van kulture in 'n bepaalde samelewing skep 'n potensiaal vir stryd en selfs vir gewelddadige stryd.
- Die basiese funksie van 'n politieke stelsel is om orde te handhaaf sodat die mense in vrede kan leef en vooruitgaan.
- Verskillende regerings in verskillende lande en in verskillende tydvakke het die probleem van botsende waardes wat uit die pluraliteit van kulture voortspruit op verskillende wyses probeer hanteer.
- Die verskillende wyses van hantering het verskillende gevolge in verskillende samelewings meegebring.

Hierdie ses stellings is deurlopend in die studie in berekening gebring en die geldigheid daarvan is bewys.

4. FASES IN DIE HANTERING VAN MENSEVERSKEIDENHEID

Uit die ontledings wat in Hoofstukke 3,4 en 5 gedoen is, blyk dit dat die hantering van die menseverskeidenheid in die drie lande oor tyd in vyf verskillende fases ontwikkel het. Hierdie insig is 'n onverwagte bonus wat uit die studie ontwikkel het. Die ontwikkeling van die hantering van die pluraliteit hang ook ten nouste saam met die verandering wat oor die tydperk in die algemeen geldende moraliteit ingetree het.

4.1. FASE EEN: VERSKILLENDE KULTUURGROEPE KOM IN AANRAKING

Die eerste fase het 'n aanvang geneem toe Europeërs, en die slawe wat hulle uit Afrika ingevoer het, hulle sedert die sewentiende eeu in die VSA begin vestig het, maar die presiese datum is minder seker. In Suid-Afrika het die Europese vestiging in 1652 begin en in Australië in 1788. Hulle het toe die inheemse mense wat hulle daar aangetref het, in aanraking begin kom het. Die Europeërs was nie 'n homogene groep mense nie en so ook nie die inheemse mense nie. Maar tussen die Europeërs aan die een kant en die inheemse mense aan die ander kant was daar 'n baie groter kultuurverskil as in die twee groepe onderling. Die verskille is breedvoerig in Hoofstukke 3, 4 en 5 behandel.

4.2. FASE TWEE: MENSEVERSKILLE LEI TOT SPANNING EN KONFLIK

Toe mensegroepe in nadere kontak met mekaar gekom en in dieselfde gebiede gevestig geraak het, het die verskille in kultuur -- en gevolglik in waardes -- tussen die groepe aanleiding tot spanning, konflik en ernstige bloedvergieting gegee. Alhoewel daar in al drie lande bloedige botsings tussen die Europeërs (ook Britte) en die inheemse mense was, was daar klaarblyklik in Noord-Amerika 'n groter en meer sistematiese poging tot uitwissing.

4.3. FASE DRIE: MAATREËLS

Ten einde spanning en konflik tussen die mensegroepe te hanteer, het die Europeërs in die drie gebiede probeer om deur die instelling van verskeie maatreëls die plurale mensegroepe sodanig te hanteer dat wet en orde gehandhaaf kon word. Maatreëls wat in die drie gebiede ingestel is, is in Hoofstukke 3, 4, en 5 bespreek.

Die maatreëls is getipeer as òf negatief, omdat dit gepoog het om die pluraliteit te verminder, gewoonlik met dwang (onderdrukking, verstoting, uitdrywing, uitwissing), òf as positief omdat strukture geskep word om die verskillende groepe deelname te gee aan die regering wat oor hulle regeer, en in dié proses die verskillende waardesisteme met mekaar te probeer versoen. Soms is daar gepoog om selfs die maatreëls wat as positief getipeer kan word, met dwang toe te pas (soos byvoorbeeld selfs assimilasië en partisie).

4.4. FASE VIER: WEERSTAND

Oor die algemeen – in al drie gebiede – het die inheemse mense weerstand gebied teen die maatreëls wat deur die Europeërs ingestel is.

In twee van die gevalle (die VSA en Australië) het die maatreëls, gepaard met toenemende immigrasië, daartoe gelei dat die inheemse mense tot klein, onbelangrike minderhede gereduseer is. Ook die vrygestelde slawe – swart mense – is in die VSA aanvanklik ernstig beperk deur die maatreëls wat op hulle toegepas is.

In Suid-Afrika het die getalle van die Khoi en die San ook afgeneem as gevolg van bloedige botsings met die Europeërs sowel as siektes wat van Europa afkomstig was. Met die inheemse swart mense was dit egter anders gesteld. Hoewel daar verskeie gewapende botsings en

sels oorloë tussen die Europeërs en die swart mense was (wat meestal oor grondbesit en grense gegaan het), was daar nooit pogings om die swart mense uit hul tradisionele tuistes te verdryf of uit te wis nie. Daar is dikwels ooreenkomste gesluit oor grondgebruik wat die grond wat in daardie tyd in besit van swart mense was, wesenlik so gelaat het.

Verdere weerstand in al drie gebiede het hierna nie meer in die eerste plek gegaan oor grondbesit nie, maar oor die erkenning van uitgeslote groepe en hul reg op deelname aan die regering van die land.

Hierdie weerstand het in die derde tydperk (en kort daarna) gelei tot volle politieke regte vir almal in die VSA en Australië. In Suid-Afrika is gepoog om weerstand te bereid deur middel van die verlening van gedeeltelike politieke regte met die oog op eventuele partisie gepaard met volledige politieke regte. In die aanloop tot partisie is beskerming en ontwikkelingshulp deur die Suid-Afrikaanse regering gelewer. Burgers van die tuislande kon doeltreffend deelneem aan die demokratiese verkiesing van regerings in die tuislande. Hulle is terselfdertyd geensins toegelaat om Suid-Afrikaanse burgerskap te bekom nie, maar is gemarginaliseer.

4.5. FASE VYF: DIE EINDPUNT

Die vyfde en laaste fase kan een van drie vorms aanneem –

Eerstens kan 'n eindpunt bereik word wanneer die mensekonflik onmoontlik nie bygelê kan word nie en die spanning in die staat breekpunt bereik. Dan is die gevolg dat of sesessie met geweld plaasvind of partisie deur ooreenkoms. Geografiese gedeelte(s) word dan uit die moederland uitgesny om 'n afsonderlike staat of state te vorm. Die spanning in beide die moederland en die uitgesnyde land(e) is dan minder en gevolglik word die konflik grootliks verminder en die oorblywende spanning word op tussenstaatlike en internasionale vlak hanteer. 'n Voorbeeld van partisie is die afskeiding van Pakistan van Indië in 1947. Die geheel was voor die afskeiding 'n Britse kolonie bekend as Indië. Daar was egter nog spanning in Pakistan as gevolg van geloofsverskille – en dus waardeverskille. Heelwat later (1971) het die gebied wat vantevore as Oos-Pakistan bekend gestaan het, ook afgeskei van Pakistan en het as Bangladesj bekend geword.

Geen partisie of sesessie het in die VSA en Australië plaasgevind nie.

In Suid-Afrika het Verwoerd met die tuislandbeleid teen die einde van die tydperk wat in hierdie studie in oënskou geneem is, stappe gedoen in die rigting van partisie. Dit was in wese 'n poging tot interne dekolonisering op 'n stadium toe dekolonisering die moraliteit van die dag was. Later in die geskiedenis het dit egter geblyk dat hierdie stappe nie die verwagte vrugte – naamlik die vermindering van spanning en botsing – sou oplewer nie en is toe laat vaar. Die redes hiervoor en die omstandighede waaronder dit gebeur het, is egter 'n baie ingewikkelde saak wat in elk geval buite die tydsbestek van hierdie studie val.

Die tweede wyse waarop die finale fase bereik kan word, is die situasie waar die sterkste groep eenvoudig die ander groepe se grond afneem, hulle uitwis, verdryf, assimileer of uiteindelik die inheemse mense as klein minderheidsgroepe oorheers. Die minderheids-groepe kan dan volle burgerregte kry, maar weens hul veel kleiner mensegetalle hou hulle geen gevaar in vir die veel groter getal oorheersers se politieke selfbeskikking of kultuur nie. Voorbeelde hiervan is die VSA en Australië.

Derdens kan die eindpunt bereik word deurdat daar nie een enkele sterk groep is wat die ander groepe permanent kan oorheers nie. Dan word deur 'n onderhandelingsproses tot ooreenkoms geraak. Die spanning tussen mensegroepe verminder dan en daar vind 'n rustiger saamleef plaas. In die geval van Suid-Afrika is die konflik uiteindelik (meer as dertig jaar na die afsluiting van die derde tydperk) bygelê deurdat bepaalde regte en versekerings in die grondwet verskans is ten einde aan die minderheidsgroepe 'n mate van inspraak in die regering en 'n gevoel van veiligheid te gee. Dit is ook 'n poging om die pluraliteit in die land positief te hanteer.

Die vraag kan ontstaan of dit die pluraliteit in samelewings is wat veroorsaak dat die pluraliteit verhoog, verminder, stabiliseer, bevorder of verhinder word. As regeringsoptredes daartoe lei dat die pluraliteit “verhoog” of “bevorder” word, kan dit wees òf dat die aantal groepe vermeerder het òf dat hul bestaande verskille vergroot het. Die “vermindering” of “onderdrukking” van pluraliteit sou dan die teenoorgestelde beteken, terwyl “stabilisering” van pluraliteit daarop neerkom dat die *status quo* ten opsigte van die aantal kultuurgroepe en die verskille tussen hulle gehandhaaf word. Die “verhinderings” van pluraliteit beteken moontlik dat 'n regering

probeer voorkom dat nuwe groepe ontstaan. Wat die “vervlakking”, “afplating” en “positiewe ontwikkeling” van pluraliteit betref, kan dit ontstaan wanneer groepe se kulturele verskille verminder en afplat of die groepelede meer geduld met mekaar aan die dag lê -- waarskynlik weens ekonomiese redes of die behoefte aan vrede. Wat belangrik is, is dat regeringsoptredes allerhande invloede op pluraliteit kan of behoort te hê. Regeringsoptredes kan dus wel die *konflikpotensiaal* of spanning tussen groepe verhoog, bevorder, verminder, stabiliseer of laat afplat.

5. OOREENKOMSTE TUSSEN DIE DRIE GEBIEDE

5.1. MENSEGROEPE

5.1.1. EUROPESE VOOROUERS

’n Prominente ooreenkoms tussen die drie lande is dat dit Europeërs is wat hulle vanaf die sewentiende eeu in die VSA, Australië en Suid-Afrika gaan vestig het en dus die geskiedkundige voorouers van die blanke bevolking is wat vandag in die drie lande woon. Die Europeërs het self uit verskillende kultuurgroepe gekom – veral in Amerika en Suid-Afrika – maar het daarin geslaag om mettertyd hul onderlinge verskille te oorbrug deur ’n gesamentlike lojaliteit aan hul onderskeie nuwe vaderlande. Gevolglik was daar nie betekenisvolle botsings of geweld tussen die Europeërs self nie, afgesien daarvan dat sowel die VSA as Suid-Afrika oorloë teen Brittanje as die koloniale heerser gevoer het. Die burgeroorlog in die VSA kan nie gesien word as ’n botsing wat primêr as gevolg van kulturele diversiteit (pluraliteit) ontstaan het nie – dit het eerder oor ideologiese, en selfs morele, verskille gegaan, terwyl ekonomiese belange ook ’n rol gespeel het. Daardie oorlog kan inderdaad gesien word as deel van die wêreldwye stryd wat gepaard gaan met ’n verandering in moraliteit oor tyd – in hierdie geval was die moraliteit van slawerny een van die belangrikste oorsake.

5.1.2. INHEEMSE MENSE

Die inheemse mense wat aanvanklik in die drie lande aangetref is, was self onderverdeel in dosyne stamme, verskillende volke met verskillende etnisiteite en kulture – insluitende taal, waardes en godsdienste. Hulle was as groep van ’n heel ander afkoms as die Europeërs en hul kulture het ook baie van dié van die Europeërs verskil.

Daar was dus in al drie lande ernstige botsings van kultuur wat dit moeilik gemaak het om ooreen te kom oor aan watter waardes die regerings gesag moes verleen.

5.2. DIE BESETTING VAN INHEEMSE MENSE SE GROND

In al drie lande het die Europeërs grond in besit geneem wat tevore tot die beskikking van inheemse mense was. In die VSA en Australië het die Europeërs en hul nageslagte uiteindelik die hele land onder hul totale beheer gekry, hoewel klein gedeeltes van die grond as “*reservate*” opsy gesit is vir vestiging van die inheemse mense. Die besetting van grond wat voorheen tot die beskikking van inheemse mense was, het in Suid-Afrika egter verskil van die Europeërs se grondbesetting in die VSA en Australië.

Europeërs het in Suid-Afrika wel die Kaap en omgewing beset waar die San en Khoikhoi as nomade by geleentheid vertoef het, maar het in die vroeë dae geen voorneme gehad om die hele Suid-Afrika in te neem en te beheer nie. Volgens Giliomee (Engelse weergawe: 2003:1) was dit nie die VOC se plan om ’n kolonie vir Europese vestiging aan die Kaap te stig nie. Al wat hulle wou hê, was net ’n

“... modest refreshment station to service VOC ships on their way to and from its empire in the East”.

Dit was eers in die Britse koloniale tydperk gedurende die tweede helfte van die negentiende eeu, dat die inheemse mense en hul grond in geheel onder die beheer van die Europeërs geplaas is. Die afbakening van grondgebied het tydens die Groot Trek en tydens die vestiging en bestaan van die Boererepublieke wel soms met oorlog gepaard gegaan, maar die Voortrekkers se beginsel was om onbesette grond in besit te neem en indien hulle grond van inheemse mense wou verkry, dit ná onderhandelinge en by ooreenkoms met die inheemse mense te doen. Die grond wat die swart mense teen ongeveer 1850 bewoon het, is grootliks in hul hande gelaat, selfs nadat die gebiede onder Britse beheer geplaas is.

5.3. SPANNING, KONFLIK EN OORLOG

Weens die menseverskille tussen die Europeërs en die inheemse mense het spanning en konflik spoedig ná die Europeërs se aankoms in die drie lande ontstaan. Die Europeërs het sonder uitnodiging in die drie lande geland, grond beset en hulle permanent daar gevestig.

Die menseverskille, die maatreëls wat ingestel is om konflik as gevolg van die pluraliteit te beheer, asook die besetting van grond waartoe die inheemse mense tevore toegang gehad het, was die aanleidende oorsake vir die ontstaan van spanning en konflik wat tot bloedige oorloë gelei het. In Suid-Afrika het bloedige konflik tussen die Europeërs en die Khoikhoi, San, Xhosas, Matabeles, Basotho's en Zoeloes plaasgevind. Daar was ook verskeie oorloë onderling tussen die verskillende inheemse mensegroepe in Suid-Afrika. Die Britte was in twee oorloë met Afrikaners gewikkel en in verskeie oorloë teen die Xhosas en die Zoeloes. In die VSA het die Europeërs oor 'n lang tyd heelwat bloedige botsings met die Indiane gehad en in Australië was daar bloedige konflik tussen die Europeërs en die Aboriginies.

5.4. MAATREËLS OM DIE PLURALITEIT TE HANTEER EN WEERSTAND DAARTEEN

Die maatreëls om die pluraliteit te hanteer, is in Hoofstukke 3, 4 en 5 bespreek en het grootliks neergekom op menseskeiding, onderdrukking, verdrywing en selfs uitwissing. Die metodes om die maatreëls af te dwing, was deur geweld, sosiale optredes, wetgewing en hofbeslissings – dus basies deur een of ander vorm van dwang. Weerstand het in al drie lande teen hierdie maatreëls ontstaan omdat dié maatreëls in die algemeen nie daarop gerig was om die pluraliteit op 'n positiewe manier te hanteer nie, maar dat daar eerder gepoog is om die pluraliteit te onderdruk.

Die weerstand het daartoe gelei dat die negatiewe maatreëls na etlike eeue uiteindelik afgeskaf is. Hierdie prosesse – wat in 'n groot mate eintlik die onderwerp van hierdie navorsing is – het hulself uiteindelik eers ná die verstryking van die tydperke wat in hierdie studie behandel is, min of meer voltrek, hoewel die probleme steeds (ten tye van hierdie skrywe) nog nie ten volle bygelê is nie.

Versoening tussen die mensegroepe in die drie lande het gevolg op jarelange stryd om oplossings te vind hoe om in vrede saam in een onverdeelde land te leef. Die volgende is voorbeelde van soortgelyke maatreëls wat in die VSA, Australië en Suid-Afrika geneem was om die pluraliteit te hanteer.

5.4.1. MENSESKEIDING

In al drie die gebiede is rasse geskei, met aparte woongebiede, skole, hotelle, kroeë, hospitale, toilette, parke, telefoonhokkies en afsonderlike afdelings in biblioteke, teaters, restaurante, die staatsdiens en die weermag.

5.4.2. VERBOD OP SEKS EN HUWELIKE TUSSEN RASSE

Wette wat huwelike tussen rasse in die VSA verbied, is in paragraaf 2.5.7. van Hoofstuk 5, *supra*, behandel waar in twee tabelle aangedui is dat altesaam 48 deelstate (Tabelle 9 en 10) almal wette aangeneem het om huwelike tussen blankes en ander rasse te verbied. Die eerste sodanige deelstaatwet is in 1691 deur Virginia aangeneem. Die laaste van daardie deelstaatwette is in 1967 deur Maryland afgeskaf.

Daar was soortgelyke maatreëls en wetgewing in Suid-Afrika. In paragraaf 5.1.3. van Hoofstuk 3 word daarop gewys dat

“...from the beginning, concubinage was illegal under the general Statutes of India. Moreover, in 1678 the Company issued a proclamation forbidding all kinds of concubinage...”

In paragraaf 4.3.5 van Hoofstuk 5 is na die Ontugwet, Wet 5 van 1927, verwys wat bepaal het dat daar geen seksuele omgang tussen blankes en “*naturelle*” mag wees nie en sodanige omgang sou ’n misdad vir sowel die man as die vrou wees. Die wet is in 1950 uitgebrei om gemeenskap tussen blankes en alle nie-blankes te verbied (Hansard 1949:2236), en die Wet op die Verbod van Gemengde Huwelike, wat in 1949 aangeneem is, het rasgemengde huwelike verbied.

5.4.3. ONTSEGGING VAN STEMREG

Die stemreg wat Kleurlinge en die beperkte stemreg wat swartes in die Kaapprovinsie en Natal gehad het sedert die tweede tydperk, is na ’n stryd in die howe en die daaropvolgende vergroting van die Appèlhof van vyf tot elf regters en die Senaat van 49 tot 89 lede, met die inwerkingtreëding van die *Separate Representation of Voters Act* in 1956 beëindig. Kleurlinge is hierna op ’n aparte kieserslys geplaas en deur vier blanke persone in die Parlement verteenwoordig. [In 1969 – ná die afsluiting van die derde tydperk – is hierdie wet geskrap en Kleurlinge het toe verder geen stemreg vir die Parlement gehad nie. Asiërs het nie stemreg gehad

nie. Blankes was daarna die enigste stemgeregtigdes vir die Parlement, hoewel daar advise-rende rade vir Kleurlinge en Indiërs ingestel is. Hulle het stemreg vir die samestelling van hierdie rade gehad (Mountain, 2003: 72 en Du Pre, 1994: 134-139). Ingevolge die Grondwet van 1983 het Kleurlinge en Indiërs stemreg gekry in afsonderlike huise van die Parlement – dit was 'n poging om ten minste 'n gedeelte van die pluraliteit op 'n positiewe wyse te hanteer.]

Met die totstandkoming van die VSA kon slegs blanke mans wat onroerende eiendom besit het, stem. Vrygestelde slawe kon in vier deelstate stem. Mans sonder vaste eiendom, vrouens en alle mense van kleur het nie stemreg gehad nie. Die *Voting Rights Act of 1965* (drie jaar na die afsluiting van die derde periode) is deur die federale regering aangeneem wat alle diskriminerende praktyke wat verantwoordelik was “...for the widespread disenfranchisement of African Americans in the US”, onwettig verklaar.

Die wet weerhou deelstate ook

“...from imposing any voting qualification or prerequisite to voting, or standard, practice, or procedure ... to deny or abridge the right of any citizen of the United States to vote on account of race or color”.

Die gebruik van geletterdheidstoetse (*literacy tests*) om vir stemreg te kwalifiseer, is ook verbied (“United States Department of Justice - Voting Rights Act of 1965”. Geraadpleeg: 10 Mei 2013).

In Australië mag vroue sedert 1894 stem. Aborigenies en Torres Eilanders mag vanaf 1962 in beide deelstaat en federale verkiesings stem.

6. VERSKILLE

6.1. MENSEGROEPE EN GETALLE

Een groot verskil tussen die bevolkings van die VSA, Australië en Suid-Afrika is dat die mense van Europese oorsprong in die VSA en Australië teen die einde van die derde tydperk groot getalle-meerderhede teenoor die inheemse mense gevorm het, terwyl die teenoorgestelde die posisie in Suid-Afrika was.

6.1.1. DIE VSA

In die VSA was die inheemse mense hoofsaaklik Indiane. Die ander groep wat van nie-Europese oorsprong was (en dus nie maklik assimileerbaar was in die breër Europese groep nie) was die slawe wat hoofsaaklik van Afrika af ingevoer is. Beide hierdie groepe was aanvanklik minderwaardig geag en is van bepaalde voorregte ontsê, soos vroeër aangetoon is. Die nasate van hierdie twee groepe vorm egter vandag klein minderhede in daardie land. Daar is volgens die 2010 sensus 38 900 000 swart mense en 2 500 000 Indiane uit 'n totale Amerikaanse bevolking van 307 745 538. Uitgesluit ander kleiner mensegroepe, is die mense van Europese oorsprong sowat 74% van die totale bevolking.

6.1.2. AUSTRALIË

In Australië was daar by die aankoms van die Britte in 1788 Aboriginies en ook in mindere getalle Torres-eilanders en Tasmaniërs. Tasmaniërs het reeds teen die einde van die negentiende eeu heeltmaal uitgesterf. Die getalle van blankes het algaande gegroei en die getalle van die Aboriginies het algaande afgeneem. By die aankoms van die Britte in 1788 was daar na skatting 750 000 inheemse mense. Daar is egter akademici wat die aantal Aboriginies voor Europese aankoms op een miljoen stel. Neil Thompson sê die waarskynlike (“likely”) aantal Aboriginies in 1788 was ongeveer 750 000 tot meer as 'n miljoen. Na raming het die getalle van die Aboriginies in Australië tussen die jare 1788 en 1900 met 75% afgeneem.

Dit is moeilik om betroubare syfers van die getalle van die inheemse mense te kry, want hulle is eenvoudig nie getel nie. In *Australia historical demographical data of the whole country* (Australia demographics) waarin getalle vanaf 1788 tot 2010 gegee word, staan daar uitdruklik *Data for the 19th century do not include the number of Aboriginies.*

Die sensus wat in 1954 opgeneem is, wys die volgende getalle inheemse mense:

Tabel 13: Aboriginal population, 30th June 1954

In employment or living in proximity to Settlements	Furnished by the Native Welfare Authorities	Half-caste (Enumerated by the census)	Total: Full-blooded and half-caste
26 363	39 319	31 359	70 678
NOTA Daar word aangedui dat dit baie moeilik is om betroubare syfers oor inheemse mense te gee.			
Bron Australië se 1954 sensus			

Soos in Hoofstuk 5, paragraaf 3.2 berig is, het die Australiese Sensusburo in 2005 'n vinnige kyk ("snapshot") geneem wat getoon het dat diegene wat hulself as van Aboriginiese afkoms geïdentifiseer word, slegs 2,4% van die totale Australiese bevolking uitmaak.

6.1.3. SUID-AFRIKA

In Suid-Afrika was daar in 1652 aan die Kaap skaars 100 Europeërs, 20 000 San en tussen 50 000 en 100 000 Khoikhoi, uitgesluit die groot getalle swart mense dieper die land in met wie die Europeërs nog nie in aanraking gekom het nie. Volgens die 1960 sensus het Suid-Afrika se bevolking soos volg gelyk, wat aandui die blanke komponent was 19,3%:

Tabel 14: 1960 sensus in Suid-Afrika

<u>Groep</u>	<u>Aantal</u>	<u>% van totaal</u>
Swart mense	10 928 264	68,3%
Blankes	3 088 492	19,3%
Kleurlinge	1 509 258	9,4%
Indiërs	477 125	3,0%
Bron: Statesman's Year Book 1967-1968:1405-1424		

[Sedertdien, volgens die sensus van 2012, het die blanke getalle gekrimp tot slegs ongeveer 9% van die totale bevolking]

6.2. GROTER VERSKEIDENHEID EN GROTER GETALLE IN SUID-AFRIKA

Die Europeërs wat hulself in Suid-Afrika gevestig het, het oor tyd met 'n veel groter menseverskeidenheid en mensegetalle te doen gekry as die Europeërs in die VSA en Australië. Die Europeërs wat hulle in Noord-Amerika gaan vestig het, het hoofsaaklik met Indiane te doen gekry wat wel in dosyne stamme onderverdeel was maar steeds breedweg een kultuurgroep gevorm het. Verdere pluraliteit is in die VSA meegebring deur die invoer van miljoene swart slawe uit Afrika, en blanke getalle het deur immigrasie drasties toegeneem.

Die Europeërs wat hulle in Australië gaan vestig het, het hoofsaaklik met Aboriginies te doen gekry, asook in 'n kleiner mate met die Torreseilanders en met min Tasmaniërs.

In Suid-Afrika was die situasie heel anders. 'n Klein minderheid Europeërs het te doen gehad met die getallemeerderhede van die San, Khoikhoi, Basters, Vryswartes, Baster-Hottentotte, Griekwas en later in die noorde met 'n baie groot verskeidenheid swart mense wat uit letterlik honderde stamme bestaan het en in getalle baie meer as die Europeërs was. Ook hier is die pluraliteit verhoog deur die invoer van slawe. Robert Shell (2012: 63) sê daar is 63 000 slawe vanaf 1652 tot 1808 ingevoer, toe die slawehandel beëindig is. Hy sê 26,4% van die slawe was van Afrika, 25,1% van Madagaskar, 25,9% van Indië en 22,7% van Indonesië. (Slawe is inderdaad eers vanaf 1658 af ingevoer.)

6.3. DIE ONDERLIGGENDE OORSAKE

Tydens die studie het vier onderliggende redes hoekom die verskille in getalle ontstaan het, na vore gekom, wat in die volgende subparagrafe bespreek word.

6.3.1. AANTREKLIKHEID VIR IMMIGRANTE UIT EUROPA

Tydens die eerste en tweede tydperke het baie meer Europeërs hul fortuin in die VSA as in Suid-Afrika gaan soek. Die redes hiervoor is waarskynlik die klimaatsverskille, en gevolglike plantegroei- en landbouverskille, en dat goud in Kalifornië ontdek is ongeveer twintig jaar voor die ontdekking van diamante en ongeveer veertig jaar voor die ontdekking van goud in Suid-Afrika. Die feit is dat in die agtiende en negentiende eeue baie meer Europeërs na veral die VSA gegaan het as wat na Suid-Afrika gekom het.

6.3.2. OPTREDES TEEN INHEEMSE MENSE

In die voorafgaande hoofstukke is aangetoon dat daar gedurende die eerste twee tydperke in die VSA amptelike en georganiseerde veldtogte was om die inheemse mense (die Indiane) te verdryf en uit te roei. Verder het ingevoerde Europese siektes ook bygedra om die getalle van die Indiane te verminder.

In Australië is ook gedurende die tweede tydperk sistematies te werk gegaan om die inheemse mense uit die pad te kry, soos in Hoofstukke 4 en 5 uiteengesit is. Die getalle van die inheemse mense het oor die tweede en derde tydperke aansienlik verminder.

In Suid-Afrika is daar ook gedurende die eerste tydperk gewelddadig opgetree teen die inheemse mense wat aanvanklik in die Kaap aangetref is. Mettertyd het die vrygestelde slawe (wat, anders as in die geval van die VSA, nie almal swart mense was nie) saam met mense van gemengde afkoms 'n groep gevorm. Baie van die Khoikhoi en selfs van die San mense het by hierdie groep aangesluit en mettertyd in die groter groep verdwyn. Dié groep, in die volksmond bekend as die Kleurlinge of Bruinmense, vorm vandag 'n substantiewe minderheidsgroep waarvan die getalle vergelykbaar is met die mense van Europese oorsprong, en ook kultuurverwant aan hulle is. Diegene in daardie breë bevolkingsgroep wat hulself nog as Khoikhoi of San identifiseer, is baie gering in getal.

Veral tydens die tweede tydperk het die mense van Europese afkoms in Suid-Afrika met swart mense van Afrika-afkoms in aanraking gekom. Veral in die Oos-Kaap was daar verskeie gewelddadige botsings waarvan die partye mekaar oor en weer beskuldig het dat hulle die oorsaak was. Uiteindelik is daar grense tussen die twee groepe vasgestel. Daar was nie 'n poging om die swart mense uit te roei of geheel-en-al uit die gebiede waar hulle tevore gewoon het, te verdryf nie.

Tydens die Groot Trek (teen die helfte van die tweede tydperk) het 'n substantiewe getal mense van Europese oorsprong noordwaarts getrek en hulself gevestig in gebiede wat volgens hulle oordeel onbewoon was. Die trekkers, by monde van Piet Retief, het hul voorneme verklaar om nie mense te verdryf of uit te wis nie. Daar is verskeie ooreenkomste met swart stamme gesluit oor die gebiede wat hulle wou beset, maar ten spyte daarvan was daar ook verskeie oorloë rondom grensgeskillle gevoer. Van die Europeërs se oogpunt

gesien, was hierdie oorloë egter met 'n beperkte doel gevoer, naamlik om bepaalde dispute te besleg. Daar was nooit grootskaalse verdrywing of uitwissing van die inheemse bevolking nie – behalwe in een geval, naamlik die Matabeles onder Msilikazi, wat oor die Limpopo rivier gedryf is – waar hulle steeds woon. Die volgende botsings met die Zoeloes was later in die tweede tydperk met Brittanje. In daardie geval was daar wel uiteindelik oorwinning vir die Britte en die Zoeloes is aan Britse gesag onderwerp, maar daar was geen verdrywing of uitwissing nie.

6.3.3. IMMIGRASIE UIT AFRIKA

In die eerste tydperk en die eerste helfte van die tweede tydperk was daar vir praktiese doeleindes geen verandering vir swart stamme noord van die huidige Suid-Afrika om na die suide te trek nie. Daar was wel oorloë tussen swart stamme rondom die besetting van en beheer oor bepaalde dele van die land waarin derduisende swart mense gesterf het.

Ná die stabilisering van die swart gemeenskappe in die tweede helfte van die tweede tydperk, het baie individue na die Suide (d.w.s. die sentrale en Noordelike gedeeltes van die huidige Suid-Afrika) gemigreer. Hierdie tendens het dwarsdeur die derde tydperk voortgegaan. As gevolg van 'n *pax Romana* wat deur die koloniale tydperk meegebring is, asook steeds verbeterende voeding en gesondheidsorg, het die getalle van die swart mense hand oor hand toegeneem.

6.3.4. GOEDKOOP ARBEID

In die VSA en Australië is daar nie op dieselfde skaal as in Suid-Afrika van die inheemse bevolking as arbeiders gebruik gemaak nie. Dit is nie duidelik wat die rede daarvoor was nie, maar die Indiane in die VSA is nooit op groot skaal gebruik as arbeiders op plase of in die nywerhede nie. Dieselfde geld vir die Aboriginies in Australië. In die VSA is mense uit Afrika op groot skaal ingevoer as arbeiders – veral in die Suide. In die Kaap is slawe vanaf 1658 ingevoer, maar in 1834 vrygestel. Soos wat die Europese bevolking verder van die Kaap af noordwaarts wegbeweeg het, het hulle meer en meer van mense uit die swart bevolking in diens geneem, aanvanklik hoofsaaklik op plase maar mettertyd ook in die stede. Dit het tot gevolg gehad dat groot getalle swart mense hulle buite hul oorspronklike tuistes in of naby die

stede gevestig het. Baie van hierdie swart mense het mettertyd ontstam en los geraak van hul oorspronklike tuistes. Die ekonomie van die land het ook al meer en meer van swart arbeid afhanklik geword. Dit het die latere poging om fisiese skeiding deur partisie in Suid-Afrika te bewerkstellig, onmoontlik gemaak.

6.4. RESULTAAT

As gevolg van hierdie faktore was die situasie teen die einde van die derde tydperk dat die inheemse mense in die VSA en Australië baie klein minderhede gevorm het. Selfs die vier miljoen vrygestelde slawe in die VSA, wat hoofsaaklik van Afrika-oorsprong was, was nog steeds 'n klein minderheid. Die mense van Europese oorsprong was dwarsdeur die geskiedenis 'n minderheid in Suid-Afrika – wat groot implikasies ingehou het ná die moraliteitsverskuiving wat sedert die Tweede Wêreldoorlog posgevat het,

6.5. VERSKEIE ANDER VERSKILLE

Daar is verskeie ander verskille tussen die VSA en Suid-Afrika, waaronder burgerskap. In die VSA was daar ná die Burgeroorlog nooit swartes wat nie Amerikaanse burgers was nie. In die VSA was daar wel burgerskap vir swartes, maar die stemreg is van hulle ontnem deur plaaslike wetgewing, “lynchings” en ander vorms van geweld, belastings en selektiewe toepassing van opvoedkundige stem-kwalifikasies. In Suid-Afrika het swartes nêrens volle burgerregte geniet nie en het dus, in beginsel, nie stemreg saam met blankes gehad nie. In die Kaapprovinsie en Natal het 'n klein groepie swartes wat aan sekere vereistes voldoen het, wel tot in 1956 stemreg gehad (kyk paragraaf 4.4.3.).

Daar is ook verskille wat grond vir inheemse mense betref. Daar was nie formele tuislande in die VSA soos in Suid-Afrika met die moontlikheid om daar 'n onafhanklike staat te word nie. Daar is wel 351 gebiede in die VSA wat vir Indiane gereserveer is. Dit is egter relatief klein stukkie grond sonder hoop om eendag onafhanklik te word en hulself te regeer (soos dit ten opsigte van Suid-Afrika se tuislande in die vooruitsig gestel was) nie.

6.6. IMPLIKASIES VIR DIE DRIE GEBIEDE

Soos hierbo uiteengesit, was die mense van Europese afkoms in die VSA en Australië van betreklik vroeg af 'n meerderheid in hul gebiede – en later oorweldigende meerderhede. In

teenstelling daarmee was die mense van Europese afkoms van die begin af tot die einde van die derde tydperk (en toenemend daarná) minderhede in die groter Suid-Afrika, hoewel hulle vir 'n baie lang tyd die hele gebied regeer het.

Nadat die verskuivende moraliteit vereis het dat alle mense dieselfde regte moes hê, was die implikasies daarvan nie bedreigend ernstig vir die politieke selfbeskikking van blanke Amerikaners en die Australiërs nie – die Europese kultuur was steeds totaal dominant. In die VSA kon die inheemse mense en die swart mense slegs 'n klein invloed op die politieke prosesse uitoefen, maar daar was geen sprake daarvan dat hulle dit kon domineer nie. In Australië was daar absoluut geen kans dat die inheemse mense enige deurslaggewende invloed kon uitoefen nie. In hierdie twee lande was voldoening aan die nuwe moraliteit dus goedkoop.

In Suid-Afrika was dit anders gesteld: Indien 'n “*een-mens-een-stem*” demokrasie in Suid-Afrika gevestig sou word – soos die nuwe moraliteit vereis het – sou die mense van Europese oorsprong hul kapasiteit om die land te regeer moes prysgee en die Afrika-kultuur sou dominant word. Gesien teen die agtergrond daarvan dat 'n strewe na selfregering soos 'n goue draad deur die wordingsgeskiedenis van die wit Afrikaanse deel van daardie bevolking geloop het, was die koste om aan die nuwe moraliteit te voldoen, baie hoog.

Dit was die basiese rede hoekom partisie as 'n moontlike oplossing in Suid-Afrika nagestreef is van vroeë tye af tot en met die einde van die derde tydperk. Dit was (veral in die derde subtydperk) gesien as 'n manier om aan die nuwe moraliteit te voldoen sonder dat die mense van Europese afkoms beheer oor hul eie toekoms sou verloor.

7. VOLDOENING AAN MORALITEIT

In paragraaf 1 hierbo is opmerkings oor moraliteit gemaak – onder andere dat moraliteit oor tyd verander en dat nagevors moet word hoe die moraliteit gedurende elke tydvak die metodes wat aangewend was om die pluraliteit te hanteer, beïnvloed het.

Wat uit die ondersoek na vore gekom het, is dat basies dieselfde (negatiewe) metodes om pluraliteit te hanteer in die eerste twee tydperke in al drie gebiede aangewend is. Daar kan dus afgelei word dat daardie soort optredes binne die grense van die moraliteit van daardie tydvak geval het.

Daardie optredes het in baie gevalle ooreengestem met die “*etniese suiwering*” wat in die laat twintigste eeu in sommige Europese state plaasgevind het: Etlike leiers is in hierdie gevalle en in hierdie tyd (laat twintigste eeu en vroeg een-en-twintigste eeu) deur die Internasionale Strafhof aan volksmoord skuldig bevind. Die handeling van die eerste twee tydperke sou dus, gemeet aan die morele standaarde van die een-en-twintigste eeu, nie in die huidige tydsgewrig aanvaarbaar gewees het nie. Maar gedurende die tyd waarin dit plaasgevind het, het geen haan daarna gekraai nie.

Hoewel dit buite die veld van hierdie studie val, kan sonder risiko van teenspraak gesê word dat daar in die agtiende en negentiende eeue, in die proses om nasiestate te bou, ook baie negatiewe maatreëls, soos verdrywing, uitwissing, gedwonge akkulturasie, ensovoorts toegepas is. Dit dui dus daarop dat die moraliteit wat destyds in die drie gebiede onder bespreking geldend was, inderdaad in daardie tyd ook in die hele Westerse wêreld gegeld het. As die *Mfecane* in ag geneem word (Hoofstuk 4, par. 2.4.3.) sou gesê kon word dat ’n soortgelyke moraliteit gedurende daardie periode (1750 tot 1835) onder die swartmense in Suid-Afrika gegeld het.

Die patrone van vestiging van byvoorbeeld die Indiane in die VSA, die Aboriginies in Australië en die plattelandse swart mense in Suid-Afrika was teen die begin van die derde tydperk redelik gevestig. Groot veranderings het nie ingetree nie, behalwe vir verstedeliking van swart mense in Suid-Afrika. Hoewel daar in hierdie tyd gewelddadige voorvalle voorgekom het, was dit geensins op die skaal van die eerste twee tydperke nie. Gedurende die eerste subtydperk van die derde tydperk (1910 tot 1948) sou grootskaalse uitwissing van mense waarskynlik groot teenkanting van die internasionale gemeenskap gekry het, maar dit was nog steeds geheel en al aanvaarbaar dat wit mense swart mense oorheers. Die moraliteit het dus tussen die einde van die agtiende eeu en die begin van die twintigste eeu aansienlik verskuif, maar was nog in baie opsigte anders as in die tweede helfte van die twintigste eeu.

Verskeie Europese moondhede het sedert die tweede helfte van die negentiende eeu kolonies in Afrika, Asië, Oseanië en Suid- en Sentraal Amerika en die Ooste gehad wat eenvoudig van die moederland af regeer is. Dit was dus internasionaal aanvaarbaar, hoewel daar reeds stemme daarteen begin opgaan het.

Soos reeds aangetoon, het daar ná die einde van die Tweede Wêreldoorlog 'n indringende verskuiwing in moraliteit plaasgevind. Dit was nie meer aanvaarbaar vir 'n moondheid om kolonies te hê nie, die ontsegging van menseregte aan bepaalde gedeeltes van die bevolking was ook nie meer aanvaarbaar nie. Hierdie verskuiwing was nie plotseling nie en die voldoening daaraan ook nie, maar dit het ná dié oorlog nuwe impetus gekry.

Terwyl die "*stormloop vir Afrika*" in die laaste kwart van die negentiende eeu plaasgevind het, het daar in die derde kwart van die twintigste eeu – dus omtrent 15 jaar na die einde van die Tweede Wêreldoorlog – 'n "*stormloop uit Afrika*" plaasgevind. Die kolonies in Afrika en elders in die wêreld is inderhaas ontruim waarna die voormalige kolonies hulself kon regeer en self oor menseregte besluit. Dit het egter amper twintig jaar na die aanvaarding van die Verenigde Nasies se Handves geneem voordat alle mense in die VSA stemreg gekry het – die nuwe moraliteit het dus nie oornag in nuwe werklikhede omgesit nie.

In Suid-Afrika egter, het daar gedurende die laat veertiger- en vroeë vyftigerjare verwickelinge plaasgevind wat oënskynlik direk teen die nuwe moraliteit (wat nog besig was om pos te vat) ingedruis het. Die Nasionale Party-regering het in daardie tyd die skeidingsmaatreëls wat wêreldwyd aan die verslap was, in wetgewing gegiet omdat die informele reëlings wat die situasie tot daartoe in toom gehou het, besig was om te verbrokkel. Sommige van dié maatreëls was, soos hierbo in die studie aangetoon, egter nog in lyn met maatreëls wat elders in die wêreld, en by name veral in dele van die VSA, gegeld het – soos byvoorbeeld die verbod op gemengde huwelike.

Die nuwe moraliteit het egter nie heeltemal by die regeerders van Suid-Afrika verbygegaan nie. Veral gedurende die derde subtydperk het Verwoerd die klem van die regering se beleid begin verskuif weg van maatreëls wat mikroskeiding daargestel het en in gevalle diskriminerend was na 'n beleid wat gefokus het op ontwikkeling van onderontwikkelde mense en gebiede. Daardeur het Verwoerd aangepas by die veranderende moraliteit van daardie tydvak.

Die beginsels waarop Verwoerd voortgebou het, was reeds in die vroeëre regerings se beleidsrigtings teenwoordig in die vorm van die daarstelling van eie gebiede vir die swart mense en in die beginsel van voogdskap (waarin die mondigwording van die "*minderjarige*")

implisiet ingebou was). Verwoerd het nou die klem verskuif na die beginsel dat die wit mense nie vir altyd oor die swart mense sou kon regeer nie.

In beginsel het hierdie beleidsrigting aan die nuwe moraliteit voldoen. Die rigtingverandering – wat inderdaad 'n paradigmaskuif was – het plaasgevind in dieselfde tyd as wat die Europese moondhede die proses van dekolonisering aan die gang gesit het. Verwoerd se beleid het in alle opsigte neergekom op 'n proses van interne dekolonisering. Buitelandse druk het wel 'n rol gespeel, soos wat Verwoerd op 10 April 1961 in die Parlement te kenne gegee het. Daar die druk was egter nie net op Suid-Afrika nie, maar op alle lande wat in daardie tyd kolonies gehad het.

Ingevolge hierdie beleid sou die sogenaamde “*tuislande*” ekonomies en staatkundig ontwikkel word tot op 'n punt waar hulle aanvanklik selfregerend en mettertyd onafhanklik sou word. Vanuit die oogpunt van die nuwe moraliteit van daardie tyd, kon geen beginselbeswaar teen hierdie aspek van die beleid ingebring word nie. Besware teen die wyse waarop partisie aangepak is, was wel geldig wat betref die grootte van die tuislande, die noodsaaklikheid daarvan om dosyne stukke grond te konsolideer en om die gebiede met die beskikbaarstelling van heelwat meer geld en bystand te ontwikkel.

Trouens, daar kan 'n saak uitgemaak word dat die beleid van Verwoerd meer verlig en moreel meer verantwoordbaar was as ten minste sommige van dié van die Europese state ten opsigte van hul kolonies in Afrika. Verwoerd het die noodigheid gesien om regeringsinstellings in die betrokke gebiede daar te stel, leiding aan hulle te gee totdat die instellings genoegsaam stabiel en gevestig is om op hul eie te kan voortgaan – in ooreenstemming met die beginsel van voogdskap. Daarenteen het sommige Europese moondhede eenvoudig net uit hul kolonies onttrek en 'n totaal onvoorbereide gebied agtergelaat. Die destydse Belgiese Kongo (later Zaïre en tans die Demokratiese Republiek van die Kongo) is die aartsvoorbeeld. Die regeringsinstellings het binne maande inmekaargestort en in die chaos wat daarop gevolg het, het miljoene mense omgekom. Zaïre/DRK is vir dekades daarna deur militêre diktators geregeer en is, by die skrywe hiervan (meer as 'n half-eeu later), steeds in 'n interne stryd gewikkel met chaotiese regeringsinstellings.

Die Belge kon terugkeer na hul moederland en hul hande in onskuld was en aanvoer dat hulle opgetree het in ooreenstemming met die nuwe moraliteit. Die Suid-Afrikaners het geweet hulle het nie die luuksheid van êrens anders heen gaan nie en het geweet hulle sou met die produk wat gelewer word, moes saamleef. Daarom sou chaos nie 'n opsie wees nie.

Die probleem was dat die diskriminerende skeidingsmaatreëls ("*apartheid*") intussen in die "*wit*" gebiede sou voortgaan. Daardie diskriminasie was hoe langer hoe meer onaanvaarbaar in die lig van die nuwe moraliteit. Suid-Afrika is ook hoe langer hoe meer deur die internasionale gemeenskap daaroor gekritiseer en verstoot.

Van die kant van die destydse Suid-Afrikaanse regering was daar 'n "*regverdiging*" vir die instandhouding van dié maatreëls. In 1954 voorspel Tomlinson dat, indien die ekonomiese en ander ontwikkeling van die swart gebiede teen 'n bepaalde tempo voortgaan, die stroom van migrante uit die swart gebiede na die wit gebiede na 25 tot 30 jaar sou omdraai en dat swart mense dus dan sou begin terugkeer na hul "*tuislande*", waar daar vir hulle werks- en besigheidsgeleenthede sou wees en waar hulle aan geen beperkings onderhewig sou wees nie. Die gedagte was dat "*trek-stoot*" (*push-pull, carrot and stick*) magte ingespan moes word om hierdie proses aan te help. Die onregte wat swart mense in die "*wit*" gebiede aangedoen is, was dus aan die een kant gesien as noodsaaklik ten einde 'n goeie doel te bereik en aan die ander kant is verwag dat hierdie maatreëls vanself sou verval wanneer die roereier eendag ontklits is.

Op hierdie wyse het die Suid-Afrikaanse regering en ander leiers erkenning gegee aan die nuwe moraliteit en geglo dat hulle inderdaad besig is om te werk in die rigting van voldoening aan die eise van daardie moraliteit. En, soos vroeër aangetoon, het dié regering toenemende steun van die (wit) Suid-Afrikaanse kieserskorps ontvang.

Die redes hoekom die beleid van afsonderlike ontwikkeling uiteindelik nie die verwagte vrugte opgelewer het nie, val buite die bestek van hierdie studie.

Verwoerd se dekoloniseringsproses was 'n positiewe stap, maar buitelandse druk het nie afgeneem nie. Daar kan gevra word of Verwoerd deur buitelandse druk van apartheid na afsonderlike ontwikkeling gedwing is, of was dit uit innerlike oortuiging. Die student het hierdie vraag aan Prins Mangosuthu Buthelezi gestel wat geantwoord het: "*Both*".

8. GEVOLGTREKKINGS

8.1. OP TEORETIESE VLAK

Die uiteensetting wat hierbo verskaf is by wyse van 'n opsomming van die vorige hoofstukke, bewys die sentrale stelling wat in Hoofstuk 1 gemaak is, naamlik dat 'n ontledingsraamwerk wat gebaseer is op die teorie (ideologie) van pluraliteit, en uitgebou is met die ses afhanklike stellings wat hierbo in die Inleiding tot hierdie hoofstuk weergegee is, inderdaad 'n nuttige instrument is om die geskiedenis van die drie gebiede wat hier aan die orde gestel is, te ontleed en op 'n vergelykende basis te interpreteer.

8.2. OP HISTORIESE VLAK

Op historiese vlak is ook nuwe insigte gebring. Die vernaamste daarvan is dat die optrede van die regerings van Suid-Afrika tot en met die eerste subtydperk van die derde hoof tydperk (1910 tot 1948) aanvaarbaar was in terme van die moraliteit wat gedurende daardie tydperke internasionaal gegeld het.

In die tweede subtydperk (1948 tot 1958) was die regering van Suid-Afrika se optrede omstredende omdat wetgewing aanvaar is wat die beperkings wat op swart mense van toepassing was, duideliker uitgespel is, terwyl die neiging in ander lande was om sodanige maatreëls eerder af te skaf. Daar was egter steeds, alhoewel in daardie tydperk ietwat op die agtergrond, die beginsel van voogdskap waarvan een komponent was dat die "*minderjarige*" mettertyd tot volwassenheid sal kom en daarom noodwendig politieke en ander regte sou moes kry, soos wat die moraliteit van daardie tyd vereis het.

In die derde subtydperk (1958 tot 1962) het die fokus van die regering van Suid-Afrika dramaties verander en is daar positief gewerk daaraan om (ten minste vir 'n deel van die swart bevolking) volle menseregte te verseker.

Hoewel dit deur baie waarnemers betwis is, was 'n bepaalde doelwit inherent in hierdie beleid ingebou, naamlik om aan die nuwe moraliteit te voldoen deur 'n proses van interne dekolonisering. Suid-Afrika het dus op daardie stadium probeer om langs 'n ander weg aan die nuwe moraliteit te voldoen.

Die ander twee state onder bespreking het ook nie oornag aan die nuwe moraliteit voldoen nie. In die VSA het dit byvoorbeeld meer as twintig jaar ná die einde van die Tweede Wêreldoorlog geneem vir alle swart mense om op formele vlak gelyke status met die Amerikaners van Europese oorsprong te bereik – amper twee eeue nadat in die “*Declaration of Independence*” die stelling gemaak is dat “... *all men are created equal* ...”. Dit ten spyte daarvan dat die implikasies van voldoening aan die nuwe moraliteit vir die Amerikaners en die Australiërs van Europese oorsprong eintlik baie goedkoop was in terme van hul magposisie, terwyl dit vir die Suid-Afrikaners, en veral vir Afrikaners, ’n baie groot berg was wat oorgesteek moes word.

BRONNELYS

[A](#) [B](#) [C](#) [D](#) [E](#) [F](#) [G](#) [H](#) [I](#) [J](#) [K](#) [L](#) [M](#) [N](#) [O](#) [P](#) [R](#) [S](#) [T](#) [U](#) [V](#) [W](#) [X](#) [Y](#) [Z](#)

A

- Abbokinders : *Bringing them Home Report*. 1997. Report of the National Inquiry into the Separation of Aboriginal and Torres Strait Islander Children from their Families, Human Rights and Equal Opportunity Commission, Sydney.
- Aboriginality: Definition. Gardiner-Garden, J. 5 Oktober 2000. "*The Definition of Aboriginality*". Parliamentary Library. Parliament of Australia. <http://www.aph.gov.au/LIBRARY/pubs/rn/2000-01RN18htm>. Geraadpleeg: 15 Januarie 2014.
- Aboriginal Protection Act 1869 (Vic). *Documenting democracy*. National Archives of Australia. <http://www.foundingdocs.gov.au/item.asp?dID=22>. Geraadpleeg: 27
- Aboriginie gemeenskappe: [http://www"awm.gov.au/encyclopedia/aborigenes/indigenous](http://www) . Geraadpleeg: 15 Mei 2013.
- Absurde definisie: Commonwealth versus Tasmania. 1983, HCA 21; 1983: 158 CLR 2. 1 Julie 1983).
- African American Odyssey. *World War I and Postwar Society*. <http://www.memory.loc.gov.ammn/aaohm/exhibit/aopart7.html> Geraadpleeg: 15 April 2013.
- African claims in South Africa. 16 December 1943*. The O'Malley Archives. <http://www.nelsonmandela.org/omalley/index.php/site/q/031v01538/41v> Geraadpleeg: 15 September 2012. Ook: <http://anc.org.za/show.php?id=4474>
- Ake, C. 1996. *Democracy and Development in Africa*. Washington: Brookings Institution.
- Akzin, B. 1964. *State and Nation*. Londen: Hutchinson University Library.
- Allart, J. (MDCCCV). *Berichten van den predikant Kitcherer, aangaande zijne Zending tot de Heidenen*. Amsterdam.
- Almond, GA & Powell, GB. 1966/1978. *Comparative politics: a developmental approach*. The Little, Boston series in comparative politics. Boston [u.a]: Little, Brown.
- Almond, G. & Verba, S. 1963. *The Civic Culture*. Princeton.
- Alvarez-Rivera, M. 2006. *Election Resources on the Internet: The Republic of South Africa Electoral System*. <http://electionresources.org/za/system> Geraadpleeg: 15 November 2012.
- American History: *Primary Documents in American History*. Web Guides. <http://www.loc.gov/rr/program/bib/ourdocs/Indian.html> Geraadpleeg: 15 Desember 2012.
- American Indians today. <http://www.american-indinas.net/today.htm> Geraadpleeg: 24 Maart 2012.
- America: *The shaping of Black America*: forthcoming 400th celebration reminds America that Blacks came before The Mayflower and were among the founders of this country. (BLACK HISTORY) (Jamestown, VA). (Interview) (Excerpt) – Jet / Encyclopedia.com
- American War of Independence. American Rebellion, of War of American Independence*. Kyk: Omohundro Institute of Early American History and Culture. *Bibliography* by die Michigan State University for usage in titles.

Amerikaanse Sensusburo: Skatting van die aantal mense op aarde:
<http://www.census.gov/ipc/www/popclockworld.html> Geraadpleeg: 29 September 2012.

Amerikaners: Aantal in die VSA:
<http://geography.about.com/od/obtainpopulationdata/a/uspopulation.htm>
 Geraadpleeg: 30 April 2012.

ANC: *A brief history of the African National Congress.*
<http://www.anc.org.za/show.php?id=206>. Geraadpleeg: 15 Sept 2012.

ANC: Apartheid South Africa: Colonialism of a Special Type.
<http://www.anc.org.za/show.php?>

Anti-miscegenation laws in the USA: Wikipedia. Geraadpleeg: 30 April 2013.

Apter, DE. 1961. *The political kingdom of Uganda: A study in bureaucratic nationalism.*
 Princeton Universiteit Pers.

Armstrong & Worden. 1990. *The slaves, 1834.* In: Elphick & Giliomee, 1990.

Assimilation through Education: <http://content.lib.washington.edu/aipnw/marr.html>
 Geraadpleeg: 15 Desember 2012. atnsagreements, treaties and negotiated settlements project.<http://www.atns.net.au/agreement.asp?EntityID=2485>
 Geraadpleeg: 5 Januarie 2013.

Australia: *Commonwealth Franchise Act 1902.*
http://en.wikipedia.org/wiki/Commonwealth_Franchise_Act_1902
 Geraadpleeg: 15 Januarie 2014.

Australia: Dispossession and Land Rights. The Story so far. NSW ALC History. NSW Department of Aboriginal Affairs website. Geraadpleeg: 22 Januarie 2014.

Australia: National Population Enquiry 1975. Hoofstuk 12.

Australia Parliamentary Debates A: P 11 937

Australia Parliamentary Debates B: P 11 941

Australia: Stolen wages:

- ** Byrne, M. 16 Oktober 2004. Green Left Weekly Online Edition.
- ** Kidd, R. 9 April 2004. Stolen Wages – A National Issue.
- ** Grimm, N. 15 Oktober 2004. The World Today. NSW stolen wages report: Aboriginal Australians owed millions.
- ** Kidd, R & Howes, C. 16 Oktober 2004. Stolen Wages. Stolen Lives: Government Payback?

Attwood, B & Markus, A. 1999. *The struggle for Aboriginal Rights.* A documentary history.
 St Leonards: Allen & Udwin.

Australia: *Population growth of the whole country.*
<http://www.populstat.info/Oceania/australc.htm> Australia Year Book, 2002.
 Geraadpleeg: 12 Desember 2012.

Australian Bureau of Statistics. 1999. *Aboriginal Social Trends.* Geraadpleeg: 6 Junie 2008.

Australian Demographics: <http://www.populstat.info/Oceania/australc.htm> Geraadpleeg: 15 Oktober 2012.

Australian Electoral Commission: *Indigenous people and the vote.* Geraadpleeg: 19 Junie 2011.

- Australian Journal of Media & Culture. *Aboriginal truth and white media: Eric Michaels meets the spirit of Aboriginalism*. Vol 3. Nr 3. 1990.
- Australian Massacres: (In die Internetverwysing word na 104 bronne verwys) : http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=List_of_massacres_of_Indigenous_Australians&oldid=561135383 Geraadpleeg: 10 September 2012.
- Australian Social Trends*. Australian Bureau of Statistics, 1999. Geraadpleeg: 6 Junie 2008.
- Australian Stolen Generation: *What was it?* <http://www.people.howstuffworks.com/stolen-generation.htm> Geraadpleeg: 13 Des 2012.
- Australian Stolen Generations: Kay Schaffer Manne's Generation: White Nation Responses to the Stolen Generation Report Australian Humanities Review. <http://www.lib.latrobe.edu.au/AHR/archive/Issue-June-2001/schaffer.html> Geraadpleeg: 15 Maart 2012.
- Australian voting history in action: (http://www.aec.gov.au/About_AEC/25/themel1-voting-history.htm) Geraadpleeg: 15 Mei 2013.
- Australia: Year Book Australia, 2002 Australian Bureau of Statistics 25 Januarie 2002.
- Australiese geweld en konflik. [http://en.wikipedia.org/wiki/Henry_Reynolds_\(historian\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Henry_Reynolds_(historian)) Geraadpleeg: 15 Januarie 2014.
- Australia: *When did Australia's earliest inhabitants arrive?* Universiteit van Wollongong. 2004. Geraadpleeg: 6 Junie 2008.
- Avakian, Bob. 2012. *Revolution* : <http://www.revcom.us/a/144/BNQ-en.html> Geraadpleeg: 15 Januarie 2012.

[\(terug na bo\)](#)

B

- Bambatha Rebellion: Stuart, J. 1913. *History of the Zulu Rebellion 1906*. Londen: Macmillan.
- Banks, TL. (2008). *Dangerous women: Elizabeth Key's Freedom Suit* – Subjecthood and racialized identity in seventeenth century Colonial Virginia. Digital Commons Law. University of Maryland Law School.
- Baradat, LP. 1988. *Political Ideologies. Their origins and impact*. New Jersey: Prentice Hall.
- Barfield, J. 1977. *Dictionary of Anthropology*. Oxford: Blackwell.
- Barker, BJ. 1989. *Jan van Riebeeck*. Die Nederlandse vestiging aan die Kaap. Kaapstad: Struik.
- Barnard, LD. 1978. *Volkereg en Internasionale Verhoudinge*. In: Barnard et al, (reds). *Konflik en orde in internasionale verhoudinge*. Johannesburg: Perskor.
- Barnard, LD., Wessels, DP., Pfeifenger, W., Liebenberg, PW., Danhauser, JA., Herbst, DAS., Robbertze, JH., Fourie, DFS & Lass, HR. (reds). *Konflik en orde in internasionale verhoudinge*. Johannesburg: Perskor.
- Basri, D et al. 1991. *Morocco land of promise: the spirit of a king and people*. Morocco Ministerie van Inligting.
- Basson, J. 2004. *Raam en rigting in die politiek en die storie van apartheid*. Kaapstad. Politika.
- Bavinck, JH. 1954. *Het Rassenvraagstuk in Zuid-Afrika*. Kok NV, Kampen, SACat.

- BBSRC: Biotechnology and Biological Sciences Research Council. (BBSRC). 2004
 Aboriginal Australians descend from the first humans to leave Africa, DNA sequel reveals. Ook: *When did Australia's earliest inhabitants arrive?* Universiteit van Wollongong. 2004.
- Bekker, S. 1993. *Ethnicity in focus. The Indicator South Africa*. Centre for Social and Development Studies: University of Natal.
- Bekker, S. 1997. *Suid-Afrika se eksperiment met kulturele pluralisme*. Departement Sosiologie. Stellenbosch: Universiteit van Stellenbosch.
- Bekker, S & Prinsloo, R. (reds). 1999. *Identity? Theory, Politics, History*. Printout CAT).
- Benard, ED & Twala M. 1994. *Mbokodo. Inside MK - A Soldier's Story*.
 Johannesburg: Jonathan Ball.
- Bennet, TW. 1996. *Elemente van die Staat. Territoriale Gebied*. In: Wiechers et al. (reds). 1966. *Die staat: teorie en praktyk*. Pretoria: JL van Schaik.
- Beukes, P. Redakteur van Die Suidersstem. 1948. *£1 000 UITDAGING*. Uitgereik deur OA Oosthuizen namens die VP van Pretoriusstraat 183, Pretoria. Gedruk in Kaapstad deur Unie-Volkspers, Kaapstad.
- Beyers, C. 1929. *Die Kaapse Patriotte 1779-1791*. Kaapstad: Juta.
- Beyers, C. 1977. *Binnelandse Beroering en Ondergang van die Kompanjie, 1779-1795*. In: Van der Walt, AJH., Wiid, JA., Geyer, AL. Verwerk en bygewerk deur Kruger, DW. (red). 1977. *Geskiedenis van Suid-Afrika*. Kaapstad: Nasou. Derde bygewerkte uitgawe. Eerste druk.
- Bhattacharyya, H. 2003. *Multiculturalism in Contemporary India*. In: International Journal on Multicultural societies (IJMS). Vol 5. Nr 2. 2003: 148-161
- Böeseken, AJ. 1970. *Die verhouding tussen blank en nie-blank in Suid-Afrika aan die hand van die vroegste dokumente*. South African Historical Journal, II 1970: 14; KP, I, 152 (1678), 179 (1681), 266 (1692), 331 (1704); KP, II, 73 (1718).
- Bognador, V & Butler, D. (reds). 1983. *Democracy and Elections: Electoral Systems and their Political Consequences*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Bognador, V. (red). 1987. *The Blackwell Encyclopedia of Political Institutions*. Oxford: Blackwell.
- Boston Teepartytjie. Wkipedia. Daar word na 79 bronne verwys. Geraadpleeg: 15 Januarie 2012).
- Botha, E. 1998. *'n Politikologiese analisering van die komponente van staatsvorming en staatsregtelike ordening*. Magisterverhandeling. Bloemfontein: Universiteit van die Oranje Vrystaat.
- Botha, PF. 2009. *The Democratisation of Local Government in the new political Dispensation in South Africa*. Proefskrif. Bloemfontein: Universiteit van die Oranje Vrystaat.
- Braunde, KE. Holland. 1993. *Deerskins & Duffels. The Creek Indian Trade with Anglo-America. 1685-1815*. Lincoln: Universiteit van Nebraska Pers.
- Breytenbach, JH. 1967. *Die geskiedenis van die Tweede Vryheidsoorlog in Suid-Afrika, 1899-1902*. Pretoria: Staatsdrukker.
- Bruwer, JP. 1953. *Grondbeginsels in verband met Fisiese en Kulturele Verskille*. Tydskrif vir Rasse-aangeleentheid. Nr 4. Jaargang. 4 Julie 1953.
- Benard, ED & Twala, M. 1994. *Mbokodo*, Jonathan Ball, Johannesburg.

- Benn, SJ & Peters, RS. 1966. *Social Principles and the Democratic State*. Londen: Allen en Undwin.
- Benoit, E. 1696. *Historie*. Vol II. dl.4, bylaag. Amsterdam: Jan ten Hoorn. BSHPF, deel 34, 1885 vir 'n oorspronklike Franse weergawe van die Edik. Ook Claude: *Les plantes des Protestants*.
- Bennett, E. 2008. *Federal Indian Law. The Lawbook Exchange*. ISBN 1-58477-776-1, 9781584777762.
- Benoit, K. 2006. *Duverger's Law and the Study of Electoral Systems*. Dublin: Palgrave Macmillan. Trinity College.
- Beresford, P & Croft, S. 1984. *Welfare pluralism: The New face of Fabianism*. *Critical Social Policy*, nr 9.
- Berlin, I. 2003. *Generations of Captivity: A history of African American slaves*. ISBN 0-674-01061-2.
- Bewysboeke ook vir vrouens: http://www.ipooa.com/south_african_women_pass_laws.htm
Geraadpleeg: 6 Mei 2013.
- Beyers, C. 1929. *Die Kaapse Patriotte:1779-1791*. 1e uitg. Johannesburg: Juta.
- Beyers, C. 1977. *Binnelandse Beroering en Ondergang van die Kompanjie, 1770-1795*. In: Van der Walt, AJH et al. 1977. *Die Geskiedenis van Suid-Afrika*. Kaapstad. Nasou.
- BBSRC: Biotechnology and Biological Sciences Research Council. *Aboriginal Australians descend from the first humans to leave Africa, DNA sequele reveals :*
<http://www.bbsrc.ac.uk/news/research-technologies/2011/110923-pr-aboriginal-australians.aspx> Geraadpleeg: 16 Junie 2013.
- Black Population. *The 2010 Census Briefs*. Uitgegee in September 2011. US Dept of Commerce. Economics and Statistics Administration. US Census Bureau. Tabel 1.
- Blainey, G. 1980. *A land half won*. South Melbourne: Macmillan.
- Blaustein, A. 1982. *The New Nationalism*. Reprinted from the *American Journal of Comparative Law*. Vol XXX. Supplement.
- Blondel, J. 1995. *Comparative Government. An Introduction*. Toronto. Prentice Hall.
- Böeseken, AJ. 1974. *Jan Van Riebeeck en sy Gesin*. 1e uitg. Kaapstad: Tafelberg.
- Bognador, V & Butler, D. (reds). 1983. *Democracy and Elections: Electoral systems and their political consequences*. Cambridge Universiteit Pers.
- Bognador, V. 1987. (red). *The Blackwell Encyclopedia of political institutions*. Oxford: Blackwell.
- Bone, HA. 1949. *American politics and the party system*. New York: McGraw-Hill.
- Booyesen, H. 1989. *Volkereg en sy verhouding tot die Suid-Afrikaanse reg*. Johannesburg: Juta.
- Bosman, DB & Van der Merwe IW & Hiemstra, LW. 1969. *Tweetalige Woordeboek*. Kaapstad: Nasionale Boekhandel.
- Boston Teepartytjie. Kyk: Carp, BL. 2010. *Defiance of the Patriots: The Boston Tea Party and the Making of America*. Yale: UP. ISBN 978-0-300-11705-9. Ook: Young, AF. 1999. *The Shoemaker and the Tea Party: Memory and the American Revolution*. Boston: Beacon Pers. ISBN-0-8070-5405-4; ISBN 978-0-8070-5405-5. Ook: Wikipedia. Geraadpleeg: 5 Desember 2012.
- Botha en Ministers op het Spesiale Kongres van de ZAP te Bloemfontein, Augustus 1915. Pretoria: Wallach's.

- Botha, PR. 1978. *Toekomsplan Suid-Afrika: 'n Basis vir Dialoog*. Johannesburg: Perskor.
- Brands, 2012. *Grant Takes On The Klan*. American History. (Printout EBSCO)
- Brass, P. (red). 1985. *Ethnic Groups and the State*. Londen: Croom Helm.
- Breytenbach, JH. 1967. *Die geskiedenis van die Tweede Vryheidsoorlog in Suid-Afrika, 1899-1902*. Pretoria. Staatsdrukker.
- Bringing them home* . Appendices listing and interpretation of state acts regarding 'Aboriginies'; Appendix 1.1. NSW; Appendix 1.2 ACT; Appendix 2 Victoria; Appendix 3 Queensland; Tasmania; Appendix 5 Western Australia; Appendix 6 South Australia; Appenix 7 Northern Territory. **Ook:** Bringing them home education module: the laws: Asutralian Capital Territory; New South Wales; Northern Territory; Queensland; South Australia; Tasmania; Victoria; Western Australia.
- Bringing them Home Report*: 1997. Kyk Abbokinders.
- Bringing them home education module: the laws: Asutralian Capital Territory; New South Wales; Northern Territory; Queensland; South Australia; Tasmania; Victoria; Western Australia* Butler, D. (reds). 1983. *Democracy and elections: electoral systems and their political consequences*. Cambridge Univesiteit Pers.
- Britain's Tasmanian Penal Colony and Australia's History Wars. Journals. From terror to Genocide. uchicago.edu. Geraadpleeg: 20 November 2011.
- Brits, JP. 1994. *Op die vooraand van apartheid*. Koedoespoort. Sigma.
- Brits, JP. 2000. 63 ev. *The voice of the "people"?* Memoranda presented in 1947 to the Sauer Commission by "knowledgeable" Afrikaners. Kleio XXXII. Pretoria.Unisa.
- Brown, A. (red). 2001. *Contemporary Russian Politics: A Reader*. New York: Oxford University Press.
- Brown, DEE. 1976. *Bury my heart at Wounded Knee*. An Indian history of the American West. New York. Holt.
- Brown v. the Board of Education.
"http://www.geocities.com/CollegePark/Theater/9022/brownvboard2.html"
Geraadpleeg: 27 Mei 2013.
- Bruwer, JP. 1953. *Grondbeginsels in verband met fisiese en kulturele verskille*. In Tydskrif vir Rasse-aangeleenthede . Nr 4. Jaargang/vol 4. Julie 1953.
- Bulletin van die Afrika Instituut van Suid-Afrika. Vol 17. Nr 6 en 7.
- Bullivant, BM. 1984. *Pluralism: Cultural maintenance and Evolution*. Exeter, UK: Short Run Press.
- Burgerregte: <http://www.infoplease.com/encyclopedia/society/civil-rights-civil-rights-united-states.html> Geraadpleeg:27 Januarie 2013.
- Burnham, P. 1993 (Februarie, Maart). *Selling poor Steven*. American Heritage. Home Magazine 1993. Vol 44. Issue 1.
- Butler, D & Kavanagh, D. 1980. *The British General Election of 1979*. Londen: Macmillan.
- Butler, A. 2004. *Contemporary South Africa*. New York. Palgrave McMillan.
- Bybel: *Die Lewende Bybel*, 1982. Afrikaanse weergawe. Christelike Uitgewersmaatskappy. Vereeniging. Gedruk en gebind deur NBD, Goodwood.
- [\(terug na bo\)](#)

C

- Calhoun, JC.1953. *A disquisition on Government*. New York: Liberal Arts Press.

- Callan, E. 1997. *Creating citizens: Political Education and Liberal Democracy*. Oxford: Clarendon Pers.
- Calland, R & Tilley, A. (reds). 2002. *The right to know, the right to live: access to information and social-economic justice*. Kaapstad: Open Democracy Advice Centre.
- Cameron, T. 1994. *Jan Smuts. An illustrated biography*. Kaapstad: Human en Rousseau.
- Carp, BL. 2010. *Defiance of the Patriots: The Boston Tea Party and the Making of America*. Yale: UP. ISBN 978-0-300-11705-9.
- Carroll, R. In: The Guardian: 17 October 2003. "Gandhi branded racist as Johannesburg honours freedom fighter".
- Cartwright, D & Zander, A. 1968. *Group Dynamics: Research and Theory*. New York: Harper & Row.
- Cattell, DT & Sisson, R. 1978. *Comparative Politics*. Palo Alto: Mayfield.
- Cato Manor: <http://www.sahistory.org.za/article/cato-manor-timeline-1650-2007>
Geraadpleeg: 13 Aug 2013.
- Cato Manor/Sharpeville: SA History Online (<http://www.sahistory.org.za/article/tension-builds-exploitation-resistance-and-beer>) Geraadpleeg: 13 Aug 2013.
- Chafe, WH. 2006. *The Unfinished Journey: America Since World War II*. ISBN 0195315375.
- Changuion, L, Zenouy & Steenkamp, B. 2011. *Omstrede land*. Pretoria: Protea Boekhuis.
- Changuion, L & Jacobs, F & Alberts, P. 2003. *Suffering of War*. Brandfort: Kraal Uitgewers.
- Chambon, J. 1951. *Geschiedenis ener matelaarskerk*. Het Protestantisme in Frankrijk tot aan de revolutie uit het Duits vertaald door ds P van der Kraan. Goes: Oosterbaan en le Cointre. De Felice G. 1853. 302-303. *Geschiedenis der Protestanten in Frankrijk*. Schiedam. Roelands. Van Schelven, AA. 1943.275-276. *Het Calvinisme gedurende zijn bloeitijd*. dl I. Amsterdam: Ten Have. Léonard, EG.1961.384-385. *Histoire générale du Protestantisme*, dl I en II. Parys. Presses Universitaires de France.
- Chrisholm, AH. (red). 1963. *The Australian Encyclopedia*. Vol 4. « First Fleet ». Sydney : Halstead Pers.
- Civil Rights Act: *U.S. Statutes at Large, 43rd Congress, Session II, chapter 114, pages 335-337*, http://constitution.org/uslaw/sal/018_statutes_at_large.pdf Geraadpleeg: 13 November 2012.
- Cleary, T. 1992. *The Book of Leadership and Strategy: Lesson of the Chinese Masters*. Boston: Shambhala.
- Coertze, PJ. 1983. *Die Afrikanervolk en die Kleurlinge*. Pretoria: Haum.
- Coertze, P. 1986. *Herroeping van die Edik van Nantes en die betekenis daarvan vir Suid-Afrika*. Potchefstroom: Instituut vir Reformatoriese studie.
- Coertze, PJ. 1986. *Filosofiese en metodologiese grondslae* . (Printout CAT).
- Coetze, JPJ. 2000. *Gister se dade vandag se oordeel*.Pretoria. JP van der Walt.
- Coertze, PJ & Coertze, RD. 1996. *Verklarende vakwoordeboek vir Antropologie en Argeologie*. Pretoria.
- Coetzee, JV. 1935: 55-56. *Die geskiedenis van die Calvinisme in Suid-Afrika*.In: Koers en die Krisis. (Vir 'n kort oorsig oor die hele geskiedenis van die SA Calvinisme, vergelyk onder andere :

- Du Toit, JD. 1929:27-50. *Die Calvinisme in Suid-Afrika as historiese verkynsel*. In: Die stigting van die Kristelik-Nasionale Bond van Calviniste in Suid-Afrika.
- Thom, HB. 1969: 21-37. *Ons historiese vorming*. In: Die waardes van die Afrikaner. Ook die volgende twee opstelle in *Besinning en Uitsig*. 1971:
- Coetzee, A: 1971: 25-36. *Die wortels en kenmerke van die tradisionele Afrikaanse lewenstyl* en
 - Coetzee, JA. 1971:37-46. *Die Afrikaanse volkskultuur en die nuwe wêreld*.
- Coetzee, T. 1995. *Die verrekening van die etnisiteitsfaktor in grondwetskrywing in Suid-Afrika – 'n politieke analise*. Verhandeling aan die Universiteit van die Oranje Vrystaat, Bloemfontein.
- Coetzee, PH & Roux, APJ. (reds). 2002. *Philosophy from Africa: a text with readings*. Kaapstad: Oxford Universiteit Pers Souterhn Africa.
- Collaboration for Indigenous Rights 1957-1973. National Museum of Australia.
- Collaboration for Indigenous Rights: Freedom Ride, 1965. National Museum of Australia. .
- Collaborating or Indigenous Rights: Wave Hill walk off, 1966-67. National Museum of Australia.
- Collins, RO & Burns, JM. 2007. *A History of Sub-Saharan Africa*. Cambridge Pers.
- Commonwealth of Australia Constitution Act.
<http://www.comlaw.gov.au/Details/C2004C00469>. Geraadpleeg: 10 Junie 2013.
- Commonwealth versus Tasmania (1983, HCA 21; (1983) 158 CLR 2 (1 Julie 1983).
- Conflicts in the 1920s: <http://countrystudies.us/south-africa/21.htm> Geraadpleeg: 10 Mei 2013.
- Conradie, EM. 2006. *Morality as a way of life*. Universiteit van die Weskaap: Sun Pers.
- Conradie, JH. (Sekretaris: Federale Raad van die Nasionale Party in Suid-Afrika). Datum onbekend. *Die Segregasie-vraagstuk. Oplossing van generaal Hertzog*. Kaapstad: Nasionale Pers.
- Collins, RO & Burns, JM. 2007. *A History of Sub-Saharan Africa*. Cambridge Pers.
- Cord RL, Medeiros JA and Walters SJ., *Political Science – an Introduction* Appleton-Century-Crofts, Meredith Corporation, 1974
- Cornell, D. 2008. *uBuntu, Pluralism and the responsibility of legal academics to the New South Africa*. Intreerede: Departement Privaatreg. Rutgers Universiteit.
- Corkran, DH. 1967. *The Creek Frontier: 1540-1783*. Norman: University of Oklahoma Pers.
- Cory, GE. 1919/1965. *The rise of South Africa*. Vol 3: 1834 tot 1838. Die eerste publikasie is in 1919 deur Longmans, Londen, uitgegee en weer in 1965 deur Struik, Kaapstad gedruk. Cory het 'n reeks van ses geskiedenisboeke gepubliseer waarvan die eerste volume die tydperk dek "From the earliest times to the year 1820". Die sesde volume eindig in 1856.
- Creeks: <http://www.everyculture.com/multi/Bu-Dr/Creeks.html> Geraadpleeg: 15 Mei 2013.
- Croissant, A & Merkel, W. 2004. *Political Party Formation in Presidential and Parliamentary Systems*. Universiteit van Heidelberg: Institute for Political Science.
<http://library.fes.de/pdf-files/bueros/phillippinen/50072.pdf>. Geraadpleeg: 10 Maart 2013.

- Cronjé, G., Nicol, W & Groenewald, EP. 1947. *Regverdige Rasse-apartheid*. Stellenbosch: CSV-Boekhandel.
- Cronjé, G. 1948. *Voogdyskap en apartheid*. Pretoria: JL van Schaik.
- Crossman, R. 1972. *Inside View: Three lectures on Prime Ministerial government*. Londen: Jonathan Cape.
- Current USA Population.
<http://geography.about.com/od/obtainpopulationdata/a/uspopulation.htm>
 Geraadpleeg: 21 Julie 2011.

(terug na bo)

D

- Dag van Rou en Protes: 12: 43: "GF's Koori History Website – Koori History Images – 1930s". Kooriweb.org. 26 Jan. 1938.
<http://www.kooriweb.org/foley/images/history/pre50s/1930s/dom3.html>. Geraadpleeg: 12 Okt 2009.
- Dahl, RA. 1967. *Pluralist Democracy in the United States: Conflict and Consent*. Chicago: Rand McNally.
- Dahl, RA. 1971. *Polyarchy: Participation and Opposition*. New Haven: Yale University Press.
- Davenport, TRH. 1991. 4e uitg. *South Africa. A modern history*. Londen: Macmillan.
- Davenport, TRH & Saunders, C. 2000. *South Africa: A modern history*. 5e uitg. Londen: Macmillan.
- Davidson, JW, Delay, B, Heyrman, CL, Lytle, MU & Stoff, MB. 1965. *Nation of Nations*. Vol II. Hoofstukke 17- 32. 6e uitg. Boston: McGraw-Hill.
- Davidson, JW & Delay, B & Heyrman, CL & Lytle, MH & Stoff, MB. 2008. Chapter 18: *The new South and the Trans-Mississippi West 1870-1914*. In: *Nations of Nations. A narrative of the American Republic*. Vol II: Since 1865. Boston: McGraw-Hill Higher Education.
- Davis, DB. 2006. *Inhuman bondage: The rise and fall of Slavery in the New World*. Oxford Universiteit Pers..
- Davison, G (red) & Hirst, J (red) & Macintyre, S (red). 2001. *The Oxford Companion to Australian History*. Amazon.com
- De Beer, FC. 1998. *Ethnicity in nation states with reference to South Africa*. Suid-Afrikaanse tydskrif vir Etnologie. Volume 21. Nommer 1.
- De Bruyn, GFC. 1976. *Die samestelling van die Afrikaner*. Tydskrif vir Geesteswetenskappe 15.
- Dedman, Bill. 1988-05-01. "The Color of Money". The Atlanta Journal-Constitution.
<http://powerreporting.com/color/>. Geraadpleeg: 5 Jan 2009.
- De Felice G. 1853. *Geschiedenis der Protestanten in Frankrijk*. Schiedam: Roelands.
- Degenaar, JJ. 1976. *Moraliteit en Politiek*. Kaapstad: Tafelberg.
- Degenaar, JJ. 1976. 'n Model van Pluralisme: In: Degenaar, J. 1976. *Moraliteit en politiek*. Kaapstad: Tafelberg.
- Degenaar : Inligting oor hom: <http://www.stellenboschwriters.com.degenaarj.html>.
 Geraadpleeg: 15 Julie 2012.

- Degenaar, JJ. 1980. *Voortbestaan in geregtigheid. Opstelle oor die politieke rol van die Afrikaner*. Kaapstad: Tafelberg.
- Degenaar, JJ. 1987. *Pluralisme*. In Van Vuuren, DJ & Kriek, DJ. (Hoofreds). 1987. *Politieke alternatiewe vir Suider-Afrika: Grondslae en perspektiewe*. Hilcrest: Owen Burgess.
- Degenaar: *In gesprek*. 1986. *Opstelle vir Degenaar*. Stellenbosch: Die Suid-Afrikaan. <http://parliament.gov.worldcat.org/title/in-gesprek-opstelle-vir-johan-degenaar/oclc/17677709>
- De Jong, C. 1802. *Reizen naar de Kaap de Goede Hoop*. Deel I. Haarlem.
- De Jong, C. 1980. *Die lewe van Jan van Riebeeck*. Pretoria: Afrikaans-Nederlandse Werkgemeenskap.
- De Kiewiet, CW. 1941. *A history of South Africa, Social and Economic*. Londen.
- De Kiewiet, CW. 1956. *The anatomy of South African Misery*. Oxford University Press.
- De Kiewiet, CW. 1957. *A history of South Africa. Social and Economic*. Oxford University Press.
- De Klerk, FW. 1996. *Eerste voorlegging voor die WVK deur mnr FW de Klerk namens die Nasionale Party, Augustus 1996*. Verkrygbaar by die FW de Klerk Stigting, Kaapstad.
- Delaney, Carol. 2001. *An experiential introduction to Anthropology*. Oxford: Blackwell.
- Denial, C. *Manifest Destiny: Creating an American identity*. Teaching history.org. <http://teachinghistory.org/history-content/ask-a-historian/25502>. Geraadpleeg: 13 Augustus 2012.
- Department of Information (South Africa): *The progress of the Bantu Peoples to Nationhood*, s.a.. Pretoria.
- Dispossession and Land Rights (Australia). NSWALC History. HISTORY. NSW Department of Aboriginal Affairs website: 15 Desember 2013.
- De Villiers, D & De Villiers, J. 1977. *Paul Sauer*. Kaapstad. Tafelberg.
- De Togueville, A. 1945. *Democracy in Africa*. New York: Alfred Knopf.
- Dew, E. 1969. *Politics in the Altiplano: The dynamics of change in rural Peru*. Austin: Universiteit van Texas.
- Dew, E. 1978. *The difficult flowering of Surinam. Ethnicity and politics in a plural society*. Den Haag: Martinus Nijhoff.
- Documenting democracy: Aborigines Act 1910 (Vic): <http://foundingdocs.gov.au/item-did-87.html> Geraadpleeg: 1 Augustus 2012.
- Dominikaanse Republiek: <http://hrw.org/reports/2002/domrep/domrep0402-01.htm#top> Geraadpleeg: 10 Mei 2013.
- Doyle, AC. 1999. *The Great Boer War*. Alberton. Galago.
- Downie, RS. 1964. *Government actions and morality*. Londen: Macmillan.
- Dred Scott vs Sandford, 60 U.S. 393 (1857).
- Dull, A. *Diplomatic History of the American Revolution*. Hoofstuk 1.
- Du Bois, WEB. September 1913. Brief aan president Wilson: <http://www.TeachingAmericanHistory.org/library/inex.asp?documentorint=1115> Geraadpleeg: 15 Mei 2013.
- Dugard, J & Bethlehem, DL & Du Plessis, Max. 2005. *International law: a South African perspective*. Juta & Co.

- Du Pisani, Kobus. 2012. *BJ Vorster en afsonderlike ontwikkeling*. In: Pretorius, F. 2012. *Geskiedenis van Suid-Afrika Van voortye tot vandag*. Kaapstad: Tafelberg.
- Du Plessis, LJ. 1941. *Die moderne staat*. Stellenbosch: Pro Ecclesia.
- Du Preez, PH. 2008. *Apartheid: Misdaad of Weldaad?* Rayton: Binedell Uitgewers
- Duvenage, AJ. 1996. *Politieke veranderinge in Suid-Afrika*. Vol 1. Staatboufasie. Onder redaksie van Kriek, DJ & Labuschagne, P. Pretoria: RGN.
- Dwyer, D & Drakakis-Smith, D. (reds). 1996. *Ethnicity and development: geographical perspectives*. Chicester, New York, Brisbane, Toronto, Singapore: John Wiley and Sons.

[\(terug na bo\)](#)

E

- Easton, D. 1953. *The Political System. An Inquiry into the state of Political Science*. New York: Knopf.
- Easton, D. 1965. *A Systems Analysis of Political Life*. New York: John Wiley & Sons.
- Eck, DL. 2010. *The pluralism project at Harvard Univesity: What is pluralism?*
http://pluralism.org/pluralism/what%20is_pluralism.php Geraadpleeg: 19 Aug 2012.
- Eisenhauer, E. 2001. *In poor health: Supermarket redlining and urban nutrition*.
 GeoJournal: Feb 2001. 53, 2. ABI/Inform Global. Nederland: Kuwer Academic Publishers.
- Eisenhauer, Elizabeth. Feb 2001. *In poor health: Supermarket redlining and urban nutrition*.
 GeoJournal Feb 2001; 53,2; . ABI/INFORM Global.
- Eiseman, M. 2007. *Conflict and Elections*.
<http://www.eisa.org.za/PDF/SADC%20INSIGHT%20202.pdf>. Geraadpleeg: 10 Jan 2013.
- Eisner, JM. 1991. *Indirect STV Election: A Voting System for South Africa*.
<http://www.cs.jhu.edu/~jason/papers/-1eisner.istv91.doc> Geraadpleeg: 12 Maart 2013.
- Elaigwu, JI., Logams, PC & Galadima, HS. (reds). 1994. *Federalism and nation-building in Nigeria: the challenges of the 21st century*. Abuja, Nigerië: National Council on Intergovernmental Relations.
- Elphick, R & Giliomee, H. (reds). 1979. *The shaping of South African Society 1652 -1820*.
 Kaapstad: Longman Penguin.
- Elphick, R. 1979. *The Khoisan t c 1770*. In: Elphick, R & Giliomee, H. 1979. *The Shaping of South African Society 1652-1820*. Kaapstad. Longman.
- Elphick, RH. 1985. *Khoikhoi and the Founding of South Africa*. Johannesburg: Ravan.
- Eltis, D. *Economic Growth and the Ending of the Transatlantic slave trade*.
<http://www.amazon.com/Economic-Growth-Ending-Trasnsatlantic-Slave/dp/0195041356> Geraadpleeg: 20 November 2013.
- Eltis, D & Behrendt, D & Richardson, D & Klein, HS. (reds). Maart 2000. *The Transatlantic Slave Trade*. ISBN:9780521629102.
- Encarta 2007. *Political parties*.
http://encarta.msn.com/encyclopedia_761580668/Political_Parties.html
 Geraadpleeg: 15 November 2012.
- Encyclopedia of the Nations 2007:1. *South Africa. Political Parties*.
<http://www.nationsencyclopedia.com/Africa/South-Africa-POLITICAL-PARTIES.html>
 Geraadpleeg: 14 Mei 2012.

- Engelbrecht, SP & Bosman, DD & ID. 1977. *Federasie en Anneksasie, 1872-1881*. In: Van der Walt *et al.* 1977. *Geskiedenis van Suid-Afrika*.
- Erasmus, PA. 1983. *Die invloed van die mate van etniese bewustheid op die volksoontwikkeling van die stedelike Suid-Sotho*. Bloemfontein: (ISEN) Universiteit van die Oranje Vrystaat.
- Esterhuyse, WP. 1989. *Persepsies oor etnisiteit onder polities-gedomineerde groepe in Suid-Afrika*. *Koers (Bulletin vir Christelike Wetenskap)*, 54(4):572-593.
- Esterhuyse, W. 2009. *God en die gode van Egipte*. Wellintion: Lux Verbi.
- Executive Order USA: <http://www.ourdocuments.gov/doc.php?flash=true&doc=72>
Geraadpleeg: 14 Januarie 2014.
- Executive Order 8802: (New York Times: 26 Junie 1941: "President Orders and Even Break for Minorities in Defense Jobs".

[\(terug na bo\)](#)

F

- Fagan Kommissie: Verslag van die Naturellewette-Kommissie 1946-1948. Pretoria: Staatsdrukker.
- Fagan Commission and Report. [Africanhistory.about.com](http://africanhistory.about.com). 26 May 1948.
http://africanhistory.about.com/od/apartheidterms/g/def_Fagan.htm. Geraadpleeg: 1 Mei 2010.
- Farwell, B. 1973. *Queen Victoria's little wars*. Londen.
- Fehrenbacher, DE. 1978. *The Dred Scott Case: Its significance in American Law and Politics*. New York. Oxford Universiteit Pers.
- Finkelman, P. The Act of 1820 – US Constitution and Acts – The Abolition of the Slave Trade. Geraadpleeg: 12 Desember 2012).
http://abolition.nypl.org/essays/us_constitution/8/
- First Fleet. *Discover Collections*. State Library of New South Wales. Retrieved on 24 April 2013. Geraadpleeg: 5 September 2013.
- Fisher, 1988. *Portrait of a decade: The 1960's*. London: Batsford.
- Foner, Eric: Expert report: *The Compelling Need for Diversity in Higher Education*. *Kyk: Gratz, et al vs Bollinger, et al*, Nr. 97-75321 (ED Mich) en *Grutter, et al vs Bollinger, et al*, Nr 97-75928 (ED Mich).
- Foner, E. 2008. *Give me liberty! An American history*. Vol 1. 2e uitg. New York: Norton.
- Foner, Eric. 1988. *Reconstruction: America's unfinished revolution, 1863-1877*
- Foreman, G. 1932. *Indian Removal: The Emigration of the Five Civilized Tribes of Indians*. Norman: Universiteit van Oklahoma Pers.
- Fouché, L.1970. *Dagboek van Adam Tas, 1705 – 1706*. Dit is deur Leo Fouché geredigeer en deur Böeseken, AJ hersien. Kaapstad: Van Riebeeck Vereniging.
- Frederickson, GM. 1981. *White Supremacy*. Oxford Universiteit Pers.Oxford.
- Freund, WM. 1979. *The Cape under the traditional government, 1795-1814*. In: Elphick & Giliomee. 1979. *The Shaping of South African Society*. Kaapstad: Printpak.
- Furnivall, JS. 1939. *Netherlands India: A Study of Plural Economy*. Cambridge
- Furnivall, JS. 1948. *Colonial Policy and Practice: A comparative study of Burma and Netherlands India*. Londen: Cambridge Universiteit Pers.
- Furnivall, J. 1956. *Colonial Policy and Practice: A comparative study of Burma and Netherlands India*. New York Universiteit Pers.

Fyson, NL. 1989. *Portrait of a decade: The 1950s*. Londen. Batsford.

[\(terug na bo\)](#)

G

- Gandhi, MK. 1979-1984. *The collected works of Mahatma Gandhi*. Delhi: Publication Division . Ministry of Information and Broadcasting. Government of India.
- Gaddy, M. *The American Indian and the Great Emancipator* .
<http://www.danielnpaul.com/PresidentAbrahamLincoln-SlaveryAbolished.html>
Geraadpleeg: 15 Januarie 2014.
<http://www.biography.com/people/henry-clay>. Geraadpleeg 20 Junie 2013.
- Gardiner-Garden, J. 1999. *From Dispossession to Reconciliation*. Research Paper 27 1998-1999. Australian Parliamentary Library, Australia.
- Gardiner-Garden, J. 5 Oktober 2000. *The definition of Aboriginality*. Parliamentary Library. Parliament of Australia. <http://www.aph.gov.au/LIBRARY/pubs/rn/2000-01/01RN18.htm>. Geraadpleeg: 5 Februarie 2008.
- Gardiner, Greg & Bourke, Eleanor. 2002. *Indigenous populations, mixed discourses and identities for People and Place*. Volume 8 nr 2. Monash Universiteit.
- Galloway, CG. 2009. *Native Americans first view Whites from the shore*. American Heritage, Spring.
- Geneefse Konvensie : States party to the main treaties. The American Red Cross.
Geraadpleeg: 15 Desember 2009.
- Ghani, A., Lockhart, C & Carnahan, M. 2005. *Closing the Sovereignty Gap: An Approach to State-Building*. <http://www.odi.org.uk/resources/download/1819.pdf> Geraadpleeg: 10 November 2012
- Gie, SFN. (red). 1920. *The Memorandum of Commissioner de Mist*. Van Riebeeck Society (VRS), 3.
- Gie, SFN. (red). 1921. *The Memorandum of Commissioner de Mist*. Kaapstad: Van Riebeeck Society (VRS).
Kyk: Gie, Van Riebeeck Society (VRS), SFN. (red). 1920. *The Memorandum of Commissioner de Mist*. Van Riebeeck Society (VRS) 3.
- Gie, SFN. 1928. *Geskiedenis vir Suid-Afrika*. Stellenbosch: Pro Ecclesia.
- Giliomee, H. 1975. *Die Kaap tydens die eerste Britse Bewind 1795-1803*. Hollandsch Afrikaansche Uitgevers Maatskappij.
- Giliomee, H. & Simkins, C. 1999. *The awkward embrace – one-party domination and democracy*. Tafelberg: Kaapstad.
- Giliomee, H. 2004a. *Die Afrikaners. 'n Biografie*. Kaapstad. Tafelberg.
- Giliomee, H. 2003. *The Afrikaners*. Kaapstad. Tafelberg.
- Giliomee, H & Mbenga. 2007. *Nuwe geskiedenis van Suid-Afrika*. Kaapstad: Tafelberg.
- Glazer, N. 1967. *We are all Multiracialists Now*. Harvard.
- Gleason, P. 1996. *Identifying Identity: A Semantic History*. Sollors, W (Ed) *Theories of Ethnicity: A Classical Reader*. Londen: Macmillan.
- Glossary abc.net.au
http://www.abc.net.au/missionvoices/help_and_resources/glossary/default.htm.
Geraadpleeg: 1 September 2009.
- Godsdienste op aarde: Die aantal:

http://wiki.answers.com/Q/How_many_religions_exist_in_the_world?

Geraadpleeg: 15 November 2012.

- Godsell, B. 1990. *Shaping a future South Africa*. Kaapstad: Tafelberg.
- Goedée Molsbergen, EC. 1937. *Jan Van Riebeeck en zijn tijd*. Amsterdam: Kampen.
- Goosen, DP & Bosman, ID & Jooste, JA & Van der Walt, A. 1953. *Die Triomf van Nasionalisme in Suid-Afrika*. Johannesburg. Impala..
- Graaff, De Villiers. 1993. *Div looks back*. Kaapstad: Human & Rousseau.
- Gratz, et al vs Bollinger, et al, Nr. 97-75321 (ED Mich) en Grutter, et al vs Bollinger, et al, Nr 97-75928 (ED Mich).
- Griffiths, AMO. 1997. *In the shadow of marriage: gender and justice in an African community*. Universiteit van Chicago Pers.
- Greenberger, R. 2003. *Juan Ponce de León: the exploration of Florida and the search for the Fountain of Youth*. http://en.wikipedia.org/wiki/Juan_Ponce_de_Le%C3%B3n
Geraadpleeg: 18 Januarie 2014.
- Greene, JP & Pole, JR. 1999. *The Blackwell Encyclopedia of the American Revolution*. Massachusetts.
- Grobler, J. 2012. *Staatsvorming en stryd, 1850-1900*. In: Pretorius, Fransjohan. 2012:153-182. *Geskiedenis van Suid-Afrika. Van voortye tot vandag*. Kaapstad. Tafelberg..
- Grobler, J. 2012. *Swart Politieke ontwaking, 1875-1949*. In: Pretorius, Fransjohan. 2012: 311-324. *Geskiedenis van Suid-Afrika. Van voortye tot vandag*. Kaapstad. Tafelberg.
- Grobler, J. 2012. *Swart verset teen apartheid, 1950' – 1980s*. In Pretorius, F. 2012: 368-388. *Geskiedenis van Suid-Afrika. Van voortye to vandag*. Kaapstad. Tafelberg.
- Grond vir Abbos:
http://epress.au.edu.au/anzsog/immigration/mobile_devices/ch04s03.html.
Geraadpleeg: 4 Augustus 2013.
- Grove Day, A. 1930. *Coronado's Quest: The discovery of the Southwestern States*. Universiteit van California Pers.
- Grundlingh, MAS. 191977. *Vyftig Jaar Britse Bestuur 1806-1854*. In: Van der Walt, AJH et al. 1977.
- Guelke, Leonard. 1979: 41-74. *The White Settlers, 1652-1780*. In: Elphick & Giliomee. 1979. *The shaping of South African Society 1652-1820*. Printpack Books. Kaapstad.
- Gunther, R & Diamond, L. 2001. *Political Parties and Democracy*. Baltimore: John Hopkins University Press.
- Grutter, et al. v. Bollinger, et al., No. 97-75928 (E.D. Mich.)

[\(terug na bo\)](#)

H

- Haasbroek, DJP. (Moontlik 2002). *The ethnic struggle for political supremacy in South Africa 1850-1994*. Onbekende drukker.
- Hallahan, Kirk. 1992, Augustus. *The mortgage redlining controversy, 1972-75*. Paper presented to Qualitative Studies Division, Association in Journalism and Mass Communication, Montreal.
- Hancock, WK & Van der Poel, J. 1966. *Selections from the Smuts papers*. Londen: Cambrigde Universiteit Pers.
- Harjo, J. 1992. *"Family Album"*. In: Progressive. Maart 1992.

- Hancock, WK. 1968. *Smuts. The Fields of Force 1919-1950*. Vol 2, Cambridge University Press.
- Hague, R. 2004. *Comparative government and politics: an introduction*. Basingstoke.Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Hagwood, JA. 1939. *Modern Constitutions since 1787*. Londen: Macmillan.
- Hatch, S. & Mocroft, I. 1983. *Components of Welfare*. Londen: Bedford Square.
- Harjo, J. 1992. *Family Album*. In: Progressive. Maart 1992.
- Head, T. *Top 10 Racist Supreme Court Rulings*.
http://civilliberty.about.com/od/raceequalopportunity/tp/supreme_racism.htm
 Geraadpleeg 29 Januarie 2014.
- Heese, JA. 1971. Die herkoms van die Afrikaner 1657 -1867. Kaapstad: Balkema.
- Hervormde Kerk. Wikipedia. <http://en.wikipedia.org/wiki/Dutch> Geraadpleeg: 12 Maart 2013.
- (The) history of apologies down under (Thinking Faith – the online journal of the British Jesuits) Thinkingfaith.org.http://www.thinkingfaith.org/articles/20080221_1.htm.
 Geraadpleeg: 12 Oktober 2009.
- Honigmann, JJ. (red). 1973. Handbook of Social and Cultural Anthropology. Chicago: Rand McNally.
- Hughes, S. 1977. Creeks. In: *To The Point*: 10 Junie 1977.
- Heymans, C. 1985. *Konsosiasie in Nigerië (1979-1983)*. Pretoria: RGN.
- Heywood, A. 1997. *Politics*. Houndmills: Mcmillan.
- Historical Records of New South Wales. Vol 1. Deel 2. Philip 1783-1792.
- Historian dismisses Tasmania aboriginal genocide “myth”, PM show, ABC Local Radio, 12 Desember 2002. Die transkripsie is op 22 Junie 2007 geëvalueer. For discussion of the Truganini claim, and the other candidates, Suke and Fanny Cochrane Smith.
- History of the United States. 2011. Colonial Period.
http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_the_United_States. Geraadpleeg: 19 September 2012.
- Hoge, J. 1946. *Personalia of the Germans at the Cape 1652-1806*. Kaapstad. Gedruk deur die Cape Times vir die Staatsdrukker.
- Honigmann, JJ. (red). Handbook of Social and Cultural Anthropology. Chicago: Rand McNally.
- Hoogverraadsaak:
http://africanhistory.about.com/od/mandelanelson/a/bio_mandela_2.htm Geraadpleeg: 17 Mei 2013.
- Horn, SF. 1939. *Invisible Empire: The story of the Ku Kux Klan, 1866-1871*. New Jersey: Patterson Smith Publishing Corporation. .
- Howard, MC & Dunaif-Hattis, J. 1992. *Anthropology: Understanding Human Adaptation*. New York: Harper Collins.
- Hsiao, KC. 1927. *Political Pluralism*. Londen: Routledge & Kegan Paul.
- Huber & Form. In: Marger, MN. 1981. *Elites and masses:an introduction to political sociology*. Toronto: Van Nostrand.
- Hughes, H. November 2008. “Who are the Indigenous Australians?” Quadrant.
<http://www.quadrant.org.au/magazine/issue/2008/451/who-are-the-indigenous-australians>. Geraadpleeg: 16 Desember 2009.

Hurights Osaka –Living with the Past. Hurights.or.jp. Geraadpleeg: 25 September 2005.

[\(terug na bo\)](#)

I

Immigration to Australia during the 20th century (PDF). Australian Department of Immigration. Geraadpleeg: 14 Junie 2006.

Indian reservations. Wikipedia: http://wikipedia.org/wiki/Indian_reservation. Geraadpleeg: 15 Januarie 2014. Wikipedia noem bronne soos

- ** Sutton, I. (red) "*The Political Geography of Indian Country*". American Indian Culture and Resource Journal, 1502:1–169.
- ** Sutton, I. 1975. *Indian Land Tenure: Bibliographical Essays and a Guide to the Literature*. New York: Clearwater Publications.
- ** Kinney, JP. 1937. *A Continent Lost: A Civilization Won: Indian Land Tenure in America*. Baltimore: Johns Hopkins Universiteit Pers.

Indiane: Die aantal in die VSA en elders: <http://www.american-indians.net/today.htm>
Geraadpleeg: 24 Maart 2012.

Indigenous Australian servicemen
[http://www"awm.gov.au/encyclopedia/aborigenes/indigenous](http://www). Geraadpleeg: 15 Mei 2013.

Indigenous people and the vote. www.aec.gov.au/voting/indigenous_vote/aborigin.htm
Geraadpleeg: 10 Junie 2013).

Internasionale Handves van Menseregte:

http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=International_Bill_of_Human_Rights&oldid=551626231" Geraadpleeg: 30 April 2013. (Kyk ook

<http://www.un.org/en/documents/udhr/history.shtml> .Geraadpleeg: 15 Aug 2013)

International Journal on Multicultural Societies (IJMS).Vol 5.Nr2. 2003: 148-161 7

[\(terug na bo\)](#)

J

Jacobs, J. 2009. *The colony of New Netherland: A Dutch settlement in seventeenth century America*. 2e uitg. Cornell Universiteit Pers.

Jackson, KT. 1985. *Crabgrass Frontier: The Suburbanization of the United States*. New York. Oxford Universiteit Pers.

James, J. (red). *The Australian people: an encyclopedia of the nation, its peoples and their origins*. Cambridge Universiteit Pers. 2001. ISBN05210789.

Jeffery, A. 2009. *People's War*. Johannesburg. Jonathan Ball.

James, J. (red). *The Australian people: an encyclopedia of the nation, its peoples and their origins*. Cambridge Universiteit Pers. 2001. ISBN05210789.

Jim Crow: enquiries@historylearningsite.co.uk Geraadpleeg: 13 Maart 2013.

Jobb, D. 2005. *The Cajuns: A People's story of exile and triumph*.

John F Kennedy Inaugural Address. 20 Januarie 1961.

<http://uspolitics.about.com/od/theinauguraladdress/a/1961-jfk.htm> Geraadpleeg: 25 Mei 2013.

Johnson, N. 1987. *The Welfare State in Transition The theory and practice of Welfare Pluralism*. Sussex: Wheatsheaf.

- Jooste, C.J. 1977. *Volksidentiteit, volkseenheid en pluralisme*. Tydskrif vir Rasse-aangeleenthede, 28(4): 102-117.
- Jooste, C.J. 1994. *Afrikaner self-determination. A current appraisal*. Pretoria: Perskor.
- Joubert, Dian. 1986. *Alle waardes is weerloos*. In: *In Gesprek. Opstelle vir Degenaar*. Stellenbosch: Die Suid-Afrikaan.
- James, J. (red). *The Australian people: an encyclopedia of the nation, its peoples and their origins*. Cambridge Universiteit Pers. 2001. ISBN05210789.
- Journal of Heredity – Sign in Page. Jhered.oxfordjournals.org.
<http://www.jhered.oxfordjournals.org/cgi/reprint/21/5/225.pdf>. Geraadpleeg: 1 Mei 2010.
- Judd, D. 1973. *Someone has blundered: Calamities of the British Army in the Victorian Age*. Londen: Barker.

[\(terug na bo\)](#)

K

- Kannemeyer, J.C. 1995. *Langenhoven*. Kaapstad: Tafelberg.
- Kaplan, S & Kaplan, E. 1989: 64–69. *The Black presence in the Era of the American Revolution*. (Revolutionary all-black units). Massachusetts. Amherst. The University of Massachusetts Press. ISBN 0-87023-663-6.
- Kaplan, L.S. *The Treaty of Paris, 1783: A Historiographical Challenge*. International History Review. Sept 1983: 431-442. Vol 5. Uitg. 3.
- Kariel, H.S. 1968. *Pluralism*. In: Sills, D.L. (red). 1968. *International Encyclopedia of the social sciences* (Vol 12). New York: Crowell Collier and Macmillan. Ook in: Walzer et al. 1981. Ook: Bognador, V. (Red). 1987. *The Blackwell Encyclopedia of political institutions*. Oxford: Blackwell.
- Karpen, U. 1994. *Federalism: an important instrument for providing pluralism in the new democratic South Africa*. Johannesburg: Konrad-Adenauer Stigting.
- Kavanagh, D. 1981. *The Politics of Manifestos*, In: Parliamentary Affairs, Vol XXXIV. Nr 1. Winter.
- Kay Schaffer Manne's Generation: White Nation Responses to the Stolen Generation Report Australian Humanities Review.
<http://www.lib.latrobe.edu.au/AHR/archive/Issue-June-2001/schaffer.html>
 Geraadpleeg: 15 Maart 2012.
- Kendall, F. ISIL –The Swiss Cantonal System <http://www.isil.org/resources/lit/swiss-canton-system.html> Geraadpleeg: 10 Mei 2013.
- Kennedy, DM , Cohen, L & Bailey, T. 2006: 6. *The American Pageant: A history of the Republic*. 13e uitg. Boston. Houghton Mifflin. ISBN 9780618479405.
- Kestell, J.D & Van Velden, D.E. 1982. *Die Vredesonderhandelinge*. Kaapstad: Human en Rousseau.
- Kinghorn, J et al. (red). 1986. *Die NG-Kerk en Apartheid*. Johannesburg: Macmillan.
- Kinship and Identity: Legal definitions of Aboriginal Australian Law Reform Commission.
- Kirchner, A. 2005. Public International Law (VAL 06-009), Meestersverhandeling in Europese en Internasionale Reg. Universiteit van Bremen.
<http://www.andrekirchner.de/wt2005> Geraadpleeg: 13 Maart 2012.

- Klarman, Michael J. (March/April 2004). "Brown v. Board: 50 Years Later". *Humanities: the Magazine of the National Endowment for the Humanities*.
<http://www.neh.gov/news/humanities/2004-03/brown.html>. Retrieved 2006-09-05.
- Kleynhans, WA. 1987. *SA Algemene Verkiegingsmanifeste 1910 – 1981*. Pretoria: Unisa.
- Ku Klux Klan. Kyk ook: Horn, SF. 1939. *Invisible Empire: The story of the Ku Kux Klan, 1866-1: 871*. New Jersey: Patterson Smith Publishing Corporation.
- Kolb, EJ. 1978. *A Framework for Political Analysis*. New Jersey: Prentice Hall.
- Kolchin, P. 1994. *American Slavery: 1619-1877*. New York. Hill en Wang.
- Konings 1:21. Die Bybel.
- Konrad-Adenauer Stigting. 2006. *Political culture in the new South Africa*. Johannesburg.
- Kornhauser, W. 1960. *The politics of mass society*. Londen: Routledge & Kegan Paul.
- Kotzé, JCG. 1961. *Ras, Volk en Nasie in terme van die Skrif*. Stellenbosch: CSV.
- Kotzé, DJ. 1968. *Positiewe nasionalisme*. Kaapstad: Tafelberg.
- Kotzé, DJ. 1979. *Communism and South Africa*, Tafelberg, Kaapstad.
- Kotzé, H. 1997. *Culture, Ethnicity and religion: South African Perceptions of Social Identity*. Occasional Papers. Konrad Adenauer Stigting. April 1997. Johannesburg.
- Kotzé, D. 1992. *Die nuwe Suid-Afrikaanse staat: Waarom nie 'n federasie nie?* In: Kriek, DJ & Kotze, DJ (reds). 1992. *Federalisme: die oplossing? Beginsels en voorstelle*. Pretoria: RGN.
- Kriel, C & de Villiers, J. 1979. *Rondom die Anglo-Boereoorlog 1899-1902*. Perskor.
- Kriek, DJ & Kotzé, DJ (reds). 1992. *Federalisme: die oplossing? Beginsels en voorstelle*. Pretoria: RGN.
- Kruger, DW. 1960. *South African parties and policies 1910-1960*. Kaapstad: Human en Rousseau.
- Kruger, DW. 1977. *Britse Kolonies en Boererepublieke. 1854-1872*. In: Van der Walt, AJH et al. 1977. *Die Geskiedenis van Suid-Afrika*. Kaapstad. Nasou.
- Kriek, DJ & Labuschagne, P. (reds). 1996. *Politieke verandering in Suid-Afrika*. Vol 1, Staatboufasie. Pretoria: RGN.
- Kuper, L. 1969. *Plural Societies: Perspectives and Problems*. In: Kuper, L & Smith, MG. (reds). 1969. *Pluralism in Africa*. Berkeley en California: Universiteit van California Pers.
- Kuper, L & Smith, MG. (reds). 1969. *Pluralism in Africa*. Berkeley en California: Universiteit van California Pers.
- Kuper, L. 1969. *Plural Societies: Perspectives and Problems*. In: Kuper en Smith. 1969.
- Kuyper, L. 1969. *Plural Societies: Perspective and Problems*. Universiteit van California.
- Kymlicka, W. 1995. *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*. Oxford: Clarendon Press.

[\(terug na bo\)](#)

⌞

Labuschagne, FJ & Eksteen, LC. 1953. *Verklarende Afrikaanse Woordeboek*. Agtste uitg. Pretoria: JL van Schaik.

Lahmeyer, J. 2003.

17. <http://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/94713ad445ff1425ca25682000192af2/16>

- 47509ef7e2 5faaca2568a900154b63?opendocument Geraadpleeg: 15 Desember 2012.
- Lahmeyer, Jan: South Africa. Historical demographical data of the whole country. <http://www.populstat.info/Africa/safricac.htm>. Geraadpleeg: 15 Desember 2012.
- La Palombara, J & Wiener, M. (reds). 1966. *Political Parties and Political Development*. Princeton Universiteit Pers.
- Lande in die wêreld: http://wiki.answers.com/How_many_countries_are_there_in_the_world? Geraadpleeg: 15 Maart 2012.
- Larsen, Sarah. 24 April 2007. *Aboriginal Anzacs. "Behind the News"* (Episode 08), ABC TV. abc.net.au (2007-04-24). Geraadpleeg: 20 November 2011.
- Lategan, EHW. 1981. *The Hottentots (Khoi-Khoi)*. Kaapstad: Perskor.
- Leacock, S. 1936. *Elements of Political Science*. Londen: Constable.
- Leipold, CL. 1938. *Jan van Riebeeck*. Kaapstad: Nasionale Pers.
- Lekhela, MSD. 2004. *Owning the land. History of South Africa. From Jan van Riebeeck to John Balthazar Vorster*. Johannesburg: Ukuzazi Communications.
- Lemert, CC. (red). New York: Columbia Universiteit Pers.
- Léonard, EG. 1961. *Histoire générale du Protestantisme*, dl I en II. Paris: Presses Universitaires de France.
- Lewis, W & Balderstone, S & Bowan, J. 2006. *Events That Shaped Australia*. New Holland. ISBN 978-1-74110-492-9.
- Library of Congress. Destroying the Native American Cultures. http://www.en.wikipedia.org/wiki/Slavery_in_the_United_States Geraadpleeg: 11 Januarie 2012.
- Liebenberg, BJ & Spies, SB.(reds).1993. *South Africa in the 20th Century*. Pretoria: Van Schaik.
- Lijphart, A. 1968. *The politics of accommodation*. Berkeley: Universiteit van California Pers.
- Lijphart, A. 1969. *Consociational Democracy*. World Politics, No 2. Januarie 1969.
- Lijphart, A. 1971. *Comparative Politics and the Comparative Method*. In: The American Political Science Review. Bron: http://wwiki.ask.com/Arend_Lijphart. Geraadpleeg: 15 Februarie 2012.
- Lijphart, A. 1977. *Democracy in Plural Societies. A comparative exploration*. New Haven: Yale Universiteit.
- Lijphart, A. 1977. *Majority Rule Versus Democracy in Deeply Divided Societies. In: Politikon*. Vol I. Nr 2. Desember 1977.
- Lijphart, A. 1999. *Patterns of Democracy: government forms and performance in thirty six countries*. New Haven: Yale Universiteit.
- Lincoln, Abraham: <http://www.sierratimes.com/gaddy.htm> Gepubliseer op 1 September 2013 Sierra Time. Bladsy 3 in: <http://www.danielnpaul.com/President Abraham Lincoln-SlaveryAbolished.html>. Geraadpleeg: 10 Junie 2012.
- Lipson, L. 1954. *The great issue of politics: an introduction to political science*. New York: Prentice Hall.
- Lipson, L. 1964. *The Democratic Civilization*. New York: Oxford University Press.
- Lipson, L. 1976. *The Great Issues of Politics. An Introduction to Political Science*

New York: Prentice Hall.
Littlejohn, J. 1972. *Social Stratification*. George Allen en Unwin.
Lodge, T & Kadima, D & Pottie, D . 2002. *South Africa*. In: *Compendium of Elections in Southern Africa*. EISA 292-294.
Loving v Virginia, 388 US 1 (1967). Courtesy of Findlaw.com
http://en.wikipedia.org/wiki/loving_v_Virginia Geraadpleeg: 10 Julie 2013.

[\(terug na bo\)](#)

M

Macmillan, H. 1960. Hansard: 3 Februarue 1960.
Mcnaughton, N. 1996. *Success in Politics*. Londen: MacMillan.
Malan, DF. 1964. 118. *Die Groot Beslissing*. In: Pienaar, SW. (red). *Glo in U Volk: Dr. D.F. Malan as Redenaar, 1908-1954*. Kaapstad. Tafelberg.
Malan, MPA & Van Rensburg, MC. 1986. *Verkiesingsuitslae 1910 – 1943 met volledige naamlys van VOLKSRAADSLEDE vanaf 1910*. Bloemfontein: NPB.
Malherbe, VC. 1971. *What they said. 1795-1910 History Documents*. Kaapstad. Maskew Miller.
Marable, M. 2000. *How capitalism underdeveloped Black America: problems in race, political economy, and society*. South End Press.
Marais, BJ. 1952. *Die kleurkrisis in die Weste*. Johannesburg: Goeie Hoop.
Marger, MN. 1981. *Elites and masses:an introduction to political sociology*. Toronto: Van Nostrand.
Massey, D & Denton, N. 1998. *American Apartheid: Segregation and the Making of the Underclass*. Harvard Universiteitpers. ISBN 97806 74018211.
• Massey, DS & Denton, NA. 1993. *American Apartheid*. Harvard Universiteit Pers.
M'Boge, F. & Doe, SG. 2004. *African commitments to Civil Society Engagement: a review of eight NEPAD countries*. Gepubliseer deur die African Human Security Initiative.
McKenzie, R. 1957. *Policy Decision in Opposition: A Rejoinder* In: *Political Studies*, Junie 1957.
McGuire, P. 1977: 351-162. *Judge Hastie, World War II, and Army Racism*. In: *The Journal of Negro History*. Vol. 62, No. 4 (October 1977). Gepubliseer deur: Association for the Study of African American Life and History, Inc. Article Stable URL: <http://www.jstor.org/discover/10.2307/2717111?uid=3739368&uid=2129&uid=2&ui> Geraadpleeg 24 April 2013.
Mear, C. *The origin of the smallpox outbreak in Sydney in 1789*. *Journal of Royal Australian Historical Society* 94 (1): 1-22. <http://treatyrepublic.net/content/origin-smallpox-outbreak-sydney-1789> Geraadpleeg: 16 November 2012.
Meiring, P. 1975. *Ons eerste ses premiers*. Kaapstad: Tafelberg.
Melting Pot:http://en.wikipedia.org/wiki/Melting_pot Geraadpleeg:18 Feb 2013.
Mense op aarde: <http://www.census.gov/population/popclockworld.html> Geraadpleeg: 18 Februarie 2013.
Menzies, Sir RG. 1967. *Afternoon light*. Londen: Cassel.
Middleton, R & Lombard, A. 2011. *Colonial America: A History to 1763*. 4e uitg.

- Million Whites leave South Africa: <http://www.fin24.com/Economy/Million-whites-leave-SA-study-20060924>. Geraadpleeg: 20 Mei 2013.
- Mncwabe, MP. 1987. *The pluralist dilemma in education*. KwaDlangezwa: University of Zululand.
- Mofokeng, LL. 2009. *Legal pluralism in South Africa: aspects of African customary, Muslim and Hindu family law*. Pretoria: Van Schaik.
- Montgomery, DJ & Hirschmann, OA. (reds). 1968. *Public Policy*. Londen: Cambridge University Press
- Moodie, D. 1959. *The Record I & III*. Amsterdam: Balkema. SACat.
- Moon, D. 2004. *Slavery*. In: *Encyclopedia of rape*. Smith, MD. (red). Greenwood Publishing Group.
- Moore, WE. 1980. *American Negro Slavery and Abolition: A Sociological Study*. Ayer Publishing.
- Morris, DR. 1965. *The washing of the spears*. Londen: Pimlico.
- Morris, TD. 1996. *Southern Slavery and the Law, 1619-1860*. Universiteit van Noord Carolina Pers.
- Morrow, WE. 2007. *Learning to teach in South Africa*. Kaapstad: HSRC Pers.
- Mostert, JPC. 1986. *Politieke partye in Suid-Afrika. Blanke politieke partye met parlementêre verteenwoordiging 1910-1985*. Bloemfontein: Instituut vir Eietydse Geskiedenis. Universiteit OVS.
- Moon, D. 2004. *Slavery*. In: *Encyclopedia of rape*. Smith, MD. (Red). Greenwood Publishing Group.
- Muller, CFJ. (red). 1981. *500 years: A History of South Africa*. 2e uitg. Pretoria: Academia.
- Murray, EH. 1962. *The political philosophy of JA de Mist: Commissioner-General at the Cape, 1803-1805: a study in political pluralism*. Kaapstad: HAUM.
- Myrdal, G. 1962. *An American Dilemma*. London: Harper & Row.

[\(terug na bo\)](#)

N

- Nasies in die wêreld: <http://www.loc.gov/law/help/guide/nations.php> Geraadpleeg: 23 Oktober 2010.
- Nasies in die wêreld en die VN:
http://wiki.answers.com/How_many_countries_are_there_in_the_world? Geraadpleeg: 23 Oktober 2010.
- Nasionale Party se kleurbeleid. 1948. In: Kleynhans, 1987: 335
- Nathan, D. 2007. *Aboriginal languages of Australia. Aboriginal Languages of Australia Virtual Library*, Dnathan.com2007. Geraadpleeg: 16 November 2012
- Nations: Encyclopedia of the Nations 2007:1. *South Africa. Political Parties*.
<http://www.nationsencyclopedia.com/Africa/South-Africa-POLITICAL-PARTIES.html>
 Geraadpleeg: 23 Oktober 2010.
- Natives Land Act: <http://www.sahistory.org.za/pages/chronology/thisday/1913-06-19.htm>
 Geraadpleeg: 15 November 2012.
- Neame, LE. 1962. *The history of Apartheid*. Londen: Pall Mall.
<http://newhistory.co.za/part-1-chapter-3--a-quest-for-a-tyreaty-stockenstrom-godlonton-and-bowker/>. Geraadpleeg: 18 Nov 2012.

- Nicholls, D. 1974. *Three varieties of Pluralism*. Londen: Macmillan Pers.
- Nicholls, D. 1975. *The Pluralist State*. Londen: Lewis Reprints.
- Nienaber, GS. 1963. *Hottentots*. Pretoria: JL van Schaik.
- Norris, P. 1997. *Choosing Electoral Systems: Proportional, Majoritarian and Mixed Systems*. Vir: Contrasting Political Institutions. In: A Special Edition of the International Political Science review. 18(3).
- NP Inligtingskomitee. 1968. *1948-1968...en nou, DIE TOEKOMS!* Johannesburg: Voortrekkerpers.

[\(terug na bo\)](#)

O

- Oatis, SJ. 2004. *A colonial complex: South Carolina's Frontiers in the Era of the Yamasee War, 1680-1730*. University of Nebraska Pers. ISBN 0-8032-3575-5.
- Odendaal, FF & Gouws, RH. 2009. *Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal*. Vyfde uitg. Derde Druk. Uitgegee deur Letitia Botha en Irèna Wasserfall.
- Oldfield, John: *British Anti-slavery*.
http://www.bbc.co.uk/history/british/empire_seapower/antislavery_01.shtml
 Geraadpleeg: 19 Januarie 2013.
- Olson, KW. (s.a.). *An outline of American history*. United States Information Agency
<http://www.amazon.com/An-Outline-American-History-Information/dp/B00129CC7M>
- O'Malley Argives. The hart of hope.
<http://www.nelsonmandela.org/omalley/index.php/site/q/031v01538/041v01646/051v0>.
 Geraadpleeg: 18 Oktober 2013.
- Onafhanklikheidswording van Afrikastate.
http://en.wikipedia.org/wiki/Decolonization_of_Africa. Geraadpleeg 15 Januarie 2014.
- Oshinsky, DM. 1996. *"Worse Than Slavery": Parchman Farm and the Ordeal of Jim Crow Justice*. New York: The Free Press. ISBN 978-0-684-83095-7. ISBN 978-0-684-82298-3.
- Ostrogorski, M. 1902. *Democracy and the organization of political parties*. Londen: Macmillan.
- Otto, JC. 1954. *Die konsentrasiekampe*. Kaapstad: Nasionale Boekhandel.

[\(terug na bo\)](#)

P

- Palsson, H. 1965. *The Vinland Sagas: The Norse discovery of America*. Penquin Classics. ISBN 0-14-044154-9.
http://en.wikipedia.org/wiki/European_colonization_of_the_Americas. Geraadpleeg:15 Januarie 2014.
- Pardoe, C. 1991. Isolation and Evolution in Tasmania. *Current Anthropology* (1): 1-27. doi:10.1086/203909.
- Pardoe, C. 2006. "Becoming Australian: Evolutionary processes and biological variation from ancient to modern times". *Before Farming* 2006. Article 4, 2006.
- Parekh, B. 2000. *Rethinking Multiculturalism. Cultural Diversity and Political Theory*. New York: Palgrave.

- Parry, G. 2005. Political elites. European Consortium for Political Research Essex. Universiteit van Essex .
- Parsons, EF. 2005. Midnight Rangers: Costume and Performance in the Reconstruction-Era Ku Klux Klan. *Journal of American History* 92.3.
- Paul, DN. 2008. *We were not the savages*. First Nation History. By Daniel L Paul. <http://www.danielnpaul.com/President Abraham Lincoln-SlaveryAbolished.html>. Geraadpleeg 15 Mei 2013. Ook: http://fernwoodpublishing.ca/We-Were-Not-The-Savages_3rd-Edition-First-Nations-History-Daniel-N-Paul
- Pelzer, AJ. 1991. *Die pluralistiese model as teoretiese benaderingswyser by grondwetlike hervorming in Suid-Afrika*. *Joernaal vir Eietydse Geskiedenis*, 16(1). 1991.
- Pelzer, AN. (red). 1963. *Verwoerd aan die woord*. Toesprake 1948 – 1962. Pretoria: APB.
- Pelzer, AN. 1977: 350-379. *Kruger en Rhodes*. In: Van der Walt *et al* 1977. *Geskiedenis van Suid-Afrika*. Kaapstad: Nasou.
- Pelzer, AN. 1966. *Verwoerd speaks*. Johannesburg: APB.
- Pienaar, SW. (red). *Glo in U Volk: Dr. D.F. Malan as Redenaar, 1908-1954*. Kaapstad. Tafelberg.
- Pieterse, M. 2001. *It's a black thing: Upholding culture and customary law in a society*. *South African Journal of Human Rights*. Vol 17. Issue 3.
- Pheifenger, W., Liebenberg, PW., Danhauser, JA., Herbst, DAS., Robbertze, JH., Fourie, DFS & Lass, HR. (reds). 1978. *Konflik en orde in internasionale verhoudinge*. Johannesburg: Perskor.
- Plaatje, Sol: *Die 1913 grond wet*. http://www.sahistory.org.za/pages/governance-projects/land-dispossession/04_control. Geraadpleeg: 16 Mei 2013.
- Plaatje, Sol T. 1916. *Native Life in South Africa*. Londen: Kind & Son.
- Places – Torres Strait Islands ABC Radio Australia website, 2005. .
- Pluralisme het die groepsbasis as gemeenskaplike noemer:*
http://anthro.palomar.edu/language/language_1.htm Geraadpleeg: 15 Julie 2011.
- Pluralisme: <http://en.wikipedia.org/wiki/Pluralism> Geraadpleeg: 13 Oktober 2011.
- Pluralisme: Die omvang daarvan:
<http://en.wikipedia.org/wiki/Pluralism> Geraadpleeg: 13 Julie 2010.
- Plural Project at Harvard University: http://pluralism.org/pages/pluralism/what_is_pluralism Geraadpleeg: 2 Junie 2013):
- Political Parties Encarta. 2007.
http://encarta.msn.com/encyclopedia_761580668/Political_Parties.html Geraadpleeg: 22 Julie 2012.
- Political Science: A special edition of the *International Political Science Review*. 18(3): 297-312.
- Population data: <http://geography.about.com/od/obtainpopulationdata/a/uspopulation.htm> Geraadpleeg: 30 April 2012.
- Population: <http://www.census.gov/population/popclockworld.html> Geraadpleeg: 15 Maart 2012.
- Population: Australian Bureau of Statistic
- Pretorius, Fransjohan (red.), 2001. *Verskroeiende Aarde*. Kaapstad: Human & Rousseau.
- Pretorius, Fransjohan (red),. 2012. *Geskiedenis van Suid-Afrika. Van voortye tot vandag*. Kaapstad. Tafelberg.

Pretorius, F. 2012. *Almal se oorlog: die Anglo-Boereoorlog (1899-1902)*. In: Pretorius, F. (red). 2012:235-254. *Geskiedenis van Suid-Afrika. Van voortye tot vandag*. Kaapstad: Tafelberg.

Prins, J. 1970. *The world's plural societies*. Plural Societies 1 (1), 1970.

Pybus, C. *Jefferson's Faulty Math: the Question of Slave Defections in the American Revolution*. William and Mary Quarterly. 2005 62(2): 243–264. Issn: 0043-5597. Die volledige teks in: History Cooperative.

Pyne, SJ. 1998. *How the Canyon became Grand*. New York. Penguin. ISBN 0670881104.

[\(terug na bo\)](#)

(Q)

R

Rabushka, A & Shepsle, KA. (1972). *Politics in plural societies: a Theory of democratic instability*. Columbus: Charles E. Merrill.

Racial segregation in the USA. General History.4. Wikipedia. Geraadpleeg: 15 Mei 2013.

Rajae, F. 2000. *Globalization on trial: the human condition and the information civilization*. International Development Research Centre. Ottawa: Kumarian Pers.

Ranney, A. 1996. *Governing. An introduction to Political Science*. New Jersey: Prentice Hall.

Rasse segregasie in die VSA:

http://en.wikipedia.org/wiki/Racial_segregation_in_the_United_States_In_the_North. Geraadpleeg: 26 April 2013.

Raswette in die VSA:

http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Judicial_aspects_of_race_in_the_United_States&oldid=521297395 Geraadpleeg: 12 April 2013.

Raven-Hart, R 1971. *Cape Good Hope, 1652 – 1702 I & II*. Kaapstad: Balkema.

Rautenbach, IM & Malherbe, EFJ. 1999. *Staatsreg*. Durban: Butterworths.

Reconstruction Era: http://en.wikipedia.org/wiki/Reconstruction_Era. Geraadpleeg: 15 Mei 2013).

Rein, Lisa. 2006. *Mystery of VA's first slaves is unlocked 400 years later*. The Washington Post. <http://www.washingtonpost.com/wp-> Geraadpleeg: 2012/01/12

Reynolds, HT. 1966. http://www.socialstudieshelp.com/APGOV_pluralism.htm Geraadpleeg: 12 Junie 2012.

Reynolds, HT. 1981. *The other side of the frontier: Aboriginal resistance to the European invasion of Australia*. ISBN 0 86840 892 1.

Rhodie, NJ & Venter, HJ. 1959. *Apartheid*. Kaapstad: HAUM.

Rhodie, NJ. 1977. *Sosiale Stratifikasie en Kleurlingskap*. Johannesburg: McGraw-Hill.

Rhodie, E. 1984. *Discriminations in the constitutions of the worlds: a study of the groups rights problem*. Georgia: Brentwood.

Rhodie, NJ. 1985. *Die moderne etniese problematiek*. (24). Pretoria: RGN.

Rhodie, NJ & Couper, MP. 1986. Geleentheidspublikasie. Nr 33. *'n Vergelykende ontleding van drie Afrikaner-dominante gemeenskappe se persepsies van wit-swart*

Ritchie, WF. 1849: 747-748. *The Code of Virginia*.

Roberts, GK. 1971. *A Dictionary of Political Analysis*. Londen: Longman.

- Rodriguez, JP. (red). 2007. *Encyclopedia of Slave Resistance and Rebellion*. Westport, CT: Greenwood.
- Rose, R. 1974. *The Problem of Party Government*. Londen: Macmillan. In: Bognador, V & Butler, D. (reds). 1983. *Democracy and elections: Electoral systems and their political consequences*. Cambridge University Press.
- Rose, R. 1983. *Elections and Electoral Systems: choices and alternatives*. In: Bognador, V & Butler, D. (reds). 1983. *Democracy and elections: Electoral systems and their political consequences*. Cambridge University Press.
- Rosenberg, Jennifer. 1954. *Segregation ruled illegal in the USA*.
<http://history1900s.about.com/od/1950s/qt/segregationends.htm> Geraadpleeg: 29 Junie 2013.
- Rosenberg, M. 2011. Current USA Population.
<http://geography.about.com/od/obtainpopulationdata/a/uspopulation.htm> Geraadpleeg: 21 Julie 2011.
- Roskin, MJ & Cord, RL. 1994. *Political Science: an introduction*. New Jersey: Prentice Hall, Englewood Cliffs.
- Ryan Joseph: *What caused the American Civil War*.
http://americancivilwar.com/authors/Joseph_Ryan/Articles/Causes-Civil-War/What-Caused-the-American-Civil-War.html Geraadpleeg: 9 Januarie 2013.
- Ryan, Lyndall. 1996. *The Aboriginal Tasmanians*. Allen & Udwin.

[\(terug na bo\)](#)

S

- Sahistory: Smuts, JC. *Jan Christiaan Smuts, South African History Online*". Geraadpleeg: 14 Julie 2012.
- Sahistory.org.za. <http://www.sahistory.org.za/pages/people/bios/smuts-j.htm>.
 Geraadpleeg: 1 Mei 2010.
- Sagawa, S. & Segal, E. 1999. *Common Interest, Common Good: Creating Value Through Business and Social Sector Partnerships*. Harvard Business Pers. ISBN 0-87584-848-6. <http://books.google.com/books?id=GNKWaFIQtxgC>. Geraadpleeg: 14 Januarie 2010.
- SANAC (The South African Native Affairs Commission) deur Milner in 1903 aangestel om 'n meer stelselmatige en gekoördineerde naturellebeleid vir die toekomstige Suid-Afrika te formuleer, met 'n Britse koloniale amptenaar, Sir Godfrey Lagden, as voorsitter.
- Sartori, G. 1968. *Political development and political engineering*. In: Montgomery, DJ & Hirschman, OA. (reds). *Public Policy*. Londen: Cambridge University Press.
- Science Daily. 29 Oktober 2007. *New ideas about human migration from Asia to Americas*.
<http://www.sciencedaily.com/releases/2007/10/071025160653.htm>. Geraadpleeg: 12 Maart 2011.
- Sartori, G. *European Political Parties: The case of polarized pluralism*.
http://books.google.co.za/books?id=8cB6bQ2F9CwC&pg=PA164&lpg=PA164&dq=%22European+Political+Parties:+The+case+of+polarized+pluralism.%22&source=bl&ots=j_vmqt89_t&sig=so5IDLcqmYENjYeGVLQAhMSG5GY&hl=en&sa=X&ei=9m_eUse0IYUhQfcqYGQDQ&ved=0CEgQ6AEwCAv=onepage&q=%22European%20Political%20Parties%3A%20The%20case%20of%20polarized%20pluralism.%22&f=false.
 Geraadpleeg: 21 Januarie 2014.

- Sartori, G. 1968. *Political development and political engineering*. In Montgomery, DJ & Hirschmann, OA. (reds). 1968. *Public Policy*. Londen: Cambridge University Press.
- Sartori, G. 1976. *Parties and Party Systems: A Framework for Analysis*. Cambridge University Press.
- Sartori, G. 1994. *Comparative constitutional engineering: an inquiry into structures, incentives and outcomes*. Londen: Macmillan.
- Sartori, G. 2005. *Parties and party systems: a framework for analysis*. Colchester, UK: ECPR Pers.
- Sauerverslag: *Verslag van die Kleurvraagstuk-Kommissie van die Herenigde Nasionale Party*. In Kleynhans, 1987: 316 tot 334.
- Schill, M & Wachter, S. *Principles to guide housing policy at the beginning of the Millennium*. Cityscape.
<http://www.huduser.org/periodicals/cityscape/vol5num2/schill.pdf>
 Geraadpleeg: 20 Januarie 2014.
- Schmidt, ES. *African Women's Resistance to the Pass Laws in South Africa 1950-1960*. IPOAA Magazine: http://www.ipaaa.com/south_african_women_pass_laws.htm Aan die einde van die artikel is die verwysings en daar staan: "This article reprinted from the Africa Policy Information Center. Geraadpleeg: 13 Augustus 2012.
- Schlebusch, JA. 1984. *Die idee van demokrasie in die denke van Robert A Dahl*. 'n Magisterverhandeling aan die Universiteit van die Oranje Vrystaat, Bloemfontein.
- Schoeman, BM. 1977. *Parlementêre verkiesings in Suid-Afrika: 1910-1976*. Pretoria. Aktuele publikasies.
- Schoonees, PC et al. 1956. *Woordeboek van die Afrikaanse Taal*. Vierde Deel: H-I. Pretoria: Staatsdrukker.
- Scholtz, GD. 1954. *Het die Afrikaanse volk 'n toekoms?* 1e uitg. Johannesburg: Voortrekkerpers.
- Scholtz, GD. 1964. *'n Swart Afrika?* Kaapstad: Nasionale Boekhandel.
- Scholtz, GD. 1967. *Die ontwikkeling van die politieke denke van die Afrikaner*. Deel I. Johannesburg: Voortrekkerpers.
- Sigel, RS & Hoskin, M (reds). 1991. *Education for democratic citizenship: a challenge for multi-ethnic societies*. Lawrence Erlbaum Associates.
- Science Daily. 29 Oktober 2009. *New ideas about human migration from Asia to Americas*. <http://www.sciencedaily.com/releases/2007/10/071025160653.htm>. Geraadpleeg: 12 Maart 2011.
- Segal, Ronald. 1995. *The Black Diaspora: Five Centuries of the Black Experience outside Africa*. New York. Farrar, Straus and Giroux. ISBN 0-374-11396-3.
- Seo, SH. 2008. *A Study on Democatic Transition in South Africa: Democracy through Compromise and Institutional Choice*. PhD-proefskrif. Pretoria. Unisa.
- Shell, R. 2012. *Mense in Knegskap*. In: Pretorius, Fransjohan. 2012:63 -72. *Geskiedenis van SA*. Kaapstad: Tafelberg.
- Serfontein, JHP. 1982. *Apartheid Change and the NG Kerk*. Emmarentia. Taurus.
- Sher, DM. 2012. *Na-oorlogse rasseverhoudings, 1902-1948*. In Pretorius, Fransjohan (red). 2012: 255-274. *Geskiedenis van Suid-Afrika. Van voortye tot vandag*. Kaapstad. Tafelberg.

- Sher, DM. 2012. *Die vestiging van die Apartheidstaat*. In Pretorius, Fransjohan (red). 2012: 325-344. *Geskiedenis van Suid-Afrika. Van voortye tot vandag*. Kaapstad. Tafelberg.
- Sills, DL. (red). 1981. *International Encyclopedia of the social sciences* (Vol 12). New York: Crowell Collier & Macmillan.
- Simons, RDG. 1961. *The Colour of the Skin in Human Relations*. Amsterdam: Elsevier Drukkers.
- Simpson GE & Yinger, JM. 1973. *Racial and Cultural Minorities*. New York: Harper.
- Slaves and the Court. 1740-1860. Slave code for the District of Columbia, 1860*. The Library of Congress. .
- Slawerny/Slavery: <http://www.history.com/topics/slavery> Geraadpleeg: 18 Maart 2013.
En: <http://www.infoplease.com/timelines/slavery.html> Geraadpleeg: 18 Maart 2013.
- Slavery abolished: <http://www.sierratimes.com/gaddy.htm> Gepubliseer op 1 Sept 2003
Sierra Time. Bls 3 in: <http://www.danielpaul.com/President Abraham Lincoln-SlaveryAbolished.html>. Geraadpleeg: 17 Maart 2013.
- Smith, MG. 1965. *The Plural Societies in the British West Indies*. Berkeley: Universiteit van California Pers.
- Smith, BC. 2007. *Good Governance and Development*. Palgrave Macmillan.
- South African Handbook of International Affairs 2008/2009. Gepubliseer deur die South African Institute of International Relations.
- SMH.au". Sydney Morning Herald. 27 Oktober 2007.
<http://www.smh.com.au/news/national/one-policy-two-camps--the-takeover-rift/2007/10/26/1192941339555.html>. Geraadpleeg: 27 Junie 2010.
- Slawegesiedenis: <http://www.history.com/topics/slavery> Geraadpleeg: 18 Maart 2013.
- Smuts JC & Mentz, H. 1919. *Toespraken geleverd door genl JC Smuts te Pretoria en Bloemfontein en kolonel H Mentz te Pretoria, 30 Oktober 1919*. Pretoria: Wallachs.
- Smuts, JC. 1941. *Groter Suid-Afrika. Planne vir 'n beter wêreld*. Toesprake deur JC Smuts. Johannesburg. Uitgegee deur die Waarheidsleër.
- Smuts, JC: <http://www.sahistory.org.za/people/general-jan-chirstiaan-smuts> Geraadpleeg: 14 Julie 2012.
- Snijman, FJ et al. 1976. *Woordeboek van die Afrikaanse Taal*. 6e deel: KLA tot KOL. Pretoria. Staatsdrukker.
- Sociology Guide. 2007. *Functions of a Political Party*.
<http://www.sociologyguide.com/political-system/functions-of-a-political-party.php>
Geraadpleeg: 10 Mei 2012.
- South African Indian Congress: <http://www.sahistory.org.za/organisations/south-african-indian-congress-saic> Geraadpleeg: 10 Augustus 2013.
- Sparrman A. 1977. *A voyage to the Cape of Good Hope towards the Antarctic Polar Circle round the world and to the country of the Hottentots and the Caffres from the year 1772-1776*. Gebaseer op die Engelse uitgawes van 1785 – 1786. Geredigeer deur Forbes, VS. Vertaling vanuit Sweeds deur Rudner J en Rudner I hersien. Vol II. Tweede reeks nr 7. Kaapstad. Van Riebeeck-vereniging.
- Spenceley, G. 1988. *The search for Security: A Modern World History*. Oxford Universiteit Pers. Melbourne.
- Spencer, M. 1985. *Foundations of modern sociology*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.

- Spencer, S. 2006. *Race and Ethnicity: Culture, Identity and representation*. 1134266391. Routledge. ISBN
- Staking: <http://www.sacp.org.za/docs/history/fifty3.html> Geraadpleeg op 15 Mei 2013 en http://en.wikipedia.org/wiki/Rand_Rebellion Geraadpleeg: 15 Mei 2013. In die eerste Internetverwysing word gesteun op Hiron, B. *The General Strike of 1922* en Butler, A. 2004. *Contemporary South Africa and New York*: Palgrave Macmillan.
- Stampp, KM. 1956. *The Peculiar Institution: Slavery in the Ante-Bellum South*. Survey.
- Stannard. 1992. *American Holocaust*. In: http://en.wikipedia.org/wiki/American_Indian_Wars Geraadpleeg: 2011/12/19.
- Steyn, Marais. 1948. *Wat u behoort te weet*. Inligtingstuk geskryf vir die VP. Pretoriusstraat 183, Pretoria. Johannesburg: Rostra Drukkers.
- Statesman's Year-Book, The, 1967-1968* (104th annual edition). Edited by S.H. Steinberg, Macmillan, London; St. Martin's Press, New York, 1967.
- Stoker, HG & Potgieter, FJM. (reds). 1935. *Koers in die Krisis*. Artikels versamel deur die Federasie van die Calvinistiese Studenteverenigings in Suid-Afrika. Stellenbosch: Pro Ecclesia.
- Stoker, HG. 1941. *Die Stryd om die Ordes*. Pretoria: Caxton.
- Stoker, HG. 1951. *Calvinisme as wortel van ons volksbestaan*. Koers.Jaargang 19.
- Stoker, HG. 1967. *Oorsprong en rigting*. Kaapstad: Tafelberg.
- Switserse Federale Statistiekantoor. "*Languages and religions – Data, indicators*". <http://www.bfs.admin.ch/bfs/portal/en/index/themen/01/05/blank/key/sprachen.html>. Geraadpleeg: 9 Okt 2009.
- Stolen Generations: "What was Australia's Stolen Generation?"* <http://people.howstuffworks.com/stolen-generation.htm> Geraadpleeg 15 Feb 2013.
- Stolen Generations Fact Sheet. Geraadpleeg: 21 Feb 2013. <http://reconciliation.org.au/nsw/education-kit/stolen-generations/> Geraadpleeg 21 Februarie 2013.
- Stroh Chris, 1966. Bespreking in die *Race and Ethnicity Book Review Discussion List* (POS334-L), van die die boek van Douglas S. Massey & Nancy A. Denton. 1993. *American Apartheid*. Harvard Universiteit Pers.
- Struggle: Sterftes. Coetzee, M. 2013. Marcec Legal Consulting. Geraadpleeg: 14 Januarie 2014.
- Struggle: Sterftes: Van der Merwe, J. 2010. Eposbrief deur die voormalige Kommissaris van Polisie. Geraadpleeg: 14 Januarie 2014.
- Stuart, J. 1913. *History of the Zulu Rebellion 1906*. London. Macmillan.
- Sulzbach, W. 1943. *National Consciousness*. American Council on Public Affairs. Washington, DC.
- Suzman, H. 1948. *in Samevatting van die Verslag van die (Fagan-) Kommissie van Ondersoek na die Naturelle-wette*. Johannesburg: Suid-Afrikaanse Instituut vir Rasseverhoudings.
- US Foreign Policy Conference, October 24-26, 1985*. Geborg deur die Stanley Stigting, Mucatine, Iowa.
- Switserse Federale Statistiekantoor. "*Languages and religions – Data, indicators*". <http://www.bfs.admin.ch/bfs/portal/en/index/themen/01/05/blank/key/sprachen.html>. Geraadpleeg: 9 Okt 2007

[\(terug na bo\)](#)

I

- Tale in die wêreld: <http://www.zompist.com/numbers.shtml>
http://anthro.palomar.edu/language/language_1.htm
http://wiki.answers.com/How_many_different_languages_are_there_in_the_world?
Geraadpleeg: 15 Januarie 2013.
- Tale in die wêreld: http://wiki.answers.com/How_many_different_languages_are_there_in_the_world? Geraadpleeg: 15 Maart 2012.
- Talmon, S. 2008. *Recognition of States and Government in International Law*.
<http://www.ada.edu.az/biweekly/issues/158/20090328015413680.html> Geraadpleeg:
15 Januarie 2013.
- Tas (Adam) - kyk Fouché, L.
- Taylor, TG. 1937. *Environment, Race and Migration*. Toronto. Universiteit van Toronto Pers.
- Taylor, A. 2001. *American Colonies*. New York. Penguin Books. ISBN 9780142002100.
- Taylor, Rebe. 2004. 140 ev. *Unearthed: the Aboriginal Tasmanians of Kangaroo Island*. Wakefield Pers..
- Touraine, A. 1981. *French Sociology: Rupture and renewal since 1968*. Artikel in Lemert, CC. (red). New York: Columbia Universiteit Pers.
- Taylor, R. 2004. *Unearthed: the Aboriginal Tasmanians of Kangaroo Island*. Wakefield Pers.
- Terror to Genocide: Britain's Tasmanian Penal Colony and Australia's History Wars.
Journals.uchicago.edu. Geraadpleeg 21 November 2011. Jones, R: 3 000 – 5 000.
Plomley, NJB: 4 000-6 000. Reynolds, H: 5 000 – 7 000. Pardoe, C: 12 000 Jones, R: 3 000 – 5 000. Plomly, NJB: 4 000-6 000+. Pardoe: 12 000+. Davies, D. 15 000.
- Terrorism 2000/2001. <http://www.fbi.gov/filelink.html?> Geraadpleeg: 15 Mei 2013.
- Thabit, W. 2005. *How East New York Became a Ghetto*. ISBN 0-8147-8267-1.
- Theal, GM. 1907/1964. *History of South Africa*. Theal het 'n reeks van elf volumes, van Vol I tot Vol XII oor die Suid-Afrikaanse geskiedenis geskryf vanaf "Before 1505" tot 1884. Volume III se eerste druk was in 1907. Die reeks is in 1964 deur Struik in Kaapstad herdruk.
- Thomashausen, A. 1987. *The dismantling of apartheid*. Kaapstad. Printpak.
- Thompson, Neil. 2001. 153. *Indigenous Australia: Indigenous Health*. In: James, J. (red). *The Australian people: an encyclopedia of the nation, its peoples and their origins*. Cambridge Universiteit Pers. 2001. ISBN05210789.
- Thom, HB. (red.) 1952. *Journal of Jan van Riebeeck*. Van Riebeeck se dagboek is in Engels vertaal en deur die Van Riebeeck Vereniging uitgegee en te Kaapstad en Amsterdam deur AA Balkema gedruk. Daar is drie volumes: Volume I dek die jare 1651 tot 1655 en is in 1952 uitgegee. Volume II dek 1656-1658 en is in 1954 uitgegee en volume III dek 1659 tot 1662 en is in 1958 uitgegee.
- Thom, HB. 1980. *DF Malan*. Kaapstad: Tafelberg.
- Thornton, R. 1990. *American Indian holocaust and survival: a population history since 1492*. Universiteit van Oklahoma Pers. ISBN 080612220X.
- Toland, JD. 1993. *Ethnicity and the State*. Londen: Transaction Publishers.
- Tougas, M. 1997. King Philip's War in New England. HistoryPlace.com.
<http://www.historyplace.com/specials/writers/kingphilip.htm> Geraadpleeg: 14 Junie 2012.

Tomlinsonverslag: *Kommissie vir die sosio-ekonomiese ontwikkeling van die Bantoegebiede binne die Unie van Suid-Afrika* 1955-6. Pretoria: Staatsdrukker.

Touraine, A. 1981. *French Sociology: Rupture and renewal since 1968*. In: Lemert, CC. (Red). New York: Columbia Universiteit Pers.

TrackBack

<http://www.typepad.com/services/trackback/6a00d83452166b69e200d83578997f69e2>)

Truganini claim and the other candidates, Suke and Fanny Cochrane Smith. Kyk: Taylor, Rebe. 2004. 140 ev. *Unearthed: the Aboriginal Tasmanians of Kangaroo Island*. Wakefield Pers. Ook: Ryan, Lyndall. 1996. 220. *The Aboriginal Tasmanians*. Allen & Udwin. Ryan ontken dat Truganini die laaste volbloed Tasmaniër was en sê dit was Suke, wat in ongeveer 1888 oorlede is.

Tuciar vs Rex (1934) 52 CLR 335:Tuciar is op appél van 'n moord vrygespreek.

Tyler, R.1966. *The New handbook of Texas*. Vol 3. Austin.

[\(terug na bo\)](#)

U

Universele Deklarasie van Menseregte

http://en.wikipedia.org/wiki/Universal_Declaration_of_Human_Rights Geraadpleeg: 27 Januarie 2013.

Universiteit van Wollongong. 2004. *When did Australia's earliest inhabitants arrive?* Geraadpleeg: 6 Junie 2008.

US should return stolen land to Indian tribes, says United Nations. The Guardian. 4 Mei 2010.

United States Department of Justice – Voting Rights Act of 1965. Geraadpleeg: 10 Mei 2013.

[\(terug na bo\)](#)

V

Valentyn, F. 1973. *Beschrywing van die Kaap der Goede Hoop met de zaaken daar toe behoorende*. Amsterdam, 1726. Uitgegee deur Raidt, EH en die Engelse vertaling deur Raven-Hart, R. Deel II. Tweede reeks. Kaapstad: Van Riebeeck-vereniging.

Van Bart, M. *Schreiner ontmasker Rhodes*. In By in Beeld. 24 Maart 2012.

Van den Berghe, R. 1973. *Pluralism*. In: Honigmann, JJ.. (red). 1973. *Handbook of Social and Cultural Anthropology*. Chicago: Rand McNally.

Van Bart, M & Scholtz, L. (reds). 2003. *Vir Vryheid en vir Reg. Anglo-Boereoorlog gedenkboek*. Kaapstad. Tafelberg.

Van den Bergh, GN. 1971. *Die posisie van die politieke partye in die Afrikaanse volkslewe. 'n Historiese prinsipiële beskouing*. Potchestroom: Instituut vir bevordering van Calvinisme, PU vir CHO.

Van den Bergh, R.& Van Niekerk, G. & Wildenboer, L (reds). 2010. *Libellus ad Thomassium: essays in Roman Law, Roman Dutch Law and legal history in honour of Philip J Thomas*. Unisa Pers, Suid-Afrika. Van Niekerk se artikel se bydrae tot die regspluralisme is *The Superior Courts and Legal Pluralism in the last decade of the nineteenth century*.

Van der Kemp, JT. 1804. *Transactions of the London Missionary Society*. Vol 2. Londen: Williams.

Van der Merwe CJ: “... en wat van die SWARTMENSE?” NP Federale Inligtingsdiens, Kaapstad, 1985

- Van der Merwe, JP. 1926. *Die Kaap onder Bataafse Republiek, 1803-1806*. Amsterdam: Swets en Zeitlinger.
- Van der Merwe, HJJM. 1961. *Segregeer of Sterf*. Johannesburg: APB.
- Van der Merwe, HJJM. 1969. *Scheepsjournael ende Dagregister*. Pretoria. Van Schaik.
- Van der Merwe, JP. 1977. *Die Kaap onder Britse en Bataafse Bestuur, 1795-1806*. In: Van der Walt *et al.* 1977. *Geskiedenis van Suid-Afrika*. Kaapstad: Nasou. Derde bygewerkte uitgawe deur Kruger, DW. Eerste druk.
- Van der Merwe, NJ. s.a. *Die Nasionale Vrouemonument*. Geskryf op versoek van die Monumente-kommissie.
- Van der Walt, AJH., Wiid, JA., Geyer, AL. Verwerk en bygewerk deur Kruger, DW. (red). 1977. *Geskiedenis van Suid-Afrika*. Kaapstad: Nasou. Derde bygewerkte uitgawe. Eerste druk.
- Van Jaarsveld, FA. 1957. *Die Ontwaking van die Afrikaanse Nasionale Bewussyn, 1868-1881*. Johannesburg: Voortrekkerpers.
- Van Jaarsveld, FA. 1971. *Afrikaner, Quo Vadis?* Johannesburg: Voortrekkerpers.
- Van Jaarsveld, FA. 1971. *Van Van Riebeeck tot Verwoerd 1652 – 1966*. Johannesburg: Voortrekkerpers.
- Van Jaarsveld, FA. 1976. *Van Van Riebeeck tot Vorster 1652 – 1974*. Doornfontein: Perskor.
- Van Jaarsveld, FA. 1979. *Die evolusie van apartheid en ander geskiedkundige opstelle*. Kaapstad: Tafelberg.
- Van Niekerk, S. 2006. *Audi Alteram Partem: Apartheid was nie sonde nie*. Pretoria: Self uitgegee.
- Van Schelven, AA. 1943. *Het Calvinisme gedurende zijn bloeitijd*. Deel I. Amsterdam: Ten Have.
- Van Vuuren, DJ & Kriek, DJ. (hoofreds). 1987. *Politieke alternatiewe vir Suider-Afrika: Grondslae en perspektiewe*. Hilcrest: Owen Burgess Uitgewers. Daarin lewer JJ Degenaar 'n artikel: *Pluralisme*.
- Vosloo, WB. 1974. *Pluralisme as teoretiese perspektief vir veelvolkige naasbestaan in Suid-Afrika*. Verwerkte weergawe van 'n seminaarvoordrag te Stellenbosch: Oktober 1971. *Politikon*, Vol I, Nr 1, Junie 1974.
- Verloren van Themaat, JP. 1981. *Staatsreg*. 3e uitg. M Wiechers. Durban: Butterworth.
- Viljoen, G van N. 1978. *Ideaal en werklikheid*. Kaapstad:Tafelberg.
- Visagie, J. 2012: 97-116. *Migrasie en die gemeenskappe noord van die Oranjerivier*. In: Pretorius, Fransjohan (red.). 2012: 97-116. *Geskiedenis van Suid-Afrika. Van voortye tot vandag*. Kaapstad. Tafelberg.
- Visagie, J. 2012. Oorsake van die Groot Trek. In: Pretorius, Fransjohan. 2012: 116-130. *Geskiedenis van Suid-Afrika. Van voortye tot vandag*. Kaapstad. Tafelberg.
- Visagie, J. 2012. *Uittog en vestiging van die Voortrekkers in die binneland. Migrasie en die gemeenskappe noord van die Oranjerivier*. In: Pretorius, Fransjohan (red.). 2012: 131-152. *Geskiedenis van Suid-Afrika. Van voortye tot vandag*. Kaapstad. Tafelberg.
- Von Glahn, G. 1970. *Law amongst nations: An introduction to Public International Law*. Londen: Macmillan.
- Voting guide: *How to cast your vote, participate in Government and have your voice heard*. Congressbas.com. Geraadpleeg: 15 Mei 2013.

[\(terug na bo\)](#)

W

- Wallace, G: *Settin' the Woods on Fire: Wallace Quotes. The American Experience*. Public Broadcasting Service. Geraadpleeg: 15 Mei 2013.
- Walker, EA. 1972. *A history of South Africa*. Londen: Longmans.
- Walzer, M., Kantowicz., T. Higham & Harrington, M. 1982, c1980. *The politics of ethnicity*. Harvard Universiteit Pers.
<http://www.huduser.org/periodicals/cityscope/vol5num2/schill.pdf> Geraadpleeg:20 Januarie 2014.
- Wannenburgh, A. 1979. *The bushmen*. Kaapstad: Struik.
- Warren, C. 2007. *Could First Fleet smallpox infect Aborigines? – A note*. Aboriginal history 31. <http://www.scribd.com/doc/49665744/Warren-AbHist31-2007> Geraadpleeg: 16 Desember 2012.
- War Service by Aborigines: Kaartdijin Noongar: <http://www.noongarculture.org.au/war-service/> Geraadpleeg: 6 Julie 2013.
- Waseem, M. 2003. *Pluralism and democracy in Pakistan*. International Journal of Multicultural Societies (IJMS). Vol 5. Nr 2. 2003: 162-176 ISSN 1817-4574.
www.unesco.org/shs/ijms/vol5/issue2/art5@UNESCO Geraadpleeg: 16 Desember 2012.
- Weber, DJ. 1979. *New Spains's Far Northern Frontier: Essays on Spain in the American West, 1540-1821*.
- Weide, R & Weide, S. (s.a.) *Die Volledige Verkiesingsuitslae van Suid-Afrika 1910-1948*. Uitgegee deur die skrywers self: Garsfonteinweg 104, Alphenpark.
- Weinstein, A & Rubel, D. 2002. *The Story of America*. An Agincourt Press Production. Amazon.com Textbook Store.
- Weiss, NJ. 1969. *"The Negro and the New Freedom: Fighting Wilsonian Segregation"*. Political Science Quarterly 84 (1):61-79 [p. 63]. JSTOR 2147047.
- Welsh, D. 2009. *The Rise and Fall of Apartheid*. J Ball. Kaapstad.
- Wenner neem alles. http://en.wikipedia.org/wiki/Plurality_voting_system
Geraadpleeg: 15 Januarie 2014.
- Wessels, FJH. 1957. *Die Owerheidstaak*. Ongepubliseerde proefskrif DPhil, UOVS, Bloemfontein.
- Wessels, DP. 1978. *Politikologiese perspektiewe op Suid-Afrika se interne staatkundige volkere vraagstuk*. Proefskrif. Bloemfontein: Universiteit van die Oranje Vrystaat.
- Wessels, DP. 1987. *Uitvoerende gesag en die stelsels van toepassing in die Franse, Switserse en Libanese pluralisme*. Pretoria: RGN.
- Wessels, DP. 1996. *Staatbou met besondere verwysing na die fases van staabou in Suid-Afrika*. In: *Politieke verandering in Suid-Afrika, Staatboufase*. Vol 1. Onder redaksie van Kriek DJ & Labuschagne, P.
- Wessels, DP. 1999. *Die struktuur en dinamika van die Suid-Afrikaanse politieke omgewing: 'n Post-apartheidperspektief*. Joernaal vir Eietydse Geskiedenis, 24(2), Desember.
- White Australia Policy: *Abolition of "Fact Sheet 8 – Abolition of the 'White Australia' Policy"*. *Australian Immigration*. Commonwealth of Australia, National Communications Branch, Department of Immigration and Citizenship. Geraadpleeg: 27 Maart 2013.
- Wiechers, M. 1988. *'n Politieke idiotikon vir Suid-Afrika*. Kaapstad: Tafelberg.

- Wiechers, M en Bredenkamp, R. (reds). 1966. *Die staat: teorie en praktyk*. Pretoria: JL van Schaik.
- Wieringa, PAC. 1921. *De Oudste Boeren-Republieken Graaff-Reinet en Zwellendam van 1775 tot 1806*. Den Haag.
- Wilson Segregation: Gratz, *et al.* v. Bollinger, *et al.*, No. 97-75321(E.D. Mich.) en Grutter, *et al.* vs Bollinger, *et al.*, Nr 97-75928 (ED Mich).
<http://www.vpcomm.umich.edu/admissions/legal/expert/foner.html> Geraadpleeg: 15 Maart 2010.
- Wiid, JA. 1965. *Weeropbou, 1902-1908*. In Van der Walt *et al.* 1977.
- Williams, D. 1956. *An account of a journey into Transorgania and the Potchestroom-Winburg Trekker Republic in 1843*. Kaapstad: AA Balkema.
- Williams, R. 1976/1983. *Keywords: A vocabulary of Culture And Society*. New York: Oxford Universiteit Pers.
- Wiechers, M. 1988. *'n Politieke idiotikon vir Suid-Afrika*. Kaapstad: Tafelberg.
- Winter, HR & Bellows, TJ. 1992. *Conflict and Compromise. An Introduction to Politics*. New York: Harper Collins.
- White, JK. 1992. *Responsible Party Government in America. Perspectives on Political Science*. 21(2).
- White, JK. 2007. *Political Parties*. <http://www.apsanet.org.file://F:Political Parties.htm>
 Geraadpleeg 15 November 2013.
- WVK-voorlegging deur De Klerk, FW. 1996. *Eerste voorlegging voor die WVK deur mnr FW de Klerk namens die Nasionale Party, Augustus 1996*. Verkrygbaar by die FW de Klerk Stigting, Kaapstad.

[\(terug na bo\)](#)

X

- Xhosa Wars. Wikipedia. 30. New History. *A quest for a treaty Stockenstrom, Godlonton and Bowker*. <http://newhistory.co.za/part-1-chapter-3--a-quest-for-a-tyreaty-stockenstrom-godlonton-and-bowker/>. Geraadpleeg: 18 Nov 2012.
- Xhosa Wars: Peires, 1979:1, 51.
- Xhosa Wars: Thompson, 2001: 55.

[\(terug na bo\)](#)

Y

- Young, C. 1976. *The politics of cultural pluralism*. Madison: Universiteit van Wisconsin.
- Young, C. 1985. *Ethnicity and the colonial and post-colonial state in Africa*. In: Brass, P.(red). 1985. *Ethnic groups and the state*. Londen: Croom Helm. 57-93.
- Young, AF. 1999. *The Shoemaker and the Tea Party: Memory and the American Revolution*. Boston: Beacon Pers. ISBN-0-8070-5405-4; ISBN 978-0-8070-5405-5.

[\(terug na bo\)](#)

Z

- Zenouy, Y & Bocard, N. 1999. Racial Discrimination and Redlining in Cities. Abstract.

[\(terug na bo\)](#)

OPSOMMING

Hierdie studie ondersoek die bestuur van die konflik en stryd wat ontstaan wanneer 'n veelheid van kulture hulle in een samelewing, onder een politieke stelsel bevind.

Soos wat groepe daarna streef om hul besondere waardestelsel as die geldende waardestelsel vir die hele samelewing te vestig, word die waardestelsels van die ander groepe gekompromitteer. Spanning ontstaan en konflik en stryd volg. Wanneer hierdie stryd gewelddadig word, kan honderde duisende mense omkom.

Teen die middel van die twintigste eeu het die gedagte ontstaan dat pluraliteit op 'n positiewe wyse geakkommodeer kan word. Hierdie gedagterigting het mettertyd gekristalliseer in die vorm van die teorie (of ideologie) van Pluralisme.

Die doel van die studie was om die maatreëls te identifiseer wat oor 'n tydperk van ongeveer drie en 'n half eeue (ongeveer 1600 tot 1962) in drie verskillende gebiede (hedendaags bekend as die VSA, Suid-Afrika en Australië) getref is om pluraliteit te hanteer en vas te stel hoe daardie maatreëls die pluraliteit in daardie samelewing oor die langtermyn beïnvloed het.

'n Teorie (of eintlik 'n ideologie) soos die Pluralisme is nie die ideale instrument om objektiewe ontledings mee te doen nie omdat dit van nature waardebelaaid is. Daarom is 'n empiriese ontledingsraamwerk in hierdie studie ontwikkel waarmee die metodes om pluraliteit te hanteer, en die gevolge daarvan, ontleed kan word.

Die gedagte was dat 'n vergelykende ontleding aan die hand van so 'n raamwerk meer lig kan werp op sowel die metodes wat oor 'n lang tyd in verskillende samelewings aangewend is as die gevolge oor tyd van die aanwending van bepaalde metodes om pluraliteit te hanteer in daardie samelewings. Op hierdie wyse sou ook projeksies gemaak kon word oor watter metodes waarskynlik watter gevolge sal hê indien dit in bepaalde omstandighede in 'n bepaalde samelewing toegepas sou word. In hierdie studie is die klem egter geplaas op die ontwikkeling van die ontledingsraamwerk en die illustratiewe toepassing daarvan op historiese gegewens naamlik dié van die reeds genoemde gebiede vanaf ongeveer die begin van die sewentiende eeu tot net na die middel van die twintigste eeu, met 'n afsluitingsdatum van 1962.

Vooruitskouende toepassings op ander situasies in ander gebiede is derhalwe nie deel van hierdie studie nie weens die omvang wat dit sou aanneem. Die resultate wat met die historiese toepassing verkry is, dui egter daarop dat die raamwerk wat in hierdie studie ontwikkel is, perspektiewe meebring wat nie deur ander metodes verkry sou kon word nie.

In die loop van die toepassing van die ontledingsraamwerk op die gekose historiese gegewens is die verskillende mensegroepe beskryf sowel as hul verskille ten opsigte van onder andere getalle, taal en kultuur. Daar is gelet op die konflikte wat ontstaan het en die metodes wat aangewend is om die pluraliteit te hanteer. Daar is verder uit die gebeurtenisse van die verskillende tydvakke afgelei watter moraliteit in daardie tydvakke geldend was.

Sommige van die geïdentifiseerde metodes om pluraliteit te hanteer kan, uit 'n pluralistiese (ideologiese) perspektief, beskou word as negatief omdat dit probeer om die pluraliteit te onderdruk of uit die weg te ruim – meestal gepaardgaande met geweld – terwyl ander beskou kan word as positief omdat dit probeer om die pluraliteit positief te benut tydens die gesaghebbende toedeling van waardes vir die samelewing, en om die pluraliteit selfs uit te bou.

Die moraliteit van die onderskeie regerings se aksies is ook beoordeel aan die moraliteit wat in die verskillende tydperke geldend was.

In hierdie studie is bevind dat die regerings van hierdie gebiede min of meer in dieselfde tydvakke (en onder dieselfde kontemporêre internasionale moraliteit) grootliks dieselfde metodes aangewend het om pluraliteit te hanteer.

ABSTRACT

This study investigates the management of the conflict and struggles that arise when a variety of cultural groups reside in one society, under one political system (plurality).

As various groups endeavour to establish their particular value system as the prevailing value system of the society, the value system of one or more of the other groups is compromised. Tension, conflict and struggle ensue. Where this struggle becomes violent, hundreds of thousands of lives can be lost.

During the middle of the twentieth century, the idea emerged that plurality can be accommodated in a positive manner. Over time, this idea crystallized into the theory (or ideology) of Pluralism.

The purpose of this study was to identify measures that were applied over a period of more than three centuries (1652 to 1962) in three different areas (currently known as the USA, South Africa and Australia) to manage plurality; and to determine how such measures influenced these societies in the long-term.

A theory (more accurately, an ideology) like Pluralism is not the ideal instrument for objective analysis, because of its inherent value bias. This study therefore developed an empirical analytical framework through which to analyse the measures employed to handle plurality, and the effects thereof.

It was felt that using this framework to conduct a comparative analysis would shed more light on both the measures that were applied over a long period in various societies, and the long-term effect of the various measures on these societies. It would also assist in projecting the probable effect of certain measures if applied to a specific society, under specific circumstances. However, the emphasis of this study is on the development of the analytical framework and the application thereof on the historical data of the chosen areas and societies from the beginning of the seventeenth century to just after the middle of the twentieth century, with a cut-off date of 1962.

Although the framework was not applied to other societies, in other periods, due to the colossal nature of such an exercise, the results of this historical analysis indicate that the

analytical framework developed in this study could open perspectives that could not be obtained through other methods.

In the course of applying the framework illustratively to the chosen historical data, this study describes the various cultural groups involved, as well as their differences regarding numbers, language and culture. Conflicts that arose are noted, as well as the measures employed to deal with the plurality. Furthermore, from the methods that were used in various time frames, deductions are made regarding the morality that was current in those times.

From an ideologically pluralistic perspective, some of the identified measures employed to cope with plurality could be regarded as negative, in that they were intended to suppress or eliminate plurality – mostly accompanied by some form of violence – whereas others could be regarded as positive, in their attempt to take plurality into consideration when determining the overarching values of the society, and even to strengthen and broaden the plurality.

Finally, the morality of the actions of the various governments was judged against the prevailing morality of their times.

In this study it was established that the governments of the three territories applied more or less the same methods in more or less the same periods to handle plurality under the influence of the contemporary international morality.

SLEUTELWOORDE

- Menseverskille (Pluraliteit)
- Konflik
- Hantering van konflik (pluraliteit)
- Pluralisme
- Waardestelsels
- Moraliteit wat verskuif
- Vergelykende politiek
- 1652 tot 1962
- VSA, Australië, Suid-Afrika
- Raamwerk vir ontleding

KEYWORDS

- Cultural plurality
- Conflict
- Conflict management
- Pluralism
- Value systems
- Shifting morality
- Comparative politics
- 1652 – 1962
- USA, Australia, South Africa
- Framework for analysis

LYS VAN AANHANGSELS

<i>Aanhangsel</i>	<i>Beskrywing</i>	<i>Bladsy waarop verwys is</i>
A	Verklaring deur mnr MDC de Wet Nel, gedateer 14 Mei 1982	43
B	Brief van mnr HF Verwoerd, gedateer 22 Junie 2013	46
C	Onafhanklikheid vir Afrikastate	346
D	Brief van advokaat Martin Coetzee, gedateer 23 Julie 2013	361
E	Brief van generaal Johann van der Merwe, gedateer 5 Januarie 2010	361

Verklaring deur mnr MC de Wet Nel
Gedateer 14 Mei 1982

VERKLARING VAN DR. M.D.C. DE WET NEL, OUD-SEKRETARIS VAN DIE NASIONALE PARTY,
OUD-MINISTER, OUD-KOMMISSARIS-GENERAAL VAN DIE VENDA.

Dwarsdeur my lewe het ek die Nasionale Party met geloof en toewyding gedien. Onder leiding van die goeie Skepper is die werk van die Nasionale Party 'n sosio-ekonomiese wonder van die moderne tyd.

Die afgelope tyd het sake so ontwikkel dat my gewete my nie toelaat om langer lid te bly van 'n Party wat voorgee dat dit nog die Nasionale Party is terwyl dit in benadering en in wese die Liberale Hervormingsparty is.

Die geskiedenis van ons land het ons geleer dat daar net twee pole is waarheen beweeg kan word wat ons staatkundige vraagstuk betref. Die eerste is integrasie wat in geen land in die wêreld 'n sukses was nie. Sy voedsel was haat, bloed en die dood. Die tweede was apartheid soos verstaan, uitgeleef en ervaar deur ons volk met sy Christelike Nasionale lewensbeskouing. Daar is geen middeveg nie.

Uit 'n beleid van integrasie het ons volk deur ervaring oor 'n tydperk van byna 300 jaar stelselmatig ontwikkel na die beleid van apartheid wat die Nasionale Party in 1948 bekroon het met die grootste verrassende oorwinning wat 'n politieke party nog ooit in Suid-Afrika behaal het. Op hierdie beleid is daar gegaan van krag tot krag. Dit was een van die belangrikste hoekstene van die Nasionale Party. Apartheid het van ons mense 'n volk gemaak. Apartheid het al die mense en volke van ons land op die pad van nasieskap, menswaardigheid en volle ontwikkeling op alle terreine van die lewe geplaas. Apartheid het in die afgelope jare deur middel van die Nasionale Party en met die seën van Bo 'n nuwe Suid-Afrika geskep.

Dit was apartheid soos gesien en beoefen deur ons volk. Dit het radikaal verskil van die apartheidsleuen wat deur die bese magte oor die wêreld versprei is.

En nou? ! Nou is daar skielik besluit om weg te beweeg van apartheid. Nou word ons mense geleer om skaam te wees vir die woord apartheid en sowaar goeie ou Nasionaliste, begin al saamsing in hierdie ou Amerikaanse Negerliedjie.

Daar is nie nog 'n land in die hele Afrika waar Swart en Bruin mense op alle terreine van die lewe in so 'n korte tyd so ontwikkel het en so menswaardig behandel is as in die Republiek van Suid-Afrika met sy beleid van Apartheid. Ek daag enige persoon uit om dit met bewyse te ontken.

Met alle beskeidenheid kan ek die feit konstateer dat ek my hele lewe 'n intensiewe studie gewy het aan die Kleurvraagstuk. Daar is nie 'n plek of mensegroep in die hele Suid-Afrika wat ek nie persoonlik besoek en probeer bestudeer het nie. Ek kon die meeste gebiede van Suidelike Afrika besoek. Ek het 'n biblioteek van etlike duisende boeke in die loop van my lewe deurgewerk.

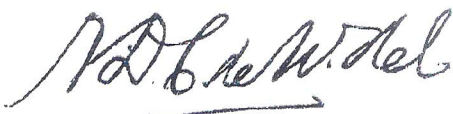
Die Nasionale Party was 'n dinamiese Party wat gedurig met sy ore die harte van ons volk en van alle volksgroepe in ons Vaderland beluister het. Dit het nooit in gebreke gebly om al die nodige stappe te doen wat die welvaart en geluk van ons volk en al die volke van Suid-Afrika te bevorder tot die sierlike juweel wat ons vandag in die Republiek van Suid-Afrika sien nie.

Doemprofete? Ja! By tye het hulle, netsoos vandag, soos aasvoëls op die werk van die Nasionale Party toegesak. So min as die spreekwoordelike maan vir die hondkeffertjie afgewyk het, het die Nasionale Party roepingsbewus met daadkrag op die Pad van Suid-Afrika na die Toekoms beweeg. Al die doemprofete het met hulle voorspellings en filosofie verdamp. Mooi woorde en allerlei filosofie kan nie die harde feit dat die sogenaamde Nasionale Party nou op die wentelbaan van Integrasie gelei en gestuur word verdoes nie.

Net die verslae van die Presidentsraad het magte in Suid-Afrika ontketen waarvoor 'n dure prys betaal sal moet word. Om nou die stelling te maak dat die ou Nasionale Party stagnant geword het en dat diegene wat verkies om op die Pad van Suid-Afrika voort te bou dom, onnosel en onwillig is vir ontwikkeling van die al die volke in ons land is netso 'n leuen as die verdraaide woord Apartheid wat die wêreld ingestuur is en waarop nou meer tamboer geslaan word en helaas ook deur sommige van ons eie mense.

Sowaar ek sien nie kans om na die nuwe pad van die "Nasionale Party" te beweeg nie. Vir my sal dit 'n daad van verraad wees teen die mooi taak van die ou Nasionale Party. Verraad teenoor 'n stryd van meer as 300 jaar. Verraad teenoor 'n mooi toekoms van meer as duisend jaar vir al die mense van ons land.

Dit is die vrug van my gewete. Ek glo onwrikbaar vas aan my Bybel Fillippense 3 vs. 16 "Laat ons koers hou op die pad waarmee ons tot hiertoe gekom het". Ek sluit nou aan by die Konserwatiewe Party van Dr. Treurnicht. Dit is die historiese Pad van Suid-Afrika wat lei na 'n groot toekoms, welvaart en geluk vir ons volk en vir al die volke in Suidelike Afrika. Afrika en baie dele van die wêreld lê besaai met doodloopstrate van die beleid van integrasie. Om hierdie pad te betree is verraad teenoor 'n heldeverlede en teenoor 'n mooi Toekoms.

M.D.C. DE WET NEL.

Berglaan 390

PRETORIA-NOORD

TEL.: 55-1112

14/5/82

AANHANGSEL B

Brief van mnr HF verwoerd,
gedateer 22 Junie 2013

Mnr Koos van der Merwe LP
Per epos: kvm@ifp.co.za

22 Junie 2013

Beste Koos

Hoewel ek nie 'n spesifieke datum daaraan kan heg nie of 'n besondere geleentheid kan onthou waar my Pa uitsprake oor die duur van apartheidsmaatreëls gemaak het nie, het ek nogtans sterk herinneringe aan verduidelikings wat hy by gesinsgesprekke en ook aan my as antwoord op vrae wat ek aan hom gestel het, gegee het. Dit was ook nie iets wat slegs eenmaal opgeduik het nie, want dit was so wesenlik deel van die hele beleid van afsonderlike ontwikkeling dat dit natuurlik meermale ter sprake gekom het.

Soos ek dit onthou, het hy die saak verduidelik op die vraag wat op 'n stadium ook onder veronderstelde ondersteuners van afsonderlike ontwikkeling geopper was nl. of mens nie maar die sg "klein apartheidsmaatreëls" kon laat vaar en net op sg "groot apartheid" dws die skepping van onafhanklike state vir die verskillende volke kon konsentreer nie. Sy antwoord was dat die teenstelling tussen klein en groot apartheid 'n valse teenstelling was -- dit is nie twee verskillende dinge nie maar aspekte van die oorhoofse beleid wat nie van mekaar losgemaak kan word nie. Die uiteindelijke doel is natuurlik afsonderlike, onafhanklike state wat op vriendskaplike vlak met mekaar as bure sal saamleef, het hy gesê, maar die proses daarheen is 'n moeilike pad wat tyd en geduld verg. Ons moet ongelukkig werk vanuit die erfenis wat ons nie geskep het nie, maar deur die geskiedenis daar gestel is: van 'n verstrengelde samelewing wat ons sistematies moet ontstrengel. Dit is 'n moeisame proses waarvoor sekere onpopulêre maatreëls noodsaaklik is om by die permanente gunstige eindpunt uit te kom waar al die verskillende volke 'n gelyke geleentheid tot onafhanklike selfverwesening sal hê, en nie een die ander sal oorheers nie. Maar sonder die ontstrengelingmaatreëls (apartheid), sal die hierdie begeerde eindpunt nie bereik kan word nie. En diè maatreëls is tydelik, terwyl die resultaat permanent is. Om dan hierdie verduideliking te illustreer het my Pa die voorbeeld van die bouproses aan 'n gebou gebruik. Sonder die steierwerk kan 'n gebou nie opgerig word nie. Die lelikheid daarvan word deur almal verdra as noodsaaklike dinge wat sal uitloop op 'n mooi eindproduk en hoe nader aan voltooiing hoe meer van die steiers se doel raak uitgedien en word dit vewyder. As jy dit egter te gou begin wegvat sal daar niks van die bouery kom nie - en dit, het my Pa gesê, weet die teenstanders van die beleid en probeer daarom met 'n omweg mense mislei deur te sê "klein apartheid" is onnodig en krenkend.

Vanuit verskillende oogpunte het my Pa by hierdie voorbeeld uitgekom en hoewel ek nie 'n openbare geleentheid kan aanwys waar hy dit aan 'n 'n gehoor so oorgedra het nie, is ek seker dat soos hy dit meermale aan ons as sy kinders gebruik het en dit so 'n veelseggende verklaring bied mens met veiligheid kan aanvaar dat hy dit seker by meer as een gesprek of optrede gedoen het. Met vriendelike groete, jou vriend Hendrik Verwoerd (gebore 11-08-1940 --- om te onderskei van die ander Hendrik Verwoerds waarvan daar reeds 'n hele paar is !)

drkooshendrikverwoerd030713

ONAFHANKLIKHEIDSWORDING VAN AFRIKA STATE

Bron: http://en.wikipedia.org/wiki/Decolonization_of_Africa

The "colonial power" and "colonial name" columns are merged when required to denote territories, where current countries are established, that have not been decolonized, but achieved independence in different way.

Country ^[3]	Colonial name	Colonial power ^[4]	Independence date ^[5]	First head of state	Independence won through
<u>Ethiopia</u>	<u>establishment as the Kingdom of Aksum</u>	<u>American Colonization Society</u>	4th century BC	<u>Menelik I</u>	-
<u>Liberia</u>	<u>Italian Libya; Allied Military Administration</u>	Italy; United Kingdom/France	July 26, 1847	<u>Joseph Jenkins Roberts</u>	-
<u>Libya</u>	<u>British Egypt</u>	United Kingdom	December 24, 1951	<u>Idris Sarwat Pasha, Farouk,</u>	-
<u>Egypt</u>	<u>Anglo-Egyptian Sudan</u>	United Kingdom ^[9]	1922/1936/1952 ^[6]	<u>Ismail al-Azhari</u>	<u>1952 Egyptian revolution^[6]</u>
<u>Sudan</u>	<u>French protectorate of Tunisia</u>	France	1 January 1956	<u>Muhammad VIII al-Amin</u>	-
<u>Tunisia</u>	<u>Protectorate of Morocco</u>	France & Spain	March 20, 1956	<u>Mohammed V</u>	<u>Rif War, Ifni War</u>
<u>Morocco</u>	<u>Gold Coast</u>	United Kingdom & Germany, ^[11] Britain	April 7, 1956 ^[10]	<u>Kwame Nkrumah</u>	-
<u>Ghana</u>	<u>French Guinea (part of French West Africa)</u>	France	March 6, 1957	<u>Sékou Touré</u>	-
<u>Guinea</u>	<u>Cameroun</u>	Germany; France & United Kingdom	October 2, 1958	<u>Ahmadou Ahidjo</u>	<u>UPC rebellion</u>
<u>Cameroon</u>	<u>French Togoland</u>	Germany; France	January 1, 1960 ^[12]	<u>Sylvanus Olympio</u>	-
<u>Togo</u>	<u>French Sudan (part of French West Africa)</u>	France	April 27, 1960	<u>Modibo Keita</u>	-
<u>Mali</u>	<u>part of French West Africa</u>	France	June 20, 1960 ^[13]	<u>Léopold Senghor</u>	-
<u>Senegal</u>	<u>Malagasy Protectorate</u>	France	June 20, 1960 ^[13]	<u>Philibert Tsiranana</u>	<u>Malagasy Uprising</u>
<u>Madagascar</u>	<u>Belgian Congo</u>	Belgium	June 26, 1960	<u>Patrice Lumumba</u>	<u>Congo Crisis</u>
<u>Democratic Republic of the Congo</u>	<u>British Somaliland</u>	United Kingdom	June 30, 1960	<u>Muhammad Haji Ibrahim Egal</u>	-
<u>Somalia^[14]</u>	<u>Italian Somaliland</u>	Italy	July 1, 1960	<u>Aden Abdullah</u>	-

Country ^[3]	Colonial name	Colonial power ^[4]	Independence date ^[5]	First head of state	Independence won through
				<u>Osman Daar</u>	
<u>Benin</u>	<u>French Dahomey</u> (part of <u>French West Africa</u>)	France	August 1, 1960 ^[15]	<u>Hubert Maga</u>	-
<u>Niger</u>	<u>Colony of Niger</u> (part of <u>French West Africa</u>)	France	August 3, 1960	<u>Hamani Diori</u>	-
<u>Burkina Faso</u>	<u>French Upper Volta</u> (part of <u>French West Africa</u>)	France	August 5, 1960	<u>Maurice Yaméogo</u>	-
<u>Côte d'Ivoire</u>	<u>Ivory Coast</u> (part of <u>French West Africa</u>)	France	August 7, 1960	<u>Félix Houphouët-Boigny</u>	-
<u>Chad</u>	<u>French Chad</u> (part of <u>French Equatorial Africa</u>)	France	August 11, 1960	<u>François Tombalbaye</u>	-
<u>Central African Republic</u>	<u>Ubangi-Shari</u> (part of <u>French Equatorial Africa</u>)	France	August 13, 1960	<u>David Dacko</u>	-
<u>Republic of the Congo</u>	<u>French Congo</u> (part of <u>French Equatorial Africa</u>)	France	August 15, 1960	<u>Fulbert Youlou</u>	-
<u>Gabon</u>	part of <u>French Equatorial Africa</u>	France	August 17, 1960	<u>Léon M'ba</u>	
<u>Nigeria</u>	<u>British Nigeria</u>	United Kingdom	October 1, 1960 ^[16]	<u>Nnamdi Azikiwe</u>	-
<u>Mauritania</u>	part of <u>French West Africa</u>	France	November 28, 1960	<u>Moktar Ould Daddah</u>	-
<u>Sierra Leone</u>	Sierra Leone	United Kingdom	April 27, 1961	<u>Milton Margai</u>	-
<u>South Africa</u>	<u>Union of South Africa</u>	United Kingdom	1910/1931/1961 ^[17]	<u>James Barry Munnik Hertzog</u>	-
<u>Tanzania</u> ^[18]	<u>Tanganyika</u> <u>Zanzibar</u>	Germany; United Kingdom United Kingdom	December 9, 1961 December 10, 1963	<u>Julius Nyerere</u> <u>Jamshid ibn Abdullah</u>	- -
<u>Rwanda</u>	part of <u>Ruanda-Urundi</u>	Germany; Belgium	July 1, 1962	<u>Grégoire Kayibanda</u>	- ^[19]
<u>Burundi</u>	part of <u>Ruanda-Urundi</u>	Germany; Belgium	July 1, 1962	<u>André Muhirwa</u>	-
<u>Algeria</u>	<u>French Algeria</u>	France	July 3, 1962	<u>Ahmed Ben Bella</u>	<u>Algerian War of Independence</u>
<u>Uganda</u>	<u>Uganda Protectorate</u>	United Kingdom	October 9, 1962	<u>Milton Obote</u>	-
<u>Kenya</u>	<u>Kenya Colony</u>	United Kingdom	December 12, 1963	<u>Jomo Kenyatta</u>	<u>Mau Mau Uprising</u>
<u>Malawi</u>	<u>Nyasaland Protectorate</u>	United Kingdom	July 6, 1964	<u>Hastings Kamuzu Banda</u>	-
<u>Zambia</u>	<u>Northern Rhodesia</u>	United Kingdom	October 24, 1964	<u>Kenneth Kaunda</u>	-
<u>The Gambia</u>	Gambia	United Kingdom	February 18, 1965	<u>Dawda Kairaba Jawara</u>	-

Country ^[3]	Colonial name	Colonial power ^[4]	Independence date ^[5]	First head of state	Independence won through
<u>Botswana</u>	<u>Bechuanaland Protectorate</u>	United Kingdom	September 30, 1966	<u>Seretse Khama</u>	-
<u>Lesotho</u>	<u>Basutoland</u>	United Kingdom	October 4, 1966	<u>Leabua Jonathan</u>	-
<u>Namibia</u>	<u>South West Africa</u>	Germany; South Africa	October 27, 1966 ^[20]	<u>Sam Nujoma</u>	<u>Namibian War of Independence</u>
<u>Mauritius</u>		United Kingdom	March 12, 1968		-
<u>Swaziland</u>	<u>Swaziland</u>	United Kingdom	September 6, 1968	<u>Sobhuza II</u>	-
<u>Equatorial Guinea</u>	<u>Spanish Guinea</u>	Spain	October 12, 1968	<u>Francisco Macías Nguema</u>	-
<u>Guinea-Bissau</u>	<u>Portuguese Guinea</u>	Portugal	September 24, 1973	<u>Luís Cabral</u>	<u>Guinea-Bissau War of Independence</u>
<u>Mozambique</u>	<u>Portuguese East Africa</u>	Portugal	June 25, 1975	<u>Samora Machel</u>	<u>Mozambican War of Independence</u>
<u>Cape Verde</u>		Portugal	July 5, 1975		influenced by <u>Guinea-Bissau War of Independence</u>
<u>Comoros</u>	<u>French Madagascar, French Comoros</u>	France, Madagascar	July 6, 1975		-
<u>São Tomé and Príncipe</u>		Portugal	July 12, 1975		-
<u>Angola</u>	<u>Portuguese West Africa</u>	Portugal	<u>November 11, 1975</u>	<u>Agostinho Neto</u>	<u>Angolan War of Independence</u>
<u>Seychelles</u>		United Kingdom	June 29, 1976	<u>James Richard Marie Mancham</u>	-
<u>Djibouti</u>	<u>French Somaliland</u>	France	June 27, 1977	<u>Hassan Gouled Aptidon</u>	-
<u>Zimbabwe</u>	<u>Southern Rhodesia</u>	United Kingdom	April 18, 1980 ^[21]	<u>Canaan Banana</u>	<u>Lancaster House Agreement</u>
<u>Eritrea</u>	<u>Eritrea</u>	Italy; Britain; Ethiopia	May 24, 1993	<u>Isaias Afewerki</u>	<u>Eritrean War of Independence</u>
<u>South Sudan</u>	<u>Southern Sudan</u>	United Kingdom; Sudan	July 9, 2011	<u>Salva Kiir Mayardit</u>	<u>Sudanese Civil War</u>
<u>Sahrawi Republic</u> ^[23]	<u>Spanish Sahara; Moroccan Sahara</u>	Spain; Morocco	February 27, 1976; <i>Independence not effectuated over most of the territory</i>	<u>El-Ouali Mustapha Sayed; Mohamed Abdelaziz</u>	<u>Western Sahara War; Saharawi Intifada</u>

AANHANGSEL D

23 Julie 2013

Hi Koos

Die WVK sover ek kon vasstel, het nooit 'n bevinding gemaak oor hoeveel mense tydens die apartheidera gesterf het nie. Die verste wat dit gaan is om te verwys na die aantal violations (fatal and non-fatal) wat deur "deponents" gerapporteer is.

In Volume 1, Hoofstuk 6, Bl 171 plaas die WVK die volgende tabel:

"The table below shows the number of violations, fatal and non-fatal 33, reported by deponents and who suffered from the violation:

<i>Victims and type of violation</i>	<i>Number of violations reported</i>
<i>Non-fatal HRV to men</i>	<i>17,050</i>
<i>Non-fatal HRV to women</i>	<i>7,880</i>
<i>Non-fatal HRV to victims of unspecified sex</i>	<i>2,762</i>
<i>Fatal HRV to men</i>	<i>5,980</i>
<i>Fatal HRV to women</i>	<i>1,031</i>
<i>Fatal HRV to victims of unspecified sex</i>	<i>2,969</i>
<i>Total reported violations</i>	<i>37,672 "</i>

Hieruit blyk dit dat ongeveer 10,000 mense gesterf het (Fatal HRV to men, women, unspecified). Meeste was mans.

Die WVK stel dit egter baie duidelik dat dit ***"did not try to carry out a census of violations of human rights. It had neither the time nor the resources to do so. Consequently, we will never know exactly how many people suffered during the mandate period"*** (Bl 173)

Wat 'n feit is, is dat 21,000 mense het verklarings voor die WVK afgelê, 90% van hulle was swart.

Die WVK het egter nooit 'n bevinding gemaak oor die aantal swartes wat dood is in die tydperk nie.

Sover ek kon vasstel, is daar ook nooit 'n verslag oor die Menseregtekommissie aan die WVK voorgelê oor hoeveel swartes dood is tydens die apartheids-era nie. Nerens in die WVK se verslae kon ek enige verwysing na so verslag kry nie. nHoop dit help

Groete

Martin

aanhangselm

AANHANGSEL E

From: Johan Van Der Merwe [<mailto:veldevdm@gmail.com>]
Sent: 05 Januarie 2010 16:03
To: Koos v d MERWE
Subject: Statistiek Konflik van verlede

Hallo Koos

Die Polisie het ongelukkig eers sedert September 1984 noukeurige statistiek bygehou. Dit was na aanleiding van die stigting van die UDF gedurende 1983 en grootskaalse landwyse onrus en geweld wat daarna voorgekom het. Die volgende statistiek is ten opsigte van die tydperk September 1984 tot April 1992 en is in alle opsigte betroubaar :

Persone wat deur lede van die veiligheidsmagte tydens onluste gedood is	455
Persone wat deur opstokers gedood is	8825
Persone wat deur lede van die veiligheidsmagte beseer is	1633
Persone wat deur opstokers beseer is	18428
Persone wat deur die halssnoermetode lewendig verbrand is	406
Persone wat lewendig aan die brand gesteek en verbrand het	395
Lede van die Polisie wat sedert 1980 tot 1993 vermoor is	922

Die opstokers het noodwendig uit lede of ondersteuners van die ANC en ander rewolusionêre organisasies bestaan. Die persone wat deur die halssnoermetode verbrand is, is hoofsaaklik deur lede van die ANC vermoor soos die lys van 176 wat F W de Klerk vrygelaat het, bevestig.

Verskeie ander bronne het ook statistiek van dieselfde aard verstrek, maar dit spreek vanself dat daar geen manier is waarop dit as betroubaar beskou kan word nie.

Groete

Johan

aanhangselN

